

Per quem Casum = quæris
per eundem Casum respondere
debes.

4 teneris =

Joannes Baptista

8-47 B 28

MEDVLLA
THEOLOGIÆ MORALIS,
FACILI, AC PERSPICVA METHODO RESOLVENS.

CASVS CONSCIENTIÆ, EX VArijs probatasque Authoribus concinnata.

A
R. P. HERMANNO BVSEMBAVM, E Societate Iesv, S. Theologiæ Licentiato.

Pœnitentibus æquè ac Confessarijs perquam vtilis.

AD
LITTERALISSIMO, AC AMPLISSIMO Domino, Domino Doctori Don Ioanni Matthæo Loçano, olim in Complutensis Achademię Theologorum Diuæ Mariæ Collegio Doctori Togato, einsdemq; Domus pro Rectore dignissimo; dehinc tribus Parochijs Turris de Beleña, Puteoli de Alarcon, & demum Sancti Michaelis Madriti meritissimo Pastori, Generali in Toletano Archiepiscopatu Ordinandorum Confessariorumque Examinatori, &c.

Editio nouissima auctior, & à mendis purgata, cum additione tractatus Bullæ Sanctæ Cruciatæ ab Authore compositi.

Propositiones, seu opiniones condemnatæ ab Alexandro VII. denuò additæ.

CVM PRIVILEGIO.

Mantuæ Carpetanæ, Ex Officina *Pauli de Val*, Anno 1160.
A costa de Mateo de la Bastida, Mercader de libros.

LITTERALISSIMO, AC AMPLISSIMO Domino, Domino Doctori D. Ioanni Matthæo Loçano, olim in Cõplutẽsis Achademiæ Theologorum Diuæ Mariæ Collegio Doctori Togato, eiusdemq; Domus pro Rectore dignissimo; dehinc tribus Parochijs Turris de Beleña, Puteoli de Alarcõ, & demũ Sancti Michaelis Madriti meritissimo Pastori, Generali in Toletano Archiepiscopatu Ordinandorum Confessariorumque Examinatori, &c.

SApientiæ meditullium, vt Mœcenatẽ sibi anxiè expetebat Teologiæ Medulla moralis, quã Latinè à Patre Busembaũ cõpositam; ægregiũ sanè opus, vernaculũ nostrũ sibi vindicauit idioma; & quidẽ cũ tuæ sapientiæ meditarer Medullã ad tuã benignitatis aras Medullæ librũ deuouens direxi. Congruit Patrono dicatũ opus. Nã potiori ego te iure quã Marcũ Corneliũ Cethegũ Ennius apud Ciceronẽ de claro Oratore Suadæ Medullã cõpellare debuissem; quippè in quo, quotquot sapientiæ sunt arcana, natura videtur intimè condidisse. Nec lõgius verò ab errasset, qui in tuæ sapientiæ fragrantia nitens cedri te Medullæ comparasset, quã per mẽtis excessum, Ezech. 17.3. *cõsiderant enthusiasmi. Testãtur tacitis silentij vocibus, imò, & loquacibus vulgaris*

famæ comprobationibus Complutensis Achademiæ theatra, quæ te olim Philosophi, Theologique Toga illustrem primorum primum Licenciatum, sine primo tertiũ conspexère Doctorem. Silentio breuitati consulens involuo Pastoralis tuæ solicitudinis laudes, ad quam tertio te iam euectum ouium lachrymæ relictarum, subditorum congratulationes susceptorum prouidum te Pastorem non incongruè deprædicant. Te concionante, fama ipsa silebit, facundas suadæ tuæ voces anhèlo ebibens ardore; & in modestiæ tuæ attenderem communia passimque obuia ab auditoribus tuis tibi collata referrem præconia. Sed malo famæ rumore, quàm chartæ stylo te audiendi rubore suffundere. Hoc denique solatio finiã, talẽ te esse, quẽ qui nouit in minutulis hisce encomijs non me attentum modò iudicabit, verùm audacem etiamsi cuncta persequi vellẽ: quare te supremi numinis Maiestas meritis cumulatum honoribus quam diutissimè florere iubeat. Vale.

Tuus ex animo addictus
obsequentissimusque seruus.

Matthæus de la Bastida.

Suma

Suma de la licencia, y priuilegio.

TIene licẽcia, y priuilegio Gabriel de Leõ, Mercader de libros, por tiempo de diez años, para poder imprimir, y vender vn libro intitulado *Medulla Theologiæ Moralis*, compuesto por el P. Hermano *Busembaũ*, de la Compañia de Iesus, como consta de la cedula de su Magestad, despachada en quatro del mes de Iulio de mil seiscientos, y sesenta años.

Suma de la Tassa.

YO Miguel Fernandez de Noriega, Escriuano de Camara del Rey nuestro Señor, de los q̃ residen en su Consejo: certifico, q̃ auiẽdose visto por los señores del dicho Real Consejo vn libro intitulado *Medulla Theologiæ Morolis*, compuesto por el Padre *Busembaũ*, de la Compañia de IESVS, le tassarõ à cinco marauedis el pliego: y el dicho libro parece tiene cinquẽta, y nueue, que al dicho respeto parece monta docientos, y nouenta, y cinco marauedis: y al dicho preciò, y no màs mandarõ se venda, y que esta certificacion se ponga al principio de cada libro, para que se sepa el precio à q̃ se ha de vender. Y porq̃ conste, doy el presente. En Madrid à seis del mes de Setiẽbre de 1660.

Miguel Fernandez de Noriega.

FEE DE ERRATAS.

PAg. 5. lin. 13. pra&ice, lege practice. Pag. 26. lin. 12. medo, lege modo. Pag. 106. lin. vlt. Sacramentum, lege Sacramentorum. Pag. 110. lin. 16. patens, lege parens. Pag. 124. lin. 28. esse, lege est. Pag. 223. lin. 13. à iure, lege à fure. Pag. 250. lin. 8. faceret, lege facerēt. Pag. 362. lin. 31. impedit, lege impendit. Pag. 373. lin. 31. expendere, lege expendēda. Pag. 316. lin. 24. fornicarer, lege fornicaret. Pag. 353. lin. 2. differrit, lege differri. Pag. 507. lin. 2. post, lege peste.

Hic liber inscriptus Medulla Theologiæ Moralis, &c. *demptis his mendis suo exemplari respondet. Dat. Matriti, die* 4. *mens. Septembr. ann.* 1660.

Lic. D. Carlos Murcia de la Llana.

RE-

REVERENDISSIMI P. MAgistri Fr. Iacobi Nisseni, Prouinc. Castellæ olim tertiò Prouincialis, nunc verò Diffinit. Maioris Ordin. S. Basilij Magni Ecclesiæ Doctoris, & Monasticæ Philosophiæ facilè Principis; super hocce opus iudicium, & censio.

AB Supremio Regio Castellæ Senatu munere mihi iniuncto, ordineque in scriptis præscripto, maxima, qua potui diligētia oculis, & mēte lustraui librū, cuius Epigrapha *Medulla Theologiæ Moralis*, & cuius Author R. P. Hermannus Busembaum, ê Societate IESV, & Sacræ Theologiæ Licenciatus. Nihil in eo, nec Orthodoxæ Fidei aduersum, nec honestis moribus infestū, & infensum offendi: imô omnia cōperi facili ac perspicua methodo, & claritate digesta.

Aquilam aptê dixerim, quæ tulit Medullam cedri optimorū Authorum, qui per hanc moralem lineam serrā recipocrarunt. *Ezech. c. 17. v. 4.* Ergo inoffenso pede Medulla hæc premenda, & enucleanda. Eruditus enim Author proculdubio legisse videtur Augustini Eugubini, Sedis quondam Apostolicæ

Bibliothecarij, & Kisami Pontificis estatum, sic asserentis: *Propositis multis sententijs, selegendæ sūt meliores.* Hoc exactissimè obseruans Hermannus, meliores selegit sententias multis propositis, & in medium adductis. Quare censeo A.V. vt opus typis mandetur, licentiā, & permissum concedere debere, ex quo ingens Christianæ Reip. auguror emolumentū. Matrit. in Magni Basilij Cœnobio 28. Iunij, anno 1660. *August. Eug. in c. 1. Iob.*

Fr. Iacobus Nyssenus.

PRÆ-

PRÆFATIO AD

Lectorem beneuolum.

HÆC Author noster habuit, *amice Lector*, quorum te, lectorem suum, certũ fieri voluit, quod nempê is ante annos complures iussus fuerit Coloniæ eam scientiam in compēdium redactā tradere, quæ nobis Sacerdotibus in suo munere exequendo (præsertim quoties in cōscientiæ tribunali Iudices sederent) præsidio foret.

Quod vt præstaret duo maximê sibi proposita habuit; vt scilicet & optima quæque seligeret, & ea in ordinem vsui cuiusque aptissimum dispertiretur; apiculas imitando, quæ ex optimis floribus vtilissima colligunt, & in alueari disponunt in ordinem. Indeque effecta sit hæc *Medulla casuũ conscientiæ* (vt aiũt) seu *Theologiæ Moralis* summa, Enchiridio huic inclusa. Quæ cum in manus, & oculos plurium peruenisset, visa est non improbari; ijs præsertim qui priuato calamo eandē non sine labore descripserunt. Hincque euenerit, vt plurium precibus viri maximi authoritate, Superiorumque Autho-

thoris voluntate publici iuris facta sit; lima tamen prius adhibita, additisque Authorum originaliũ nominibus ante à desideratis, quod perfectior prodiret in lucem. Consilium iam Authoris, & ordinem accipe.

Noto nomine casus conscientiæ appellat varias species factorum de quibus in foro conscientiæ Iudex Sacerdos sententiam edicat oportet, atque vt vel honesta approbet, vel vt turpia cõdemnet. Medio tutissimus iturus Author extrema plus æquo, vel laxa, vel angusta se declinasse profitetur. Quod si quando declaret, vbi Doctores nonnulli benignius senserint, non ideô probat, vel suadet; sed illud adfert, vnde nonnunquam prudente iudicio, conscientiæ Rector, vel Consultor dispiciat an esse vsui possit. In sexto quidem præcepto (vti & Matrimonij Sacramento) illi animus fuerat, per viã adeô lutulentam celerius incedere, sed tamen plurium iudicio, & hic eidem immorãdum non nihil fuit, ne quid praxis requireret. Cæterum nihil hic se asseruisse dicit, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptũ ex probatissimis Authorũ libris scriptisvê, eorum imprimis, qui hic eximia cum laude versati sunt. Inter quos Principes extitere, laudatissimi huius sciẽtiæ Magistri *P. Hermannus Nũning*. & *P. Fridericus Spe* vterque ex eadẽ Societ. IESV Sacerdos, & in diuersis Academijs

Theo-

Theologiæ professor, quibus Author se plurimũ debere libens profitetur: vterque enim casuum summam confecit, & mirificê passim probatã, & publica luce dignã, quibus proinde Author liberaliter vsus est, vt & ipsi similiter ante fecerant: prior n. ex *P. Maximiliani Buchier*, alter ex vtriusque veridario, manu solerti, flores quã plurimos decerpserant. Quinam autem omniũ fontes præcipui extiterint, Authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur; quæ responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certe circa eam, casus aliquot particulares resoluãtur, vt secundùm illos, & responsionem dictam, alij similes, cùm inciderint, resolui possint.

Quia verô doctrina hæc ferê omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuũ humanorũ, siue moralium (vnde & *Moralis Theologia* dicitur) illa verô cognosci non potest sine regula ad quam vel actus isti rectê accedant, vel à qua prauê recedant, agitur.

Lib. I. De actuum moralium regula, tum interna, hoc est, cõscientia: tum externa, hoc est, præceptis in genere.

Lib. II. De præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

Lib.

Lib.III. De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ

Lib.IV. De præceptis certorum hominum statui proprijs.

Lib.V. De modo discernēdi naturā, & grauitatem peccatorum, quæ cōtradicta præcepta committuntur.

Lib.VI. De Sacramentis nouæ Legis.

Lib.VII. De censuris Ecclesiasticis, & irregularitatibus.

Studium verò nostrum, quo tibi cōmoditas, vtilitasque non minima accedit, æqui bonique consule, & vale.

IN-

INDEX CAPITVM, ET DVBIORVM.

LIBER PRIMVS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Regula interna, siue conscientia.

CAp. I. Quid conscientia, & an sequenda sit. Pag. 1.
Cap. II. De conscientia dubia. 4
Dubium I. Quid sit cōsciētia practicè dubia, & quid in ea agēdum? ibi.
Dub. II. Quid agendū cū conscientia speculatiuè dubia? 6
Dub. 3. An in dubio tutior pars sit eligenda? 9
Cap. III. Quid conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum? 12

TRACTATVS SECVNDVS.

De Regula externa actuum humanorum; scilicet Lege.

CAp. I. De natura, & obligatione Legis in genere. 15
Dub. I. Quid sit Lex, siue præceptum? ibid.
Dub. II. Quotuplex sit præceptum? 16
Dub III. An vis, & substātia legis positiuæ dependeat ab acceptatione cōmunitatis? 17
Dub. IV. An præcepta etiā humana obligēt sub peccato, & quali? 18

Cap.

Cap.II.De subiecto,cui datur præceptum. 20
Dub.I.Quæ personæ præceptis obligentur? ibi.
Dub.II. An peregrini teneantur legibus sui domicilij,dũ ab eo absũt 22
Dub.III. An peregrini,& vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur? 24
Dub.IV An peregrini teneātur præceptis iuris cõmunis si nõ sit in vsu in loco vbi morãtur? 25
Cap.III. De modo quo obseruanda sunt præcepta 26
Dub I. An debeãt impleri ex charitate? 26
Dub.II. An ad impletionẽ præceptorum, requiratur intentio ijs satisfaciendi? 27
Dub.III An satisfaciat præcepto,qui faciens opus, expressê intendit per illud non satisfacere? 28
Dub.IV. An ad impletionẽ præceptorũ requiratur intẽtio, seu volũtas faciendi id, quod præceptum est? 29
Dub.V. An duplici præcepto,vno actu, vel diuersis actibus, eodẽ tempore possit satisfieri? 30
Dub.VI. An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata? 31
Cap.IV. Quæ excusent â transgressione præcepti? 32
Dub.I. An ignorãtia excuset? ibid.
Dub.II. An metus excuset? 33
Dub.III. An excuset impotentia totius, vel partis? 34
Dub.IV. An excuset dispensatio? 35
Appendix. De dispẽsationibus Sanctæ Pœnitentiariæ. 36

LIBER SECVNDVS.

De præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

CAp.I. Quæ mysteria Fidei necessario credenda sint? 45
Cap.II. Quādo obliget præceptum Fidei? 47
Cap.III. An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri? 50
Cap.IV. De infidelitate, & vitijs Fidei oppositis? 54
Dub.I. Quid, & quotuplex sit infidelitas? ibid.
Dub.II. De Iudaismo. 55
Du.III. Quid sit hæresis. 58

TRACTATVS SECVNDVS.

De præcepto Spei.

TRACTATVS TERTIVS.

De præceptis Charitatis.

CAp.I. An, quando, & quomodo obliget præceptum charitatis Dei? 60.
Cap.II. De præceptis charitatis erga proximū. 62
Dub.I. Quis ordo seruādus inter personas, quæ diliguntur? ibid.
Dub.II. De odio, & dilectione inimicorum. 64
Dub.III. De præcepto eleemosynæ, seu misericordiæ temporalis. 68

Dub.

Dub.IV. De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ? 72.
Dub.V. De scandalo. 75
Artic.I. Quid, quotuplex sit, & quale peccatum? ibid.
Artic.II. An, & quando scandalum passiuũ permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat. 78
Artic.III. An liceat alterius peccato materialiter cooperari? 82

LIBER TERTIVS.

De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS.

De I. Præcepto Decalogi.

Cap.I. De superstitione, & speciebus eius? 88.
Dub.I. Quid sit, & quotuplex? ibid.
Dub.II. De diuinat. Quid, & quotuplex sit? 90
Dub.III. Quid, & quotuplex sit idolatria? 94
Dub.IV. Quid, & quotuplex sit vana obseruãtia, & vnde colligatur? 95
Dub.V. Quid maleficiũ, & quomodo possit tolli? 99
Cap.II. De irreligiositate 101.
Dub.I. Quid sit tentatio Dei? 102
Dub.2. Quid, & quotuplex sit sacrilegium? 103
Dub.III. De simonia. 106
Artic.I. Quid sit, & quotuplex? ibid.
Artic.II. Quæ sit pœna simoniæ? 110
Artic.III. An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum? 112

TRACTATVS SECVNDVS.

De II. Præcepto Decalogi.

CAp. I. Quid, & quotuplex blasphemia, 113.
Cap. II. De iuramento. 116
Dub. I. Quid sit iuramentum? ibid.
Dub. 2. quotuplx sit iuramentum? 119
Dub. 3. An, & quãdo sit licitum iurare? 120
Dub. 4. An in iuramento liceat vti æquiuocatione? 122
Dub. 5. quæ, & quanta sit obligatio iuramẽti promissorij? 123
Dub. 6. quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationẽ cõtraxit? 127
Dub. 7. quomodo obligatio iuramẽti tollatur per irritationẽ, dispẽsationẽ, commutationẽ, & remissione? 128
Cap. 2. De voto. 130
Dub. I. quid sit votum, & quotuplex? ibid.
Dub. 2. quæ requiratur voti deliberatio, & intentio? 131
Dub. 3. quæ requiratur materia voti? 134
Dub. 4 quæ, & quanta sit obligatio voti? 136
Dub. 5. quot modis tollatur obligatio voti? 140
Dub. 6. De voti irritatione. 142
Artic. 1. An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem? ibid.
Articul. 2. quis vota indirectè possit irritare? 144.
Dub. 7. quid sit cõmutatio voti? 145
Dub. 8. quid sit dispensatio, & qui possint dispẽsare in votis? 147

INDEX CAPITVM,

TRACTATVS TERTIVS.

De III. & IV. Præcepto.

CAp. j. Quid tertium præceptum: Memento, &c. 148
Dub j. Quid opera, tũ hoc præc pto, tũ ab Ecclesia prohibeantur? 149
Dub. ij. Quæ causa excusent ab obseruatione festorũ: & ob quas opera prohibita liceant? 151
Dub. iij Quæ opera festis præcipiantur? 153
Dub iv. An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & festis maioribus? 157
Dub. v. Quæ excusent ab auditione sacri? 161
Cap. ij. De iv. præcepto: Honora patrẽ, &c. 163
Dub. j. Ad quid teneãtur liberi erga parẽtes? ibi.
Dub. ij. Ad quid teneãtur parentes erga filios? 165
Dub. iij. Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum sunt loco? 168
Dub. iv. Quæ obligatio dominorũ, & famulorũ, aliorumque superiorũ, & inferiorum erga se inuicem? 169
Dub. v. Quid teneantur coniuges erga se mutuo, vi huius præcepti? 171.
Dub. vi. Quæ obligatio Parochorũ erga suos? 173
Dub. vij. Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum? 174

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto.

Cap. j. Quid v. præcepto prohibeatur? Non occides. 175
Dub. j. An aliquando liceat

ceat occidere,vel mutilare ſemetipſum? 176
Dub.II. An,&quomodo liceat occidere malefactorem? 179
Dub.III. An, & quomodo liceat occidere priuata auctoritate iniquum aggreſſorem? 180
Dub.IV. An aliquando liceat occidere innocentem? 183
Dub.V. De duello, & bello? 185
Artic.I. Quid ſit,& an liceat duellum? ibid.
Artic.II. An, & quouſque liceat bellum? 186
Artic. III. Quid in bello iuſto liceat? 190
Caput.II. De VI. Præcepto & IX. Non mœchaberis,&c. Non concupiſces,&c. 192
Dub.I. An,& quanta peccata ſint oſcula, amplexus, tactus, verba obſcena, & ſimilia, extra matrimonium? 193
Dub.II. Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales? 196
Dub.III. Quæ ſint ſpecies luxuriæ cõſummatæ cõtra naturam? 199
Dub.IV. An aliquando liceat procurare pollutionem? 200

TRACTATVS QVINTVS.

De VIII. Præcepto: Non furtum facies.

Caput I. De furto. 204
Dub.I. Quid ſit furtum, & quale peccatum? ibid.
Dub.II. Quid ſit quantitas notabilis ad mortale peccatum? 205
Dub.III. Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta comittit? 206
Dub.IV. Quid ſentiendũ de furtis domeſticorũ, vel amicorum? 207
Caput II. De reſtitutione. 210
Dub.I. Quid ſit reſtitutio, & quid teneantur ad eam? ibid.
Dub.II. An qui cooperantur ad damnum alterius te-

teneantur ad restitutionem? 211
Dub. III. An supradicti teneātur singuli restituere insolidum, & quo ordine? 215
Dub. IV. An teneātur restituere, qui aliū impediuit à consecutione alicuius boni? 217
Dub. V. Cui, vel quibus restituendum? 218
Dub VI. De rebus quæ debent restitui? 221
Artic. I Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialé tantûm siue à possessore bonæ fide? ibid.
Artic. II. Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore, seu possessore? 224
Artic III. An, & quid debeat restitui pro iniuria illata corpori, v.g. per mutilationem, occisionem, &c. 227
Artic. IV. Quid debeat restitui pro illato stupro? 229
Artic. V Quid debeat restitui pro adulterio? 231
Artic. VI. Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione á Religione? 232
Dub. VII. De circunstātijs restitutionis. 233
Artic. I. Quo tempore, loco, & modo debeat restitui? ibid.
Artic. II. Quo ordine restitui debeat? 234
Artic. III. Quæ á restitutione excusent? 236
Capt. III. De contractibus. 239
Dub. I. Quid in genere sit contractus? ibid.
Dub. II. Quid in specie de promissione, & donatione? 241
Dub. III. Quibus casibus donatio possit reuocari? 245
Dub. IV. Quis sit donatio mortis causa, & an possit reuocari, quomodo, & quibus cōpetat? 247
Dub. V. Quid sit commodatū, precarium, & depositum? 148
Dubium VI. Quid sit mutuum? 251
Dubiū VII. Quid sit vsura. 252

Du-

Dub. VIII. De emptione, & venditione. 257
Artic. I. Quod sit emptio, & venditio. ibid.
Art. II. Quid sit negotiatio & quibus illicita. 263
Dubium IX. Quid sit cõtractus census, & an licitus. 264
Dubium X. Quid sit cambium. 266
Dubiũ XI. Quid locatio, & conductio. 268
Dubium XII. De cõtractu emphyteusis, feudi, & libelli. 270
Dubium XIII. Quid sit spõsio, & ludus. 271
Dub. XIV. Quid sit cõtractus, & societas. 276
Dub. XV. Quid sit assecuratio, & fideiussio. 277
Dub. XVI. Quid sit pignus, & hypotheca. 279
Cap. IV. De tutela, & testamentis. 281
Dubium I. Quid sit tutela, & curatela. ibid.
Dub. II. quid, & quotuplex sit testamentum. 284
Dub. III. De renũciatione hæreditatum. 288
Dub. IV. Qui possint, & debeant esse executores testamenti. 292
Dub. V. De ijs, qui testari, & hæredes institui possint. 297

TRACTATVS SEXTVS.

De Præcepto VIII. IX. & X.

Caput I. De Præcepto VIII. 303
Dub. I. Quid sit suspicio, iudiciũ temerarium, & dubitatio, & quale peccatum. ibid.
Dub. II. Quid sit, & quam graue peccatum detractio. 305
Dub. III. An, & quomodo fama restituenda. 313
Cap. II. Quid de Præcepto IX. & X. 316
Cap. III. Quid de præceptis Ecclesiæ. ibid.
Dub. I. Quid requiratur ad ieiunium Ecclesiasticum, & quãta eius obligatio. 317
Dub. II. Quæ causæ excusent à ieiunio. 321

LIBER QVARTVS.

De praeceptis particularibus, certo hominum statui propriis.

CAput I. De statu Religioso. 326
Dub. I. Quae sit natura status Religiosi? ibid.
Dub. II. Quae requirãtur ad valorẽ professionis Religiosae? 329
Dub. III. Ad qui teneatur Religiosus vi suae professionis? 330
Dub. IV. Ad quid Religiosus obligetur vi votorum? 332
Dub. V. Qui possint, vel teneãtur ingredi Religionem? 339
Dub. VI. Ad quid teneãtur Religiosi ejecti, & fugitiui? 341
Caput II. De statu Clericorum. 344
Dub. I De Beneficijs Ecclesiasticis. ibid.
Articulus I. Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum. ibid.
Articulus II. Quomodo acquirãtur, & cõferantur Beneficia. 345
Articulus III. Quae intentio, & qualitates requirantur ad Beneficiũ accipiendum. 348
Articulus IV. An liceat habere plura Beneficia. 349
Artic. V. Quibus modis Beneficia amittãtur 352
Articulus VI. Quid, & quotuplex sit pensio. 355
Dub. II. De Horis Canonici. 356
Articulus I. Qui obligẽtur ad Horas. ibid.
Articulus II. Quanta sit obligatio. 359
Articulus III Quae excusent à recitatione Horarum. 363
Articulus IV. Quomodo recitãdae sint Horae. 356
Dub. III. Quid Clerici possint circa dispositionem Fructuum suorum Beneficiorum. 373

Du-

Dubium IV. Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur. 377
Caput III. De statu, & officio personarum sæcularium quarundam, præsertim iudicialiū. 379
Dubium I. Quæ requirantur ad legitimum iudicium. ibid.
Dubiū II. De potestate, & officio Iudicis. 380
Articulus I. Quid requiratur in Iudice. ibid.
Articulus II. Quid Iudici seruandum circa inquisitionem. 382
Articulus III. Quid liceat Iudici circa quæstiones siue torturam. 384
Articulus IV Quid seruandum Iudici circa sententiam, & pœnam. 387
Dubiū III. Quod sit officium Aduocati. 391
Dubiū IV. Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris. 396
Dubium V. Quod sit officium accusatoris. 398
Dubium VI. De testibus. 399.
Dubium VII. De reo. 402
Articulus I. An, & quādo reus teneatur fateri veritatem. ibid.
Articulus II. Quid liceat reo circa fugā pœnæ. 405
Dubiū VIII. Quomodo cōfessario agendum cum reo. 407
Dubiū IX. Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum. 409
Dubiū X. Quæ obligationes Mercatorum, opificum, & cęterorum sæcularium. 411

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

Caput I. De peccarto in genere. 413
Dubium I. Quid sit peccatum. ibid.

Dubium II. An, & quando desideria, & delectationes sint peccata, 415
Artic. I. Quale peccatum sit desideriũ malum. 416
Articulus II. An delectatio morosa semper sit peccatum. 418
Dubium III. De distinctione peccatorũ. 422
Articulus I. Quæ peccata distinguantur specie, ibidem.
Artic. II. Quæ peccata distinguãtur, num. 423
Ca. II. De peccatis in specie mortali, & veniali. 425
Dub. I. Quid sit peccatum mortale, & veniale. ibi.
Dubiũ II. Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale. 426
Dubiũ III. Quibus modis peccatũ ex genere suo veniali, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale. 429
Caput III. De peccatis capitalibus in specie. 431
Dubiũ I. Quid sit superbia & quale peccatum. ibid.
Dubium II. Quid auaritia. 434.
Dubium III. Quid Luxuria 438.
Dubiũ IV. Quid Inuidia, 439
Dubium V. De Gula. 442
Articulus I. Quid sit Gula. ibidem.
Articulus II. Quit sit ebrietas. 443
Dubiũ VI. Quid sit ira. 445
Dubium VII. Quid sit acedia. 447

LIBER SEXTVS.

De Sacramentis.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

Caput I. De natura Sacramenti nouæ legis. 450
Dubium I. Quid sit Sacramentum. ibid.

Du-

Dubium II. Quid circa materiam, & formã Sacramentorũ seruandũ. 452
Caput II. De Ministro Sacramentorum. 454
Dubiũ I. Quid requiratur vt Minister det validè Sacramentum. ibid.
Dub. II. Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret. 457
Caput III. De suscipiente Sacramentum. 460
Dubium I. Quæ dispositio requiratur ad valorẽ Sacramenti sin suscipiente. ibid.
Dubium II. Quid requiratur, vt licite & cum fructu suscipiatur. 461
Caput IV. Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant. 462

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptismo, & Confirmatione.

Caput I. De Baptismo. 464.
Dubiũ I. Quæ materia Baptismi. ibid.
Dubium II. Quæ sit forma Baptismi. 467
Dubium III. De Ministro Baptismi. 469
Articulus I. Quis sit Minister Baptismi. ibid.
Articul. II. An duo possint simul vnũ baptizare. 470
Dubiũ IV. Quod sit subiectum Baptismi. 471
Dubiũ V. De cæremonijs Baptismi. 475
Articulus I. Quæ seruãda circa cæremonias baptizandi. ibid.
Articulus II. Qui patrini, & quod eorum officiũ. 476.
Caput II. De Confirmatione. 479
Dubium I. Quid sit, & quæ eius materia, & forma. ibidem.
Dubiũ II. Quis Minister, & quod subiectum. 480
Dubium III. Quæ Confirmationis necessitas & cæremoniæ. 481

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

CAp. I. de essentia Eucharistiæ. 484
Dub. I. Quid sit Eucharistia? ibid.
Dub. II. Quæ materia Eucharistiæ? 485
Dub. III. Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ? 487
Dub. IV. Quale vinum sit materia Eucharistiæ? 489.
Dub. V. Quæ conditiones ad materiæ cõsecrationem requirantur? 491
Dub. VI. Quæ forma consecrationis Eucharistiæ? 496.
Dub. VII. Quamdiu Christus maneat in Eucharistia? 497
Cap. II. De causis, & subiecto Eucharistiæ. 499
Dub. I. De causis. ibid.
Articulus I. Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ? 500
Articulus II. Quid requiratur in ministro, ad licitum administrationẽ Eucharistiæ? 503
Dub. II. De subiecto, seu suscipiente Eucharistiã? 508.
Articulus I. Quæ requiratur in eo dispositio animæ? ibid.
Articulus II. Quæ requiratur dispositio corporis? 511
Articulus III. Quæ, & quãta sit obligatio sumendi Eucharistiam? 518
Cap. III. De Eucharistia, vt est sacrificium. 521
Dub. I. Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam? ibid.
Dubium II. Cuius sit applicare fructum sacrificij? 526
Dubium III. Quando, & quoties liceat celebrare? 527
Dub. IV. Quo loco celebrandum sit? 531
Dub. V. Quæ sint requisita ad Missam? 539

TRA-

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAp.I. De essentia huius Sacramenti? 544
Dub.I. Quæ sit eius materia, & forma? ibid.
Dub. II. Qualis contritio requiratur? 547
Dub.III. Qualis confessio requiratur? 551
Artic.I. An debeat esse integra materialiter. ibid.
Articul.II. Quando sufficiat confessio integra formaliter. 555
Artic. III. Quæ sint reliquæ conditiones confessionis. 559
Articulus IV. Quãdo cõfessio sit inualida, & quomodo iterãda. 561
Dubium IV. De satisfactione. 564
Articul.I. Quæ eius necessitas, & quantitas. ibid.
Artic. ij. De satisfactione per indulgentias. 570
§.I Quid sit indulgentia, & quid ad eam requiratur. ibid.
§.II. Quotuplex indulgẽtia, & quomodo differat à Iubileo. 575
Cap.ij. de Ministro Sacramenti Pœnitentiæ. 578
Dubium I. Quis sit minister. ibid.
Dubium ij. Quid sit approbatio, & à quo petẽda. 579
Dubium iij. Quid & quotuplex iurisdictio confessarij, & vnde eam habeat. 581
Dubium iv. Quid sit reseruatio casuũ, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluẽdi ab ijs. 587
Dubium v. Quod sit officium, & obligatio Cõfessarij. 591
Dub. vj. Quæ scientia, & prudẽtia requiratur in Confessario. 597
Cap. iij. De adiunctis Pœnitentiæ. 601
Dub I. Quid sit sigillũ cõfessionis, & qui ad illud teneãtur. ibid.

Dub.

ub. II. Quale sit præceptum, & quæ obligatio confessionis? 609.

TRACTATVS QVINTVS.

De Extremavnctione, & Ordine.

CAP. I. Quid sit Extremavnctio, & quæ circa eam obseruanda? 612
Cap. II. De Sacramento Ordinis. 618
Dub. I. Quid ordo, quotuplex, & quæ eius materia? ibid.
Dub. II. Quæ requirantur in odinando? 622

TRACTATVS SEXTVS.

De Matrimonio.

CAput I. De sponsalibus. 629
Dub. I. Quid sint sponsalia? ibid.
Dubium II. Quæ, & quanta obligatio sponsaliū? 629.
Dub. III. Quomodo dissoluantur spōsalia? 631
Cap. II. De Matrimonio secundùm se. 634
Dub. I. Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister? ibid.
Dub. II. De vsu Matrimonij. 637
Artic. I. An vsus matrimonij, siue actus coniugalis sit licitus? ibidem.
Artic. II. An actus coniugalis sit præceptus, & debitus? 640
Dubium III. An, & quibus ex causis possit fieri diuortium? 644
Cap. III. De impedimentis matrimonij. 647

Dub.

Dub. I. Quæ sint impedimenta impedientia tãtũm? ibid.
Dub. 2. quę impedimenta dirimentia matrimonium? 651
Dub. 3. quomodo matrimonium inualidum sit reualidandum? 665
Dub. 4. A quo, ob quam causam posit dispensari in impedimentis matrimonij? 666

LIBER SEPTIMVS.

De Censuris Ecclesiasticis, & irregularitatibus.

CAP. 1. De Censuris in genere. 669
Dub. 1. quid censura Ecclesiastica? ibid.
Dub. 2. quotuplex censura? 670
Dub. 3. qui posint ferre censuram, & in quos? 672.
Dubium 4. Ob quam causam posit ferri censura? 673
Dub. 5. qui posint absoluere â censuris? 677
Dub. 6. quomodo danda sit absolutio â censura? 679.
Cap. 2. De excommunicatione. 681
Dub. 1. quid sit, & quotuplex. ibid.
Dub. 2. Ob quam causam incurratur, & quem effectũ habeat excõmunicatio minor 682
Dub. 3. quos effectus habeat excommunicatio maior? 683
Artic. 1. quæ sint excommunicationes non reseruatæ. 690
Artic. 2. quæ sint excõmunicationes reseruatæ Episcopis. 692
Artic. 3. quæ sint Papæ reseruatæ extra Bullã Cœnæ. 693
Artic 4. quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum. 694
Articul. 5. quæ sint excom-

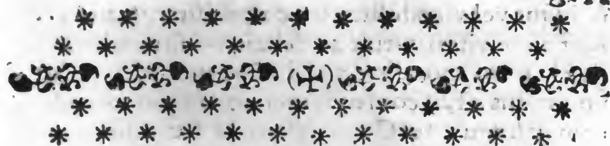
cõmunicationis Papæ referuatæ per BullãCœnæ. 697
Cap.iij.De fuspẽfione, & degradatione. 699
Dub.j.Quid fit fufpenfio, quotuplex,&vnde cognofcendum,qualis, & quanta fit. ibid.
Dubium ij. Quæ fint fufpenfiones in particulari,& quis ab eis pofsit abfoluere. 702
Dub.iij. Quid fit depofitio, & degradatio à quo,& ob quã caufam fieri pofsit? 704
Caput iv. De interdicto. 705.
Dubium j. Quid fit, & quotuplex. ibid.
Dub.ij. Qui funt effectus interdicti. 706
Dub. iij. Quis cenfuram interdicti ferre, & quis tollere pofsit. 707
C.v.De irregularitate. 708
Dub.j.Quid,&quotuplex fit irregularitatis. ibid.
Dub. ij. Quinam effectus irregularitatis. 709
Dub iij Quomodo incurratur,& tollatur irregularitas. ibid.
Dub.iv.Quæ fint irregularitate ex delicto. 711
Dub.v.Quæ irregularitates ex defectu. 713

AP-

APPROBATIO.

PLacet nobis, vt Libellus cui titulus, *Medullæ Theologiæ Moralis*, Auctore Reuerendo in Christo Patre Busembaum, è Societate Iesu, Typis publicis mandetur. Datum Leodij 17. Maij 1653.

Ioann. à ChoKier.
Vicarius Generalis Leod.

LIBER PRIMVS

DE REGVLA ACTVVM HVMANORVM.

TRACTATVS PRIMVS.

De Regula interna, siue Conscientia.

CAPVT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

RESPONDEO I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus quo iudicamus aliquid hic & nūc agēdū, vel omittendum esse, vel fuisse tanquā bonū vel malum, idque, vel per modum præcepti, vel consilij. Hæc communiter est recta dictans quod verum est; aliquando tamen nō est recta, dictans aliquid aliter quam sit; v.g. esse bonū, quod est malum; diciturque Erronea, quia contingit cū erro-

re:idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit ac debuit, vel inuincibiliter, quãdo error moraliter vitari nõ potuit, ideoque nec volũtarius est, & consequenter non imputatur ad culpam: & hæc dicitur Consciẽtia recta secundũm quid, siue in ordine ad nos. *Ex D Thom Laym lib. 1. tract. 1. c. 3. num. 4. & cap. 3.*

Resp. II. Non tantũm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modũ præcepti, obligat vt eam sequaris, & si contra facis, peccas & quidem peccatum eius speciei cõtra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuata à prima & principali regula omniũ actionum humanarũ, scilicet lege diuina, & æterna: *S. Thom 1. 2. quæst. 19. art 3* Ratio posterioris est, tũ, quia si intellectus volũtati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putatis esse malum, vult illud facere, iam volũtas verè consentit in malum, habetque sufficiẽtem affectum ad peccatum illud, quod apprehenditur, quia *omne quod non ex fide*, hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatur) quod nõ est secundũm conscientiam, *peccatum est*, vt dicitur ad *Rom* 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid, vt bonum & præceptum, esto non ita, sit sed malum: voluntas enim illud liberè respuendo vel omittẽdo, consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic & nunc ab intellectu proponitur. *S. Thom loc citat artic. 5.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non ieiunet. *S. Thom loco citat.*

II. Si

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximũ ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Laym lib 1. tract 1. c. 4.*

III. Scrupulosus, licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ. *Becan. in primam secundæ. tract. 1. cap. 4. quæst. 7. Laym. loc. citat.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, & peccat, si contra eam, & secundùm eam operetis; grauiùs tamen (cæteris paribus) si contra *Bresser. Bard. dict. 3. cap. 5.* Ratio prioris est, tum, quia non agis secundùm regulam humanorum actuum: tùm, quia volũtas cùm per se sit cæca, debet sequi rationis iudicium: si enim perseuerante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti cum intellectus sub ea ratione nõ proposuerit. Ratio posterioris est, quia vt cum *D. Thom* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilẽ deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indereсtè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. *S. Thom. loc. citat. Bonacin. tom. 2. dist. 2. quæst. 4.*

Vnde resoluuntur casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus: v. grat. qui sibi metiendum vel furandum putat, vt vitam proximi seruet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessario peccaturus necessitate consequente, eô quòd stante conscientia erronea non possit effugere peccatum: absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessario, quia nec sequi talem conscientiam

debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet, eamdem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari. Vide *Laym. hic, lib. 1. tom. 2. c. 3.* & *Bec. in 1. 2. tom. 1. cap. 4. q. 7.*

II. Qui peccauit ex conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem grauem. *Cardin. de Lug. disp. 16. num* 503.

CAPVT II.

De Conscientia.

DVBIVM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum.

Respond. I. Dubium est suspensio assensus circa obiectũ apprehensum. Idque est duplex. Speculatiuũ, seu vniuersale, quãdo in genere dubitatur: v.g. an cõtractus vsurarius sit licitus: an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et practicum, seu particulare, cùm dubitatur, an his circunstantijs: v.g. hoc festo, liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat. Speculatiuè dubia, quæ speculatiuè. Ita *Nauarr. Laym. Sanch. Beca. t. 1. cap.* 4. *q.* 8.

Resp. II. Qui cum conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato eiusdem rationis ac speciei, cuius est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bonac. tom. 2. dist. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris est, tũ quia his exponit se periculo peccãdi: tũ, quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato iudicio conscientiæ esset licitum. Idque verum

verum eſt, etiamſi ſpeculatiuè non dubitet; v.g. Certus ſum, abſolutè licitum eſſe die feſto docere; dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de Conſcientia erronea; quia habet affectum ad peccatum eiuſden rationis. Vnde ſi dubites, an ſit mortale, peccas mortaliter, an ſit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, ſit ne peccatum (ſiue mortale, ſiue veniale) ita vt malitia in cõfuſo; proponatur, dicit *Vazq. 1. 2. diſtinct. 5 29. cap. 2. & alij*, eſſe mortale; quod negat *Nauarr. Valent. &c.* vide *Bonac. Laym loc. cit.*

Reſp. III. Qui practicè dubius eſt circa aliquod opus, tenetur ſe reſoluere. Et quidem non per ſolum affectum & voluntatem; (hoc enim nõ ſufficere, rectè docet *Vazq. Sanch. lib. 1. mor. cap. 9. & alij communiter*, contra *Cayetan.*) quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi; ſed per motiuum rationabile, quale eſt, 1. Ratio probabilis, 2. Exemplũ bonorũ virorum ſine ſcrupulo ſic operantiũ. *Sanch. Becan. loc. cit.* 3. Authoritas viri alicuius docti & pij. Quôd ſi tamen dubium ſine ratione & iuſta cauſa temerè conceptũ eſſet, poſſet etiã ſine noua ratione deponi. Et ita explicari poteſt Cayetanus.

Reſp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrarijs, v.g. vtrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere omiſſo ſacro; an verò ſacrum audire; tenetur ſe reſoluere, & prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum eſſe, alioqui enim exponet ſe periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc ſeruanda ſunt. 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt; v.g. quia ſolus eſt, vel quia ex confeſsione rem intellexit, conſideret quantum res, & tempus fert, vtrũ ex duobus illis ſit vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccauit; v.g. in caſu dicto; minus malum eſt,

 omit-

omittere sacrum, quàm deserere infirmum; quia de sacro audiendo, est præceptum affirmatiuũ tantùm, & iuris humani; at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis. *Sanch Bec. loc. cit. c. 3.* Si vtrumque videatur æquè graue, vtrum volet absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verũ est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia aliqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; idcoque tum cessat obligatio minor; vel si sint, aut videantur æquales, vtralibet vid. *Laym. loc. cit. cap 4. & 5. Fil. tract. 21. p 4. Bonacin. loc. cit. cap. 6 num. 27.*

DVBIVM II.

Quid agendum cum Conscientia speculatiuè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergo hîc, an & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relicta probabiliore & tutiore propria: seclusa tamen omni iniuria, & periculo proximi; & dummodò opinio quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat & sequitur *Laym. & Bonacin tom 2 distinct 1. quæst. 4. part 9.* Ratio est, tum quia qui sequitur sententiã graui authoritate vel non leui momẽti ratione nixam (hæc enim dicitur probabilis) nõ agit temerè, sed prudẽter sequendo nimirum virorum prudentum & artis peritorum consilium: tum quia esset onus intolerabile mul-

multiſque ſcrupulis expoſitũ, in omni re examinare, quid ſit probabilius & tutius.

Dixi in reſponſione, *etiam alienam*, quia parum refert, quôd oppoſita ſententia ipſi operanti videatur probabilior ſpeculatiuè; ſpeculatiuum enim illud iudicium, eo ipſo quòd fortè incertum & falſum ſit, non debet eſſe regula operationis, cùm operans aliã regulam, eamque certam habeat, quam ſequatur, ſcilicet hanc, quod in dubijs quiſque operari poſsit ſecundûm ſententiam, quâm viri docti vt probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conſcientiam, aut exponit ſe periculo peccandi formaliter. *Atque hinc colligitur reſolutio ſequentium caſuum.*

I. Confeſſarius, aut alius vir doctus, poteſt conſulenti reſpondere ſecundum probabilem aliorum ſententiam, ſi forté ei hæc ſit fauorabilior, prætermiſſa etiam propria probabilore, & tutiore. *Ita Sanch. Bonac.* Ratio patet; quia ipſe Confeſſarius poteſt eam prudenter agendo ſequi. Etſi ad inconſtantiæ notam fugiendã expediat reſpondere ſemper ſecundûm eadem principia, vt monet *Sanch. loc. cit. cap. 19. Bec num. 16.*

II. Poteſt etiam vir talis conſultus ſignificare cõſulenti, opinionem â quibuſdam doctis tanquã probabilem defendi, quã proinde ipſi ſequi liceat, quamuis ipſe conſultus eandem ſpeculatiuè falſam eſſe iudicet, & proinde in praxi ipſe ſequi nõ audeat. Ratio eſt, quia alter habet ius ſequendi ſententiam probabilem, & hoc ius ſuum illi iudicare nõ prohibeor. *Lay. l. 1 tom. 1. cap. 5. Bonac. par. 9.*

III. Pœnitentem qui ſecundûm probabilem opinionem operari vult, poteſt, imò ſecundûm communem ſententiam, debet Confeſſarius, & quidem ſi proprius ſit, ſiue Parochus, ſub mortali abſoluere; licet ipſe iudicet doctrinam illam eſſe falſam;

sam; ideoque frustra remittet ad alium Confessariũ, qui sit eiusdem sententiæ. Ratio est quia rectè dispo-sito nõ debet negari absolutio. *Azor. Vazq. Sãct. Lay-man lib. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Dian. p. 2. t. 13. Reg. 11.* ex. *Sanch.* & *Sancio*, peccare mortaliter si nolit ab-solvere, quando de mortali confessio sit, tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Docto-res, donec vnum reperiant fauentem sibi; dũmodò is prudens, ac pius, & nõ singularis habeatur. Ratio est a quia intendunt sequi opinionem probabilem. *Ita Sanch. lib. 1. c. 9. n. 24. Bonac. & alij*, contra *Nauarrum*

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem; v. g. si paululũ ægrotus, probabiliùs, & tutiùs putes te teneri ad ie-iunium, comedere tamen debes, sequendo superioris sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio quia in dubio præsumitur pro superiore, *Layman. lib. 1. t. 1 cap. 5 num. 11. 12.*

VI. Potest Advocatus suscipere patrocinium cau-se probabilis, etsi iudicet contrariã probabiliorem. *Laym. Bonac. in quæst 4. p. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio. Vide in-fra *lib. 5 cap. 3. dub. 3.*

Dixi 2. in responsione *seclusa iniuria*, quia si pericu-lum sit, ne proximo fiat danum, aut iniuria, locum habet axioma. *In dubio tutior via eligenda est.* Vnde re-soluuntur hi casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi setentias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Mini-stro præstanda sunt, vtendum sententia securio-re, & materia, ac forma certa; v. g. In Baptismo. Ra-tio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccare, sequendo opinionem probabi-lem,

lem, nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remiſsio peccatorum, & infuſio gratiæ, dependet à vera materia & forma, grauiter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen caſus neceſsitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, poteſt præberi ſub conditione; v. g. Baptiſmus morituro in aqua roſaceæ mixta, ſi naturalis deſit; quia tum proximus iuuari debet vt poteſt; & ex duobus malis, minus eligendum, vide *Laym. hic*, & *Suar. t 4. diſt 26. ſect. 6. Bec. cap. 4. q. 9.*

II. Medicus, & Chirurgus ſequi debent tutiora, probabiliora; nec vti poſſunt; v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio ſi certum habeant. *Sanch. Bonac. loc. cit Bald. de conſciētia dubia* Vide infra *libr. 5. cap. 5. dub. 7.*

Dixi; *ſi adhuc ſit probabilis*, quia ſi probabilitatem amiſerit, ob aliquod decretum in contrariū, vel grauem cenſuram, vel rationem grauem de nouo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio. *Vnde reſoluitur hic caſus.*

Non licet nunc abſoluere pœnitentem abſentē etſi plures Doctores ante hac id ſenſerint; horū enim ſententiam nūc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quā habuit, amiſit, præcipuê accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. loc. cit. n. 17. & alij communiter.*

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

RESP. Qui in dubio cōſtitutus, poſt diligēs examē ſe nequit reſolvere, nō tenetur ſemper eligere partē tutiorē; ſed poteſt amplecti partem fauentem ſuæ libertati (etiam minûs tutam) dummodò ſit in poſſeſsione ſuæ libertatis: iuxta illud axioma; *In dubio melior eſt conditio poſsidentis.* Ratio eſt, quia

quia talis non agit temerè, cùm vtatur sua libertate; quod cuius licet, quamdiu non constat esse ea priuatum, cùm eam, vt cætera externa bona possideat. Proindeque volenti obligationē imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta reg. 11 *in.6*. Neq. huic respōsioni obstat axioma contrarium; *In dubio tutior via est eligenda*: quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certū, tunc hanc esse eligendam; quod si autē vtraque pars tuta sit, axioma vniuersium non est præcepti, sed cōsilij, vt *Nauarr. Sanch. Bonac in tom 2. d. 2. q. 4. punct 9. n. 21. Lay. lib. 1. t. 1. c. 5. §. 4. Fil. n. 157. & 160*

Porrò pro regula cognoscēdi, quis sit possessor, attendendū est, pro quo stet præsumptio in foro externo; is enim censebitur possidere; præsumptio autē cēsetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert; *Bard. distinct. 5. cap. 5*. Vnde cum *Sanch. Lay. loc. cit. & alijs resoluuntur casus sequentes*.

I. Dubitatur post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita; v.g. ieiunij; item, an votū, vel iuramentum sit emissum; non obligatur dubitans. Ratio, quia cum lex & votum vt obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Laym.* Contrà verò si vouisse constet, & dubitetur an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Laym. Bonac. loc. cit. Fil. num 163*.

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; vt, si sciat se voluisse religionem, dubitat autem vtrūm certā, an verò in communi tantum; Item, voluit abstinere a copulat, dubitat verò an omni, an ab illicita tantùm; nō tenetur voto quoad partem, de qua dubitat.

III. Si

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio, quia cûm constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio: proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi, ideoque dum non probat, lege tenetur. *Laym. lib 1. tom. 4. cap. 3. Sanch Filiuc.* contra *Salas*, & *Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimũ primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio, quia libertas est in possessione. Contra verô res habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita, quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Laym. loc. citat. nu 35. Sanch dist 40 & 41.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen dubitas an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci: quia libertas est in possessione. Contra verô, si hodie sit ieiunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet: quia præceptum est in possessione, cum constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit an transactus. *Sanch. Lay. loc. cit.* Quæ omnia intellige de dubio strictê sumpto; si enim sit ratio dubium deponendi; v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam alia nõ cessat ratio data. Cûm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare. *Laym & alij communiter.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutineris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch lib. 2. de Matrimonio, d. 41. nu 40. Begund. p. 3 l. 3 c. 5. n. 18.* tum, quia lex ieiunê sumẽdi est in possessione: tum, qu a grauis est irreuerentia. Quamquam contraria sententia. *Laym. lib. 1. tom. 1. cap. 5. num. 36.* Probabilis.

Dia-

Dia-

Dianæ verò, *tom. 2. tract. 4. de Sacram. Regul.* 39. tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica, in casu dubio, nõ videatur tam arctè constringere conscientias &c, in dubio factum præsumi nõ debeat, neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur, vide infrà *lib. 6. tract. 3. cap. 2. d. 2. art. 2.* & *de Lug. d. 15. num. 41.*

VII. Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superueniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitũ nõ tantũ reddi, sed etiam exigi potest: quia dubiũ superueniens, bonæ fidei possessori obesse non debet, vide *Sanc. lib. 2. de Matrim. disp. 41. nu. 47. Bonac. loc. cit.*

VIII. Qui certus est debito, & dubitat an soluerit, tenetur soluere. *Suar. Vazq. Lug. Dia. p. 2. t. 6. Miss. Reg. 49.* nisi etiam creditor dubitet; tũc enim *Tan. in 1. 2. d. 2. q. 6. dub. 4.* putat non teneri; quod *Laym. l. 1. t. 1. c. 6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem, sed partem eius, pro qualitate dubiti; quod *Dian. part. 4. t. 3. Reg. 32.* amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

RESP. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter *Nau. Azor. cæteri.*

Respond. II. Licet operari cum conscientia scrupulosa manente scrupulo, dummodò iudicetur esse scrupulum, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus, formetur hoc expressum iudicium, quòd sit scrupulus; sed sufficit quod contra eum agat ex habituali vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli-

nulli periculo se exponit; cùm ad benè operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere; scrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tolli iudicium practicum probabile. *Sanch. lib. 1. cap. 10. Reg. Beca. Fillius. num.* 176.

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt I. Pertinacia iudicij, qua Doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio; vnde oritur in agendo inconstantia. Sic; v. gr. in Horis *legendis* aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbarè agere, & cæco quodammodò in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circunstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium, esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicit te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si aliâs expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt, I. Scrupulos contemnere, contra illos agere; nec cogitatione fouere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti, ac pij acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento; sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causa, imô nullo modo recedat. Etsi enim alterum errare contingeret; quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consuetudinem, tanquam regulam, intueri *S. Ant. Silu.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minûs etiam tutas. *Filliuc. c. 4. n.* 121. V. Non iudicare

quid-

quidquam esse mortale, nisi certò sciat. *Azor.l.* 2.*c.* 20. *Vazq.Sanch Fil.tom* 2.*c.*4. VI. Numquam otiari; quia otium implet phantasiã cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum: v.g. melancholicus euacuet medicamentis atram bilem: pertinax frãgat suum iudicium: superbus prudentiæ nõ confidat: rudisq; instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei; quæ non imponis præcepta redigẽtia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulorum priuilegia vt, 1. quod non teneatur in agẽdo adhibere examen & diligentiam, nisi valdè mediocrem; nec tãtam, quantã alij: & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit cõsilium, posit liberè agere quôd vult, nisi certũ & euidens sit esse peccatum: vide *Vazq.in* 1.2 *distinct.* 57.2. Quôd nihil teneatur repetere ex præteritis cõfessionibus, nisi certô sciat illud esse mortale & se ritè confessum non esse. Non est autẽ certus, quandiu dubitat. Vnde suadet. *Layman*, vt scrupulosus nunquã cõfiteatur dubia, & scrupulos. *Et Sayr. Dubium, Sanchez, Azor, &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ iurare posit esse mortalia, & nunquã esse confessum. Ratio vtriusque priuilegij est, quia in scrupulo, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non posit rectè rem examinare. Vnde est ò aliqua cõfessus nõ fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cûm ab ea minores sæpè difficultates excusent vt notat *Kor.ing Laym.Bonacin. Azor. Bec.* IX. Confessarius nõ permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maximè, si semel ad satietatem audiuerit) quia alioqui nũquam fontẽ scrupulorum exhauriet, *vid.apud Laym hic, cap.*6. *Villiuc. Sanch. hic. & l.*2 *de Matrim d.* 4. *Azor.tom.* 1.*lib.* 2.*cap* 20. *Bresserum, lib.*6. *toto Bec.p.* 1.*tom.* 1.*cap* 4. *Bonacin d.* 2 *q.*4.*p.*9.

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actum humanorum, ſcilicet Lege.

CAPVT I.

De natura, & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid ſit Lex, ſiue Præceptum?

RESPONDEO Lex, & Præceptum, prout hic in diſtinctè accipitur, eſt recta agendorum, aut omittendorũ ratio. Interim, cùm à ſuperiore non communitati, ſed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, ſed Præceptum tãtùm. *Suar. Laym. Bonac. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. Vnde reſolue.

I. Ad Legem, ſeu Præceptum quis tenetur non ad Conſilium: cum hoc tantùm dirigat, illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex eſt, & contra rationem, non obligat, quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium eſt de iuſtitia teneris lege: quia legislator poſsidet ius præcipiendi; idemque regitur altiore conſilio; ac poteſt habere rationes ſubditis occultas, Addit *Suarez* etiam obligare, licet contra iuſtitiam legis ſint rationes probabiles: quia alii ſenſeria

da-

daretur licētia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar. l. c. 9 Bonac. p. 8. n. 11.*

IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacificè regna possideant & à Republica tolerentur. Nec obstat, quod sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla; id enim verum est de sentētia, prout est præcisè à tyranno; non autem prout est à volūtate, saltem interpretatiua & implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & Iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. *Less. lib. 2. c. 29. d. 9 Salas. d. 10. sess. 3. n. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D. Thom. p. 2. quæst. 90. Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Molin. Salas, Suarez, & alij communiter.*

DVBIVM II.

Quotuplex est Præceptum?

RESP. Præceptū diuiditur 1. vniuersaliter, in affirmatiuū & negatiuū. Illud est, quod bonū præcipit; hoc, quod malū prohibet. Differunt inter se, quòd affirmatiuum obliget quidē semper, sed non ad semper, seu, non pro omni tempore; v. g. Honorādi sunt Parentes; non semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad semper. Vide *Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. quæst. 3.*

2. In Naturale, & Positiuum. Præceptum naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumē nobis ab authore naturæ impressū statuimus, quid agēdū & quid vitandū sit, quale est illud; bonum est faciendum, malū fugiendū. Ex quo præcepto generali particularia; v. g. Deū esse colendū, nemini faciendā esse iniuriam, imô omnia præcepta

cepta Decalogi (excepta circunstantia *sabbathi*) multaque alia deriuantur. Præceptũ positiuum, seu iuris positiui est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v.g. Præceptũ de Baptismo, ieiunio Quadragesimali, &c.

Porrò quomodo præcepta positiua mutari, & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant. Vide *apud Scholasticos, & Less. lib. 2 de iust. & iur. c. 2. d. 2.*

Resp. II. Præceptũ positiuum diuiditur in præceptũ iuris diuini, quod scilicet à Deo traditum est & in iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuinũ diuiditur in præcepta veteris, & nouæ Legis. Lex vetus cõtinebat præcepta moralia, ceremonialia, & iudicialia de quibus vid. *D. Thom. 1. 2. dist 3.* Lex noua continet præcepta supernaturalia fidei & Sacramẽtorũ; positiuũ humanum diuiditur in præceptũ iuris Ecclesiastici, siue Canonici quod authoritate Ecclesiasticæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilij statutum est; & iuris Ciuilis, siue positiui, quod fundatur in potestate seculari.

DVBIVM III.

An vis & substantia legis positiuæ depẽdeat ab acceptatione communitatis?

RESpond. Etsi ita sentiant Canonistæ; item *Nauarr. Azor. &c. citati à Lay. lib. 1. tract. 4. c. 3.* eo quod ponant, leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationẽ, nõ habituras. Verior tamen sententia est Theologorũ, leges absoluti Magistratus nõ pendere à populi acceptatione, & consensu sed mox vt legitimè promulgatæ sunt, obligare populũ ad recipiendũ: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed à Christo. *Vasq. Suar. Molin. &c.*

Vnde à *Layman loc. cit.* resoluuntur hi casus.

I. Episcopis ex officio incubit, nouas leges Pontificias (vt Principibus, Imperatorias) promulgare per suas Diœceses atque in vsum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiore parte populi nō accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat: censetur hoc ipso legem reuocare. Si verò id sciat, & vrgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare: quia potiùs caput suum quàm reliquam membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat non recipe, nec deduci ad vsum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia: & tunc non ampliùs obligat. Vt & lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, népe quadraginta. *Nauar. Azor. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam obserues, sed alij plerique é communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, nō recipiendo legé, & in vsum deducēdo, successores tamē eorū, si post longū tempus videant non obseruatā, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendū est pro ipsa: quia factū in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat. Vid. *Azor. lib. 5. c. 4. Lay. hic c. 3. Sal. de leg. d. 1. 3. sect. 3.*

DVBIVM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

Respondeo, Cùm Deus sit Dominus noster, atque

etiam

etiam Superioribus parere non iusserit, nō solûm ipse, sed illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt tum sub pœna, tum etiam sub culpa, siue peccato; idque graui, aut leui, prout & rei præceptæ ad intentū finē necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circunstantijs, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita Theologi *communiter, S. Thom. Suar. Salas, &c.*

Vnde resoluuntur hi casus.

I. Grauiter peccat, qui deliberatè, & in materia magna violat præceptū aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cûm res leuis est, nō peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negat. *Suar. Lay & alij ex communi:* v. g. nequis frangat silentium, ne adat vnā, vt claudat ostiū, &c. quia est res parua, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. Vide. *Less. lib. 2. c. 4 d 9. Salas d. 10. sect. 7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs leuis fieret grauis, ratione circunstantiarum, vt v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso, in se quidē parua, grauissima tamen erat ex circunstantia finis, *Suar. lib. 3. c. 25.*

IV. Quādo materia est grauis, potest Superior præcipere sub culpa tātū leui; quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo; ita etiā potest obligare sub veniali tantum. Ita *Suar. Less. loc. cit* contra *Vazq.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi posit, an lex obliget sub graui culpa, sunt hæc. I. Si materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate præcipiētis. Vnde *Cay. in summ. verbo Cleric* docet Clericos tantûm peccare venialiter, dum contra præ-

cepta iuris positiui, au:s, & canes sequentur ad venã-
dum. II. Si verba magnã vim habent, vt, iubemus, in-
terdicimus, in virtute S. Obediẽtiæ, vel vi voti, aut iu-
ramenti, vel grauiter mandamus, &c. III. Si pœna ma-
gna adijciatur, vt excõmunicationis, depositionis,
maledictiones æternæ exilij perpetui, mortis, &c. IV.
Si ita fert vsus & consuetudo inter peritos, & timora-
tos: quia consuetudo est optima legum interpres; vt
patet in lege ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à car-
nalibus, itẽ communionis annuæ, quas grauiter obli-
gare, probat *hic Tolet.* L*aym c. 14. n. 4. Bon p. 7. § 4.*

CAPVT II.

De subiecto, cui datur præceptum.

DVBIVM I.

Quæ personæ præceptis obligentur?

RESP. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorũ transgressione peccent. Quod addo, propter ebrios, & ad tẽpus amentes, qui etsi verè ijs obligentur, eorũ tamẽ violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensus. Pars prior est communis, & certa. *Filiuc. tr. 21. c. 11. q. 10. Bonac p. 6. &c.* L*aym. lib. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorumdẽ. Cuius ratio est, tum, quia præceptum cùm sit directiuũ, supponit vsum rationis: tum, quia obedientia tantũm est eorum, qui ratione & voluntate vtuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolues hos casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic, quoad vim coactiuam, & pœnam, siue directè, siue indirectè: tamẽ, & quo ad vim directiuã, & ex æquitate quadam,

dam tenetur se tanquã caput mẽbris conformare. Ita S.Thom. q. 96 art. 5. ad. 3. Syluest. Suarez. Bon. Lay l. 1. t. 4. c. 9. cõtra Azo. Tenetur etiã in contractibus, cum reliquis pari conditione vti Vide Fillin t. 21. c. 5.

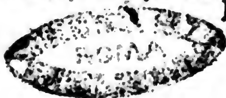
II. Infideles non baptizati, etiam cathecumeni, non obligãtur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen heretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III. Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Ecclsiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens: v. grat. confessionis annuæ, secundûm. Nauar. Henriquez, & Azor; itam abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundûm. Sanch. &c. obligentur quoad culpam; nõ tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes: quales sunt masculi anno decimo quarto, puellæ duodecimo absoluto. Ita Sotus, Vazq de pœnit q. 90. art. 2. Sa, verbo Censura.

IV. Infantibus, non baptizatis, & perpetuô amentibus, licetè dantur carnes diebus veneris, & imponũtur opera seruilia festis; nõ tamen ebrijs, cûm legi maneant subiecti; vti nec licitè irritantur amentes ab blasphemandum, lædendum, &c. eô quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quasi instrumento. Vid. Laym. lib. 1. t. 4. c. 20. Bonac. p. 6. & Sanch. 1. mor. c. 12.

V. Clerici, cûm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet Bell. lib. 1. de Cleric. c. 28. non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam. Vnde nec à Principe sæculari puniri possunt. Cûm tamen sint membra Reipublicæ, & alioqui communis equitas seruari non posset, tenentur indirectè, & quod vim derectiuam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant: quales, v.g. sunt leges prohibẽtes, vel irritantes contractum, (nisi hæ sint pœnales,

 tunc

tunc enim quia vim coactiuam obtinent, eos non ligent) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta: v. grat. vel alia vendant, vltra pretium à Principe statutum: *Ita Molin. Suar Sal Tan.* vid. *Laym loc. cit.* quia ius naturæ exigit, vt vendat pretio iusto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DVBIVM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilij dum ab eo absunt?

SVppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, vrbe: v.g. vel Parrochia obligat: aliud vniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquô veniunt animo non manendi, sed tantûm subsistendi ad aliquot dies, vel summum per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ quæ veniunt ad seruiendum.

Respond. Non obligari: *Ita Nauarr. Sanch. Less lib. 4 c. 3 dub* 8. Ratio, quia præcepta localia per se, & directè respiciunt territoriũ, eique sunt affixa, atque adeô non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur: v.g. Festum illud tali loco celebretur, ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Lay. c. 11* præceptum locale exspirare etiam intra propriũ territorium, in loco exempto, quôd is æquiparetur loco sito extra territorium: *Ex quibus resolues hos casus.*

I. Si Episcopus sub pœna Excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi, *Bon. p. 6. Laym. c. 11. num 5.*

II. Si

II. Si quis die ieiunij, aut festo, sit in loco alio, non sui territorij, aut exempto vbi tunc nõ est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. *Laym loc. cit. c. 11. Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel nõ recepta, vel habeatur priuilegiũ. Quare potes, v. g. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cûm id ibi liceat. Item in Belgio, Sabbathis intra Natiuitatem, & Purificationem, vesci carnibus. Itẽ in loco, vbi Tridentinum non est receptũ, validè (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch lib. 1. c. 12 Less &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, vbi non est ieiunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum vbi est ieiunium; nec tũc vbi domum venerit tenebitur ad seruandum ieiunium ista die, cûm illud iam violauerit, ideoque seruare non possit tenebitur tamẽ domi ad abstinentiam à carnibus, cûm illa adhuc possit ibi seruari, eo quod sit diuidua. Vid. *Sanchez loc. cit. Less c. 12 d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatque se certò peruenturum vesperi ad locum, vbi nõ sit ieiunium, tunc etsi nõ possit vbi vesci carnibus, vnde abit (cûm abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè iantare, & meridie prandere, vt contra quosdã docet *Less & Sanch.* supra.

VI. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet *Sanch l. 3 de Matrim d. 8. & 1. Mor. c. 12* contra *Nauarr. Suarez.* Peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt: verb. grat. non teneri eum manè audire sacrum die festo qui ante prandium venturus sit aliò, vbi non sit festum: quia si mansisset suo loco, vbi præceptum obligabat, po-

terat differre ad id tempus: quādo autem peruenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quod præuidens impedimentum, teneatur præuenire; quia id tātum verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus; hic autem ab obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquā magis pia, suaderi potest; nisi quid obest. *Sanch. 1. mor. c. 12. & lib. 3. de matr. d. 18. num. 21.*

DVBIVM III.

An peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

RESpond. Regulariter nō tenentur præceptis specialibus illorū locorum. *Ita Lay. Sanch. Azor, Koning. Less. Reg. Fillius* contra *Nauar. Suar. Sà, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bonac. & Sanch.*) Ratio est, quia nō potest dari vlla ratio huius obligationis, cum illi non sint subditi, vel locis, vel superioribus quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum iurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis particularū locorum statutis sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admissa, puniri possint; hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *Regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum & iniuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis: *Vnde resolues hos casus.*

I. Tales non tenentur audire Missam & possunt opera seruilia exercere die istic festo, non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiu-

ieiunium, & domi suæ non est. Intellige vtrumque secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. loc. cit. tom. 3. c. 12. num. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint *Panorm. Reg. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*; qui. si domi tuæ consuetudine derogatū sit alicui præcepto iuris communis & aliô venias vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex iuris communis est vniuersalis, & obligat omnes sine ordine ad locum, *Laym. c. 12. n. 2.* *Vnde resoluitur hic casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam; v.g. tenetur istic Sabbathis inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, abstinere â carnibus: quia priuilegiū eius comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale; ideoque expirat extra locum. *Laym. loc. cit.*

DVBIVM IV.

An Peregrini teneātur præceptis iuris cōmunis, si non sint in vso in loco vbi morantur?

RESP. Non teneri. Ratio est quia tūc valet priuilegiū locale, quo frui possunt omnes qui in loco morantur. Ita *Sanch. lib. moral. cap. 12. Suar. Laym. &c.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest Sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgiū, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Natiuitatē Christi, & Purificationē, in Belgio Sabbathis, Mediolani verô quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bon. p. 6. num. 61.*

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v.g. Hildesio, vbi vetus Calendarium adhuc est in vsu, veniant in aliā, vbi

vbi nouum est receptum: v. g. Monasterium; potest, si sibi Quadragesima præterijt, carnibus vesci, vt docet *Sanch. loc. cit. Sal. n. 69. Bon. n. 62. Less. lib. 4. c. 2. num. 8.* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi 3. licet hæc tuta sit, vt etiam docet *Laym.*

Addidit *ex Diœcesi Catholica*; quia si Catholicus veniat in terras Hæreticorum, vbi alij Catholici non sunt, tenetur ibi seruare nouum Calendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide *Laym. lib. 1. t. 4. c. 11. n. 8.*

CAPVT III.

De modo quo obseruanda sunt præcepta.

DVBIVM I.

An debeant impleri ex charitate?

RESP. Possunt impleri sine charitate, nisi hâc in substātia includant; vt v. g. præceptū dilectionis Dei. Ratio, quia tantùm præcipitur substantia actus inclusi in præcepto: v. g. vt honoretur parens, non autem finis aut modus præcepti, vt docet *S. Tho. 1. 2. q. 100. art. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud. *1. Corinth. 13. Si linguis hominum loquar. S. Thom. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Si quis ieiunet vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantijs peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, vt docet *Sanch. 1. Mor. c. 14. Laym. lib. 1. t. 4. c. 4. num. 6. Card. de Lug. disp. 22. sect. 2. n. 23.*

II. Si

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licet actus ipse sit pecatum. *Iidem ll. cc.*

DVBIVM II.

An ad impletionem praeceptorum, requiratur intentio iis satisfaciendi?

RESpond. Quod non: ***Ita Sanch Vazq. 1. 2. q 100. art. 9 & alij communiter.*** Ratio est, quia lex tãtûm præcipit liberã operis externi executionẽ: v. g. auditionẽ sacri; non autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere: siue, vt alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, vt aliquid fiat quia præcipitur, sed tantûm ad materialem siue vt fiat quod præcipitur. Vid. *infr lib. 3. tract. 3. c. 1. d. 5.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Quid alicuius præcepti immemor illud impleuit: v. g. ignorans esse diem festum, liberè tamẽ interfuit sacro, is satisfecit. Neque, vt quidam volunt, necesse est vt postea intelligens esse diem festum, velit rũc satisfacere per Missam auditam, quia impleuit substãtiã actus præceptis: S. *Thom Hen Filliuc tom. 5. c 7. q. 7.*

II. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam Sacramentalem, verè implet, qui opera promissa, vel iniuncta exsequitur, etsi nõ habeat intentionem implẽdi: modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit; vnde tantûm obligant ad substantiam actus: *Suar. Azor.* Less. L*aym num. 6.*

(.:.)

DV-

DVBIVM III.

An satisfaciat praecepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere?

RESP. Satisfacit. *Ita Suar. Val. Vaz. loc. cit & Less. l. 2. c. 7. dub.* 10. cōtra *Nauar. Azor. &c.* Ratio est, quia praecepta tātùm obligāt ad substātiā operis iniūcti: ergo illa posita, non est in potestate operātis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus nō operentur vltra intentionem agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis: v. g. satisfacere vel non. Nec 2. quòd qui debet alteri centum, nō satisfaciat obligationi, si liberali donacione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosariū, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hae & similes obligationes, proueniunt ex volūtate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberé constituit, sic in debito liberé permanere potest: obligatio autem parendi legi prouenit ex voluntate legislatoris: ideoque non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatem, nempé vltrá substātiam operis praecepti. *Kon. n.* 309. *v. Less. loc. cit. & Laym. hic.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Sacerdos, qui legit Horas non ea deuotione, qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum praecepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfacit tamen praecepto. *Suar. Kon. Cardin. de Lug. &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimū (vel, si non sit vltimū, intendens non audire aliud,) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit praecepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud praeceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori *Cardin. de Lug. loc. cit.*

III. Is, qui sacram audiuit die festo, legit Horas Canoni-

nonicas, absoluit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit. *Sanch. Salas, d. 9. nu.* 33. *Cardin. de Lug. de Euch. d.* 22. *sect.* 2. *n.* 21. contra *Suar.*

DVBIVM IV.

An ad impletionem præceptorũ, requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

RESpond. Quôd sic. Ratio est, quia cũm lex detur hominibus, non brutis, ideoq; humano modo sit impleda, hinc impletio omnis præcepti, siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniũctus cũ libertate, & voluntate operãtis, id est, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptũ, v.g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis. Vide *Vazq.* 1. 2. *q.* 100. *a.* 9. *Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Qui audiuit sacrũ die festo ebrius, dormiens aut impos sui quomodocũq; aut nescius quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur posteâ compossui factus, audire aliud sacrũ. *Suar. Sanch. Salas, dist.* 9. *n.* 32.

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. *Vazq Suar. Azor, Fillinc. num.* 212.

Dixi, *prorsus violenter.* Quia si famulus; v.g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat (esto nõ sit auditurus, si magister abesset) is etsi peruersa voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *Sanch. Salas, loc. cit. Laym. lib.* 2. *t.* 4. *n.* 12.

III. Recitans Horas sola intentione legẽdi, vel ad-

di-

aſcendit, non ſatisfacit; vti nec ille, qui vadit ad ſacrum, tantùm vt oculos paſcat, cũ alio colloquatur, vel expectet amicum. *Cardin. de Lug. loc. cit n. 23.*
IV. Nec ſatisfacit is, qui tantum ficté, confitetur, v. g. orat, &c. quia non eius fictio, ſed opus præceptum eſt.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diuerſis actibus, eodem temporem poſſit ſatisfieri?

RESP. I. Vno actu diuerſa præcepta ſimul impleri poſſunt, niſi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana; qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficij, ſatiſfacit vna recitatione. *Sanch lib. 1. c. 14. Salas, Bonac p. 10.* Vnde reſoluuntur hi caſus.

I. Cùm Dominica, & feſtum incidunt in eundem diem, non tenetur audire duo ſacra.

II. Votum, & Pœnitentia in confeſſione iniunctæ, plerũque non implentur per actum alias debitũ; quia hæc plerumque nõ eſt mens vouentis, & Confeſſoris. Vide *Suar. tom. 4 in 1. p. Sanch 1. mor. c. 14.*

Dixi, *plerunque*: quia ſubindè Confeſſarij iniungũt opus alias præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet, centum; v. g. non ſatisfacit ſi ſemel dat centum; quia in debitis iuſtitiæ, attenditur æqualitates rei ad rem; non poteſt autem vnum centum, æquale eſſe debitis plurium centũ. Vnde in his alia eſt intentio, & mens obligantis, *Sanch. Salas, loc. cit.*

Reſpond. II. Poteſt quis eodem tempore diuerſis actibus duplici præcepto ſatisfacere, dummodo vnum non impediat alterum. Eſt communis. Et ratio, quia plerumque temporũ diuerſitas non præcipitur.

Suar.

Suar. Azor p. 1. lib. 7. c. 5. Sanc. lib. 1. c. 14. Vnde resol.

I. Potest quis eodem tẽpore audire Missam in festo præceptã, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto aliave ratione debitas, *Bon. p. 10. n. 8.*

II. Potest item qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imô etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt. *Sanc. 1 mor. cap. 14. n. 12. Maior. in 4. dist. 18.*

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, cõmittat plura peccata?

RESP. Si violet præcepta materialiter tãtũ diuersa, ita vt licet sint plurium legislatorum, habeat tamẽ motiuũ formale idẽ, & versentur circa materiam eandẽ numero, cũ iisdẽ circunstãtijs, vnũ tantum peccatũ committit: si verò præcepta sint formaliter diuersa, ob motiua proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diuersam, cõmittet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. *Ita Sanc. lib. 9 de matr. d. 15. Vazq. 1. 2. d. 9. Salas. Cardin de Lug. d. 16. n. 145.* Vnde resoluitur.

I. Qui non ieiunabit die vigiliæ, incidẽtis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisque est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuũ proximũ: v.g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Laym. Sanc. Card. de Lug. loc. cit.*

II. Qui violat votum, & iuramentum, vel votũ, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est; quia voti obseruatio præcipitur, vt fides

Deo debita seruetur; iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem; & sic duæ sunt hic rationes formales; vti & sunt in omissione Missæ quæ & propter festum, & ex iniuncta pœnitentia audiri debet. *Cardin. de Lug. loc. cit.*

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum in iustitia committitur vnum contra propriã vxorem, alterum contra maritum adulteræ; vti etiã, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diuersa. *Lay. lib. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanc. Cardin. de Lug. loc. cit.*

CAPVT IV.

Quæ excusent à transgressione præcepti.

DVBIVM I.

An ignorantia excuset?

RESP. Si sit inuincibilis, excusat, quia nemo peccat, nisi actu voluntario; hic autẽ cognitionem præsupponit. Si autẽ sit vincibilis, & culpabilis, nõ excusat; qualis est, cûm poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuiste intelligere. S. *Aug.* S. *Thom.* *Sanch.* 10. *moral. c.* 16 *& cæteri commun.* contra *Pal.* Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunii nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat; similiter in alijs; vt si occidas, hominem putans esse feram. *Bona. quæst.* 8. *part.* 3.

II. Si in aliqua re tantûm aduertas malitiam vnius generis, illam solam contrahis; vt v.g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam; ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantûm,

vel

vel adulterium committit, non incestum. *Laym. l. 1. t. 2. c. 4. Bonac. loc. cit.*

DVBIVM II.

An metus excuset?

REsp. Si ex metu facis, quod simpliciter malũ est peccas quidẽ; minuitur tamẽ per metũ malitia quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, vt præcepta quædã nõ obligẽt, cùm eorum obseruatio cederet in graue alicuius incõmodũ; & tunc, si ex metu talis incõmodi quis tale præceptũ omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. *Vnde resol.*

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malam, nõ licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis; v. g. mortis, &c. sæpè non tantum excusat à præcepto positiuo tam diuino, quàm humano; sed quãdoque etiam ab affirmatiuo naturali, & sic (vt *Sanc. 1. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè cõfiteri, seruare depositũ, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec. tom. 2. lib. 3. c. 6. Azo. 1. p. lib. 1. c. 11. Laym. lib. 1. t. 4. c. 14.* Excipe tamen casum, de quo infrà *lib. 2. t. 3. c. 2. d. 1.*

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit, ad conseruandum bonum, aut auertendum malum, cõmune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cũ periculo vitæ, vt v. g. si Dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Laym. loc. cit.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incõmodi, vid. *Sanch. 1. mor. cap. 18.* vt, si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu

prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere (in speciem) non tamen posses consummare: quia cũ matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanch. de matr. lib. 7. disp. 5 n. 4.*

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præceptis iuris naturalis, aut diuini concurrentis: vt v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptũ Ecclesiæ, in odiũm fidei, vel contemptum Religionis, vid. *Sanch. loc. cit. Kon. 3. p. tr. 2. d. 13. dub. 11.*

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

RESpond. I. Cûm ad impossible nemo teneatur, certũ est, quod impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cũ peccato dedisti; dumodo de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptũ tale sit, vt cômodè possit, aut soleat diuidi, atq; in eius parte saluetur ratio seu finis præcepti, tunc qui nõ potest seruare totũ debet seruare partẽ quam potest. Quôd si verô non saluetur ratio præcepti in parte, neq; id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totũ (hoc est tantũ, quo moraliter impleri censeatur integrũ præceptũ) is non tenetur ad partẽ. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intẽtione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis 3. ex iudicio prudentũ. 4. ex communi vsu. *Ita Sanch. 1. mor. c. 19. Lay. l. 1. t. 4. c. 19. Vnde resoluuntur hi casus.*

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt. *Laym. loc. cit. Bona.*

II. Qui in Quadragesima non potest ieiunare, debet abstinere â carnibus, si potest; aut qui nõ potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Laym. l. c. & Bon.*

III. Qui

III. Qui poteſt notabilem partem ſacri: (v.g. vſque poſt conſecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè poteſt cum alio (& ſolet) tenetur alioquin non *Ibidem*, verbo *infra de Horis*.

IV. Si quis carent Breuiario, pauca ex Horis ſciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid.*

V. Qui obligatur viſitare limina Apoſtolorum Romæ, & ſcit ſe eô peruenire non poſſe, non tenetur ingredi iter: quia nec finis, nec ratio præcepti ſalvatur. *Ibid. & Suar. Azo. Bon. d. 1. quæſt. 8. p. 1.*

DVBIVM IV.

An excuſet diſpenſatio?

RESP. In iure humano diſpenſatio legislatoris, vel parē poteſtatē habentis, facta ex iuſta cauſa, excuſat â tranſgreſsione præcepti. Eſt communis: *Sanch. Azo. 1 p lib. 5. c. 15. Sal. d* 10.

Ratio eſt quia cum ſit author ſuæ legis, poteſt quãuis excipere. *Dixi 1 ex iuſta cauſa*: quia ſi temerè, & ſine cauſa diſpenſet, tenet quidem diſpenſatio, peccat tamen tam dans, quâm petens diſpenſationē, contra ius naturale, dictans partem debere conformari ſuo toti, niſi iuſta cauſa excuſet. *Sãch l. 8 d. 18. Suar. Fill. n. 438.* & quidem vt vult. *Suar.* mortaliter, venialiter, vt *Pontius* apud. *Dian.* quem v. *p. 8 t. 3 reſ.* 8 9. *&* 10. Si dubitet, an cauſa ſit iuſta, poſſe diſdēſare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etſi autem cauſa ſit iuſta, non tamen tenetur diſpenſare, niſi cûm vel ius præcipit ex ea cauſa diſpenſari, vel neceſſarium eſt ad commune bonum, vel ſpirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum ſcandalum, & ſine diſpendio fiere poteſt. *Dian. p. 8. t. 3 reſ.* 27. *&* 28. contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*: quia diſpēſatio in-

ferioris in lege Superioris, sine iusta causa inualida est ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia qui nomine alterius sine causa dispésat, dissipat. *Sua. lib. 6. c. 19. Sanch. lib. 8. de matr. d. 17.* Validè autem, & licetè inferior potestate ordinaria dispensat ex iusta causa in lege Superioris. 1. Circa leuia, hoc est quæ sub mortali nō obligāt, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt; v. g. in ieiunijs, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt nō cōueniant alijs. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, siue, quando est necessitas, & periculum in mora. *Dian. p. 8. tr. 3. resol. 12. ex Gran. Sal. Gordon. & Palao*, qui addit. 5. Si consuetudo præscripserit vt inferior dispenset. v. *Dian. loc. cit. res. 95.* 6. Quando est dubiū negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palauin*, nō opus est dispensatione, cū præsumptio sit pro libertate *Barbos. Dian. p. 3. tr. 6. resol. 28. p. 4. t. 3. resol. 46. p. 8. tr. 3. resol. 71. & 95.* Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Sua. Vazq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramētò, sine iusta causa, etiam à Papa facta, est inualida, vt *Sanch. Sua. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustā causam arbitretur, aut etsi non arbitretur (& temerè dispenset) re ipsa tamen sit. *Sanch. loc. cit. Azo. Sa. Sal. n. 81.* Similiter si despenset, causa, quæ reuera legitima est, non præcognita probabiliter tamē valere docet. *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. resol. 19. 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validā censeri eo quod præsumatur in fauorem actus ne pereat; probabilē putat. *Sanch. &c* cum *Dian. p. 3. tr. 6. res. 9. p. 4. tr. 3. res. 45. 64. p. 8. tr. 3. res. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, po-

potest etiam secum dispensare directè, & immediatè. *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 3. *resol.* 16, contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modò causa sit iusta) item data sine vllis verbis, solamente *Turrian. Dian. p.* 8. *tract.* 3. *resol.* 17. 76. *p.* 4. *t.* 4. *resol.* 118.

VII. Qui impetrauit dispésationē (v.g. in impedimēto dirimēte matrimonium) & per ignorantiā, vel simplicitatē expresisit causam falsam, eum validè contrahere matrimoniū, dicit *Pon. de matr. lib.* 8 *c.* 16. ex *C. Cum inter.* Sed contrariū tenet *Paulus, tom.* 1. *c.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 5. *ex c. sup. literis.* Vide *Dian. p.* 8. *t* 3 *res.* 69.

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata esse securus. Vide *Laym. lib* 1. *t* 4. *c.* 22.

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata causa. *Naua. Sanch de matr. num.* 8. *Filliuc. tract.* 10 *num.* 314. *Sal. d.* 20. *sect.* 6 *num.* 58, qui addit id verum esse, etsi dispensans excuset ut ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit. *Sanch Bec* contra *Sua.* Vide *Dian. p.* 8. *tract.* 3. *resol.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur â personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem â Confessario. *Marc. Leon in praxi p* 1. *fol.* 14.

Quæres An cessant causa dispensationis, cesset ipsa.

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

1. Si tantùm impulsiua, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. Vide *Dian. p.* 8. *t.* 3. *resol.* 61.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione reda cta ad actum irreuocabilem, cesset tota causa, non ideó cessat, vel vim amittit: v.g. dispensatum fuit in impedimento cōsanguinitatis propter paupertatem fœminæ, licet contracto matrimonio diuitias obtineant, non est irritum. Idē est si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omninò causa finalis, & actus possit facilè reuocari; v. g. dispēsatū est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ posteâ cessant, an reuiuiscat votū? vel in præcepto recitandi Horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatē, & posteâ conualescit, an teneātur recitare, ieiunare &c. Affirmat *Sanch. Amic. Portel. Bonac. Leon.* &c. quia aliâs nō esset iusta. Negatiuam tamē sententiā probabilē & in praxi tutam esse censet. *Dian. p. 8. t. 3. ref. 24.* ex *Salas, Granad.* &c. si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit: & quod destructū est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. Vid. *Sua. de leg. c. 2 .* *Laym. Prapos.* &c. qui rectè id cōcedunt, quādo nō est de re diuidua, & successiua: aliâs negāt. Vnde supposita probabilitate sententiæ negatiuæ. *Granad. Dian.* &c. sequentes casus (in quibus tamē alij meliùs contrarium sentit) resoluit.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in vsu carnium, potest vesci, licet omninò conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam conualuit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7. ref. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatū fuit in onere recitandi Horas, etsi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.
De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QVia ex officio S. Pœnitētiariæ multæ dispēsationis (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium esse sui, quædam circa huius rei praxin pœnitentibus, & Confessarijs vtilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimum circa hāc rem requiri possunt. I. Circa materiam, & causas in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleāt. II. Circa formam literarum Pœnitentiariæ quibus dispensatio Confessario committitur, quarū verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executionē dispensationis, quæ nimirum in ea obseruanda sint. De quibus ex *Bonac. Di in p. 4 t. 4. res. 71. & p. 8. t. 1. res. 103. &c. vsque ad resol. 111. & Marci. Paul. Leon. volumine integro ea re edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cuius deuersitate, diuersa quoque est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent.

Prima, est in votis: v. g. vt votum Religionis ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa, liceat differre: vt quis à voto simplici Castitatis, vel etiam Religionis (postquam matrimonium cōtraxit) absoluatur ad manendum in matrimonio, debitūque licitē petendum, vt à voto Religionis ob debilitatem virium, per quas eius onera ferre nō possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum (absoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda. In impedientis occultis matrimonii, siue ea sint impedimentia tantūm, siue etiā dirimētia, siue matrimonium cum ijs publicē contractum sit,

 siue

siue contrahendum, dummodò de eo priuatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide: siue etiam quando contracto superueniunt. Circa quæ notandum 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet vni alterivè innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sint deducta. II. Etsi aliqua impedimenta: v. g. cognitionis spiritualis, natura sua sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta; v. grat. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognitionis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscij. 4. Per ignorantiam huius contractionis.

Tertiæ. In varijs censuris, vt, excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absoluendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonãdam obligationem restitutionis ob horas neglectas: ad commutandũ onus recitationis Horarum; eligendũ Confessoré, etiã pro reseruatis, transeundum aliam Religionem, siue Ordinem (pro vtroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Breuis Apostolici, verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent sunt hæc.

1. *Si est ita, vel, quatenus si ita est*. Quorum sensus est si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarũ literarum Apostolicarũ. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti; v. grat. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, siue tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtrumque consenserint) & periculum reuelationis ac scandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentaria; v. g. bona fide actum esse; & similia, quæ tantùm sunt impulsiua, & sine quibus nihilominus conceduntur.

ceduntur tales dispensationes; vnde etsi in ijs, vel alijs parui momenti sit erratum in petitione gratiæ, nihilominus est valida. Vide *Marc.* Leon. *p.* 2. *fol.* 22. *& p.* 2. *fol.* 391.

2. *Periculum immineat reuelationis.* Ad hoc enim vt subsistat dispensatio requiri, vt sit periculũ ne reueletur impedimentum, intellige, quando id in formula exprimitur, si non subsequatur matrimonium docet *Marc.* Leon. *p.* 2. *fol.* 230. Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem, & moralem credulitatem, futurum, vt si resiliatur à matrimonio contrahẽdo, & huius causę assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. Vide *loc. cit. fol.* 233.

3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ &c. *Leon. fol.* 230. *&* 317.

4. *Vt dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cũ quo matrimonium contractũ fuit in facie Ecclesiæ, coniux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus, & nouum validumque liberè præstet (ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat.) *Leo. fol.* 251. *Dia. p.* 8 *t.* 3. *resol.* 110. Sufficit autem vt istum cõsensum præstent inter se secretò nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia: v. g. copulam maritali affectu. Neque debet executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. *Leon. fol.* 552.

5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione; v. g. ob percussionem Clerici: & importent conditionem priùs satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolui, hoc est, compensandi in-

in-

iuriam, expensas, & omnia damna quæ ob percussionem illa incurrit, quorum æstimatio committitur executori dispensationis, neque ab eius obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus iniuriam remisserit. Vide *Leon. p* 382 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si iuratus promittat se facturum, cùm primum poterit.

Resp. III. Circa praxim, siue executionem huius dispensationis, hæc scienda.

1. Literæ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad Oratorem, hoc est ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petijt, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab Oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licet verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideò carent effectu. *Salas Dian. p* 8.t.3.*ref*.103.

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Vt sit approbatus ab Ordinario territorio, in quo dispensaturus est. 2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel iure Canonico promotus in Academia, vel Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. anno 1581. Confessariis Societat. Iesv, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit 3. Vt specialiter ad hoc sit electus ab Oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest; *Leon fol.* 22 *Dian p.*8.*tr.*3.*ref.*104. Contrarium tamen docet. *Sanch.& Perez, de matr d.*48.*sect.*5 *n* 7.

3. Confessor ad id electus, 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post, *Dian.p.*4.*tr.*4.*ref* 7 *Leo p* 1.*f* 54. & 28. 2. Debet causæ cognitionem, quādo ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis: nisi habeat ante perfectam: quia non est merus executor,

sed

ſed in lex, cui delegatur poteſtas diſpenſandi. 3. In ea debet credere illi, etiam ſine teſtibus, & iuramento, niſi aliunde ſciat eſſe falſam: tunc enim diſpenſare non debet, *Leon Dian. p. 1. t. 3. reſol.* 108. 4. Opera in ipſo Breui præſcripta etſi poſſit moderari, nõ tamẽ condenare. 5. Etſi non præſcribantur certa verba ad diſpenſandum, debet tamẽ ſeruare formamâ Rituali Romano probatum, & poſt verba iſta: *Abſoluo te à peccatis tuis*, addere. *Et eadem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere poſſe, & debere: nec non diſpenſo tecum, vt idem debitum etiam exigere licetè valeas. In nomine Patris, &c.* Si verô ſit abſoluendus ab excommunicatione. Vide *Formulã infrà lib. 7. c. 1. d. 6.* 6. Abſoluta diſpenſatione debet lacerare litteras, præcipuè ſigillum, ita vt ad probandum ſeruire nõ poſſit: aliâs incurrit excommunicationem mayorem. *Leon. fol.* 139. Laceratio tamẽ iſta non eſt de ſubſtantia: quia tantùm intenditur, vt non ſuffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet atteſtationẽ diſpenſationis factæ, neque ipſum Breue, ſeu diplonia reddere, cûm pro ſolo foro conſcientiæ debeat ſeruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem via compenſationis pro diſpenſatione, etiam pro foro externo facta, ideo enim inſcribitur, *gratis vbique*: aliâs incurrit ipſo facto excommunicationem mayorem. *Gauant. Dian loc. cit ex declar. Cardin.*

Ex dictis reſoluuntur ſequentes caſus, & ſimiles.

I. Confeſſor pro hac diſpenſatione eligi non poteſt, qui tantum eſt Doctor Ordinis, vel profeſſor, vel Licentiatus Theologiæ: quod enim hic in fauorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis committantur. *Leon p. 1. fol.* 21. *Dian. p. 4. t. 4. reſ.* 47.

II. Ex priuilegio Societatis IESV conceſſo, alij etiam Mendicantes eligi poſſunt, ob communicatio-

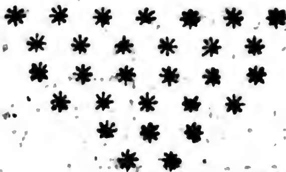
nem

nem. Debent tamen tam hi, quàm isti specialé ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: alias dispensatio erit nulla. Ita *Auth. cit.* Et patet ex dictis.

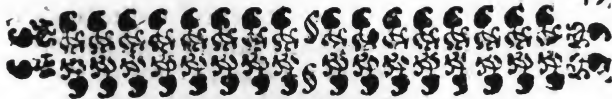
III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideò enim inscribitur, *viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione: ideoque solet addi clausulas: *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse repereris*. Vide *Author. cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet executori ad id electo confiteri: nec sufficit, ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leon. fol.* 28. *Dian. p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 71. *Regin. Pont.* contra *Sanch. Salas. Perez, Palaum*, quorum sententiam nō amplius esse probabilem, docet. *Filliuc. Escob. Lekan. Dian. loc. cit. p.* 8. *tract.* 3. *resol.* 105.

V. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem Oratoris, cui ius quæsitum est; & executor est dispensator necessarius, siquidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam; tū quia officium maioris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *resol.* 89. ex *Sua. Sanch. Garc. &c.* contra *Naua. Bonac.*

LIBER

LIBER II.

DE PRAECEPTIS VIRTVTVM THEOlogicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De præceptis Fidei.

CAPVT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credēda sint?

EXijs quæ Fideles explicitê credere tenentur, quædam necessariô credenda sunt, necessitate medij, seu finis, sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis, finis potest obtineri

Sanch. 2. moral. c. 2. Azo. Valentin.

Respondeo I. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo. 1. Explicitê credere, Deum esse, & remuneratorem bonorum esse. Iusta illud Apostoli ad *Hebr. 11 Credere oportet. Trident. sess. 6. c. 8.* 2. Post sufficiētem Euangelij promulgationem, credere explicitê, vt

vult

vult, *Mol.* aut saltem implicitè, vt probabiliter quidā docent cum *Kon. & Laym.* Christum, & Sanctissimam Trinitatem. Vide *Escob. ex 2. c 6. n.* 20. vbi ex *Vazq lib. 2. d.* 126. *c.* 3. docet, culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum, distinctum ab eo, cuius est causa. Vide *Dian. p. 3. tr. 5 res.* 46. & 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est: v. g. si credas, quod credat Ecclesia. Vide *Schol.* & *Lay. lib. 2. tr. 1. c. 8.*

Resp. II. Necessitate præcepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltē modo, & quoad substantiā, tenetur hæc 1. Symbolū. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria, vt Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam: reliqua autem tunc, quando vult suscipere *Suar. Sanch. Fillius. nu.* 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset. *Vnde resoluitur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis quibus proponuntur, sed quoad Orationem Dominicā, scire, omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, sufficit si quis rogatus de singulis, rectè respondeat. *Bonac. Laym. loc. cit. c. 9. Sanch lib. 2. c. 2.*

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & Orationem Dominicā, & Salutationem Angelicam; velitque *Barbos. p. 3. c.* 27. non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat: consuetudo tamē, vt notat. *Naua.* & *Lopez*, exposuit, obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Syluest.* qui docet esse mortale.

III. Mo-

III. Moraliter nihilominus necessariũ est, vt rudiores memoria teneãt Symbolũ sua lingua: quia alioqui nõ possunt habere sufficiẽtẽ cognitionẽ articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicitè credendo quidquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus aut defuit Doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discẽdi; aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea cõprehendere, aut retinere: quod sæpè contingere, docet. *Azor*, & *Bec.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorante ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequẽter confitentibus præsumendũ non esse monet *Sanch. 2. moral. c. 3.*) debet eum interrogare de negligẽtia in ijs addiscẽdis, cùm per eam plurimi grauiter peccẽt. *Ledesm. Azo. tom. 1. l. 8. c. 8. Trull lib. 1. c. 1 d. 4.*

VII. Possunt absolui (contra quosdã) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dix. Ratio, quia licet peccarint omittendo dicere, possunt tamẽ de hoc dolere, cũ proposito discẽdi *Sanch.* Quô si tamen ignorarẽt ea quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionẽ. *Bon. d. 3. q. 2. p. 2. Sãc l. 2 c. 3. n. 11*

VIII. Parochus suas oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel aliũ docere ea saltẽ, quæ sub mortali scire tenentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Fill. Palãt. Trull. lib. 2 c. 1.* K*on. &c.*

CAPVT II.

Quando obligat Præceptum Fidei?

Respond. I. Præceptum fidei internum obligat, 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum

per

perfectè consecuti mysteria fidei audiunt, apprehenduntque, quòd illa credere, sit res necessaria ad salutē; peccantque mortaliter omittendo. *Sanch Bonac. t. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari inaduertētia, aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Konin. d. 14. de fide. Filliuc. num* 25. 3. Quādo vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi auertēdo mentem ad alia obiecta, faciliùs superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4 Quando tētatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis; v. g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bonac. q. 2. p. 2.* His àddit *Hurt.* contra *Sanch.* 6 In hora mortis & 7. Semel quotannis. Vide *Dian. p. 5. t. 13. resol. 19.* Et ijs resoluuntur hi casus.

I. Hæreticus quamdiu suam sectam iudicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem; non tenetur credere; quia fides nondum est sufficiēter proposita, ageretque imprudenter. *Sanch. 2. moral. c. 1. Laym. lib. 2. t. 1. c. 10. & 12.*

II. Quando ijs, qui in hæresi nutriri sunt, persuasum est à puero, nos abijcere & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque tanquam pestes fugiendos non possunt stante hac persuasione, salua conscientia nos audire, & laborant ignorantia inuincibili cùm non dubitent se esse in bona via. *Lay. c. 10. Sanch lib. 2. c. 1.*

III. Si talibus oratur dubium de sua secta, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen (quod se negligant, peccant contra fidem, cùm non adhibeant

beant media ad implendum præceptum Fidei. (Quod se deinde nostra Fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibid.* Vide. *Ferdin de Castro Palao, t. 4. d. 1. p. 12. & dist. 2. p. 2.*

Resp. II. Præceptum exteriùs Fidem confitendi, iure naturali obligat, duplici casu; scilicet, cùm vel honor Deo debitus vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè, vel contrariè subtraheretur. Dixi *priuatiuè* vt si ideò cessaret magnus honor in Deum, vel vtilitas in proximum redũdans. Dixi 2. *contrariè*, vt si alioquì Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo; v. g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio, cõtemptus Religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quãdo est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas. *S. Thom. 2. 2. q. 3. art. 2. Suar. Regin Filliuc. tr. 22 cap. 3. q. 1.* Vnde resoluitur hic casus.

Si hæretici conculcent imagines, alijsve iniurijs Fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, siquidem inde prudenter speret profectũ.

Resp. III. Ad professionem Fidei externam, iure Ecclesiastico, tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum*, cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, vt docet *Filliuc tom. 2. tra 22. cap. 3.* sequente personæ.

I. Prouisi de Beneficio curato: idque intra duos mẽses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, vel Officiali. *Sess. 24. cap. 22. de reform.*

II. Prouisi de Canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesia, idque non tantùm coram Episcopo, vel eius Vicario, sed etiam in Capitulo. *Ibid.* Addita pœna (ad quam nõ videtur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciant suos. Vide *Sanch lib. 2. cap. 5. Barbos. de potest. Episcop. 3. p. art. 61. n. 29.*

 III. Pri-

III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo Prouinciali, cui intererunt. *Trid. sess.* 15.

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam Militiarum. Pius V. autē apud *Rodr. tom. 2 quæst. regul. q.* 72. ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium Beneficiorum, in eum qui alios promouet ad talem gradum, sine præuia professione. Vide *Fill. tr.* 22. *cap.* 3. *q.* 11. *Barbos. in rem sess.* 24. *n.* 12. Verum vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet *Sanch. cap.* 3. *n.* 4. Vnde resoluitur.

I. Non tenentur ad istam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesiis tantûm Collegiatis, vel de Beneficiis tantum simplicibus.

II. Etsi probabile sit, hanc professioné posse fieri per Procuratoré, vt docet. *Azo. Nauar & Sanch.* probabilius tamē est, teneri personaliter, vt docet. *Fill.* Ratio est, tum, quia alias non videtur fiere satis iuramēto quod personaliter faciēdū esset, docet Gloss. apud *Fill.* tū, quia ita decidit Rota, apud *Garc. lib.* 3. *de Benef. c.* 3.

CAPVT III.

An aliquando liceat exterius Fidem veram negare, aut falsam profiteri.

RESP. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, decente Christo *qui me negauerit corā hominibus &c.* Interim veró etsi licitū nō est mentiri, seu simulare quod nō est; licet tamē dissimulare quod est, siue tegere veritatē verbis, aliisve signis ambiguis, & indifferētibus ob iustam causam, & cum nō est necessitas fatendi. *Est commun. S. Thom. Koring. distin.* 15. *dub.* 2. *nu.* 9. *Lam. lib.* 2. *t.* 1. *c.* 11. Vnde resoluitur.

I. Ro-

I. Rogatus de fide in odium Religionis, siue publica authoritate, siue priuata, nullo modo potest, vtendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur Fidem negasse; multô minûs dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum. *Azor, Filliuc. cap 3. num.* 67.

II. Qui rogatus, seu priuata, seu publica authoritate, vel tacet, vel respondet obscurê, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se, nec velle alijs dicere, quid ipse creda, ac simili modo tergiuersatur, non videtur negare Fidem, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; vt habet *Kon. loc cit.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus à authoritate publica teneatur positiuê Fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur Fidê negasse *Kon d. 15. dub. 2. Nauar. Azor, Sanc Bec. c. 9 q 4.*

III. Non negat Fidê, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cum eius opera oues indigent: vti contra, si eis consultius est, vt ad têpus se subducat, & in bonorû earum reseruet, tenetur fugere *Reg lib. 17. n. 26. Bec. c 9. Fill. n. 57. &c.*

IV. Si quô casu tacere esset negare, tunc id nô liceret: v. g. si alijs rogatis, an Fidem negare vellent, ijsque respondentibus, quôd non tu taceres. *Ibid.* Vide *Bon. loc. cit. Layin. lib. 2. t 1. c. 11. Tol lib 4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt Fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenetur cûm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe nisi eæ sint circunstantiæ, vt hoc ipso, quôd se non prodant, videantur Fidem negasse, vt v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. n. 19. Bec. Reg. Fill n. 88. &c.*

VI. Cùm non rogaris de Fide, non solùm licet, sed sæpè melius est ad Dei honorẽ, & vtilitatẽ proximi, tegere Fidẽ: quàm fateri, vt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex cõfessione plus mali sequeretur; v. g. turbatio, neces, exacerbatio tyranni, periculũ defectionis, si torquereris. Vnde temerarium plerũque est offerre se vltrò. S. *Thom. Sanch. Lay. c.* 11. *n.* 2.

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est; & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ad fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium vsum nõ haberent, quam quod essent signa professiua falsæ Religionis, seu cultus: vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificijs; item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. lib.* 2. *cap.* 4. *Filliuc. nu.* 8. *&c. & commun.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest causa (vt v. g. ad euitandum graue periculum, ad obtinẽdam victoriam, eludẽdos hostes) vti vestibus, & signis infidelium, quæ alium aliquem vsum habent, quàm profitendæ Religionis: quales sunt vestes talis nationis (non Religionis) quibus vterentur, etsi conuertentur: vt sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum Religiosorum, dummodò non habeãt peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantùm indicium nitidioris cultus, vt saga Prædicantium in Germania: vel eminentioris vitæ inter suos, vt togæ Boncicrum in Japonia. Idem dicendum est de signis, quibus Iudæi vtuntur, vt v. gr. flauo annullo in pallio, Francofurti, &c. quia hæc sunt signa merè politica, & distinctiua vnius generis hominum ab alio & non propriè professiua Fidei. Quæ sententia probabilis est, vid. *Sanc.* 1.

mor.

*nioi.cap.4.Becan.2.2.cap.9.q 5.d.6 Laym.lib.2.tr 1.c.11.Cou.*contra *Caiet.Nauar.Tolet.*

X. Licitus item modus est, cûm Catholicus transit per loca hæretica, & periculũ graue ei imminet vitæ: v.g. vel bonorũ (non tamen, si derisio tantũ, vel vexatio, vt habet *Becan.c.9.*) ad dissimulandũ Fidem vesci carnibus die prohibito: quia præceptum Ecc̃lesiæ nõ obligat sub tali periculo. Neque hoc est Fide negare, cũ eius carniũ nõ sit institutus ad professionẽ Religionis: & Catholici etiã mali, & gulosi id faciant. Si tamẽ ex circunstantiis fieret signum professiuum Fidei, vt si v.g. in odium Fidei conuiuæ statuerent, vt qui est hostis Fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccare contra Fidem qui ederet sine protestatione: secus si protestaretur. *Sanch. Azor, Bec. & commun. loc. cit.*

XI. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiua Fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. *Filliuc. Azor, Sanch. ll. cc.* Vnde seclusis alijs: v.g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iusta causa fiant, licent. Imô patrinum fieri talis infantis videtur potiûs optandum, seclusis alijs: qui non est aliud, quàm obligare se ad eum olim erudiẽdum in Fide Catholica.

XII. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censearis: alioquin licet, v.g. vt quis spectet tanquã comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo exemplo Naamã Syri, de quo vid. *Bec. Fil. Sanch loc. cit. Laym lib. 2. t. 1 c. 11.*

XIII. Si Princeps hæreticus mandet sub grauissima pœna omnibus subditis adire conciones hæreticorum, etiamsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere, quâm obedientiam ciuilem, nec velle cogere, vt á Fide discedant, cûm tamen re ipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere

potest, & hæc res ex se apta sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ Fidei nō licet obedire. Atque ita bis rescripsit Angelis. *Pius V.* apud *San. h. lib. 2. c. 4 n. 27. Fill. & Azor ll. cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimoniū, corā ministro hæretico, peccant contra Fidem: etiam si contraxerint antè, vel contracturi sint postea, coram Sacerdote Catholico. *Kon. d. 15. d. 3. Palaus tr. 4. d. 1. part. 17 n. 12. 13. & 14* Testaturque cōtrahens ceremonia illa, se illum agnoscere veræ Fidei Ministrū, quæ sunt intrinsecè Mala. *Mald. 2. 2. q. 2. art. 3.* quia authoritas Ministri, & consequenter doctrinæ eius augetur concurriturque ad ritus hæreticos quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu ciuili, vel potiùs testantur se contraxisse: modo priùs, vel posteriùs rito Catholico contrahāt: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, vt coniuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

CAPVT IV.

De infidelitate, & vitÿs Fidei oppositis.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit infidelitas?

RESP. I. Infidelitas generatim est triplex. *Prima*, dicitur negatiua, eorū scilicet, qui nihil vnquā de Fide audiuerunt. Quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus Fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur contraria, eorum scilicet, qui Fidem sibi sufficienter propositam, vel contemnunt, vel ei contra-

di-

dicunt pertinaciter; vt hæretici. *Tertia*, dicitur priuatiua, quod prauatiuè opponatur Fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res Fidei. *S. Thom. Sanch. Vazq. Laym. c 12.*

Resp. II. Infidelitas contraria, ex triplici modo repugnãdi Fidei, est triplex: scilicet Paganismus, qui Fidei nõdum susceptæ; Iudaismus, qui Fidei susceptæ in typo: & Hæresis, quæ Fidei susceptæ in veritate, repugnat. Apostasia â Fide reuocatur ad hæresin, â qua tãtũ differt, quod Hæresis sit error Fidei ex parte tantûm contrarius, Apostasia verô ex toto. *S. Thom. Lay. loc. cit.*

DVBIVM II.
De Iudaismo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio Iudæis sit interdicta Christianis.

RESP. I. His casibus, qui colliguntur ex c. *Nullius*. c. *Omnes*. c. *Iudæi*. Non licet cohabitare. 2. Nec conuiuijs interesse. 3. Nec vti cõmuni balneo. 4. Nec Medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Iudæorũ filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Ijs nõ famulari. 8. Nec seruitute subijci. 9. Prohibentur publicis officijs inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorũ azymis vesci. Quibus addit. *Azor.* prohibitũ esse, accedere ed eorum nuptias, festa, Synagogas, cũ eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ Religionis; tum vt caueatur familiaritas cũ Iudæis, & periculũ peruersionis. Vid. *Laym. l. 2. t. 1. c. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 31. Fill. t. 22. c. 5. n. 128.*

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cũ Iudæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio: quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis:

Laicus verò excommunicationis: (*C. Constit.* 17. *q.* 2.) quæ nō nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem, vel ob necessitatē, aliamvè causam rationabilem (si tamen non sit periculū perfidiæ, nec familiaritatis cum Iudæis) sæpè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita *communiter*, vid. *Auct. suprà cit. & Bonac. loc. cit. item Laym. lib.* 2. *t.* 1. *c.* 17.

DVBIVM III.

Quid sit Hæresis?

RESP. Hæresis, est error intellectus liber, & pertinax contra Fidē, in eo, qui Fidē suscepit. Ita *commun. Sua. Bec. c.* 14. *q.* 2. Vnde patet ad Hæresim vti & Apostasiā, duo requiri. 1. Iudiciū erroneū, quod est ius quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hic acriter, & mordicus suum errorē tenere, aut tueri, sed est eum retinere, postquam contrariū est sufficienter propositum: siue quādo scit contrarium teneri à reliqua vniuersali Christi in terris Ecclesia, cui suum iudiciū præferat: siue id fiat ex vana gloria, siue libidine contradicendi, aliavè causa. Ita *Sanch. Vazq. Laym. lib.* 2. *t.* 1. *cap.* 13. *& alij commun.* Ratio, quia tunc putat, iudiciū Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credēdi, quæ est vera pertinacia, quam cum *Konin.* faciliùs sic explicant alij, eam tunc esse cùm etsi obiectum Fidei credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non possit dubitare: contrarium tamen iudicet, à quo nolit aueli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuinctus. Vide *Konin. d.* 18. Vnde resolues.

I. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm Fidem negat, aut adorat idolū. Ratio quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra

hære-

hæreticos etſi in foro externo ſecundùm externa procedatur. *Fill.t.2 2.cap.6.q.4.*

II. Eſt hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo Fidei dubitat, hoc eſt, iudicat eſſe dubium. Dixi *affirmatiuè*; quia negatiuè tantùm dubius hoc eſt, ſuſpendens iudicium, per ſe, & ſimpliciter nō eſt hæreticus, quia nō habet iudicium; ergo nec erroneum, modò tamen non ideò ſuſpendat, quòd virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti. *Sà, Azor. lib.8. cap.9.q.5. Tolet.* contra *Sanch. & Malder.*

III. Nemo eſt hæreticus, quamdiù paratus eſt iudicium ſuum Eccleſiæ ſubmittere, aut neſcit, contrariam tenere veram Chriſti Eccleſiam; eſto ex ignorantia etiam culpabili, & craſſa ſententiam ſuam mordicus tueatur. *Laym. loc. cit. n. 2.*

IV. Nec eſt hæreticus qui ita diſpoſitus eſt ſaltem habitualiter, vt à ſuo errore eſſet diſceſſurus, ſi ſciret eſſe contrarium Fidei; dummodò pertinaciam actualē nunquam habuerit. *Ibid. & Kon. loc. cit.*

V. Ruſtici, aliique homines ſimpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces nō ſunt, poſſunt abſolui à ſuis Parrochis. Ratio, quia non ſunt hæretici formales habentque Fidem Catholicam in Baptiſmo acceptam, quæ non perditur, niſi errando pertinaciter. *Laym. loc. cit.*

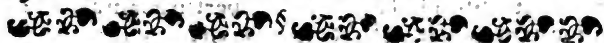
VI. Cùm hæreſis, & quæuis infidelitas mortalis ſit peccant quoq; mortaliter, qui eius periculo ſe exponunt ſiue conuerſando, ſiue conciones audiendo, ſiue libros legendo; quæ proinde, ſi cui periculoſa ſint, illicita ſunt iure naturæ; ſi verò periculum abſit lectio librorū hæreticorum nihilominus illicita eſt iure poſitiuo Eccleſiæ; vti etiam formalis diſputatio laici de Fide. Quod poſterius tamen in Germania, locisq; ſimilibus vbi Catholici hæreticis ſunt permixti, abrogauit conſuetudo. *Azor, Fil. Bec. Sanch. Bonac. l.3. q.2. p.5.*

VII. Ma-

VII. Matrimonium contrahere cûm hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italia mortale: probabile tamen est ob grauium Doctorum authoritatem (*Sanch. de matr. to. 2. lib. 7. d. 72. n. 5. Azo. t. 1. l. 28. q. 3. c. 3. Regi tr. 2. l. 32. n. 169. Basil. Pont. de matr. cap.* 6. vid. *Card de* Lug. *de* Sacram. *in gener. dist.* 8. *sect. 14. n.* 220.) in Germania licere, graui causa, saluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium: vnde de ijs initio constitui debet vt Catholicè educentur. Vide *Becan. l. 5. cap. 19. Dian. p. 3 tr 4. res. 269.*

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eo quod omnes eiusdem speciei sint, docent. R*egin. Dian. tom. 1. tr. de circunst. res. 46. citans alios. Et Escob. ex* 2. c 6.

Alij tamen contrarium tenet, quos sequitur. *Card. de Lug de pœnit. d. 16 n. 288. & n. 291.*

TRACTATVS SECVNDVS, DE PRÆCEPTO Spei.

PER Spem, quæ est secunda virtus Theologica intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum & diuina, præ omnibus alijs concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita vt omnia potiùs parati sumus perdere, quam Deũ, & diuina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est, preceptum Spei obligare.

per

per se, cùm primum homini vsum rationis assecuto, Deus & beatitudo, tanquam finis ad quem tedere debet, sufficienter est propositus; ita vt notabili tempore non differat. Ita *Becan. cap. 17. q. 7. nu. 2. Turrian. & cæteri commun.* Et ratio est quia sine actu Spei, nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritoriè operari possumus. Vide *Schol.*

Resp. II. Præcepum Spei per accidens obligat. 1. Quando actus orationis, Pœnitentiæ Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine præuio actu Spei exerceri non possunt. Ita *Auct. cit & Fill. tr. 22. c. 8. num. 255.* 2. Quãdo quis ita tentatur vt periculũ sit consensus, nisi animũ Spe erigat. Vide *Fil. loc. cit tr. 2. Lay. lib. 2. tr. 2, c. 2 Bon. d. 3 q. 3.* Vnde sequentes casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siue amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cœlestia: v. g. si quis ita comparatus sit, vt desideret perpetuô degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, si sit relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute & venia peccatorum, aut medijs ad illam consequendam necessarijs; v. g. auxilijs gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ nõ potest esse veniale, cùm sit injuriosum misericordiæ Dei. S. *Thom. q. 20. art. 3. Laym. lib. 2. tr. 2. c. 2. num. 3.*

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v. g. cùm quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam: vt si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiã si quis statuat perseuerare in peccatis quamdiù benè valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. S *Thom q. 21. art. 1. Laym loc cit.*

Denique mortale est, odisse Deum (odio scilicet

abo-

abominationis, seu auersionis) v.g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. Vide *Laym. loc. cit. Bon. d. 3. q. 3.*

TRACTATVS TERTIVS, DE PRÆCEPTIS Charitatis.

CAPVT I.

An quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei?

CHARITAS Dei, est amor amicitiæ, quo Deo benè volumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam, & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex *Scriptura*. Ratio est, quia finis vltimus plus est diligẽdus, quàm omnia media quæ ad eum referuntur; nõ quidem intensiuè (etsi enim hoc etiã deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè; ita vt nullam creaturam pluris facias, quam Deum velisque potiùs omnia perdere, quã Deũ offendere, & sic illi malè velle. *S. Thom. 2. 2. q. 2. art. 3. Azor, Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.*

Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare. I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore tota vita seruire, id non vide-

videtur posse fieri, nisi eliciat actũ amoris. *Ita S. Thom. q. 89. art. 6 Naua. Valent. & cat. comm.* Notat autẽ *Kon. disp. 24. d. 3. n. 50.* non statim post talẽ notitia peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter; v.g. vltra annũ, contra *Palaũ*, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te agant, an præcepto huic satisfeceris, docet *Esceb.* ex *Petr. Hurt. 2. 2. d. 172 sess. 2. §. 24.* quod si positiuè nõ meministi te omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trul.* tamẽ *lib. 1. c. 5. d. 13. n. 9.* monet expedire, vt quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptũ istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certô constat, quãdo obligent, vel violentur. II. Quando est periculũ labendi in odiũ Dei, nisi actũ Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur confiteri; v.g. moriturus, aut celebraturus, cui Cõfessarius deest. Ratio, quia cõtritio includit actum Charitatis. IV. Si quis grauẽ tentationẽ, præsertim in articulo mortis putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addũt articulũ mortis absolutẽ, eo quod tũc securissima via eligẽda sit. Vid. *Lay. l. 2. t. 3. c. 2. Bon. d. 3. q. 4. p. 2. Hurt. 2. 2. d. 174. sess. 6. d. 17.* Ex dictis resolues.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tũc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deũ amore appretatiuẽ, seu æstimatiuẽ minore, quâm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem vltimum omnium rerum, sed tantûm propter aliud, v. grat. vitam æternam, vel ad euitandum infernum. Quod esse mortale, docet *Syluest.* & *Nauar.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiuẽ super omnia, si aliud ab illo amaretur, vt finis principalis. Addo *principalis*, quia vt benẽ *Tolet. l. 4. cap. 9.* Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest, sed minûs principaliter, vt scilicet vita æterna, vel alia Dei dona,

sint

sint tantûm causa mouens, vt faciliûs, expeditiûs, & feruentiûs diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deū formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori amicitiæ opposito) v.g. si optes Deum nō esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his vide *Laym. loc. cit. Bon. loc. cit. Sanch. l. 2. c. 3. & 5. Reg. l. 17.*

CAPVT II.

De præceptis Charitatis erga proximum?

CHaritas proximi præcepit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionē inimicorū. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odiū proximi. 2. Scandalū. 3. Ne iniuria, bellum, aliudve graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quis ordo seruandus inter personas, quæ diliguntur?

REsp. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deū diligere. 1. Seipsum, secundûm bona spiritualia. 2. Proximū, quoad eadē bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximū, quoad eadē. 5. Denique seipsum, & deinde proximū, quoad bona externa. *Ita Laym. l. 2. t. 3. c. 3.* ex *S. Thom. & commun.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Peccat contra Charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalē negligit: quod graue est, si fiat sine causa & cum graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi. *Trull. l. 1. c. 6. d. 1.*

II. Nul-

II. Nullius boni consequendi causa licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. *Laym. Ibid.*

III. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali const tuto succurrere, etiam cũ certo vitæ periculo; dummodò sit æquè certa spes illũ iuuãdi, neque grauius inde malũ immineat: v.g. teneris cũ vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit qui faciat. S. *Aug. lib. de mend.* S. *Tho q. 26. art. 5 & q. 44. Reg. cap. 4.*

Dixi, *in extrema*; v.g. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in graui tãtûm obligaturis qui ex officio alienam salutem curat, vt Parochus: cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. *Valen & Laym. loc. cit.*

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienę. Addo *Ordinariè*, quia licet si sit persona publica â qua multum pendet vti etiam pro Repub. pro fide, Religione defendenda, imô etiam pro amico propter Deum dilecto. *Less. lib. 2. c. 9. d. 6. Laym. loc. cit.*

Resp. II. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo 1. Qui melior est, magis diligẽdus est, ea dilectione, quã comitatur gaudiũ circa bona possessa item honor cultus, & reuerentia. Sic v.g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis coniũctus cũm præcipuo obiecto Charitatis, quod est Deus. Item parẽtes magis, quâm filij, vel vxor: magisque benefactores, quã ij, quibus benefecimus. *Lay. loc. cit. & comm.* 2. Appretiatiuè, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum nondum possessum cũ beneficientia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniũctiores quoad ea bona, quæ sunt debita tali coniũctioni, & in quibus hæc fundatur. *Vnde resolues.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necces-

cessitatem extremam.) Primô omnium, vxori; quia est vna caro cum viro. 2. Filijs. 3. Parentibus, & quidem patre præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi, *extra extremam necessitatem*: quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. *Lay. lib. num. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt cõciues, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres, *Bannes*, tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, alijs omnibus præferédos, quia coniunctio carnalis est fundamentũ aliarum coniunctionum. Vide *Laym. Lic, loc. cit.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

CErtũ est, inimicos alioquo modo dilegédos, cũ sint proximi, *cum S. Thom. 2. 2 quæst. 25. art. 1. communiter omnes.* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiã inimico, communia dilectionis signa & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verô ex cõsilio tantûm, nisi aliũde ratio obligationis accedat. Ita *cõmunicum Laym. c. 4.* ex *S. Thom. loc. cit. q. 25. ar. 8. & 9.* Dixi 1. *communia*: qualia secũdũ *Caiet.* verb. *odiũ*, sunt, quæ Christiano debentur â quouis Christiano in commun, conciui â cõciue, cognato â cognato. Ratio autẽ est, quia ista negare, est vindicare iniuriam quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliũde accedat ratio obligationis* qualis esset, v. g. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vt v. *Azor. 2. l. 11. c. 3.* 3. Necessitas tempo-

gralis,

ralis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorũ amoris. Ratio, quia his casibus neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Laym. loc. cit.* Vnde resolues casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicũ diligẽdum positiuo, & peculiari actu, neque ad eum salutãdum, alloquendum, ægrotũ inuisendum; mœstũ consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cũ eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Filliuc. t. 28. cap. 1.* Dico, *per se*, quia si omissio scãdalosa esset, aut per aliquid horum posses, siue tuo incõmodo inimicũ tibi, & Deo reconciliare, id omittere, esset graue: vti etiam, si inæqualis persona soleret aliam salutãdo præuenire? v. g. subditus Prælatum. *Laym. loc. cit.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus. v. g. Oratione Dominica, & quæ pro cõmunitate instituitur? nec à cõmunibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium vẽditione; quia hæc sunt cõmunia dilectionis signa; ideoque contra hæc facere; v. g. cognatos omnes inuitare, obulos omnes ex vicinia, vel collegio ex cõsuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale. *S. Thom. Nauarr. Laym. loc. cit.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ, aut causa rationabilis excuset: v. g. si pater, vel superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tẽpus, leue, vel nullum eret; quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multo maior inferiorẽ non resolutet: v. g. nobilis rusticũ, pater filium, non videtur mortale; vt notat *Sà*, verb. *Charitas, Bon. d. 3. q. 4. par. 3.* vid *Azor, 3. par. lib. 12. c. 13.*

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimẽ petenti, non tantùm interiùs remittere; sed etiam externa remissionis signa obstendere: negat tamen *Trull. l. 5. c. 5. d. 5. ex Azor, & Fill.* teneri statim, postquam of-

 fen-

fensio est illata, eo quod sit res violenta, & suprà fragilitatem humanam. Non tenetur auté remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus. Imô nec eã acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodô in vtroque casu deponatur odium, vt docet. *Valent. Nauar. Laym. lib. 2. tr. 3. cap. 4.* Quod si tamé pœna sit valdè grauis; v. g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proueniat, non videtur eá, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantũ potest, ad id quod non potest, eum vrgere, videtur cõtra charitatem; vt docet. *Syluest. & Filliuc. tr. 28. c. 11. q. 9.*

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundùm se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicèt illi malum, vt sic, siue quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam auersamur, sæpè licitũ est, vt docet *Konin art. 29. dub. 3. & communiter.* Vnde resolues sequentes casus.

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciẽ mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub vna ratione mali. *Caiet. Bon. Tur. Trull. lib. 1. c. 6.* docent probabiliter; sed contrarium probabiliùs docet. *Suar. Palaus. tom. 6. d. 4. p. 1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod: v. g. temporale (dummodô non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est: v. g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur. *Bonac. d. 3. q. 4. par. vlt. §. 1. ex multis.* Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verô, ob bonum spirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affe-

affectu;aliis velle:quia cum in hoc affectu bonũ spirituale præferatur temporali,non est inordinatur. Vid. *Less.lib.2.cap.47.*

Sic licet v.g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune,& multorũ; iuxta illud. *Galat.5.Vtinā abscindantur.* Item tristari de eo, quôd dignitatis conferantur indignis; vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicuius desiderare, vt cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa. *Bonac. Azor,& Palaus.tom.6.par.1.num.11.* excusant à peccato matrem, quæ morte filiariũ exoptat; eo quod ob deformitatem, vel inopiam commodè,& honestè nuptui tradere non possit. Etsi verô sibi ipsi optare mortem, *Nauarr & cæteri* dicant esse mortale, ad euitanda tamen grauia mala: v.gr. afflictionem internam; id licere volunt. *Sanch. Sot. Gran. Dian.p.3. t.14.resol.92.* Ita,& *Trull.l.1.d.2.n.11.* excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito; v.g. inflicta vel infligenda. Mulierculas tamẽ ob minimas molestias mortem optantes. *Dian. loc.cit.* mortalis damnat; nisi (vt plerumque fit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus, qui auersus ab alio fugit illum, si id faciat, vt eum suo colloquio, & solatio priuet, atque ita contristet, & malè illi fit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verô nihil mali optando, tantûm fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium auersiones, & peccatum, si sit irrationabile; quale non erit, si fit persona valdè aspera; modo absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *Vid.Bonac.loc.cit.*

DVBIVM III.

De præcepto Eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

SVppono. I. Huius præcepti obligationē nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono. II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiā grauis, & diuturni morbi, secūdùm *Dian. p. 5. t. 8 res. 1.* Grauis, ex qua imminet periculū grauis mali, vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat, vt difficulter se possit sustētare; v. g. si non possit viuere secundùm suū statū, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare. 3. Dicitur communis, qua laborant mendici triuialis. *Laym lib. 3 t. 2. c. 6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ suæ naturæ, vel respectu status, vel decētis cōditionis personæ quomodo seculares rarò putāt se habere superflua, vt docet *Laym. & Nau. c. 24.* Nam quæ sunt necessaria ad alēdos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitū tractationē (qualia tamen non sunt, quæ ad quæcumque fastum & pōpā, quisque sibi requirit) spectatis etiā communibus euētibus, hæredibus necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipubl. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ, & statui, teneri aliquē, etiā in graui necessitate, succur-

re-

tere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum; idque vt *Azor tom. 2. lib. 12. c. 7. Siluest & Fumus* volunt, sub mortali, contra *Medinam*, qui vult esse tantùm consilij Ratio quia cùm in scriptura frequẽter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem Vide *Laym. loc. cit.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris seccurrere ordinariè ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis. *Suar. Laym. ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onore restituendi, quãdo erit ditior. *Vazq. &c.* contra *Suar. Konin. &c.* Vide *Dian p. 5. tr. 8. resol. 5.*

Addo, *ordinariè* quia si maius damnũ æstimaretur, te excidere tuo statu, quâm mors pauperis, non teneris. *Azor loc. cit.*

Resp IV. Probabile est, quod proximo in graui necessitate constituto quisque teneatur subvenire, cum modico detrimento proprij status: quia paruo suo incommodo tenetur magnũ incommodũ proximi impediri. *Laym. loc. cit.* ex D. Thom. *Bonac. disp. 3. quæst. 4. p 6.* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes, *Vaz. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dian. par. 5. tr. 8. res. 39.*

II. Nemo tenetur magnã vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinã emendam, vitæ seruãdæ necessariam, vel ad redimẽdum â periculo mortis. *Sà, & Kon. d. 27. dub 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis est illam accommodare; v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domũ reuertatur *Laym. Bon. loc. cit.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus

bus, tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. Ita *communiter D. Tho. Suar Bellarm.* contra *Nauar. & Vazquez*, qui negant teneri. Ratio est tū, quia quisque tenetur diligere proximum, sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatē grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, vt rectè *Medina*, idque si nulla sit iusta causa nagādi: aliàs sub nullo. Vide *Lay. Bonac. loc. cit.* Vnde resoluuntur casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostēdere signa extremæ necessitatis, rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum, quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exaggeratur; tum, quia ab alijs iuuandi præsumuntur. *Malder. Vviger. Dian. p. 5. tr. 8. res. 17.*

II. Si quis diues, & abundās diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dādi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium piū vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi; si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eū dicit *Laym. loc. cit.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumvis diuiti, omnes pauperes, sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio: tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione; tum, quia vix reperitur, qui causam saltē apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Laym. Ibid.*

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorū infidelium, & inimicorum: damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos. *Laym. ibid. Trullench. lib. 1. tra. 5. dist. 10.*

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur elee-

eleemosynæ, quia eorũ paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tametsi voluntariè contracta, cùm voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. *Lorca, Dian. part. 3 tract. 8. resol.* 18. Aliud est de ijs qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. Ibidem *resolut.* 19.

Resp. VI. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundùm *Less. lib.* 2, *cap.* 12. in valde graui) necessitate, & aliunde succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini, tacito, vel expresso. Vide *S. Thom.* 2. 2. *q.* 32 *art.* 7. *Regin.* 286. *Filliuc Laym. Bon. loc. cit. n.* 11. *Less. lib.* 2 *tract.* 12. Vnde resolues.

I. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxijs restitutioni, v. g. furto ablatis; licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum iniustitia, v. g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria, priora non. *Bonac. ibid.*

II. Pueris, filijsfamilias, seruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur. Speciales verò casus, in quibus vxor dare potest. Vide suo loco, *præcepto* 4 *&* 6 *cap* 1. *d.* 4. vid. *Bon. dist.* 3. *q.* 4. *par.* 6. *Dian. p.* 5. *tract.* 8. *resol*, 15. vbi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberẽt, quorum sunt. *Vazq. Azor*, Konin. *Dian. part.* 5. *tract.* 8. *resol.* 35.

DVBIVM IV.

De misericordia spirituali, seu precepto correctionis fraternæ.

Correptio fraterna est admonitio, qua quis proximũ conatur reuocare à peccato. De qua certũ est, præceptã esse iure tũ naturali, quo mẽbra vnius corporis se mutuô iuuare tenentur; tum diuino positiuo. *Matt. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe ipsum. Bec. 2. 2. c. 21. Laym. lib. 7. Fill. Bon. p. 7.* Quæritur autẽ, quæ sit eius materia, quos, & quomodo obliget?

Resp. I. Omne mortale peccatum proximi, per se est sufficiens materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. *Ita communiter.* Et ratio est, quia cûm vitã spiritualem proximi tollat, sufficiẽtẽ necessitatem correptionis inducit. Dixi. 1. *omne mortale*: quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec nisi facillimẽ possit. Dixi 2. *per se*: quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictẽ obligatum, vel minus esse idoneũ ad corripiendum, videtur tantûm peccare venialiter. Vide *S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 2. &c. sup tit. 1.*

Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circunstantijs. 1. Si certô tibi constet de peccato proximi: indigere enim tenetur solus Superior. 2 Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egentitãtûm danda est. 3. Si alius æquẽ idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus: quia desperato fine cessant media. 5. Si sit bona occasio, locus, & tempus opportunum, possisque sine tuo graui damno facere. Quod si horum aliquid desit, præceptum non obligat. Vnde patet, eius omissionem in priuatis, vel nullam

esse,

esse, vel leuem culpam. Vide *Bonac. loc. cit.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes, etiam subditos: magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenẽturque sibi externa officia charitatis præstare. Ratio posteriori est, quia subditi tantùm ex charitate. Prælati verò etiam ex officio, & iustitia tenẽtur. Vnde peccare possunt etiam grauiter, veniales culpas non impediẽdo, si vigor disciplinæ per hoc miniuatur. Eademque ferè est ratio de patre familias, præsertim erga liberos. *Laym. loc. cit. num. 5. Palaus, Trul. lib. 1. cap. 5. d. 13. & 15. &c.*

Resp. 5. Ordo in correptione seruãdus est, quẽ Christus præscripsit, *Matt.* 18. scilicet. 1. Vt corripias in secreto: deinde coram testibus; tum ad Prælatũ Ecclesiæ, siue Superiorem, deferas. Excipe tamen. 1. Nisi præstet Superiori, viro probo, & prudenti, quàm alijs testibus innotescere; prout cautũ est in *Regula* S. *August.* 2. Nisi peccatum sit publicum: tunc enim potest publicè corripe. 3. Nisi vergat in graue damnum tertij, aut communitatis, si Superiori non statim innotescat; v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat; tunc enim immediatè Superiori indicãdum; quia cõmune bonum præferendum est priuato. *Fil. t. 28. c. 7. n. 142. & 155.* 4. Quãdo corripiendus est cõtentus, vt Superiori statim significetur; vt est apud quosdã Religiosos qui quoad hoc iuri suo renuntiarunt. Vide *Sua. Bec. Laym. hic Sanch. Fil. loc. cit.* Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorẽ negligit, peccat mortaliter, Ita *Laym. Suar. Sanch. lib. 6. mor. cap. 18.* Vide *Palaum hic.*

II. Si certo constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum; nec ex eo esse vllum periculum relapsus, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate IESV) denuntiare Patri, vel Prælato; nisi

frater expreſsè in iſtam denuntiationem conſentiat. *Santb. 2. mor. lib. 6. c. 18. n. 40. & 60. Paulus de char tr. 6. d. 3 p. 12. Fil. Trul. lib. 1. cap. 5 diſt. 14. Suar Hurt. d. 163.* & denique *Card. de Lugo, reſp. mor. lib. 4. diſp. 46.* vbi tamen notat, in Societate IESV caſum eſſe rariſsimum. Ratio autē eſt quia ceſſat motiuum charitatis, atque adeô ratio denuntiandi, ideoque eſt peccatum, & quidem vt *Card. Lugo, loc. cit* notat ex *Suar.* mortale ex genere ſuo. Verb. *inf. li. 4. c. dub. 5.* & *Dia. p. 4 tr. 4. reſ 71*

III. Si Superior immediatus ſe ſolo poſsit delinquentem emendare, ita vt nullum periculum damni, vel relapſus, ipſi vel alteri, vel cōmunitati immineat, videtur peccare manifeſtando Superiori mediato delictum. *Palaus loc. cit. Trul. d. 16. n. 1.*

IV. Prælati, & Magiſtratus tenentur aliquando inquirere ſubditorum peccata, vt corripiantur: non tamen multum, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, niſi is ſpeciale eius ſignum dederit: neque facilè admittere accuſatores ſpontaneos, quia illi ſpecie boni communis ſæpè ſequærūt. *Hurt &c. Dian. part. 7. tract. 2. reſol. 10. & 12.*

V. Epiſcopi, Prælati Religioſorum, Paſtores animarum, tenētur etiam cum ſuo incommodo, imô aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiā, quam poſſunt vt peccata publica & occulta impediant: quia cum Chriſto pacti ſunt curam, & ſollicitudinē gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt to. 2. d. 162. ſect. 7. §. 60.* (apud *Dian. p. 7. tr. 3. reſ. 28.*) aitque hāc eſſe omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Chriſtus verbo, & exemplo docuerit: additq; idem eſſe de Magiſtratibus, & Concionatoribus. Licèt verô hi non teneantûr ad id ex iuſtitia (ſicut Prælati, & Magiſtratus) tenentur tamen peccata publica corripere (ſed non facilè Prælatorum, & Religioſorum, quorum authoritas ab bonum commune eſt neceſſaria) etiam ſi

non

non ſit ſpes emendationis. *Kon. Henr. Dian. loc. cit. reſ. 3.*

VI. Correptio adhibenda eſt non ſemper ſtatim, ſed dum maior frutus ſperatur. Hinc interdũ permitti poteſt reiteratio peccati, vt feruentiũs reſipiſcat. *Dian. par. 6. tract. 3. reſol. 29. & 30. ex Reginald. Filliuc. Trull.* Neque ſufficit ſemel eſſe factam correptionem; ſed debet iterum, iterumque fieri, quamdiu ſperatur fructus. *Ibid. reſ. 32.*

DVBIVM V.

De Scandalo.

ARTICVLVS I.

Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum?

RESP. I. Scandalum, dicitur peccatum occaſionatũ, & eſt duplex: actiuũ, & paſsiuum. Actiuũ eſt, dictũ, vel factũ (quo nomini etiã omiſsio intilligitur) minus rectũ, præbens alteri occaſionẽ ruinæ ſpiritualis. Ex *S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 1 Sanch. Azor, Laym. c. 13. Bona. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi *minus rectũ*, hoc eſt, quod vel in ſe malũ ſit, vt ſi loquaris turpia corã adoleſcente, vel mali ſpeciẽ habeat, vt ſi iuſta de cauſa coram alijs eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum actiuum aliud eſt per ſe tale, aliud per accidens. Per ſe dicitur, quando directè intenditur alterius ruina: id eſt, ſi ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatum inducatur: v. gr. ſi adulter alienam ſollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantũm cauſatur alterius peccatum, vt ſi quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natũ eſſe inducere alterũ hic & nũc ad peccatum, & nihilominus facis: vt ſi coram puſillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo quôd habeas veniã. Itẽ, ſi

si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectā; esto ab sit omne peccatum, & peccandi periculū. Vide *Sà, verb. Clericus Laym Bonac. loc. cit.* Scandalum passiuum, est ipsa ruina, siue peccatū, in quo labitur proximus, ex occasione alterius dicti, vel facti. Quod diuiditur in datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo; & in acceptum quod non oritur ex actiuo, sed ex ipsius sumentis malitia, quale erat odium, & inuidia Pharisæorum in Christum occasione eius dictorum, vel factorum: vnde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad scandalum actiuum, non requiri vt de facto passiuum ex eo sequatur; sed satis esse, quòd data sit occasio, ex quo natura sua sequi possit; vt si quem inducere velis ad peccatum; qui tamen non consentiat, sicut etiam contra passiuum potest dari sine actiuo. *Laym. ibid.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circunstantiam aggrauantem; v.g. qui viso alteriùs furto etiam furatur, non ideò peccat grauiùs. *Laym ibid.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis; sed tantùm, quando attentis omnibus circunstantiis, tam personæ agētis, quàm coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui aliàs peccaturi non essent. *Sanch. Laym lib 2. tr. 3. cap 13.*

IV. Omne scandalum actiuum directè intendens ruinam proximi esse speciale peccatum contra charitatem, vt habet communis sentētia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controuertunt Scholastici & parum refert ad proxim. *Sanch. lib. 7. cap 6. & 9. Azor 1. p lib 4. c. 7 Bonac. l. c.* Vnde resolue hos casus.

I. Mortaliter peccat qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi inde liberatio excuset. & sic opus indifferens, vel veniale, sæpè transit in mortale, ratione scan-

ſcandali; v.g.ſi iocoſum verbum proferat Religioſus coram fœminis, vel ijs, qui inde occaſionem peccati mortalis ſumere poſſunt. *Laym.loc.cit.*

II. Venialiter peccat ratione ſcandali, qui alteri dat occaſionem ruinæ venialis tantùm. Quod verũ eſt, et ſi directê illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanch.lib 1.cap.6.num.11.ex communi* contra *Suar.* Ratio autem eſt; quia ruina eſt parua. Et patet â ſimili, vt ſi quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tamtûm erit veniale.

III. Scandalizans committit præpter peccatum ſcãdali etiam peccatum eius ſpeciei, ad quod alterum inducit; ideoque confiteri debet ſpeciem peccati mortalis, per quod & ad quod induxit, cũ numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerũt. *Sanch. Azo. Laym Bonac.loc.cit.Card.de Lugo,de pœnit. d. 16.ſeſſ.4. Dian.de Sacram.to.2.tit 4.art.114.* Excipet tamẽ *Card.de Lug.loc.cit.* ſi præter intentionẽ ſcandalum dederit. *Tamb.de exped.5.conf.lib.2.cap.1.§.9.*ait, quoad inductos, ſufficere ſi dicas; ſui multis occaſio peccandi meo exemplo, verb *infrà,lib.3.tom 6.c.1.dub.2.*

IV. Etſi is qui ſcandalizauit alios, teneatur illis rurſus dare bonũ exẽplum, vt inquit *Sà*, ſi quis tamẽ nudo exemplo ſuo alios ad furturũ induxit, neque alio peculiari modo, v.g. exhortatione, cõſilio, mãdato eſt cooperatus, nõ tenetur ad reſtitutionẽ: quia talis inductio eſt tantûm contra charitatẽ, nõ iuſtitiam. Idem docet eſſe *Leſſius*, ſi cũ Cayo; v.g. potites ea intẽtione, vt ipſe conſumptis pecunijs furetur. Vid. *Leſſ.c.9.d.2.n.113.*

V. Non cenſetur dare ſcandalum, qui licèt publicè peccet, facit id tamen coram ijs qui vel ſunt ita viles, vel infames aut improbi, vt nemo moueatur ad peccatum; vel qui ſunt ita probi: v.g. ſi quis fornicetur coram aliis, qui parati ſunt idem facere; nec eius exẽplo mouentur: vel ſi coram manſuetis quis contendat,

ixetur, vel alium cædat. *Sanch. 1 Mor. cap. 6. num. 6.*

VI. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia usincipit de tali homine malè suspicari aut sentire, quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat malè sentire de fide Catholica, Clero, Ordine, Religioso, vel minus ad pietatem affici. Vnde patet faciliûs dari scandalum ab ijs, qui sunt in magna authoritate, vel pietatis existimatione, quam ab alijs. *Konin. dist. 31. num. 33.*

ARTICVLVS II.

An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

RESpond. I. Permitti non potest absque necessitate, vel vtilitate propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus. *Laym. cap. 13. ex communi.* Vide resoluitur hic casus.

Absque causa nō licet petere mutuum ab vsurario, vel ab infideli iuramentum per falsos Deos, â cōcubinario administrationē Sacramenti, vel vt celebret cū enim absque peccato id nō facturus, cooperareris eius peccato. *Suar. Sanch Trull. l. 1. c. 6. d. 5 n. 14.*

Resp. II. Ex causa necessitatis, vel vtilitatis potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest, ideoque licet talia petere ex rationabili causa; etsi alter ex sua malitia sit pecaturus. Requiritur autem maior necessitas, vt permittatur scandalum pusillorū, quâm Pharisaicum. Item maior, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & denique si certô præuideatur, quā aliis. *Laj. l. c. Bo. d. 2. q. 4. p. 1.*

Resp.

Resp. III. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel alijs, præsertim communitati, graue damnum immineret. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cuiusquam scandalum. *Filliuc. lib. 28. c. 6.*

Resp. IV. Bona spiritualia (& secundùm *Lorc.* apud *Dian. p. 5. t. 7. resol. 24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, vel differe, ob scandalũ Pharisaicum, iuxta illud *Matth. 15. Sinite illos, &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius verò ac sæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scãdalum pusillorum; v. g. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si consensus illius breui speretur. *Laym. loc. cit.*

Resp. V. Ad vitandum graue scandalum pusillorũ, quædam præcepta impleri nõ debent, nisi tamẽ omissio esset magis damnosa omittenti. Vid. *Laym. lib. 2. t. 3. c. 13.* Ratio huius est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cauendo scandalo & positiuo, maius & fortius est naturale. *Ex dictis resoluuntur casus.*

I. Prælati Ecclesiastici nõ tenẽtur (imò nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conseruanda, sunt necessaria; v. g. lites, &c. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò etiam pusillorum; etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian. p. 5. t. 7. resol. 24. ex D. Thom. &c.*

II. Si fœmina vtatur veste virili, vel contra tantùm ex leuitate, sine praua intentione, periculo scandali, & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale; nullum verò, si ex necessitate. *Dian. p. 5. tom. 7. resol. 32. ex D. Thom. Sylu. &c.*

III. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) grauiter scandalizandũ nosti, debes reticere. *Laym. loc. cit. ex Nauar. &c.*

IV. Vxor semel vel iterum debet omittere ieiuniũ

ex

ex quo maritus grauiter offendetur, & oritur discordia. *Ibid.*

V. Si ituro te ad sacrum die festo, excitanda sit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire. *Ibid.*

VI. Superior peccata subditi sæpè potest dissimulare, ad vitandas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquẽ in particulari scandalizandũ mortaliter peccat, si data opera ei se conspicendã offerat; adeoque potest, & debet, non tantùm publico; sed etiam sacro abstinere die festo, semel aut iterùm, ad peccatum illud euitãdum. Dixi, *aliquem in particulari*, quia ob timorem scandali alicuius ex communitate in genere, vel etiam pluriũ, abstinere nimis esset difficilè, & plenũ scrupulis. Dixi 2. *semel aut iterum*: quia sæpè, nimis esset graue, & durum. *Bon. Sanch.* *Laym loc. cit. n.* 10. *& alij.* Vide *Dian. par.* 5. *t.* 7 *res.* 21. *&* 22. vbi in contrarium citat aliquos Autores negantes obligationem præter mittendi rem præceptam ad euitandum aliorum scandalum.

VIII. Mulier quæ es ornatu, etiam conueniente suo statui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eũ dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi, *ad breue tempus*: quia ad lõgum, nimis illi graue foret, vid *Diana, loc. cit.*

IX. Si verô idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causa, vt videantur pulchræ, & procum faciliùs inueniant, seclusis alijs, non nisi veniale est) teneretur eum omnino dimittere, etiam sub mortali; quia nullum habet ius ad illum ornatum; & ex altera parte tenetur vitare peccatum alteriùs, quandô cõmodè potest. Vid. *Syl.* verb *ornatus*. Alij tamet, vt *Caiet.* & *Nauar. cap.* 23. videntur docere, eam tan-

tantùm teneri ſub veniali (ſed minùs probabiliter, quā do in particulari lapſus prævidetur, & brevi tempore abſtinendum eſt) qui etiam cum *Azor. l. c. & Ben.* excuſant à mortali eas, quæ ex conſuetudine loci, media vbera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus vtūtur dummodô non aliorum laſciuiam; ſed tātùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant; abſque alio ſine mortali, aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue & mortale peccatū huiuſcemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm regendi vbi non eſt, introducere. *Nauar. n. 19. Leſſ.* 112. *Laym. loc. cit. &c.* Vide *Bonac. de matrim. q. 4. par. 9. num. 17.*

X. Si mulier non in particulari, ſed in genere tātùm, aliquos in ſe ſcandalizādos putet, modô eorum laſciuiá non intendat, nec ei placeat (licèt ei placeat, quòd laudetur vt formoſa) non videtur teneri abſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperfluo, ſub mortali; v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi conſuetudine pectus: niſi tamē denudatio, vel ornatus eſſet valdè turpis per ſe, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio eſt, tum, quia eſt ſcandalum potiùs acceptum, quàm datum: & ornatus ille ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum prouocat; vt docet *Laym. & Ben.* tū, quia nimis graue eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuô ſic abſtinere; cùm illa occaſio ſit vniuerſalis, & perpetua: nec formoſiores vnquam licitè irent foras, cùm pulchitudo naturalis plus noceat, quàm artificialis. Plura de hac re. Vide *Dian. t. 1. Miſc. reſp.* 30 *Baldel. lib. 3. d. 5. 13.* Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione, etſi quidā excuſent à mortali ego tamen, inquit *Sà*, difficilè abſoluerem. Et certum eſt, quod confeſſario incumbat, huiuſmodi ornatum diſſuadere, & deterrere ab eo. Vide *Sà*, verb. *ornatus, &c. loc. cit.*

XI Peccant etiam grauiter, qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia. *Bonac. Sanch. & Filliuc.*

Resp. VI. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intẽdit vt peccet; sed tantùm non auferendo occasionem, permittit vnum peccatũ, ne fiant plura; ita vt permissio sit impeditiua maioris mali. *Vnde resolues.*

I. Hero licet non auferre occasionem furãdi filijs, aut famulis, cùm eos nihilominus ad furandũ propẽsos & paratos nouit, vt sic deprehensi puniantur, & resipiscant; tunc enim rationabiliter permittit furtum vnum, vt euitentur plura. *Sanch. Laym. Bonac.*

II. Probabile est, non licere talia vltrô ponere, aut ijs obijcere; quia positiuè concurreret ad peccatum; & non tã aufere occasionẽ, quàm poneret. *Sa* verb. *peccatum, & Sanch.* qui ex eadẽ causa docet, nõ licere marito dare vxori causam adulterandi, vel adultero, vt tẽtet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. lib 2. tract 3 cap. 13.* Quod cõfirmari potest exẽplo Iudith, quæ vix aliter videtur fecisse *ca. 9* Cùm enim sciret permissionẽ libidini in Holoferne fore impeditiuam malorũ, posuit ei occasionẽ, nempe ornatũ suum, alioqui licitum & tamẽ communiter censetur in hoc non peccasse Vid *Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Pal. hic.*

ARTICVLVS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

RESPOND. Cooperari tãtum materialiter, subministrando tantum materiam & facultatem peccẽdi, vel exhibendo obiectum, licèt; si sequentes conditionis ad sint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secũdum

dũm se bona, vel saltem indefferens. II. Si bona intentione, & rationabile ex causa fiat, & nõ vt iuues alterũ peccare. III. Si alteriûs peccatũ impedire nequeas, aut saltem nõ tenearis, propter causam rationabilem. Circa quã notat *Sanch.* & *Laym.* etsi eius grauitas certa regulá definiri nequeat; sed prudẽtis iudicio metiẽda sit; tanto tamen grauiorẽ requiri: 1. quantô grauiûs est peccatum, cuius occasio datur. 2 quantô probabilius est, te non cooperante alterũ non peccaturum; aut quantô certerior est effectus peccati. 3. quantô propinquiûs tuá cooperatio peccatum attingit. 4. quantô minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantô magis peccatum cũm iustitia pugnat; idque propter damnũ terij. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Vnde resolues hos casus.

I. Hoc modo licitê materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso quem scit Sacramẽtum recipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum castitatis; peccat contrahendo cum ipso; quia ad contractum illicitum concurrit. *Laym. loc. cit.* ex *Sãch. lib. 7. de Matr d. 11. num. 11.*

II. Licitê quoque post matrimonium contractũ materialiter cooperatur coniux, si cõiugi obstricto votu castitatis reddat debitũ; imô ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit á proposito auocare. *ibid.*

III. Similiter Parrochus Eucharistiã licitê potest & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicê: imô Confessarius præbere debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessionẽ eius peccatum nouit. *Ibid.*

IV. Excusantur á peccato, famuli, si ratione sui famulatus præstent, quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint; vt v. g. vestiant dominum, sternant æquum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiãt ostium: quia hæc tantûm remotê se ad peccatum ha-

 bent,

bent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen nõ sequitur, alteri cuiuis licere ea præstare. *Bon.part.11.nu.26. Azor,tom.2 lib.12 cap.vlt.q.8.Laym.lib.2.t.3.cap.13. Sanch.lib.1.Mor.cap.7.num.21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquiùs se ad peccatum habent aut iuuant, v.g. subijcere humeros, admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatus; sed exigunt maiorem necessitatem & causam, vt licitè fiant; v.g. periculum grauis, aut saltem notabilis damni si detrectent. *Ibid.*

VI. Ob simili periculum excusantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuũt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis; item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos a peccato non excusari: quia plerumque peccatum æquè fieret, sub ministrantibus alijs, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch.lib.1.cap.7.Bonac.&c.* Quòd si tamẽ hæ rationes non adessent, non excusarentur. Vnde nõ licet ea patri familias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ, neque commoni illi, præter quẽ nõ sunt alij nisi tamen alia grauior causa cogeret. *Ibid.*

VII. Ea, quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum iustitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia: v.g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem etsi conductam, ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quòd secundùm leges charitatis ne-

nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius; v.g. si alias occidendus esset. *Laym. c. 13. n. 4.*

VIII. In ciuitatibus, in quibus ad vitãdi maioris mali causa permissum est, licêt domũ locare vsuratio (excipit tamẽ ius alienigenam) & meretricibus, maximé si alij conductores desint; nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam maiorẽ darent peccatis. *Sanch. 1. mor. c. 7. Bon. loc. cit.*

IX. Excusantur à mortali, imo etiã veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest vti, licêt plurimi abutantur; v.g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quòd si tamen abusus esset contra iustitiam, non liceret: v.g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hũc innocẽtem non peruertendum, nisi per has suas merces; quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *Sanch. loc. cit.*

X. Excusantur etiam, qui ob iustam causam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vsuro ad sacrificium. Item, qui Iudæorum Synagogas, hereticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant, præsertum si fieret æquè sine ipsis. *Nauar. l. 5. cens. 1. de Iudæis, Laym. lib. 3. t. 3. c. 13. n. 4.* Venena autẽ vendere, nisi ijs qui benè vsuri putantur: v.g. ad confectionem colorum, vel medicinã, nõ licet. Vide *Sanch. 1. mor. c. 7.* Vnde venditio veneni, quod non seruit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos, sarcinas machinas, arma ad bellum necessaria, conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter. *Les. Sanch. Suar. Laym. lib. 2. tr. 3. c. 13.* cõtra *Tol. & alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quòd si

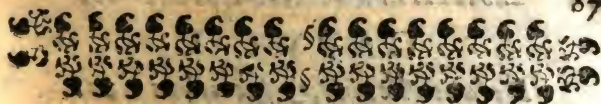
tamē eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo cl. ssem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ ante ferre. *Suar. Sanch. loc. cit.*

X I. Incolæ vrbis, vel Prouinciæ quam tyrannus occupauit, licitè manēt inter iniquos possessores, eosque cogente imperio iuuant excubijs, fossione, contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu; ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum iuramento ad maiora mala sua, & legitimi Principis declinanda. *Laym. loc. cit. num 5.*

XIII. Nautæ, & aurigæ Chatolici in Hollandia, etiam sine graui metu, si absit praua intentio, licitè vehūt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alij, qui illis cessantibus facerent; quia nisi id faciant, excludētur omni lucro, tanquam osores boni publici. Vide *Less lib. 2. c. 19. Sanch. lib. 1. c. 7. Filliuc. tr. 22. cap. 5.*

LI-

LIBER III.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI, ET ECCLESIÆ,

TRACTATVS PRIMVS.

De primo Præcepto Decalogi.

HVIVS Præcepti prout est affirmatiuum, materia propria sunt actus virtus Religionis. Est autem hæc virtutus moralis, qua intentio, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, vt oratio, sacrificium, &c. de quibus vide *Schol.* 1. 2. *&* 3. *par.* Prout verò est negatiuum, prohibet vitia Religioni opposita; quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per excessum, vt superstitio cum suis speciebus: alia per defectum, vt irreligiositas cum suis.

CAPVT I.

De superstitione, & speciebus eius.

DVBIVM I.
Quid sit, & quotuplex?

RESP. I. Superstitio, est falsa Religio, seu cultus vitiosus veri, vel falsi numinis. *Less.* Et conuenit cum definitione communi sex *S. Tho.* qua dicit, esse vitium, quod Religioni opponitur secundum excessum. Dicit, *per excessum*: non quod Deus nimium coli possit, aut maiore honore, quam dignus sit; sed id intelligitur secundum circumstantias, eo quod exhibeat cultum, vel quem non debet, vel eo modo, quo non debet, vel illi, cui non debet.

Resp. II. Superstitio est duplex: alia cultus indebiti, siue incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, & pernitiosum, vel superfluum qui nimirum fit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cùm scilicèt cultus Deo debitus, falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdiuiditur in Idololatriam, diuinationem, & vanam obseruantiam, ad quam Magia, vel reuocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Laym. lib.* 4 *tr.* 10. *cap.* 1. *S. Thom. q.* 92. *art.* 2. Ex quibus resolues:

I. Superstitioné cultus falsi committit. 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v.g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ; v.g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale, docet *Suar. de rel. lib.* 2. *de superstit. par.* 2. 3. Is

qui

qui sua authoritate proponit aliqua facienda, tãquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has, vel illas reuelationes fingit, siue ad faciendum lucrum, siue ad deuotionem augendam. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & Religionem fundat in mendacijs; sæpè tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate. *Less lib. 2. cap. 43. Sanchez. 2. moral. cap. 37. Nauarr. cap. 11. Laym loc. cit. Bonac d. 2. q. 5 par. 1.*

II. Superstitio cultus superflui est, v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes, vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cum non ieiunas alijs diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliasve ceremonias demere, vel addere (etsi fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda est) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bona intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè vt docet. *Tolet. Less loc. cit. dict. 1. Nauarr. & Laym* Quia est materia leuis, & actio ex se non mala: & multa excusat simplicitas. Quòd si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter lasciuam, vel ad impuritatem prouocantem vocem edeas, est superstitio ferè mortalis, vt *Lay. loc. cit. ex commun.*

DV-

DVBIVM II.

De Diuinatione,

Quid, & quotuplex sit?

Respond. I. Diuinatio est, cùm quis opem dæmonis tacitè, vel expressè inuocat, vt noscat res cótingentes, & liberè futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, inuoluitur tacita idolatria, quòd dæmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, alijsque modis, occultissima quæque conoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, vide *Delrio, lib. 4. c. 2. q. 2. Sanch. 2. mor. cap. 38.*) nihilominùs illicita est, eo quod commerciũ habeatur cum Dei iurato hoste; quod importat quãdam proditionẽ, & Apostasiam â Deo. ac fortè etiam, vt vult, *Suar* cõtra *Valen.* superstitionẽ. Vid. *Lay. c. 3. Bo. p. 3. S. Tho. 2. 2. q. 5. ar. 1.*

Respond. II. Diuinatio est duplex: vna, in qua est inuocatio, vel pactum expressum cum dæmone: & generali nomine dicitur. Necromantia: vt cûm dæmon occulta docet per pythones arreptitios, præstigias, per persona mortuorum, vel viuorum apparentium, aliaue signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantum est inuocatio, vel pactum tacitum, seu interpretatiuum; vt cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium & similibus, quibus se dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata, *D Thom, quæst. 95.* Cûm verô vtriusque speciei variæ rursus sint species, eâs hic omitto, quôd secundùm sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione non sit opus explicare

an-

an: v. g. facta sit diuinatio ex speculis aëre, mortuo &c. Exprimendum tamé necessariô est, vtrum inuocatio, siue pactio expressa, an tacita interuenerit; quia siue hæ mortaliter inter se specie differant, siue nõ notabiliter tamen mutant iudicium Cõfessarij. Vide *Lay. loc. cit. Sanch. loc. cit. Less. loc. cit. dist. 5. Delrium, lib. 4. cap. 2. Bonac. q 5. part. 4.*

Respond. III Diuinatio quæ fit per pactum expressum, & qua dæmon expresſê inuocatur, excusari nõ potest a mortali; eam verô, quæ fit per pactum tãtûm implicitum, aliquãdo excusari â mortali quidam asserũt: videlicêt tunc, cum vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata; vel fides certa non adhibetur; sed tantûm timor quidam, aut suspicio cõcipitur euentus futuri. *Laym lib. 4. tra. 10. cap. 1. Sanch. Less Sua. Caiet. Bald. tom. 2. lib. 4. d. 4. n. 2 2. &c.* Eo quôd tunc superstitiosa verê non sit, cûm intentio nõ sit talis. Vide *Suar. Less Sanch. Laym. Caiet. Nauar. Sayr. Valent. & Tanner. d. 5 de rel. quæst. 7. dist. 1. n. 21. & dub. 2. n. 25.* Ex dictis resoluuntur sequentes casus.

I. Expresſê censetur inuocare, seu conuenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonẽ inuocat, vel saltem facto aliquid vsurpat, per quôd scit, aut putat dæmonem cooperari.

II. Is verô tacitê paciscitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur vt dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medij adhibitionem concursurum; eo enim ipso, quo quis vanitatibus ijs vtitur, dæmon se immiscet; licêt præter intentionem vtentis sit eum inuocare, vt docet. *Suar. Less. & Sanc. loc. cit.*

III. Non excusatur â peccato, qui vtendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur se nullum cum dæmone commer-

mercium intendere; quia reipsa facit contra suam protestationem. Cùm enim nec Deus, nec Angeli bonitatibus se misceant, dæmon implicitè ijs inuocatur, vti prӕter citatos docet *Laym. & Bon. loc. cit.*

IV. Nequeis excusatur, qui talia media vtilia credit propter experientias: quia hæc dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad similia vsurpanda inducat. Vide *Sanch. 2. mor. cap.* 38.

V. Si quis ab astris, somnijs, similibusve ita dependeat, vt omnes penè actiones suas, & vitam iuxta ea regulare velit, eũ mortaliter peccare, docet *Less. Suar. Sanch. loc. cit.*

VI. Ex talium obseruatione semel, atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali nõ teneris, veniale tantùm esse censet *Caiet. & Armil.* verb. *Somniũ*, vti & subinde timere leuiter ne ita sit aut eueniat, quod portendunt. vt notat *Suar sup. loc. cit.*

VII. Communiter & vt plurimum, in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & mox citãdi; quia communiter, ferè aliquid istorum interuenit, quæ à mortali excusare dicũt, vt v. g. quod fides integra non adhibeatur. *Sanch. loc. cit n.* 43. *Cayet. in summ. Armill. &c.* Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè periculosam iuxta illas suas actiones dirigere, etiam non credendo. Vide *Sanch. loc. cit.*

VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum. 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum, consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones, & affectus probabiliter coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex somnijs coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diuinat. 4. Item illa, quæ ex auium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, alijsve actionibus, naturales

les aliqui effectus pronuntiatur futur ivt plurimum; v.g. serenitas, pluuia, &c. 5. Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos, & naturales, vt ventos, eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imò etiam cùm ex puncto natiuitatis, siue horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales sũt, & medijs proportionatis vtuntur. *Less lib 2. c. 43. d. 7.*

IX. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ diuinationes, si ex ijs aliquid nosci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; vt circa effectus contingentes & liberos; aut quæ à Deo pendent, vt circa statum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam, nuptias, statũ vitæ, & similia, quorũ electio voluntaria est, & à libera hominum voluntate pẽdet: itemque de rebus occultis vt furto, thesauro abscondito, vid. *Less loc. cit. & Bon. d. 3. q. 5. p. 3. n. 11. Suar. Sanchez, loc. cit. Bonac. n. 11.*

X. Peccant, qui Ægyptios de fortuna consulunt; & quidem si fiat, cum firma fide, vel scãdalo, &c. mortaliter; si verò causa curiositatis vel risus, vt fit communiter, venialiter tantùm. *Filliuc. & Sanch.*

XI. Superstitiosa est diuinatio, quæ fit per sortes diuinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua diuina insit; vt si quis, v.g. ex taxillorum proiectione & dispositione diuinet quis sit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem ferè est de sortibus consultorijs, quibus inquiritur, quid in hac vel illa re sit agendum. Dixi *ferè*; quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas & honestas exigit, aptiorque modus dubium vincendi non apparet; dummodo fiant præmissa oratione, cum debita reuerentia; & indicium non expectetur nisi à solo Deo: vt v. g. si quis hærens in

bi-

biuio aliter quoad viam se determinare nō possit, vel si diuino instinctu aut iussu fiat, vt, 1. Reg. 10. in electione Saulis contigit. Fill. Sanch. Bon. loc. cit.

XII Sortes diuisoriæ sine superstitione, & plerumq; licitè fieri possunt, siue ad honestū ludum, siue ad hæreditatis diuisionem, siue ad litis compositionem: dūmodò litigantes, qui æquale ius habent, consentiant; quia nihil aliud continēt, quàm contractum inter eos quid ad aliquā rem ius habent, vt illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiàm si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi, *plerumque*; tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, vt *Laym. l. 3. t. 1.* & *Bon* tum quia officia sæcularia, non sorte; sed secūdùm personarum aptitudinē sunt diuidenda, etsi inter plures æquè aptos, & dignos sorte agi possit. Vid *Less. c. 43.*

XIII. Potest excusari à superstitione qui modo illicito futura se velle diuinare obstē lit ioci causa. Ratio quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ; sed tantùm vanitas aliqua. *Suar. & Sanch.* Reg. *lib. 17. num. 170.*

DVBIVM III.

Quid & quotuplex sit Idolatria?

RESP. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo. D. *Thom. quæst. 94. art 1.* Id verò fit, vt docet. *Less. l. 2. c. 42.* non tantùm sacrificio, sed etiam quouis signo honoris, quo quis creaturæ tāquā Deo se submittere intendit: v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Iouis.

Resp. II. Idolatria est duplex; alia materialis, siue simulata, vt cùm quis sine interno affectu ex metu mortis cultùm idolo exhibet. Alia formalis, ac propria: eaque vel perfecta, vt cùm quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum, vel imperfecta, cùm

cûm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid â dæmone aliave creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cultũ deferet. *Laym. l. c ex S. Aug.* & *S. Thom.* Vnde resolues.

I. Idolatria aliquando coniungitur cum infidelitate vel heresi, cûm scilicêt creatura adorata in intellectu habetur pro Deo: aliquando non.

II. Idolatria, etiam materialis & ficta, est graue & mortale peccatum; quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem; sæpê etiam contra cõfessionem fidei externam. *Sanch. lib. 1. cap. 37 num. 21. Azor, 1 p. lib. 9. cap. 11.*

II. Idolatria imperfecta, ob malitiam voluntatis est peccatum grauius quâm perfecta. Vid. *Laym. lib. 4. t. 10. cap. 2. Sanch. loc. cit.*

DVBIVM IV.

Quid, & quotuplex sit vana obseruantia, & vnde colligatur?

RESP. I. Ea est superstitio, quâ medio aliquo improporcionato, & â Deo nõ instituto, procuratur aliquis effectus; v. g. sanitas, sciẽtia, &c. *S. Th. 2. 2. q. 96. art. 1. Bon. & alij.* Differt autẽ â diuinatione, quôd hæc tantûm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verô ad effectum externum. Conuenit cũ eadẽ, quôd vtraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ diuinatione dicta sunt, proportionaliter huic accõmodari debent.

Resp. II. Diuiditur. 1. sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor species. *Prima*, dicitur Ars notoria quæ inspectione certarũ figurarũ, vel certo aliquo ieiunio, oratione,

&c.

&c. vtitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, vt faciūt Anabaptistæ *Secunda* dicitur Magia (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutāda aliosque effectus miros. *Tertia*, est obseruatio euéturum, qua ex consideratione alicuius euētus conijcitur, quid sit futurum; vt v. g. si ex eo, quod casu occurrat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & indè actiones suas moderetur. *Quarta*, dicitur obseruatio sanitatum, cùm adhibētur quædam signa, orationes certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circunstantia: v. g. in tali causa, tot diebus. cum tali herba, &c. *Sanch. c. 40 n. 11. Fill. t. 14. c. 6 n. 157.*

Resp. III. Vana obseruantia sicut diuinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum, quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectādo ab ea, quod à solo Deo expectari debet; tum, quia nititur pacto cum dæmone. *Less. Bonac. q. 5 p. 4. & alij* Nec potest excusari à mortali ex paruitate materiæ, quia simpliciter, & in omni materia, vsurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliundè tamen fieri posse, vt non sit mortale, docent *Auct.* supra *citt. dub. 2. resp. 3.* 1. Ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantùm. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum, vid. *dicta diuinatione, dub. 2, resp. 3. casu 7. &* Less. *dub. 8. n. 53 & 66.*

Respond. IV. Vana obseruantia cognosci potest. 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum; si nimirum, nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adiunctione falsæ, vel vanæ circunstantiæ, vt v. g. si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagello seri o, si nomina adhibeantur ignota, vel caracteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha: v. g. Christum habuiesse febres,

vel

vel psalmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribē-di; v.g. Euangelium S. Ioannis à virgine, oriente sole, &c.; Si effectus statim euanescat, &c. *Delr. lib. 2. q. 5. Sanch. cap. 40. num. 43.* Ex dictis resolues.

I. Superstitiosum est. 1. Sumere aliquam potionē vel bolum, vel quid vis aliud vsurpare, ad scientiā aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & inuolucra falsis characteribus consignata cōtrà vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandā inuisibilitatem impenetrabilitatem, amorē fortunam; nocumenta & maleficia. 3. Ex casu fortuito conijcere de euentu; v.g. sibi aliquid boni, vel mali euenturum; vt si manè egrediēs pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tāquam faustos, alios verò infaustos, ideoque negotium omittere; v.g. die Veneris nolle vngues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Proijcere statuam alicuius Sancti in flumen vt pluat. 7. Si putentur Missæ nō prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si vnguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo: v.g. S. Ioannis, certa oretur, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, vt cognoscatur cui debeant nubere. 10. Si quibusdam præcibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis vis; v.g. euadēdi ab hoste, expellēdi morbos, non moriendi sine præuia confessione, nō incidēdi in infortuniū, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare. *Delr. lib. 3. p. 2. q. 4. sect. 7. Suar. cap. 15. Less. c. 44. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Filliuc. n. 150.*

II. Superstitiosum non est. 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v.g. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus, cedendis

arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantùm honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti iumentum circumducere, die alicuius certi Sancti equis venam scindere, &c. si scilicèt hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis ascribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circunstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces. Vide *Nauarr in man. cap.* 11. Addit *Laym. ex Caiet.* si homines rudes bona fide & ex deuotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, aliquando in sua simplicitate relinquendos, cùm difficulter abducantur ab eo, quòd bona fide à suis maioribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam deuotiones quas vocant Nouendiales (v. g. nouem, vel ad templum S. Gregorij, triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certô numero, & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicuius mysterij; v. g. nouem mensium, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore, vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quòd putét illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet. *Nauarr in man cap.* 11. Vide *Sanch. Laym. Bona. loc. cit.*

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis quæ per superstitionem cognita est, modò eius obseruatio, aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio est, quia licèt illa cognitio malè parata sit, peccatum tamē transijt, neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vide *Sanch. 2. Moral. c.* 38. *Bonac. q. 5. par. 4. Laym. lib. 4. t. 10 cap. 5.*

DVBIVM V.

Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli?

RESpond. I. Maleficium, est vis nocendi alijs, ex pacto, & cooperatione dæmonis. Differt à Magia, quòd hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. *Tolet. lib. 4. cap. 10. Filliuc. tom. 14. cap. quæst. 1.*

Resp. II. Maleficium aliud dicitur amatorium, seu philtrum, cuius vsus est ad carnalem amorem, vel odiũ excitandum, dæmone hominis phantasiam commouẽte, nihil tamen agente in voluntate. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur beneficium, quo alicui personæ, vel eius bonis damnum infertur. *Filliuc. loc. cit. num. 183. Azor. tom. 1. lib. 9. cap. 26.*

Resp. III. Contra maleficia vti licet. 1. Remedijs petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, inuocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorũ, per quæ dæmõ nocet, absque alio tamẽ maleficio. *Nauar. & communiter alij.* 4. Si maleficus licitò modo potest maleficium tollere, licèt eũ ad id accersere; rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere si nolit) *Lug. Dian. p. 8. t. 7. resol. 53.* idque etiam si constet eum id facturum per nouũ maleficium: sicuti ex causa licèt ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cùm habeam ius petendi, quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat. Vid. *Sanch. lib. 2. de Mat. d. 25. n. 11. Fill. nu. 192. Less. lib. 2. cap. 44. d. 6.* contra *Delrio.* 5. Licèt etiam contrarium signum positiuum apponere, ex se tamen honestum: v.g. si dæmon esset pactus,

cum malefico, se tamdiu nociturum, quãdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lauaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione: v.g. vt tamdiu duret, quãdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lauare, &c. *Suar. Less lib. 2. cap. 44. n. 45.* Ratio est, quia non est intentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio; sed tantùm tollendi signum, & dissoluendi pactũ cum dæmone. Vnde vlteriùs patet, licère repercutere sagam, quæ te tetigit: ea enim repercussa solet noxa cessare, vt habet *Less loc. cit. & Sanch. lib. 7. de matrim. disp. 95. & 96.* 6. Si maleficus non potest tollere maleficiũ nisi per nouũ; non licet eum ad id inducere; quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. *Suar. Sanch. Less. & c locc. citatt.* 7. Si dubitetur an possit sine maleficio nouo tollere, non licèt ab eo perete, vt habet *Laym. lib. 4 tract. 10 cap. 4. n. 9. ex Sanch. &* Suar. quia est periculum peccandi. Faciliùs autem præsumi potest eum qui signa posuit, posse ea sine nouo maleficio destruere, quàm eum qui non posuit. Vnde si hic suã operam offerat, priùs erit examinandus de modo soluendi. Vide *Laym. hic Bonac d. 3. q. 5. par. 5.*

Quæret. Quomodo Confessario agendum cum Diuinatoribus, Magis, &c.

Respond. I. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus. I. Quo fine tali superstitioni se addixerint: v.g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De Apostasia, Idololatria, & hæresi; abnegant enim Christum & Deum: renunciant Sacramentis: habent dæmonem pro Deo, vel Sancto; nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum & Sanctos; de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, vt aqua benedicta

dicta, Eucharistia, &c. 4. De luxuria, commixtione dũ dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanchez, Filliuc. Bonac. loc. cit.*

Resp. II. Monendi sunt, eos teneri. 1. Pactum expressum si quod habent cum dæmone, aut commerciũ abiurare, & dissoluere. 2. Liberos suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere 3. Comburere chirographum si habent; si verò solus dæmon id habeat, non necessariô cogendus est vt reddat, qui pactũ sufficienter dissoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire: ad quod proinde etiã tenetur fiscus (vbi beneficorum bona confiscatur) vti & hæredes, si ad eos bona deueniant. *Laym. loc. cit. Suar. tom. 1. de rel. lib. 2. c. 17. Sanch. loc. cit c. 40. Filliuc. &c.*

Resp. III. A Parochis moneri, & â Cõfessarijs examinari circa hoc præceptum potissimũ debent. 1. Opinionis, qui varijs dediti esse solent obseruationibus, vt gregem suum â lupis, vel scabie, vel alijs incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos sanandos vtuntur verbis, vel ex Psalmis, vel ex Oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sanãda pecora inanibus, & superstitiosis obseruationibus vtuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas, & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igni, vel subita morte perituri.

CAPVT II.

De irreligiositate, eiusque speciebus.

IRreligio, quæ Religioni opponitur per defectum, vel tendit directê ad irreuerentiam Dei, & est ten-

tatio Dei, aut periurium: vel tantùm tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est sacrilegium, aut Simonia. De periurio, in secundo præcepto: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quid sit tentatio Dei?

RESP. Tentatio Dei, est dictũ, vel factũ quo quis explorat nũ Deus si potens, sapiens, misericors, aut aliquã aliã perfectionem habeat. *S. Tho. 2. 2. q. 97. art. 1. Sanch. &c.* Ea est duplex, scilicet vel formalis quando quis expressè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt si quis petat miraculũ, quo patefiat Fidem Chatolicam esse veram; vel det se præcipitem ex turri, vt experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est implicita, & interpretatiua, quando quis, etsi expressè non intendat Deum tentare id tamen petit, vel agit, quod suapte natura eo referri videtur; vt si quis se committat periculo, à quo, vel nullo modo vel vix possit eripi, nisi miraculosè; vel si media naturalia ommittat, sperans à solo Deo effectum; v. g. in morbo periculoso, respuẽs medicinam, petensque, ac sperans à Deo temere sanitatem, *Nauarr. cap. 14. Less. num. 4.* Item, si sine necessitate, & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Less. Laym. lib. 4. tr. 10. cap. 5.* Vnde resolues.

I. Tentatio Dei formalis est peccatum ex genere suo mortale in quacũque etiam materia. Ratio quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in graue Dei cõtemptum redundat; vel magnam irreuerentiã, curiosius agẽdo cum Deo quasi cum ludione. *Less. lib. 2. cap. 45. d. 1. Sanch. lib. 2. c. 38. Suar. & cæteri commun.*

II. Interpretatiua tentatio, cui dubitatio illa deest ple-

plerumque est tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconsiderationem, vel paruitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicèt iusta causa subest: v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia vtilitas. *Sair. Tol. Cai. S. Tho. 2. 2 q. 9.*

III. Si quis in puteum se conijciat, ad declarādam Dei erga se prouidentiā: aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretatiua tētatio Dei. Vti etiā sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrū candens, aquam feruentem, vel frigidam, &c. de quibus vide *Binsfeld, & Delrio, lib. 4 disp.* Licèt enim Deus aliquando tales purgationis miraculosè probarit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. *Bon. d. 3. q. 9. part. 1.*

DVBIVM II.

Quid, & quotuplex sit sacrilegium?

RESpōd. Sacrilegiū, est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui diuino: & peccatū mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cū rei sanctitatem: non verò, si generaliter tantū repugnet: quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati: v. g. Templi, ita vt ibi cum veniali peccato committantur. Est autē sacrilegium triplex. Personale, quo persona, locale quo locus: & reale, quo res aliæ violantur. S *Thom. 2. 2. q. 99. art. 3. & cæteri Theologi.* Vnde resoluuntur.

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici pertractio eiusdem ad iudicium, sæcularem: item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ, de qua vide *infra, tract 4. cap. 2. d. 6. prac dub. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Eccle

sia polluuntur, vt est: v.g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis illicita, & notoria, sepultura excommunicati, vel non baptizati; item si actus quidã profani stãt in Ecclesia, & repugnãtes eius immunitati; vt si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities seditiones, concilia secularia, stabulationes æquorum, Incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ ædificatæ ad profanos vsus cõuertatur: si reus ex Ecclesia vel itasylo extrahatur (nisi tamẽ sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiducia asyli istic cõmiserit.) Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Laym. cap. 7. Bonac. quæst. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia; v.g. crumena viri diuitis probabiliter nõ committi sacrilegium docet. *Dian. p. 1 tract. 7. res. 27.* ex *Fagund. & sex alijs,* contra *Suar. Laym. &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio, & administratio Sacramentorũ, vt si ministerentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, & instrumentorũ sacrorum: v.g. si quis calice vtatur in conuiuio; ornamẽta Altarium, vel Sacerdotum ad vsus profanos applicet; intellige de ijs, quæ consecrati, vel saltem benedici solent; nam ad nuptias, vel communẽ vsum adhibere tapetes, candelabra, peluim; imò & manutergium, & cætera quæ mediatè seruiunt ministerio sacro, non esse peccatum, docet *Tambur. expedit. sacrif. lib. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, vt si semper & indifferenter sic vtaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis, quod in modicis istis benedictionibus non agatur cum tãto rigore ab Ecclesia, vt patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. Vide *loc. cit.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, & reliquiarũ. Item abusus Scri-

Scripturæ ſacræ; v.g. ad ſtabilẽdas hæreſes; vel res turpes. Item raptura bonorum Eccleſiæ, ſuppreſsio piorũ legatorum, vel iurium Eccleſiæ defraudatio, &c. Vide *Filliuc. tr. 24. c. 9. Reg. lib. 19. n. 57. Suar.*

IV. Peccatur etiam ſacrilegio peccato omiſsionis: v.g. ſi quæ ad ſacrificium ſpectant, vt corporalia, & ſimilia ſint valdè immunda. *Bonac. de Euchar.*

V. In confeſsione exprimenda eſt ſpecies, & materia ſacrilegij. Ratio prioris, quia ſæpè diuerſam malitiam habet, v.g. percuſsio Sacerdotis, & fornicatio cũ eodem. Ratio poſterioris, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam: v.g. ſi ſit contra Euchariſtiam, addit ſecũdũm *Gordonum*, communi violationi rei ſacræ aliud peccatum cõtra latriam. Atringere autẽ nuda manu calices, patenas, aras, agnos, cereos, &c. chriſmate delibuta, non licét fœminis, & laicis. Citra contemptum tamen non eſt mortale, ſi vacua ſint & ſi cauſa ſubſit, nec veniale *Sua. Tamburin. loc. cit. §. 1.* Sine cauſa autem, veniale eſſe docet. *Suar. Konin. & c. communiter:* licèt *Tamb. loc. cit.* ex *Sà, &c.* contrarium cenſeat probabile, vti & ſi corporalia, vel purificatoria lauentur ab eiſdem. vide §. 2. Cetera autem. quæ Euchariſtiã immediatè nõ contingunt, nec chriſmate vnguntur, vt mappas, veſtes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Laym. Tambur. loc cit.* vbi ex *Palao, &c.* idem concedit de reliquijs; ſicut etiam, vt eaſdem thecis incluſas pœnas ſe habeant, vel laici in publicis proceſsionibus geſtent. Idem docet cum *Laym.* de pyxide, ſiue ciborio, & lunula benedictis, quando ſacram Euchariſtiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatorijs, quando poſt ſacrum vſum lota ſunt, ex *Laym. & Bonac.* imò etiá ante lotionem. *Laym. Tambur. loc. cit.*

DV-

DVBIVM III.

De Simonia.

ARTICVLVS I.

Quid sit, & quotuplex?

RESP. Simonia, est studiosa volũtas emẽdi, aut vẽdedi pretio temporali, aliquid spirituale, vel spirituali annexum *D. Tho. 2. 2. q. 100. art. 1. Lay. l. 1. tr. 10. c. 8. &c.* Dicitur, 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quiuis contractus onerosus, siue vẽditionis, siue locationis, siue permutationis, aut renũtiationis: quia Simonia nõ cõsistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis, quęcũque, vt gratitudinis, siue antidotalis, nõ sufficit: v.g. quando quis sperat, vel intendit tantũm, non tamen obligat. *Sà. verb. Simonia*, Ratio, quia non facit contractum. Vid. *Bon. de Sim. d. 1. q. 6 p. 3. Less. l. 2. c. 35. d. 20.* Dicitur, 2. *pretio temporali*, siue illud sit muneris, siue linguæ, vt est laus, vituperiũ patrociniũ, siue obsequii, & famulatus. Dicitur, 3. *Spirituale*, quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, siue sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sancti: siue causaliter, vt sunt Sacramẽta, cõcio, preces, & Sacramẽtalia: siue sit effectus, & vsus potestatis supernaturalis vt est cõsecratio absolutio, dispẽsatio benedictio, excõmunicatio, electio, præsentatio, cõfirmatio collatio, Beneficii, aliique actus iurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *Spirituale annexũ*, ad cõprehẽdẽdũ ea, quæ nõ sunt per se spiritualia; sed ad ea ordinatur, iisque sunt annexa siue antecedenter, vt ius patronatus, respectu beneficii: vasa & vestes sacræ respectu Sacramentorum; siue concomitanter, vt labor in

in administratione Sacramentorum, iusta sensum infra dicendum; siue consequenter, vt reditus beneficiorum qui datur propter officium spirituale. Vnde patet, malitiam Simoniæ consistere in irreuerentia quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, & contractione subijciuntur; atque esse peccatū mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate: quia nullum donum gratiæ, licet paruum, potest vēdi sine graui irreuerētia, tum ipsiusmet doni tum etiam Dei. Potest tamē esse veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. tom. 3. de relig. l. 4. c. 16. Azor, Fill. Lay. loc. cit. Less. lib. 2. c. 35. d. 1.*

Resp. II. Simonia est triplex. *Prima*, dicitur mentalis, cum exteriùs, vel nihil datur temporale (& dicitur purè mentalis) vel cum aliquid datur, & dicitur mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo. *Secunda*, dicitur conuentionalis, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine reali executione; diciturque pura, si sistat in mutua conuentione: mixta autem, si de reali, & conuentionali aliquid participet, vt v. g. si ex altera tantûm parte realiter completur. Atque huc reducitur Simonia confidentiæ, cum quis alteri dat beneficium, vt illud sibi, vel alteri resignet; vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia* dicitur realis quæ scilicet vtrimque realiter completur. Vide *Less. loc. cit. d. 6.*

2. Simonia diuiditur in eam, *quæ est iuris diuini*, estque prohibita propter malitiam suam: v. g. hostiam consecratam vēdere: & eam, *quæ est iuris humanam*, estque mala tantûm propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur. 1. Venditio Beneficiorum, secundùm id quod in ipsis temporale est, scilicet quo ad ius præcisum percipiendi frutus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantûm ordinatorum ad res sacras,

eras: v. g. Sacristæ, OEconomi, Aduocati Ecclesiæ, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta, vt suadeat alteri vt det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel soluenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum, item reseruatio pensionis ex beneficio resignato; & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absque Superioris authoritate fiant; quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trid. sess.* 24. *cap.* 18. pro collatione ordinum, pro tõsura, litteris dimissorijs, ex *Trid. sess.* 21. *cap.* 10. Excipitur tamen decima pars aut rei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad Religionem, non pro statu tantum, is enim spiritualis est, ideoque iure diuino in vendibilis; sed etiam pro onere sustentationis: nisi Monasterij tenuitas, vel cõsuetudo contraria excusent. Vide *Laym. cap. vlt. Bonac. d.* 1. *q.* 1. *&* 2. *Less. Azor,* 3. *p. lib.* 12. *c.* 14. Ex dictis resolues.

I. Simonia est, concionari, catechizare. Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris; non intrinseci (is enim facere est, & inestimabilis, scilicet, vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spiritualis, vt pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actionis ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale, & ad salutem, non autem ad aliquid temporale: sicut doctio quæcumque, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. *Bon. loc. cit. ex Suar. Fill. &c.* verba *infra, lib.* 6. *tr.* 3. *c.* 4. *d.* 1. *Laym. lib.* 1. 6. 4.

II. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, iuramento, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per mo-

modum mulctæ ad causam piam applicandæ, *Laym. loc. cit. num.* 10.

III. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendā vexam à negante Sacramenta in necessitate. *Suar. Less. Laym.* vel ab iniquè impediente electione, vel possessionem Beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo; quia si nondū habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantùm potest obesse, non tam: ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali; sed vt alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter Simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, promissis, concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio; quia non datur tanquam pretium spiritualis officij; sed personæ in alterius gratiam occupatæ; nec pro operatione spirituali vt spiritualis est; sed vt in alteriùs gratiam suscepta; proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. *Suar. Laym. lib.* 4. *tr.* 10. *cap. vlt. &c.* contra *Rich. Syluest. &c.*

IV. Non est Simonia; reddere, vel redimere pensionem merè temporalem; quia non fundatur in titulo spirituali; nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi, *temporalem*; quia spiritualis, quæ datur v. g. concionatori, vel Coadiutorio Episcopo propter officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differet à Beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, vt v. g. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco vbi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem redimit, non emit ius spirituale; sed extinguit onus temporale soluēdi certam summam pecuniæ. *Less. cap.* 35. *d.* 21. *Suar. cap.* 16. *num.* 5. *Laym. loc. cit. num* 46.

V. Non

V. Non est Simonia iuris diuini, etsi quandoque iuris humani esse possit, spirituale cū spirituali permutare; v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquijs, &c. vel dare temporale pro temporali, vt si calicem, vel agnos Dei precisè ratione materiæ védas; vel dare temporale pro spirituali, per modū doni gratuiti etiam cū in spe, vel intétione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contrà. Ratio, quia gratitudo nō respicit pretium, sed beneficium, nec soluit debitum iustitiæ, sed antidotale; quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suar.* huiuscemodi dona, ob præsumptionem valdè cauenda. Item, donare, promittere, vel ligare tēporale quippiam sub conditione operis spiritualis præstandi, modo non fiat per modum retributionis, seu commutationis; vt v.g. parens filio promittat munus, si Sacraméta frequentet. Ratio quia, hic non interuenit contractus onerosus; sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione, & modo. *Suar. lib. 4. c. 45. Laym. l. c. n. 8.*

ARTICVLVS II.

Quæ sit pœna Simoniæ?

RESP. I. Sola Simonia confidentiæ & realis, in Ordine, Beneficio Ecclesiastico, & Religionis ingressu, pęnas iuris ipso facto inducit; licèt ob ingressū Religionis rarò incurratur, vt dictū, vel ob tenuitatē Monasterij, vel contrariā consuetudinē receptam. *Suar. c. 56 & 57. Less. d. 23. Laym. l. c. § 7.*

Resp. II. Ob Simoniacam collationē, & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ incurritur excōmunicatio, & suspensio Papalis. *Less. d. 23. Lay. loc. cit.*

Resp. III. Ob Simoniam realem in Beneficio Ecclesiastico, incurritur. 1. Excommunicatio Papalis. 2. Ir-

2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis nō facit fructus suos; idque etiam, licèt à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit Beneficium per triennium. *Less. l. 2. c. 35. d. 31. Lay. l. 4. t. 10. c. 1 lt. Bon. d. 1. q. 7 p. 2. n. 20. ex Gom. Garc. &c.* 3. Efficitur inhabilis ad idem Beneficiū, etiā per dispensationem Episcopi obtinendum; aliis tamē Beneficijs iure ipso non priuatur; nec ad alia obtinēda sit inhabilis ante sententiam Iudicis. *Suar. c. 57. n. 17.*

Resp. IV Simonia cōfidentiæ completa dato, & accepto Beneficio, licèt accipiens promissionem vicissim non impleuerit, inducit. 1. excōmunicationem Papalē vtrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationē, & collationē Beneficij, in quo est commissa, & inhabilitat ad idem postea obtinēdum. 3. Priuat omnibus Beneficijs, & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur. *Less c. 35. d. 26. Suar. cap. 43 Laym. 76.*

ARTICVLVS III.

An, & cui restituendum, quod Simoniacè acceptum?

RESpond. I. Nihil spirituale Simoniacè acceptū præter Beneficium; (sub quo continetur pē .o, secundùm. *Bon.* negante *Less.*) est restituendum. Ratio, quia cætera vel restitui nō possunt, vt Sacramēta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cùm Canones aliud non statuerint, ex *Less. in 68. Suar. Fillius. &c.* contra *Azor, & Laym. Bon. disp. 1. q. p. 3. diff. 2.* Dixi *Præter beneficiū*, quia hoc ritineri nō potest etiam ante Iudicis sententiā, vt patet, tū ex cap. *Si quis neque. 1.*

q. 1.

q. 1. tum ex 2. extr Cũ detestabile, de Simonia. Vid Bon. loc. cit. Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituẽdos; tum, quia nullo iusto titulo possunt retineri, cum adeptio Beneficij Simoniaca, sit ipso facto irrita; tum, quia sic expresse habetur in extr Cum detestabile, de Simonia. Vide. D. Thom. 2.2. quæst. 100. art. 6. Nauarr. l. 5. Cons. 62. Less. lib. 2. cap. 35. dub. 31.

Resp. II. Pretiũ acceptum pro Beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum & Sacramentaliũ, si notabiliter excedat id, quod pro sustẽtatione exigi poterat, item pro admissione ad religionẽ, iure positiuo restituẽdũ est. Hoc tamen posterius non nisi post latã sententiã, si admissus in Monasteriũ, maneat; quia plerũque ratione alimẽtorũ retineri potest, modò in cõmunem vsum cõuertatur. Vid. Bon. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.

Resp. III. Acceptum pro Beneficio aliave re spirituali, non secuta collatione, iure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum, quia deest titulus retinendi, cum nõ præstetur id pro quod est datũ. Si verò res tradita sit, Simonia vtrimque cõpleta, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non tanti; quia Ecclesia vtrumque punire intendit. Vide. Less. Laym. hic, l. c. §. 9.

TRACTATVS SECVNDVS.

DE SECVNDO PRÆCEPTO Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnẽ inordinatã vsurpationem nominis Dei, qualis potissimũ fit blasphemando, temerè iurando, vouendo, & non seruando; de quibus hic agendum.

CA-

CAPVT I.

Quid, & quotuplex Blasphemia?

RESpond. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu cõtumeliæ in Deũ; siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendat; vt sit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita communiter DD. S. Thom. 2 2. q. 13. Bon. disp. 3. q. 8. Sanch. 2. Moral c. 32. Laym. lib. 4. t. 10. c. 6 &c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendẽs ei maledicit; item qui ait se aliquid acturum eo inuito; item qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos; qui eum vocat tyrannum, iniustum; nolle, aut non posse nos iuuare, non curare nostra dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, meliûs in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse. &c. Quæ siquidem quis credat ita esse, & non tantûm in ira, aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cum hæresi coniuncta, quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecatiua. *Hurt. 2. 2. d. 91. sess. 12. §. 54.*

II. Reuocantur etiam ad blasphemiã alia signa contra Deum, licet verba non ad sint; vt spuere in cœlum, infrendere dẽtibus, &c. Imô etiã sola mẽte blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mẽtalis Dei.

III. Blasphemat item, qui in Sanctos vel sacra, contumeliosus est; intellige, vt Sancti sunt, siue cûm habitudine saltem virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor censeatur tangi; quia alioqui tantûm erit contra duliam. si nimirum contra

illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si ioco fiat: v.g. si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces sutores, Ioannem, & Paulum eunuchos; graue verò erit, si contemptim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos. Licet verò blasphemiæ in Deum nō admittant paruitatem materiæ: multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob.t.1.ex.3.*

IV. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios, aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione aut modo loquendi, ac circunstantijs, important imminutionem diuini honoris, aut improperij licet enim eam non intēdat formaliter, intendit tamen indirectè & virtualiter; quamuis id ex subreptione sæpè sit veniale tantùm, si tātùm materialiter fiat.

V. In cōfessione exprimendū est, si quis (quod tamē rarò contingit) directè, & formaliter Deū inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Lay.loc.cit.*

VI. Blasphemat item, qui iniuriosè vsurpat membrum Christi, vt v.grat. perdat te Dei sanguis; vulnera, mors Dei, caput, passio. Sacramēta, chrisma, & similia sacra, cùm ea non ad perdendum, sed ad saluandos nos data sint, & communiter in his apprehēdant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri *Laym.Ibid n.12.*

VII. Qui talium verborum cōsuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando: eo quod iuramenta ista impetu naturali effusa non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, vtpote retractata proposito efficaci. *Laym.lib.1.t.2.cap.3. n.6.vid. Escob t.6.c.3.nu.6.* Si non conatur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionē. *Laym.loc.cit.*

VIII. In-

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi nō satis excusare videatur, quod quidam aiunt ijs verbis aliud se nō intendere, quàm vsurpare tāquam interiectiones significatiuas iræ suæ; tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ & seriæ voluntatis significatiua; tum, quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quòd si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo; se homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septé Sacramenta; v. g. ô Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine ijs circunstantijs, quibus vilipensio importatur, non sum blasphemiæ, sed vana vsurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue, vt *Cai. & Armill.* Verbo *Blasphemia, & Sanch suprà*. Quanquã propter periculũ incidẽdi in Blasphemias, & quia rarò abest scãdalũ, ac nihilominus audiẽtes Deus eiusque sacra censentur in honorari, rarò excusantur, & meritò absterrẽtur homines â similibus dictis, vt notat. *Laym. loc. cit.*

X. In ira imprecari alijs dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundat cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio; quæ plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato ob subitam commotionem, & inaduertentiam, ad defectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis; qui cùm se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur interiectiones tantùm quædam esse ad significandam iram; tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interiectionibus, vti *Bon. loc. cit. ex Nauar Tolet. Reg. & c. Baldel. d. 25. n.* 10. vbi etiam censet veniale tantùm esse, sibi metipsi, ex ira dæmonem imprecari, eô quòd non lædat grauiter charitatem. Verum *Molin & c.* non au-

dent id excusare à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi Superioribus, filij parentibus (licet materialiter tantùm) sic maledicant, præsertim in faciem; quia est graue contra debitam reuerentiã. *Bald. loc. cit.* verb. *infrã l. 5. c. 2. d. 6.*

XI. In ira vsurpare dæmonem, sine imprecatione, non est per se peccatum, assidua tamẽ eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse grauis. *Laym. loc. cit.*

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphæmiæ videlicet vtrum contra Deũ, an Sanctos fuerit; illas enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch. Regin. Azor, Lay. Dian. tom. 1. resol. 50. Lug. n. 15. n. 217.* contrarium tamen tenet. *Trull. lib. 1. c. 11. d. 2. n. 5.* cum *Dian. p. 1. tr. de circunst. ref. 30.*

CAPVT II.

De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid sit Iuramentum?

RESP. Iuramentũ est inuocatio tacita, vel expressa Numinis diuini, tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo cõsistit, quòd iurans quantum in se est cupiat ac velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quãdo nimirum illi placuerit siue in hac vita, siue in altera) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communiter Doctores.* S. *Thom. 2. 2. q. 89. art. 1. Bona. d. 1. q. 1. p. 1. Sanch. 3. Moral. c. 1. Laym. lib. 4. tr. 3. c. 1.* Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interius in-

intentionem habet, siue formalem, siue virtualem, & inuocat Deum in testem, siue his, siue illis verbis, ac signis siue etiã nullis vsus sit, ita vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamẽ ea putet esse iuramenta, verè iuret; & contrà. *Suar. lib. 1. c. 1. Sanch lib. 3. c. 1. Laym. lib. 4. tra. c. 1.* Quoad forum autem externum, quænam fomulæ iurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licitè vsurpari in conuersatione poßint, patet sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione, iudicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus est vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel inuoco Deũ testem. Item *auff meinem edit: beymeinem eidt*, nisi aliud de vsurpãtis intentione constet: quia multi ita loquuntur: v. g. *sihvvere dir ein eidt:* vel *beymeinem eidt*, hoc vel illud faciam: quorũ tamen mens non est serio id iurare, sed tantùm iracũdè, & grauiùs affirmare. *Laym. loc. cit. cap. 2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationẽ, vti & formula illa Principũ, *bey Vaser. Furstlichen Ehren, oder Trevven*, etsi non sint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promißionis; vti & si à personis illustribus, vel nobilibus dicatur, *beymeiner Adlichen Ehren, Trevven. vnd. Glauben.* Vide *Laym. loc. cit. cap. 2.*

V. Formulæ hæ, Deus nouit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus videt meam conscientiam, censentur tantùm narratiuè proferri, non inuocatiuè (atque adeò non sunt iuramenta) nisi aliud constet, aut ex circunstantiis prodatur. *Laym. loc. cit. num. 4.* Bonac *q. 1. part. 2.* ex *Suarez, Bess Sanch. &c.*

VI. Non sunt iuramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis: v. g. expono caput meum, amputentur.

VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus vitet, dicit se iurare per omne id, per quod potest, quia cum nulla res sit, per quam absque necessitate iurare licitè possit, censetur per nihil iurare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta (quod confessarij, & Chatechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. vt habet. *Less. cap. 42. d. 1. Bon loc. cit.* quia tantùm, significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitia veritatis; nec in testem adducitur Deus. Esset tamen iuramentum, dicere per fidem Catholicam, per Sanctum Euangelium, quia tunc censetur in testem adduci illius fidei, & Euangelij auctor. Vide *Laym. loc. cit.*

IX. Non iurat, qui dicit, tam verum est, quàm Sol lucet, quàm hic sedeo, ambulo, &c. Vnde etsi comparatio falsa sit, tantùm est mendacium, cùm nullus in testem inuocetur. Idem est si dicas, quod dico est Euãgelium, est instar Fidei, est de Fide, &c.

X. Quamuis hæ, & similis comparationes: tã verum est, quàm Deus est, quàm Christus est in Venerabile Sacramento, quàm verum est Euãgelium, item, tam sum innocens, quàm Beata Virgo, vel S. Franciscus, &c. communiter videantur continere iuramentum cum blasphemia; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem inuocatur. Neque videtur esse blasphemia, si sit verum; & animus proferentis sit significare tantùm similitudinem; vt sensus sit, hoc esse verum suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tum verò esset blasphemia, si vsurpans intenderet significare, tantam esse (secundum æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate Fidei. *Sanch. 2. mor. c. 31.*

XI.

XI. Non est iuramentum, cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum, vt si dicas: iuro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem iuramētū, cùm fide per creaturas nobiliores: cū per eas tunc accipiatur earum Creator, vt qui in ijs singulariter residet, ac relucet: sic v. g. dum iuratur per cœlum, intelligitur illius habitator; dum per terram, is, cuius hæc scabellum; dum per Templū, is, qui ibi colitur, dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dū per Crucem, is, qui in ea fixus est; dū per Euangelia, ea tangendo aut nominando, is, cuius ea verba sunt. *Bon. q. 1. p. 1. n. 4. ex Suar. Sanch ll. citat.*

DVBIVM II.

Quotuplex sit iuramentum?

RESp. Diuisiones aliquot communiter afferūtur, sed tantùm accidentales; quæ speciem non mutant, vt in confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bon. p. 2.* Itaque diuiditur.

Primò. In verbale, reale, & mixtum; cùm videlicet, vel verbis fit, vel actione aliqua, vt erectionem digitorum, contactu Crucis, sceptri, Euangeliorum; vel & verbis simul, & actione corporali, vnde & vocatur iuramentum corporale. Vide *Bon. p. 2.*

Secundò. In inuocatorium, seu contestatorium, & in execratorium, seu imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter vt testis inuocatur: hoc autem, quo non solum vocatur testis, sed etiam vt vindex, cùm iurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui, vt suorum, subijcit Deo puniendum, si falsum dicat; aut ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus. Faciat Deus vt hinc nunquam sanus surgam; nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuear; tollat me Deus subitanea

nea morte: æternum damnet: super animam meã, &c. In quibus quando falsò iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatẽ sui, aut proximi, Scholastici controuertunt. Nagat. *Suar. Valent, &c.* quia non solet quis etiã amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potiùs cogitat Deum non facturum esse. Vide *Bon. dist. 4. q. 1. p. 2.*

Tertio. In assertorium, & Promissorium. Illud est, quo præterita, vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium: vt v.g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad Promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum, an Sanctos iuraris: quia est eiusdem speciei malitia, cũ iurans semper intendat Deum adducere in testẽ. *Suar, Less cap. 42. Lug. d. 16. num. 286.*

DVBIVM III.

An & quando sit licitum iurare?

RESP. Iuramentum si debito modo fiat, licitum est, est de Fide. Et quidẽ est actus Religionis, vt omnes docẽt. Tum autem debito modo fit, cùm in eo obseruantur hæc tria. 1. Est iudicium, quod exigit, vt cũ discretione, prudentia, consideratione, ac reuerentia, non sine necessitate, aut graui causa fiat. 2. Est iustitia, quæ exixit; vt quod iuratur, sit res iusta, licita, & honeste. 3. Est veritas, vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera; ita vt prout ex defectu alicuius horũ minor, at maior in Deũ iniuria, aut irreuerentia redundare cẽsetur, ita quoque maius, aut minus comittatur peccatum. *Vnde resoluitur.*

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimũ est veniale tantùm; vt si quis absque necessitate iuret, siue ex leuitate quadam animi, siue ex consuetudine. Vide *Sanch lib. 3. c. 6. n. 23. Less.*

Mor-

II. *Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ, quam iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. Sanch n. 10.*

III. *Et sic mortalis est status illorum qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sit ne verum hoc an falsum, quod iurare solent.*

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam: vt se aliquem interfecturum; quia est grauis irreuerentia, diuina authoritate se ad peccatú mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ cócurrant; vna quod velim ma-lú; altera, quod ad hoc abutatur authoritate Dei, odiétis omne malum. *Bon. loc. cit. p. 3. Less. lib. 2. cap. 42. d. 3.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam, cûm ibi leuis tantûm irreuerentia censeatur. *Bonac. ibi Less. loc. cit.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon. loc. cit.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cûm hæc deest, peccatur mortaliter; quia committitur grauis in Deú irreuerentia, quippe cûm adducatur in testem falsitatis quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit aut possit decipere, testando falsum. Nec hic excusat leuitas materiæ; quia siue hæc sit grauis, siue leuis: seria, siue iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum; & tale iuramentum dicitur periurium. *Sanct. Tho 2. 2 quæst. 97 art. 7. Less. Sanch. Bonac. loc. cit.* An autem & quando periurium possit esse veniale per accidens. V. de *Escob t. 1. c. 3. n. 6.*

VIII. Nec excusatur, qui iurat verum, si is putabat esse falsum; vel qui iurat pro certo, de quo ipse dub-

dubitat, & si à parte rei verum si. *Sot. Naua. Bon. loc. cit.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens eũ esse peieraturũ. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola peierantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cûm vtatur suo iure. Quod tamẽ extra iudicium rarô habet locum in priuatis personis. *S. Thom. q. 89. Suar. lib. 3. c. 13. & 14. Sanch. lib. 3. c. 8.*

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cûm vsurpant quasdã formulas iuratorias; vt per animam meã, puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt quôd iurare sit aliquit graue, & inuocare Deum in testem; sed tantûm apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti. Vide *Bon. loc. cit. Laym. c. 14.*

DVBIVM IV.

An in iuramento liceat vti æquiuocatione?

RESP. Iurare cũ æquiuocatione, quãdo iuxta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum; quia vbi est ius occultãdi veritatẽ, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quod si autem sine iusta causa fiat, non erit quidem periurium, cûm saltem secundûm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum iuret; erit tamẽ ex genere suo mortale cõtra Religionem; cûm sit grauis irreuerentia ad alterum in re graui decipiendũ vsurpare iuramentum; *Ita commun.* DD. vid. *Sanch. lib. 3. c. 6. Bon. p. 12. Laym. c. 13.* Vnde resoluitur.

I. Gra-

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed spóte sua iurat; quia tunc tenetur vti vocabulis secundùm communem significationem, inquit *Tolet. lib. 4. c. 21.* eo quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando iuramẽtum iustè exigitur, vt à Iudice, vel Superiore, in re graui. *Bon. loc. cit.*

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, vt probabiliter docet *Sanch. lib. 3. c. 6.* contra alios; quia sola discretione, siue iudicio caret. v. *Bon. loc. cit.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè; v. g. si quis exigat iuramentum, qui ius nõ habet; v. g. Iudex incompetens: vel si non seruet ordinam iuris. Item si exigatur per vim, iniuriam, metum; v. g. si vir exigat iuramentum ab vxore de adulterio accusato; si latrones exigant à te lytrum cum iuramẽto. *Sair. lib. 4. c. 5. & lib. 12. c. 17. Less. Trull. lib. 2. c. 1. d. 15.*

V. Qui exteriùs tantum iurauit sine animo iurãdi, non obligatur, nisi forté ratione scandali, cùm non iurauerit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi vt seruet. *Sanch. 7. mor. c. 10. n. 11. Trull. lib. 2. c. 1. d. 10.*

DVBIVM V.

Quæ, & quanta sit obligatio iuramenti promissory?

RESP. In iuramento promissorio duæ affirmãtur veritates; vna de præsenti primaria, quòd scilicet iurans habeat animum implendi quod promittit: altera secundariæ de futuro, quòd scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit; siue promittat Deo, & est votũ cũ iuramento, siue homini & est iura-

ta

ta promissio humana. Vnde oritur obligatio implêdi, si rationabiliter possit. Ita *communiter* DD. vid. *Laym. lib. 4. t. 3. cap. 6. Bon. p. 7.* Vnde resolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè peierat mortaliter, si vel non habet animum implendi, siue materia sit parua, siue magna; licita, siue illicita, vel si dubitat an facturus, sit nec ne, quod iurat; vel si putet sibi moraliter impossibile vt impleat, quod promittit; quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab offertorio non differt; vnde nec paruitas materiæ excusat. *Ibid.*

II. Defectu secundæ veritatis, verè peierat is, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solùm hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum iuramento; vt v. g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. An inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem videtur quod sic: quia verè adductus est Deus vt testis, quod sit facturus; ergo si sine causa non facit, quantùm in se est, facit Deum testem falsum, *Caietan. Valent. Tolet. lib. 4. c. 22. alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium, vt *Sanch*, vide. *Laym. suprà cap. 14.*

III. Illud certum est, quod si ex eo quod iurasti, tantummodò parum, aliquid non serues, non est graue, verb. grat. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanchez, t. 1. lib. 4. c. 12 numer. 21.* quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurant seruare statuta alicuius Capituli, Collegij, Vniuersitatis, &c. si posteâ paruum aliquot statutum violent, & idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs ministris iustitiæ: vt de eo, qui ex-

ex summa, quâm alteri se daturum iurasset, par ũ tantũ detraheret. *Nauar. Suar. Sanch.* Vid. *Laym. Bon. p.* 14.

VI. Obligaris probabiliter iuramento promissorio, etsi exortum â te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vti æquiuocatione, iurasti prædonibus dare lytrum, vsurario vsuram. *Bec.* 2 2. *q.* 89. *&c.* Negat tamen *Azor, tr.* 1. *lib.* 11. *cap.* 7. *q.* 2. in materia tamen matrimonij: quia matrimonium coactum metu cadēte in constantem virum, nullum est; hinc etiam iuramētum exortum de eo contrahendo, videtur relaxarum ipso iure, ait *Caiet.* verb. *periuriũ Suar. c.* 9. *Sanch. Bon. p.* 9.

V. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore aut dolo exortum, si dolus vel error versetur, tantum circa circunstantias accidentales, non magni mouentis nam si versentur circa substantiam: vt v. g. si annulum te daturũ alteri iures, putans esse ferreum cûm sit aureus: vel circa circunstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non obligaris. Vide *Sanch. lib.* 3. *cap.* 11 *n.* 42. *Suar. &c.*

VI. Non inducit vllam obligationem, si iures rem malam aut vanam, aut inutilem, aut, vt habet *Caietan.* Indifferentem, quæ nec ex fine, nec circunstantijs cohonestatur: quia iuramentum nō potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarũ rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bon. & communiter.* Vbi notat ex *Laym. supra cap.* 6. iuramentum non conualescere, etsi talis res illicita & vana, postea mutatis circunstantijs fiat honesta: cûm iuxta *reg.* 18. *iuris in* 6. non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere, si quid iurasti contra consilia Euangelica, vt non ingredi religionem, nō dare eleemosynam, &c. *Molin. Sanch. Laym. l.* 4. *tra.* 3. *c.* 6. Et licet peccatis talia iurando, non tamen peccas non implendo. Vid. *Caiet.* verb. *periurium.*

VIII. Ta

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, vt v. g. Religionem, si aliquid iurasti in vtilitatem aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum; dummodo sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde v. g. alumnus, qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi Religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes ea relicta ingredi Religionem; quia iuramentum sortitur naturam actus, cui apponitur: promissioni autem matronij hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar Religionem. Vid. *Lay. cap. 6. Bonac. d. 4. quæst. 1. punct. 3.*

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio vel propositū cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositū. *Less. lib. 2. cap. 42. d. 2. Bonac. l. 4. q. 1. p. 16. Trull. lib. 2. c. 1. d. 17.* Vnde resolues.

I. Titius qui cum iuramentum promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento, postquam Berta incidit in paupertatē, infirmitatem fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui vrbanitatis causa iurauit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero priùs sedeat, bibat, vel ingrediatur: tùm quia promissio illa, vel propositum habet tacitam conditionē adiunctam (nisi me coegeris) qua sublata non obligat, & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente iuri suo. *Bon. loc. cit. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta & regulas, vel statuta alicuius Congregationis, Vniuersitatis, vel

Capi-

Capituli, tãtûm tenetur seruare ea, quæ sunt in vigore & quatenus sunt in vsu, vel seruantur â maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de méte iurantis, vel hic voluerit se ad illa indepédenter â statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. loc. cit. Azor, Less. Dian. p. 2 tract. 6. mor. res. 39.*

IV. Qui iurauit se seruaturam secretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, vel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione (si non noceat) *Syluest. Bonac. Sanch. Trull. loc cit.*

V. Qui iurauit Iudici se dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet. *Less. Bo. Trull l. c.*

VI Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem non tenetur intra illum vi iuraméti soluere, si â creditore terminus solutionis prorogetur: quia cũ hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis & consequenter iuramenti. *Azor, Bonac. Trull. loc. cit. num.* 18.

DVBIVM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit?

RESpond. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur â *Tol. & Caiet.* recensentur isti. I. Si quod bonũ erat tépore iuramenti, propter circunstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditiuum maioris boni, vel melius sit omitti quã impleri. *Sanch. cap. 15.* II. Si iuramentum mutes in opus aliud aperté melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, vt habet *Tol. cap. 23.* Excipe tamen semper,

per, si quid in hominis commodum iurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei; vt si, v.g. iurasses, aliquem punire iusta punitione, is autē supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condenare; quia iuramentum obligabat seruato eōdem statu, in quo non pœniteret. *Laym. cap.* 9. IV. Si res iurata facta sit inutilis ad interū, maximè, si magis illius destructiua, vt si; v.g. ex correctione impœnitentis filij notaretur is magis destruendus quam emendandus; aut si turbūda familia; secuturæ rixæ cum vxore, & sic præstet nōcorrigere. *Regin. lib.* 18. *cap.* 56. *Bonac. loc. cit. p.* 14. V. Si ita ferant conditiones illæ quas in quouis promissorio iuramēto tacitè subintelligi, natura, & Doctores docēt. Tales autem sunt, vt *Laym* dicit, *suprà cap.* 9. 1. si potero. 2. saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramēti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem?

RESp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestati superiorum in suos, ac suorum vota, à *Laym. hic, c.* 11. *& alijs communiter* hæc tradūtur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare, & annullare potest iuramētum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. cap.* 19. *n.* 7. *Suar. Azor, Filliuc. lib.* 25. *c.* 9. *q.* 9. *p.* 17. *dub.* 6. verb *Caput. seq.*

II. Possunt & ijdē irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescūque ipsam promissionem, seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad

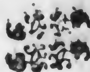
III. Quoad dispensationem, quicumque habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel priuilegium disponendi in votis, potest in iisdem dispensare, etiã si iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauore hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cuius, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidé potest remittere, etsi talis fauor ei iuratus esset propter Deum; v. g. si quis propter Deum iurasse pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet. *Nauarr & alij*, contra *Soto, & Syluest.* quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum; quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare posit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest; v. gr. quia metu, vel per aliam iniuriam exorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Laym* Probabile est, quod docet *Sanch. lib. 3. cap. 12.* cum. *Suar.* nõ posse relaxare directè sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat: sed tantûm indirectè: v.g. ratione materiæ: vel suplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramẽtum. Vid. apud *Laym. suprà, cap. 11. Bon loc. cit.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid sit, votum, & quotuplex?

RESpond. I. Est promissio facta Deo deliberatè de bono possibili, & meliori, *D. Tho. 2.2. q.* 88. *vid. Sanch. & Lay. l.* 4 *t.* 4. Vnde patet, quod votũ sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dũ vouemus quiddam Sãctis, sensus est, voueri ea Deo in honorẽ simul Sanctorum: sicut templa & altaria ædificamus Deo in eorumdem honorẽ. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis multi casus resoluuntur: quos, vt vitetur confusio, & cõsulatur memoriæ, separatis dubijs proponam.

Resp. II. Diuiditur votum. I. In Absolutum, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine vlla conditione, vt, voueo eleemosynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita vt nisi hac posita non exurgat obligatio: vt voueo eleemosynam, si sanitati restituar: vel (quod dicitur Pœnale) voueo facere disciplinam, si hoc fecero. II. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod vt tale acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo, votum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est, & votum professionis Religiosæ. Simplex autem votum est omne aliud, quod talem solemnitatem nõ habet. Vbi sciẽdum, quod votum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum: vt ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum, prout. Vide *infrà l.* 4. *c.* 1. *in tractat. de statutu Religios.* Simplex autem tale votum; v. grat. castitatis (excipio, quod in Societate IESV emittitur post. Nouitiatum)

tum) aut ingrediendæ Religionis, etsi reddat contractum; v.g matrimonij illicitum, non tamen invalidũ. Vide *infrà lib. 6. de Matrim.* III. In reale, & personale, illud est, cum pecunia, vel alia res externa pretio stimabilis promittitur, vt calix, eleemosyna: hoc autem, cûm aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, vt votum ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ â lusu. His aliquid adiungũt mixtum ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. Vide. *Less. lib. 2. cap. 40.*

DVBIVM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intẽtio?

RESpond. Cûm voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberê & directê in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. Ita *Doctores communiter.* *Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne Religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione, vel deliberatione: v.g. ex repentino animi motu, vel cõsuetudine, lingua mentẽ præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente. *Azor. Sãch. Trul. lib. 2. c. 2. d. 1.* Vbi notat nõ esse sufficiens indicium, quôd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem facto voto mox pœniteat; item mortum iræ, rarô, & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quôd si is qui scit se vouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis, ob defectum

ætatis, si quidem vouit ante septeniũ votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu, quia eũ ius in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verô post septennium vouit, obligat; quia possessio est pro voto, cũ præsumatur vsus rationis, nisi cõstet oppositũ. Si denique dubitet, vtrũ ante an post septennium vouerit, teneri voto vult. *Sãch.* & *Paul.* negat *Dian. &c.*

IV. Vota facta in ebrietate, etiam ante præuisa, & sic volita in causa, non sunt valida; cûm non sint volita in seipsis, & directê; bonum autem non consurgat, nisi ex integra causa: quamuis ad peccatum satis sit voluntarium indirectê, & in causa. *Laym libr. 4. tom. 4. capit. 1. num. 4.*

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum vt votũ extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata; facta autẽ in metu iniustê incusso ad ipsum votum extorquẽdum, inualida sunt *ex communi*, non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus nõ acceptat, ne det vim iniustæ coactioni: idque, siue metus sit grauis, siue leuis; dũmodô quis formaliter ex solo tali metu voueat. *Suar. de voto, lib. 1. cap. 8. Sanch. Fill. t. 26. c. 1.*

VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem; siue rationem formalem ac motiuum vouendi, votum nullum est, vt verb. grat. 1. Circa substantiam; si quis voueret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cûm sit aureus; vel se ingressurum certum Monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cum sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem: si quis v. grat. voueret se ingressurum Monasterium vbi putaret Religiosam disciplinã, & essentialia Religionis seruari accuratê, & tamen non ita esset, vel si voueret peregrinationem ad limina Apostolorum,

putans tantûm distare centum milliaribus, cûm tamē distarent trecentis. 3. Circa causam finalem: si quis; v. gr. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est, quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum; & nihil est tâm contrarium consensui, quâm error. *Fill. tr. 26. cap. 1.*

VII. Vota quæ eduntur post nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solûm substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de se parui momenti, non redditur votum irritum; vt si iter peregrinationis, quâm quis vouit, sit paulò longius quâm putabatur; quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantûm circa causam impulsiuam, valet votum: quia illa est tantûm causa secundaria, qua seposita actus est sufficienter voluntarius secundûm substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat; verb. grat. vouit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ, quem etsi intelligat deinde istic nō esse, nō ideò desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligēdum sit, quod dici solet, vota non obligare vltra intentionem vouentis. *Sanch. lib. 4. c. 2. Less. lib. 2. c. 40. d. 2.*

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum licèt firmissimum, quia qui tātûm proposuit non tenetur sub peccato præstare, qui autem promisit, obligatur sub peccato; & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. *Bon. p. 1. Laym. loc. cit.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita: vt patet in susceptione ordinum sacrorum; vbi

licet non dicatur voueo, vel promitto castitatem, votũ tamen hoc fit implicite, hoc ipso, quòd sciens Ecclesiam annexuisse ijs ordinibus istud votum, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vouere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui aiũt, aliqui probabiliùs negant, dicuntque talem teneri ad castitatẽ, nõ ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. *Sanch. de matrim lib. 2. d. 27. n. 11. Bon. q. 2. p. 1. & commun.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundùm. *Nauarr. Syluest. Sanch. n. 27. Less lib. 2. c. 40. dub. 1. num. 6. Bon & alios*, contra *Caiet.* quia talis non vult vouere, cùm apponat conditionẽ contra substantiam actus. Vnde *Lug. d. 23. de iust. sect. 1. & alij*, contẽdunt talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vouendi, & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiã grauiter peccaret, & votum esset validum. *Sanch. Fill. Bon p. 1. n. 14. Laym &c.*

DVBIVM III.

Quæ requiretur materia voti?

RESP. Ea debet esse posśibilis (cũ imposśibile nec efficaciter posśit intẽdi, nec ad illud sit obligatio & nõ solũ bona, sed etiã melior quã oppositũ, siue eius omisśio: quippè finis intrinsecus voti est, honorare per hoc Deũ; id autẽ non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum; gratũ autem esse non posśit, vt quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanch lib. 9. c. 7. Laym. Nauarr. &c.* Vnde resolues.

I. Inualidum est votum nunquam peccandi venialiter, cùm id moraliter, & ordinariè sit imposśibile. Aliqui tamen volunt, sic vouentem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia grauiora, de

quo

quo. *Scolastici, Nauar. c. 12. n. 65. Suar. lib. 2. c. 3. Sanch. de matrim. lib. 9. d 35.*

II. Inualidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circunstantijs, aut fine fiat bona, qui Deo displicet stulta promissio, & hinc eam nō acceptat; ac peccat venialiter talia vouens; vt v. grat. si quis decidens ex equo, voueat non ampliûs equum ascendere. *Nauar. cap. 12. Sanch. 4. mor. cap. 7.*

III. Inualidum est vouere mala; & qui vouet mortale, peccat mortaliter, qui autem veniale, eum venialiter tantū peccare dicit. *Sā, Syluest. &c.* verb. *iuramentum*: licèt mortaliter peccare velit. *Caiet.* verb. *votum, & Less. lib. 2. c. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

IV. Inualidum est votum, cui adiungitur finis, vel alia circunstantia mala tenens se ex parte rei votæ, vt v. gr. vouet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandam per eam victoriam iniustam, felicem successum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro sucessu talis peccati; quia datio eleemosynæ in talem finem, est actio Blasphema, quasi Deus peccata promoueat; ideoque non potest esse materia voti. *Caiet. Nauarr. c. 12. Sanch c. 6. Laym. lib. 4. c. 2. n. 6. Fill. tr. 16. c. 5.*

V. Validum autem est, etsi ei adiungatur finis vel alia circunstantia mala tenens se tantûm ex parte vouentis; vt v. grat. si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemosynā; quia tunc res ista bona est, quam vouet, licet ipse voueat malè, & cum peccato. *Ibid.*

V[illegible]. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, vt bona est, etsi coniuncta cum causa mala; vt si quis voueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus; si non capiatur in furto; si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat; & licèt enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit tamen

his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona; & voto non cadit super ista mala sed super hæc bona considerata (vt pono) quatenus in se bona sunt. *Nauarr. Laym. loc cit.*

VII. Inualidum est, & veniale peccatum vouere bonum, quod est impeditiuū boni maioris, vt præsertim sunt vota contra consilia Euangelica; vt v.g. manere in seculo, ducere vxorem, ire ad miliciam, facere mercaturam. *Nauar. n. 29. Suar. Fill c. 1. q 7. n. 58. Sanch. &c.*

VIII. Si tamen aliquod bonum, per se, & absolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vouere valet; v.g. si quis videret susceptionem ordinum sibi damnosam Vide *Bon. p 1.*

IX. Matrimoniū ordinariè inualidè vouetur; quia ordinariè melior est cælibatus. Dixi *ordinarie*, quia validè vouetur. 1. Si quis ad hoc obligetur; vt, quia sine iniuria aut graui infamatione sponsæ, vel liberorū ex ea conceptorum à sponsalibus nō potest recedere. 2. Si id Reipubl. Valdè vtile futurum existimetur; vt quia v.g. ex eo speratur pax inter Principes, conuersio hæreticorum, Regni trāquillitas. 3. Si quis ob fragilitatē, & inueteratam consuetudinē peccandi, ad eo sit pronus ad lapsum, vt prudētes iudicent consultū ei esse vt nubat in quo tamen vltimo. *Laym. & alij*, dissentiunt, vide *Bon. loc. cit. Fill. n. 6. Nauar. Suar. loc. cit. Laym. n. 12.*

DVBIVM IV.

Quid, & quanta sint obligatio voti?

RESP. Tanta est, quantum tum quātitas materiæ permittit, tū intentio vouentis, qua se vel multum, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione restrictione temporis, qualitatis, obligare vult, designat; ita, vt etsi obligatio voti sit iuris natu-

ralis,

ralis, vis tamen eius pendeat à volũtate, & facto hominis, tanquam præuia conditione vt tantûm, vel tãtûm obliget. Ita *communiter*, vide *Laym. c. 3. Bonac. p. 5.* Vnde resolues.

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali: quia materia id non permittit. *Nauarr. num.* 40. *Sanch. lib. 4. cap.* 12. *Laym. loc. cit.* v. g. vouisti recitare quotidie Salue Regina: omittendo semel, iterumque, nõ peccas mortaliter; quia materia est parua, *Sanch. lib. 4. cap.* 12. *Laym. loc. cit. Azor libr. 21. cap.* 25. Imô etsi toto anno omittas, esse tantum veniale, eo quod materiæ istæ paruæ non colescant in vnam, probabiliter docet. *Dian tr. 5. Miscel num.* 24. ex *Soto, Arag. & Tannero.* 2. 2. *d.* 4 *dub.* 3. contra *Valent. &c.*

II. In materia graui etsi quis possit se obligare tãtûm leuiter, communiter tamen censetur se voluisse obligare grauiter, nisi aliunde constet. Vnde violas tale votum, peccat grauiter ex genere suo, verb. *Ibidem.*

III. Qui postquam graui voto se obstrinxit, serio deinde dolet quod fecerit, non peccat grauiter, modô retineat animum implendi. Vide *Sà*, verb *Votum.*

IV. Qui violat votum de re iam antê præcepta: v. g. qui post votũ castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quôd votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, si Confessarius nesciat; quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. cap. 6. Less. d. 7. Sanch. cap. 5. Filliuc. cap. 2. q. 7.*

V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Vnde si quĩ Canones videntur indicare, filiũm â patre Religioni deuotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificauerit. *Suar. ca. 9. Sanch. Laym. cap. 3. n. 6.*

VI. Cûm hæres teneatur soluere vota realia defuncti, non tenetur vi voti; sed ex iustitia: sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. soluere. *Ibid.*

VII.

VII. Eodem modo si communitas aliquid vouit, in quod posteri non consenserunt, non tenetur id seruari vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudines. Vide *Laym. hic, cap.* 3.

VIII. Cùm quis vouet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licetè potest: vt v. g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit Religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm vt conetur eam filio persuadere; sic qui Missas vel peregrinationem alterios curandā, quando stipendiū ac sumptus ei persoluit, nō tenetur aliū substituere nobis sūptibus, si prior non prestet ad quod se obligauit. *Sanch. Laym. n.* 7.

IX. Vota personalia non implentur nisi per vouentem vnde qui vouit peregrinationem Romam; v. g. nō satisfacit, si conducat alium; neque ad id tenetur, si ipse non possit. *Ibidem*

X. Vota realia soluenda sunt ex proprio; vnde qui nequit ex suo, nō tenetur ab alio mendicare. Quòd si possit ex suo, & tamen alius, siue rogatus, siue spontè pro ipso velit soluere, id valet; quia tunc, quod alter dat, fit ipsius; non autem actio alterius personæ potest fieri alterius. Verb. *Ibidem.*

XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiam si ipse vouens causa fuerit, vt conditio non poneretur, dummodò id non impediuerit per dolum, vim, aut malitiam; vt v. g. vouisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde sub mittis, qui persuadeat, vt non approbet; illo igitur non approbante, non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediueris, adhuc probabile est, te voto non teneri, vt habet. *Laym. cap* 6. ex *Suar. & aliis* Interim. *Laym.* rectè hic aduertendū monet ad intentionem vouentis; vt v. g. si filius vouit se ingressurum

sum Religionē, nisi pater contradixerit, videtur eius intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi relictus, &c.

XII. Qui vouit rem certam, & determinatam; v.g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium; cùm id non soleat intendi; si aut eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam quā accepit; quia qui vouet rem, censetur promittere omnem eius vtilitatem.

XIII. Qui vouit aliquid faciendum certo tempore, vt ieiunare hoc, vel isto die; illo transacto, siue cum culpa, siue sine culpa eius, ad nihil tenetur; & neq; si præuiderit impedimentū, eo tempore superuēturum, tenebatur præuenire, cùm hæc non soleat intentio vouentis esse. *Suar. Nauarr. lib.* 1. vide *Bon. p.* 5.

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tempore; v.g. peregrinationem, tantùm tenetur implere cum commodo primum potest; quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, vt habita commoditate non nimis diû differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quâm ad omittendū. *Fill. cap.* 4 *q.* 10 *Suar. Laym cap.* 3. *Bon. &c.*

XV. Qui vouit aliquid sine certo loco; v.g. ingredi Religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcumque Monasterium illius Ordinis, in quo seruantur substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare Prouinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum iusta causa, qualis est; v.g. grauis ac diuturna tristitia, & anxietas, siue ex natura ipsa, siue aliunde nata. *Esc. ob. ex Sanch tract.* 1. *lib.* 4. *cap.* 16 *n.* 100.) ante professionem. vide. *Trull. lib.* 2. *c.* 2. *d.* 20 *n.* 7. *&* 8.

XVI. Qui vouit aliquid sine certa qualitate; v.g. Religionem in genere, potest ingredi quamcumque,

etiam

etiam laxiorem: modò seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vouit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcisè) vt det quod non sit planè ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quantitate: v. g. eleemosynam, pecuniā, frumentum, &c. satisfacit dādo quantum voluerit, modò non tàm parum, vt videatur potiùs irredere suum votum, quam implere. Ratio, horum omniū petitur ex intentione vouentis, qua nemo censetur se obligare, nisi ad id, quod commodè potest, & cōmuniter est decens *Suar. Sanch. lib. 4. c. 13.*

XVIII. In dubio de mente vouentis debet fieri interpretatio secundùm verborum, quibus vsus est, proprietatem, vel potiùs communem, & vsitatam acceptionem. *Fill. tract. 26. cap. 2. Laym. cap. 3.*

XIX. Qui vouit, si ludat cartis, dare decem imperiales, tenetur secundùm *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit: quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. lib. 4. tract. 4. cap. 5. n. 4.* vide *Trull. Dian part. 5. tract. 6. resol. 60.*

DVBIVM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

RESP. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius authoritate interueniente; idque vel materiæ mutatione, vt si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni, ratione nouæ circūstantiæ, vel prohibitionis: vel si fiat impossibilis absolutè, aut moraliter, vel desitione cōditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione: de quibus sequentibus dubijs. Est communis. *Sanch. lib. 4. c. 24. Less. lib. 2. cap. 40. Suar. Fill. tract. 26. c. 8.* Vnde resolues.

I. Etsi

I. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum in cō possibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; alterum cessat. Quod si verò sit æquale, aut nescias vtrum sit melius, implendum est quod priùs vouisti, & ruit posterius; si & hoc nescis, libera est electio. Vide *Trull. lib. 2. cap. 1. d. 9.*

III. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantùm, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris; v. g. vouisti ædificare templum; si totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem quam potes; vt v. g. 1. Qui non potest ieiunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consumauit post votum castitatis, tenetur non petere debitum; cùm eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet.) Vide Bo*nacin. part. 7. §. 1.*

V. Quod si votum diuidi quidem possit; sed vnum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantùm, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices & modi; tunc si principale fiat impossible, ruit etiam obligatio accessorij, non autem contra; v. g. vouisti peregrinationem Romam in cilicio & ibi certi aliquid offerre, si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris, cilicium ferre, & oblationem mittere. Vide. *Sanchez. lib. 4. cap. 10. Bonac. d. 4. q. 2. part. 4. §. 4. Trull. lib. 2. cap. 1. d. 10.*

DVBIVM VI.

De voto Irritatione.

ARTICVLVM I.

An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

RESP. Cûm non debeat violari cuiusquam dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius volũtas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacũque sint, ad suũ libitum, sine vlla causa, validê irritare directê: hoc est, potest velle, & pronuntiare, vt illa vota nulla sint, ita vt nullo etiã casu obligatio postea reuiuiscat (etsi peccẽt, si absque causa irritent, vt docet. *Less. lib 2. cap. 40. numer. 75. Nauarr. Suar. Fill.*) Porrô hoc ius prouenit ex iure positiuo, quo datur alicui legitima posteasdominatiua in voluntatem alterius. Ita *communiter DD.* Vid. *Sanch. lib. 4. cap. 24. n. 30. & 31.* Vnde resolues.

I. Quiuis patet, & in eius defectu, auus paternus, tutor imô etiam mater non tantûm si tutrix sit, sed etiam in priorum defectu, & secũdûm quosdam, reliquis deficiẽtibus, etiã magister, vel herus, vt *Taur. Less. d. 10. n. 78.* contra *Sanch* potest directê irritare vota liberorum impuberum: vt collitur ex *cap. mulie. 32. q. 2. c. 1. & 2. 20. q. 1. & c. Si quis de reg.* Impubertas autem secũdûm iura finitur in masculis, anno decimo quarto cõpleto, in fœminis duodecimo completo, â die natiuitatis computando, vt *Sanch. loc. cit.* Vid. *Laym. t. 4. c. 2. Bon. d. 4. q. 2. p. 6. §. 2.*

II. Vota Religiosorum (non tamen nouitiorũ) etiã sub prædecessoribus emissa, irritare possũt directê præter Papã, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, vt habet *Sua. lib. 6. de Voto, c. 7 n. 19. Regin. l. 18. n. 342. Fil. Bon. loc. cit. num. 26.* Excipitur tamen votum transeundi ad Religionem strictiorem. Vid. *Benisfeld. 3. par. Euchar. c. 9. Less. n. 75. Sanch. c. 24. n. 30. Bon. lib. 5.*

III. Idem potest, secũdũ *Sanch. l. 9. de matr. d. 39.* maritus respectu votorũ vxoris; licêt probabilius id alij limitent ad ea vota, quæ mariti iuri præiudicant *Laym. hic. c. 7. Fill. tr 26. c. 8. q 8. Less. d. 10. n. 83. & d. 15.*

IV. Qui semel votum irritauit, si posteâ nolit, non ideo reualidatur, vt vid. *Sà*, verb. *Irritatio voti.*

V. Nullus supradictorum potest directê irritare vota emissa ante subiectionem: v. g ante matrimonium: facta verô intra tempus subiectionis, de re implenda post tẽpus subiectionis: v. g. impubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare. *Bon loc. cit.*

VI. Votum, de quo dubium est, vtrum emiseris tẽpore liberatis, an subiectionis, non posse irritare superiorem, docet *Salas, 1. 2. q. 21. & Carã. lib. 3. cap. 1. d. 1.* Sed contrarium tenet. *Suar. Sanch. Bon. &c.* cum *Bard. d. 6 c. 1. §. 28.*

VII. Facta tempore subiectionis possunt adhuc irritari post illud; v. g. quando filius iam est pubes. Quod verũ est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma; secus tamen, si infirma esse nouisset, & independenter â prioribus ratificasset. Vid. *Less. lib. 2. c. 40 dub. 10.*

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directê irritare vota, etsi semel ea ratificauerint, qui non priuarunt sed dominio & potestate sua. v. *Sua. de voto l. 6. c. 6.* Quod si tamẽ id sine causa fiat, erit secũdũ quosdã peccatũ mortale; licêt probabilius id neget. *Sua. l. 6. ca. 4 & Lay. hic.*

IX. Præ-

IX. Prælatus poteſt irritare votum ſubditi, à prædeceſſore æquali inferiore, confirmatum, non tamen à ſuperiore. Vid. *de his Bon. loc. cit* §. 3. *Laym. cap. 7.*

ARTICVLVS II.
Quis vota indirectè poſsit irritare?

RESp. Si alicui non quidem voluntas vouẽtis, ſed voti materia ſit ſubiecta, ita vt in hac ius habeat is tale votũ poteſt irritare, irritatione indirectâ; hoc eſt, eius obligationem ſuſpẽdere, in quatũ ſuo iuri præiudicatur; idq; ex lege naturæ docẽte; quôd nemo poſsit alteri promittere aliquid in præiudiciũ tertij. *S. Thom. in* 4. *d.* 38. *Suar.* *Leſſ. &c. loc cit.* Vnde reſolues.

I. Sic irritare poſſunt præter ſuprâ nominatos, mater reſpectu filiorum puberũ, quamdiu manent in domo paterna, nec ſunt emancipati: item tutor puberis, vſque ad annum vigeſimum quintum, in ijs quæ eorũ poteſtati officium. *Laym. c. 7.*

II. Idem poteſt vxor reſpectu mariti: v.g. ſi is vouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare ſeorſim quæ derogant vitæ ſociali, & vſui dominij, quod habet in corpus mariti. *Leſſ. n.* 83. *Fill. n.* 273.

III. Item dominus, & domina reſpectu famulorum, vt ſi ij vouerint ieiuniũ, quo fierent inepti ad obſequia domini; quale votum non eſt caſtitatis, vel breuis orationis. *Leſſ. n.* 86.

IV. Item non tantûm Pontifex reſpectu omnium fidelium, ſed etiam Epiſcopi, & princeps, reſpectu ſubditorum, quando materia illis præiudicat. Denique ſuperiores reſpectu nouitiorum, in ijs quæ impediunt nouitiatus exercitia. *Leſſ. d.* 13 *n.* 8.

V. Non poſſunt irritare indirectè vota de re alias præcepta: v.gr. non furandi; quia nemini præiudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non

non erit amplius subiecta: v. g. vota serui, implenda cũ erit liber: & coniugis, cûm alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè ante facta quam sibi materia subijciretur: ver. gr. facta à coniunge longê ante matrimonium.

VII. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore concessa & confirmata, indirectè irritare, vt patet ex arte superiore. Excipe tamen, nisi suo iure cessisset, & hanc cessionem subditus acceptasset: vt v. g. in voto castitatis, mutuo mariti & vxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola vxor, vel vterque independenter ab altero vouisset.

VIII. Vota indirectè tantûm irritata reuiuiscũt, & obligant quando alteri desinunt præiudicare. Vide *de his, Bon. p. 7. Laym. cap. 8.*

DVBIVM VII.

Quid sit commutatio voti?

RESPOND. Cõmutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius, quôd voto promissum erat, sub eadẽ obligatione. Circa quã, vt licitè fiat, traduntur hæ regulæ. *Prima* Ad cõmutationem voti requiritur authoritas Ecclesiastica, 1. quando commutatio fit in paulô minus bonũ; quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licet aliqui tũc putent sufficere authoritatem propriã. Hæc tamen sufficit ad cõmutationem in melius: quia in meliori minus continetur. Voto autẽ melius, quod est tale in ordine ad vtilitatem spiritualem vouẽtis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa, licèt minor, quam ad dispensatio-

 nem

ne: quia dispẽsatio planè liberat ab obligatione voti: cõmutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propẽsio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. Vid. *Less. l. 2 c. 40.* Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, nõ licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare; quia hic & nũc potest ieiuniũ esse Deo gratius; vtpote vtilius ad bonum spirituale huius hominis. *Less. d. 16. Sanch. c. 56.*

II. Omnia vota personalia propria authoritate cõmutari possunt in votũ Religionis; imò ipso iure omnia vota realia sicut mutantur in professione.

III. Qui habet votum Religionis, non potest illud propria authoritate commutare in susceptionẽ Episcopatus; tum quia hic nõ efficit hominem perfectiorẽ quàm Religio, licèt perfectiorem esse supponat; tũ quia non constat, quòd illud hic & nunc sit Deo gratius: tũ quia sic respondit Innocẽtius III. apud. *Bon. in 2. præcep tũ, d. 4. q. 2. p. 7.* Idem docet. *Less. l. 2 c. 4. d. 16. n. 103. Azor, Sanch. Laym. l. 4. t. 5. c. 6. n. 15. Pal. d. 3. t. 16. n. 2. Fag. Dian. p. 6. t. 6. resol. 62.*

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiã commutandi: non tamen contra; quia commutatio est pars dispẽsationis, qui autem potest maius, etiã minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm non potest mutare nisi in æquale; quod moraliter & non scrupulosè æstimandum est, vt monet *Lay. c. 8.* In qua æstimatione, ait *Caiet.* non negligenda sunt cõcomitantia: v. g. in voto peregrinationis habẽda ratio non tantùm laboris, sed etiam expensarũ, quas fecisset. *Suar. Less.* vide *Bon. p. 7. § 3.*

V. *Si is, cuius votum mutatum est, malit deinde* implere primum, id potest; tum quia id est melius, vel æqua-

æquale: tum quia in eiusfauorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. *Less numer. 97. Sanchez. Fill. num. 289.*

VI. Si voti legitimè à superiore commutati materia, sine opus fiat impossibile, vel indefferens, nõ tenetur redire ad prius : quia obligatio extincta est. Vide *Laym. Bon. loc. cit.*

DVBIVM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis?

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti cõdonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iusta causa requiritur; qualis: v. g. est. 1. Bonũ Ecclesiæ, vel cõmune Reip. 2. Notabilis difficultas in obseruatione voti. 3. Imperfectio actus; vel leuitas ac facilitas, ex qua processit votum. *Suar. lib. 6 cap. 17. Fill. n. 260. Sanch. lib 4 c 45.* Vid. *Bon. p. 7. n. 24. Laym. c. 8. n. 5.* Vnde resolues.

I. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partem dispensari, partim commutari potest. *Bon loc. cit.*

II. Prælatus videns, ac (cũ facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sã.*

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam ad vota iurata, & iuramenta pia soli Deo facta. Vid. *Suar. l. 6. de voto, Sãch l. 8. de matr. d. 3.*

IV. Ante voti acceptationem à certa persona aut Ecclesia, non censetur ei ius acquisitum, ideoque sine eius iniuria potest dispensari vel commutari.

Resp. II. Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iurisdictionem in foro externo, vel priuilegium. *Less lib. 2. cap. 40. d. 12. Sanch. c. 37. & communiter.* Vnde dispensare possunt sequentes. I. Papa;

respectu omnium fidelium in omnibus votis: II. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus: quia tãtùm habet iurisdictioné fori interni. *Suar. loc. cit. c. 12.* III. Prælati regulares exempti, respectu suorum Religiosorum, & Nouitiorũ, idque circa vota quæ vel in seculo vel etiam Nouitiatu fecerunt. *Less. n. 8. & 107. Sanch. l. 9. de Matr. d. 29.* nõ autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. loc. cit.* IV. Ex priuilegio Papæ, Confessarij Ordinum Mendicantiũ, secundùm concessionem, & moderationem suorũ superiorum, vt notat. *Less. lib. 13. n. 108.*

Resp. III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispẽsare in omnibus votis, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicèt voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ Peregrinationis ad limina Apostolorũ, ad S. Iacobũ Compostellam, & Vltramarina, siue in terram Sanctam. Vid. *Bon. Less. Laym. loc. citat.*

TRACTATVS TERTIVS, DE TERTIO, ET QVARTO Præcepto.

CAPVT I.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c.

PRÆCEPTVM Hoc, quatenus vult tempus aliquod santificari, siue impendi cultui diuino, est naturale & ad huc obligat; quatenus verò tẽpus id designetur dies Sabbathinus, est ceremoniale, & in

in nouo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam non, hæc prohibentur, illa præcipiuntur, *Bon. Laym.* ex *D. Thom.* 2. 2. *q.* 122.

DVBIVM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur?

RESP. I. Die festo prohibētur omnia opera seruilia, hoc est, quæ & versantur circa materiā externā, & vel mechanica, & illiberalia sunt; v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantū laborem corporis, & ab operarijs tantùm & seruis fieri solent. *Ita DD. communiter.* vide *Laym. lib* 4. *tr.* 7. *c.* 1. *Suar. Fill.* &c ex *D. Thom. loc. cit.* Vnde resolues.

I. Impertinens est ad rationem operis seruiles, vtrum fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. *Caiet. Suar. Laym. loc. cit.* &c. contra *Sylu.* & *Canonistas.*

II. Impertinens quoque est siue fiat tum de fatigatione, & labore, siue non; siue breui, siue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Seruile non est ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel naui; vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Nauarr. cap.* 13. *Tolet.* & *Laym. Suar de fest. cap.* 27.

IV. Nec seruile est, ducere iumenta sine onere; cum id fit iter facere, vt ait. *Fill hic, c.* 9. *n.* 170. Ducere autē iumēta, currus, vel nauigiū onustum mercibus, est seruile. *Suar. l. c. Fill. l. c.* Quod si tamē ante festiū talia itinera incepta sint, cōtinuatio eorū permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnū, quod alias sequeretur.

V. Item nec seruile est, siue gratis, siue pro pretio docere, studere, scribere, transcibere: & secundũ quosdam, vt *Medinam, Lopez, & Armillam*, quorũ sententiã probabilem, docet *Laym.* contra *Sà, Fill. Azor, & alios multos*, pingere etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) tetere tamen colores, & non pingere, sed tingere, ;vt v. g. colorare asseres, vel pannos, de albare parietes, illiberale est.

VI. Videntur etiam excusari posse in typographis literarum collocatores, quando post diuina collocant neglectum pensum, vt habet *Laym. hic.* Imprimere tamen, seruile habetur. *Escob n. 5. c. 4. Suar. Laym. &c.*

VII. Excusat etiam *Fill. hic. num.* 169. distillationẽ, quæ sine corporis fatigatione, potiûs ad experientiam, & peritiam fit, quàm ex officio, & arte,

VIII. Seruile aliquid non putant (alij contrarium tenet, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque peiora vitanda) venari *Granad.* 1. 2. *cap.* 3. *tract.* 12 *dis.* 4. *sect.* 4 *num.* 65 aucupari, militare gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia; piscatio tamen moderata esse dubet. Vide. *Laym & Filliuc tra.* 27. *c.* 9. *q.* 12 *Bonac dis.* 5. *p.* 1. *q.* 2. *num.* 25. *Escob* qui docet, laboriosam, & ex officio, non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acupingentes. *Armill. Azor. Palaus Sà, March.* vide *Dian p. 6. tr. 16 res.* 65. & *p. 4. tr. 4. res* 72.

Resp. II. Prohibentur præterea quædam opera nõ seruilea, quæ dicuntur forensia: vt sunt mercatus placitum, iudicium ad mortem, vel pœnam & strepitus omnis iudicialis, id est, actiones, quæ ad decisiones causarum, tã ciuilium, quàm criminalium, tam secularium, quâm Ecclesiasticorum spectant. Ita *commun. Doct. ex c.* 1 *de ferijs.* Vnde resolues.

I. Festo non licet citare, adducere testes, id est, exigere iuramentum iudiciale, proferre, aut exequi sen-

sentētiam; quæ siferatur, est irrita. Vid. *Laym lib 4. tr. 7.*

II. Nec licêt emere, & vendere res non necessarias, negotiari publice, vel priuatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel alijs iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est, *c. 1. de ferijs*, vt docet, *Bon.* ex *Suar. c. 13.* & *Fill. tr. 27. cap. 10. q. 2. n. 180.*

III. Festo licet excommunicare, dispensare, indicem priuatim informare, aduocatum consulere; consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitū iudicialem. Vide *Bon. loc. cit.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuê sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem; vti superiores Religionum, imô & parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. *Suar. c. 33. Laym. c. 4. n. 2. Bon. p. 1. n. 10.*

Secunda. Consuetudo; nā sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ, & præparationes deliciarum non necessariarum, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum; item emptiones, & venditiones recularum parui momenti. *Bon. loc. cit. Laym. loc. cit.*

Tertia. Pietas in Deum: per quam licent opera, quæ proximê (non quæ remotê) spectant ad cultum Dei: vt pulsare campanas, circumferre imagines, vel Cruces, in supplicatione. Ornare autem, & vertere Templa, & similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia haben-

bentur. *Fill. num.* 218. *Bon. in loc. cit.*

Quart. Charitas erga proximum: per quam licent, & valent actus iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilum personarum; ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorum, in paruis oppidis, si alijs diebus adesse nequeant, causae ciuiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere, & vendere rusticis, qui alijs diebus impediuntur. *Laym. c.* 2. *n.* 7. vide *Dian. tract.* 1. *resol.* 34.

Quinto. Necessitas propria, vel aliena corporis, vel animae: si nimirum sine graue incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur. 1. Iudicia, quae celeritatem requirunt: verb. grat. sit latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Serui, & ancillae coacti a dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos desere re debent. *Suar. Laym. loc. cit.* 3. Iidem & similes reficientes sua, vestes, cum id alijs diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes priuatim sine scandalo, maxime quando multis dies festi concurrunt *Bonac num.* 103. 5. Coci, & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolae. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicumque, quorum opus semel coeptum non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes a ventis. 10. Piscatores halecum, thynnorum &c qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quae moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessarijs vt funeribus, nuptijs, &c. si aliter fieri non potest, vt sati faciant. 13. Agricolae ad cauendum damnum ruri laborantes: vt si ob pluuiam imminentem segetes, vel foenum con-

gregent. Bonac. n. 13. Fill. n. 211. 14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædã vendunt: cum præsupponere possint, emptioribus ea tunc esse necessaria, nec alias commodè emere posse. De supradictis. Vide *Suar. Fill. Laym. Bonac. loc. cit.*

Sexta. Vtilitas, nõ simpliciter necessaria, sed ad cõmunẽ lætitiam, vel splendorẽ; sic enim licêt in aduẽtu, vel ortu Principis laborare vt perficiantur theatra, ignes, vestes &c. Quanquã monet rectè *Suarez*, præstare in hoc casu petere veniam â Pastoribus. Vide *Bon.*

Septima. Excusat item, saltem â graui peccato, paruitas operis, seu temporis. Vnde graue non videtur vna hora laborare, vt habet. *Suar. lib. 2. de festis, cap. 32.* maximè vt notat. *Laym.* si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imô durũ videtur mortalis dãnare, si quis duas, aut tres horas impendat. Vide *Fill. tract. 27. c. 11. q. 1. n. 105.* In forensibus autem, & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis sed qualitate operis desumendam monet. *Escob. t. 5. c. 3. n. 14.* ex *Palao t. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. n. 4.* Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licêt breui tempore fiat. Quod intellige (secundûm supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DVBIVM III.
Quæ opera festis præcipiantur?

RESP. Præcipitur. 1. Auditio contionis; non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. Vide *Trident. sess. 24. c. 4. de ref. Fill. hic c. 8. Bon. tr. 1. d. 5. q. 1. p. 2. n. 27. Sua.* &c. Dixi, *nisi quatenus*, &c. quia homines rudiores ignorãtes præcipua mysteri Fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictum est suprâ *lib.* 2. t. 1. cap. 1.

cap. 1. tenentur lege charitatis (si aliasea commodè addiscere non possint) sub graui peccato concioni, vel potiùs catechesi interesse. *Bon. d. 5. in præcept. 2. nu. 38.* addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. *Trull. loc. cit. c. 1. d. 4. num. 11. Fagund.* &c. 2. Præcipitur speciali præcepto obligante sub mortali, audire Missam, hoc est, morali, & humana assistentia, siue præsentia ei interesse. Est communis, ex *cap. omnes Fideles,* & ex *c. Missas, de consecr. dist.* 1. contra *Angel.* & *Rosellum* qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habentes; non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis, quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti. *Card. Lug. d. 22. sect. 1.* & ex *Nauar. Sanch.* & *Kon.* Vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria; tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt; cum *Trident. sess. 24. cap. 4. de reform.* dicit, *teneri vbi id commodè fieri potest*: tum quia si qua obligatio fuit, ei derogatū est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suarez. de Relig. tom. 1. l. 2. c. 16. Azor. Nauarro, Cened. Zerol. p. 1. verb. prædic. Trull. lib. 1. c. 1. d. 4.* vide *Barbos. in Trident. sess. 24. c. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in priuilegijs communicat, cōcionātes in suis Ecclesiis quouis anni tēpore possūt auditoribus suis cōcedere 18. annos, & 320. dies indulgeant nomine Papæ. *Dian. p. 4. t. 4. ref. 22.* ex *Rodr.* &c.

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta, & sexta, & Sabbato maioris Hebdomodæ; neque diebus Rogationū. *Azor. Henr. Suar. d. 88. sect. 5.*

III. In die Natiuitatis Christi tantùm teneris audire vnam Missam. *Nauar. Suar. Fil.*

IV. Sa-

IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confessione, vt contra *Caiet. Sylu. August. Armill.* docent. *Suar. Sà, Rodrig. Fill. &c.* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, vt vide *sup. libr. 1. tr. 2. c. 3. dub. 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Reg. lib. 19. numer. 14.* dummodô intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autẽ. *Suar. d. 88. sess. 6. Azor. c. 7. q. 6. Gordon. Card. Lug. loc. cit.* si quidem possit differre confessionem, nec ad sit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 11.* vbi contrariã praxim quorundam excusat vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V Satisfaciũt etiã inseruientes Missæ, si recedãt allatũ necessaria: v. g. vinũ, hostiã, thus, &c. quia cum hæc ordinentur ad officiũ, nõ censentur abesse: dummodo nõ recedant ab Ecclesia, vel saltẽ non longê. Vid *Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam, & quidem venialiter, si ommittatur, parua pars; mortaliter si notabilis; v. g. media, vel tertia pars. *Laym.* tamen, *& alij*, durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio, vsque ad finem adsit. Additque cõmuniter excusari â mortali, qui audiunt â principio Epistolæ, vel secundûm alios, Euangelij vsque ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem. Vide *Bonac. t. 1. d. 4. q. vlt.* vide *Lug. d. 22 sect. 1. n. 3.*

VII. Non peccat saltem mortaliter qui â duobus Sacerdotibus succesiuê duas dimidias Missas audit, vt habet. *Nauar. c. 21. Sà, Sotus, Henriq. Dian. t. 1. tr. 3. resol. 19 Bon d. 4. q. vlt. p. 11. Hurt* contra *Suarez, Konink. Fagund.* quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet. *Bon loc. cit. Hurt & Dian.* contra *Regin. Kon. Card. Lug.* &c quorum sententia videtur probabilior.

VIII.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet, vel qui est post murum, aut aliam rem, tali loco, vnde nihil audiri, videri, vel notari possit quid fiat: quia non censentur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicumque (licet sit post ostium, aut colunam, vel in fenestra, vel procul à Templo) ita est præsens, vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur spectata loci natura, etiamsi ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, sitque pars per moralem coniunctionē eius multitudinis quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. *Bon. loc. cit.*

IX. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter, & in confuso, vt aliquo modo aduertat quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, vt tamen semper aduertere possit quid fiat, licet peccet irreuerentia, non tamen damnandus est mortalis. Imò *Kon. 5. p. q. 83.* cum *Sylu. Rosel. & Medin* docet, eum satisfacere, qui voluntariè toto sacro est distractus, modò ibi sit præsens, & cum reuerentia externa assistat. Quod probabilē esse docet. *Laym.* contra *Suar. Bonac.* & alios, vide *Konin loc. cit. & Card. Lug num. 26. & 27.* plura de tota hac materia, vide *supra lib. 1. tr. 2. c. 3. dub. 2. 3. & 4.*

X. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, siue in Parochia, aut Cathedrali, siue in Regularium Ecclesia, siue in Oratorijs priuatis, siue extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantum auditionem Missæ præcipit, non autem locum; ergo quouis loco impletur. *Tolet. lib. 9. cap. 7. Azor, cap. 6. Rodrig. Nauarr. Fill. Nung. Suar Konin. Bon. d. 4. q. vlt. p. 12. num. 4.* & *plures.* Quæ doctrina licèt certa satis sit nihilominus, quia post omnes supra citatos Authores, à quodā moderno, viro aliàs docto, in dubiū vocatur, peculiari dubio examinanda est, ne cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut consciētia nascatur erronea.

DV-

DVBIVM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & Festis maioribus?

Respond. Etsi id quidem decens sit, non tamẽ est obligatio. Est communis Authorum (quos vide superiore, dub. casu vlt.) & vt ait: C. Lug. d. 22. sec. 1. n. 2. certa etsi *Marchãtius in Candelabro mystico, t. 4. c. 7.* & in *Resolutionibus moralibus*, in forma manualis editis, *c.* 8. in dubiũ vocet, scrupulũque mouere conetur. Ratio est. 1. Quia nullum extat ea de re præceptũ. 2. Quia *c. vt dominicis*, iubetur Parrochus ante Missã eijcere eos, qui proprio Parocho contẽpto, isthic Missam audire vellent; ergo siue cõtemptu (formali) licet. 3. Quia *cap si quis de consecr.* iubetur ij, qui habẽt Oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrũ in Parochia vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fidelium, & ipsorummet etiã Parochorũ doctorũ, & cõfessariorũ (qui pœnitentes hac de re non interrogant) cõsuetudo, nõ tãtũ (vt loquitur *Marchãt. l. c.*) insinuat, sed manifestatẽ docet. 5. Quia *Trid. sess. 22. c. 8.* tãtũ dicit, populũ debere moneri (nõ autẽ teneri) vt frequẽter adeãt Parochias, saltẽ Dominicis & Festis maioribus. Vid. *Fag. Lug. Barbos. Zerodo, Trull. lib. 3 ca. 1. d 6.*

Neque obstant, quæ *Marchant.* obijcit, *vt.*

1. Quod iura antiqua decernant contrarium; eo quod Sixtus IV. *de tregua, & pace* præcipiat ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia, Dominicis & Festis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil sequitur; cum is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, ne publicẽ *prædicetur, non teneri.* Cũm enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimẽ

de

deceret, id (publicè præsertim) dissuadere; nam inde scandala, & proprij Parrochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde, esto antiqua forsam aliqua iura id habeant, eis posterioribus tēporibus, per varia priuilegia, receptamq; consuetudinē vniuersalē est derogatū. *Cai. Lug. &c. Aut. cit.*

Nec obstat. II. Quòd multos Canonistas eā opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot & tam ampla priuilegia, post tam claram & diuturnam cōsuetudinem, post Eminent. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta cōtraria (vt *vide sequenti. Resp*) an al qui id doceant, nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quē obijcit vt patet ex ipsis verbis, & declaratione enim Cardin. Authorumque cōmuni explicatione

Respond. II. Episcopus non potest censuris, multis, alijsque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra *Marchant loc. cit.* vbi ait: *Regulares ita communiter respondere vt priuilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatēt philacteria*: & contra *Authorem Parochiani obedientis* Ratio autem est. Quia, vt ait *Nauarr.* Episcopus non potest tollere (nec restringere) eius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter *Auth supra cit. S. Anton. part. ... tit. 9. c. 10. §. 1. dub. 4 Syluestr.* Verb. *Missa, Tol. Laym l. ... t. 7. c. 3.* &c. & *commun. omnes Theologi*, & *Canonistæ moderni*: afferuntque *Azor*, *t. 1. l. 7. c. 8. q. 6.* & *C. Luzo, d. ... sess. ...* pro hac, sententia, declarationem Cardinalium in Trident. quæ expressè habet: *Non posse Ordinariū multis & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentiæ, & contumaciæ.* Et si his duobus; tamquam Regularibus minus fi... legere potest eamdē declarationem apud. *Barbos. in Trid. sess. 22. c. 8 de sacrif. Miss.* & *sess. 24.*

de

de reform. c. 4. n. 12. Item *Tractatu de officio & Potestate Parochi*, vbi eandē sententiā Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, quà Regulares, quà nō Regulares, citat Vide eiusdē *Remissiones in Tridentinum, impressum Antuerpiæ, anno 1644. & Zerolē in praxi Episcopali par. 2.* Verb. *Parochia, & p. 1.* Verb. *Missa*, §. 6. Idem disertis verbis cōfirmat Clemēs VIII. anno s 1592 22. Decemb. decreto suo, circa hanc ipsam controuersiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis. *Præsenti nostro decreto sāncimus licere sæcularibus Christiq; Fidelibus vniuersis, Missas diebus Dominicis, & festis alijs maioribus audire in Ecclesijs, tam Fratrum Præd. quàm aliorū Mendicantiū, nec nō etiam Collegij Societatis IESV, iuxta eorum priuilegia & antiquas consuetudines, dūmodò id in contemptum Parochialiū Ecclesiarū non faciant, & tā dictis Fratribus Prædicatoribus ac Presbyteris, dictæ Societatis, quā alijs priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultū est idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiā Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tēpore, cōfiteri licitè posse, &c.* Quod si verò dicta priuilegia & alia similia, clarius cognoscere iubet, inspiciatur (vt alia taceam) Cōpendiū priuilegiorū Societatis IESV, vbi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in *extrauag* data anno 1549. Kalend. Nouembris, quæ incipit. *Licèt debitum* quæ *omnibus Christi Fidelibus, cuiuscumque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus, in templis eiusdem Societatis interfuerint, concedit vt ibidem Missas audire & Sacramenta recipere, liberè & licitè valeant neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò ne quis miretur, tā ampla priuilegia Regularibus concessa à varijs Pontificibus, placebit inspicere eorū Bullas, in quibus reperiet motiua grauissima; aut si nec inspicere iubet, recogitet saltem, Deum ipsum Innocentio III. Deum vidit Ecclesiam Lateranensem

iam

iam ruituram) ostendisse eã sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret, quòd sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est opera Regularium, ita sine eorum subsidio conseruata diu non fuisset, vel saltem minùs floruisset. Et denique ne Regularibus succenseat quisquam, quòd priuilegia sua tueantur, sciendũ est, quòd sine consensu Sedis Apostolicæ ijs renunciare, aut cedere non possint: vt vide *lib. 2. Decret. tit. 43. de arb. c. 5* imò etsi faciãt, irritum fore, & peccaturos: quia iniuriam inferent Ordini, & Ecclesiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert authoritatem cuiusdam P. Cappucini qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quid me paulò ante sat multas grauesque authoritates opposuisse, existimo.

II. Ait, quorundam Episcoporum praxim esse cõtrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. loc. cit. sess. 22. & sess. 24.* vbi dicit: Teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta Fidei; hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Respond. I. Praxim istam (sicubi est) paucorum esse, & cõtrariã praxi communi Episcoporum, in omnibus Regnis, & Prouincijs, & insuper Præsulis summi.

II. Praxim istam nec fundari in iure antiquo, cùm illi (si quod fuit) per priuilegia sit derogatum, & abrogauerit consuetudo; nec in nouo. Tùm quia *Triden. loc. cit.* loquendo de concionibus, & catechesi, nullam facit mentionem Missæ; & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expressè addit (quod *Marchantius* in sua citatione ommittit, cùm tamen ad rem plurimùm faciat) *si commode fieri potest*. Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, esse

esse receptam, ostendit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo: eo quôd fortè regulariter *commodè fieri non poterat*, vt *notat* C. *Lugo, loc. cit.* Neque Catechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis, vbi rariùs cõtendunt Regulares cum Parochis de repræsenti. Denique nescio, an nō Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pio V. in Bulla: *Etsi Mendicantium*, quæritur, quod etsi Episcopi Ordines Mendicantes meritò colere, & adiuuare deberent, non solùm id negligant, verùm etiam Concilij Tridentini verbis in prauum sensum detortis, eos in cõmodis, & perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis, subiungitque; *Quis vero audeat hæc condemnare, & patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cùm contemptu proprij Parochi, audiant sacrum extra Parochiam; aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel vsu abrogata. Ita *Autt. citat. cõmuniter.* Videri potest C. *Lugo, loc. citat. Barbosa*, & *Zerola*, *loc. cit.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris Regij, cuius titulus: *Responsa ad quæsita cuiusdam primarij Prælati, &c.* excusus primum galicè Nancæri anno 1625. postea verò Latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, typis Michaelis Rectij, anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cum eam, vtpotè honestam imprimis atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialis, vel cum apprehensione peccati, Regularium templa frequententur.

DVBIVM V.

Quæ excusent ab auditione sacri?

RESpond. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, nō teneris curare celebrari priuatim importatili cū priuilegio, neque (et si id consilij) sit, preces interim alias loco Missæ dicere, vt habet *Nauarr. cap. 13. Suar Fill t. 5. c. 5. q. 11.*

Prima causa est impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ & beneuolæ matris. *Bon. d. 4. q. vlt. p. vlt. Nauar. Fill. t. 5. c. 7. q. 11. Suar d. 85.*

Secunda, causa est, quodcūque motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari, vid. *Sua. in 3. p. sess. 6. c. 5. Laym. & Bon. loc. cit.* Vnde resolues.

I. Excusantur qui sunt in nauigatione, vel carcere. Itē in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo suo loco.

II. Item, qui custodiunt castra vrbem, gregem, infantes, vel puerum, qui in tēplo quietus, & sine perturbatione aliorum cōtineri non potest (vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere debēt, & similia curare, quæ omitti non possunt. *Bon. Kon. n. 83. & 314.*

III. Item cui periculū est grauis offensionis mariti, parentum, vel dominorū. *Hen. Suar. Fill. n. 117.* Si tamē id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset.

IV. Item si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris; v. g. socios, cūm viā ignoret, vel pericula metuat. Aliàs verò tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. *Suar sess. 6. Rodr. Bon loc. cit.*

V. Si

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam ob distantiam; v. gr. vnius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij, maximè si via sit molesta, cœlum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. *Bon. a. Suar. Fill. loc. cit. Marchant. Rosol. Pastor. t. 4. c. 6. n. 7.*

VI. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi nō soleant tempore luctus, vel etiam post partum. *Syluest. Caiet. Fill. n. 229.*

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes. *Nauar. Henriq. Sà, Azor. Bon. loc. cit.*

VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id aduertatur, si prodeat. *Laym. lib. 4. t. 5.*

IX. Si quæ sciret, alteri, à quo perditè amaretur, secuturam occasionem peccati si prodiret. *Sà, Fill. n. 227.*

CAPVT II.

De IV. Præcepto: Honora Patrem, &c.

DVBIVM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

RE spond. Tenentur vi huius præcepti, tū genitoribus, tū superioribus, in iis rebus, in quibus quisque, & quādiu subiectus iis est, amorē reuerētiā & obedientiam præstare, ita vt si notabilis horum defectus sit in re graui, grauiter peccatur: quod facilius fiet respectu parētum, quàm aliorum. Ita *commun.* vid. *Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. 2. c. 1. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius. 1. si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. Si toruo

oculo fere semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. Si non subueniat in graui necessitate spirituali, vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta, & legata, modô hæres sit. 5. Si graue malum; v. g. mortem illi optet. *Nauarr. Regin. lib.* 20 *nu.* 8. *Fill. t.* 28. *c.* 1. *q.* 3. *&* 7.

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius. 1. Si percutiat etiam leuiter: & secundum *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si grauiter contristet. *Regin. lib.* 20. *num.* 24. *Fill. n.* 17. *&* 18. 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat grauiter offendendos. 5. Si maledicta conuitia, &c. in eos conijciat. *Nauarr. Fill. &c.* 6. Si pauperes despiciat, vel nollit agnoscere, quôd si tamen exterius tantûm dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodô prouideat de necessarijs. *Pon.* excusat â peccato graui, eo quôd rationabiliter non sint inuiti. 7. Si in foro externo, etiam de verô crimine accuset; extra crimen hæresis, proditionis, vel coniurationis in Principem, cûm non est alius corrigendi modus. Vid. *Bon. d.* 6.

III. Contra obedientiam grauiter peccat. 1. *Si* in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animo salut. *Fill. num.* 20. 2. Si contra voluntatem parentis ducat vxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore iuxta suæ regionis vsum: non tamen potest exhæredari idcirco. 3. Si sine iusta causa nolit eam ducere, quam vult parens; maximê si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas leuaretur. Erit autem iusta causa; v. gr. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immôrigera. 4. Si inconsultis parentibus nubat, vt habet *Sanch.* Potest tamen, vbi consuluit, ipsis inuitis pruden-

denter cõtra here cũ se digna: cũ circa electionẽ status sit sui iuris. *Less. l. 2. c. 40. n. 43. Sã l. 4. c. 15. Fill q. 10. n.* 20. An & quomodo pecẽt liberi furãdo parẽtibus vid. infr. *l. 2. tr. 5. c. 1. dub* 4. Itẽ, an alienare possint bona, vid. infrà *lib. 3. tr. 5. c. 3. d. 2.* & *lib. 3. tract. 5. c. 4. d. 1.*

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeô vt si in graui necessitate aliter iuuari non possint, teneatur mane in sæculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valdè probabile periculum salutis imminceret) & si Religionem sit ingressus, tenentur egredi, & iuuare parentes: dummodô eorum necessitas eius pro fessionem antecesserit. *Fill. q. 5. n. 9. Bon q. 1. p. 6.*

V. Si verô necessitas post professionẽ superueniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petita priùs, licet non obtenta venia. Si autem sit grauis tantum, in qua vt cumque possint viuere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælatus permitat. Quo casu tenetur in quantum non obstat suo intentio, deferre habitum, & obseruare substantialia Religionis: at postquã parentibus subuentum est, redire. Vid. *Less lib. 2. c. 41. dub. 3.* vid. & infrâ *tr. 5. c. 1. dub. 4.*

DVBIVM II.

Ad quid teneatur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendẽtes; v. g. auus, prauus, &c. tenẽtur graui obligatione iuris naturalis, conseruationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. l. 6. q. 1. Azor p. 2 l. 2. q. 17. Fill tr. 28 c. 2.* Resoluuntur hi casus.

I. Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa prolem hospitali, vel locis publicis exponũt. Vid. *Bon. hic*, & *Fill tr. 21 p. 2. c. 2* & infrâ *tr. 5. c. 1.*

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat iustam excusationem: tunc verò tenetur sub graui peccato, bonam nutricem quærere

rere *Bonac. d. 6. q. 1. p. 6. Laym.* Item tenetur secundùm iura prolem alere ad finem anni tertij; posteà educatio vsque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater diues. *Fill. Laym. lib. 5. tra. 10 cap. 3. Regin. lib. 20 num. 32.*

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo ius Ciuile à Canonico correctum, iuxta *cap. Cum habere*) spuriæ curare alimentum hoc est cibũ potum, vestitum, & honestas artes, iuxta suum statũm; nisi tamen aliundè se alere posit, & nõ indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spurijs præstare *Fill. loc. cit. tr. 28. c. 2. n. 28. Laym. lib. 5 tr. 10. p. 3. c. 5.* vide infrà *t. 5. c. 4. d. 5. q. 1.* Hinc peccant, 1. si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur, habeantque hæreditatem secundùm suum statum. 2. Si bona dilapidando impotẽtes se reddant, ad liberos honestè secundùm statum suum educandos, ac dotados *Bon d. 6 q. 1. part. 6. Azor, Fill. &c.* 3. Si sine legitima causa filiæ dotem negent (vel filium exheredent) v. g. quia vult ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis inuitis nupsit, licet se indigno. *Bon. loc. cit. §. 2.* ex *Azor, Reginald. &c*, vel quia filius Ordinem sacrum suscepit. Sicut enim pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio, vel ingressu Religionis; ita etiam ad suscipiendos sacros Ordines. Neque hec donatio est reuocabilis; imò sic donata non posse computari in legitimam, aut diuisionem cũ fratribus docet *Barbos. &c.* 17. Contrarium tamen tenet *Molin. &c.* cum *Diana, par. 8 tra 6. A. 91. & 92.*

IV. Parentes tenetur proli subuenire relicta Religione, iisdem casibus, quibus proles parẽt; quod vide *superiore dubio, cas. 4. & 5.*

V. Parentes graui obligatione tenetur instruere liberos per se, vel alios, in necessarij ad salutem. Hinc

Hinc grauiter peccant. 1. Si quantum in ipsis est, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Christianam, seu Fidei rudimenta addiscant, prauorum consortia vitent, mandata Dei, & Ecclesiæ obseruent, Sacramenta frequentent, â peccatis obstineant, *Azor, Fill, Bonac loc cit.* 2. Si occasiones peccandi ab ijs non auertant, vel in loci, aut domibus suspectis habitare permittant. *Trull.lib.1.d.3.num.4.* 3. Si consilio, vel exemplo malo deprauent. 4. Si non obiurgent, puniantque dissolutos; moderatè tamen, nã peccant etiã verberando immoderate: v.g. vt notabiliter lædantur. *Sot Syluest.Bon.loc.cit.& de 3 de contract q.vlt.p.3.*

VI. Tenentur etiam proli reliquere libertatem circa electionẽ status. Vnde peccant inuitos ad matrimonium, vel Religionẽ cogendo, vel abstrahendo. Et quidem *Trident.sess.25.de Regul.cap.18.* excõmunicat cogentes ad Monasterium filias.

VII. Etsi frater fatri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur subuenire lege tũ charitatis, tũ pietatis: nõ tamẽ est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos: cũ nõ sit ista dependẽtia. Vid. *Less.l.2.c.41.n.34.* Vnde si professus est Religione, non tenetur egredi, vt succurrat. *Trul.lib.2.c.2.d.24.n.8.ex Suar &c.*

Quæres An filius aliquando posit â pater priuari hæreditate?

Resp. Potest ex iusta causa, aliâs nõ eaq; in testamẽto, debet exprimi. *Auth Sed hodie, C.de ineff.testa.* talis autem censetur,

1. Ingratitudo (nisi in gratiam patris redierit, ipsumque pœnituerit ante testamentũ conditum) vt si affecit patrem graui iniuria, vel eius vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel maleficis se e miscuit. *Bon.d.3.q.7.pa 3.ex Couar.Sanch.Azor, Molin.&c.*

2. Si nouercam, seu patris vxorem cognouerit carna-

naliter; 1. parenti furioso, vel carcere detento, noluit succurrere, fide iubendo si impedierit patrem testari, si bona parentũ dilapidauerit, cũ graui ipsorũ dispendio.
3. Si filia minor. 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c. Circa quas.

Nota Valere has causas, quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam necessarijs priuari nõ potest cũ debeantur iure naturæ, quôd a iure ciuili tolli non potest. *Bonac. d. 6. q. 1. p. 6. § 3. ex Sanch. Mol. Azor, Reg. Fill. Trull. lib. 4. c. 1. d. 3. & tom. 2. lib. 7. c. 17.*

DVBIVM III.

Ad quid teneãtur tutores, & curatores, qui parentum sunt loco?

TVtor (idem est de curatore) tenetur curã gerere pupilli, eiusque bona ritè & fideliter administrare. Ratio, quia in hunc finẽ constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare si delinquat vel notabiliter sit negligens hac in rẽ, peccat grauiter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& saltem de dolo & culpa lata) imô etiã si tutoris officium exercet pretio (quod tamẽ si ab initio non est constitutũ, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de leui culpa. *Bonac. de contr. d. 3. q. 19. p. 4.* Vnde resolues.

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare, per se, vel alio. *Bon. loc. cit.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officium tutoris suscipiens) inuentariũ conficere: alioqui dãna ex eius defectu secuta resarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad vsus inutiles cõcedere,

III. Tu-

III. Tutor (vti & curator) tenetur conseruare omnia iura bona, & actiones pupilli (vel minoris) & bona alias peritura vēdere pecuniamque cōuertere in emptionem bonorum stabilium, vel incensum, &c. prout fuerit vtilius. *Ibid.* ex *Rebel. p. 2. l. 17. q. 1.*

IV. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli conuertit in suos vsus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, vel minor, *loc. cit. Rebel. q. 17.*

V. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expēsis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit. *Sylu.* verb. *tutor. §. 4. Reb. l. c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persoluere, ita tamen vt quantum fieri potest, bono pupilli consulat. *Sylu. Rebel ll. cc. Tabien. ibid.*

VII. Tutor, vel curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli; quia non ad destruendum, sed tuendum est constitutus. *Ibid.* Excipe donationē remuneratoriā; sic enim potest v. g. stipendio debito pro liberali seruitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Molin. Eug. d. 23. sect. 10. Sanch. Trul. lib. 7. c. 17. d. 8.* vide *Dian. p. 8. tr. 6. resol. 17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes, quia hoc onus est cōmune eorum qui bona aliena administrant. Vide *Bon. de contr. d. 3. q. 19. p. 4.* & infrà hoc *lib. tr. 4. c. 3. in append. ad contract.*

DVBIVM IV.

Quæ obligatio dominorum, & famulorum, aliorumque superiorum, & inferiorum erga se inuicem?

RESP. I. Domini, & superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex *1. ad Tim. 1. si quis suorum, &c.* Et ratio est,

est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerũt, ideoque tenentur quodammodô ad eadem, atque parentes. Imprimis verô curare tenentur, quantũ in ipsis est, vt seruent præcepta Dei, & Ecclesiæ. *Bon. d. 16 q. 1. p. 8.* Vnde resolues.

I. Peccant domini grauiter. Si sine iusta causa impediãt famulos ne festis Missam audiant: vel si festis opera seruilia imponant, vel si iubeãt ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nauarr. cap. 14. & c.* 2. Si peccãdi occasionem permittant, cũm possint impedire, aut si grauiter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moueant, corripiant. *Bonac. loc. cit.*

II. Peccant item grauiter. 1. Si grauibus iniurijs afficiãt, diabolos, canes, &c. appellent. *Bonac loc. cit.* & *Trull. lib. 4. cap 1. d. 6.* licet *Dian. p. 7 tr. 7. res 47.* excuset â peccato talem contumeliã, quod ex ira, & deliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta conuenientia non præbeant; mercedem iustam (dummodô fideliter seruiuerint) non soluant, vel differãt absque rationabili causa. *Ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temerê domo expellit; in quo casu (nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. *Less. Azor, cap. 14 q. 1. Fill. num. 117. Reginal. Molin. & c. Escob tr. 3, E. 9. n 31.* 4. Si eum qui liberos aliosve domesticos, verbis, exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensione non emendatur, ê domo non dimittant. *Nauarr. c. 14. Azor, Trull. d. 61. n 2.*

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quandiu ægrotat) dare salariũ (nisi in extrema, vel graui necessitate; tũc enim debet ex caritate) imô sumptus in eius curationem impensos potest repetere. *Molin lib. 1. tra. 28 c. 4. n. 8. Escob. tr. 3. c. 9.*

Resp. II. Famuli, cæterique subditi, tenentur suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ fi-

ij parentibus, nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. S. Thom. 2.2 q. 103. Reginald. libr. 20. n. 62. Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter. 1. Si non laboret, vel seruiant fideliter; tenenturque ad compensationem damni. Molin. Less. lib. 2. ca. 24. 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cûm possint impedire, Nauar. cap. 14. num. 22. Fill. tract. 28. cap. 3. q. 10. Regin. loc. cit. Et quidem si damnum illud inferatur (siue à cõfamulis, siue ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est à restitutione nõ possunt excusari. Molin. Less. lib. 2. cap. 23 d. 10. num. 65. Fill tract. 36 cap. 6. q. 6. numer. 114. 3. Si absque grauissima causa descedant à domino ante terminum elapsum; vltra hunc verô manere nõ tenentur, etiam si morbo impediti seruire aliquandiu non potuerint. Molin. loc. cit. Regin. num. 517. Escob. E. 7. numer 50. 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. Bon. loc. cit.

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem iustam domino negante; vtantur compẽsatione occulta. Molin. loc. cit. Fill tract. 36. c. 6. q. 3. dummodo tamen alius modus non sit impetrandi: nec plus accipiatur, quam debetur: neque scandalum, aut aliud incommodum graue timeatur. Vide Bon. de restit. d. 2. q. vlt. p. 2. n. 16.

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur, præstitis (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit. docet Nauarr. cap. 17. n. 108. Less. loc. cit. Plura de his, vide infrà, tr. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d. 10. & Bonac. d. 6 q. 1. part. 8.

DV-

DVBIVM V.

Quid teneantur coniuges erga se mutuo, vi huius praecepti?

RESP. Vxor in ijs, quæ ſpectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito: hic verò vxorem, non vt ſeruam, ſed vt ſotiā tractare. Ratio eſt, quia maritus eſt caput, & vxor cōmembrum. *Nauar. c. 14. n. 20. Tol. Fill tr. 28. c. 9. q. 6. nu. 244. & commun.* Vnde reſolues.

I. Coniuges peccant. 1. Si debita intentione non contrahant matrimoniū. 2. Si ſine diſpenſatione prætermittāt proclamationes. 3. Si Sacramētū matrimonij in ſtatu peccati mortalis recipiāt. 4. Si vtātur matrimonio cōtra naturā, vel modo indebito; vel cum periculo abortus. 5. Si debitū ſine iuſta cauſa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor. 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis ad grauem iram, vel blaſphemiam prouocet. *Fill. loc. cit. nu. 145. & Bon.* 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & conſuetudinem fœminarum ſimilis ſtatus: niſi tamen ex paraphernalibus, ſi habet. 3. Si ſpreto viro ſibi imperium vendicet. 4. Si nollit ſequi virum domicilium mutantem, dummodò poſsit ſine periculo vitæ, & ſalutis, & contrarium non ſint pacti: & maritus poſt nuptias non ſit factus vagus *Naua. Tol. Bon. p. 7.* vid. infra *l. 5. c. 1. dub. 4.* 5. Si ſine ſufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia. 6. Si ſine iuſta cauſa debitum neget, v. infrà *l. 6.* 7. Si ſe ingerant in adminiſtrationem domus ſine iuſta cauſa, qualis eſt, ſi v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylu. Trull. c. 1. d. 4. n. 18.*

III. Peccat grauiter maritus. 1. Si verbis contumelioſis, vel infamatorijs afficiat vxorem. 2. Si impediat illam

illam circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine iusta causa. *Sayr. l. 7. c. 7. Nauarr. c. 14.* Si verò impediat, etiam siue causa, circa ea bona, quæ consilij tantũ sunt, vt est confessio, communio, &c. communiter tantûm peccat venialiter, nisi constet quod magnam ex ijs vtilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q. 1. par. 7. Trull.* 3. Si cedat grauiter: moderatê tamẽ castigare verbis, vel etiã ex graui causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis & status, quandoque potest. 4. Si alimenta neget: nisi tamen vxor à consortio mariti propria culpa discesserit. 5. Si negligat gubernationẽ domus, & rem familiarem. 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iusta causa diu absit. 7. Si cum possit, alimenta non procuret. Vid. *Fill. n. 140. & 141. Nauarr. c. 14. n. 19. Toll. lib. 5. c. 2. Sanch. lib. 10. de matrim. d. 18. n. 16 Bon p. 7.*

DVBIVM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos?

RESP. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur. 1. Residere in sua Parochia. *Trid. sess. 23. cap. 1. de ref. Barb. de off. Paroch. c. 8. n. 1.* alioqui in cõsciẽtia fructus nõ facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamẽ ex iusta causa, & licentia Episcopi ad breue tẽpus abesse. Vid. *Nau. c. 25. Az. t. 1. l. 2. c. 2. Poss. Barb. Trul. l. 4. c. 1. d. 8.*

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quanto cum periculo. Vid. *infr. & Bon. t. 1. d. 4. q. 5. p. 2. Poss. Barb. loc. cit.*

3. Orare pro populo, & celebrare, vt populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot alijs, docet *Tol. l. 3. c. 5.* Sed negat. *Suar. Kon. in 3. p. q. 83. art. 1. d. 11.* cûm nullo iure id cautum sit. Vid. *Bon. q. vlt. Barb. loc. cit.*

4. De-

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se, vel alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poss. Bar. Trul. ll. cc.* vbi sup.

5 Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam Christianam explicare, per se, vel alium, vt constat ex *Trid. sess 24. cap. 4. de ref.* idque sub graui obligatione etiã iuris diuini, ob summã necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, alijsque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios vt eã audiant, discant, & sciãt) docet. *Trull lib. 1. c. 1. d 4. n. 7. &* 8. *Valdel. tom. 1. lib. 1. d.* 48. ex *Sanch. Palao, Barbos. &c.*

6. Tenetur infirmos visitare, pauperem curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus. *Poss. Regin. to. 2. l. 10. c. 5. sess. 3. Barbos. c. 7.* vbi suprà.

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum?

RESpond. Inter præceptores (idem est de pedagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes. *Vnde resolues.*

I. Discipuli peccant. 1. Si præceptoribus, & pædagogis nõ exhibeant honorẽ, & reuerentiam. 2. Si nõ obediant in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores. 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant; scholarum aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentũ dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasij sui leges, vel Academiæ statuta (siquidẽ ea ad peccatũ obligent) non seruent. 8. Scientias superstitiosas, aut veritas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo nõ soluant, cûm possint. Vid. *Nauarr. c. 23. & 25. Fill. tom. 28. p. 2. cap. 10. q. 1.*

II. Ma-

II. Magistri & pedagogi peccant. 1. si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant quando possunt. 2. Profectum eorum in literis nō sedulò promoueāt. 3. Nō doceāt bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceāt vt vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Nō studeant ipsi vt officio satisfaciant. 6. Si stipendiū exigant maius iusto, vel quam Gymnasij leges aut cōsuetudo permittat. 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nauarr.* dicit esse mortale: præsertim in Theologia. Iure Canonico ciuili, & medicina: nā in Philosophia fortè veniale tantū esse censet. *Caiet.* verb. *Doctoratur.* 8. Si discipulis malo sint exēplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui alijs perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant. Vid. *Trull. l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATVS QVARTVS,

DE QVINTO, ET SEXTO Præcepto.

CAPVT I.

Quid Quinto Præcepto probibeatur.

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta, de qua quæritur, quæ & quando sit iniusta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

RESPOND. Absque diuina authoritate non licet seipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio, quia est contra charitatem sui; & fit iniuria Reip. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dñs humanæ vitæ. Dixi 1. *absque authoritate diuina*, propter Sampsonem, & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*, quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequetur; quia præceptum conseruandi vitam, vtpotè affirmatiuum, non semper obligat; sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnā vtilitatem. S. *Tho.* 2. 2. *q.* 64. vid. *Fil. hic, t.* 29. *c.* 4. *q.* 5. *&* *Bec.* 2. 2. *t.* 3. *c.* 7. *q.* 8. Vnde resolues

I. Miles post, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendū. *C. Lug. d.* 10. *q.* 1. Item posse ad euertendā turrim hostilem, aut perdendos hostes, puluerem incendere, etsi sciat se obruendū; vti & nauem mergere, vel incēdere, ne hostis ea potiatur cū graui Reip. damno docet. *Less. l.* 2. *c.* 5. *n.* 22. *Fg. t.* 3. *l.* 5. *c.* 11. Similiter licet se obijcere telo, vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortem iniustè dānati vices subire. *Less. l.* 2. *c.* 9. *n.* 30. Vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l. c. Lop.* 1. *p. c.* 65. Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo moris. *Less.* *&* Fill. *l. c. Laym. c.* 1. *n.* 3. C. *Lug. d.* 10. *sect.* 1. Vbi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (siquidem nulla sit spes euadendi) timidi, & non

nisi ex grauissima; v.g. boni publici causa, videtur concedere. Vid. n. 51. 5 .&c. Malderum, tr. 3. ca. 1. dub. 19. Dian. p. 5. tr. 4. res. 26. Fag. p. 5. c. 11. n. 6. & seqq.

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licet tamē ei certò periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret se non consensurā, quia integritas ista magni æstimatur. Vid. Laym. c. 1. n. 3.

III. Reò licet non fugere, imò etiam sponte se sistire iudici plectendum; licet positiuè seipsum perimere non possit, etiam si â iudice id ei committatur, vid. Less. cap. 9. d. 6. C. Lugo. d. 10. de iust. sect. 1. n. 38. contra Vazq. 1. 2. d. 137. c. 3.

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tū liceat (atque adeo non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus. Sanch. Dian. part. 8. t. 7. resolut. 70) licitè tamen, & laudabiliter etiam tum omittit cū certo periculo mortis, vt contra Vazq. & Grand. docet, Dian. p. 5. d. 4. resol. 32. ex Vict. Lorc. &c. quia rationabiliter negligit vitā pro bono cōmuni ordinis; de Lug. d. 10. nu. 33. contra Azor, & Esc. eb. t. 6. c. 7. Vbi docet, teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita vt aliter vitam conseruare non possit; quod Sanch. part. 2. cons. lib. 5. cap. 1. d. 35. cum alijs sex ita distinguit: si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. gr. morbo, ex quo iudicio medicorum conualescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, non teneri vesci (tametsi licetè possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipse non est causa; si verò sit ab extrinseco (v. gr. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa cum sit violenta, ipsi imputaretur.

V. Licet carnem vigilijs, & inedia moderatè affligere: qui autem aduertēs vitam ijs notabiliter minui-

nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Laym. dist. 3. de iust. t. 3. par. 3. c. 1. n. 5.* ex *Caiet.* Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excusentur. Vid. *Bon. d. 2. q. vlt. sect. 1. p. 7. n. 9. Fill. l. c.* C. *Lug. de iust. dist. 10 sect. 1. n. 32. 33. 36. &c.* Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationem vitæ, sed mortem positiue sibi afferre: aliud permittere, vel periculum eius subire, vel non adhibere media aduertendam. Prius ait esse illicitum: v. grat. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare: posteriùs verò sæpè licere, ideoque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium vti pretiosa & exquisita medicina, ad mortem vitandam, nec secularem relicto domicilio quærere salubriorem aërem extra patriam.

VI. Excusantur ægri qui paulò ante mortem, causa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intendunt vitam abbreuiare. Vid. *Vazq. loc. cit.* Addit. *Laym. lib. 3. t. 3 par. 5. c. 1. n. 5* non tenire quemquam medijs extraordinarijs, & nimis duris; v. gr. abscissione cruris &c. vitam conseruare; nisi tamen ea cõmuni bono sit necessaria. Vid. *Less l. c. Sanch in. epcsc. tom. 2 l. 5. c. 1. d 34.* Vbi dicit infirmũ in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauissimum est, & magisquàm mortẽ ipsam horret *Escob E 7. c. 8.* ex *Turriam sum. p. 1. c 265. dub. 5.*

Resp. II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conseruationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus. *Less lib 2 c. 9. d. 14* Vnde resolues.

I. Nõ licet se castrare ad conseruandã castitatẽ, vel sedãdas tentationes, quia hoc ad eũ finẽ nõ est necessariũ *S. Thom. 2. 2. q. 65 ar. 1. Less. Molin. Fill t. 29. c. 4 q. 3 &c.*

II. Pec-

II. Peccant parentes qui filios etiam consentientes castrãt, vt sint vtiles cãtui. Vide *Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 1.*

Quæres. An sepellendus sit in loco sacro, qui se ipsum occidit?

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones, qui tamen non sunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, vel passione grauissimæ trestitiæ, turbata phantasia, id fecerunt; vel qui ante mortẽ verê de hoc doluerunt. Quod si constet quempiam se ipsum occidisse, & dubitetur vtrũ deliberatê, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur sacra sepultura, cum præsumatur secundûm opus externum voluntariê esse factum: nisi tamen ex circunstantijs contrarium colligatur. Si verô dubitetur, â se ipso, an ab alio; v. gr. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox & contra naturam non præsumitur sine euidentibus indicijs. *Molin. t. 3. d. 20.* Vid. *Lay. l. c. n. 8.* verb. *etiã Escob. E. 7. c. 8.* vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepultura Ecclesiastica.

DVBIVM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorẽ?

RESpond. Extra causam necessariæ defensionis de quo infrâ, nulli id licêt, nisi authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet. *Exod. 22. Rom. 13.* Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas; quia ad id non habent authoritatem publicam, & leges ciuiles id permittẽtes â iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidẽdi cuius authoritas publica datur; idque non iniustê, cum ad Reipubl. defensionem sit necessarium. Peccant tamen

qui non est zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causa faciunt. Vid. *Laym loc. cit.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus (regulariter loquendo) vid. infrà *lib. 5. c. 3. dub.* 1 qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuata scientia constet esse nocentes, quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex sciētia, & authoritate publica, Vid. *Caiet* verb. *Homicidium, Fill. t. 29. c. 2 q. 6. n. 27. Bonac. loc. cit. p. 1. n. 7.* ver *& infr l. 5. c. 3. n. 1*

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggressorem?

RESP. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur, vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias & occidas; ita tamen vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quam necessarium est ad arcendam iniuriam. Ita *commun. S. Thom. q. 64 art. 7. Molin. &c. Less dub. 8 n. 45.* Vnde resolues.

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, â quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur; vti nec licet id proscripto, vt nota ex cōmuni L*aym. lib. 3. t. 3. p. 2.* quia non sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliā aliquam, v. g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere eo quod aliter repelli possit, ac soleat. L*ess. Az. Hurt. &c.* Dia. *p. 5. t. 4. res. 12. & 13.* licere tamē si aggressor fustē, vel alapā viro valdè honorato impingere conaretur quā aliter auertere nō posset, docēt cū Di. *l. c. res. 4. Les. Hur. & alij, 12.* verum & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachij,

chij, vel aliter arcere in iustam vim potest, nō licet occidere. Vnde si quis personalis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & saluare se: secùs autem, si turpe sit fugere: v.g. viro nobili, vel officiali bellico: nisi rursus hic, & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, vel aliàs eius qualitates: v.g. quia ebrius est, vel amens: tamen eum occidere non licet, quando potes fugere, *Mald. Dian. p. 5. t. 4. res.* vide *Laym. lib. 3. tract. 3. p. 3. cap. 3.*

VI. Non licet occidere furem, ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorē valdè notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen alia via; v. g. iuris, vel aliter, arceri, aut recuperari possint. Quare quando iura significant furem nocturnum occidi impunè, non autem diuturnum, præsupponunt, quòd plerumque noctruni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioqui enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet; ea tamen non debent, esse parui momenti, & minimum vnius aurei, secundùm *Molin. tom. 4. tr. 3. d. 16. n. 7.* vide *Laym. c. 3.* vel potiùs secundùm alios apud *Dian. par. 5. tract. 4. resol. 18.* duorum; quanquam & hoc *Dian. loc. cit.* nimis laxum videatur; imò *Bonac de rest.* rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur v.g.) vsurpet vidente ac resistēte domino, aut custode, aut huic vim faciat; v.g. repetentem, incipiat ferro inuadere, permittūt cædem *Bonac &c. loc. cit.* vti etiam, si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari *Bonac. loc. cit.* quia nemo, inquit, tenetur se expone periculo amittendi res suas. Vide *Laym. c. 3. Nauarr. Less. Dian. loc. cit.*

IV. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur modera-

men inculpatæ defensionis. *Laym. loc. cit. Tann. t. 3. d. 4. q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8.* vbi etiam docet ex *Tann. to. 3. d. 4. nu 68.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriā potiùs pati: sed non tenetur, eo quod alter sua malitia sit in isto periculo. *Laym. Ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit; quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docet. *Tolet. Rodrig.* Sed *Henriq. & Nauarr. c. 15 n. 5. Fernan p. 1. c. 9. §. 1.* dicunt, si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientē mox persequeretur posse eum persequi, & percutere quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bonac. Less. Filliuc. Cardinal. Lugo, &c.* putant practicè vix posse fieri, sine vindicta, etsi speculatiuè videatur esse probabile. Vid. *Dian part. 2. tract. 1. miscel. resol. 15.* Concedit tamē. *Car lin. Lug. Molin Less &c.* cùm *Dian. p. 8. tr. 7. resol. 47.* licere furem fugientem; v. gr. cū equo tuo, confic re telo, vel sagitta; quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit; si tamen per iudicē non possis recuperare rem tuā, potest ingredi locū, vbi illa detinetur, eamque tibi vēdicare; & si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tann. Less. Mald. Hurt. Dia. p. 5. tr. 4. resol. 37. & p. 8. tr. 7. res. 47.*

VIII. Ad defensionē vitæ, & integritatis mēbrorū, licet etiā filio Religioso, & subdito, se tueri, si opus sit cū occisione, cōtra ipsum parētē, Abbatē, Principē: nisi fortè propter mortē huius secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bon p. 8.*

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certo constat, quod de facto paret insidias ad mortē: vt si vxor; v. g. sciat se noctu occidendā à marito: si non potest effugere, licet ei præuenire. *Nauarr. Less. n 45 Fill n. 30.*

X. Hinc

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch* [illegible] *mor.cap.* 10. *& alij*, licere occidere eũ, qui apud Iudicẽ falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vnde certô tibi cõstat, quôd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficiliûs concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio: posito quod de alterius in iniuria tibi cõstat, nec sit alius euadendi modus. *Less.* tamen *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculũ magnorum abusum. Vid. *Escob. Ex. 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. sect. 7. Dian. p. 8 tr. 7. resol. 52.*

XI. Quandocumque quis iusta supradicta habet ius aliũ occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare, cum id suadeat charitas *Fill. Tann. to. 3. d. 4. q. 8. Molin d.* 18. An autem, & quando ad hoc teneatur. Vid. *Less. lib 2. c. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. res. 9. 14. &* 20.

DVBIVM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

RESP. Directa intentione, & scienter, numquam licet; nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat. Indirectè autem, & per accidens, aliquando licet, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat. *S. Thom. & Doct. comm.* Vnde resolues.

I. Si tyrannus minetur vrbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & ciuem pro Reipub. quia homo est tantũ pars moralis Reipub. à quia non accipit esse, & viuere, sicut mẽbrũ corporis à corpore. *Molin. to. 4. t. 3 d. 10. Less. Fill. &c.*

II. Potest tamen Resp. eo casu talem cogere, vt tyrannum adeat, & si nolit, tradere cùm ex charitate, & iustitia legali teneatur vitam exponere pro Rei-

publ. Unde si id renuat, sit nocens. Neque hoc erit cooperari eius morti, sed tantûm permittere; cûm traditio de se sit indifferens, & mors tantûm sequatur indirectè, & præter intentionem Reip. *Molin loc. cit. Less. l.b. 2. c. 9. d. 7. Fill. tr 29. n. 11. Laym &c.* Limitat autem *Card. Lug. d. 10. de iust.* si innocẽs sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Republ. aliena.

III. Si fugere non possis mortem persequente hoste, nisi per viam angustam qua quispiam istic sedẽs esset obterendus, licet nihilominus (dummodô tamẽ, si infans est sit baptizatus, vt monet *C. Lug. & Escob. Ex. 7. cap. 8.*) fugere cûm eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem. *Less. n. 50. Fil n. 36.*

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes, quia horũ mors præter intentionem sequetur. *Less loc. cit.*

V. Non licet occidere obsides, etsi quis eos miserũt, non seruant fidem: quia sunt innocentes. *Bon t. 2. d. 2. q. vlt. sect 3. p. 7 Dian p. 5. t. 4. res. 35* contra *Azor, &c.*

Quæres An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunque malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium, siue non: quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. *Less. d. 10. n. 61.* Si tamen ad vitam matris conseruãdã, omnino sit necessarium, sequentes regulæ teneantur.

1. Si fœtus mortem matri illaturus, probabiliter necdum sit animatus animatione rationali (animari autem cõmuniter aiunt marẽ die quadragesimo, fœmellas verò octogesimo, quæ res valdè incerta est,) quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, *vt Sanch. l. 9. de matr. d. 20. n. 9. & 10. Henriq. &c.* contra *Less l. 2. c. 9. d. 16.* & alios quorũ sententia in praxi suadẽda: & quorsum enim directè expelles, cum indirectè liceat, & suf-

sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materque iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundùm quosdam tenetur, intẽdendo directê suam tantùm sanitatem, etsi indirectê, ac consequẽter destruãtur fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi quã proli. 3. Si verò cum morte matris, spe vitæ & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundum plerosque sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis; quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamẽ docet *Iud.* *Lop.* quod *Sà*, verb. *Charitas*, dicit esse probabile, vide *Less. loc. cit. Sanch. Fill. c. 6. q. 1. Bon. t. 8. n. 3.*

DVBIVM V.

De duello, & bello.

ARTICVLVS I.

Quid sit, & an liceat duellum?

RESPOND. Duellum est duorum (vel sub inde etiam pluriũ) certamen, quod ex condicto, vno indicẽte, & altero acceptãte, suscipitur, ita vt id, nõ sit vitã defendere, sed exponere periculo. Quod etsi cõmuniter sit mortale peccatũ, licitũ tamẽ est ex iusta causa, quæ semper est attendẽda. Vid. *Trid. sess. 25. c. 19 de reform. Sanch. 2. moral. c. 39.* Itẽ de pœna duellantiũ. Vide infr. *de excõmun.* & *Sanch. loc. cit.* Vnde resolues.

I. Duellum non est licitum, ad indagandam veritatem, vel iustitiam, vel purgationẽ obiecti criminis, aut litem terminãdam: quia est fallax, imò superstitiosum mediũ ad eum finem, cum etiam innocens homicidiũ, & facere, & pati possit. *Trul. lib. 5. c. 2. d. 13. n. 12.*

II. Ne-

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandā, neque ob solū ostentationē viriū aut delectationem,

III. Nec item ad euitandam ignominiam: quia apud bonos, & prudentes honorem non perdit; imô nec apud alios, si prouocanti dicat, se eū non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges diuinas, & humanas. Interim iturum se in dies liberê suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri *Trull. loc. cit. n. 4.*

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruandam æstimationē exercitus apud hostem, eosq; debilitandos, vel ad terminandum bellum cū minore damno. Vide *Sanch. loc. cit.*

V. Acceptare item licet, si qui aliâs te occisurus, concedit tamen arma, vt sic fortunam experiaris: quia est tantûm defensio positoque, quod aliter non possis euadere. Similiter, si iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset cōstitutus minister iustitiæ *Trull loc. cit.*

VI. Denique si vir nobilis in aula Regia, vel militaris in castris, prouocatus sisteret se, meræ defensionis gratia, cum spe præualendi, priuandus alioqui, ob suspicionē ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare *Laym. lib. 3. to. 3. p. 5. c. 3* eundem excusat. *Hurt. 2. 2. d. 170. sect. 8. §. 76. Less. c. 9. d. 8. Fill. c. 8. q. 6. & Nauarr. c. 15.*

ARTICVLVS. II.

An, & quousque liceat bellum?

RESPOND. Bellum defensiuū, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiā priuata authoritate: offensiuū verô, quo vis infertur, vt liceat, tres cōditiones requirit. 1. Vt geratur authoritate Principis, vel Magistratus, nulli agnoscentis superiorē, qualis est Papa,

Papa, Imperator, Reges, & quædam Respubl. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. Vt adsit iusta causa, eaque grauis; v. g. necessitas boni cõmunis, & quietis cõseruãdæ, recuperatio iniustê ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentium, &c. Vide *Laym. hic, & Molin. tr. 1. d. 104. Dian. p. 6. tract. 4. resol. 3.* 3. Vt fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quanquã si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita *communiter* cum *D. Tho. q. 41. Laym. l. 2. tr 3. c. 12.* Vnde resolues.

I. Si quis iustũ bellũ gerat, non potest alter licitê se defendere; quia circa eandẽ rem nõ possunt duo habẽre contraria iura. Fieri tamẽ potest, vt neutra pars peccet ob ignorantiam inuincibilem. *Fill. n. 185.*

II. Tenetur Rex, ante quam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Vt curet habere non tantûm peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Vt attendat, an etiam â suis impediantur, vel interuertantur literæ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantûm â suis Consiliarijs, sed etiam â diuersis Theologis curet iustitiam belli, secundũm leges Euangelicas examinari, & liberê edici. 4. Si auditis omnibus ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli; si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere cum melior sit conditio possidentis. *Fill. t. 29. c. 9. q. 4. Trill. lib. 5. c. 2. d. 3.* vbi cũ *Dian. p. 4. tract. 4. resol. 72.* docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas vide apud *Palaum to. 1. 2. & 6. d. 5. p. 4.* & hinc infrâ *art. seq.*

III. Perspecta iustitia belli, debet ea proponi parti aduersæ; quæ si offerat competentem satisfactionem

nem, non debet bellum inchoari. Imò & probabilius est, etsi cœptum sit, debet si non ex rigore iustitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri. Vid. *Molin. suprà d.* 103. *Trull. lib.* 5. *c.* 2. *d.* 3.

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum: item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ. *Dunal.* Hinc potest victos priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. *Kon. Dian. p.* 6. *d.* 4. *res.* 22.

V. Principes tenentur stipendia soluere militibus: alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab ijs damnum acceperunt. *Kon. Pal.* Dian. *p* 6. *c.* 4. *res.* 19.

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si indè oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. Vid. *Palaum*, Dian. *p.* 6. *tract.* 4. *res.* 7.

VII. Etsi per se loquendo in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in Fide, verb. grat. ne subditi preuertantur, sacra profanentur, &c. *Reginal. d. to.* 2. *l.* 21. *nume.* 100. *Filliuc. num.* 181.

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius Fidei, in bello iusto auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandali incrementi hæreseos, & damni veræ Fidei. Vid. apud *Kon. tr. de Charit. d. de bello.*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijque officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendij exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias à varijs pagis, ne eis hic
perno-

pernoctent, aut morentur. 4. Si vni militi dent plura synagrapha ad domos diuersas. *Mol. Bec. Dia. p. 6. tr. 4. resol. 17. & 18.* 5. Si stipendiũ militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Milites, qui in bello, & iusto, & iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat; & quidem similiter in bello iniusto; tenetur ad restitutionẽ damnorum, nisi inculpabilis ignorantia excuset; tunc enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior: vid *infr.*

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis qui bellum gerit aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli; quãdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium quæ positiuè reddat dubium; quia potest præsumere pro suo Principe, qui in dubio debet obedire, eiusque authoritas plerumque illi sufficiet, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operatur. vid. C. *Lugo, d. 18. de iust. sect. 1. n. 21.* Si verò non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile, formare iudicium, bellum esse iustum. *Mol. n. d. 113. Fill. n. 181. Laym. lib. 2. t. 3. cap. 12. n. 8. Azor, Maldon. Regin.* contra quosdam apud. *Dian. t. 2. tr. 5. Miscel. res. 96. & tom. 3. tr. 3. res. 7* C. *Lug. l. c. Escob. E. 7. c. 8.*

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, non potest absolui, nisi velit, quam primum potest curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis: v. g. cæde, præda, &c. Vid. *Laym lib. 2. tr. 5. cap. 12.* An autem talis possit occidere militem hostilem se inuadentem. Vid. *Escob. E. 7. cap. 8.*

ARTICVLVS III.

Quid in bello iusto liceat?

RESPOND. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ex omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria: v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare nō possunt, mulieres senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directé vita spoliari nō possunt; bonis tamen externis possunt si sint pars Reip. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. *Mol. Bec. p. 2. c.* 10 11. & 12. *Lay. Fill. n.* 191. *&c.* Ratio est, quia cū sint par Reip. possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. domino subsunt. *Vnde resolues.*

I. Per accidens licêt aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in ijs spoliare & occidere, si v.g. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur. *Sylu. ver. Bellum. n.* 11. *Sà, Bon p. vlt* § 3.

II. Contra hostem licet vti insidijs, & stratagematis dummodô absint mendatia: et si etiam hæc; v. grat. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur: v.g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent. *Molin. d.* 111.

III. Fides hosti data, seruanda est nisi vel coactus dederis; vel in graue detrimentum cederet Reip. aut Religionis: aut si hostes eam non seruent: aut denique conditiones ac circunstantiæ planê sint mutatæ. *Dual. Palaus, Dian. loc. cit. ref.* 10. vid. etiam, *Lay. l.* 2. *t.* 3 *c.* 12.

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti vero in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. *Laym. l.* 2. *tr.* 3 *c.* 12. *nu.* 16. Num obsides liceat occidere, vide suprâ *dub.* 4. *cap.* 5.

Po-

V. Potest quidem aliquando (rarô tamen, & non nisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam; milites tamen priuata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantûm & ministri, vid. *Sà*, verb. *bellum*, *Lay hic*, *l. 2. tr. 3. c. 12. Fill. n. 198. Dian p. 6. t. 4. toto.* dum autẽ vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantûm teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet. *Dian. loc. cit. resol* 31. ex *Syluest. Nauar. &c.* Item *p. 3. t. 5. resol* 86. vid. infrâ *t. 4. c. 2. d. 3.*

VI. Milites peccant cum onere restituendi; si â rusticis, alijsve apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant: aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omninò libere fieri siquidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare; nisi tamen sint in extrema, vel saltem graui necessitate. *Mol. Kon Palaus. Bec. &c. Dian. p. 6. t. 4. resol. 26.*

VII. Represalia licita sunt his conditionibus. 1. vt manifestê constet ciues alterius Reip. fecisse iniuriam. 2. Vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam. 3. Vt constet eos culpabiliter id recusare. 4. Vt Princeps supremus causa cognita id concedat. 5. Vt non inferatur plus damni, quâm iusta satisfactio requirit. 6. Vt non concedatur in personas Ecclesiasticas. *Molin Dian. p. 4. tr. 4. resol. 72 ex. 18. alijs.*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Respond. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & communitati. II. Iure Cæsareo nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, ab ijs qui ea iniustê possidebant, fiũt capientium; postquam ea in sua præsidia deportarunt, *Valent. tom 3. d. 4. q. 18. p. 3. Molin. d. 18. & Hurt. ad t. 2 d. 169.*

d. 6. sect. 12. § 119. vbi requirit, vt vna saltem nocte possiderint. Vid. etiam Syluest. Bon. loc. cit. de peccatis in bello committi solitis. Trull. lib. 2. d. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. resol. 23. vbi contra Durand. docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPVT II.

De Sexto Pracepto, & Nono.

Non Mœchaberis, &c. Nō concupisces, &c.

CONiungo hæc duo Præcepta, quia vtroq; idē explicitē, vel implicitē prohibetur; scilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spiritum generationi seruientium, circa partes corporis venereas; ita vt appetitus, vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ, aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrô actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus veneorum, quæ est decisio seminis; vt sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis; & perfectos, ac consumatos, qui terminum iam dictum habent adiunctum. Qui rursus sunt duplices. Alij enim sunt naturales, qui naturæ non repugnat, nec specie differūt in ratione luxuriæ (etsi per deformitatem superanditam aliquando specie differant) v.g. adulterium, incestus, &c. alij innaturales sunt, seu contra naturam in quibus conditiones à natura institutæ; v. gra. identitas speciei, vas debitum, &c. non seruantur. Et hi etiam in

ratione luxuriæ differunt speciei, quæ in illis variatur secundum modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata sint, oscula amplexus tactus verba obscœna, & similia, extra matrimonium?

RESPOND. Ad id dignoscendum, distinguēda est imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intētione, & delectatione sensitiua, & sensitiuorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione, & cōformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem, & sensum venereorū esse mortalem, & excludere â regno cœlorum, secundū Apostolorum ad *Galat.* 5. Vnde resolues.

I. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiā si nō illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt autē semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimoniū, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tēdit ad perfectā. *Fill. t.* 30. *c.* 9. *n.* 174. *Less. l.* 4. *c.* 3. *d.* 8. *Sanch. l.* 9. *d.* 46.

II. Tales actus sunt eiusdē naturæ cum perfectis, siue consummatis, ideôque in confessione explicandū vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso cū libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less. d.* 15. *Sanch. lib.* 1. *c.* 2.

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna si fiant tantum officij, aut moris patrij, aut amoris honesti, vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur (modô in eam non consentiantur) non sunt peccata. *Les. Filliuc. loc. cit. n.* 171.

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, Ioco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siue affectu sensuali, ac naturali (dummodò non cum delectatione venerea, nec eius causa, & si præter intentionem suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo) venialem culpam nō excedunt, vt vid. *Fill. hic. Iess. Sanch. loc. cit Dian. p. 4. t. 4. res.* 136. Contrarium tamen est tutius, vt vid. *Trull. lib 6. c. 1. d. 12. n.* 8.

V. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, aut leuitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensus venerei. Imô si tactus talis, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit; vt v. grat. si fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodô tamen absit periculum pollutionis, aut consensus in eam si improuiso præter intentioné forte obueniret. *Iess. n. 63. Fill. n. 215 Sanch lib 9. d. 42.*

VI Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximé diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo videntur non posse excusari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actus venerei; nisi tamen aspectus fiat ex loco tamen remoto, & ita obiter, vt hæc absint. *Sanch. n. 23 & 29. Fill. n. 218. Laym &c.*

VII Aspectus verô & subinde etiam (rarius tamen, propter periculum adiunctum) tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis eiusdem tamen sexus, citra affectum, & periculum consensus venerei, excusari posse a mortali, vt v. grat. quando simul aliquid natat, vel lauant, docet *Laym. l. 3 sect. 4. Sanch. lib 5. Mor. c. 6. n. 12, 13 & n. 17. & 28. Trul. d. 12. num. 15.*

VIII. Ver-

VIII. Verba turpia, lectio obscœnorum spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate vel vano solatio, non sunt mortalia; secùs tamen si fiant vel animo inhonesto, siue venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorũ *Sanc. d. 46. q. 3. Fill. t. 30. c. 16. q. 3.*

IX. Choreæ nisi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut se ipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circunstantia mala, secundùm se non sunt malæ, nec actus libidinis; sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas iterdum valdè reprehendunt, loquutur de turpibus, & earũ abusu. Vid. *Caie* verb. *Chorea Fill. n.* 213.

X. Exibentes comœdias turpes, item facientis libros, aut picturas incitantes ab libidinem peccant mortaliter; quia sunt ruina proximi; cum mortaliter certũ sit multos inde ad peccatum incitandos. *Fill. num.* 212. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Bald.* si authoritatem illis præstent, approbent, vel foueant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad maius malum impediendum non puniant, & tantũ tolerent. Vid. *Dian. par. 5. t. 13. resol.* 81.

XI. Persona soluta permittens se tangi ab illa, tactu, qui vulgò censetur pudicus, vt prehensio, contrectatio manus, amplexu, & oscula, iuxta morẽ patriæ, non peccat; nisi ei constet fieri prauo affectu; huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiã tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autẽ tactus impudicos (vt mamillarum & obscœnarum partium) vel oscula furtiua, & morosa, vel indecentia peccat; quia præsumitur affectus malus. Vid. *Fill. lib.* 30. *n.* 196. Et infrà, *lib. 5. cap. 1. dub.* 2.

Resp. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter coniuges, vel sponsus.

Resp. I. Coniugibus licent, si referantur ad copulã: ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine: v. gr. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debitis finis nõ est mortalis; nisi tamē habeantur cum periculo pollutionis: quæ cũ ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. *Sanch l. 9. d. 46. n. 7. Fill. n. 357. & alij.*

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent; pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantùm intendant delectationem sensitiuã: secùs, si veneream. *Sanchez, loc. cit. n. 50. &c. Bon. p. 9. n. 6. &c.*

DVBIVM II.

Quæ sint species luxuriæ consumatæ naturales?

RESPOND. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit: v. g. quando seruatur sexus diuersus, species eadem, vas, & modus naturalis, &c. vt vid. *in princ. huius cap.* Vnde resoluitur tales esse has sequentes, quæ ideò in confessione sunt exprimendæ.

1. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta (hoc est, quæ sit libera â voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur. 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolui, nisi dimissa concubina, aut muliere suspecta, cuius retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. *Sanch lib. 1. Mor. cap. 8. Nauarr cap. 3. Fill t. 30 cap. 2 n. 56.* 2. Congressus cum alteriùs sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciē grauior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ vt docet. *Rodrig tom. 1. cap. 109. Sanch. de mat. to. 1. l. 1. d. 2. n. 6. Eag. t. 2. l. 4. c. 3.*

Fill.

Fill. tom. 2. tr. 30. c. 2. n. 53. contra *Couarr. Viuald. Ledes. Azor*, quorum sententiam (etiam respectu spõsæ) probabilem, & in praxi tutam censet. *Dia. p. 1. tr. 7. resol. 5.*

II. Stuprum, hoc est defloratio virginis, in ipsa inuita: quia si consentiat, erit tantũ fornicatio simplex, nec circunstantia in confessione aperienda, vt probat *Less. & Sanch. lib. 7. d. 12.* contra *Nauarr. Azor, & alios.*

III. Raptus, cum scilicet persona aliqua (siue masculus, siue fœmina, siue nupta, siue inupta) libidinis causa abducitur, illata vi, siue abductæ, siue ijs, quorum potestati subest. Si quæ tamen sponte discedat cum amasio, inscijs parentibus, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. *Lugo disput. 16. num. 237. Fill n. 110.* vide *Bon.* Idem dicit *Dian. p. 1. tr. 7. res. 37.* ex *Les. lib. 2. c. 10. dub. 1. Sãch. de matr. t. 2. li. 7. d. 4. n. 5. &c.*

IV. Adulterium, cum scilicet vterque vel alteruter coeuntium est coniunctus, matrimonio, etiamsi adulterantis coniux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamem ipsi statui, Sacramento, & huic præcepto. Quod si fœmina adulterans sit coniugata, grauius habetur, quam si vir: propter incommoda grauiora: v. g. damnum veri heredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò vterque fit coniugatus, adhuc grauius est; quia sunt duæ iniuriæ in vtriusque coniugem, in confessione exprimendæ. *Fill. tract. 29. cap. 4. num. 85.* & 89.

V. Incestus, hoc est, congressus cum consanguinea, vel affine, vsque ad quartum gradum; eo grauius peccatum, quo gradus est propinquior; quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet *Nauarr. cap. 16. Cardin Lugo. d. 16. num. 312.* sicut etiam multò grauior est incestus cum consanguinea, quam cũ affine in eodem gradu verb. grat. cum matre, quam cum nouerca; cum sorore propria,

quam cum sorore vxoris. Et rursus, grauior est cum affine quam cum cognato spirituali, vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, vtrum cum matre, an cum filia, an sorore. *Card. Lug. loc. cit. & Escob. de actib. human. E. 2. c. 6.* vbi ex *Hurtad. d. 9. de pœnit. diffic. 4.* probabile dicit, incestum in eodem gradu, & in ea, eiusdem esse speciei (eò tamen grauiorem, quo gradus est vicinior stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis: cum propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circunstantiam in cōfeßione exprimendam esse, probat. *Sanch. 7. de matrim. d. 45. Konin. d. 32. Fagund. & cæteri probabiliter*, contra *Sa*, verb. *Confeßio*, & *Dian.* vide *Card. Lug. n. 351.*

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actū venereum. Res autem sacræ quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est; omnis actus luxuriosus exterior (qualis etiam est, v.g. pollutio, & probabiliter etiam actus impudici, vt vide *Car. Lug. n. 404.*) in loco sacro, hoc est Templo, vel cœmēterio: nisi tamē fiat à coniugibus, ex necessitate, v.g. ad vitandā incōtinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tā interior, quā exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata; circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votū solemne, an simplex. Sicuti nec, si duplici titulo sit sacrata, v. gr. quia est Sacerdos, & Religiosus: quia moraliter est vna numero malitia. *Sanch. de matrim. lib. 7. d. 17. num. 17 Henriq. & cæteri* quos citat *Di.* sequitur, *p. 1. tr. 7 resol. 2.* vid. *Card. Lug. d. 16. de pœnit. sect. 4. Bon. q. 4. par. 17. Escob. E. 8.*

DVBIVM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

RESP. Cûm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur hinc resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis siue indebitus concubendi modus, cum scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexus, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo accediturs; v. gr. cum vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo aliave ratione insolita, quod est contra naturam mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis: aliàs si hoc periculum caueatur, aut non sit, eo quod matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, vt fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit: & veniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit; v. g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, siue vtriusque siue alterutrius coniugis aliter non patitur. *Fill. tr. 30. cap. 8. q 8. n. 137.*

II. Mollities, siue pollutio, & est, cum absque congressu, seu copula voluntariè procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur, vt in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam, vt v. gr. fornicationis, adulterii, & incestus, &c. cũ quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat cõgressum alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat in confessione aperiendum est. Plura de mollitie. Vide *sequenti dubio.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum de-

bitu quidem sexu, maris nempè cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere aliâs malitias; v.g. adulterij, si fiat cum coniugata; incestus, si cum sanguinea *Bonac. q. 4. de matrim. p. 11. n. 1. Filliuc. loc. cit. n. 158.*

IV. Sodomia perfecta, est congressus duorum eiusdem sexus, vt maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiam habere alias malitias adiunctas; v.g. incestus, quo casu cognationis gradũ non necessario explicari docet *Escob. de act. hum. E. 1. cap. 6.* sed satis esse dicere, coiui cũ consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita *ille*. Explicandum tamen esse, fuerisne agens an patiens, dicit *Card. Lugo. d. 16 nu 423* contra *Dian t. 2. tr. 4. de Sacram resol. 159. & p. 6. tr. 6 resol. 36.*

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes, & est congressus, in quo non seruatur idẽtitas speciei, verb. grat. si homo coeat cum bestia, siue eiusdem sexus sit, siue non. Neque opus est explicare qualis, siue cuius speciei fuerit; quia est diferentia tantum materialis, & in genere entis; non autem formalis, & in genere moris. *Escob. E. 1. c. 6.* ex *Fill. t. 2. tr. 30. cap. 7. num. 1.* Huc reuocatur peccatum cum demone succubo, vel incubo. Cui peccato superadditur malicia contra Religionem. & præterea etiam Sodomiæ, adulteri, vel Incestus, si affectu viri, vel mulieris, Sodomitico adulterino, vel incestuoso, cum dæmone coeat. Vide *Bon. de matr. q. 4. p. 12. Fill. n. 162.*

DVBVM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

RESPOND. Authoritate Scripturæ, quæ molles à Regno Cœlorum excludit. 1. Cor. 6. docét omnes, nullo casu licitum esse intẽdere, vel procurare directè

molli-

mollitiem, ne quidem causa sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. lib. 9. d. 17.* quod natura administrationem semini, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegarit, eo quod adeo vehemens sit in ea re sensus voluptatis, vt homines passione excœcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se iustam causam irritandi seminis, vnde plurima grauissimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. *Nauarr. c. 16. Less. & commun.* Vnde resolues.

I. Distillatio, quæ est flexus humoris quasi medij inter vrinam, & semen (cum quo coloris, & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, & si preueniat sine omni commotione sensus venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum quàm de sudore, dicit *Caietan.* Si verò fiat cũ sensu carnis, & cõmotione spirituũ generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum, idque veniale, vel mortale, ad eundẽ modũ, quo de pollutione dicetur. *Sanch lib. 9. d. 45. num. 32. Laym lib. 3. sect. 4. num. 18.*

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eã medicamentis expellere, etsi præter intentionẽ sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanc. lib. 9. de matrim d. 17. num. 16. Fill. to. 30. c. 8. n. 150. Trull. lib. 6. c. 1. d. 8. §. 1.*

III. Non tenetur quis (modò tantùm absit periculum consensus in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem spontè sua euenientem aut iam cœptam, verb. grat. in somno reprimere, sed potest sanitatis causa sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod aliàs corruptũ sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanch.* etiam si orta esset priùs ex culpa: modo de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat: addit-

que,

que, plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch. disp. 17. num. 17. Trull. lib. 6. c. 1. d. 10.*

IV. Licitum est ob finem honestum: v.g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquilitas animi, optare simplici affectu sponteneam, & naturalem exonerationem naturæ, modo desiderium illud non sit causa efficax pollutiones. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & sine peccato facta: quia obiectum istius desiderij, & guadij non est malum, quanquam eiusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam benè obseruent. *Less. d. 14. n. 15. Laym. n. 17.*

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, præuidet inde naturaliter secuturam pollutionem (idque multo magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc modò absit periculum consensus in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione: quia prosequenti suũ ius, non imputatur effectus per accidens, præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire cõfessiones mulierum studere casibus consciẽtiæ, tangere se ex necessitate, fœminas cautè & cum necessitate allioqui, osculari, amplecti iuxta morem patriæ, si alioqui inciuilis habendus esset. Quòd si tamen periculum esset consentiendi in delectationẽ, quod colligitur inde, si sepiùs ex simili occasione mortaliter sit lapsus, à causa illa quantumuis liciat, abstinendum esset: proindeque Confessarius tali casu tenetur relinquere officium. *Fill. Sanch. lib. 9. d. 45. Nauarr. cap. 16. Lay. num. 16.* Monet autem *Lay.* eum qui in actionibus honestis, & vtilibus talem miseriam experitur, faciliùs liberari contemnendo, quàm æstimando: quia imaginatione, & timore augetur.

VI. Si pollutio secutura præuideatur ex re illicita, ociosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens, moraliter in effectum consentire censetur. Quod si verò res illa sit causa tantum remota, per accidens tātum ad pollutionem concurrens, qualis est, v. gr. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensus) secutā pollutio non est mortale; quia talem rem consentiens, non ideô velle censetur effectum. *Filliuc. tra. 30. cap. 8. q. 6. num. 182. Sanch. loc. cit. Less. lib. 4. cap. 3. d. 14.* vide *Dian p. 5. tr. 13. resol* 4. Addunt quidā DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitā tantū esse peccatum, quantum est ipsa; vt si causa sit peccatū mortale, etiam ipsam fore mortalem; si sit veniale, venialem, si verô causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore (secluso semper periculo consensus) hinc venialem; v. gr. esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali *Trull. lib. 6. c. 1. d. 9.* ex *Lopez, Henr. Vazq Bon p* 10. vid. *Dian p. 1. tr. 2. Miscel. resol. 56.*

VII. Pollutio in somno facta, est mortalis. 1. Si antè directè, vel formaliter est procurata, & causa nō est retractata. 2. Quādo post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream; aliàs nō *Fill. q. 5. n. 148. Trull. loc. cit. n. 9.*

Quæres An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tantùm an Sodomia?

Respond. Si fiat ex solo effectu ad veneream libidinem, absque concubitu, esse tantûm mollitiem: si verô fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si ad sit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam Sodomia. *Fill. tr. 30. cap. 8.*

Plura

Plura de tota hac materia. Vide infrà *libr. 5. c. 1. dub. 2. art. 2. de peccato in genere*, & Auctores citatos.

TRACTATVS QVINTVS. DE SEPTIMO præcepto.

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta dānificatio in bonis proximi, quæ fit. 1. Per furtū, & rapinā. 2. Per omissionē reparationis dāni illati. 3. Per iniquitatem contractuum. De his tribus hic agendum.

CAPVT I. De furto.

DVBIVM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum?

RESPOND. Est occulta, & iniusta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quòd si res sit sacra, dicitur sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est rapina, à furto specie distincta. Licet autem furtum ceteris paribus, quam rapina leuius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quātitas sit notabilis. Ita *communiter omnes* Vid. *Bonac. d.* 2. q. 8. Vnde resolues.

1. Qui alienum accipit per locum, vel ob bonum

aut

aut commodum illius, à quo accipit, non furatur; v.g. si vxor auferat marito pecunias, ne ludis aut comessationibus prodigat, aut vinum, ne inebrietur, aut libru hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemosynam nó nimis magnam valdè indigenti, in qua dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam vel aliam causam non ausit petere. Vid. *Less. lib. 2. c. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptū, si quidem re, & spe indigens fuit. Idem docent *Less. loc. c. d. 12. Malderus, Dian. &c.* de necessitate graui. Verum id probabilius alij negant, cum *Laym lib. 3. t. 3. p. 1. c. 1 n. 7.* ex *S. Thom. 2. 2. q. 66. art. 7. Sylu. Angel.* vid. *Dia. t. 1. p. 2. t. Miscel. resol* 20 *C. Lug. d. 16. sess. 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v g. si famulus iustum stipendium non possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit, ad seruiendum iniquo pretio. Vide *Laym. loc. cit. & Tol. lib 5. c. 15.*

DVBIVM II

Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

VAriæ ea de re sunt sentētiæ. *Nauar.* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxè 100. aureos; moderatiùs. *Tol. Med. Less. &c.* duos regales, etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematice; sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ; sed etiam ex circunstantij personæ cui aufertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur, quomodo respectu valdè diuitis, imò etiam Regis, vnus vel alter aureus notabi-

le quid videtur: respectu verò mediocriter diuitum, quatuor circiter Regales, siue medius Imperialis; respectu mechanicorum duo, respectu pauperis; vnus, *Ita communiter plerique*, cum *Bonac*. Vnde resolues.

I. Graue peccatum est auferre rem paruã domino valdè proficuam: v.g. sartori acum, quam vnicã habet, nec habere aliam potest, qua se alat. *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

II. Graue item est (etsi non in specie furti) si fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam valdè magnam molestiam, v. g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest, nisi tamẽ res sit nullius prorsus momenti. Vide *Bon. d. 2. q. 8. p. 1.*

III. Plus requiritur ad notabilem qualitatem in rebus, quæ vltro proueniunt, & sunt valdè expositæ: v.g. fructus ad viam publicam Vide *Less. loc. cit.*

IV. Plus item, si quis à diuersis, vel ab vno interpolatim, parua, & plura furetur. Vide *Less. l. c. n. 46.*

DVBIVM III.

Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta committit?

RESPOND. Hic quoque quãtitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. Vide *Less. loc. cit. Sanch. lib. 7 c. 21.* Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantùm furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intẽdens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta vnum mortale constituunt; postquam tamen ad quantitatẽ notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanch. lib. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verùm & hoc mortale euitabit, si vel tũc restituere nõ possit, vel

vel animum habeat paulô post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p. 3. t. 6. resol. 25.*

II. Si autem per plura parua furta vni vel pluribus fact, ahabeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter ea intentione: ac licet executio singulorum si tantum venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. *Less. lib. 2. c. 12. d. 7. Sanch loc. cit.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valdê perniciosa est societati humanæ: v. grat. si sartor particulas panni â diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusantur subinde â graui peccato. 1. Ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores. *Rossell.* verb. *emptio* 3. Si aliâs non habeant vnde se vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successiuê, plura furta parua alicui faciant, quæ simul sumpta grauiter illi noceant, tunc, si alter de altero non sciat, nullus peccat grauiter; v. g. si viatores ex vinea vnã alteramve vuam rapiant, & comedant: etsi hoc licere dicat. *Couarr. Valerus & Ripa* contra *Dian par. 3. t. 6. resol. 20.* si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est nô esse mortale, vt docet. *Less. Tan. &c.* contra *Suar. Vazq* Vid. *Bon loc cit.*

DVBIVM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

RESPOND. Licet verê furtũ sit si vxor, liberi, amici, serui, patri familias inuito quid auferant, plerumque tamen maior quantitas requiritur, vt sit mor-

mortale, cum plerumque hic dominus, aut non rationabiliter inuitus, aut saltē minus inuitus sit, vt ab his, quàm ab alijs auferatur. Vel etsi valdè inuitus sit, sæpè tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clam, aut ratione finis; ob quem accipitur; v.g. ad ludendum, potandum, &c. Vid. *Caiet.* verb. *Furtum*, *Les.c.* 12.*n.*76. Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summam accipiat inulto marito, etiam ex dote, vel bonis communibus, quia licèt media pars ad eā spectet maritus tamē habet vsumfructū illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. *Trull. lib.*7.*c.*6.*dist.*8.*n.*7.*&c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel alijs proprijs, siquidem libera eorū administratio ipsimet vxori competat; quia par est ratio mariti, & vxoris, quoad bona propria, v. *Villalob.t.*2.*tr.*13. *Trull.lib.*6.*c.*1.*d.*9.

III. Vxor potest dare eleemosynam, & munera secundum consuetudinem aliarum mulierum istius loci & conditionis, etiam si maritus eleemosynas omnes illi prohibeat, quia consuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non potest. Ibid. *nu.* 13. *Dian.p.*1.*t.*3 *resol.*23.& *part.*5.*tr.*8.*res.*34. vbi cum *Molin & 10. alijs* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri, eo quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit inuitus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret) vel ne Deus illum puniat. *Vazq. Bonac. Regin & alij* 10. cōtra *Kon.&c.* vid. *Dian.p.*2.*t.*16.*res.*23.*& p.*5.*t.*8.*res.*34.

III, Vxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo; quia tunc ad illam spectat administratio domus. Item quæ acquirit sua industria; item para-

pher-

phernalia, hoc est bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reseruauit. *Trull. loc. cit & cæteri communiter.*

IV. Non peccat vxor, subducendo aliqua, vel cõpensationis causa, si vir sit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipsius profundendo; vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi vel familiæ necessarijs, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. *Bon. Trull. loc. cit.*

V. Vxor, si eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper, ita vt miserè secundũ statũ suũ viuat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis proprijs, vel etiam ex communibus (dũmodò post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. *Nauar. Paul. Less. lib. 2. cap. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. resol. 34.* vbi illam potestatem extendit ad fratres, & sorores, quod etiam *Less. loc. cit & Trull lib. 6. cap. 1. d. 9.* iudicant probabile.

VI. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est, secundũm. *Less. capit. 12.* si filius patri prædiuiti duos, vel tres, imo secundũm *Sanch.* quinque, vel sex aureos furetur: eo quòd parens sit minus inuitus, & filius sit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad restitutionem nisi fortè c hæredibus grauiter noceat.

VII. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad vsus honestos, putat. *Les. c. 12. dub. 13.* eum peccare mortaliter: etsi excuset à restitutione, si pater rogatus facilè condonaturus putetur.

VIII. Si filius: v. g. mercatoris, vel cauponis administret bona parẽtis, potest à patre exigere salarium quãtum dare deberet extraneo: & si id impetrare nõ possit, vel exigere non ausit, potest clã accipere. Ita probabiliter. *Laym. lib. 3. sect. 5. to. 4. c. 8. Dian p. 4. t. 4. res. 66.*

210
IX. Etsi famulii in esculentis, & procu
domo exportant, aut diuendunt, grauiter p
tamen ipsi domi consumunt, in ijs facilius(
giosi) excusantur; cùm in his dominus, aut
pécantùm sit inuitus quoad modum accipi
non quoad rem. Quod tamen timeri posset
dinariora acciperentur. *Laym. Escob. & Less.*
d. 8 n. 48. Vbi docet quod furta ; minima fa
comestibilius, quæ claudi non solent, non
si non ad vendendum, sed commedendum
cipiatur.

X. Cùm à graui peccato furtum domes
potest excusari, tunc vxor tenetur restitue
phernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel si
bet, post mortem patris afferre in diuisionem
tis (si quantitas rei ablatæ sit valdè magna
restitutionem tacitè vel expressè dimiserit.
rò, si siue magna difficultate restituere non
beantur compensare officiis, & obsequijs ex
rijs, quantum possunt. *Laym lib. 3. t. 3. p. 1. c.*

CAPVT II.

De restitutione.

DVBIVM III.

Quid sit restitutio, & qui teneātur

RESPOND. I. Restitutio est actus iusti
tem necessarius, necessitate præcepti, c
tur damnum proximo illatum per iniuriam
dix restitutionis non sit quæuis læsio prox
tra charitatem, &c. in quibus non habet iu

letur; sed ea tantûm, quæ est contra iustitiam, in qua propriè iniuria infertur, hoc est læditur aliquod ius proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnū patitur. Quod varijs modis fieri potest: v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligēter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conuitiando, & similibus.

Resp. 1 Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerūt iniuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, vt v. g. cûm quis rem alienā destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est, probabiliter iudicās id sibi licere, vel esse suā: & formalis, qua quis rem alienam destruit, accipet vel retinet mala fide, id est, cum sciat, vel scire possit ac debeat, id sibi nō licere, & rem nō esse suam. Vid. *Laym lib. 3. t. 2. cap. 1. Less. lib. 2. cap. 7 dub. 6. Bon. d. 3. q. 1. p. 6.* Vnde resolues.

I. Qui iniuriā intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, vt, si adulterium cōmisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem, cùm hæc sit reparatio damni: potest tamē à iudice cogi ad satisfaciendum pro iniuria.

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam, etiam materialem tantûm, tenetur restituere, sed nō nisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriam formalem, siue rem adhuc habeat, siue non, tenetur restituere, & quidem tantum, quātum est damnum secutum. An vero sufficiat culpa venialis cōtrouertunt Authores, & sententia vtraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. Vid. *Authores cit. & Laym. lib. 3. tr. 2. Less. l. 2. cap. 7. d. 6. n. 27. C. Lug. d. 8. sect. 5. n. 56.*

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alter neantur ad restitutionem?

RESpond. Tenentur omnes illi, qui quoq sunt causa influens, & efficax damni secu ex officio, & obligatione iustitiæ obligati ca num, nó cauerunt. Ita communiter Doctores. cludunt, teneri ad restitutionem comprehens tibus verbis.

Iussio consilium consensus palpo, recursus,
Participans, mutus non obstans, non manifestan

Patet ex sequentibus casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siue mandet, siue tacitè, dicto nimirum, vel facto, e g famulus colligat, hero gratum fore, si faciat tem tenetur, qui ratum tantûm habet opus suo factum: vti nec mandans, si ante executionem tum retractet idque mandatario innotescat; q non est vera causa. *Molin. Less. lib. 2. cap. 13. d.* T. *n. 5 +.*

II. Tenetur item consulens, aut precibus missionibus, ad damnificationem induces. Q men ante executionem consiliú suum retracte tum potest, contrarium suadet, etsi nó persua babile est excusari à restitutione; maximè si e damnum paratur, moneat vt caueat. Vid. *Bona 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14. Sà*, verb. *Consilium*, & Dian. t. *resol 18. & t 5 resol 83.*

III. Tenetur item, qui suo consensu calculo, v gio, est causa efficax damni. *Less. d 3. n. 23. Fill. t.*

IV. Item palpo, vt qui laude, adulatione, ve batione ignauiæ, aliterve alium ad damnu

rendum excitat, animat. *Less. Fill. loc. cit.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta, aut instrumẽta occultat, vel ea emẽdo rapinas fouet, &c. *ibid.* Hi enim omnes, vti & is cui res, furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenẽtur (nõ manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui â sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet. *Villalob.* apud *Dian. par. 4. t. 4. resol.* 166. licet *ibid. Sanch.* excuset eos, qui ista emunt â sartoribus magistris, eo quod his plerũque detrahatur plus â iusta mercede, quam mereantur ista fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hic â peccato excusari caupones, qui â filijs familias acceptant pecunias, aliasvè res parentibus surreptas, notat. *Laym. lib. 3. tra. 2. cap. 5. Bonac. &c.* Qui verô post delictum ipsum reum iuuat ad fugiẽdũ (non concurrendo ad delictum) non tenentur restituere; modo non det illi spem refugij imposterum; tũ quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, vt infrà dicetur. *lib. 4. d. 7.*

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans; vt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. Excusantur tamen (modo actio per se nõ sit mala) qui ea nõ sponte, sed iusto metu coacti faciunt, vt v. g. cum rustici furto â solis militibus facto, coguntur eorum prædas auehere, vel pecora abigere. *Less. dub. 5. n. 19.*

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, siue non clamans, cum potest, aut non obstans, non manifestans; sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cauere. *S. Thom. 2. 2. quæst. 62. arti. 7.* Sic Princeps, Magistras, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorũ, quæ â feris, latronibus, militibus ob ipso-

sorum culpabilem negligentiam dantur. Item
rij Canonici, tacentes, absentantes se, non i
tes iniquam constitutionem, vel electionem
res, administratores bonorum, &c non impe
n pupillis, minoribus, Ecclesijs prouenientia
stodes montium, vinearum, syluarũ, agror
narum qui damna non impediunt, vel facta r
festant. Mol. d. 16. Fill. t. 32. c. 3. q. 12. vt sup
64. 2. Item Principes, & domini territoriorum
vias publicas infestari prædonibus, & cum po
impediant, tenentur mercatoribus, & ceter
bus damna, quæ ab istis accipiunt, compensa
8. cr. 7. resol. 38.

VIII. Supradicti non tenentur ad resti
quando non fuerunt causa efficax damni, vt
homicida, non fuerit efficaciter motus, man
lio alterius) sed nihilominus absolutè erat fa
si, v. g. in Capitulo alij ante te dederint suffra
vt videas te nihil impetraturum etsi neges: t
non teneris restituere: licet pecces, pro qualit
ni, addendo tuum, vel mandando, consulend
nac. loc. cit.

IX. Probabile est, non teneri supradicto
moraliter certum, eorum mandatum, consili
citer induxi se: quia in dubio melior est, con
sidentis: præsertim circa materiam iustitiæ. L
4. Bon q. 2. p. 4. Dian tr. 5. Misc. res. 84. Tan. 2.
d. 14.

X. Nec tenentur, si efficaciter tantum cō
circunstantias, & modum actus damnosi, v. g
tũ impellat alium, vt citiùs, vel animosiùs,
loco, vel modo noceat. Vide Laym. lib. 2. sect.

XI. Nec tenetur, qui deliberatè volenti in
num damnum suadet, vt minus eidem infe
tunc vtiliter alterius negotium gerit; Dico e

-ui

non licet impedire damnũ vnius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra *Nauarr. Ang. &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, vt Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia, pœnitentem nõ moneat, aut obliget ad restitutionem: quia etsi ex officio teneatur benè instruere pœnitentem, ideoq; peccet grauiter omittendo, quando est necessarium; nõ tamen ad hoc tenetur obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt hoc ei compensetur. Secus tamen dicendũ videtur, si positiuè restitutionem impediat ex malitia, imô etiã ex ignorantia crassa, vel culpa lata; quia tunc consilio suo est causa efficax damni. Vide *Less. & Bon. d. 1. q. 2. p. 11. Laym. lib. 3. t. 4. c. 7.* & infrâ *lib. 6. t. c. 2. dub. 5.*

DVBIVM III.

An supradicti teneantur singuli restituere insolidum, & quo ordine?

RESP. Cum plures damnificantes, vel seorsim singuli rẽ suam agere possint, vel coniunctim atque alij alijs plus minusve in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus, ordo, & mensura restitutionis desumenda est. Ita *commun. DD.* Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quâm quod quisque per se damni intulit, *Laym. lib. 3. tra. 2. c. 6.*

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuantes, id fecerunt, singuli insolidum tenentur restituere totum damnum; quia singuli sunt causa totius damni cum vnus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus

eorum restitutionem fecit, potest â reliquis, principali totum, aut si is nolit, â reliquis, pro gulorum, repetere. *Bonac de restit. d. 1. quæst.* *Vazq. Molin. Fill. &c.*

III. Quod si actio damnificans fuit luc apud aliquem ex cooperatoribus res ablata a istat, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur, loco restituere ipsam, vel æquiualens; & si ill ciat, reliqui. *Less lib. 2. c. 13.*

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiu res perijt, & destructa est, vt fit: v. grat. in comb mutilatione, destractione, tûc ante alios prim restituere, qui mãdauit, vel qui causa fuit prin executor primarius; vt in bello Princeps, & D non sit facturus, vt quia non vult, vel quia n tenentur reliqui. v. g. cæteri milites. Quod et tibus speculatiuè verum sit, practicè tamen ij tur per accidens: tum quia non possunt totu re: tum, quia dominorũ voluntas non est, nec tio, vt plus restituant, quâm partem suam: i hanc possunt ad id tenentur, vti & si quid a quum habent ex iniquo. *Laym lib 3. tract. 2. c* ex *Caietan Molin &c.* Imò *Bonac. de resti. dist.* *par* 10. *nu* 13. ex *Nau trr. cap.* 17. *Vazq & Less* dicit militem gregarium: qui alios non indux neri ad restitutionem totius damni illati â t citu, sed tantum pro sua parte. Vide suprâ. *tra.* *art.* 3.

V. Si damnum passus condonet restituti cipali damnificãti, etiam minus principales lil non autem vice versa: quia ruente principale sorium, non contra. Vide *Laym. loc. sup. cit.*

DVBIVM IV.

An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni?

RESp. Attendédum, an lædatur ius alicuius, quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis aliũ impedierit, num verô aliter. Inde enim apud *Laym. loc. cit. Bonac. q. 2. p. 12.* resoluuntur sequentes casus.

I. Qui alterum impediuit â consecutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionem. *Less. ca. 11. dub. 18. Fill. tr. 32. q. 12. c. 3. q. 12. n. 72.*

II. Si res non erat debita ex iustitia; sed conferendi ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calúnia collatorem inducit, vt v. gra. officium, vel legatum, Beneficium Ecclesiasticum, & similia dona grattuita nõ conferat, cui apud se constituerat, aut qui perierat; sed vel nulli, vel alteri etiã minus digno, etsi sæpé is possit grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem. *Azor, 3. par. lib. 4. c. 9. Vazq. Sà* Bon. *p. 12.*

III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret, aut eum â petitione, (cum quiuis habeat ius petendi) aut â consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cum etiam quiuis ius habeat ne iniquê impediatur) is teneretur ad compẽsationem damni, arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter talẽ bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur: dummodo tamen eo sit dignus: nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam forté læserit. *Less. lib. 2. c. 12. d. 18. Mol. t. 1. d. 135. Sà,* verb. *Restit. n. 22.* vid. *Bon. l. c.*

DV-

DVBIVM V.

Cui, vel quibus restituendum

RESp. Attendendum ad naturam iustitiæ, num patiatur, quidve ratio, & leges fe muniter. Vide *Less. & Laym. hic, c* 9. Vnde re

I. Quando bona restituenda, siue debita que, sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur aut adire non potes, aut illis restituere, tunc sine delicto, vti si inuenisti, vel â mercatore: v rorem accepisti duas vlnas panni pro vna, & cessit, nec scis quo abierit, teneris adhiber diligentiam inquirendi, postquam, si spes no dominum, probabile est quod non tenearis e peribus (licèt ita plerique, cum *D. Thom.* senti magis pium ac practicè suadẽdum) sed poss nere vt docet. *Petr. Nauar.* quem sequitur. *La Less. lib. 2. cap. 14. dub. 7. n. 48.* idque *Dian. par. res* 5. dicit esse tutum in praxi. Si verô ea ha licto, vt furtu, vsura, &c. teneris ea restitue bus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tu stitutio meliori modo quo potest, vt saltem ri domini non prosit, prosit eius animæ, dũ i expenditur. Ita *commun.* DD. vt vide apud. *La*

II. Qui multis minutis furtis: v. gra. ole ni, &c. damnum intulit multis ciuibus, eum stituere, non pauperibus; sed ipsis ciuibus (m inceps vendendo, aut maiore mensura, done ad æqualitatem) dicit *Molin.* At *Vazq.* & *Es* esse probabile, quod possit dare pauperibus, ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa ordinariè bonæ possessori iusto, à quo accepta sunt, ve

num illatum, & si is nō sit immediatus dominus. Vnde quod acceptum est depositario, commodatario, cōductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur: & damnum atque lucrum cessans cōpensati deberet.

IV. Excipitur tamen huic. 1. Si eorum nihil interesset; vt si sine illorū damno, infamia, domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cū iniuria domini: quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potiûs Capitulo restituēda sunt. Item accepta â filio familias, pupillo, furioso, vxore, Religioso, si sint ex ijs bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituēda sunt patri, tutori, maritu, Prælato Sic etiam si bona alicuius publicata, & fisco addicta sint; tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

V. Cum quis ignorato domino cui restituendum erat, non præmissa aliqua diligentia, pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti; secūs si diligentia sit præmissa, vt vide *Less. lib. 2. cap. 14. dub. 3.*

VI. Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malê accepta est tenetur restituens aliquas expensas ex se facere, si autem benê accepta, non sine expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectādum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. *Tolet. lib. 5. cap 22.*

VII. Cum quis accepit rem alienam â possessore bonæ fidei putante rem esse suam, cum non sit, tum si quidem interuenerit aliquod iustum pactūm, vt depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus

dus erit, si id ei pro futurum putetur; sine a
uiore incommodo, infamia, &c. *Vazq. Azor.*
3.q.1. Si autem aliter accepta est, tunc verô s
restitui debet, si eum nouisti, & absque incon
ri possit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore q
ue mala, siue bona fide rē furtiuam, tenetu
domino, non furi. Ita *communiter* Molin. *Reg*
c.5.n.40. Tolet. tamen *lib.5.c.17.Sylu. Anton.*
2.t.4.c.3.dub.2. probabiliter sentiūt posse
vt ab eo pretium suum recuperet.; quia no
rem peiore loco, quam ante fuerat, & conse
se nō infert domino damnū. Quod *Nauarr*
7.cap.51.d.4. admittunt cū hac limitatione,
non post longum tempus contractum resci
certô sciat furē redditurum rem domino,
nus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conuenir
Quòd si autem pretium suum recuperare n
vēditore, tenetur reddere domino, & sibi da
cribere. Quòd si porrô sciens rem esse furtiua
fine, vt inuēto verô domino restituat, tunc
uo pretio, tenebitur id ei dominus refūdere
ter eius negotium gesserit; secus autem, si pr
ferē æquale rei; tunc enim sufficit refunde
trium viri prudentis tantum, quātum vide
rem domini vtiliter redimēdo. Vide *Les. lo*
dub.3.Dian.p.2.tract.3.resol.5.

IX. Si bona fide rem alienam, v. g. equ
ab altero; v. g Petro, & vendisti tertio; v
& postea cognoscatur esse Ioannis, eoque
Paulo, Paulus repetat pretium à te, existin
probabile *Nauarr.* & *Dian.p.1.tr.8.res.68.*
te Paulo id reddere (si in nullo factus sis d
sufficere, si tuam actionem, quā habes in Petr
das. Verum *Sotus, Salon, Les. Sayr. Bon. de re*

rectius docent, teneri te, exigenti Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere; tum quia vendidisti rem vitiosam; tũ quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cũ quo nihil habet negotij. Quôd si tamen Paulus cum possit, tibi nõ restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quo minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. *Bonac. Less. &c.* vid. *Trull. c. 11. d. 3.*

Quæres. Cui restituendi, siue dandi sint thesauri, & alia inuenta, quæ habentur pro derelictis?

Resp. Quãdo nullius domini sunt, iure naturali, & gẽtium fiunt primô occupantis. Potest tamen per cõsuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod seruãdum est. De quo vid. *Less. l. 2. c. 5. d. 10. Laym. l. 3. t. 1. c. 5.*

Quæres. II. An, & cui restituenda, quæ capiuntur veneratione iustè prohibita?

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus, vt vid. *apud. Laym. l. c. l. 3. t. 1. c. 5. n. 14. & Les c. 8. d. 9. & Sà* verb. *Veneratio.* Ex quibus resoluitur casus,

Venatur iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

DVBIVM VI.

De rebus quæ debent restitui.

ARTICVLVS I.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriã materialem tantum, siue à possessore bonæ fidei?

RFspond. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alie-

alienũ id tantûm,& non plus restituere, qu
ipsi super est,vna cũ eius fructibus, si extent
nus indefactus est ditior:præterquam si do
cõparauit per legitimam præscriptionem. I
DD.Molin.Sanch.Less.lib.2.c.6.Bona.d.1.q.
lib.3.t.2.c.3. Vnde resolues.

I. Si vestem,v.g.bona fide donatam â fu
portasti, & ferè attriuisti,ac posteà domin
reat,teneris eam,aut æqualem ei restituere
per persoluere quantũ attrita est, si aliâs ve
lis valoris attriuisses; si autem eam amisisti
tibi est,&c.ad nihil teneris.*Bonac.l.c.Lay n.*
lib.7 c.11.d.1.Si autem res, quam â fure b
cepisti(siue donatione,siue emptione)sit v
bilis,eamque cũ tuis miscuisti,ita vt discer
etsi deinde deprehendas furtiuam fuisse,
restituere.*Nauar.Sy'u.Sayr.Less.Bon.d.1.q.*
per istam commixtionem bona fide factam
tràslatum dominium,vt colligitur ex *l.Si.*
ff. de solut. neque est ratio,cur hæc potiûs,qu
censeatur aliena, atque adeô perijt obliga
tantũ manet personalis in venditore.Vide
4.resol 66.Trul.lib.7.cap.11.d.3.Less lib.2.ca
vbi addit esse valdè probabile, iurique nat
me,quod verus dominus rei illius ablatæ,
(quandiu totus cumulus extat) retineat iu
isto cumulo sibi satisfaciat ante alios: imô
occulte accipere.

II.Milites bona fide militâtes,intellecta
iniustitia id tantum restituere debent, quo
bent ex præda,& quo facti sunt ditiores. *Bo*

III. Qui bona fide per inculpatam igno
lebrauit contractum,quem posteâ vsurariu
noscit,non plus tenetur,quã factus est ditio
lib.3.t.2.c.3.

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partem, quôd res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationē, docet. *Kon. d. 32. du. 10. n. 93.* At *Palaus, tom. 1. d. 3. p. 2. n. vlt.* putat ad nihil teneri; quia possessio contrarijs rationibus non conuincentibus preponderat. Idem docet. *Vazq.* apud *Escob. tom. 3. cap. 13. n. 154. Dian. par. 4. tom. 3. resol. 24. & 26.* Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus, loc. cit.* ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium: quia factus es locupletior, & satis debet esse tibi, non habere minus, quā ante. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. Ibid. *& Vazq. c. 9. §. 2. Mol. Less. lib 2. c. 14. d. 1.*

VI. Si bona fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is apud quē res est. *Mol. loc. cit. Less lib. 2. c. 14. d. 1.* contra *Vazq. &c.*

VII. Si rem alienam bona fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia nō es factus ditior: (secûs si aliam donaturus fuisses, quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bon. Trull lib. 7. c. 11. d. 1.*

VIII. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento: v. g. frumentum alienum alio deportatum vēdidisti; vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ; sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicūtur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit; sed tantûm concurrit, vt instrumentum operantis. *Laym. loc. cit. n. 3.* ex *S. Thom. &c.*

IX. Fructus omnes rei, siue ij sint merè naturales, hoc est qui vix vllo hominum labore egentes, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina, siue sint simul industriales, siue mixti, hoc est, ad quos æquè aut magis hominū labor cum natura concurrit, vt v. g. si segetes, &

quæ

quæ ſerendo gignuntur; item vinum, oleum,
quô etiam referuntur pretia locationis domo
torum, &c. qui fructus ciuiles appellantur;
fructus rei, ſi percepti, & extantes ſint, domi
debent; deductis tamen expenſis proprijs, & a
ne laboris. Et quidem pretium locationis e
debet domino reſtitui, licèt is rem, ſi penes ſe
non fuiſſet locaturus. Vide *Laym. loc. cit.* Si
ctus iſti reales bona fide poſſeſſi fuerint temp
præſcripto ad vſucapiendum illos (quod, ſi
lus, eſt biennium inter præſentes, inter abſ
driennium: ſi autem non adſit titulus, anni
fide) non ſunt reſtituendi: quia vſucapio tra
minium. *Salon. Trull. lib. 7. cap. 11. d. 3.*

X. Si â fure accepiſti (ſiue bona, ſiue mal
vſu conſumptibilem, v.g. vinum, oleum, trit
proprijs ipſius furis rebus permixtum, ita vt
poſſit; non teneris reſtituere, ſi fur ad reſtit
potens: quia fur per commixtionem iſtius r
pria acquiſiuit eius dominium, atque adeô il
verus eius dominus potuit transferre. *Nau*
Leſſ. Bon. Trull. lib. 7. c. 11. d. 3. vid. Dian. pa. 2.
reſol. 40.

ARTICVLVS II.

Quid debeat reſtitui ab inferête iniu
malem, ſeu malæ fidei damnifica
ſeu poſſeſſore?

RESP. Id iuxta ſupradicta æſtimandum â
tum iuris, quod alter habet, tum damn
iuſtè infertur; cui æquale reddi debet, n
damnificati mente, & conſenſu rationabilite
tur. *Vnde reſolues.*

I. Si damnificatus habeat ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum; si autem tantum habeat ius ad rem, restitutio facienda est pro quantitate iuris consideratis circumstantijs; quia nō debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cum tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis contra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati grauiter nocuerit: v. g. stirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reip. nō esse, suis membris vsum publicorum locorū rigidiùs prohibere, quàm sub multa soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauiùs tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicuius priuati; etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpè non intendit vt fiat restitutio; sed vt deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet. *Dian.* ex *Less. Dicast &c. p. 9. tr. 9. resol. 39.* contra *Bon. &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis, non omninò tamen improbabiliter id alij quidam negant, eo quod consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm vt deprehensi mulctentur. Vide *Nauarr. cap. 23.* *Sà*, verb. *Gabella*, *Bon. q. 9. par. 1. n. 5.* ex *Nauarr. Fill. tr. 28. n. 114. Less. Mol. d. 9. Dian. tr. de leg. resol. 19. Laym. l. 3. t. 3. par. 1. cap. 2. vm. 4. & 5.* Vide etiam. *Dian. par. 1. tr. 11. resol. 38. & p. 2. tit. 17. resol. 28.* vbi ex *Caietan. Medina, Soto. &c.* docet non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui de-

fraudabit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs, quae emuntur non ad negotiationem, sed ad vsus proprios, vel familiae necessaria: v.g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Caeterùm ordinariè iniustus, seu malae fidei damnificator aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiā sarcire damnum emergens, & lucrum cessans, cùm verè sit iniusta causa talium damnorum. Vnde si dominus re sua retenta per culturam, vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis; quamuis communiter soleant domini plurimū remittere, si res componatur. *Laym. lib. 3. t. 2. c. 4. n. 7.*

VII. Si res aliena dum iniustè detinetur, crescat, aut pretium eius augeatur domino crescit, ac proinde id ei praestari debet. Vide *Laym. hic. lib. 3. t. 2. cap. 1.*

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat aut deterior fiat idque casu, vel iusta hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum aequè perituram fuisse, nō tenetur alter restituere; quia nihil noui detrimenti domino apud furem; v.g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem non nisi per iniuriam, tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licèt sine sua culpa res perierit. *Laym. tr. 2. cap. 4. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorē pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donauit destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta fuisset certò peritura, nihilominùs tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud *Laym loc. cit.* Less. &c.

X. Qui fingens se pauperem, vel alium quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur; secus si

fuit

fuit magna: tunc enim quia sub intelligitur conditio hæc (si pauper es) tenetur restituere secundum. *Molin.* danti; secundum *Palaum*, vel danti, vel alijs pauperibus vid. *Escob. t. 3. E. 2. c. 6. n* 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat cōmodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere, quia nec ratione rei acceptæ cū ea, nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cûm iure eam consumpserit; nec ratione contractus cûm hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa. *Less. Hur. Tru. Dian. p. 5. t. 8 res.* 10. Imò probabiliter ne quidē id, quod ante illam necessitatem era furatus, & in ea consumpsisti: quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habeas. *Bon. Pal. Hurt. Dian. l. c. res.* 8. cōtra *Less. & Vazq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisses, & cōsumpsisses. *Dia. l. c res.* 9. ex *Azo. & 6. alij* cōtra *Less.*

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat restitui pro iniuria illata corpori: v. g. per mutilationem, occisionem, &c.

RESPOND. Iniustus occisor, mutilator, in cōscientia tenetur tantûm restituere pro damnis bonorū fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere &c. directê ab eo causata sunt, iuxta prudentis arbitrium; præcisê autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secūdûm rigorem, cûm sint bona altioris ordinis quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra *Sot. Sylu. &c.* probat *Less. lib.* 2 *c.* 9. *d.* 23. Vid. *Laym. l.* 3. *t.* 3. Vnde resolues.

I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria; vel licêt fuerit talis, si tamen

men homicidium, vel non præuidit, vel diligentiā debitam adhibuit ad cauendum, non tenentur ad restitutionem: tenetur autem si præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2. q. vlt. sect. 2. p. 2. ex commun.*

II. Qui occidit Caium putans esse Titium, tenetur ad restitutionem; quia actio ista est Caio iniuriosa. *Bon. loc cit.*

III. Si læsus ante mortē omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filijs nō fit iniuria in bonis, nisi quatenus læduntur in parte contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo sicut per eum ius acquirūt, sic etiam ammittunt; etsi non rectè faciat parens, si filij valde egeant. *Less. lib. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, nō sit obligatio restituendi: per sententiam tamen iudicis cogitur iniuriam satisfacere pro iniuria.

V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas, Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus, vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantum debet restitui, quanti potuisset vēdi: & pro mutilatione vel cicatrice quanto pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur: quia illæ aliquando faciendæ tamē fuissent Nisi fortè occasione illatæ necis: v. gr. extra patriam, maioris fieri oportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. *Fill. t. 32. c. 8. num 202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione cessarunt: non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisitæ, sed pro maiore aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. Vid. *Trull. lib. 7. c. 8. d. 3.*

X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda: cum morte sua tantum satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen cum plerumque aliud nō exigant, videntur esse cōtenti, ne proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill. loc. cit. n.* 214.

XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filijs, & vxori, quia hi soli directè læduntur, cùm moraliter censeantur vna persona cum occiso. Nisi tamen occideris animo etiam nocendi alijs; nam tunc etiam his restituere teneri dicit. *Card. Lug. de iust. d.* 11. *num.* 8. ex. *Less.* vid *Trull. loc. cit. d.* 4.

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obuenit; contrarium tamen etiam probabile (saltem secundùm limitationem casus præcedentis) est, cum occisio illa non sit directè causatiua illius damni. Vide *Laym. loc. cit. n.* 4.

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate; quia damnum illorū per accidens sequitur. Vid. *Less. lib.* 2. *c.* 9. *d.* 26. *Trull. l. c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. prouenient ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidiū fecisse, & sic captus plecteretur; quia huius mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & errore, vel malitia accusatorum. Vide *Bonac. d.* 2. *q. vlt. sect.* 2. *p.* 2.

DVBIVM IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

RESP. Qui virginē per iniuriam deflorauit tenetur tantùm rependere damnum, quòd ei ex tali iniuria est secutum; ideoque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirum

rum inueniat, qualem manens virgo inuenisset. Vid. *Sanch l. 7. d. 14. Fill. t. 33. c. 8. n. 209.* Vnde resolues.

I. Praecisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Vnde si stuprum mansit clam, aut non impediuit quin aequè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator *Less. Bon. q. 4. de matr. p. 7.*

II. Item ad nihil tenetur, si defflorauit consentientē, absque vi & fraude, vel promissione matrimonij, quia non est facta iniuria. *Ibi. Trull. d. 4.*

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, vt cum vi, & coactione aequiparētur: vt si coniunctae fuerint cum minis, vel metu reuerentiali; v. gra. si fuit illius dominus, vel vir magnae authoritatis. *Trull. cap. 9. d. 3.*

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit: tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit, & impleuit, tenetur & alter implere, etiam si fictè contraxerit: quia tenebatur ex iustitia verè contrahere; cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiam si stuprator Religionem vouisset. *Less. l. 2. t. 10. d. 3. & 4. Trull. d. 3.*

V. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere, casu quo 1. Is puellam valdè notabiliter conditione excederet, vel verbis vsus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset praedicti voti, quia tunc ipsa contraxisset mala fidei. 3. Si ipse putauit esse virginem, cum tamen non esset. 4. Si ex matrimonio graue damnum aut scādalum timeretur. 5. Si ipse iam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus; tunc enim his casibus solùm tenetur curare vt aequè commodè nubat, modo antedicto, dādo scilicet dotem, vel aliter, Vide *Sanch. 1. de matr. d. 10. l. 1. Trull. l. 7. c. 9. d. 3.*

ARTI-

ARTICVLVS V.

Qui debeat restitui pro adulterio?

RESpond. Cùm ex adulterio damnificari possint cõiux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet, quod vterque adulterans, nata ex eis prole, debeat, cum id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & caussationis maioris mali. *Est communis*, vide *Layman, lib. 3. tr. 3. p. 1. c. 14.* Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quod proles eius spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quod proles matri nõ teneatur credere se esse illegitimam. *Fill. tr. 32. q. 222.*

II. Debet tamen si potest, aliis industrijs damnum compensare: v. g r. 1. diligentiùs administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. si habet bona propria, plus legitimis, quam spurio relinquendo. 4. eum inducendo, vt relicta hæreditate, vel eius parte, amplectatur statum Ecclesiasticum, vel Religiosum, si idoneus sit, &c. *Trull. loc. cit. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte; siue, quia damnũ ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur; siue, quia restitutio non potest fieri, sine periculo vitæ, dispẽdio famæ, turbatione, & discordijs familiarum: siue, quia non est certus filiũ esse suum. Vide *Less. lib. 2. ca. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trull. lib. 7. c. 8. d. 7.*

ARTICVLVS XI.

Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

RESP. I. Iuxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. *Vnde resolues.*

I. Pro fama, restituenda est fama; cum id nõ potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam á iudice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamẽ lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supradictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. vide *infrà.*

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione, vel exemplo suo tenetur quidem ex charitate, quoad potest, eum reuocare ad meliorem statum; sed non ex iustitia. *Less lib. 2. c. 8. d. 2. n. 20. Laym. c. 5. n. 1.*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, iniusto metu, &c. tenetur ad id ex iustitia; quia quisque habet ius, ne iniustè lædatur in bonis spiritualibus. Vnde si lædatur, debet id spirituale restitui si potest *ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingressu Religionis, tamen sine vi & fraude, etsi grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, nõ tamen ex iustitia, vel illi, vel Religioni tenebitur, quæ nullum adhuc in eũ ius acquisiuit. Vid. *Laym. lib. 3. t. 2. c. 8.*

V. Si quis Religiosum ad apostasiam induxerit suasione aliaue cooperatione, obligatur ex iustitia Religioni ad restitutionem; nam quidẽ vt ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur: sed vt suadeat alteri, quoad potest, reditum, & compenset Monasterio commo-

moda, quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, alioue modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodē modo, quo mutilator, aut vulnerans, de quo *sup* ad restitutionē lucri cessantis, & dāni inde secuti in bonis fortunæ.

DVBIVM VII

De circunstantijs restitutionis.

ARTICVLVS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui.

RESP. Debet quam primum, & eo modo ac loco restitui, quo ius & interesse damnificati requirit, & commodê ac moraliter fieri potest sine graui incommodô, quod quis pateretur in re sua propria, vltra debitum. Vide *Laym. hic, lib. 3. tr. 2. c. 10. Fill. tr. 32. c. 4. q. 11.* Vnde resolues.

I. Qui non potest commodê restituere apertê, faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam; v.g. Confessarium.

II. Possessor malæ fidei; v.g. fur, debet suis sumptibus ad eum locū rem deferre, vbi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel iniustê detenta: deductis tamen expensis, quas alter eam seruando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quâm res valet; tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios. *Bon. q. 6. p. 1.*

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco, & tempore solui debent, de quo inter partes conuentum fuit expressê, vel tacitê. Vide. *Less. & Bon loc. cit.*

V. Si

V. Si quis possit quam primum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset grauis peccati is, qui cum proposito satis faciendi differret, aut paulatim per partes solueret. Vide *Bon. de contract. d. 1. q. 6. par. 1.*

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cum possit in vita, nō vult restituere nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui nō debet, nec potest; quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. *Sal. Sayr. Bon. Trull. cap. 14. d. 11.*

ARTICVLVS II.

Quo ordine restitui debeat?

RESP. Certum est, non necessario ordinem seruari, quando debitor ominibus soluere potest, quando verô tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes regulæ seruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue inuētione, &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditū, pretio non soluto, adhuc extet, *Nauarr. Bon. q. 8. par. 2.* Hoc tamen. *Less. cap. 15. d. 2.* contra *Bon. &c.* limitat, nisi venditior ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, prius retitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quam incerta. *Bon. l. cit. d. 1.* quia illa iure naturæ debētur suis dominis, hæc autem iure solo positiuo pauperibus.

III. Prius facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quā vsurarum; cum in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso prius soluenda sunt, quâm

quàm quæ debentur gratuitò, v.g. ex promissione; quia hæ includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti solvenda sunt ante omnia legata, etiam pia. *Nauar. Sylu. Bon. q. 8. p. 2.*

V. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit & non repugnet iuri naturæ. Si nullũ sit, sequendum est ius cõmune, secundùm quod. 1. soluẽda sunt debita, ad quæ bona debitorum expressè fuerũt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorũ sunt tacitè hypotecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorũ: post quos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi vnius ratio nis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est. Vide *Laym. lib. 3. tr. 2. c. 11.* Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, in primis soluẽdas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem iuuẽtarij, apertionem testamenti, item medicos, & pharmacopolas pertinent. Vide *Fill. c. 4. q. 13.*

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere?

Resp. I. Soluens scienter posteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. *Less. d. 5. ex l. Scimus, §. Etsi præterea c. de iure deliberando.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrũ soluere; quia diligentia fecit eum potiorem. *Nauarr. Syluest. Bonac. loc. cit.* ex *l. Pupillus ff. quæ in fraudem.*

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest nihil petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solu-

tio-

tionem accepisset, an posset retinere cōtrouertitur. Vide Bon. Less. loc. cit. Trull. 7. c. 14. d. 12.) nec potest vni soluere, omissis, alijs, nisi secundum ordinem supradictū.

DVBIVM III.

Quæ à restitutione excusent?

RESP. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciūt, vt crediter rationabiliter debeat esse contentus: etsi de facto non sit contentus. Ita communiter DD. vnde resoluuntur casus sequentes.

I. Excusaris in foro conscientiæ (iuxta sententiā probabilem) à compensatione damni, si illud datum sit sine tūn culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato, nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Vnde excusaris, si v. g. aliquem occidisti ex subita ira, vt fuerit motus tantū primo primus, vel secūdo primus, vel ex oblitione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quòd si autē aduertens periculum in actionibus periculosis, ommitas eam diligentiā præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam iuridicam, quæ sæpè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum si feceris compositionem cum Episcopo, vel Papa. Less. c. 16. d. 11. Bonac. q. vlt. p. 2.

III. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eam des; & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. Vide Lay lib. 3. t. 2. c. 12.

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter grauiore damno, tibi vel tuis, vel Reipubl. inferendo, quàm æstimari debeat commodū ex restitutio-

ne creditori obuenturũ; tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. *Lay. loc. cit. Sylu. Nauar. &c.* Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, vti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens, vt si viuere non possis secundûm decentiũ tui status, iustê à te acquisiti. Vnde si nobilis v.g. non potest statim soluere, nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus nisi vendeat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura sui status. *Laym. loc. cit. Bonac.*

VI. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis; v.g. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium tibi imputare debes, quôd iam sine status tui amissione non possit satisfacere. *Ibid.*

VII. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnũ subire debeat, tu potius, quâm is, sustinere debes: cum eius cōdicio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sun omnia communia. *Ibid.*

VIII. Quôd si item damnum quod timetur ex restitutione, nō esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisê tantum, quod spoliet se rebus dibitis, non potest ideô differre restitutionem; quia hoc nō est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienus, & reuerti ad statum proprium, *Sayr. Bon.*

IX. Item excusaris â restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum, vt v.g. si nō possis absque peccato; vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant ne filij se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidans in desperationem, *Bon.* ex *Less. Molin. Fil.*

X. Item, si non possit restituere absque periculo vi-

vitæ, vel notabili detrimento famæ, cum aliàs plus dãni sustineres, quàm intulisti. *Bon q. 1. q. vlt. p 1.*

XI. Item, si cedas bonis; quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debeat, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorũ, & tunc maneat liber, ita vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationẽ sunt necessaria. Quod si tamẽ postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, ex *L. cum & filij fam. qui bon. Nauarr Bon. Less.* Ex quo *Trull. lib. 7. c. 15. d. 5.* sic limitat: si acquiret plus quàm ad decentiam status est necessarium, ex dicta *L. Quibon.* Nisi tamen debita proueniant ex delicto; v. g. furto, eo enim casu tãtùm posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victũ, docet. *Nau. Salon. Less. loc. c.* etsi hic concedat ea quæ post cessionem iustè acquirũtur, licitè retineri, si ad statum sint necessaria. Vid. *Tol. Laym. l. 3. t. 2. c. 11. Less l. . c. 16. d. 3 Bonac. Trull. l. c.* Porrò etsi cessionem dictam nõ habere locum in bonis ex delicto prouenientibus, cõmuniter teneant DD. cum *Laym. loc. cit.* contrarium tamẽ ex *Less Dian &c.* docet *Trull loc. cit.* Denique etsi debitor principalis cesserit, non ideò liberãtur fideiussores, *Lug. Dian. p. 7. t. 8. res. 18. & alij.*

II. Respond. Ex parte creditoris excusat. 1. Si is cui debet restitui, semel remiserit, expressè, vel tacitè: verb. grat. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendatio extorta *Fill. tra 32. cap. 5. q. 9. Less. lib. 2. cap 16. d. 2.* 2. Excusat in foro conscientiæ, si soluisti ei, cui debeat tuus creditor. *Less d. 5. Bonac. p. 1. 3.* 3 Si compensatio facta est creditori per commodum æquiualens; v. g. per procurationem officij non gratis factum. 4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imò aliquando debet, si creditor sit abusurus; v. gra. si quis pecunias tibi mutuò datas, repetat ad forni-

nicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra iustitiam, siue inferendum damnũ iniustum tertiæ personæ, nisi tamen ex negotiatione restitutioni timeretur maius malum.

CAPVT III.

De Contractibus.

DVBIVM I.

Quid in genere sit Contractus?

RESPOND. Est pactum siue consensus duorum, quo scienter liberè, & legitimè, vterque se vicissim vel minimum saltem vna pars, se alteri acceptanti obligat, quocumque signo externo id fiat; vt v. g. in cõtractu mutui, ex vna parte mutans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tũc illud reddere: & sic de alijs. In promissione autẽ, vel donatione absoluta, vna pars tantùm obligatur post alterius acceptationem. *Vnde resoluuntur casus sequentes.*

I. Si alteri promisisti, aut donasti interius tantùm: aut si externo signo quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabilis ad contrahendum, vel si ius positiuum resistat. Vide *Less. lib. 2. c. 17. d. 8.*

III. Item si materia contractus sit illicita vt sit peccatum; vel illegitima, vt si fur vendit rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v. gr. acceptum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

V. Non

V. Non est inualidus contractus (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circunstantiam accidentalem; v. gr. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi forte intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circunstantia. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circunstantiam valdè immutātem obiectum, & nimis excedētem eius existimationem, vt notat *Laym. lib 3. t. 4 c. 6.*

VI. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licêt graui, iniustè incusso cûm adhuc simpliciter sit liber, & voluntarius: licêt possit â judici rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita cõmuniter apud *Sanch. d. 8. n. 4 C. Lugo, d. 22. Laym. loc. cit. c. 5.* Excipiuntur tamen aliqui cõtractus, qui ipso facto sunt irriti (saltē ex iure positiuo) si ex metu graui fiant: talis est. 1. Contractus matrimonij: etiamsi iuramentum accesserit *ex cap. Cum loco. & cap. Veniens.* 2. Professio Religiosa *ex cap. 1. De his.* 3. In alijs quibuscunque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ, qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est. *Leg. Si mulier, §. Si dos, ff. Quod metus causa.* 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ, *cap. 15. q. 6.* 6. Authoritas tutoris per metum extorta. *Leg. 1. §. vlt. ff. de auct. tutor.* His addunt alij plures, vt promissionem, & donationē gratuitam, renuntiationem Beneficij, iurisditionē per metum extortam. Verûm hi controuertuntur, vt vide. *C. Lug de iust. d. 22. n. 115. & seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorũ administrationem non habent, quales ferè sunt prodigi furiosi, filij familias, vxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus, vide *Less. libr. 2. c. 17. d. 4.* & infrâ hic, *c. 4. d. 1.*

DV-

DVBIVM II.

Quid in specie de promissione, & donatione?

RESPOND. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis *supr. de Voto, lib. 3. t. 2. cap. 3.* Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij, resoluitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secũdùm se expectata, non conuenit inter Doctores. *Caiet.* negat, quem sequitur: *Marat. tom. 2. de iust. d. 19. sect. 10.* Alij (fortè probabilius) affirmant cum *Vazq. 1. par. 85. cap. 6. n. 4. Filliuc. Mald. &c.* Dixi *secundùm se*, quia certum est; quòd per accidens possit obligare sub mortali: v. g. ratione grauis damni, quòd alias promissarius pateretur, vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi nõ prospexisset. Vide *Less. lib. 2. c. 18. d. 5.*

II. Tota hæc obligatio cõmuniter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat, *Sà*, vix, quenquam promittentium intendere se obligare, aut alteri data ius exigendi, nisi addæt iuramẽtum, aut faciat instrumentum; sed plerũque tantùm intendere declarare suum propositum. Vide *Escob. t. 5. E. 5. cap. 6. & Molt.* Hinc vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa propter quã promittitur: alioqui præsumitur errore, vel ioco facta. *Trull. lib. 7. c. 16. d. 6. ex Couar. & Villal.*

III. Donare non possunt. 1. carentes vsu rationis. 2. muti & surdi nati: secùs si tantùm sint surdi, vel muti; vel licèt vtrumque, si nòrint scribere. 3. senes deliri, siue bis pueri; secùs si sint iudicio vegeti. 4. pupilli, vel impuberes (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ.

Vide infrà *cap.* 4. *d.* 1. 5 Damnatus criminis capitalis. Vide *Dian. p.* 8. *t.* 6. *resol.* 3.

IV. Qui præsunt ciuitatibus, vniuersitatibus, Respubl. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas *Sanch. Dia. p.* 8. *t.* 6. *res.* 16. Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium Regni, vel status (præsertim si debitis grauiti, ijs satisfacere non poßint, vel subditi nimiù grauentur exactionibus) possunt ex reuocari à successore. *Batt. Lug. &c.* cum *Dian. p.* 8. *t.* 6. *res.* 18. & 123.

V. Donatio patris filio facta studiorum causa est valida, neque filius tenetur computare in legitimam; tum, quia fuit loco alimentorum; tum, quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesin. *Vvading. & 6. alij*, cum. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *resol.* 23. & 91. Sed *Trul.* limitat. nisi constat contrariam intẽtionem patris fuisse. Quod si tamen de ea nõ constet, præsumendum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post mortem patris nõ venire in collationem bonorum, nec debere cõferri in commune, nisi pater potestatus, fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *Vvading. ex leg. Si pater 2. ff famil. erciso.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus, non autem si illud gratis à Principe obtinuit, vti nec quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata: quia sunt quasi castrensia. *Molin. Fagund. Dian. p.* 8 *t.* 6. *res.* 127. & 128.

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, potestque reuocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare: præsenti autem, & tacenti facta, censetur ab eo acceptata; quia in fauorabilibus habetur pro consensu. *Molin. & alij* 8. *Dian. cap.* 8. *t.* 6. *resol.* 89. 98. & 108. pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ: nam hanc sine acceptatio-

tatione valere & irreuocabilem esse.est probabile. *Lay. Dian.loc.cit resol.* 106 *& p.3.t.5.resol.* 107. Multis tamē casibus, dummodô verba dirigantur in presentem. potest pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore: filius familias pro patre, seruus pro domino, Monachus pro Monasterio; imô etiam secundûm multos, quicumque alterius curā gerit, vt Prælatus pro Religioso, maritus pro vxore, dominus pro seruo, &c. stipulari. Denique idem iura permittunt Iudicibus, & Notarijs publicis. *Sanch. Molin. Trull. &c. Dian.p.8.t.6.res.97.*

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Caius: ver.grat. dat equum absentem, non acquiris Ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde si intereat Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat: is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Caium pro iniuriâ, ratione iuris, quod habeas ad rem. Ac sic donatio purê verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt â promissione, vt *Less. lic. cit. dub.* 2.

IX. Donatio, vti & remissio debitorum liquidorū, vna vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra summam 500. solidorū (quæ summa hodie ad 500. vel secūdûm quosdam ad 800 aureos Italicos excurrit, vt ex *Claro, &c.* notat *Laym.l.3.tr.4.c.12.num.15.*) non tenet quoad hunc excessum, sed lege ita statuente, ob cōmune bonum potest â donatore pro arbitrio repeti. Excipe; nisi Iudici donatio ea insinuata, sit iuramento, firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium incendio, vel ruina destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorū, aut fiat in renuntiationem iurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus â belli duce, ex bonis proprijs mobilibus; vel hostium spolijs. Vid. *Less l.c.*2.*c.*18.

 num.

num. 102. *Laym lib.* 3. *t.* 4. *c.* 12. *n.* 15. *Tam. d.* 6. *de iust. q.* 2. *dub.* 2. *n.* 15. ex *Mol. Clar. Rebe. &c.* Quare si tunc repetatur, quod absque ijs conditionibus, vel vltra dictā summam datum est, tenetur donatarius reddere, aut hæredibus repetentibus: si non repetatur, potest retinere. Vid. *Aut. citt.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderádo, sperando, &c. aliquid alterū facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur, vt v. g. dat aliquis puellæ ad eius consensum eliciendū: si postea non consentiat; non tenetur datum reddere; nam etsi non dedisset, si sciuisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, vt ponitur. Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. *Less. c.* 18. *d.* 16. *&* 17.

XI. In similibus donationibus allectiuis, potest aliquis, v. g. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare, quod donator sperat: cum donatio sit absoluta, animo alliciendi, nō obligandi. Vnde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere, quia eo ipso quòd donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel vt consensum extorqueat. *Less. loc. cit. Dian. part.* 1. *t.* 2. *Mor. resolut.* 40.

XII. Non tenet donatio ob causam præteritā, vel præsentem, quæ verè non est, vt v. grat. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti, vel quia pauperes, & reuera non ita est, teneris restituere, cùm sit error in formali causa & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cùm non sint, debent alijs pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria, vt v. grat. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad homi-

minum misericordiam prouocandam; quia tunc primaria intentio dantium est, dare pauperi *Bon. Less.* vid. *Dian p.8. tr.6. resol.89.*

DVBIVM III.

Quibus casibus donatio possit reuocari?

RESP. I. Donatio inter viuos, hoc est, qua quis vult se viuo rem absolutè alterius esse, potest reuocare (etsi res iam tradita sit) tribus casibus, nisi tamen donatio fuerit renuntiaria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio. Sunt autem hi casus.

I. Si donatarius inormiter ingratus sit: vt si donanti ætroces iniurias inferat; si inopia pressum non alat, &c. Quod notandũ pro filijs, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. *Sylu. Les. Bon. Trul. c.17. d. 12.* Neq; valet pactũ, vt donatio nõ possit ob ingratitudinẽ reuocari. *Bar. & alij. 8. Lu.* Dia. *p.8. t 6 res.57.4.* Debet tamẽ ingratitudo corã Iudice probari, ante cuius sententiã donatarius non tenetur restituere. *Mol. Lug. & alij 4. Dian l.c. res. 85.* posteam verò etiã fructus præceptos post litẽ contestatam. *Mol. Dicastill. Dian. res.* 58. Ab hæredibus autẽ non potest reuocari ob eas causas ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse sciuit, & tacuit; secus si ignorauit *Gomez, Hurt. Vvald. Lug. Dian l.c. res.* 54.

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato, respectu legatarij, si defunctum testatorem grauit iniuria afficiat v.g. vxorem eius cardinaliter cognoscat. *Molin.* Dicast. *Dian l.c resol.* 58.

III. Non habet autem locum. 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prelatus, vel Clerus fuerit ingratus; quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. *Less. Lugo, Hurtad. Hun. Vvadin. Dian. loc. cit. resoluc.* 56.

 2. In

2. In donatione remuneratoria (v.g. pro beneficijs alias non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potiùs est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur. 1. si donator in ipsa donatione expressè meminerit meritorũ, vel 2. si de meritis constet. 3. In dubio *Dian. loc. cit. resol.* 115. 116. 17. 19. *&* 20. ex *Barbos. &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorũ donauerit, & postea nascatur proles, quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascatur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, reuocari potest tota: si alicui ascendentium, vel patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis pijs, tantum reuocari potest, quantum necessarium est, vt filij habeant legitimam. Quamquam rectè notat, *Lessius* ad ædificationem expedire vt quod Ecclesiæ, vel Monasterio datum est Prælatus totum restituat. Porrò etsi iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare, quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionẽ dictam Excipe; nisi expressè etiam hanc cõditionem exclusèrit: tunc enim ipse reuocare non posset: possent tamẽ eius liberi, post mortem patris. *Bon. Less. c.* 18 *d.* 14. An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascatur illegitimi, qui postea legitimentur, Vide *Dian. loc. c. res.* 63. & 64. Item an in donatione remuneratoria, *res.* 65. vbi cum *Molin. & alij* 6 negat, nisi excedat causam

V. Si donatio fuerit inofficiosa contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filij priuentur sua portione legitima: tunc enim post mortem patris possunt filij reuocare. *Nauarr. cap.* 26. *Less. loc. cit.* licet donatio fuerit iuramento confirmata. *Megal. & alij* c. *Dian p.* 3. *t.* 6 *resol.* 66. Imò etiam viuente patre licet enim ante mortem patris non debeatur ligitima, vt tradenda debetur tamen vt conseruanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per iudicem cogi, vt ser-

feruet legitimam, ne is post mortem partis careat alimentis. Ita probabiliter. *Dian.loc.cit.*ex *alijs.* 6.contra *Less.&c.* An autem & quando donatio rescindenda in totum. Vide *Dian loc.cit.*

VI. Per superuenientiam liberorum, vt probabiliûs affirmat. *Dian.p.*8.*t.*6,*res.*78.ex *alijs* 4 contra quosdam. Si tamen pater non reuocauerit, non potest à filiis postea natis reuocari, nisi pro ratione falcidiæ, siue ex testamento, siue abintestato successerint. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid sit donatio mortis causa, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat?

RESPOND. Donatio mortis causa, qua quis sic donat vt velit rem esse alterius primûm post suam mortem, vt si dicas, *do* tibi hoc post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo me nũc moriturum, reuocari potest etiam tribus casibus his.

I. Si donatorem pœniteat, siue expresſ è, siue implicitê; vt si rem illam donet alteri. *Less loc cit.*

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipso, quo periculum euasit, censetur tacitê reuocata donatio: vt si quis det in graui morbo, vel instante prælio. *Bon d.* 3 *q.*13 *p.*1 *vlt.num.* 10.

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est: vt etiam accidit in testamentis, & legatis. Secûs est in promissione, & donatione inter viuos quæ transit ad hæredes. Quod si autem donator promiserit se non reuocaturum, transit in donationem inter viuos. Vide *Less.c.*18.*d.*1 *n.*116. *Molin.d.*286. *& d.*288. *Azor,lib.*11.*c.*11.*q.*4.*Bon.loc.cit.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem. *Dian. loc. cit. resol.* 66 *& alij* 5. nec valet in absent: sine nūtio ad hoc destinato, vel epistola: licèt valeat vt fidei commissum, si fuerint adhibiti testes. *Dian. &c. loc. cit* Valet autem probabiliter etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causa possunt omnes, & soli qui possunt testari excepto filio familias, qui licèt testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit iuris publici; donare tamen mortis causa cum id sit iuris priuati, potest si adsit patris consensus expressus; imô sine hoc donare eum posse, non tantûm de castrensibus, sed etiam aduentitijs, probabile cēset. *Dian. loc. cit. resol.* 68 *&* 69. Hinc donare sic possunt minores 15. annis, etiā sine cōsensu sui curatoris. *Dian. l. c. resol.* 71. ex *Molin. & alij* 9. Non autem vsurarius, nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit (potest tamen ad causas pias. *Ibid. resol.* 73. ex *Fagund. & alij* 6.) Nec surdus, & mutus à natura, secus si à casu superueniēte: vel si surdus sit, aut mutus tantûm, licèt donare inter viuos possit secundûm quosdam. *Azor, Dian p.* 5. *tr.* 6. *res.* 12.

DVBIVM V.

Quid sit commodatum, precarium, & depositum?

RESPOND. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, vt si dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad vnum mensem: implicitè, vt si dicas, commodo tibi librum, vt eum describas; quia tunc implicitè tantum tēporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum,

Pre-

Præcarium est, quo conceditur petenti res vtenda, nō ad certum tempus (in quo differt à commodato) sed donec concedens repetat, siue expressè, siue tacitè, vt si det alteri, vt vendat. *Laym. lib. 3. tr. 4. c. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendū, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se mouens, vt vestis, equus, &c. *Vnde circa hæc resoluuntur.*

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia ante definitum tempus. *Laym. lib. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licèt simili damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet. *Less. cap. 27. d. 5.* quia vt ait. *Nauarr.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Laym. loc. cit.*

III. Si depositarius bona fide existimet, depositari non displiciturum, si re deposita vtatur, licebit vti, aliàs non. *Less. loc. cit. d. 2.*

IV. Si depositum sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere & mensura, non videtur depositarius peccare saltem grauiter ijs vtens, si certus sit, se tantundem eiusdem bonitatis habiturum quando recuperetur. *Less. loc. cit.* Secus si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arcæ inclusa, vel munita sigillo. *Sylu. Azor, Less. Bonac.* vid. *Trull. cap. 25. d. 1.*

Verùm si is, cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est negligenter custodiat, ita vt pereat, negligentia autem non sit Theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sà*, non teneri ad restitutionem in conscientia. Alij tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui iuridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde

si leuis tantùm, imò & aliquando si leuissima (nimirum quando depositio facta est in commodum vtriusque; & si pretium pro custodia accipiat.) Vide apud *Less ca. 7. d. 8. Laym. lib. 3. tr. 4. cap. 25.* vbi docet depositarium tãtùm teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata, seu crassa, cũ quis facit, aut omittit, quod vt plurimùm non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis; vt v. gr. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autem dicitur, cum quis facit vel omittit quod nõ facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: vt si quis depositum relinquit in suo cubiculo; sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur cũ facit, vel omittit, quod non facerẽt homines diligentissimi: vt si quis ostium quidẽ obseruarit; sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Sartores molitores, & ceteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, aurigæ caupones, apud quos res deponuntur, tenetur ex leui culpa: quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imò *Syluestr* verbo *Nauta*. vult eos teneri ex leuissima, ex *leg. 1. ff. depositi*. idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes, quod etiam. *Less. & Trull. cap. 25. d. 1.* putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expressè tradiderit custodiendam; si autem ipsis tantum videntibus deposuerit: v. g. in diuersorio, naui, &c ne quidem ex lata teneri. Vide *Bonac. Trull. par. 1. tr. 8 resol. 74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet an depositum sua culpa perierit: non tenetur in conscientia ad restitutionem. *Sanch de matrim. lib. 2. d. 14. num. 18.* quia in dubio non præsumitur delictum, ex *l Merito, ff pro socio*. vide *Dian. p. 2. tr. 9 res 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes,

mes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu perijsse, & nō potuisse simul cum rebus suis (imminente; v.g. incendio) seruari: tunc enim nō teneretur, quia præsumptio doli cessaret. Vide *Palaum t. 1. d. conf. d. 5. p. 4. Trull. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habeatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino perijsse, dicit. *Mol.* citatus ab *Escob. vid. Trull. loc. cit.*

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem, potest â depositario pro eius vsu aliquid accipere: quia is est pretio æstimabilis (licet eo casu nôn depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus) Secus si sit vsu consumptibilis: tunc enim depositū eo ipso quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, vt *vid. dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13 p. 4. Trull. loc. cit.*

DVBIVM VI.
Quid sit mutuum?

RESPOND. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura constantis, dominium â mutuante in mutuatariū transfertur cum obligatione restituendi eandem, vel similē specie, & bonitate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus vsu comsuptibilibus, inter quas etiam est pecunia, quæ licet non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur â permutatione, quod in ea reddatur res alterius speciei. Item â pignore, hypoteca, deposito commodato, & locato, quod dominium in iis non transferatur, sed vsus tantum. *Bonac d. 3. q. 3. par. 1.* Vnde resolues.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item praestare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium sit; & rem eadem quantitate, & qualitatẽ reddere suo tempore.

IV. In verò mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est vsura; de quo dubio sequenti.

DVBIVM VII.

Quid sit vsura?

RESPOND. Est lucrum immediatè prouenienś ex mutuo, ita vt mutuans suprà sortem, id est, summã capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecunia aestimabile, ita vt lucrum tale praecisè intendantur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & graue peccatum cõtra ius humanũ, & diuinum, cùm mutuans acquirat lucrũ ex re iam nõ amplius sua; quia res mutuata iam transijt in dominiũ mutuatarij, vt patet ex difinitione. Et regula generalis est: *Omne pactum, vel grauamen siue onus additum mutuo, praeter id quod ei proprium, & intrinsecum est, reddit contractum vsurarium. Bon. d. 3. q. 5. Card. Lug.* &c. Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem vsuram, etsi sit mẽtalis tantum, absque externo pacto. Dicitur enim vsura mẽtalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo vltra sortem, etsi exteriùs pacto id nõ exprimat; sicut realis, seu exterior vsura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur vsura palliata, cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractũ emptionis, locationis, &c. in quo tamẽ reuera vsurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tolet. lib. 3. c. 31.*

II. Non est vsura, si mutuans nihil intendat vt pretium,

tium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione aliquid donetur, licet illud vt finem principalem intendat. *Mol. tom. 2. d. 305. n. 6. C. Lugo, d. 25.*

III. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatũ, non gratis, vt putabat; sed vt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset; vt habet *Sà*, verb. *Vsura*. C. *Lugo. d. 25. s. 3.*

IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causa; atque vlterius inde sperare officium, quia amicitia non æstimatur prætio. C. *Lug. l. c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel eius opera) officio aliquo illicitum est, & vsurariũ. Ita commun. *Mol. d. 320. Less. Sal. C. Lug.* contra *Nauar.* etsi *Salas, de vsura, d. 9. n. 4.* eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, vt statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. Vid. *Trull. lib. 7. c. 19. d. 7.*

VI. Pactum, vt à mutuatario conferatur Beneficium Ecclesiasticum, est vsura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est vsura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat vbi sibi reddantur sua, vel ne sibi inique noceatur; quia hæc iure iam ante debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem. *Bon. q. 3. p. 3. n. 15.* ex *Azor, Regin.* &c.

VIII. Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperanda sorte; quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum & difficultatem conijciat. *Bon. d. 3. q. 3. p. 5.* Nec esse tamen esse, vt periculum illud, &c. deducatur in pactum expressè, vel tacitè, docet *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. nu. 9.* ex *Med. Valent. Mol. Less.* &c. Idem dicit C. *Lug num.* 80. Et sic illiciti sunt Montes pietatis, vt vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum à Republ. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus gratis mutue-

fuerur, ita tamē vt parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conseruatione talium montium. Vid. *Tol. lib. 5. cap. 18. Less. lib. 2. cap. 20. d. 13. Bon. loc. cit. par. 13.*

IX. Nec est vsura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarij in reddendo, tēpore constituto, paciscaris, vt si tunc non soluat, aliquid det præter capitale ioco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur; dummodò nō fiat alia intentione, quàm vt mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, nō licebit pœnam exigere, vt habet. *Tol. supr. c. 31.* Qui ait manifestum esse argumētū prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixo tēpore, vt pœnā recipias: ac simpliciter vsuram fore, si certò sciens alterum non valiturum soluere, adhuc tali pœna oneres. Vid. *Bonac. d. 3. q. 3. p. 7. Molin. t. 2. d. 317. Less. lib. 2. c. 20. d. 15.*

X. Nec est vsura, pacisci & accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domū reficere aut poteras nunc commodo tēpore emere triticū, priuando autē te tua pecunia in dando mutuo corruit domus, & postea carius emas triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita vt mutuatio sit verè causa lucri cessantis. Vbi notat. *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quòd verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habes aliam. 2. Quod malis negotiando aliterue lucrari, quàm sic mutuando, ita vt mutues tantùm in gratiam mutuatari. 3. Vt minus exigas, quàm lucrari poteras, & deductis expensis, quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia, & varijs adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore, vel minore eius certitudine, æstimare id poteris, & fē-

cum

cum mutuatario de eo pascici. *S. Thom. art. 1. ad. 2. mol. d. 314. Salas. dub 18. &c. C. Lug. d. 25. sect. 6. Bon. q. 3. p. 4.* Hinc qui non habuit animũ negotiandi vel si non erat nec breui sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere vltra sortem, quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa vsura est, si mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis; v.g. rem tantùm valentem 100. vendant pro 150. numerandis post annum; quia vendẽdo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habet emptores, pluresque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeò illud non cessat ratione huius venditionis. *Dian par. 2. t. 3. 4. Trull. 19. d. 9.* vid. *dub seq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, vt restituatur nouum (præsertim certo tempore) est vsura, si mutuans sciat nouum fore melius, & maioris pretij. *Sylu. Nauarr. Trull. d. 15 n. 12.*

XII. Est vsura ex communi sententia, si des mutuũ, vt postea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi rursus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare; quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum priuet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. *Less. lib. 1. cap. 20. d. 8. C. Lug. d. 25. n. 46.* Vid. *Laym. lib. 3. t 4. cap. 16. n. 3. Bon. loc cit par. 3.*

XIII. Vsura est, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim dum non soluitur, sis liber à tributis, vel oneribus iustis soluendis. *Salas Card. Lug num. 64.* ex communi.

XIV. Item mutuare ea lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia si spontè onus illud suscipiat, eo quòd facilè possit obtinere, non erit vsura, *Ibid. & Bonac. loc. cit.*

XV. Item si frumentum quod alibi habes, des mutuum obligādo, vt tibi reddatur hic vel alibi (cûm maioribus sumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *Ibid.*

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuo v.g. 100. florenos, nō potest exigere plus, quam eorum pretium, & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur, nō potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra fortem. Quôd si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia aliàs non restitueret ad æqualitatem. *Vide Less. lib. 2. cap. 21. d. 8. Laym. lib. 3. t. 4. cap. 16. n. 15. Bon. loc. cit. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet; quia si quis v.g. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia pecunia non spectatur ordinariè (nisi aliter conuentum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Vnde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verô in frumentis, &c. spectatur ipsa materia; quia non petitur mutuum frumentorum propter pretium frumēti; sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergo etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mēsuras, quot dedit mutuô. Interim tamen quidam de his rebus eodē modo loquuntur, quo de moneta. Vide *Laym. loc. cit. n. 14. & Bon. loc. cit.*

Quæres. Quæ obligatio & pœna sit vsurariorum, & cooperantium?

Resp. I. Vsurarius etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imô etiam omnes ij, qui ex parte vsurarij cooperantur efficaciter; v. grat. iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui

quo

quouis modo iuuãt, vel cogũt mutuatarios ad solutionem vsurarum. Dixi (*positiuè, seu efficaciter*) quia habendo se negatiuè possunt permittere vsurarios, ob iustam causam, & necessitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorũ, ferè excusantur minus principales famuli. II. Vsurarius publicus, siue notorius nõ debet admitti ad communionẽ altaris; nec absolui, donec restituat vsuras; nec sepeliri in locō sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. III. Addit *Laym. loc. cit. num.* 21. eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituere. Vide *Less. Bon. Trull. c. 9. d.* 22.

DVBIVM VIII.
De emptione, & venditione.

ARTICVLVS I.

Quid sit emptio, & venditio?

RESPOND. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur completurque mercis traditione. Venditio contra Iustitia eius in hoc consistit, vt pretium sit iustum, siue exæquet valorem rei; & contra, aliàs si absque legitimo titulo secùs fiat; committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligauit: etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. Vide *Laym. ca. 17. Bon. d. 3. q. 2. par. 1 & 4.* Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere viliùs, quàm res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circunstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus vendat vilius; quia venditio manet

voluntaria, inquit *Caiet*. Vid. *Bon. lo cit. n.* 21. *&* 22. Potest nihilominùs grauiter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. *Laym. loc. cit. n.* 20.

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat, quia tunc vêdictorem liberat multis curis, & expeditũ facis ad alia noua cõparanda, vnde meritò pretium decrescit. *Bon. loc. cit. p. 4. n.* 13. ex *Less. Reg.*

III. Quoad venditorẽ, is cõmuniter debet vendere secũdûm pretium taxatum â lege, vel magistratu, quod si nullum est, id cẽsebitur iustum, quod morali hominũ æstimatione imponitur Quod non cõsistit in indiuisibili, vt anxie scrupulari oporteat; sed diuiditur in *infimum*, medium, & summum: siue vt alij vocant, piũ, moderatum, & rigorosum, ita vt intra latitudinem huius pretij vẽdere & emere liceat, nũc summo, nũc infimo.

IV. Si quid emptori valdê vtille sit, non *licêt hoc* sol nomine rem vendere vltra pretium iustum: quia vtilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. *Bonac. loc. cit n* 27 ex *Less lib. 2. c. 27 d* 4. *Fill t.* 35. *n* 77.

V. Licêt autem vendere carius, quâm valet, pretio currente, si alij boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit iniuria. Tales autem sunt: v. g. lucrum cessans, aut damnũ emergens, aut incommodũ, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut affectus eam in singularis; vt si acceperis â maioribus, â Principe. Item, si res sint nouæ, raræ & singulares; vt v. g. peregrini flores, anes, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. *Laym lib* 3. *t* 4. *c.* 17. §. 1. *n.* 10 *Bon. loc cit n.* 5. ex *Less Reg. &c.*

VI. Qui res minutim, & in parua quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere quâm qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas, &c. impendere ad ea conseruanda; & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui auenam,

fœ-

fœnum,paleas,&c.carius vendunt,quam alij;dummodo pretium ijs non sit taxatum.*Salon.Trull.d.25.n.11.*

VII.Non licet carius vendere præcisè ob dilatam solutionem,aut vilius emere, ob præcisè anticipatam solutionem,quia in venditione,quæ fit credito,vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideoque vsura,si quid supra sortem exigatur.Quod intellige,nisi interueniat alius titulus ex supra enumeratis de vsura:vel nisi aliunde crescat pretium:v. g.ex frequentia emptorum,&c.*Bon.loc.cit.*ex*Less.Reg.Filliuc.&c.*vid *superiore dub.*

VIII.Licitum est vendere rem cum pacto de retrouendendo,id est,vt emptor teneatur tibi statuto tēpore,vel cum volueris,eam reuendere modo vera,& non ficta emptio fiat,nec palliata vsura intercedat. *Molin.d.375.Less.dub.14.&c.*qui addūt,iuxta æstimationem illius operis,ac pacti,pretium esse imminuendum. Vid. *C.Lug.d.26.n.189.*

IX. Monopolia,id est,cùm vnus, vel plures id efficiunt,vt ipsi soli aliquid vendant , vel cùm mercatores conspirant,non minoris vendere, non sunt cōtra iustitiam,modò non conspirent extra iustum pretium vendere.Ita contra *Rebell Nauarr.&c.*docent *Molin. Less.&c.*Qui tamen cōcedunt esse contra charitate. Vid. *C. Lug.d.26 sect.13* Porrò Principū vel Magistratus est,cū vni,vel paucis tale priuilegiū cōceditur, vel soli aliquid vendant,ijs etiam pretiū taxare,& sic prouidere ne subditi grauentur.Vid.*Less.c.21.d.20* C.L *u loc.cit.& Tru.c.10.d.18.*Vbi rectè notat ex *Nauarr.&c.* etsi alia monopolia ex iusta causa authoritate Principis, vel Resp. concessa,taxato pretio sit licita;v. g. bibliopolis,vt nemo alius talem librum vendat. vel vt tantùm sit vnus, aut duo tabernarij in aliquo loco; nihilominus quando vnus vel pauci propria authoritate ea constituunt; v.grat.emendo merces certi generis,vt frumentum,vi-

uum, oleum, &c. vt ipse de inde arbitratu suo vendat carius, peccare semper etiam contra iustitiam, cũ obligatione restituendi.

X. Venditor debet emptoré præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest, v.g. si equus sit furiosus domus ruinosa, oues morbidæ, pãnus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude, & damno secuto: saltẽ si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v.g. si deficiat in pondere vel mensura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituẽdi. 1 qui frumentũ venditurus ponet prius loco humido, vt intumescat, 2 qui vino Rhenano miscet Francicum, 3 qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. *Les. Bonac. Dian. part. 3. t. 8. resol. 51. Trull d. 11.* Quando autem venditor posit iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretiũ, vel rescindendi contrarium. Vid. *C. Lug. d. 26. sect. 8. n. 128.* & *Trull. c. 20. d. 11.* vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam; rescindendã tamen vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor cõtra hoc exceperit.

XI. Si scias occultè debitorẽ tuum non esse soluẽdo, iniustum videtur, ijs qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario; tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur. *Leu. loc. cit. p. 10. ex Les. c. 21. d. 10. Fill. &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretiũ mercis mox minuẽdum, licet tamen vendere pretio currente, & nõ dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustũ. *Bon q. 2 p. 5 n. 12. ex Azor, Fill. Les. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v.g infimo vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, vt habet *Ang.* verb. *Emptio*, non teneri restitue-

tuere, sed posse retinere excessum, cũ sua industria acquisiuerit erit. Aliud tamen est de famulis mercatorũ quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini. Vide *Less d. 18. Card. Lug. d. 26 sect. 9.*

XIV. Quando sartoribus ementibus pannum prijs, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam alijs eo quod sint parochiani mercatorum, vel sæpe ab ijs emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant; quia nulli fit iniuria; & cũ mercatorum plurimũ intersit, vt tales ad ipsorũ potiùs, quam aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere; ijsque donare eam parte. *Fill. Dian p. 3. tr. 8. resol. 26.* Negat tamẽ *Salas*, eo quod mercatores falsò dicant se remittere, vt alliciant.

XV. Cùm res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui priùs tempore emit, alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel alijs pijs locis, acquiritur dominium ante traditionem. Vide *Less. l. c.* & *Card. Lug. d. 26. sect. 9.*

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sic certa, ac determinata, v. gr. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expressè conuentum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sic indeterminata (vt si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oues ex grege) vel si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (vt aceruum totum tritici vno floreno, in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem periculum spectat ad venditorem. Vide *Less. dub. 12. l. 2. Card. Lug. d. 26. sect. 14. n. 216. Laym. libr 3. tr. 4. c. 17. §. 3. Bon. q. 2. p. 8.*

XVII. Si res vendita pereat, aut deteri fita post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum

persolucrit, quia res domino perit. *Laym. Bonac. loc. cit.*

Quaeres I. An & quo modo liceat emere chirographa seu credita alterius?

Resp. Si credita in posterũ exigẽda (siue ius quod habet alter, vt ipsi futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est vsura, secluso tamẽ lucro cessante, & dãno emergẽte. *Bon. d. 3 q. 3. p. 10. ex Mol. Les. Tol. Pill.* Quia accipitur aliquid supra sortẽ ex mutuo (nã mutuat implicité minorẽ pecuniã pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint certa, periculosa, & litigiosa, ac cũ difficultate exigenda, licité is qui nõ est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel maior, quia cũ tali periculo, & difficultate minus valẽt. *Bon. l. c. Trul. li. 7. c. 20. d. 8.* Vnde resolues.

I. Vsuram comitunt. 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui vt anticipatã faciant solutionem aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione ad soluendum: quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali, *Bon. l. c. Nauarr. Molin. Salas &c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita, & stipendia, siue salaria debita militibus, aut famulis nobiliũ, quia habent adiuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo, quam ob causam idem licet, etiãsi credita illa tempore praesenti, vel etiam praeterito fuerint soluenda. *Bon. l. ex Regin. Molin. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus: tum quia alioqui praemium ex delicto suo reportaret. *Mol. d. 313. Fill. Bonac. loc. cit.* Hinc Quaestores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignae solutionis, non possunt chirographa, vel credita em-

re minoris, vt docent. *Auth. cit.* Additque *Salas, & Mol. loc. cit.* Non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incũbit soluere magnatum debita, vni potius soluere, quam alteri (nisi quis fortè ius præ alijs habeat, vt vide *supr. de ordin. restit.*) sed teneri omnibus soluere pro rata. *Bona. loc. cit.* vide *Trull. lib. 1. d. 10.*

ARTICVLVS II.

Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

RESPOND. Ea est, cûm quis rem sibi comparat eo animo, vt integram, & non mutatam, cariûs vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxiũ est periculo multorum peccatorum, & valdè distractuum, ac inducens statui Clericali, sic lucris inhiare, seuerè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, vt ait *Less.* quem vide *loc. cit. d. 1. & Laym lib. 3. tr. 4. c. 17. Bon. de contr. a. 3. q. 1 par. 5. Card. Lug. d. 26. sect. 3. n. 19.* Vnde resolues.

I. Si Clericus semel iterumque tantûm negotietur, in materia non graui; v. gra. libros, Cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat cariûs, non est mortale. *Less. io. Mald Fill. Dian. Card. Lug l. c.*

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vẽdant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorũ. *Mol. Less C. Lug. sect. 3. n. 29.* vel nec, si greges alãt vt fœtus lac, lanam vendat *C. Lug. l. c.* Vbi tamen negat licere ijs conducere agros, vt fructus vendant, eo quod (licèt non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Conc. Chartag.* vide *l. c.*

III. Non peccat Clericus 1. si emat agrum cum fructibns iam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus

ctus agri sui *Card. Lug. loc. cit.* ex *Molin Fill. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, posteà, vel quia nō indiget, vel mutato consilio, cariùs vendat. *Ibid.*

An verò, & quomodò Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate. Vid. *Card. Lug. d. 26. sect. 4. n. 36. Trul. loc. cit. d. 19. Barbos. de iur. vn. lib. 1. c. 40. art. 1.*

DVBIVM IX.

Quid sit contractus census, & an licitus?

RESPOND. Is est, cùm certa summa pecuniæ: v. gra. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua vtili, siue fructifera certam aliquam pensionem, seu cēsum: v. g. florenos 5. annuos, vel 6. prout cōsuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic non sit mutuum, & vsura, si aliàs prauam intētionem non habeas: sed vera emptio, & venditio, qua emitur, non præcisè ipsa pensio; sed ius eā percipiendi: quòd longè minus valet, ideoque minoris emitur: licèt post multos annos pretium longè superet. *Molin. Less. Laym lib. 3 tr. 4 cap. 18. & ceteri communit.* Rectiùs tamen *Car. Lug d. 27 sect. 2 n. 20* probat, ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, nō emi pensiones, neque ius, ad illas, neque fructus; sed potiùs partem vsusfructus talis prædii, super quo census constituitur; ita vt dominium tot ī directum prædij maneant apud venditorem: dominiū verò vtile, seu ius vsusfructus, ex parte vendatur. *Vnde resoluuntur sequentes casus*, qui etiam ex natura emotionis, & venditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus si non seruetur pretium iustum à lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantùm pro 100. ematur.

II. Non solùm licitus est census realis, id est, consti-

stitutus super re aliqua, vt supra dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur ita vt ad quemcumque res transeat cum illa obligatione, & onere; sed etiam (saltem ei natura rei, & seclusa prohibitione legis positiuæ) personalis, & constitutus immediatè super persona, quæ sub opera, & industria, vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, vnde pensio duci possit: alioqui enim ius quod venderet, nõ esse pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter. *Couarr. Less. Sal. dub. 3. n. 2. &c.* contra *Nauarr. Mol. C. Lug. d. 37. sect. 2. n. 25.* vbi censum merè personalem illicitum esse docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores, seu cẽsuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rẽ nõ potentẽ reddere fructus, saltẽ tot, quot pẽsio exigit: aut reddentẽ quidẽ, sed iam alijs censibus venditos. *Bon. d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.*

IV. Sicut cum in emptione res perit, perit damno emptoris sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census, pereat, vel fructus eius absque culpa venditoris: nunc enim perit census, ita vt emptor siue censualista, non possit amplius percipere fructus, siue censum, quia qui emit, suo periculo emit. *Bonac. loc. cit. Fill. t. 35. p. 2. n. 225.* Vndè ad hoc incommodum cauẽdum inuentus est sequens modus.

V. Licitum est, vt probat. *Tol. lib. 5. cap. 46. & Less. c. 22. dub. 11.* contractui census adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res, super qua fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit, vel super alijs bonis suis eum statuere vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamẽ hoc pactum venditori compensari, augendo pretiũ census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designãdo *Bonac. loc. cit. n. 30.*

VI. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis; sed etiam redimibilis, cùm ex vna parte, tum

tũ vtriusque, vt patet ex terminorũ explicatione; quia irredimibilis census dicitur, cûm venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autẽ, cûm potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cûm ita conuentũ est, vt tam emptor, quâm vẽditor possit emptionem factam resoluere, & summam, quâm dedit, repetere. *Less. d 10. Dian per. 2. tr. 5. moral. res. 76.* Vide dicta *de pacto retro vend. in empt. supr.*

VII. Nihilominûs, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in *Constit. Martini V. & Calix. III. PP.* vti & *Carol. V. Imper.* vsurarius contractus iudicatur. Verûm id intelligi debet secundûm præsumptionẽ fori externi: præterquam quod illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt notat. *Laym. lib. 3 tr. 4. c. 18.*

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis spõsio, & nititur euentu fortuito, licitus est. *Fill. Dia. p. 7 t 9. res 70.*

DVBIVM X.

Quid sit cambium?

RESPOND. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cum quatuor sint cambiorum genera, nimirûm. 1. cãbium minutum, seu manuale. 2. Cambium per literas, 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum, seu fictum, circa ea resoluuntur.

I. Li-

I. Licitum est cambium mininū, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contra, quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligētia in pecunia omnia generis conquirenda, vt Campsarijs quibusvis sit paratus; item puritas materiæ, & commoditas, vt cum aurum, vel alia moneta commoda, datur pro minuta, & incommoda. *Laym. lib. 3. t. 4. c. 19. n. 4.*

II. Licitū est item cambium per litteras, cùm scilicèt Cāpsor hic, v. g. Monasterij Prior accipit pecunias, quas posteà literis datis alibi, v. gr. Francofurti refundit per suos Factores: quia hic etiā sunt iusti tituli, sc licèt, virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio: tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quam si realiter transtulisset. *Laym. loc. cit. Bonac. d. 3. quæst. 5. part. 1. Nauarr. Less. &c.*

III. Itē licitum est cambium reale, cum Campsor hic Monasterij Prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à Campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius cambij est item translationis, & assecurationis; tantumdem enim facit Campsor, ac si pecunias Cāpsarij absentes sisteret hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia numeret absentem, quæ vsque minus valet. *Laym. loc. cit num. 6. & 7. Bonac. loc. cit.*

IV. Illicitum est cambium fictum, seu siccum, quod nihil alium est, quàm titulus lucrandi: vt v. gr. Titius indigens pecunijs petit à Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat nisi Francofurti, v. gr. vel alio loco distante soluendo, petitque ab eo pretium, quo solet dare pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imò forsam nec habet istic correspondentem, id.

idque constat Campsori; contractus hic est cambium fictum, ac reuera mutuũ, ideoque palliata vsura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrũ illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tolet. lib. 5. c. 51. Bonac. d. 3. q. 5. p. 1.*

V. Quod attinet ad cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cãbium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt, si ideo præcisè plus exigatur, quia solutio diutiùs differtur vsura est, si autẽ ratione alteriûs tituli iusti; v. gr. lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumẽtũ lucrandi, quod si diutiùs, carent lucro, & quo longius est tempus, eo plures cambium petunt; ideoque crescit valor pecuniæ, tũc lucrum est iustum. *Laym. l. c. n. 9. ex Mol. Less. &c.*

VI. Qui cambiando (vel aliter) pecuniam adulterinam accepit, siue ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto. Vide suprà, de *vendit.* Neq; ex eo, quod ipse deceptus est, potest decipere alios, cum actio qua deceptus fuit, nullũ ad hoc ius tribuat. *Bon. d. 3. q. 5. p. 1. ex Azor. Sanc. n. &c.*

DVBIVM XI.

Quid locatio, & conductio?

RESPOND. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquã mobilem, vel immobilem alteri ad tẽpus vtendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constitua. Vtenda conceduntur; v. g. e locata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur locatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Vnde considerata huius contractus natura & iuris dispositione, *resolues sequentes casus.*

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si

II. Si abſque culpa conductoris, vſus vel fructus rei ceſſet: v.g. quia domus ruinam minatur, infeſtatur ſpectris, vel ob periculũ peſtis (niſi tamen quoad hoc nõ cõſuetudo ſit contraria) aut belli, tutam habitationem nõ præſtat, liberatur cõductor à ſoluenda penſione pro tẽpore, quo non poteſt inhabitare, vel alia re cõducta vti vel frui, vt vid. *apud.* Laym. *lib.* 3.*t*.4 *c*.22. *Leſſ. lib.* 2.*c*.24 *dub.* 1.*&c.*

III. Seruo aut laboratori conducto non debetur ſtipendium temporis notabilis, quo æger decubuit: nec ægro, niſi expenſæ modicæ: niſi tamen aliter ſit conuentum, aut conſuetudo ferat. Vid. Sà, verb. *Conductio.*

IV. Propter modicum damnũ, vel infortunium, nihil remittitur colono de pẽſione: ſecùs ſi magna ſit clades. Quòd ſi tamen antecedentium, vel ſequentium annorum fertilitate damnum compenſetur, non remittitur. *Laym.n.*7. *Leſſ.lib.* 2.*c*.24.*d*.4.

V. Si pluribus annis ob cœli clementiá (ſecùs ſi ob induſtriam tolentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant: poteſt colono penſio augeri. *Laym n.*8.

VI. Expenſas in rem conductam, quæ duratura ſunt: v.g. conſeruare ſarta recta, tributa, & onera publica præſtare, ad locatorem ſeu dominium ſpectat; niſi aliter conuentum ſit, aut conſuetudo ferat. *Laym loc. cit. num.*4.

VII. Si conductor in rem conductam neceſſarias, ſiue vtiles expenſas fecerit, poteſt eas de penſione detrahere, vel repetere à locatore, & dum non ſoluuntur, retinere rem conductam. *Laym.l.c. Mol. d.* 496.

VIII. Etſi incendium plerumque accidat culpa inhabitantium, & ſit in dubio contra illos præſumptio ſit; quia tamen ſæpè id fit culpa famulorum, quam pater familias præſtare non cogitur, hinc conductor abſoluendus eſt, niſi locator oſtendat culpam. Vide *Laym.ſup.num.* 6. & *Dian.par.*9.*t*.7 *reſ.*31. vbi ex

Hum.

Hum. & Berl. docet, si constet accidisse culpa certi, & determinati alicuius de familia, isque circa officium suũ deliquerit: v.g. stabularij, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patrem familias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligẽti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius: vel si non constet vtrum casu an culpa cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domus v.g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare: cæteroqui autem de pensione nihil ei remmittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non soluat: expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob quẽ domus v.g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rẽ locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re cõducta malè versetur: v.gr. destruat, vel abutatur, vel alendo in meretrices. *Laym. n. 9.*

XI. Successor vniuersalis, siue hæres, non potest ante completum tempus conductorẽ expellere; partialis autem succesor, vt emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractu locationis, vti neque conductor: nisi tamẽ aliter pactum sit: v.g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. vid. *Less. lib. 2. c. 24. & Laym. lib. 3. t. 4. c. 22.*

DVBIVM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

RESPOND. I. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel

vel non breuius saltem, quam ad decennium; ita vt dominium eius directum, & possessio ciuilis maneat apud dominium, qui reddat in Emphyteusim; domiuiũ autẽ vtile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere vt quotannis certum Canonem, vt vocant seu pensionem domino soluat, quâm si totum soluere negligat 2 6. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cûm scilicét res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in seculari 1 6. annis, incidit ipso iure in pœnam commissi, vt dominus eũ expellere posit, etsi de solutione interpellatus non fuerit: licét enim. *Bart & alij quidam*, apud *Dian. p. 8. to 7. resol.* 3 6. dicant, si per 10. vel 40. annos non soluerit eũ præscribere immunitatem in futurum, id tamen. *Vuesemb.* & *alij* 5. negant, vid. *l. c.* Porrô, quid iuris sit in hoc contractu pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, vt valeat. Vide *Laym libr. 3. t. 4. c. 2 3. Less lib 2. c. 2 4. d. 8.*

Resp. II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij vtilis proprietate retẽta, sub onere nõ quidem aliquid soluendi sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si itẽ nõ faciat Vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdũ etiam in feudo aliquid persolui debet in recognitionem dominij directi; sed tunc ex ea parte deficit â puro feudo, & declinat ad Emphyteusim. Porrô quid iuris sit circa feuda, pendet item â locorum cõsuetudine, quæ iuris communis sunt. Vide *loc. cit.*

Resp. III. Contractus libellaticus, siue datio ad libellum, dicitur, cûm Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quâm in feudũ, vel Emphyteusim accipit, simili contractu tradit tertio (ad quod tamẽ, si in decennium fiat, requiritur domini cõsensus) ita vt sit, quasi sub feudum, & sub Emphyteusis. Ita *Less.*

DV

DVBIVM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

RESPOND. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spondent, vt id eius sit, qui veritatem assecutus fuerit, v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel istam ciuitatem obsessam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur. 1. vt fiat super re dubia. 2. vt sit æqualitas in re, quæ spōdetur, cūm æquali incertitudine. 3. Dubius euentus in vtroque. 4. vt vterque eodem sensu, accipiat id, de quo certatur. *Mol. Less. C. Lug. d. 36. sess. 9.*

Ludus verò est contractus, quo ludentis inter se paciscuntur, vt victori cedat, quod vterque deposuit. Hi contractus iure naturæ liciti sunt, modò debitæ conditionis ad sint, & aliunde non interueniant scandalū, aut iusta prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, siue ea fortuita sit, siue ex industria pendeat. *Less. c. 26. dub. 1. Bon. d. 2. q. 3. par. 1.* Vnde resolues.

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset à Religioso, & filio familias, non potente alienare. *Laym. lib. 3. t. 4. c. 21. n. 5.*

II. Si tamen filius familias (& idem de Religioso ait *Nauarr.* apud *Less. loc. cit. d. 1.*) alatur in distanti loco à parentibus poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum; v. grat. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, vt habet. *Sot. Less. loc. cit. Laym. &c.* Ac præterea potest, etiam filius

filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. *Laym. loc. cit. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2 num.* 10. & *seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum; vt v. g. si simularet se planè ignarum lusus, & sic alterũ multò imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si conuitijs lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliâs non consensurus. *Molin. d.* 517. *Laym. loc. cit. Bon. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 3.

IV. Si in re quæ spondetur, fit inæqualitas, & hoc alteri parti (v. gr. cuius pecunia maior est) sit nota, isque nihilominùs spondere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti & volenti non fit Iniuria, vt dicit. *Nauar. Medin. Sanch.* Dian. Contrarium tamen probabilius docet. *Card. Lug. d.* 31. *sect.* 6. *n.* 81. ex *Mol. Less. & Bon.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio vtriusque, & alter nulli se exponi periculo. Vid. *Azor. par.* 3. *lib.* 5. *c.* 29. *q.* 7. *Bon. d.* 5 *q.* 3 *p.* 2. *q.* 36. *n.* 3. *Salas de Lug. dub.* 13. *n.* 3. *Escob.* & *C. Lug. loc. c.*

V. Per se quidem, & iure naturæ licita est etiam sponsio de futuro euentu, qui damnũ proximi coniunctum habet: v. g. Petrum intra annum moriturum (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortẽ Petro: id est per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) iure tamen humano sæpè prohibetur. *Car. Lug. loc. cit. n.* 74.

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita; v. gr. plus altero potaturum, sit illicita; quia inducit ad peccatũ, quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere. *Sanchez. Lug. Dian. p.* 7. *t.* 9. *resol.* 69.

VII. Probabile est, quod docet. *Molin.* &c. dum quis minis, vel conuitijs, ad lusum inductus est, & perdit victorem non teneri restituere; quia talis absolutè

voluntarié lusit, Bonac. l. c. ex Mol. & Garc. contra Azor, Less. Reg. Fill. &c. communiter.

VIII. Communior sententia est, teneri restituere eum, qui lusit, vel certauit certô præsciens se victurum esse. Contrarium tamen nempê non teneri, dummodô dolus abfuerit, tenet. Tol. & Sà, verbo Contractûs, quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam, vel scietiam aduersario declarare; sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit cum eo deponere, cuius scientiam non norat. Vide Con. loc. cit. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. res. 62.

IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ lusus, & consuetudo recepta patitur; cûm vterque sciat, tales astutias esse solitas; & sic tacitè in illas liberé consentiat. Azor, Fill. Less. Bonac. loc. cit. p. 2. n. 2. v. grat. 1. si potiores chartas habens & securus de victoria augeat sponsionem, vel simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, vt sic relinquatur sibi quod erat appositum. Lug. Sanch. Sal. Dian pa. 7. tr. 9. resol. 43. 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude; secûs si ita se collocet, vt possi videre; vel si alium constituat â quo admoneatur. 4. Si chartas â tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec nouerat. Trull. Sanch. Lugo, Dian p. 4. t. 9. resol. 50. & 52.

X. Qui verô vtitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. g. suffuratur chartas, vel signis â tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs quas ante nouit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere, non tantûm lucrum; sed etiam quantũ alteri valebat spes lucrandi; imô etiam colludenti. Regin. Amic. Trull. Dian. loc. cit. resol. 48. vid. etiam, par. 4. tr. 3. resol. 75. & Bon. de rest. d. 2. q. 3. p. 2.

XI. Si ludens habeat animum non soluendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari; atque adeô, nec

nec retinere, quod eſt lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, ſi id ſciret. *Leſſ. l. c. d. 5. n. 31. Reg. n. 388. Bon. loc. cit.*

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos ſe luſibus tradunt, cùm ſciant in grauia ſe inde peccata labi, aut in potentes reddi ad ſoluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch. Trull. cap. 27. d. 1.*

XIII. Peccat item ludens, ſi luſus lege poſitiua ſit prohibitus, vt luſus alearũ, & ſimiles, qui magis in fortuna, & caſu, quàm induſtria fundatur. At laicis ratione circũſtantiarũ ſub veniali, Clericis ſub mortali prohibentur. *Leſſ. lib. 2. cap. 26. num. 6.* Intellige ſi Clericus crebro, perque longum tempus luſerit: non autẽ ſi per breue tempus, & cauſa recreationis, & abſit ſcandalũ: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali, vt habet. *Leſſ. dub. 1. Laym. lib. 3. t. 4. cap. 21. num. 1.* Notat autem. *Dia. part. 7. tr. 9. reſol. 2. & 3. ex. Lug. Dicaſt. Anic. Trull. &c.* prædictis legibus, per contrariam conſuetudinem; ita derogatum eſſe, vt nõ tantum Laicus, ſed etiam Clericus nõ peccet, ſi principaliter pro recreatione, & ſimul pro lucro moderato ludat charitas, vel aleis. In Religioſis tamen (apud quos diſciplina regularis viget) vti & Epiſcopis, á peccato graui excuſari vix poſſe. *Ibi l. reſ. 4. ex Molin. Dicaſt. Lug. &c.* etſi *Sanch.* conetur excuſare, ſi vrgeat neceſſitas: v. g. excitandi aut recreandi infirmum; vel ſi parum ludat ob ſolam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta ſententiam probabiliorem non tenetur ad reſtitutionem ante iudicis ſententiam, quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquiſitionem dominii, ſed tantùm concedunt, vt poſsit repeti. An verò qui tali luſu perdidit, teneatur poſtea adhuc ſoluere alij negant, vt *Leſſ. hic, dub. 5. Molin. Reg. Fill. &c.* alij affirmant,

vt *Azor*, *Rebell. Val.* &c. apud *Bon. loc. cit. par. 3. n. 2.* Vide *Dian. p. 2. t. 17. resol. 8.* & *p. 7. t. 9. resol. 21.*

XV. Ludere pro psalmo, vel Oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreuerantia. *Nauarr. Rebell. Sanch. Dian. p. 7. t. 9. resol. 1.*

DVBIVM XIV.

Quid sit contractus societatis?

RESPOND. Is est, cùm aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, siue fructiferis, vt pecunia, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciũt; quod, vti & damnum, pro ratione, & rata cuiusque diuidũt inter se. Vid. *Les. Laym. cap. 20. Bon. q. 6. p. 1.* Vnde spectando id, quod ratio & iustitia naturæ hic requirunt, *resoluuntur hi casus.*

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale seu sors, quàm quiuis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorum leuissima, contribuenti perit. Vbi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum; quia in mutuo sors data alienatur, & dominium eius transfertur in mutuatarium, cuius proinde solius periculum ac damnum est, si casu pereat: in societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienat à se: & secuti commodum ac lucrum ad eum spectat, si etiã periculum & damnum. *Bon. l. c.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iustè seruet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij, assecurationis, & venditionis; cuius tale exemplum ponit. *Laym.* In is socie-

tatem cum mercatore, & contribuis ei 100. florenos; v. g. spes est, quôd is quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidium; v.g. iure societatis tibi debetur vna cum sorte, sed quia ad te quoque pertinere deberet eiusdem sortis periculum, vt ipse id periculum in se suspiciat, & tibi sortem assecuret, in huius oneris compensationem, relinquis ei mayorem partem lucri sperari, vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideô adhuc partem hanc lucri separati, nempè 100. florens in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem seruas indemnē. Vide *Laym.* & *Bonac. ll. cc.*

IV. Societas etiã in pecoribus validè, & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, vt tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda, & nutrienda traduntur, quâm emolumenta & fructus, ipsaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sit; interdum verô ita, vt pecorũ dominium, ideoque etiam periculum, siue casus fortuitus, spectet ad solum dante, emolumenta autẽ fructuũ, nempe fœctus, lanæ, latis, ad vtrumque. Vide *Less. hic*, & *Laym. lib. 3. t. 4. c. 20.*

DVBIVM XV.
Quid sit assecuratio, & fideiussio.

RESPON. I. Contractus assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quod si gratis fiat, est grauita promissio: si pretio, est quasi emptio, qua assecurans vendit suam obligationem, præstandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iustitiam requiritur, vt euentus rei sit incertus vtrique saltem quoad notitiam, quâm de eo habent: quia alioqui non seruaretur æqualitas. *Less. Bonac.*

nac. d. 3. q. 9. p. 3. Less. lib. 2. c. 28. dub. 4. num. 24. Vnde resolues

I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, inique pretium petit, & tenetur restituere Ibidem, *Bonac. d. 3. q. 9. p. 3.*

II. Si res nondum est in tuto, etsi priuata scientia sciat nõ fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit. *Less. loc. cit. num. 27.* Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur: & causæ occultæ, quæ periculum minunt, non imminunt communem æstimationem. Verum id *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3, & Card. Lug. d. 31. sect. 7.* rectiùs negant.

III. Si cupiens rem suam assecurari, certô sciat eam iam perijsse, nõ potest pacisci de eius assecuratione. Vide *Less. loc. cit. n. 24.*

Resp. II. Fideiussio est contractus, quo quis alienam obligationẽ suscipit implendam, si debitor principalis non soluerit. Ita communiter Doct. *Vnde resolues.*

I. Pro fideiussione licet accipere pretium, etsi nullũ periculum timeatur: quia ex se pretio est æstimabilis *Nauar. Azor p. 1. lib. 11. c. 22. d. 15. Fill. n. 150.*

II. Mulieres ex fideiussione (saltem si iuramentũ absit, & in strumentum publicum) non tenetur, vti nec Clerici, nisi quatenus soluere commodè possunt, vt non egeant. Vide *Laym. Bon. q. 9. p. 3. Less. lib. 2. c. 28.*

III. Fideiussor non obligatur plus, quàm principalis, & huius obligatio si sit in valida, erit etiam fideiussoris, *C. Lug, & commun.*

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi facta excursione principalis debitoris, constes ipsum nõ esse soluendo. *Azor, l. c. Fill. n. 153.*

V. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accidente fideiussori, &c. vide *Azor. d. 10. Bon.*

VI. Ex fideiussione Religiosi propria authoritate fa-

facta, Monasterium nō obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatem versum est. Vid. Less. c. 28. & Laym. c. 29. n. 7.

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculū capitis impendebat; si hic aufugit, non est eius loco plectendus: quia non præsumitur sic se obligare, imò nec potest, cū non sit dominus vitæ. Sylu. Bon. Less. d. 7. n. 41.

VIII. Si debitor sua culpa non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantùm ipsum debitum; sed etiam damna; & expensas omnes compensare. Si verô sine sua culpa; v. g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. Azor, Sylu. Sà, Bonac. Trull. cap. 26. d. 2.

DVBIVM XVI.

Quid sit pignus, & hypotheca?

RESPOND. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, vt pro debito sit obligata, ex eaque soluti peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus, propriè sit rei mobilis, illa immobilis. Molin. Fill. Bonac. q. 10. pa. 1. Vnde resolues.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini; quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad vsum tradita. Bon. loc. cit. ex Mol. Reg. &c. Si tamen vtatur; v. gr. equo, vel agro debet valorē vsus, vti & fructus omnes si sit res ex se fructifera, computare in sortē, deductis expēsis; quia alioqui committet vsuram, cum res domino suo fructificet. Nauar. Bon. Trull. c. 26. d. 2.

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vēdi; v. g. Ecclesiæ. Mol. d. 530. Less. lib. 2. c. 28. d. 3. Bon. l. c.

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa, cultui diuino dicata: verb. grat. calices, casulæ, &c. non possunt oppigno-

pignerari, nisi in necessitate quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ & indigentibus subveniatur. Vide *Navarr. c. 17. Less. Bonac. loc. cit.*

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignerare; sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere debitore non soluente; nisi post biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitioné. Vid. *Laym. lib. 3. tr. 4. c. 30. Bonac. loc. cit. n. 9.*

V. Eandem rem non licêt oppignerare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluẽdum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur. *Azor, Fill. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trull. c. 26. d. 4.*

Quares. Quid sit contractus Antichreiseos, germanicé, *ein Pfanaisch haffr.*

Resp. Is est cùm in contractu pignoris, conuenitur, vt creditor vtatur pignore: v. grat. agro, ac fructus inde tam diu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supradictis resolues.

I. Contractus hic videtur iuxta. *Caiet Sotum, &c.* (contra quosdam Iuristas) esse vsurarius: quia creditor vltra sortem aliquid lucratur, causa solius mutui, quæ est vsura. Vide *Laym. lib. 3. tr. 4. cap. 16. n. 17.*

II. Possunt tamen interuenire tituli iusti lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis: vt si v. g. fructus hypotheca percepti non superent quantitatem pẽsionis, quæ iure census super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis vt suprà dictum est de cẽsibus, aut si alloquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnãdi illi, qui à Principibus in locum debitorum agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent. Vide *Laym. loc. cit. & Binsfe. d. de vsuris, Molin. cf. &c.*

CA-

CAPVT IV.

De tutela, & testamentis.

DVBIVM I.

Quid sit tutela, & curatela?

RESP. Sunt quasi contractus, quibus tutor, & curator ad procuranda bona, & commoda minorū cuiuscumque sexus, qui vel parēte carent, vel sub eius potestate constituti nō sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu, ea obligatio suscepta fuisset: supplente nimirū lege, vel Magistratu vim contractus. Differūt tutor, & curator, quod tutor solùm datur impuberibus etiā inuitis; & principaliter datur personis, vt curet earum educationem, & institutionem: secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorū. Curator verò datur minoribus, post annos expletos pubertatis, vsque ad annum 25. cōpletum: nec cōmuni iure datur inuitis, nisi in certis casibus: & datur principaliter rebus minorū, secūdariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues, ex *Laym & Tan. tr. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est relicti ex testamento, aut codicillo patris; siue sint datiui, hoc est, constitui à Iudice: aut Magistratū; siue sint legitimi, hoc est præscripti à lege (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, & rationem reddat; deinde auia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur vti & curatores, iurare, se fideliter officium suum facturos, ac fideiussorem dare; rem minoris saluam, & integram restituendam, & vniuersim

tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata minori; ita vt ad quemcũque peruenerint, possit illa minor sibi vẽdicare, vt sibi satisfiat, si quid illorum culpa est passus, Vide *Tanner loc. cit. Laym. lib. 3. tr. 4. c. 9. Bon. loc. cit.*

II. Bona minorum tenetur tutor, vel curator administrare ea cura, quâm diligens paterfamilias proprijs suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcauendo damna, quâm procurando commoda, & lucra minoris: alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionẽ. Vide sup. *lib. 2. tr. 3. c. 2. d. 3. res. 6.*

III. Bona immobilia minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori, aut curatori, & personis ei subiectis nihil licet emere, siue per se, siue per alium, ex vllis bonis minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum authoritate Iudicis, aut cûm eius decreto bona pupillorum publicê, per iuratum venditorem omnibus venialia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis nõ potest minor remittere, vel renuntiare hæreditati, legatis, fideicommissis, alijsq; que iuribus sibi acquisitis. Si tamen Religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, nõ expleuerit annum decimum cũ dimidio; si fœmina, nouũ cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo vllo, modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium, sed nõ se alteri; saltem ciuiliter. *Sanch. d. 38. Less. lib. 2. c. 17. n. 6. & Laym. c. 9. n. 7.*

VII. Eadem est ratio minoris, si curatorem habeat; quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure communi, vsque ad annum 25. expletum; & si lime habear,

beat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quôd si curatore careat, valent acta per illos, ita tamen vt si læsi sint, restituantur in integrum, Vide *Auth.citat.* & *Bonac.d.3.quæst.5.par.vltim.*

VIII. *Etsi minores sine curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ ius conditionis adolescentes donare solent (in ijs enim præsumitur tacitus consensus curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter. *Mol.Lug. Trull. Dian.p.8.t.6.res.4.& 7.*

IX. Tenetur curatores, & tutores, singulis annis administrationis rationem reddere; vbi si quis deses, aut noxius reperiatur, amouendus est, imposita satisfactione, aliusque subrogandus.

X. Si tutor, vel curator, post rationes oficij redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium; quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porrò qui non possint esse tutores, & curatores, & qui â tutela, & curatela excusentur ne ijs imponi possint; v.gr. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. Vide apud *Tann.loc.cit.* & *Sà, verb. Minor*, vbi sic habet: *Tutor non potest esse iunior 25. annis, nisi fortè mater, nec Religiosus, nec fœmina, nisi mater aut auia, & (vxor causa ante dicto) nec Clericus in sacris si non velit, nec Episcopus nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur, & Episcopi, Clerici, & Religiosi quod ego inquit, de Religiosis vniuersim non admitto.* Vid. *Lay. loc.cit.*

XII. Si tutor, & curator cûm tenerentur negotiari, omiserunt possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sà verb. Curator.* Vide etiam *Nauarr.cap.25.* plura vide supra, *lib.3.t.3.c.2.dub.3.*

DVBIVM II.

Quid & quotuplex sit testamentum?

RESPON. I. Testamentum est voluntatis iusta sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult cū directa hæredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis volūtatibus: nam differt à legato, seu fideicommisso partiali, quod hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda; à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & nō fit ad instituendum hæredem, nisi ex priuilegio; v.g. in militia; sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandū, detrahendum, vel ad legata instituēda. Vid. *Laym. lib. 3. tract. 5. c. 1. & seq. Tam. tom. 3. d. 4. q. 8. Less. lib. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.*

Resp. II. Testamentum est duplex. I. In scriptis, seu clausum; quod testamentum testator, siue sua, siue alterius manuscriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, Religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt (quibus adde ipsum hæredem, & qui in eius sunt potestate) sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamētum; tum, si possit, manu sua subscribit; alioqui octauus pro eo testis; dein omnes, & singuli septē testes eodē tempore subscribunt, si pro sint, per se ipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo cōsignant. *Laym. loc. cit. Bon. d. 3. quæst. 17. part. 1.* II. Nūcupatiuum quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, vt septem testes idonei supradicti conuocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulata prolatam. Etsi verò talis nuncupatio, coram testibus à Notario in scriptum

com-

communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiam seruandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel in idonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita dubiteturque, vtrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet vt nuncupatiuum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninô corruat. *Sanch. lib.4. cons. Lug. t.1. de iust. d.24. Bar. d.6. q.10. §.1.*

Porrô præter has solemnitates iure communi requisitas, aliæ sunt particularium locorum, quas in singulis locis norunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur vtiliter adhibentur.

Queres. An Testamentum sit validum cui desunt solemnitates â iure ciuili requisita?

Resp. Si Testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ, supposita potestate disponentis sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque vllo teste. Quod si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiã fœmina esse potest. *Couarr & alij.* 12. *Dian. p.7 t.6. resp.* 16. Item confessarius vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantum, vt voluntas testatoris probari possit, & Iudex pro ea sententiam ferat. Vid. *Les. & C. Lug. t.1. d.22. sect.9.* vbi etiam probat in tali testamento ad pias causas, non esse necessariam hæredis institutionem. Ac licèt morte interueniente, non fuerit absolutum, valet tamen quod legata pia in eo iam expressa. *Malder. Laym. Dian p.5. tit.3. resol.* 126. An autem tale testamentũ ad causas pias principaliter factum, si solẽnitates desint, valeat quoad legata profana, controuertitur. Negat *Bon.* & *Lug.* Affirmat, *Cou. Sà, Les. Vill. Sãch. Barb. Trul. c.18. d.4. Dia. p.7.*

tr.6.

*t.6.ref.*4. Denique testamentum ad pias causas, non solemne, reuocat aliud solemne, etsi huius mentionem nõ faciat *Molin. &c. Dian. par. 7. tract. 6. resol.* 15. 16. idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. *Molin. & alij* 6. licet hoc posterius quidam negent. Vid. *loc. cit. resol.* 26. 27.

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant; nec subscriptione opus erit, si literati non sint. *Laym. loc. cit. cap.* 2. *n.* 16. *Bonac. loc. cit. p.* 5. *n.* 4.

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem; sed sufficit si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi, non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuncientur, si de voluntate defuncti liquidô constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valdè grassante, conditum coram duobus, vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundùm ius commune. Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetijs v.g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. Vide *Laym. loc. cit. c.* 1. Imo absolutê loquendo tẽpore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, adque adeô tres vel duos testes, docet. *Dian p.* 7. *tr.* 6. *ref.* 34 ex *Sà, Laym. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum (tametsi nõ sit in matriculatis) modo non consanguineus, vel affinis defuncti, *resp.* 36. ex *Menoch. &c.* nec opus esse vt sint rogati, vel audiant vocem testãtis (etsi hoc quidam requirant) modô eum videant *resol.* 37. & 38. neque inualidari, licet ægrotus conualescat. *resol.* 39. ex *alijs* 8. Demum si Parochus scribat coram vnico teste, habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit. *Mol. Marcha.* cum *Dian l.c. resol.* 34. & 41. vid. *etiam p.* 5. *t.* 3. *ref.* 123.

Resp.

Resp.IV. Etsi probabilis,& secura sententia sit. *Cou. Bon.d.3.q.1.pa.4.& aliorum*, testamentum factũ ad causas non pias, sine solemnitatibus iure requisitis, inualidũ esse in foro conscientiæ, præterquam, quoad legata pia. *Mol.Lug.Vazq.Sanch.Dian.p.7.t.6.ref.3.* contra *Barb.* ita vt hæres per illud institutus,& legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamẽ verius est, ideoque licitè retinetur, quod tali testamẽto possidetur. Ratio, quia illæ solẽnitates tantùm requirũtur ad cauendam deceptionem,& ad fidẽ in foro externo faciendã. Vid. *Less.l.2.c.19.d.3.C.Lug.d.12.s.9.* Vnde secundùm hanc posteriorẽ sententiam, *resolues seq.*

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatẽ,& soluere legata ijs, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate eius debentur. *Mol.Less* contra *Bon loc.cit.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij; quia cùm nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. Vide *Bon.loc.cit.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, vti occulta compensatione; quia reuera res illæ erant ipsorum. Vide *Bon.loc.cit.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret: aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogẽdus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere,& soluere legatum.

V. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fideicommissum, sed immediatè perueniret ad aliũ; quia nõ est recurrendum ad fidẽ testium, vel ad id iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide *Less.& Car.l.de Lug.loc.cit.*

Resp.

Resp. V. Etsi probabile sit Clericorum, & Nouitiorum testamenta facta ad causas nõ pias, sine solemnitatibus iuris non valere. *Molin. & alij* 3. cùm tamen contrarium etiam sit probabile. *Suar.* &c. potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian. p. 9. t. 9. resol.* 16.

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent ijsdem priuiligijs testandi; quibus olim, dummodò in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. *Dian. par. 7. tr. 6. resol.* 42. & *seq. ex alijs* 15. contra *Balduin. &c.* atque adeô sufficiunt ijs duo testes (licèt probabiliter nec hi requirantur *resol.* 45.) etiam non rogati. *Resol.* 46 & *alij* 4. cõtra *Molin. Lug. &c.* etiam aliâs in idonei, modô nõ sint impuberes, nec cæci, vel serui. *Resol.* 47. *Lug. Vazq. &c.* Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel vt sint in conspectu testatoris. *Ibid.* Imô miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *Resol.* 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. *Resol.* 53. & 55. Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam; sed non vltra annum. *Molin. Lug. &c. resol.* 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti (saltem si in castris auditũ, & vocem amiserint) *Dian. resol.* 48. 49. & 59. *ex alijs.*

DVBIVM III.

De renuntiatione hæreditatum?

RESPOND. I. Renuntiatio futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita iure cautum est, propter bonum publicũ. Excipe. 1. Nisi quis in ipso testandi actu renuntiet iuri

ſucceſsionis, vel poſt teſtamentum conditum, in quo præteritus eſt, præteritionem ſui approbet. 2. Nisi hæres neceſſarius, poſt debitam ſibi portionem integram â patre acceptam, relinquæ hæreditati renunciet: qui tamē ſi bona patris poſtea augeantur, legitimam eorum portionem poteſt exigere. Ita *Laym c.7.*

Reſp. II. Renunciatio hæreditatis cum odioſa ſit, & contra ius commune, ſtrictæ interpretationis eſſe debet, *Vnde reſolues caſus ſeq.*

I. Non obſtat renunciatio hæreditatis etiam iurata â filio facta, quo minus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, poſsit inſtitui hæres. *Molin. Sanch. lib.7. cap.7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renuntiauit, in prima hæreditate ſuccedere poteſt: imô etiam inſtitui debet, quia cauſa renunciationis ceſſauit. *Mol. d. 579. n. 19.*

III. Filius poſt iuratam renuntiationem, nihilominus ſuccedere poteſt in ijs bonis, quæ pater ad ſecundas nuptias tranſiens, liberis ex priore matrimonio ſuſceptis relinquere cogitur. Ratio, quia in his filius non ſuccedit iure ſanguinis, cui renunciauit; ſed propter ciuilis Conſtitutiones, & fauores. *Molina, numer. 21.*

IV. Etſi filia accipiens dotem â patre, dicat ſe ea contentam, & renuntiare paternæ hæreditati; pactum tamen illud eſt inualidum, eoque non obſtante, poteſt poſtea patere complementum legitimæ portionis ſuæ. *Ex L. pactum dotale Cod. de collat. L. ſi quando Cod. de pactis & cap. Quamuis pactum. de pactis 6. Molin Sanch. lib. 6. conſ. Lug Reſp. Mor. lib 6. d. 14.*

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude ſeu dolo, ad renuntiandum legitimæ; non ſunt in conſcientia tuti, ſed tenentur illi reſtitue-

libertatem. *Sanch. lib. 4. de matrim. d. 9. Lug. loc. cit.* Ac licet filia, si renunciationem iuramento firmauerit, eam seruire teneatur, si tamē dolus, vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniustē extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex iniusta coactione processit. Vide *Sanch. lib. 3. Mor. c. 11. Lug. to. 2. de iust. d. 21. sect* 8. *& resp mor. lib. 6. d. 24.*

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est; v. g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem quam sperat à Sempronio promittit aut obligat Caio. Ratio quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio. *Laym. cap. 7. n. 3.*

Excipe. 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo cōsensu vsque ad mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis de omnibus bonis, & iuribus acquisitis, & acquirendis, disponere debeat, idque in fauorē communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanch. cap. 2. n. 54. Laym loc. cit. n 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ; v. gra. si quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua esto, cessat enim periculum. *Mol. Sanch. lib. 7. c. 2.*

Quæres. Quousque se extendat constitutio. *Trident. sess. 25. cap. 16. de ref.* irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientibus Religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, siue Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis testamentis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas

pro-

profitendi, hæc enim ratio ſceſſat in his vltimis voluntatibus, quippe quæ vſque ad profeſsionem reuocabiles ſunt. Quare valet adhuc teſtamentum à nouitio conditum, neque rumpitur ſecuta profeſsione, etſi Monaſterium in eo præteritum fuerit *Sanch. lib. 7. cap. 5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata intuitu ingreſſus in Religionem.

Reſp. II. Ea conſtitutione non prohiberi donationem modicam; quia ceſſat ratio. *Sanch. n. 13.*

Reſp. III. Ea comprehendi renuntiationem Beneficij Eccleſiaſtici. Ratio: quia hæc eſt amiſsio magni iuris ob quam libertas egredendi è Religione impeditur. *Sanchez n. 17.*

Reſp. IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingreſſum Religionis, intuitu, vel cauſa impulſiua ingrediendi; qualis intentio in dubio præſumitur, ſi non multò ante ingreſſum factæ ſint. Ratio, tum quia Concilium abſolutè loquitur; tum quia aliàs non ſufficienter cõſuluiſſet libertati nouitiorum. *Nauarr. Leſſ. lib. 2. cap 41. numer. 40.* contra *Sanch.* cuius tamen ſententia eſt probabilis. Vnde ſic donatum tutò retineri poteſt, donec per ſententiam Iudicis reſcindatur.

Reſp. V. Irritam etiam eſſe donationem, ſeu renunciationem bonorum, ſub conditione profeſsionis edendæ facta, ita vt ea non ſecuta corruat. *Nauarr. Sanch. n. 17. Molin &c.* Ratio, quia donantes, ſeu renuntiantes, ægrè contriſtant donatarios, vt eos de poſſeſsione ſemel capta deijciant; & Monaſteria quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales ad profeſsionem iudicantur. *Laym c. 7. n. 8.*

Reſp. VI. Non obſtante hac conſtitutione, validas eſſe renuntiationes, aut donationes, ante, vel poſt ingreſſum Societatis IESV factas, iuxta eius conſtitu-

tiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi, *iuxta constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum; quia Tridentinum id voluit in fauorē Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispēdium retorquendum. *Mol. Sanch. Laym. l. c.*

DVBIVM IV.

Qui possint, & debeant esse executores Testamenti?

RESPON. I. Ij à testatore nominari possunt vnus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus: nec tantùm masculus; sed etiam fœmina. *Sanch Vvad. Dian. par. 8. tr. 5. resol.* 4. non tantum Laicus; sed etiam Clericus, & Religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia, & quidem Generalis, si sit Societatis IESV. Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quòd si tamē Religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent. Ita *Laym. cap.* 11. Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris; nec Canones executionē Religiosi infirmant; sed prohibēt tantum. Vide *Bonac. de contr. d* 3. *q.* 18. *Dian. par.* 8 *tr.* 5. *resol.* 9. & 10. Et licèt impubes executor esse non possit, potest tamen maior, si expleuit annum 17. *Sanch. Lugo, Vvading. Dian. par.* 8. *tr.* 5. *res.* 6. Nullus autē cogi potest vt sit executor. *Dian. loc. cit. resol.* 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc alijs executoribus. *Mol. Lug. Dian. p.* 8. *tr.* 5. *res.* 27. contra *Vvading.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia; quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest; *Laym. loc. cit.*

Resp.

Resp. III. Executor non potest officio fungi per aliu, nisi testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanchez*, *Lugo. Dian.p.8. tr.5.resol.26*

Quæres I. An Religiosus executor, legatum in pias causas, Monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio, quia si quid obstare, esset ex eo, quod executor etiam indigens eleemosynā sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam eius ignorauerit, aut ea postmodum supervenerit, cûm si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa Monasterij distincta est â causa, seu persona professi; sicut causa Ecclesiæ â causa Beneficiati. Vnde etiā quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis: quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientem. *Sylu. Sanch. lib. 6. cap. 11. n. 59*. vide *Dian. p. 8. tr. 5. res. 46.* Porrô ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt nimirum. 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & orphanis. 5. Quod causa alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Thologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad vtilitatē publicam: v.g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dian. p. 7. tr. 6. res. 29. & 30. ex Bald. &c. multis.*

Quæres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum; v.g. quia sunt duo eiusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum; in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant. *Molin &c. Dian. par. 3. tr. 5. resol. 58. Trull. d. 12.* II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel

Xenodochio danda erunt. III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat; vt v. g. bos, & equus, vel ab arte, & industria, vt domus vestis &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus, si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura cõsistentibus. Vide *Laym loc. citat.* 7. 8. *&* 9.

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendã pauperibus, non tenentur dare pauperibus; possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiæ (quæ ornamentis, vel fabrica indiget.) Monasterijs, vel ijs, qui secundũm suum statum nõ possunt viuere, siue ij sint opifices, siue altioris conditionis, etiam nobiles. *Vazq. Mol. & alij* 8. dummodò tamen non constet vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. *Dian. par. 1. tract. 5. resol.* 8. Si verò designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare, docet *Vvading.* sed affirmat. *Lug.* vide *Dian. par. 8. tr. 5. ref.* 50. *& par. 2. tr. 16. resol.* 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare. *Vvading. Dicastill. Dian. par. 8. tr. 5. res.* 46. & 47.

Quæres III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore; vel Episcopo commutari in alium piũ vsum?

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè, & honestè, non licèt eam commutare in opus quantumcumque melius, nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. *Molin Vvading Dian par. 1. tr. 17. ref.* 28 *& par. 8. tr. 5. resol. 63. &c.* communiter contra *Vazq &* aliquos qui docent, Episcopum posse commutare in æquale, vel melius. Interdum tamẽ ad Episcopum, hæredes, & executores pertinet, secundũm explikiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat, v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ legeт ad calices

lices comparandos,& Eccleſia non egeat calicibus; ſed caſulis. *Molin.Laym.loc.cit.num.* 10. vide *Vazq opuſc.de teſtam.c.*8.§.3.*n.*104.*Trull.c.*18.*d.*12.*Barboſ.de offic. & poteſt Epiſc.*

Reſp. II. Si ad vſum à teſtatore deſtinatum applicari nequeunt, non ideò fiunt caduca; ſed arbitrio Epiſcopi & executoris ad aliam piam cauſam applicanda ſunt: ita tamen, vt quoad fieri poteſt, defuncti voluntas impleatur. Ratio eſt, quia is principaliter intēdit ea in ſalutem animæ ſuæ, ad Dei honorem relinquere. *Mol.d.*294.*Bon.d.*3.*de contr q.vlt par.vlt.Barboſ de offic. Epiſc.* Ex dictis *reſoluuntur ſequentes caſus.*

I. Si teſtator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante ſolutionem moriatur, hæredes illud tenentur alteri pauperi dare: quia præſumitur legatū piū factum in beneficiū animæ teſtatoris, adeoque deſignatio pauperis demonſtratiuè, non taxatiuè facta fuiſſe; niſi tamen aliud conſtet, vel ex circūſtantiis colligatur de teſtatoris intentione, de qua ſi maneat dubium, manet data reſolutio. *Mol Sanch.Bar.d.*6.*cap.*10.§.7.

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non cōſtet de teſtatoris intentione, tenetur hæres ea ſoluere, quia præſumitur id fortuitò, ac caſualiter, & non ex teſtatoris voluntate accidiſſe. *Bard d.*6.*cap.*10.§.16.

III. Si teſtator legauerit ſummam pecuniæ pro certo numero ſacrorum: hæres autem eam ſumma Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac poſtea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob cauſam dubitet prudenter, an ſacrificia illa ſint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia ſatisfecit teſtatoris voluntati. *Bard.d* 6.*q.*10.§.22.

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine, & modo hæredes, & executores defuncti volūtatem exequi debeant, & quis cogere poſſit?

Reſp. I. Teneri ſtatim poſt aditam hæreditatem,

 con-

confectumque inuentariũ, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis pijs intra sex menses. *Mol. Vazq Dian par. 8 tr. 5. ref. 53.* idque, etiamsi hæreditas non sit adita, eo quod hæres, vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couar. & alij 3. Dian p. 7. tr 6. resol. 25.* Vnde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, grauiter peccant: teneturque damnum, quod alij ipsorum culpa acceperunt, compensare. *Bonac. d. 3. q. 18. p. 4. Nauarr. c. 25. Lug Dian p. 8. tr. 5. § 52.*

Resp. II. Ab vtroque Iudice Ecclesiastico & seculari, compelli possunt (si tamen Laici sunt.) Quod si post annum à monitione Iudicis, vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proueniente priuãtur. Vide *Laym. loc. cit. tr. 5. cap. 11. Card. de Lug. d. 26 de iust. Dian p. 3. tr. 3 res 59. Valerum Trull. d. 11.* Imò si intra annum negligãt exequi, ius executionis deuoluitur ad Episcopum. *Mol & alij 8. Dian p. 8. tr. 5. ref. 40.* Nec ad mittitur purgatio moræ. *Sanch. Dian. l. c res. 33. & 54.* Sed tenetur Episcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis spoliando; atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. *Mol. Merol. Dian. res 57.*

Resp. III. Executor tenetur omnia exiqui secundũm mentem testatoris; ad hoc tamen executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit; vniuersalis autẽ potest. *Lug. d. 24 sect. 16. Dian par. 8. tr. 4 resol 32.* Neque potest vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario: quia non potest nisi per Iudicem spoliare hæredem sua possessione; licèt teneatur monere Episcopũ, vt hæredẽ cogat. *Sanch Lug Dian par. 8. tr 5. res. 18* Quod si bona nõ sufficiant ad legata omnia soluenda, distribuenda sunt omnibus, æqualiter pro rata (etiam si sint pia, & licèt vni res certa, & indiuiduo sit le-

legata nec licêt vni præ aliis gratificari; quia par omniũ est ratio & ius. *Sylu. Sanch. Bonac. Dian. Trull. lib. 7. cap. 18. d. 11.*

Resp. IV. Tenentur executores reddere rationẽ executionis (idque probabiliter, etiãsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis ijs, quæ testator iussit erogari secreto. *Dian. par. 8. tr. 5. res. 34. & alij* 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo Sedevacante, *resol.* 36. 37. *&* 61. nisi sint Regulares plenè exempti, quos cogi posse alij negant, affirmant alij, vt vide *loc. cit.* Denique non debetur ijs salarium, cum sit officium voluntarium amicitiæ: si tamẽ damnum ex eo patiãtur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari â Iudice. *Lug. d. 24. sect. 16. n.* 335. vid. *Dian. resol.* 39. plura de executione piarum, & vltimarum voluntatũ. vide *Trull. & Dian. ll. cc. & Barb. lib. 3. de iur. vniuers. cap.* 27.

DVBIVM V.

De ijs, qui testari & hæredes institui possunt?

RESpon. I. Omnes homines liberam de suis bonis testandi, facultatem habent, nisi naturali, aut positiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure testari vetantur infantes, furiosi, amentes: nisi tamen lucida interualla habeant, vel in vna tantũm materia delirent, & in alijs non, vt *Nauarr. Sanch lib. 1. de matr. d.* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquãdiu delirat. Vide *Card. Lug. d. 24. sect* 4. Positiuo autem surdus simul, & mutus â natura, prodigus, seruus, vsurarius publicus, filiusfamilias de bonis aduentitiis (siquidem ante Clericatum aduenerint, vt vide *Card. Lug. de iust. d. 24. n.* 67. impubes, captiuus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona eius confiscentur. *Card. de Lug. loc. cit. n.* 72. professus Religionem,

Dico,

Dico *professus*, quia nouitius cum adhuc sui iuris sit, absque Superioris licentia validè testari potest, etiam non seruata iuris solemnitate, vt habet *Trull.c.18.d.5.* ex *Sà, & Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari; quia dominium bonorũ suorum retinet impeditum, quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia Superioris; non tamen vlla constitutione Canonica dispositio irritatur. Ita *Molina, Sanch. Laym.* Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam Religiosis Ordinum Militariũ concessam: frequenterque à Pontifice concedi ijs solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, serui, imò & communitas, hæredes institui possunt: nisi specialiter prohibeatur. Ita *Bona. de contr. d. 4. q. vlt.* Quia ac hoc tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm iura sunt. 1. Apostatæ, & hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores; licèt probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutione non teneri, eo quod hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less. lib. 2. c. 19. dub. 5. Sanch. lib. 2. c. 14. n. 31.* 2. Ciuitas hostium, & cõmunitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla: persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. *Less. loc. c.* Adde casus in quibus aliquid excluduntur à bonis defuncti: vt 1. hæres vti & legatarius, qui testatorem occidit, *leg. vlt. §. vlt. ff. de bon. damnat.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare: aut si ad vxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit: hæredes illius curã non habuit, aut si captiuũ redimere neglexit. Vide *Mol. d. 178. & 212. C. de Lug. d. 24. n. 75.* Vnde resolues.

I. Hæ-

I. Hæredes institui possunt professi ordinũ quibus permissum est bona immobilia in cõmuni posſidere, eorũq; nomine Monasterio succedit. Tales autẽ sunt omnes ferè Religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, & Capuccinorũ. Ratio quia illi sunt incapaces secundùm *Trident. sess. 25. cap. 3*, vti & professi Societatis IESV. Vid. *Sanch. lib 6. c. 18. Bon. l. c. Lay. lib. 3. tr. 5. c. 15*: licèt contrarium probabilius esse putet. *Vvading tr. de contr. d. 4. dub. 5. §. 4.* vide *Dian. p 9. tr. 9. resol.* 16.

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam professæ, hæreditates accipere possunt: modò bona immobilia, quæ communi vsui, & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*; quia sicut Minores, & Capuccini, legata & alia donata admittere possunt, ita etiam Societas IESV, etsi intuitu alicuius professi tantùm ea deferantur. Vide *aym. l. c.*

III. Testator potest quemvis extraneum instituere hæredem, nulla facta mentione consanguineorũ collateralium, etiam fratris pauperis, dummodò absit scãdalum, & grauis necessitas illorum. quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius de quibus disponit liberè *Bonac. & alij 5. Dian p. 1. tr. 8. resol.* 83. & 85. Item *p. 5. tr. 3. res.* 114.

Quæres I. Quæ sit diuisio hæredum?

Resp. Hæres alius est ex testamento alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse, vel partialis, seu ex parte tantùm; v. g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum, vel est hæres necessarius qui necessario institui debet vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, ni si sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Laym. c. 5. num. 9.*

Quæres

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur?

Resp. Iure nouo legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures, quàm quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantum sit, est triens hæreditatis, idque absque vllo grauamine, modo, & conditione; alioqui pro non appositis habentur. Quòd si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum; maximè si causa idonea exhæredationis non sit certa, & probata. *Layman capit. 8. numer. 10.*

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato affectu ergà liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant; iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita, & obsequia maiora: si pusilli magno sumptu in studijs ali debeãt; si qui plus egere videantur. *Dian. p. 1. tr. 8. resol. 83.* si quis in studijs sustẽtatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secùs: imò pater id quod habet supra partes legitimas filijs debitas potest de rigore relinquere extraneo. *Trul. c. 18. d. 10. Bon.* *Dian. p. 1. tr. 8. resol. 83.* 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint respectu patris, non esse hæredes necessarios, respectu tamẽ matris esse, idque æquali iure cum legitimis. Quòd si tamẽ pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes; modò parentes superstites legitima portione nõ priuentur. 4. Fratrem, & sororem tunc tãtùm posse infirmare testamẽtum, si persona infamis instituta sit. *Laym. loc. cit. n. 12. & 13.* vide *Bon. d. 3. contr. q. vlt. p. 3.* 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studijs literarum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit, secùs si habuit animum repetendi, & com-

computandi in ligitimam. Quôd si pater non repetijt, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo, in diuisione conferre in commune, quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliundè constet contrarium. *Azor, Villalob. Trull. tr. 1. lib. 4. cap. 1. d. 3.* vide suprà *c. 3. dub. 2. de donatione.*

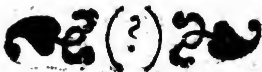
Quæres. III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & inde mortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, auo & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte cõiuncti; idque æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre cõiuncti sunt. 4. Si ex fratribus, vel sororibus vtrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita; sed in stirpes. Si tamen fratres, & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex vna tantùm parte coniunctis, non in stirpes; sed capita: adeoque æquis portionibus succedũt: quia duorum fratrum filij, non suorum parentum loco; sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cûm ergo æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus vtrinque coniunctis; eorumque liberis, succedunt fratres, & sorores, ex vna tantûm parte coniuncti: hoc tamen discrimini, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona â patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis succesio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte; an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu, succedit vxor; & denique in illius morte, fiscus secularis, in bonis

bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Laym. cap. 6. num. 1. 2. 3. & 4.*

His adde. 1. Quod si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione aut testamento acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedet. Similiter, si maritus alteram vxorem ducat.

Adde. 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantùm, & iura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamē duplici beneficio gaudere. 1. Vt supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis quartam partem hereditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes: & si eam non habent, legatis non tamen pijs, vt notat. *Trull. lib. 7. c. 18. d. 11.* ex *authen.* similiter *C. ad legem Falcid.* detrahere possunt, Beneficio legis Falcid. *Laym. lib. 3. t. 5. c. 6. n. 7. Sanch. lib. 4. c. 15.* Vt autem hoc beneficio frui possit heres, conficere tenetur inuentarium, tametsi hanc obligationē testator posſit remittere, respectu legatorium, & fidei comissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit: non tamē respectu creditorum, quibus preiudicare non potest. Vniuersim enim ab onere inuentarij, & à rationibus reddēdis: eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem alijs, potest liberare, ijsque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento stetur. *Moli. Card. de Lugo, d. 24. sect. 8. num. 136.*

TRA-

TRACTATVS SEXTVS, DE PRÆCEPTO VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPVT I.

De Præcepto VIII.

PROHIBETVR Hic omnis iniusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falso accusando, vel verum celando, de quo supra: tum etiam extra perniciosè mentiendo, secreta reuelando, de quo, vide *Bonac. de restit. d. 2. q. 2. p. vlt. Laym. libr. 3. tr. 3. p. 2. cap. 5.* ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio, ac quale peccatum?

SVppono hæc tria differre inter se, quòd iudicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus. Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in vnã partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamẽtum opinandi: dubitatio autẽ non est affectus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partẽ inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione, & iudicio

cio prudenti, quod sufficientibus indicijs nititur, sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quàm ad suspicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium, cùm plena aduertentia de graui malo proximi, communiter est mortale, contra iustitiam. Ita *Fill. Less. cap. 29 lib. 2. Laym. lib. 3. tr. 3. cap. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causâ improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen, & famam, præterquam quòd ex his iudicijs plerumque grauia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati; cùm omnia vni iustitiæ commutatiuæ in specie infima aduersentur. *Escob. E. 10. c. 4. n. 36.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicium habeat magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò distant, vt censeatur grauis iniuria, iudicare certum, quod est valdè probabile, v. g. si iudices iuuenem solum cum puellâ inuentum in cubiculo, illicita tractasse. Ex quibus resoluitur, peccari tantùm venialiter temerè iudicando sequentibus casibus, Vid. *Tan. 2. 2. d. 4. q. 3. d. 2.*

I. Si non sit graue malum, quòd proximo temerè impingis; & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudæi, à mortali excusat. *Nauarr. Azor, & Less.* contra *alios* apud *Dian. p. 5. tr. 5. res. 69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem te malè iudicare, non tamē aduertis signa esse insufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est (per se loquendo) si de indeterminato tantùm iudices; quia nulli fit grauis iniuria. *Escob. loc. cit. ex Fagund.*

Resp.

Resp. II. Suspicio & dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia; maximè, si procedat ex errore intellectus, quo indicia vt sufficiẽtia apprehenduntur. *Ita Lay ex. S. Thom. Nauarr. Molin. Fill. tom. 14. cap 1. q. 5. Less lib. 2. cap. 29 d. 3. &c.* contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia cõmuniter suspicio tantùm est concitatio quædã ad affectum; manet enim in mẽte suspicãtis aliquo modo bona existimatio proximi; ergo non fit illi grauis iniuria, cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ: fit tamẽ aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè si ex errore*; quia talis cum nõ sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem; si verò ex maleuolẽtia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet *Less Fill &c.* ob iniuriæ grauitatem. Atque idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentiâ absque causa; procedit enim ex cõtẽptu alterius, proindeque grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expressè non est coniuncta?

Resp Caietanus, censet eum iudicare, qui rogatus an habeat rem pro certo respondet sibi certam, aut ferè certam videri; eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum; sed facilè posse falli. Vide: *Bon. de rest. d. 2. quæst. 7. part 1.*

DVBIVM II.

Quid sit, & quam graue peccatum detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ iniusta violatio, vel denigratio. Differt à contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio. 1. ex obiecto; quia contumelia honor detractione autem fama læditur, quæ est opinio,

seu extimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio vt plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Vnde licèt contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatũ mortale ex generale suo: etsi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famã, quæ est maius bonum, quam opes.

Detractio alia est directa, & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi; alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis *resolues*.

I. Regulariter non est mortale (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse posset) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium; quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis v.g. sit stupidus, spurius, luscus. *Bon. t. 2. d. 2. q. 4. part. 2.*

II. Plerumque etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorũ mortalium, v.g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando grauis esse possit) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu inuoluntario; nec oritur graue damnum famæ. *S. Anton. 2. part tom. 8. cap. 4. Sylu. Less. dub. 3. num. 18. Laym. lib. 3. t. 3. part. 2. cap. 9. n. 3.*

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam lædant, v.g. si dicas, militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym lib. 3. t. 3. p. 2. cap. 3.*

IV. Fieri tamen potest, vt narrando defectus et-

etiam

etiam naturales, spectata conditione, & statu illius, grauiter noceas, & sic grauiter pecces; vt si grauem, & optimi nominis Prælatū, aut Religiosum, mendacijs assuetum esse; virum grauem ac consularem, illegitimè natū, Iudæum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari; sed tantùm in genere dicas, v.g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturū C. Lug. d. 14. n. 49.

V. Crimen, aut defectum alicuius, modò verum, sæpè licet prodere ob iustas causas, v.g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendentur; de quo vid. *supra de Cor. frat.* & sic eos qui crimen occultum filiorū parentibus vel famulorum heris, in ordine ad correctionem (cauendo tamē ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trull. lib. 7. cap.* 10. *d.* 11. ex *Bon. &c.* vtit, & vxorē loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum vel famulorum. 2. Causa cōsilij, vel auxilij capiendi; in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Causa cauendi alterius dāni; vt si alicuius æstimatio falsò cōcepta de eius doctrina, probitate, est alijs perniciosa. Vndè cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda Religione, assumēdo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imò aliquandò oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur; dūmodò nulla alia sit ratio commodior impediēdi; & damnum quod proximè timetur, sit maius, aut saltē æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Less. lib.* 2. *cap.* 11. *d.* 12.

VI. Hinc quoque, si quis iniustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet dū-

modò falsa non dicas, in tantùm quantum ad tuam famam cõseruandam necesse est: nec magis lædas, quã læ-daris, collata tua & alterius persona. Vid. *Car. Lug n. 50.*

VII. Si quis solatij tantùm causa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium. *Less. Laym. Tann. 2. 2. quest. 8. d. 7. dub. 4. C. Lug. d. 14.* & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quæ à maritis, filio, qui à patre, Religiosos, qui à Prelato illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt; docet *Trull. lib. 7. ca. 10. d. 11.* ex *Les. Laym. Tann. Nauarr. Dian. part. 1. resol. 32.* Idem putat *Caiet.* dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit ac si nulli diceretur: eo quod damnum illud censeatur leue. & sic. *Trull. lib. 7. c. 10. d. 11.* cum *Dian. p. 1. t. 3. misc. resol. 22.* & *par. 2. t. 5. misc. resol. 33.* excusat pœnitentem, qui in cõfessione manifestat complicem; dicuntque eam sententiam esse probabilem cum *Tann. loc. cit. & Bon. Escob. E. 9.* Verum hoc vniuersim non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam censetur grauis: vt patet in iudicio temerario. Imò sæpè quidam ægriùs ferunt, se lædi apud vnam personam grauem, quàm tres, vel quatuor alios. Vnde *Suar. Fill. Les. Azor, & Laym.* putant communiter esse mortale. Vide *Card. Lug. loc. cit.*

VIII. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure, siue facto, manifestare ijs, qui nesciunt, nõ est peccatũ mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famam; cùm ratio iusti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iustè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Di-

Dixi, *non est mortale iniustitia*; quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt *Less. Valen. Tol. lib. 5. c. 65.* contra *Nauar. & Caiet.* vide *Card. Lug. d. 14. n. 59. Fagund. p. 2. l. 5. c. 3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam, saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui sicut enim captiuitas est publica, sic etiã causa videtur esse facta publica. *Sayr. Bonac. Trull. l. 7. c. 10. d. 11.* Vbi eodem modo excusat eum, qui refet delictum alicuius publicum, referendo simul pœnitentiã, & emendationem; secus si taceatur pœnitentia, quam fecit; & sic ait peccare historiographos, describẽdo peccata mortuorum publica, & nõ referendo pœnitẽtiam, vel emendationem, si resipuerint.

X. Similiter manifestere crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, breui fore publicum (siue per facti euidentiam, siue per sententiam Iudicis) non est mortale; quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione, sequerentur grauia damna, v. g. in officio, &c. *Card. Lug. loc. cit. num. 92.*

XI. Infamem in vno crimine, de altero valdè affini infamare, est tantùm veniale, vt v. g. si de adultero diuulges, quod miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamẽ, & non connexo crimine infamare, est mortale; quia infamis in vno genere vitij, non amisit ius famæ in alijs virtutibus. *Tann. d. 4 de iust. q. 8. dub. 7. n. 141.* ex *Nauarr. & Less.* cõtra *Sylu. verb. Detractio Palud. &c.*

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si grauem proximi læsionem importet, idque aduertatur; quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè est volita, & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, si non

non sequatur læsio grauis; quia scilicet communiter nō seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantum audita referre, vt audita tantum, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potius suam de ea significando, ita vt nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Ita contra *Azor, par. 2. lib. 13. cap. 6.* docet *Tā. 2. 2. d. 4. quæst. 8. dub. 7. num. 139. Escob. E. 10. cap. 4. n. 40.* eo quod diffamatio si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet *Card. Lug. loc. cit.* rectè limitans; nisi graue damnum ex modo narrandi, vel ex leuitate audiētiū (qui temere credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis præuidere. Hinc peccas grauiter contra iustitiam, si referens graue crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno: quia præbes sufficiens fundamentum credēdi. Vide *Dian. tr. 5. misc. res. 28.*

XIII. Mortuum infamare, minus graue est quàm viuum; mortale tamen, & ad restitutionem obligans, *Less. lib. 2. c. 11. d. 2. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2.*

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto vel indeterminato malè loqui; v. gr. in tali loco esse multos improbos: in tale Collegio vnum Canonicum cōmisisse graue crimen, v. g. Simoniam, docet *Escob. Ex. 10. c. 4.* ex *Fagund.* quod *Trull. lib. 7. cap. 10. d. 4.* ex *Bon. Azor. &c.* limitat; si non sit tale, quod in alios redundet.

XV. Grauissimè autem peccant, qui ordini, seu statui aliqui Religiosorū in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo, v. g. quod in eo malè viuatur, non seruetur obseruantia Regularis, &c. (nisi id sit planè notorium) quia grauissimè nocent, teneturque sub mortali ad restitutionem toti communitati. à qua Superioris remissio non excusat. *Sot. Nauarr. Trull. cap. 10. d. 11.* Tale autem sufficienter constare si dicat; detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel Monasterio, &c. siue sit communitas numerosa, siue non: docet.

ce. *Lug. & Tambur. de exped. con. lib. 2. cap. 1.*

XVI. Similiter mortale est tacita persona nominare Monasterium, vel Ordinē Religiosum, ex quo aliquis graue peccatum occultum, v. gr. adulterij, vel fornicationis commiserit. *Nauarr. Trull. c. 10. d. 14.*

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter, an verò apud vnum tātūm alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bon. de sacr. d. 5. quæst. 5. part 2. §. 3. disp. 3. num. 16. & 21.* ex *Sanch Sylu. Adr. num. 135.* Sed *Cardin. Lug. d. 16. num. 135. 140* & 163. ex *Nauarr. Salas, Kon. &c.* negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec ommittendū, si quem infamaueris libello famoso, cūm id sit genus detrahendi grauissimū, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere infamaueris; quia fama semper est eiusdem speciei in genere moris, *Cardin. Lug. d. 16. numer 165.*

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionē, ratione cooperationis, is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter; qui verò lætatur tantūm detractione audita, aut licèt non lætetur, qui non impedit, cum commodê possit peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem: non tamen tenetur ad restitutionem nisi sit superior pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi, *si commode possit*: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit: vel qui rationabili verecūdia prohibetur, ob authoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodê potest, faciem tristiorem ostendere, vel alio sermonem auertere. Vide *Less. & Bonac. loc. cit.* Hinc æqualis rārô (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium tametsi

metsi ipse ignorauerit; & in dubio non est cur damnet detractorem. In quo multi falluntur existimantes, simul ac aliquid adiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia cœpta detractione, sæpè melius consulitur proximo, si sinatur absolui quam si abrumpatur. Nā si distinctè explicetur, sæpè non tam grauiter apprehenditur, quàm initio conceptū erat. 3 Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere, 4. Quia sæpè alter habet iustam causam manifestādi, præsertim vni soli; *Card Lug. loc. cit. n.* 128. vide *Dian t.* 3. *misc. ref.* 24 & *tom.* 5 *misc. ref* 35.

Quæres I. An licêt alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Resp I. Licêt, si crimen sit verum, quia nullam alteri facit iniuriam, cum habeat ius ad illud in necessitate reuelandum.

Resp. II. Si crimen sit falsum, non licet; quia esset mendacium perniciosum *Sylu.* tamen & *Nauar.* putant veniale tantùm esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eo quod non sit infamia efficax. Vide infrà *lib.* 4. *cap.* 3. *d* 7.

Quæres II. An liceat se ipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. Ita *Les. Fill. Laym. libr.* 3 *tom.* 3. *part* 2. *capit.* 3. *num.* 14. quia non est contra iustitiam, cum sit famæ suæ dominus: nec cōtra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conseruanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens potest esse mortale, vt v. gra. si tua fama sit necessaria muneri; vel si tibi damnum vitæ, vel alijs infamiæ, ex eadem sequeretur. *Vnde resolues*

Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta falsum crimen sibi imponere, ex quo etiā mors sequatur, quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam suam

tue-

tueri: nec talis dicetur se interficere, sed tantùm ex iusta causa vitam morti exponere. *Less & Fill.* Vide infra *lib. 4. cap. 3. d. 7.*

DVBIVM III.

An, & quomodo fama restituenda?

RESP. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis *de restit.* famam iniustè ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narrauit, debet opinionem cōceptam, quantum potest, apud audientes abolere, dicendo, v. gr. se malè dixisse, iniuriam intulisse, deceptum esse &c. vel si hac ratione parum proficiat pr, cum laudando in alijs rebus, crimen extenuando, honorē eius in re alia procurando, &c. sic enim sensim tantundem fama eius illustrabitur ex vna parte, quantum ex altera obscurata fuit.

Quòd si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibito etiā, si opus est, iuramento) apud eos, quibus dixisti, & (per se loquēdo) ad quos infamia peruenit, siue apud auditores mediatos; vt contra *Less.* & *Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 6. n. 146.* docet *Cardin. Lug.* quia totum damnum famæ, cuius causa es, teneris reparare; licèt aliquādo sufficiat dicere te penitus deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. Vide *Laym l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Less. cap. 11. d. 30.*

Dixi, *per se*: plerūque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorū: tùm ob moralem, impotentiam; tùm quia eo ipso, quod apud immediatos retractauit, implicitè illis commisit, vt hanc retractionem ipsi iudicent alijs, si quibus fortè reuelauerint. Idq; confirmat praxis Confessariorum, qui tantum obligant, vt retractent apud eos, quibus ipsi reuelarunt. Vid. *Lug. loc. cit.* Vnde resolues.

1. Confessarij est, vti & Concionatorum, benè instrue-

struere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitij tã communis.

II. Is qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellecta postea materiali iniustitia) ad restitutionẽ; licèt non tam strictè, quàm qui infamauit per iniuriam formalem; hic enim tenetur restituere, cũ detrimento famæ suæ, etiã æquali; alter non item, sed tantùm, quatenus sine suo notabili incommodo potest. *Mol. Less. Car. Lug. d.* 15. *n.* 4. Similiter qui crimẽ narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licèt non ex iustitia (si quidem non eius actio, sed error audientium causa fuit damni iniusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm possit graue damnum proximi sine suo detrimento præcauere. *Bonac d.* 41.

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, vt efficax sit restitutio, eam facere contrarijs scriptis, vel publica reuocatione. *Sayr. Bon. d.* 2. *de rest. q.* 4. *p* 9.

IV. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, vt si priuatus est officio, excedit spe diuitis matrimonij, amisit dotem, &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidẽ obligatio restitutionis famæ, cùm sit purè personalis, non transit ad hæredes; obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectũ ad bona infamatoris, transit ad hæredes. *Laym. loc. cit. cap.* 7. *num.* 3.

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de restitut. lib.* 3. *tract.* 9. *capit.* 2. Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si crimen occultum quod dixisti vel simile, alia ratione fiat publicum. *Card Lug. d.* 15. *f.* 3. *n.* 37.

III. Si fama alijs modis iam recuperata sit, vt infa-

mas

mati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum, *Less lib. 2. cap. 11. d. 24.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *Card. Lug. d. 15. s. 3.*

IV. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem oblivione deletam. Quo casu maximè prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam. Vide *Card. Lug d. 15. s 3. d 35.*

V. Si is cui detraxisti tibi similiter detraxerit, nec velit restituere; quia tunc potes iure compensationis, seu retentionis vti dummodò infamia illata non redũdet in alios. Ita probabiliter *Tol. Less. Sylu. Mald. Dian. tom. 2. tract. 5. resol. 30. Molin,* contra *Caiet. Tann. Card. Lug. & Nauar.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quam fama detractoris. Sic v. gr. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter nõ potest, quâm cum amissione famæ suæ multo maioris momenti; sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecunia compenset. Vide *Card. Lug. loc. cit.*

VII. Si infamatus sponte remiserit (modò tamen eius infamia non redundarit in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio; tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. *Card. Lug. d. 15. s. 3. numer. 38.* Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret; tunc enim nõ est inuitus. ¶ Item quoad substantiam, etsi fama non restituatur. Vide *Card. Lug loc. cit.*

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur?

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quâm grauiter peccat se infamando, in ijsdem & tâm grauiter peccat condonãdo. *Nauar Trull. lib. 7. c. 10. d. 28.* Vnde resolues.

I. Con-

1. Condonans famæ restitutionem, peccat mortaliter. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valdè vtilis Reipublicæ, & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. *Sot. Less. Trull. loc. cit.* qui tamen notant, condonationem semper esse validā, quando fama non redundat in alios; secus quando redundat. Vndè parentes non possunt condonare, quando redundat in filios: nec filij, quando in parentes. Vide *Auth. cit.*

II. Ex eo verò præcisè, quod infamatus (vel cōtumelia affectus) conuersans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris: sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauar. cap. 18. Trull. dub. 29.*

CAPVT II.

Quid de Præcepto nono, & decimo?

RESPOND. Prohibent omnes internas concupiscētias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto & septimo vetantur. Qua de re vide *supra*; & patebit ex dicēdis de peccatis, *infrà lib. 5.*

CAPVT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ

RESPOND. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio: quia de 1. & 2. actum est, *in præcepto 3. Decalogi*: de 4. & 5. *infrà lib. 6. de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad ieiunium Ecclesiasticum? & quanta eius obligatio?

RESPOND. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obligãte sub mortali, requirit tres conditiones. *Layman, lib. 4. tract. 8. cap. 1. num. 13.*

I. Est vnica tantùm comestio de die, in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, vt secũda comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, summũ venialiter tantũ. *Laym. c. 1. n. 12. & 13.*

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ouorũ, & lacticiniorum, eo quod ex carne originem trahant multumque nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ vbique notanda est. *Bonac. d. vlt quæst. 1. part 2. ex Sylu. Nauarr.* Less. *Azor*, Laym. loc. cit. *Fill. Fag. par. 4. lib. 1. cap. 2.* Adde, dispensatum quoad carnes etiam lacticinijs, & ouis vesci posse: non tamẽ vice versa: & cui est permissus esus carnium; etiam secunda refectio permissa videtur; vt contra *Reg.* Less *Nauar.* &c. probabiliter docet *Azor, lib. 7. cap. 10. quæst. 3. Fill. tr. 27. cap. 3. q. 4.* Tol. *&c.* Cõfirmatque *Bon. loc. cit.* si esus carnium sit permissus ob debilitatem naturæ, & non propter causam, vel damnum tantùm. Vid. Less. *Fill. Azor, &c.* Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa ora refectionis; quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum; sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter sine iusta causa, præuenire, mortale putat. *Nauarr.* & quidam alij; sed probabilius docent esse veniale. *Tol. & Fill.* eo quòd non

violetur substantia, sed tantûm circunstantia. *Tol. L. eod. d. 2. n. 13* vid. *Laym. c. 1. n. 10. & seq.*

Dixi, *notabiliter, & sine causa*, quia præuenire ex iusta causa. v. grat. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantûm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam, & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. *Ex dictis resolues.*

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandij, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, vti apud Religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ: quia non nisi vnicam refectionem intendũt. Et hinc *Sanch. tom. 2. opusc. lib. 5. cap. 1. dub. 24. Escob. tom. 1. E. 7. cap. 3. numer. 29.* Excusant, famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum vt meliùs seruiant, tum vt famẽ subleuẽt (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter vniatur.) Nec soluitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum, ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit. *Azor, Escob. tom. 1. E. 7. capit. 3. num. 28.* Et quidem toties, quoties biberet, dummodo non in fraudem ieiunij, v. grat. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile. *Regin. & c.* cum *Diana, part. 1. tract. 9. resol. 24.* quia ordinantur potiùs ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen. 1. Si quis sumeret lac, iusculum, & similia, quæ siue sorbeantur, siue comedantur, non habent rationem potus, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate sumeret: quia habent rationem cibi. *Dicast. & alij 6.* cum *Dian. part. 9. tract. 6. resolut. 14.* 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudem ieiunij, sumeret. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen con-

contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter. *Laym. loc. cit. num. 7.*

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed nutritionẽ ordinetur; quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licêt illam sumere manê, vel meridie; ex iusta tamen causa licêt vtrumque, vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum; sine ea, erit veniale tantùm, cum non violetur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ, contra *Dian. 1. part. tom. 4. resol. 117. Tur. &c.* docet *Regin. capit. 2. lib. 6. num. 185. Laym. capit. 1. num. 9. Fill. tom. 2. capit. 27. part. 2. cap. 2. quæst. 7. num. 33.* dicens, ita decissum esse in celebri academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Escob tom. 1. E. 13. c. 3. num. 61.* si quidem cæna ordinaria duarum librarum pondus non excedat, quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantô quis magis minusve peccat, quanto magis, vel minus transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quâm Religiosis; nobilibus, quâm plebeijs, & in frigidis regionibus, quâm in alijs, vt notat. *Laym. libr. 4. t. 8. c. 1. & Bon. l. c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit, *Med. Caiet. num. 34. & Sanch in opusc. Escob. t. 1. E. 7. cap. 3.* Quod Bonac. non improbat, vbi ea consuetudo recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferê apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus, aliave ex sacharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. loc. cit. num. 9.*

III. In

III. In confessione non sufficit dicere, n n seruaui, aut fregi ieiunium: sed addẽdum, vtrũ refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, verum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumpserit; quia pr babile satis est, etiam in hac materia, paruitatem á mo tali excusâre, vt docet. *Bon. tom. 2. d. vltim. q. 1. part. 2. & Tann. tom. 3. d. 3. q. 3. dub. 5.* v. gr. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent. *Escob. loc. cit. n. 54. Sanch. in opusc. tom. 2. lib. 5. cap. 1. dub. 12. n. 10.* vel ex alijs cibis quartam tãcûm partem collationis serotinæ, siue vnam, vel duas vncias sumat; hanc enim esse materiam paruam, cũ *Turriam & Leon.* docet *Dian. p. 5. tom. 5. resol. 11. & p. 8. tra. 7. resol. 54.* esse probabilẽ. Si autem sæpiûs eodem die parum sumeret, peccaret grauiter: quiá materiæ illæ coalescerent in vnam magnam, vt cõtra *Salas*, docet *Di n. part. 3. tom. 6. resol. 43.* Denique si sit in quadragesima, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim *Dian. tom. 7. resol. 45.* & *tom. 6. misc. resol. 80.* citans multos Doctores, dicat, certum esse, quod sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus recepta, vesci ouis, & lacticinijs in Quadragesima; probabile tamen est, & tutum (saltem in his Germaniæ pa tibus) esse tantûm veniale. *Laym. capit. 1. nnmer. 3. Fagnnd. libr. 1. capit. 2.* & c. Tûm quia, licèt consuetudo habeatur, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. Vide *Fill. tom. 27. cap. 2. Bonac. num. 2.* Tûm quia Ecclesia non tâm grauiter ad hoc obligat; vt patet tûm ex verbis ipsis, tûm ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Obquam causam etiam, lardi & adipis vsum, faciliûs concedi posse pauperibus, docet. *Laym. lib. 4. cap. 8. cap. 1. num. 5.* Imò alij, nec diuitem propter eum vsum continuò damnandum esse peccati mortalis præsertim cum *Sylu. verb. Ieiunium*, & alij dicãt, eum cui ouorum, & lacticinorum vsus p missus est, etiam lardi, & sa-

sagiminis permissum videri; idque nō improbet. *Azor, lib. 7. cap. 10 q. vlt.* Vid. *Lay. hic, Fag. p. 4. lib. 1. c. 2. n. 20.* vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. Vid. *Dian. part. 1. tr. 9. resol. 21.* Verùm in his videndum vbique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. *Azor lib. 7. c. 10. q. vlt.*

Dixi, *si sit in quadragesima* quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare; v. g. ob Iubileum. *Hent. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali. *Fag.* vel ex voto, aut in vigilia. Vide. *Dian. p. 1. tr. 9. resol. 3. & 6.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à ieiunio?

RESPOND. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio; qua tamen nō est opus, si necessitas sit euidēs; sed in dubio tantùm; idque siue ad esum carnium, siue ad secundam refectionē. Talis autem superior est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quādo legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanch. de mat. l. 8. d. 9. n. 27. & in opusc. t. 2. l. 5. c. 1. dub. 5. n. 18.* absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum nō recurritur in minimis, vt vsus habet, quod Episcopi sciunt & non contradicunt. Verum id totum pendet ab vsu & consuetudine, sine qua non licebit. Vid. *Trull. l. 3. c. 2. d. 7.* Item Prælatus (& in eius absentia, Vicarius illius vt habet *Sanch. l. c.*) respectu suorū Religiosorū: non tamen confessarius licet priuilegiatus si non sit Parrochus; quia non habet iurisdictionem in foro externo. *Sanch. l. c.* contra *Palat.* Vnde tantùm potest iudicare de iustitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur; sufficit enim credulitas inculpata. Item cùm quis bona fide putat se à ieiunio excusari; etsi

causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare, docet *Caiet*. At si verè bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

II. Causa est impotentia, qua excusantur, qui sin notabili damno non possunt ieiunare; vt sunt iuniores vsque ad annum 21. completum; quibus tamen post 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet, posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenetur cum periculo tentare fortunam: quia cùm de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Gran 1.2.d.6.tract.3.part.1. dub.6 sect.5.n.39. Escob. Laym lib.4 tract.8. cap.3. Tann. 2.2.d.3.q.3.dub.5. Filliuc. tom. 2. tract. 27 par. 3 cap. 6. & cæteri communiter*, contra *Nauar. Sà, Sanch. de mat. tom. 2. lib. 7. d. 32. n. 17. & p. 2. Consil. lib. 5. cap. 1. d 4. n. 7.* item *Dian part. 1. tr. 9. resol. 20.* &c. qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quàm sententiam *Trull.* tanquam cōmuniorem, & magis, conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait sequitur (cum *Molfes. Ortiz*, &c.) *lib. 3. cap. 2. d. 7. n 3.* præsertim cùm scrupulis, quibus exponit contraria liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui prò toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque esse probabile, quòd sufficiat si annus 60. sit inchoatus, eo quod is in faborabilibus habeatur pro completo. *Dian. part. 5. tract. 14. resol. 83.* ex *Naldo*, & *Sanch.* Item *part. 6. tr. 7. resol. 73.* ex *Trull.* & *alijs* 6. Eādemque ætate (vti & ante annū. 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis, probabile affirmat. *Dian par. 9. t. 7. res. 73.* ex *alijs. 4.* qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias, *p. 9. t. 7. resol. 73.* ex *alijs 4.*

De-

Denique pauperes, qui non habent alium, cibum præter prohibitum, vel non sufficientẽ pro vnica refectione. Vid. *Sanch. in opusc.* vbi ex *Nauarr. Gabr. Angel.* excusat eos qui laborant tertiana, vel quartana, item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat *Dian. part.* 1. *tr.* 9. *resol.* 51. ex *Fill.* & *alijs*; quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Causa est labor, vel officium, cum quo ieiunium non possit consistere; qualis est agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angles*: cuius sententiam *Sanch.* dicit esse veram, si non suunt, sed tantùm scindant corium, & materiam præparent;) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam *Laym. lib.* 4. *tr.* 8. *cap.* 3 figulos argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian. part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 138. & *Gordonus, tom.* 2. *lib.* 6. *q.* 18. *cap.* 6. versantes prælum typographicum, non tamen typorum compositores; fossores autẽ ferrarios, & similes, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excusat. *Azor, &c.* cum *Dian. part.* 1. *t.* 9. *res.* 9. Similiter excusantur, qui pedibus facit iter per magnã diei partem, vt ait *Sanch. in opusc. loc. cit.* vid. *Fill. n.* 119. Ratio horum omnium est, qui communiter horũ vires non sufficiunt ad huiusmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*, quia multi non excusant equites, longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet. *Fill. tr.* 27. *cap.* 6. meritò excusat. Vbi etiam concedit, ob labores præcedentes & subsequentes, posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita vt officio rite fungi nequeat, vide *Bonca d. vlt. q.* 4. *num.* 11. Ex eodem capite Doct. excusant coniugem,

iugem, si debitum reddere non possit, quando ieiunat, vti, & vxorem, quæ ob maciem, non possit cum ieiunio se viro gratam præstare. *Bonac. loc. cit.* Atque vniuersim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, ommittere ob præceptum ieiunij, ait *Caiet.* Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valdè leuis, & rationabiliter postponenda obligatione ieiunij.

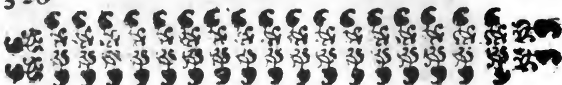
IV. Est pietas, vel maius bonum. Vnde excusantur, qui cum ieiunio non possunt vacare operibus melioribus, verb. grat. Concionatores, Præceptoris ordinarij, Confessarij, Cantores, & quotquot opera charitatis, & misericordiæ, tam corporalia, quàm spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum ieiunio peragere non possunt. *Filliuc tom. 2. tract. 27. part. 2. capit. 6. num. 24 Azor. part. 1. lib. 7. cap. 28. Fern. Nauar. Sylu. Fag. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & fere addũt, quando eorum labores cũm ieiunio non possunt consistere. *Diana*, autem absolutê loquendo) *part. 1. cap. 9. resol. 9.* Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat â ieiunio excusandos: quia, inquit, summopore laborant, non item eos qui Dominicis tantum concionatur, nisi sint debiles. *Sanchez*, tamen *in consil. part. 2. libr. 5. capit. 1. d. 13. num. 6. 7. 8.* & *Trull. libr. 3. capit. 2. d. 7.* putat â ieiunio quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos, qui ter vel quater in hebdomade concionantur, cum feruore. De Lectoribus verô *Diana, loc. citat.* cum *Faguud part. 4. libr. 1. capit. 8. numer. 19.* censet, non omnes excusando, sed eos tantûm, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, vt satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanchez*, licêt *loc. cit.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (vt in Societate faciunt præceptores grammaticæ, satisfacere, si media quadragesima, siue ter in hebdomade ieiunient: eo quod sit magnum labor, & pau-

cis

cis annis sic fatigantur, vt progredi non possint. Sic ille
Verum præstat, vt superiores, ad tollendum scrupulū, cum talibus dispensent (vt monet idem *Sanch. loc. cit.*) nam in omnibus istis, regula certa & vniuersalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget cū magna difficultate, vt notat. *Laym c. 3. n. 3.*

V. Charitas, vel etiam vrbanitas, secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui de ieiunii rogatus ab amico, modicum cibi summit. *Medin. Fagund. Fill. Dian. p. 1. tr. 9. resol. 29* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauarr. Sanch. Dian. p. 5. tr. 5. resol. 32.*

LIBER IV.

DE PRÆCEPTIS PARTICVLARIBVS CERTO hominum ſtatui proprijs.

CVM omnes fideles ſicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta quæ pertinent ad ſtatum, & officium vniuſcuiuſque, teneantur ſcire, ſub peccato mortali; ita vt ipſa eorum ignorantia vincibilis (licèt non ſequatur tranſgreſsio) ſit peccatum mortale. *Sylu. Sayr. Sanch.* Bald. tom. 2. lib. 1. d 9. n. 8. & 9. hinc poſt præcepta omnibus cõmunia, agendum de præceptis proprijs certorum ſtatuum in particulari.

CAPVT I.

De ſtatu Religioſo.

DVBIVM I.

Quæ ſit natura ſtatus Religioſi?

RESPON. Status Religionis eſt fidelium ad diuinæ charitatis perfectionem tẽdẽtium, editis votis perpetuæ paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ſtabilis in communi viuendi modus, ab Eccleſia approbatus. Dico,

Dico *ab Ecclesia*: quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. statum est, ne noua Religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cum Religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis iurisdictio, hæc autem a Papa proueniat, decens est, vt talis cõmunitas ab eodem approbetur. *Laym. lib. 4. tr. 5. c. 1.* Vnde resoluuntur hi casus.

I. Ad essentiam Religionis non requirunt ur vota solemnia. Ratio, quia qui in Societate IESV, vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, vti diffinitnr Gregorius XIII. in Bulla *Ascendente Domin.* *Laym. loc. cit. num 4.*

II. Non sunt Religiosi ij Ordines Militates, qui coniugalem castitatem tantum voueut. Sunt tamen verè Religiosi Milites S. Ioannis, & Teutonici, eorũque similes, cum tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiarijs, siue Ordinis S. Francisci, siue aliorum tantùm sunt Religiosi, qui in Religione approbata, secundùm certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ii non sunt, qui licét tria ista emittant, & cõmuniter vel seorsim habitent, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. *Laym. loc. cit.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis, & castitatis, obedientiam vouent Confessario, aut Episcopo. Ratio, quia tali voto non subijciuntur iurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario prouenire debet. *Ibid. n. 7.*

IV. Etsi Papa in votis solemnibus Religioni dispensare possit, vt quis desinat esse Religiosus; non potest dispensare tamen, vt qui manens Religiosus; substantialibus votis non teneatur; quia ad essentiam Religionis illa spectant. *Laym. loc. citat. numer. 8. ex Navar. &c.*

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis; etsi quoad aliquos effectus paupertatis, & obedentiæ, exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo regulæ absolutus sit, quoad culpam, & pœnam; tamen ex obligatione moralis honestatis, ea seruare debet, quæ eum decent, & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram Episcopi secularibus se conformare possit, vt Clemens VIII concessit apud *Sanch.6.mor.cap.6.* Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur absque degradatione; tamen non tenetur ad regularem obseruantiam redire; quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientiam regulari exemptus fuit. *Ibidem*, ex *S.Thom.Rodrig.Sanch.*&c. Secus est in Cardinali Religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu; nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; Ideoque si Papa eius renuntiationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui Ordinis. *Palaus, de Lugo, resp.mor.lib.5.d.12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, regulamque obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantùm secundùm moralem honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ si ad eam regula obliget. *Ita Laym.lib.4.t.* *cap.1.numer.*11,& 12. Vbi addit quòd etsi Parochus Religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori, iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantùm in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque alijs ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur. Vide *Sylu.Sanch.lib.6.mor.cap.6.num* 36.

DVBIVM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis Religiosæ?

RESP. Ad valorem eius tres requiruntur conditiones. I. Est qualitas, seu aptitudo vouentis scilicet, vt iuxta. *Trid. sess 25. cap. 15. de regular.* decimum sextũ ætatis annum expleuerit, annumq; integrum, cũ Religioso habitu, steterit in probatione, nullumq; habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, *in isto ordine substantiale esse censeatur. Azor to. 1. lib. 12. c. 2. q. 6. & 7. Rodrig. tom 2 cap. 6.*

II. Conditio, consensus, & acceptatio expressa, vel tacita. Prælati Ordinis; per hanc enim Religioni, incorporari debet. Idque ordinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cũ consensu Capituli, aut certè maioris, aut principaliores partis; secundùm cuiuscumque Ordinis statuta. *Nauarr.* Less. *cap 41. d. 7.*

III. Vt professio spontè facta sit non cogente graui metu, qualis esse incarceratio, alimentorum subtractio, eo quod in professionem consentire noluerit. Itemque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente præcum, blanditiarum, & imperij, sæpiùs repetita importunitate, aut graui offensione, aut diù continuata indignatione consanguineorum: adiunctis etiam minis de subsidijs negandis, si ex Religione egrediatur: hæc enim, vel singula, certè simul iuncta, considerata conditione hominis rudis, timidi &c. metum iustum incutere possunt, & professionẽ irritare, vt decet. *Laym. cum alijs. lib. 4. tr. 5. c. 5. Less. lib. 2. c. 43. dub. 2.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam post modum tacitè, vel expressè ratificauerit, egredi Religione

ne, & vxorem ducere potest; licet ob euitationem scandali causam egressus dicere debeat: & si ad forum externum causa deveniat, defectum professionis probare: idque intra quinquennium à die professionis, potest illud enim non auditur iuxta. *Trident. c. 19. sess. eadem.* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quod si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliave iusta causa impeditus, reclamare intra quinquennium nō potuerit: vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra *Bonac. de calul. d. 4 q. 2. p. 10.* docet *Nauarr. Sanch. c. 37. n. 22. Less. lib. 2. c. 41. d. 7. Azor. li. 12. cap. 4 q vlt. Dian. p. 3. t. 2. resol. 53. Barbos. in Trident. sess. 25. c. 19 n. 8.* vbi plures alios citat: & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Laym.* Qui addit, quod si fuga sine graue scandalo, vel incommodo tentari nō posset, monendum a Confessario, vt professionem tacitè ratificet; quod fiet, si professorū habitū proprium deferat, actusque ijs proprios exerceat, cum intētione, quod professus talis Ordinis esse velit. Vide *Aut. cit.* & *Dia. p. 8. t. 7. res. 51.* vbi ex *Trid. sess. 25. c. 19.* probat Episcopū de nullitate professionis, sine interuentione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis?

RESP. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediēdum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siue tendentium ad perfectio-

fectio-

fectionem (licèt secundum se non sit præcepti, sed consilij) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S. Thom. 2. 2. q. 186. art* 1. & 2. & *q.* 184. *art.* 5. *Laym. lib.* 4. *t.* 5. *c.* 1. *n.* 1. *Suar. de Religios. tom.* 4. *lib.* 1. *c.* 4. *Bard. de cons. d.* 7 *cap.* 6. § . 5. Vnde resolues.

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bard. &c. loc. cit.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem. 1. Per media essencialia. 2. Per vota. 3 Per auxilia secundaria non contemnendo ea. *Laym. loc. cit. c.* 9. *n.* 13. 4. Tenetur aliquibus medijs vti, & si omnia iam media abijciat, non est in statu salutis. *Suar. Laym. loc. cit* dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita, & regulas negligat, eo quod sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa: quia aliâs moraliter loquendo non potest habere debita intentionem salutis. *Suar loc. cit.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis (non per alia) hoc est seruando suas regulas. *Sanch. lib.* 6. *c.* 5. *n.* 1. *&* 2. Hinc peccat. 1. per contemptum regulæ, hoc est, si nolit subijci. Ibid. *n.* 6. 2. si tantùm velit seruare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. Ibid. *n.* 7. 3. per actum directè contrarium hoc est, nolendo perfectionem, quod esse mortale docet. *Sanch. n.* 10. *Pelliz. &* *Bard. loc. cit.*

IV. Si quis non tantùm intendat non esse solicitus in obseruatione regulæ, sed etiam nunquam seruare, etiamsi facilè posit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali *Suar. loc. cit. n.* 24.

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non seruare, erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. loc. cit.*

VI.

VI Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit *Sanch. lib. 6. mor. c. 4. n. 18 & 20.* Tum quia perturbat Religiosam disciplinã, tum quia secundũ quosdam est contemptus interpretatibus, vel saltem probabilissimũ eius periculum; teneatur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. *Sanc. Lay. lib 4. t. 5. c. 9.* tum quia constituit se in eo statu, vt tãquam incorrigibilis sit expellendus: tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni adduxit, ita se gerere, vt sit tolerabilis, & nõ mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas, sine descrimine tansgreditur, reddit se intolerabilem, vt debeat expelli, aut si toletur, plurimum nocet; ergo per accidens, & indirectê agit contra profesſionem, peccatque mortaliter; *Sanch. cap. 4. n. 18.* Vid. *Auth. cit.*

VII. Religiosus Societatis Iesu peccat mortaliter, si nõ adhibet diligentiã in cauendis defectibus, ob quos se dimittendũ, vel eijciendũ præuidet: & licet ita dimissus sit liber in conscientia; si tamẽ sit dimissus, ob fraudẽ, vel peccata in eũ finẽ cõmissa, irrita est dimisſio, vtpote obtenta per dolum dantẽ ipsi causam (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) Vnde subiacet pœnis apostatarum. *Bonac. de clauſ. q. 2. part. 12. §. 1.*

VIII. Scholasticus Societatis Iesu, qui prauis moribus, de industria dimisſionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit, non est liber â votis. *Leſſ. lib. 2. c. 40. d. 15. Sanch l. 6. 9. n. 99. Laym lib. 5. t. 5. c. 9. n. 14.*

DVBIVM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum?

Resp. I. Religiosus ex voto paupertatis obligatur vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia prætio æstimabilia, quorum

rum dominium,vel certè facultatem disponendi liberam,& independentem,in perpetuum abdicauit. Constat *ex cap.non dicatis* 12.*q.*1.*cap.Monachi.*

Dicitur.I.*Bona temporalia*: quia retinet Religiosus dominium bonorum spiritualium,honoris,famæ , & similium. Item ius eligendi,præsentandi conferendi regulare beneficium,&c S.*Thom.* 2.2.*q.*166.*art.*7. *Sanchez,lib.*7.*c.*18 *Less.lib.*2.*c.*4.*d.*5.*Laym.lib.*4.*t.*5.*c.*7.

Dicitur.II. *Dominium vel facultatem disponendi*,propter Religiosos Societatis IESV, qui post emissa vota, retinent , & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium,non tamen habent ius actuale,de ijs pro suo arbitrio disponendi,vel vtendi:in cuius abdicatione,essentia Religiosæ paupertatis consistit.*Sanchez*,*Laym.loc.cit.n.*3.

Dicitur.III. *Independenter*:quia Religiosus, etiam professus potest habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum superioris, quod nomine proprij non comprehenditur.*Laym.c.*7.*nu.*12.Vnde sequentes casus resoluuntur.

I. Non repugnat voto paupertatis,quod Religiosi habeant bona in communi , etiam imobilia. Imô,sine consensu Papæ, nõ possunt se obligare communitati,quôd ea nunquam sint acquisituri ; quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ.*Lug.resp.moral.lib.*3.*d.*8. Neque possunt fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda,applicare ad vsus alios;v. gr.soluenda debita,&c.*Ibid.d.*10.

II. Non repugnat paupertati, si Religioso detur villa,vel alius locus administrandus nomine Monasterij,idque in Monasterij commodum. Imô nec repugnat,si detur in commodum vel incommodum ipsiusmet Religiosi , aliquod Ecclesiasticum Beneficium. Quo casu competit ei administratio reditum , quos ad sui sustentationem , piasque causas , applicare potest

teit, iusta Canonum concessionem, quod relinq nũ est pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium cui seruitur: ac consequenter donatione, de reditibus Beneficij factæ ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiã, neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. *Suar. t. 4. de Relig lib. 5. Mol. d.* 279. *&c. commun.* Ratio, quia nõ habent dominium dictorũ redituum. *Lug. de iust. t. 1. d. 4. sect.* 1. Nihilominus. *Vvading.* apud *Dian. part. 6. t. 6. res.* 1. 3. probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donatores; idemque multô magis de donationibus Episcoporum regularium cẽset cũ eodẽ. *Dian. loc. cit. resol.* 131. *&c.* contra *Sanch. Suar. &c.* Ad Monasteriũ verô pertinent omnia alia, quæ aliũdẽ, quâm ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedat Ecclesiæ. *Nauarr. Azor, t. 1. l.* 12. *c.* 10. *q.* 6. *&* 7. *Mol. Laym. l. c.* Vid. *Trid. sess.* 25. *c.* 2. *de Reg.*

III. Non tantum iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, Religioso in Monasterios, vel iuxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, vt ex eo viuat suo commodo, & incommodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse, ita vt ipse sibi labore manum vestes comparent. Ita contra *Azor Less. & Mol.* docent *Sanch. lib. 7. Mor. cap.* 22. *Tann. Laym. lib.* 4. *c.* 7. Qui addit talem consuetudinem, vbi viget, non damnãdam, probat tamen tolli debere, si commodẽ posit, monetque non sine vrgertissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem Religiosus, si quid, seu domi, seu foris, etiam ex ijs, quæ ad victum, & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito, vel præsupmto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel acommodet. Ita *Less. lib.* 2. *c.* 41. *d.* 8. *& d.* 9. *n.* 79. *Sanch.* 7. *Mor. c.* 19. *n.* 53 *&c.* 21. *n.* 31. *Sat. tom.* 3. *de reliq lib.* 8. *c.* 12. *Laym. lib.* 4. *tom.* 5. *cap.* 7. *Azor, tom.* 1. *lib.* 12. *cap.* 12.

Di-

Dixi, *sine consensu tacito*: quia si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè possit, tacitè consentire, & approbare videntur. Vnde *Sāch. 6. Mor. cap. 19.* ait, si in aliqua Religione cōsuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Etsi Prælatus subdito donet, vel donari permittat immagines, rosaria, &c. sciens nō indigere ijs omnibus ad proprium vsum, tacitè facultatem concedere censetur, donandi alijs, vt notat *Lay.* Monet tamen *Les.* talem consensum nō præsumendū, nisi in rebus paruis, & crebrò occurrentibus.

Dixi II. *Vel præsumpto*, hic enim locum habet, cùm res vrget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sanch. & Bonacin.* non sufficit, quòd superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine venia: quod cederet in euersionem disciplinæ regularis) sed requiritur, vt ipse censeatur concedere, quamuis non petas, & nolit in ijs cricunstantijs te petere. Addit tamen *Suar.* & *Les.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem cōcessuri, si rogaretur. Ratio quia tunc cēsetur rem habere ex voluntate superioris, saltem virtuali, quæ in illo affectu latet: ideoque si superior tātū sit inuitus, quoadmodū, venialiter quidē peccari, non tamen contra paupertatem. docent *Suar. Sanch. Laym. lib. 5. t. 5. cap. 7.*

IV. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsum tuum concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio, quia in ijs tantum habes vsum facti, idque precario, quandiù superiori videbitur: estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. cap. 19. Laym. num. 6. Less. num. 79.*

V. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores OEconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contra quam regula ordinis, voluntas superiorũ, vel cõsuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantum administratores. *Laym. n. 9.* ex S. *Thom. &c.*

VI. Si Prælatus permittat subdito, vt bona, ex quacunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua pretiosa, & statum suum de decẽtia, pœnes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. *Nauarr. Sylu. Valentia, Molin. tom. 2. d. 276. Azor, Less. d. 9. Sanch. Laym.* Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quâm ipse habet: ipse autem cûm non sit dominus, non potest bona suo arbitratu, & inutiliter expendere; sed tantûm in Religionis necessitatẽ, & vtilitatem. Vid. *C. Lug. de iust. d. 3. sect. 7. n. 131*

Resp. II. Religiosus voto castitatis obligatur, vt abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea interna, & externa: proindeque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & sacrilegij, *Less. & Laym. cap. 8.*

Resp. II. Religiosus, ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ superior præcepit, secundûm regulas, & constitutiones ordinis siue directẽ, & expresse, siue indirectẽ, & implicite. Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomini Domini nostri IESV Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali; quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si alia forma vtatur, vel sub nullo; quod consuetudo in Societate IESV approbat. Vide *S. Thom. 2. 2. q. 104. Sylu. Sanch. lib. 6. Mor. c. 1. Less. lib. 2. cap. 41. dub. 9. Laym. cap. 9.*

Porrò

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam, S, *Iu.* & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obseruationem *Sanch.* tamē arctat ad res valdè necessarias, sine quibus regula commode seruari nequit; alioqui enim superior quæ suis corporis macerationes præcipere posset, ordinantur enim ad pleniorem obseruationem regulæ. *Laym. lib. 4. t. 5. cap. 9.* *Less. lib. 2. cap. 4. d. 9.* Vnde resolues.

I. Non tenetur subditus obedire in ijs, quæ sunt; vel contra regulam (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa despensandi subsit) vel supra regulam, vt essent magnæ macerationes (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ) vel vt accepter Episcopatum. *Dian. part. 6 tract. 8 resol. 33 & alijs ex*, vel infra regulam, scilicet vana, nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum regulam, v.g. vt obedientia exerceatur.) Nec refert, quod regulæ iubeant in omnibus obedire: id enim nō de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch. 6. Mor. cap. 2. & Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget; eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia talis regula non est minùs præceptiua, quam vox superioris & subditus promittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus, v.g. carnes edens, vel Franciscanus Feria sexta nō ieiunans & contra obedientiam, & contra tēperantiam peccat *S. Tho. in 2. d. 44. q. 1. ar. 3. Valent. Sanc. 6. Mor. c. 1. & 4. Azor. Rodrig. Lay. l. c. n. 6. Escob &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ: Ratio; quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantum est ordinatio, seu monitum, obligans tantum ad pœnam, si imponatur. *S. Thom. Laym loc. cit. &c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, &

 bono

bono fine, seu ex motiuo virtutis facta, v. g. si extra tempora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpóre animi, alioue inordinato affectu fiat. *Laym. loc citat.* Quem vt plurimum concurrere, adeoque raro omni culpa vacare, putat. *Valent. Sanch. & Suar.* Qui addunt, quòd si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam trásgrediatur, Religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat peccat mortaliter. *Laym. lib. 5. t. 5. c. 9. Sanch. n. 18. vbi supr. dub. 2.*

IV. Etsi capitulares nouum statutum condere possint quo ipsi, alijque postmodum professionem edituri obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet *Laym. loc. cit num. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem Prouinciali (iuxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. Vide *Escob. de leg. E. 1. cap. 2. num. 15.* Ratio, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg. 39 in 6.* Addit *Laym & Sanch.* ex *Syln & Azor. tom. 1 lib. 13. cap 11. q. 19. Less. lib 2. cap. 41. num. 22* nec Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem viuédi rationem, quàm instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cùm Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere potest quando ad hoc se implicité quisque obligasse censetur. *Sylu. Less Sanch. Laym ll cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, vt docet. *Laym. Suar. &c.* Ratio, quia

quia verisimile est, quod aliquis Religiosi ad id se obligare intendat, cùm se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrùm sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iuxta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi; in dubio autē nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Et si enim subditus nō sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. Mor. cap. 4. alijque.*

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionē?

RESPOND. I. Omnes illi, & soli, possunt ingredi Religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti; qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. *Les. lib. 2. cap. 41. d. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi Religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes, sine illis se alere nequeant: *Laim lib. 4. t. 5. cap. 4. n. 1.* vbi sup. *lib. 3. t. 3. c. 3. dub. 1.* 3. Nec serui, sine cōsensu dominorum. 4. Nec qui decepit virginem sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est soluendo creditoribus; si modò in seculo manendo possit intra paucos annos soluere. *D. Thom.* tamen *Silu. Fumus* verb. *Religio. & alij* putat, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona

 ho-

hominis liberi nō est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine cōsensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quod sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimoniū consummatū, nisi vir per vim consummasset, ante expletos. 2. menses; qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter cōiugum commisisset adulterium; tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit Religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

I. Non tenetur, imô nec potest licitê ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis. *Laym lib. 4. t. 5. cap. 6. n. 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitê ingreditur strictiorem, nō tamen contra; quia minus præstaret quàm promisit. Quod si tamē profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur a voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votū solemne, quo fit personæ traditio, & Religioni ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius Religioni strictiori erat acquisitum. *Laym. loc. cit.* ex *S. Thom. &c.*

III. Is qui vouit experiri Religionem strictiorē potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est, *Lay loc. cit.* ex *Sanch &c.*

IV. Professo licêtiam transeundi ad ordinem laxiorē, Episcopus, vel Prælatus ordinis exemptus, cum cōsensu Capituli, dispēsatiue ex iusta causa dare potest. *Lay. loc. cit. Les lib. 2. cap. 41. n. 103. Sanch. 6. Mor. cap. 7.*

V. Professus, ad ordinem strictiorem petita, licèt non concessa, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sine causa, temere fieri non debet. Quòd si autem fiat spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem idque non tantùm secundùm institutum regulæ, sed

etiam

etiam ſecundũm obſeruationem præſentem, probatur ex *cap. licet, de regularib.* vide *Laim.* l. c. *ſſ. Sanch. ll. cc.*. Ex dictis reſoluuntur hi caſus.

I. Canonici Regulares ad Monachos tranſire poſſunt, non contra; cum Religio Monachorum auſterior ſit *Laim loc. cit.*

II. Profeſſus regulam ſtrictiorem, ſi ea non ſeruetur in ſuo Monaſterio, aliove eiuſdem Ordinis, nec ſit ſpes reformationis, poteſt trãſire ad laxiorem, in quo regula ſeruetur: ita vt conſiderato præſenti ſtatu, ducat, vitam ſtrictiorem. *Laym. lib. 4. tom. 5. capit. 6. numer.* 10. ex *Sanch. Rodrig. &c.*

DVBIVM VI.

Ad quid teneatur Religioſi eiecti, & fugitiui?

SVPPONO, Religioſũ iuſtas ob cauſas Religione expelli poſſe. 1. Si in graui, vel pernicioſo crimine exiſtens, notoriè incorregibilis appareat; in quo tamen caſu, Moniales perpetuo potiùs carceri mancipandas, quã m eijciendas, putat *Sanch lib. 6. moral cap. 9.* 2. Si ob criminis infamiam, ſine graui Ordinis damno, tollerari nequeat. 3. Si in admiſsione reticuerit impedimentum, vel eſſentiale, vel ſaltem admodum graue, v. g. lepram, &c. vt docet *Nauarr.* Sà verb. *Religio num.* 34. *Sanch. 6. moral. cap. 4. n.* 56. Ratio, quia in re admodum graui decepit, ita vt fraus dederit cauſam admiſsioni. Vid. *Dia. p. 9. t. 9. reſ.* 57. vbi docet, quod licet hactenus ex cõmuni ſententia. *Sanch. Suar. Az. Rodr. &c.* Religioſi propter delictum aliquod graue, etiã ſemel perpetratum potuerint expelli, iam tamen propter declarationem. *Vrbani VIII.* editã anno 1624. per nulla priuilegia poſsint expelli è Religione (excepta Societate IESV) niſi ſint incorrigibiles; tales autem non cenſeantur, niſi vnius anni ieiunio,

iunio, & pœnitentia in carcere sint probari.

Hoc supposito. Resp. I. Professus, è Religione ob culpam eiectus, manet Religiosus, votisque adstrictus. *Laym. lib. 4, t. 5. c. 13. ex commun.* Vnde resoluuntur hi casus

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum, & administrationẽ tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur Monasterio, cuius non est membrum ampliùs: sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quod si autem non sit exemptus, Episcopo loci, *Laym. loc. cit. ex Molin. & Less.*

Dixi, *eiectus*: quia fugitiuos, & apostatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, Monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit: sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio, quia Monasteriũ, instar seruorum, eos vendicare, & reducere poterat. *Laym. loc. cit. ex Azor, Sylu. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi eius executio magna ex parte cesset: quia caret Superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym. loc. cit. ex Nauar. & Less.*

III. Idem à reliquis Monasticis obseruantiis, & regulis, vt à ieiunijs, vigilijs delectu ciborum, & similibus liber est. *Laym. lib. 4. t. 5. cap. 13. Sà, n. 40 Nauar. & alij.* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio est, quia talium obseruatio non comitatur simpliciter professionẽ votorũ substãtialium: sed statum regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent. *Nauar. & Azor*, probatque *Rodriguez*, eiectum tuto manere, extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod iustæ sententiæ suæ eiectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio, quia cùm sit obligatus votis tenetur

se

se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Laym loc. cit. n. 6.* ex *Sylu. Sanch. & Less.*

V. Efectus potest tuto in sæculo manere, si in Monasterio nō recipiatur, nisi Religionem laxiorem mire malit quia aliam nō vouit, neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quo minus in sua recipiatur. Ita *Rodrig. Laym. &c. loc. cit.* Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eijcere, vt vel aliam Religionem, intret, vel ad suam reuertatur; imô etiam Ordinarij locorum eiectos ab hoc cogere possunt. Ratio est, quôd tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo viuant. Vide *Laym. loc. cit. num. 8. & 9.*

Resp. II. Prælati Ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absque graui Ordinis damno possint, & non omnino incorregibiles videantur. Ita *Sāch. loc. cit.* Ratio prioris partis est quia iure diuino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob istam causam possint eijci, ob eandem etiam, postquam malitiosê exiuerunt, poterūt non recipi. *Laym. loc. cit. num. 7.* ex *Sanch. &c.*

Dixi, *fugitiuos, & apostatas*: quia per sententiam iustam eiectos, etsi se correxerint necessariô recipiendos, negant. *Sanch loc. cit.* & *Azor. lib. 11. cap. 17.* Affirmant *Nauarr. Molin. tom. 1. d. 140. Less. lib. 2. c. 41. d. 15.* Vtrique probabiliter.

Quæres. An professus in vno Monasterio possit cogi, vt se transferat ad aliud.

Resp. Posse, si plura Monasteria faciant vnum corpus sub vno capite: secus si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel inmediatê sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, nisi in hoc Conuentu. *Laym. loc. cit. n. 10.* Vide etiam *Sanch. lib. 7. moral. cap. 32.*

CAPVT II.

De statu Clericorum.

CLERICI generaliter dicuntur illi, qui sacris Ordinibus, vel prima saltem tonsura, sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum hic agemus de Beneficijs Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & alijs paucis.

DVBIVM I.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

ARTICVLVS I.

Quid & quotuplex Beneficium Ecclesiasticũ?

RESP. I. Beneficum Ecclesiasticũ est ius perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym lib. 4. t. 2. c. 1. Less. lib. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem, quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo iura à se mutuo separabilia distinguuntur 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis est, quæ simpliciter spirituale. Alterum est ius percipiendi redditus Ecclesiasticos; quod etsi secundũm se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexũ est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authoritate Ecclesiæ. &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque prouentus Ecclesiasticos annectere, ipsiusque est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp.

Resp. III. Beneficium diuiditur. I. In sæculare, quod pro sæcularibus, & regulare, quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec sæculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficiũ præsumitur esse sæculare, nisi probetur esse regulare vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificã 40. annorum; per eam enim ex sæculari fit regulare, & contra.

II. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex, duplex dicitur, quod est cum administratione; vt Papatus, Episcopatus, & omnia quæ dicuntur dignitatis, hoc est quæ habent præeminentiam, cum iurisdictione in foro externo; vt Præpositura. Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siue sæcularis, siue Regularis; Prioratus Claustralis. Itẽ personatus, qui est eminentiã in Ecclesia, sine iurisdictione. v. gr. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragijs ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione: vt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique duplicia dicuntur Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cùm præter recitationem precum omnibus communẽ, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad Officia diuina obeunda, neque administrationem, vel eminẽtiam singularem habent, vt Canonicatus, siue sæculares, siue Regulares, Capellaniæ. Vid. *Laym l. c.* & *Less. lib. 2. c. 34. d. 2.*

ARTICVLVS II.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia?

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis

dis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v.g. Canonicorum; vel etiam postulationẽ (quæ est electio eius, qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & cõfirmationem Superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationẽ Patroni præuiam, & institutionem subsequam, à Prælato Ecclesiæ factam si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficiũ alteri conferri nequeat; ius tamen in re, & collatio Beneficij per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium solo iure Prælati datur, nec Patronatus iuri subest. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet Diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc ius alteri competat; supremus autem, & vniuersalis collator omnium Beneficiorum, non Patronatorũ, est Papa. *Less. lib. 2. cap. 35 d. 10.* Ratio prioris est, quia Episcopus in sua Diœcesi est moderator sacrorum; ergo ipsius est Officia Sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursus. 3. Iure deuolutionis, de quibus vide *Less loc. cit.* vbi notat, iure præuentionis, & concursus ad vitandas lites, rarius Papam vti, imô per concordata Germaniæ inter Sedẽ Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit *Ad sacra*, &c. alterni tantùm menses, Papæ collationi reseruantur, scilicet Ianuarius, Martius, &c. reliqui verò Ordinarijs collatoribus relinquũtur. Imò si per tres mẽses à die notæ vacationis in loco Beneficij nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papa, quandiu Sedes vacat. *Less.*

loc.

loc. cit. Laym. cap. 20. Quod si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem Beneficium diuersis cōtulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui inuenitur in possessione; quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur prouisus à Pōtifice, ob dignitatē Prouisoris. *Barbos. & Bardi. d. 6. c. 6. §. 10. ex cap. Si à Sede.* Denique si vltima nocte mēsis Episcopalis Beneficium cœperit vacare, in dubio vtrum ante, an post mediam noctē, qua incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro Ordinario. *Gonç. Barb. Bard. d. 6. c. 6. §. 11.*

Quæres I. Quid, & quotuplex sit ius Patronatus?

Resp. I. Esse potestatem præsentādi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. *Resp. II.* Esse duplex; scilicet ius Patronatus Ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis, & ius Patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis Patrimonialibus Ecclesiam fundauit, vel dotauit, vel erexit. *Laim. lib. 4. t. 2. cap. 13. num.* 2. & 4.

Quæres II. Quando Patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? *Resp.* Si Patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, eiusque dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quæres III. Quid faciendum, si multi præsententur? *Resp. I.* Si Patronus, qui antea præsentauit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si Patronatus sit laicus; quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen Patronatus sit Ecclesiasticus; prior tempore erit potior iure, ex *cap. Cum authenticè de iure Patronatus. Resp. II.* Si ex duobus Patronis alter Petrum, alter Ioannem præsentet, potest collator præferre vtrum maluerit. Imò iuxta

ea Silu. Episcopus tunc tertio conferre potest, eo quod Patroni non conueniant. Resp. III. Si multi Patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures cōueniunt. Vide Less. loc. cit. d. 8. & Laym. loc. cit.

ARTICVLVS III.

Quæ intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum?

RESPON. I. Vt Beneficium aliquod validè, & licitè obtineatur, requiritur, vt sit persona capax, & habilis, hoc est, vt sit Clericus non illegitimus (cum quo tamē Episcopus dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficiū simplex, cui Ordo maior non est annexus) irregularis, non excommunicatus; non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet. *Dian. p. 3. t. 6. res. 64. ex Azor, & alijs.*) pro eo, quod Subdiaconatum requirit 21. pro eo quod Diaconatum 22. pro eo quod Sacerdotium 24. inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess.* 22. 23 &c. In his tamē, & similibus casibus, multi excusantur: vel quia illud ius vbique non est receptum: vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti vsucapionem, & dominium parit. Ita *Less. dub.* 20.

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcumque habens annexum Ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, Clericandi, & sacrum Ordinem accipiendi, intra tempus à iure requisitum. *Laym. cap.* 14. *Less. lib.* 2. *cap.* 34. *d.* 16. Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa omnimodo se habilitare tenetur. Imò si Curatum, seu Parochiale

est,

est, habetque intentionem Sacerdotium intra annũ non suscipiendi, sed Parochiam dimittendi, non tantũ mortaliter peccat, sed etiam ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, vt patet ex *cap. Commissa, §. 7. de elect. in 6.* Quòd si tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò Episcopus dispensare potest, vt Vicario substituto, studijs per septemum vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum:* quia si is nõ sit annexus, & Beneficium sit simplex, licèt illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non nisi venialiter peccat; si aliàs officio suo satisfaciat, vt docet *Laym. c. 17. Sanch. 7. de mat. d. 45. Vazq.* Ratio, quia illa peruersio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutioné tenetur. Vnde *Gaet. part. 3. cap. 4. num. 41.* talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam:* quia si ex iusta causa postmodum status Clericalis minus illi conuenire videatur, potest animum mutari, etiam si Beneficium sit curatum, v. g. si primo genitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decedat: si opimum matrimoniũ ad conseruationem familiæ nobilis, vel ad lites graues sopiendas necessarium, offeratur. Ratio, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, vt hæc & similia bona impediantur. *Laym. Less. loc. cit.*

ARTICVLVS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

RESP. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationem sufficit) nisi iusta cau-

causa ex circunstãtia cohonestetur. Ita ferè *Lam. lib. 4. t. 1. c. 8. n. 1. ex D. Thom. Less. Azor. &c. comm.* Quia vt docet. *Trid. sess. 24.* pluralitas huiusmodi magnã inordinationẽ inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operarijs, fundatur pia intentione, pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustentatione priuantur. Hinc Beneficia distinguũtur in incõpatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata, item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia, sub eodẽ tecto, & in incompatibilia secũdi generis, quę etsi sine peccato citra dispensationẽ obtineri nequeãt, primum tamen altero obtento nõ vacat: qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia: v.g. Canonicatus duo diuersarũ Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio. *Trid sess. 24. c. 12. de ref.* vt nõ liceat vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde *Lay. c. 8. n. 6.* docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesijs Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirũt tantùm residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter cõpatibilia Beneficia numeranda. Dixi: *Nisi iusta causa cohonestetur*, quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus; sed tenebitur alterum resignare, vt docet. *Less. num. 12.*

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas, & vtilitas Ecclesiæ, & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita personæ: v.g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modò caueatur; ne Beneficiorum coaceruatio, facta etiam ob prerogatiuã personæ, ad priuatum tantum, & nõ ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumque adeò sit tenue, vt neutrum sufficiat ad sustentationẽ: modò vtrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quan-

II. Quando Parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria; tunc enim vtrumque modum vnius possidetur, ita tamen vt teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulū, alterum in Commendam non perpetuam; sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita. *Reg* ex *Sylu.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam?

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent, iure diuino teneri. Nec sufficit si per al os administrent, nisi maius bonum vegeat; quia cōtra rationē est, vt hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bon. tom. 1. d. 5. de oblig. bon. par.* 1.

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum, vltra tres, & Parochi vltra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Triden. sess. 23. de reform. cap* 1. vide *Bon loc. cit.* Notat autem *Dia. p. 9. tr. 7 res.* 51. ex *Bordon* supra dicta etiam habere locū in Superioribus, siue Prælatis regularibus; deoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesijs Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates. Canonicatus, præbendas, vel portiones. si intra annum, vltra 3. mēses absint, primo anno media parte fructuū, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt constat ex *Trid. sess. 24. cap.* 10.

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse. 1. Doctionem Theologiæ, vel Iuris Canonici; neque ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri; requiri au-

tem

tem ad doctiones literarũ humaniorũ, & Philosophiæ; nisi contrarium habeat cõsuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici: id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopo, ad Ecclesiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Honestam consuetudinem, vbi dispositio Concilij non est recepta. Vid. *Bon. loc. cit.*

Resp. V. Qui absque iusta causa ab est, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo iure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta *Trid.* nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omninò inuoluntarie, ob morbum, captiuitatem, iniustam excommunicationem, &c. Vide *Less. lib. 2. cap. 34. dub. 29.*

ARTICVLVS V.

Quibus modis Beneficia ammittantur?

RESPON. I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem Beneficiati. 2. Ex dispositione iuris: idque vel propter alterius Beneficij incompossibilis cõsecutionem, vel per professionem Religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissione criminis (v. gr. hæresis, schismatis, sodomæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto ex annexa, vt vide. apud *Less. lib. 2. c. 34. d. 34.* 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem: de qua;

Respond. II. Resignatio est spontanea proprij Beneficij dimissio, facta coram legitimo superiore eam acceptante. Estque duplex, scilicet. Tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis Religionem profitetur; &

ex-

Expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit sine conditione, & pacto apposito coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest, & cõditionata, seu in fauorem, eaque vel est simplex in fauorem, vt quando fit absque reseruatione, vel est qualificata, quando scilicet fit reseruatio, sibi iure regressus, vel pēsione, vel fructibus aliquibus, quę ob simoniā iuris humani, non nisi in Pontificis manibus fieri post. Et quãuis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manus faciēdam, cum alioqui periculū sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant; quod iura Canonica detestantur; probabile tamen est, in manus Ordinarij fieri posse, eo quod permutatio in eius manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio quamuis addita deprecatione, vt personæ certæ conferatur, idque obseruari potest, vbi non est recepta Bulla *Pij V.* quamlibet personæ successuræ designationē prohibens, quam citat *Laym. hic, cap. 17.*

Porrò vt resignatio conditionata valida sit, requiritur. 1. Vt Beneficium sit resignantis, cùm resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat liberè. 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere, scilicèt Pontificis, Ordinarij Collatoris, vel institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit: quia sine acceptatione ius suum resignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi in cuius fauorem, cum clausula consueta (*non aliter, nec aliàs*) est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: aliàs enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam; *non aliter.* 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est Patronatum, vel electiuum. 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione superuiuat 20. dies; aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. mensis è supplicatione

oblata computandos, in loco Beneficij publicetur; sin autem extra curiam, intra mensem alioqui si contingat resignantem mori, antequã resignatarius cępit possessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur. *Less. & Laym. cap. 17.*

Resp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ est quedã specie conditionalis resignationis, fit, cum duo Beneficiati, vnum vel plura sua Beneficia, Pontifici non reseruata, in manus Ordinarij, alteriusve Episcopali authoritate præditi, resignant, cum cõditione, vt is postea vicissim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quidē Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen ijs quorum interest, scilicet Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autē omnia requiruntur, quæ ad resignationem in fauorem vide. *Less. c. 31. d. 35. & 6. Laym. c. 17. Bonac. de Simon. d. 1 q. 4. §. 11.*

Quæres I. An licitæ sint permutationes coram Ordinarijs in mẽsibus reseruatis per cõcordata Germaniæ.

Resp. Affirmatiuè, quia per reseruationem concordatorum, non censetur Pontifex voluisse cõditionē Ordinariorũ Germaniæ deteriorē facere, quam Episcoporũ extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licèt.

Quæres II. An licitum sit permutare Beneficia, compensata fructuum æqualitate.

Resp. I. Non licere, si Beneficium copiosius, non separatis prouentibus à titulo, permutetur cũ tenui. Ratio, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo est debitus titulo, ideoq; pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. II. Posse pati compensationem, ob huiusmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se prouẽtibus sui Beneficij; ideoque talis compensatio non est pretium Beneficij, aut prouentuum annexorum, sed conditio, vt se indemnem seruet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp.

Resp. III. Iura prouentuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vt pote temporalia, permutari, compensatò excessu opulentoris, idque authoritate solius Papæ. Vide *Less.loc.cit.Bon.loc.cit.* §.12.n.11.

Quæres III. An licitè permutetur Beneficium, hac lege, vt expensæ litis, vel Bullarum, refundantur per recipientem? *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiua permutationis, sine qua actus nonfuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmarem. Vid. *Less.loc.cit.Bon.loc.cit.num.*9.

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex sit pensio?

RESPON. Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium tēporale, v.g. Cantori æditúo, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vt quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantùm datur.

Porrò circa pensiones. *Laym. cap.*18.& *Less* 34. docet hæc. 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ, id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus & necessarijs, v. grat. propter paupertatem, & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, ita vt Beneficiato relinquatur suf-

ficiens sustentatio; talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri cõsensum Patroni, vt quidam volunt, quia id nullo iure statutum est. Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio; sed tantùm habeat ius instituendi, & præsentandi, quod ei non admittitur. 4. Pensionarius post constitutionem *Pij V.* vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B.V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionẽ extingui morte pensionarij, sicut vsusfructus morte vsufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De vẽditione, & redemptione pensionis vid. *Laym. cap.* 18 & *Less. lib.* 2. *cap.* 35. *d.* 22. *Bon. loc. cit.* §. 13.

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICVLVS I.

Qui obligentur ad Horas?

RESP. I. Clerici maiorum Ordinum, etiam suspẽsi, excommunicati, digradati, tenentur, tùm iure Ecclesiastico, tùm generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi *maiorum Ordinum*, quia minorum, non tantum non ad Horas, sed neque ad Psalmũ Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cùm Episcopus primam tonsurã conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt vel tãtùm fiat aliquoties, vel per modum consilij. *Less. lib.* 2. *c.* 37. *d.* 9. Vnde resoluuntur hi casus.

1. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem nisi in hoc ipsi sit dispensatum: quia despensatio, vtpotè odiosa, strictè est explicanda, & characterem retinet. *Bonac.* & *Azor. l.* 6 *c.* 5. contra alios.

II.

Clericus incipit obligari à puncto Subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, qua ordinatur. *Bonac.tract.de Horis,q.1.punct.5.ex communit.*

Resp. II. Omnes Religiosi professi,ad chorum destinati, vtriusque sexus, obligantur ad Horas: idque ex antiqua, & recepta consuetudine; quàm tamẽ quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, vt peccet mortaliter, si bis terve ommittat. & de Monialibus debitat. *Caiet. Medin. Armill. Dian.tr.12 res.17.* imò eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) nõ teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxe, docet *Petrus Marcha* apud *Dian.p.9.tr.6.res.7.* contra aliorum communem, & veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm suas regulas, & consuetudines. *Bonac.q.2.p.2.n.5.ex Azo., Less. Malder.&c.* Vnde resolues.

I. Non tenentur ad Horas. 1. Nouitij. 2. Conuersus. 3. Religiosi Societatis IESV, militares, hospitalarij, & cæteri Choro non destinati. *Trull.lib.1.cap.7.d.12.§.1.num.5.*

II. Is qui ex vna Religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur; quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Ita *Suar.* & *Laym.* Idem dic de Religioso eiecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuô viuẽdi extra Monasterium; quia etsi maneat Religiosus, non tamen Regularis. Ita probabiliter. *Sot. Sanch. Bonac.d.1.q.2.part.2.num 4.* &c. contra *Suar.*

Resp. III. Beneficiarij, quotquot habent ius in re, & plenum dominium Beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas. *Less.* & *Laym libro 4.tract.2.cap.4.* ex communi. & *Concil. Lateranensi* sub *Leone.X.* Ratio, quia Beneficium datur propter Officium. *Vnde resolues.*

I. Non tenetur ante acceptam possessionem, nec

si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint, *Laym. lib. 4 tract. 2. cap. 5 num. 3.* quia non habent Beneficium secundùm nomen effectum. Videtur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legẽdum. *Trall. loc. cit.*

II. Teneturis, qui etsi (siue sine, siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recepit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bonac. d. 1. q. 6. part. 3.*

III. Tenentur ij, qui primo, aut etiam secundo anno, non percipiunt fructus, eo quod assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo; quia etiã ipsi mortui fruẽtur eodem priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bonac. p. 4 num. 22. Laym. cap. 5. Suar. Regin. &c.* Contra tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Caiet.* se talem damnaturum, eo quod, vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. *Laym. l. c. Palaus,* Trull. *d. 13. §. 3.*

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo, v. g. vel decem aureorũ; quia iura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponũt, sicut ijs, qui sunt in maioribus Ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Az. Suar. Palaus,* Bon *d. 1. q. 2. p. 4. n. 17. & communit.* contra Sotum, *Less. Rodr. & Dian. res. 9. Mald.* qui dicunt, si habent Beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustẽtationis alicuius clerici non adæquent, non teneri. Vide *Dian. loc. cit. Escob. tr. 5. E. 6. cap. 13.* quorum sententiam non damno. Vide *Trull. loc. cit. cap. 7. d. 11. §. 3.* vbi notat eum, qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo quod fructus expendat in substitutum; quia Horarũ onus Beneficio annexum, est personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l. c. ex Azor. Vazq. Fill. &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum,

cum percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas; secûs si percipiat pater: hic verò ad restitutionem obligatur. *Laym. c. 5 n. 2.* ex *Les. lib. 2. c. 34. dub. 3.*

VII. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas; quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. *Trull. lib. 1. cap. 7 d. 13. §. 4.* ex *Sanchez, &c.*

VIII. Non tenentur, qui habent præstimonia (quæ solent dari adolescentibus in subsidium studiorum) eo quod non sint propriè dicta Beneficia. Ita *Med. in Garsias* & *Les.* contra *Nauar. Sotum, & Rodrig.* Rectè tamen monet *Laym. c. 5. n. 6.* considerandam rationem præstimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuũ, & habeant annexũ aliquod obsequium spirituale, quod per laicum impendi nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeq; obligare ad Horas; secûs si consistant in solo tẽporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarij, cum pensiones non sint propriè dicta Beneficia, *vt dubio præced.* videri potest. Quod limitat *Escob. tr. 5. E. 6. cap. 4.* ex *Palao*, si fruantur pensione, ob sæcularia obsequia: secûs si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium. *Palaus, Escob. loc. cit.* vide *Laym. c. 5. n. 9.*

IX. Etsi habens plura Beneficia satisfaciat vnica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere cõmemorationes, quot sunt Beneficia, seu Patroni Beneficiorum; quia par est omnium ratio. *Bon. Trull. l. c. n. 27.*

ARTICVLVS II.

Quanta sit obligatio?

Resp. I. Est tanta, vt peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem

tem omittit. Ita *communiter omnes*, contra *Anglũ*, verb. *Hora*, & *Richardum*, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habet consuetudinem omittendi; quam sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quod sit cõtra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem Religionis. *Ex dictis resoluuntur hi casus.*

I. Non est mortale omittere vnum Psalmum, lectionem, vel quid simile, vt habet communis contra *Nauar.* nec tertiam partem paruæ horæ, contra *Azor*, & *Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autẽ dicit *Palaus lib. 1. p. 5* esse in Matutino, quod est æqualẽ vni paruæ Horæ. *Sanch. in sum. t. 1. lib. 1. c. 18. n. 8.* dicit tres lectiones cum responsorijs in feriali Officio, esse materiã paruam. In paruis Horis, dicit *Fern. Fill.* & *Laym.* dimidium, esse notabilem quantitatem. Vide *Escob. loc. cit. c. 13. n. 107.* vbi docet, vnam paruam Horam, nõ esse partem notabilẽ, respectu totius Officij, quod per modum vnius est præceptũ. Verùm hoc meritò reijcitur ab alijs.

II. Est mortale, si omittas, vel vnam integram ex Horis (quarum sunt septem, Matutinum cũ Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium) vel dimidiam etiam ex Breuioribus (vt docet *Fernand. Regin. Fill. Suar. Laym.* contra *Bonac.* & *Less.*) vel ex Matutino 9. lectiones cum responsorijs, vt *Sanc. 1. moral. cap. 18.* aut partem æquiualentem Horæ minimæ, vt *Suar. de Relig. t. 2. lib. 4. c. 25.* & *Gauant.* vel vt alij vnum Nocturnum. Vide *Bonac. d. 1. p. 5. Dian. p. 2. tr. 12. res. 26.* & 41.

III. Siue omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit vnum numero peccatum, vt vult *Bonac.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnum multiplex, vt *Suar* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur: probabile tamen est, in cõfessione explicandum, quot Horæ sint omissæ eo, quod sit

sit circunstantia tenens se ex parte obiecti, & cōstituens actum in ratione sua indiuiduali *Bonac. loc. cit. num. 9. Less. Suar. Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, vt inducat ei onus restitutionis fructuū, pro rata omissionis officij, qui titulo Beneficij ad horas tenetur; si elapsis 6. mensibus post adeptam possessionem (ijs enim etsi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter Officium non recitauerit. Patet ex *Concil. Lateranensi sub Leone X.* Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Cōcilium esset receptum *Pius V.* Bullā edidit, quæ est apud *Nauar. cap. 25.* qua hoc decretum confirmat, ac declarat sic vt qui vno die totum Officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v. g. qui accipit annue 365. florenos, teneatur pro vno die restituere vnum florenū: quia autem omiserit Matutinū tantùm, mediam partem fructuū vnius diei: qui reliquas Horas, etiam mediam partem, qui verò vnam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus. *Laym. Fill. Bonac. d. 1. q. 5. p. 2. &c.* cōtra *Cruz, & Lop.* apud *Dian. p. 2. tr. 12. ref. 34.* qui dicunt si Beneficiatus intra annū, per 8. vel 10. dies tantum omittat, nō teneri ad restitutionē eo quod sit seruus liberalissimi domini, qui multò minus quā domini temporales ad pauca attendat. *Vnde resolues.*

I. Clerici maiorum Ordinum, qui solo titulo Ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficij, ad Horas tenentur, non obligātur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi Officium. *Bonac. loc cit p. 2. n. 3.*

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bona fide, inuincibili ignorantia; aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio, quia in cōscientia non debetur pœna, vbi non est culpa. *Less. Suar. Bonac. num. 4.*

III.

III. Valdè probabile est, quod qui alia onera habent, quam precum, v.g. Pastores, Episcopi, &c. omittētes Horas, possint retinere maiorem partem fructuū istius diei, ratione dictorum onerum, sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum: eo quod tantùm obligentur ad restitutionem fructuum, respondētium oneri diuini Officij. *Nauar. Fill. Bonac. p. 3. Dian. p. 2. tract. 12. res.* 8. citans alios.

IV. Si talis Pastor habeat tenues redditus ad sustentationē, videtur ad nihil obligandus: cum ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Lay. lib. 4. tr. 2. c. 5.* Imò *Dia. p. 2. tr. 12. res.* 9. & *Mald. tr. 10. c. 2. dub.* 3. dicunt, eū; qui habet Beneficiū valdè tenue, v.gr. cuius redditus tertiā partem mediocris sustentationis non adæquent, nō teneri ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel alijs, vel ipsi etiam Beneficiato, si pauper est. *Itē* impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agro Beneficij: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Nauar. & Bonac.* Denique aliquando cōpēsari potest offerendo suffragia pro defunctis, alijsque precibus. Vt vide *Bonac. loc. cit. part. 4.* & sic etiam per alium, seu per Officium, seu preces ab alio ad tuam intentionem recitatas & à te defunctis aplicatas, satisfieri posse, docet *Quintana, d. tract. 8. s. 6.* Non continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v.g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docet *Sotus, Medin. Fill. cap. 10. n. 316. 317.*

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siue erogare in vsus pios, impendit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricam Beneficij, non satisfeci (secundùm ius commune, vbi Cōcilium Lateranense, vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia directè præcipitur restitui pauperibus, vel

fa-

fabricæ Beneficij Vid. *Bonac. quæst. 2. part. 2. & 4.*

VII. Posse aliquando Beneficiatum excusari à restitutione (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios vsus pios, cen et *Dian. p. 3. t. sol. 57.* ex *Laym. lib. 3. s. 5. t. 2, cap. 12. n. 9.* esse probabile; tùm quod quidam Authores ita sentiant; tùm quod videatur esse virtualis intentio omnium dantiũ eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tùm quod leges Ecclesiasticæ beñegnè debeant explicari. Addit *Ioan. de Sal. de leg. d. 15. s. 2. n. 27. Vazq.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, verè, & absolutè lucretur priùs quàm omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem; eo quòd pœna non sit, vt fructus iam factos restituat, sed vt fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dian. p. 2. tr. 12. res. 8.* vide infra *art. 4. §. 6. in fin.*

III. Vbi Bulla Pij V. non est recepta, potest videri probabile, Beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, vt habet *Syln.* verb. *Clericus.*

TRACTATVS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum.

RESP. Hæc sequentia. 1. Infirmitas grauis, v. g. dolor notabilis capitis, ita vt sine incómodo, vel incremento morbi, legi non possint. Dixi *grauis*: quia leuis, v. g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris, tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita *Nauarr. Fill. Laym. Bon. d. 1. q. 6. part. 1.* Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet, *Fill. & Sà*, verb. *Hora*: si tamen commodè potest, & solet legere cũ socio, tenetur, vt habet

Less.

Less. & Bonac. vide *Dian. part. 2. tract. 12. resol. 43.*

2. Iustum impedimentum, v. g. metus proditionis, inter hæreticos. Item grauis, vel repentina occupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quomodo etsi Concionatores, vel Confessarij aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, vt docet. *Sylu. Suar. & Laym. &c.* tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si manè præuideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex *Suar. & Azor, Bonac. loc. cit. par. 2. num. 1. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti) nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circunferendo, vel lectionem mox cantandam prævidendo, vel alia in choro necessaria peragendo, occupatus fuisti. Qui choros totus pro eo, qui in re ad Officij celebritatem pertinente occupatur, videtur supplere; & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare, aut canere. Ita *Laym lib. 4. tract. 1. capit. 5. num. 7. Henric. Sylvest. Azor. Sot. Molfes. Nald. Arag. Reginal.* citat à *Diana. part. 2. tract. 13. resol. 13.* Idem de eo, qui choro organis musicis, alternis versibus respõdet, dicunt. *Naua. Sãch. Arag. & Rodrig.* apud *Laym. loc. cit.* scilicet eum non esse obligatum vt etiam voce proferat; sed negat. *Es. ob. tr. 5. E. 6.* vide *Trull. d. 16.*

3. Cæcitas. *Bonac. part. 2. num. 4. &c. communit.*

4. Carentia Breuiarij inculpata. Quod si tamẽ memoriter possis dicere, vel totum Officium, vel vnam Horam teneris. Si verò tantum scias Psalmos, vel lectiones, vel capitula dicit. *Vill. tom 2. tract. 21. cap. 9. n. 287.* citans *Nauarr. & Suar.* item *Escob. E. 9. num. 149.* probabile esse, non teneri, quia Psalmi vt sic, non sunt Hora

ra Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idē dicit. *Gar. de ben. tom.* 2. *p.* 2. *cap.* 1. *n.* 221. *Mald. in* 2. 2. *t.* 10. *c.* 2. *d.* 5. & *Ioan. Sanch in select. d.* 15. *n.* 1. *citati à Dian.* eo quòd lectiones & Capitula sint pars (licét minor) maximè principalis, ita vt absque illis, non sit Officium Canonicum. Idem concedit. *Sanch. lib.* 1. *c.* 19. In Matutino festi duplicis, vel semiduplicis, vid. *Bon. p.* 2. *n.* 6. *Dian. p.* 2. *t.* 12. *ref.* 30. & 43. Verùm hæc probare non ausim, sed potius quod docet. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 2. impeditū ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret breuiario, quo vti solet: v. g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest; quia per vtrumvis impletur substātia præcepti. *Creus. Esc. Dian. p.* 9. *t.* 9. *ref.* 15.

5. Dispensatio; quam sine causa, solus Papa dat validè; cum causa, Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra *Bon.* & *Azor.* docet *Sanch. de matr. lib.* 8. *d.* 3. *Dian. p.* 8. *tom.* 3. *resol.* 34.

ARTICVLVS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

RESPOND. In recitatione Horarum sequentes circunstantiæ sunt seruandæ. 1. Vt recitentur iuxta præscriptum Breuiarij Romani, iussu Pij V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis, & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breuiarij per Pium V. peculiare habuerunt. eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, vti Romano, vt docet. *Less. cap.* 37. *d.* 12. *Rodrig.* & *Sà*, verb. *Hora*, *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. Adde, quod qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad Psalmos Pœnitentiales,

gra-

graduales, Officium defunctorum (excepto die Animarum) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, vbi est consuetudo. Ita *Fill.* & *Bonac.* ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tûm quia sunt pars officij eo die, tûm quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bonac. loc. cit.* ex *Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat. *Diana, part. 2. tract. 12. resolut. 42.* ex *Vazquez*, item *Escob. tom. 5.* & 6. Quôd si auté ex inaduertentia, vel necessitate, v.g. qui electiones de festo nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licét consultum sit repetere ea, quæ ad proprium Officium pertinent; si verô studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cum ratio non sit eadem. Quanquã quod eo casu venialiter tantûm pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat. *Escob. tom. 5. E. 6 cap. 5. Dian. part. 3. tract. 12. res. 3.* Item *Caiet. Sylu Benisf. Az. Valent. Less Fill. &c.* citati à *Bonac. d. 1. q. 1. par. 1. nu. 17. & Dian. loc. cit.* contra alios multos, quos citat, & sequitur. *Barb. Laym.* verô *lib. 4. tom. 1. cap. 5. n. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudé quasi, multo longius in multo breuius, v. gr. Paschale mutetur (licêt *Caram.* apud. *Dian part. 7. tract. 11. resol. 6.* contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantûm peccari) aut idem pro libito toto anno dicatur: quia est grauis inordinatio. Vid. *Trull. d. 14. n. 11.* vbi docet, tum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras. v. g. colitur posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne bis hoc anno omittatur: imô ita faciendum esse vult. *Quint t. 8 sing.* 10. Verûm contrarium rectiûs tenet *Villalob* eo quôd præstet semel, quam bis errare, idque multis benè confirmat, *Card. Lug. Res. mor. lib. 5. d.* 8. Similiter eum, qui per errorem, vel obliuionem de festo duplici,
vel

vel semi duplici nō recitauit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum Officio, docet idem. *Quintana, tr.* 8 *sect.* 9. esse probabile. Verûm, & hoc merito reijcit. *Card. Lug. loc. cit.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnosci probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit (legendo v.g. de Feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorē, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta Officium eo die currens, vt in ijs saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cuius est pars, & obseruet legem, quantum potest. *Card. Lug. loc. cit.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior: ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bonacin. quæst.* 3. *part* 2. §. 1.) ea pronuntiatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim. *Sà*, tamen verbo *Hora* putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ â socio dicuntur: neque ideô aliquid scrupulosê repetendum esse; si verô solus legas, ita legendas esse, vt audire te ipsum possis, docet. *Reg. & Suar.* sed probabile est id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat, vt docet *Azor, part.* 1. *libr* 10. *capit.* 11. *quæst* 4. *Bonacin & Dian. resolut.* 11. admittitque *Filliuc. tract.* 23. *cap* 3. *num.* 117. pro scrupulosis. Si plures duobus recitent Officiū simul, non debet vnus vnum, alter alterum, tertius tertium versum recitare sed alternatim factu duplici tantûm choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores; quia sic habet vsus, & praxis Ecclesiæ; secûs est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundā, tertius tertiam recitat (imô alicubi consuetudo permittit vt omnes ab vno recitentur) alijs audientibus. *Bonac d.* 1 *quæst.* 5 *part.* 2. §. 1. ex *Suar Azor, & Layman*, addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel oratio-

nes

nes, vel capitula, vel responsoria tantûm audit, & non recitat. Vide *Bon. loc. cit. T. ull. d.* 16. *n.* 17.

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbreuiatione verborum, & syllabarum, & absque præcipitatia. *Bon d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. §. 1. Ex hoc tamen defectu in publico faciliûs peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seuerioris præcepti Ecclesiæ: quàm in priuato. *Azor*, & *Fill. c.* 2. *lib.* 23. *c.* 2. *Esc. Dian p.* 2. *t.* 12. *res.* 32. vbi addit. 1. Eum qui cum tali, qui vltimas syllabas, ascindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abscissionem syllabarū (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tātûm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officij: nisi adsit contemptus, vel graue scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborū in toto cantu. Vid. *Dian. loc. cit. Sylu.* & *Trull.* vbi ex *Nauar. Az. Less.* & *Pal.* negat satisfacere eos, qui cum socijs recitant ita festiuanter, vt nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant: quia pars quæ anticipatur, non cōmunicatur cum socio qui eam audire nequit. Excusat autem ex *Nauarr. Sà, Suar.* Surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronuntiatio continuata vnius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa, fiat, erit tamen venialē tantûm, vt ait. *Ferd. Lay* & *Less. d.* 10 quia singuli psalmi, suam completam significationem habent, si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi, vel nocturni: imo probabile est nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse (quod certum videtur, si iuxta causa concurrat) quia secundûm quosdam antiquitus ita fiebat, vt docet. *Fill. t.* 23.

cap.

cap. 6. & Bon. q. 5. p. 1. Ex ob. &c. Addit Quintanad. tract. 8. sect. 3. lectiones, siue tres sint, siue nomen, posse absque culpa graui sine causa, & cum hac, absque vlla culpa diuidi à psalmodia eiusdem matutini. Diuisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij, vnde priuatim fieri potest sine causa. Dian. part. 5. tract. 14. resol. 48. ex Bonac. Fill. Sanch. &c. Item Trull. lib. 1. cap. 7. d. 11.

5. Ne inuertatur ordo Horarum absque iusta causa: quod si tamen fiat, erit tantùm veniale; quia ordo iste, saltem extra chorum non est sub præcepto, nisi secundario, & tanquam circunstantia minoris momenti. Quod si tamen per inaduertentiam, vel ex iuxta causa mutes: ver. grat. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum; vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cum tu nec dum dixeris priores: vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondum dixisse; perges enim, & supplebis in finem. Similiterque, si causa vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. Vide. Bon. q. 3. par. 4.

6. Vt, nisi iusta causa excuset; dicantur tempore præfixo à iure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit, vt Matutinum, & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesia, hora circiter quarta, & secundùm Bonac. etiam tertia dicantur: & hieme quidem, media hora ante solis occasum dici posse, ait Fill. ex communi sententia: cum etiam priuilegium quibusdam concedatur, vt hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum id sine priuilegio fieri non posse; quia talia sæpè datur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionũ. Iuxta eandem sententiam non peccabit, ait Bon. qui primam, tertiam, sextam, & nonam, duabus vel tribus horis post ortum solis dicit; tum, quia est moderata,

& cõsueta postpositio: tum quia tempus à iure præscriptum magnam latitudinem, teste cõsuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad vesperũ differre, vel ante prandium, sine causa Vesperas, & Cõpletorium dicere; quia hæc est insueta inuersio In quadragesima autẽ Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cùm rubrica Breuiarij feria IV. Cinerum nõ imponat præceptum. *Nauar. Sanch. Trull. d. 18. n. 6.*

Dixi, *sine causa*: quia si iter, aliaue causa vrgeat, secundum *Caiet.* & alios, omnes Horæ manè dici possunt vsque ad Vesperas inclusiuè. Denique ad vitandum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, vsque ad alteram mediam noctem: præterquam quod Matutinum pridie possit anticipari. Quòd si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo possit, secundùm quosdam, restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale *Molfes. 3. tom. 2. item Maior. Palud. Ledesm. &c.* apud *Henriq. lib. 13. cap. 13. Bonac. dist. 1. quæst. 5. par. 2. num. 5.* vbi dicit eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea. *Suar. & Fill.* Sed male, quia hi, vel loquuntur tantùm de primo medio anno; vel spectato solo iure naturæ & secluso iure positiuo. Expressè autẽ, eam sequitur, *Quint. tract. 8 sect. 6.* vocatque veriorem contrariã. Vide etiam *Dian. p. 2. tr. 12. resol. 24.*

7. Vt deuotè, & cùm attentione interna, virtuali saltem, recitentur, siue ea ad Deum sit, siue ad sensum verborum, siue, vt ait *Caiet.* ad verba solùm. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nauarr. Sylu.* & *Kon.* qui nullam atten-

tio-

ionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cũ attentione interna, licèt animo voluntariè interea distrahatis. Quæ sententia, secundùm *Laym.* & *Les.* non est improbabilis, & vtilis, tùm scrupulosis, tùm confessarijs; ne Beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionẽ fructuum; partim ob Doctorum authoritatem, partim quod hoc præcepto tantùm materiales quædam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per Hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur: deuotio verò tãquam finis præcepti extrinsecus ad eius substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur: sine oratione enim interna nulla est oratio; ergo hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex præditis obligaueris. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere: potest enim eos præcipere, vt sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos; vt sint actus virtutis. Quomodo cùm possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis; quàm *Bon.* & alij communiter dicunt manere ex actuali, quandiu non reuocatur expressè vel tacitè per distractionem voluntariam; vel actionem cum debita attentione imcompossibilem. Vnde licet inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere; modo consuetudo, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito, opus consuetum faciendi recites. Vid. *Bonac. d.* 1. *q.* 3. *p.* 3. Ex dictis resolues.

1. Is qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem coniecturam habeat, se di-

dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in fine, v.g. Psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libero, vel memoria, cætero qui nõ errare solita, dixit, proindeque meliûs erit si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. capit. 11. d. 13. Laym. cap. 5.*

II. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturque secũdûm sententiam communem, Horas repetere, nec fructus facit suos, quia non fecit opus præceptum; quod erat, vt deuotè oraret. *Sotus, Nauar. Reginal. Fer. Suar. Bonac. & Trull. libr. 1. capit. 7. d. 17.* vbi ex *Nauarr.* addit, non excusari â mortali eum, qui recitationem Horarũ ita differt, vel ita se componit vt aduertat se somno prę occupandum, v. grat. si Completorium vesperi reseruet dicendum in lecto sciens se tũc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulô ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem, eo quod substantia operis sit impleta, absque circunstantia deuotionis. Multoque magis ac probabilius iidem negant, obligationem restitutionis; eo quod ad illam tantûm teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. Vid. *Bon. l. c. Less. Laym & Dian. t. de Horis, resol. 1. & 1. Escob. t. 3. E. 6. cap. vlt num. 62.*

III. Cum recitatione officij coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt (v.g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causa, aliàs nullum. *Escob. loc. cit. capit. 7.* Qui verô aduertenter occupat se aliqua re incompossibili, cum attentione interna v. gra. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit, atque adeô tenetur repetere. *Nauarr. Suar. Bonac. Trull. loc. cit.*

DVBIVM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

RESPOND. Clerici Beneficiarij, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, vt de ijs possint liberè disponere. Vbi rectè, notat *Nauarr.* hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus, proindeque si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500 Clericus autē infimo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita *commun.* quia id acquisiuit, vt stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauarr. & multos Canonistas*; Beneficiarios non Regulares (secus enim est de Regularibus, vt vide *Lug. tr. 1. d. 4. sect. 1. n. 2.*) absolutè esse dominos omnium suorum prouentũ, ideoque etsi in profanos vsus expendant non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud *Binsfel. Malder. & Bonac. d. 4. pa. 1.* ex *S. Thom. Sot. Molin.* &c tùm quia fructus faciunt suos, vt supponit. *Trident. sess. 24. c. 12.* tum quia alioqui nō possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios vsus) omnesque eorum donationes, & contractus essent invalidi, & vt tales à Iudice declarandi, & Bona Ecclesiæ restituendæ: quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendũ. *Card. Lug. d. 4. n. 1.* Quo non obstante teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendenda in pios vsus, tâm est communis sententia, vt *Card. Lug. d. 4. n. 10.* dicat, nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis grauibus necessitatibus) erogat in-

communibus necessitatibus, quartam partem reddit
tuum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium eius, quod
congruæ sustentationi super est. Vide *Card. Lug. loc. cit.*
vbi plurimis pro se citatis Auth. ostendit, *Tolet. Mol. Bonac.* male citati pro contraria sententia, imò ipsummet
Hurt. & Dian. in ea non perstitisse, atque nulla, vel authoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex *Trid. sess. 21. c. 5. de rescr.* ostenditque,
istam obligationem nasci ex iure, nõ tatum humano,
sed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bonac. loc. cit. p. 2.*
Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad status, & familiæ sustentationem, secundùm
conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bonac. loc. cit. Molin. Laym. Card. Lug.* &c. Vnde resoluuntur hi casus.

I. Congrua sustentatio non est æqualis, respectu
omnium; quia plura requirit Episcopus, quam Decanus:
Decanus quam Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quàm Parrochus; debilis, & tener quàm robustus,
& valens: & quod sufficit in vno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quod
Beneficiarius emerserit ex humili, quo minus possit statui suo conuenientes sumptus facere, vt ex *Molin.* docet *Card. Lug. l. c. Bonac. loc. cit. n. 8.*

II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur debita hospitalitas non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trident.)
sed etiam vrbanos. *Card. Lug num. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam; potest soluere ex redditibus Ecclesiasticis: non item quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *Ibid. num. 67.*

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studijs alere suos consanguineos, si aliundè non habent:
eo

eo quod parentes vel nolint, vel non possint alere in studijs. *Ibid & Bonac. p. 2. n. 13.*

V. Si habet sorores pauperes; vel filios spurios, ex fructibus Beneficij dotare licet, si aliunde nō potest; quia naturali iure debet illis alimēta, in quorum locum succedit dos. *Molin. Binsfel. &c.* Cauendū tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter suprà statum exaltet, vel hos legitimis æquet, etsi nobilis plus possit dare, quàm alius infimæ sortis, Vide *Laym. lib. 4. tr. 2. cap. 3. n. 4.*

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v. grat. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè maior est, quàm in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem, quia est dominus fructuum, & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra *Nauarr. &c.* communiter Doctor. alij ex *Tridant sess. 21. cap. 1. Azor, tract. 2. libr. 7. cap. 8. q. 2.* vide *Laym. lib. 4. tr. 2. cap. 3. num. 4. Bonac. d. 4. p. 2. n. 9. & p. 4. n. 1. &c.*

Quæres I. Quæ teneantur in pios vsus expendere?

Resp. Ea omnia, quæ acceperunt siue ab Ecclesia, siue ab alijs, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel iam ab Ecclesia in cultum diuinū sunt expensa *Cardin. Lug. d. 4.* Ratio quia priora habent annexam obligationem Religionis, posteriora non; vel si habuerunt, ea iam est extincta per expensionem in pios vsus. *Vnde resoluuntur.*

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industria, donatione, aliove modo, vt laici, acquirunt, viuendo interim ex Beneficijs. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem, vt Clerici non tamen, vt redditus Beneficij, sed vt stipendia alicuius officij

Clericalis, verb. grat. ratione contionis, pro Missa funere, Officio defunctorum, administratione Sacramentorum, Anniuersarijs, &c. *Sanch Card. Lug. loc. cit. num. 23. Bon p. 2. n. 19.*

II. Probabilius est in profanos vsus posse expendi distributiones, siue præsentias (vt vocant) quæ Beneficiarijs ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Sylu. Bonac. Lug. n. 24. Bon. p. 2. n. 17.* contra *Sanch. &c.*

III. Fructibus qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amobilem possunt expendi in vsus profanos; quia non sunt fructus Beneficij (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. Vide *Car. Lug. num. 28.*

IV. Probabiliter etiam pensionarius licetè suam pésionem expendit in vsus profanos; quia eam Papa extrahit ex redditibus Beneficij, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. *Card. Lug loc. cit.* contra *Bonac.* &c. Secùs est de eo, qui Beneficium habet in commendam: quia substititur loco beneficiarij. *Ibid.*

V. Partem quàm Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expẽdit in vsus profanos: quia expensa est iam ante in vsus pios. *Ibid.* & *Bonac. d. p. 2. num. 14. ex Molin.*

Quæres II. Quid intelligatur nomine vsus pij? *Resp.* Qui vel ad cultum diuinũ, vel misericordiam spiritualem aut corporalem ordinatur; verb. grat. ad cultum Templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria, siue ad naturam, siue ad statum seruandum; item in vsum Religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. *Vnde resoluuntur sequentes casus.*

I. Si Clericus superflua expenderit in vsus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, nõ potest hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexæ nõ satisfecit,

& adhuc potest satisfacere, cũ bona empta pretio æquiualeant *Card.Lug.n.*43.vide.*Bon.n.*10.

II. Qui in vsum profanum, à Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum nõ induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens, ad superflua expẽdẽda in vsus pios. Vide.*Card.* Lug.*n.*40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de redditibus Beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim vbi consuetudo invaluit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter v. *Less.lib.*1.*cap.*19.*d.*4. *Laym.loc.cit.Bonac.d.*4.*part.*3.*num.*1.*&* 5.*Trid.sess.*2.*c.*1.*de rescr.*& sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ: quæ licet superueniat testamento iam condito, facit tamen illud conualescere. *Sach.Salas,* *Dian.p.*8.*t.*3.*res.*9 9.vide sup.*lib.*3.*tr.*5.*c.*4.

DVBIVM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur?

RESP. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant Beneficiũ, quoad habitum obligari ad ferendã tonsuram, & vestem Clericalem; quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita, seu dissecta.

Resp. II. Quoad artes prohibetur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorũ etiam ludis, vti & hastiludijs, prohibentur interesse. Item medicorum, aut chirurgorum vbi opus incisione, aut adustione, nisi vt habet *Nauarr.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitat.

Resp.

Resp. III. Quoad officia prohibetur (si sint Beneficiati, vel initiati sacris) officium Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorũ, Patronorũ, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v. g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis, & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotijs sæcularibus. *Sayr. lib. 32. cap. 15. num. 6.* (qui tamen concedit, instrumẽta ab eo facta valere.) *Bonac. in precept. d. 10. quæst. 3. part vltim. Laym. lib. 2. tract. 1. cap. 8. num. 4.* & notat consuetudine inductũ esse, vt officio Cancellarij, Consiliarij, imò etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres, vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam, aut negotiationem lucri causa (nõ tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, qua cum nullũ periculum, aut scandalum immineat. *Less lib. 2. cap. 5. d. 9. n. 40. Caiet.* tamen v. *Clericus*, contra *Angel. & Nauarr.* docet, horum & similiũ transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, cõtumacia, contemptus, & scandalum. Vide *Lay. lib. 5. tract. 8. cap. 12. num. 2. & 3.* Nec refert, ait, quod transgressor sit excommunicandus; quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quâm nõ nisi contumax post monitionẽ incurrit. Quod tamẽ vniuersim *Nauarr.* putat esse laxius maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitũ, vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bonac. d. 8. de Sacram quæst. 1. par. vltim. n. 8.* si sint initiati maioribus Ordinibus, aut habeant Beneficium & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque iusta causa non gestent, tunc enim peccare mortaliter;

citat.

gitatque pro se *Regin.Nauarr.Henriq. Vazq.* Negat tamen *Sylu.Laym.l.c.* si nō sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, conced. t idem *Laym.lib.3.tr.4.c.17.*& alij commun. Sed de hoc *vide supra lib.3.c.3.dub.7.de emptio & vend.*

CAPVT III.

De statu, & officio personarum sæcularium; quorumdam præsertim iudicialium.

DVBIVM I.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

RESPOND. Hæc tria. Primum est, iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex D.*Thom.2.2.quæst.60.* habet communis, quare peccat Iudex sæcularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas, ad se trahat; vti; & Ecclesiasticus, si merè ciuiles. Nisi forte per accidens, ob defectum iustitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarū. Porrò quæ causæ dicantur merè ciuiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet Iudicis, & Iurisperitos, poteŝtque videri apud.*Laym.libr.4.capit.1.* Vide *Card. Lug.d.37.sect.3.*

Secundùm. Rectus processus, v. grat. vt citetur reus, & audiatur, &c. Nisi forte expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subitò plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici supremo (dummodò crimen sit publicum) aliquando licere sine citatione, defensione, & omni processu, reum mor-

ti ad iudicare, eo quod factum notorium, & publicum, sit loco accusatorum, & testium, neque reo ius defendẽdi se in iudicio relinquat, docet. *Nauar. cap. 25. num. 10. Less. Fill. Bonac. d. 10 in præcepta. q. 2. p. 2. n 5.* Vide etiam *Card. Lug. d. 37. sect. 5. Trull. lib. 8. c. 1. d. 13.* Vbi tamẽ benè notandum, quod etsi talia crimina excipiantur à cõmuni dispositione legis positiuæ, & iuris cõmunis, non tamen legis, seu iuris naturæ; ideoque grauitèr peccare Iudicem, qui in tali processu, v. gr. contra sagas, qui vis licere putat, verbo *Cantionem criminalem, cap. 17. 18. 37. & seq.*

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Vnde si Iudex procedat ex odio, aliove fine malo, v. g. ob manem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamve virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bonac. d. 10. q. 2. p. 3.*

DVBIVM II.

De potestate, & officio Iudicis.

ARTICVLVS I.

Quid requiritur in Iudice?

RESPOND. I. Præter tria dicta superiore dubio requiritur scientia, qua sciat suo munere rectè fungi. Ita communis. *Doct. & Bonac. d. 10. quæst. 2 part. 3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest. *Vnde resoluuntur sequentes casus.*

1. Peccẽs, aut suscipiens officium Iudicis. (Idem est de Medico, & Chirurgo, vt vidè infra *dub. 7.*) quo indignus est, ita vt probabile sit, inde notabile damnũ proxi-

proximi secuturum, peccat mortaliter. *Nauarr.cap.25.* *Ant. Card.de Lug.d.37.n.1.*

II. Iudex carens necessaria scientia, non debet absolui, nisi facta renuntiatione officij, vel nisi firmũ habeat propositum renunciandi. *Ita S.Thom.2.2.q.76.ar.2.Caiet.Clauis Regia,lib.12.ca.13.n.2. Reg.l.25.n.675. Nauar.c.25.Farin.3.p.q.3.ar.16.* Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad interesse parti læse, & ad expẽsas litis; vti etiã, quotiescũque notabile damnum, siue in substãtia litis, siue in superfluis expẽsis, propter eius culpabilẽ ignorãtiam, partibus litigantibus accidit *Bon.Car.de Lug.ll.cc.*

IV. Si Iudex agnoscat, errorem à se (etsi siue graui culpa) commissum, in preiudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem, v.g. monendo occultè partem lesam, vt sibi appellatione, vel aliter cõsultat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *Card.de Lug.loc.cit.n.3.*

Resp. II. Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire. Quia ex officio tenetur cuique tribuere suũ. Quod non facit, si sententias sine iusta causa differt. *Vnde resoluuntur sequentes casus.*

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valdè notabiliter causarum expeditionẽ, sine iusta causa. *Sylu.verb.Iudex.q.12.Clauis reg.c.12.n.8.Nauarr.cap.25.n.14.&c.* cum *Bonac.d.10.q.2.p.3.*

II In casu dicto, idem Iudex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere; quia est earum iniusta causa. Ibid. *Auth.ll.cc.*

III. Si Iudex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur, vt v.g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vbi lege com-

communi debebat imponere reo, sine causa remisit, *S. Thom. 2. 2. q. 67. ar. 4. ad 3. Sylu.* verb. *Pœna, q. 28. Salon. Laym lib. 3. t. 2. cap. 5. n. 7.* contra *Azor.*

ARTICVLVS II.

Quid Iudici seruandum circa inquisitionem?

TRibus modis procedi potest contra criminosos. 1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. 2. Via denũtiationis cũ deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mista, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, vt si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine vlla data occasione ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem; in qua tamen eius potestas non extendit se ad occulta eliciẽda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub. nec cuiquam fit iniuria. Ac licet quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, cui incommodo bonum cõmune præualet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. lib. 2. c. 28. d. 13.* Vnde resolues.

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, imô nec potest, prodere criminosum occultum. *Laym. lib. 3. tr. 6. c. 1. Less. loc. cit.*

II. Si talem reuelet, peccat contra iustitiam (nisi fortè cederet non tâm in pœnam, quàm certam eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab alijs auertendum, cûm enim crimen, vt ponitur, pro-

bari non possit, ac proinde ex eius reuelatione nō possit aliud sequi, quàm infamia, nullum habet ius reuelādi. *Laym. ibid. & t. 3. p. 2. c. 4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum, vel trium, deprehendatur alicuius criminis author, potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis cōmunis. *Laym lib. 3 tr. 3. par 2. cap. 4. num. 12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari; v. g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicium, tum ex commodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vide *Bon. d. 10. in 8. præceptum, q. 2. par. 5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tū, quia alioqui diffamaret sine causa; tum, quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam nō habet, nisi per accusationem, vel confessionem rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam; ad quam nō sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultū; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partē communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel Monasterij, neque à maledicis sit extortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxim communē bonorum virorum, & Reip. vt habet *Laym loc. cit. & Less. dub. 15 à 19. ex alijs. Bon. loc. cit.* Vnde resolues casus.

I. Antequā Iudex procedat ad inquisitionē specialem vt infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltē duos, qui nominent personas à quibus id publicē audiuerint. *Nau. Rub. de iud. Trull. l. 8. c. 1. d. 17.*

II. Iudex infamatus de vno crimine; v. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus; v. g. furto; quia esset inquisitio specialis, sine

præ-

præuia infamia. *Salon, Caiet. Trull. lib.* 8. *cap.* 1. *d.* 18. nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circunstantia alterius. Ibid. *& Sanch.* 2. *p. conf. lib.* 6. *cap.* 3. *d.* 12.

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos vid. apud. *Less. lib.* 2. *cap.* 29. *d.* 15. *Bon. t.* 2. *d.* 10. *par.* 5. *Sanch.* 2. *p. conf. lib.* 6. *cap.* 3. *d.* 19. *Trull. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quid liceat Iudici circa quæstiones siue torturam?

RESPOND. I. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenã probationem, id est, reddant rem plusquam probabilem; qualia habentur, v. gr. testis vnus omni exceptione maior, rei, confessio extra iudicium, item probabiliter etiã assertio duorum, vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis; præterquam beneficij (in quo, an ex sola denuntiatione complicum, & quomodo procedere liceat. Vide *Tann. tom.* 3. *d.* 4. *de iust. dub.* 2. *&* 3. *Laym. lib.* 3. *tract.* 6. *cap.* 5.) item a fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius indicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Laym. lib.* 3. *tr.* 6. *cap.* 5. *num.* 9. ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidiũ probationis quando argumenta, & indicia sunt valde efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Less. lib.* 2. *c.* 29. *d.* 17. *Delr. lib.* 1. *s.* 3. *Laym. l. c.*

Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri nisi in criminibus exceptis; tales sunt viri in magna dignitate constitu-

ſtit uti, Officiales Principum, Vrbium Gubernatores, Nobiles Equeſtris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi: item impuberes, ſenes memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delr. ſect.* 9. *Binsfeld c.* 6. *Card. de Lug. d.* 37. *ſect.* 14. Vnde reſolues.

I. Peccat Iudex grauiter, ſi non priùs omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam deſcendat.

II. Tortura ſimpliciter abſtinendum eſt, quandò adeſt plena probatio criminis: quia ad hanc ordinatur tortura. *Nauarr. Leſſ. loc. cit.*

III. Inſufficientia ad torturam indicia ſunt, ſi cadauer occiſi ſanguinem ad præſentiam alicuius: ſi ſagæ non poſsint lacrymari. Item illicita eſt probatio per aquas, &c. de quibus. Vide *Delr. lib.* 5. *Leſſ. num.* 176. *Trull. lib.* 8. *cap.* 1. *d.* 11.

IV. Peccant Iudices, qui in cauſis criminalibus, aut notabilis infamiæ, reum comprehenſum, antequam habeant probationem contra ipſum, iuramento adſtringunt, ad dicendam veritatem de omnibus pertinētibus ad caſum, ob quem comprehenſus eſt. *Nauarr. cap.* 18. *n.* 41. *& cap.* 25. *n.* 36. Additque, idem eſſe: ſi (etſi ſine iuramento) minis, terroribus, tormētorum oſtenſione, hominem turbent, & implicent, vt ſibi contradicens circunſtantiam aliquam reuelet, quâ conuincatur, & puniatur. Vide *Car. de Lug. d.* 40. *n.* 1.

V. Si Iudex extorſerit confeſsionem per iniuriam; verb. grat. ſi torſerit exemptos; ſi ſine ſufficientibus indicijs, ſi dolo malo, mendacijs, ficta impunitatis promiſsione induxit ad fatendum; vel aliter (ſiue quoad ſubſtantiam, ſiue quoad modum) notabiliter exceſſerit in tortura, confeſsio nulla eſt, nec poteſt ex ea procedi; imò tenetur Iudex ad compenſationem damnorum, vt docet. *Car. de Lug. d.* 37. *ſect.* 14. *n.* 157. Vide *Leſſ. cap.* 19. *dub.* 18. *Lay. lib.* 3. *t.* 6. *cap.* 5. vbi etiā dolos bonos,

quos *Delrio*, suggerit Iudici, planè reijcit. Vide *Tanner. tom.* 3. *d.* 4 *q.* 2. *d.* 2. *Trull. loc. cit.*

VI. Licet reus confessionem iniustè extortam postridiè ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem rei, vel complicis occulti; quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *L. penult ff. de quæst.* atque adeô etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. *Nauar. Salon. Less. Sayr. Trull. loc. cit. d.* 10.

Respond. II. Grauius torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia non tamē ita, vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere habita ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuoluntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram Iudice ratificet, metu nouæ torturæ. *L. 15. cap.* 5. *num.* 11.

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniant: quia per torturam priora elusit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura potest; tum, quia indicia manent in suo vigore: tum ob inconstantiam. Si verò tertiò tortus ac confessus, tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessioné, ideoque nullam. *Less. cap.* 29. *d.* 17. Excipiunt quidam, si indicia sint grauissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiosé à reo negari. *Laym. loc. cit.* Vide *Card. de Lug. d.* 37, *num.* 156. *Dian. tom.* 3. *t.* 6. *resol.* 16. & 23. *Trull. loc. cit.* vid. infr. *hic dub.* 6. & 7. An, quando, & quomodo Iudex possit interrogare reum de complicibus. Vide *Trull. lib.* 18. *c.* 1. *d.* 12.

AR.

ARTICVLVS IV.

Quid seruandum Iudici circa sententiam, & pœnam?

RESPOND. I. Iudex debet iudicare secundum leges: Vnde inferior Iudex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiam si actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret Epijkia, vel nisi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. *S. Thom. 2. 2. q. 65. art. 5. Regin. lib. 15. n. 643. Bon. &c. Trull. lib. 8. c. 1. d. 12.*

Dixi, *inferior*: quia supremus ob iustam causam id potest: sine causa tamen grauiter peccaret, secundum *Caiet.* verb. *Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione rei, vid. *Bon. l. c. & Trull. l. c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadem Iudex esse, & sententiam ferre non potest. *l. eos in princ. cap. de appell. & l. Prætor de iurisd.* quia iudicium eius habetur suspectum, propter affectum ad vnã partem, vt ex communi Doct. docet *Sanch. l. Consil. cap. vnic. dub. 26.* additque *num. 3.* sententiam non fore validam: quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius. *Car. de Lug. de iust. d. 41. sect. 1. nu. 4.* vide etiam *Dian. part. 3. t. 5. Misc. resol. 56.* vbi ex *Cord.* sentit, talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundum leges, altera parte inscia iudicet.

Resp. III. Quem Iudex priuata scientia scit esse nocentem, si iuridicè sit probatus innocens, non potest cõdẽnare; quia iudicat, vt persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegata, & probata, præsertim in fauorem rei. *D. Thom. 2. 2. q. 67. Nauarr. c. 25. Caiet. Fill. l. cit. Bon. d. 10. q. 1. p. 2.*

 Resp.

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentem, si iuridicè probatus sit nocens tenetur omni modo liberare, si potest; v. g. impediendo accusationem, extrahendo iudicium, aperiẽdo carcerem (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem, & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenẽt, cum S. *Thom. loc. cit.* ob rationem paulò antedatam, quod possit condemnare; verius tamen videtur contrarium, quod cum alijs docet *Less lib. 2. c. 29. d. 10. Sà*, ver. *Iudex Petr. Nauarr. Fill. Bon d. 10. q. 2. p. 2. n. 2. Tol.* &c. vide *Car. de Lug. d. 37. sect. 14.* quia directè occidere innocentem est intrinsecè malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. *Less. loc. cit* In causis tamen ciuilibus, & criminalibus minoribus, vbi tantum agitur de pœnis pecuniarijs, potest etiam Iudex, secundùm hos auctores simpliciter procedere secundùm allegata, & probata: tum, quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum, quia Resp. habet potestatem in bona suorum ciuium, quãdo bonum publicum id requirit; vt in hoc casu, ne forma publicorũ iudiciorum, cum populi scandalo euertatur. Vide *Laym. c. 2. n 8. Less d. 10. Bon lib. 5. n. 4.*

Quæres I. Quid faciendum Iudici, cùm vtrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris; verb. grat. an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas?

Respond. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus; neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licèt alter probabilius. Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, *si supremus sit*: quia si sententia aliqua communi-

muniter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundûm eam posse iudicare, licet minus probabilem; quia videt probabiliorem, cum honoris sui præiudicio reuocandam in superiore tribunali. *Laym. lib. 1 tr. 1. cap. 5. §. 3. n. 16. ex Sylu. Vazq. &c.* vide tamen *Card. de Lug. d. 27. sect. 10.*

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videãtur non licebit vni eorum adiudicare totũ pro suo arbitrio, cum vterq; æquale ius habeat, sed suadebit compositionẽ; imô etiã imperabit, in casu nimi intricato (alias enim non licet) vel vni dimidium, & alteri alterũ dimidium iuris, aut rei, de qualis est, adiudicauit; memor interim axiomatis, quod *si partiũ iura sint obscura, potius fauendum sit reo, quàm actori. Ibid. Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.*

Queres II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustitiam tulit?

Resp. I. Si dolo, vel (vt dixi *d. 1. ar. 1.*) magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se trãstulit, cui tenetur restituere. *Bon. d. 10. q. 2. p. 4.* ex *S. Thom. &c.* vide supr. *d. 20. ar. 1.*

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impetrauerit, alijs dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, nõ obligatur in conscientia ad restitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundûm alios) cum culpã Theologicam non commiserit, debet tamẽ reuocare sententiam, si potest sine graui incommodô. *Laym. lib. 3. tr. 6. c. 2. n. 11.*

Queres III. An sententia Iudicis iniusta obliget in foro conscientiæ?

Resp. Sententia iniusta ex materia rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij, siue feratur per falsô allegata, & probata, siui ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, ma-

netque parti læsæ, tametsi non appellet, ius suum, licebitque, si absque scandalo possit recuperare bona. S. *Tho. Sayr. Bon. d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. *Trull. lib.* 8. *cap.* 1. *d.* 7. Ratio, quia sententia eatenus obligat in conscientia quatenus habet rationem iudicij, hoc est, vt est determinatio iuris, & definitio iusti.

Dixi *in foro conscientiæ*, quia in foro externo, vbi non tâm veritas facti, quâm probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est, ad euitanda scandala, & incommoda; neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur; lege sic statuente, tûm in pœnam pigritiæ, tûm ob bonum publicum vt litium sit finis. *Trull. lib.* 8. *cap.* 4. *d.* 6. ex *Sayr. &c.* Vnde resolues.

1 I. Is cuius bona per sententiam manifestè iniustam adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere; quia recuperat ius suum *ibid.*

II. Qui sciens per iniustam sententiam mala fide, accedit bona, tenetur ea semper restituere, nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribit: imô tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiam si pars læsam nō appellauerit, cûm non renuntiet ideô iuri suo.

III. Qui bona fide rem postullauit à Iudice, & bona fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam, tenetur eam, non tamē expensas, restituere. Si verô possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario non tenetur restituere, quia legitimē præscripsit. *Salas, Sayr. Trull. loc. cit.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Resp. 1. Etsi a partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum peruertendi iustitiam; acceptorum tamen dominium

com-

comparat, ſpectato iure naturæ.

Reſp. II. Etſi lex poſitiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad reſtitutionem, ante ſententiam Iudicis, niſi lex exprimat, quod nō illicita tantùm, ſed etiam invalida ſit acceptio. Vide *Bonac. in 8. præceptum. q. 2. p. 8. Laym. lib. 3. tr. 4. c. 4. n. 9.* & 10.

Reſp. III. Si Iudex iniuſtè extorqueat munera, nolens facere, quod iuſtum eſt, & debet, niſi ea dentur tenetur reſtituere, vti etiam ſi quid datū ſit ad reddimendam vexam, v.g. ne iniuſtè faueat parti aduerſæ; ne causam nimis differat. Quamquam hoc caſu interdū præſumi poſsit, datorem remittere obligationem reſtituendi. *Laym. loc. cit.* ex *Gab. & Rebell &c.*

DVBIVM III.

Quod ſit officium Aduocati?

SVppono ſecūdum omnes, in Aduocato quatuor requiri, ſcilicèt ſcientiam conuenientem, iuſtitiam cauſæ fidelitatem, & pretium iuſtum: quod ſi taxatū eſt, non licet vltra hoc accipere; vbi non eſt taxatum, ſufficit iuſtum naturale, vt vide apud *Bonac.*

Reſp. I. Non poteſt ſub graui peccato ſuſcipere cauſam, quam ſcit eſſe iniuſtam. Ex cauſis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubijs, poteſt vtrā uis, etiam minus probabilem tueri dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. *Vazq. Salas, Card. de Lugo, Dian. tract. 1. part. 2. reſol. 4.* Quia vtraque pars habet ius proferendi ſuas rationes in iudicio, ergo etiā Aduocatus patrocinandi: neque ſemper eſt verius, quod videtur probabilius, & fortè aliud erit iudicium Iudicis. *Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9 & ſupr. à lib. 1. cap. 2. d. 1. & in præcepta d. 10. q. 3 p. 4.*

Dixi, *Ciuilibus*: quia in cauſa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali caſu grauiter pec-

cat contra reum; ergo etiam Aduocatus. *Fill tr.40 c.5.* Neque, quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mensuram se nper dubiã, quia tunc iniustè vexatur possessor, pro quo tandem Iudex debebit iudicare, vt vide *Card. de Lug de iust. d.41, n.7. Salas, in 1.2. d.1 sect vlt. n. 108.*

Resp. II. In causa criminali potest reum etiam sontem defendere, vt mortem aliamve pœnam euadat; quia reus non tenetur ad pœnam, nisi conuictus; ergo potest per se, vel alium, eam auertere, donec conuincatur. *Banac. d. 10. q. 3 p 4. n. 7.*

Resp. III, Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex charitatis. *Nauarr. Caiet. Less. Fill. Bon. l.c.* Vnde resolues

I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur ad compensationẽ omnium damnorũ inde cõsequentium. Vnde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiua dãni (similiterque si causam dubiam tueatur, eamq; obtineat fraude: quia intercedit iniustitia, ratione partis aduersæ) Clienti vero suo, tenetur restituere ex peccato omissionis; quia ex officio tenebatur monere ignorãtẽ causæ iniustitiam. Quod addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere. *Bon d. 10. q 3. p. 4. Less. lib 2. c 3. d. 5. Fill. Laym. Tan. q. 4. dub 6. n. 127.*

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic aduersarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet *Trull. lib. 8. c 5. d. 3. ex Caiet. Sayr. &c.* Quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter sit spes obtinendi, eo quod apud Iudicis semper reijciatur, regulariter non licet suscipere, tùm quia facit, vt cliens sine fructu tem-

pus,

pus, & pecuniam perdat; tum quia talis communiter nō habetur probabilis. *Card. de Lug. de iustit. d.* 41. Quando autem cliens habet bonum ius in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causa possessoria (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij. Vide *Fagund. in p.* 8. *cap.* 47. *Molin. tom.* 1. *tract.* 2. *d.* 81. *Card. de Lug. loc. cit. num.* 10.

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerê: si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem *Bon. de pec. d.* 2. *q.* 4. *par.* 9. vti & si qualitatem, ab statum causæ, seu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id vlla diligentia cognosci posit, non teneri Aduocatū ad damna resarcienda, docet *Bard. d.* 4. *cap.* 29. quod melior sit conditio posidentis, dum de damno illato non constat.

V. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omnino iustam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus. *Bon. loc. cit.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, vt desistat; aliâs, ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cum stipendio sit conductus tenetur ex iustitia monere. *Tann. loc. cit.* Neque potest, vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis; quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verô inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi & metu; non tenetur, quia nulli facit iniuriam. *Valent. Azor, Less. Laym. Bon. loc. cit.*

VII. Non potest absolui, qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere, *Sayr. lib.* 12. *c.* 23. *n.* 18.

VIII.

VIII. Non licet cum cliente conuenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cæptam, vel post finitam, ex *cap. Infames 3. quæst. 7.* quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne pro datur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v.g. dimidia tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit; quia id grauiter prohibetur *l. Sumptus, ff. de pactis, l. item, c. de proc. c. Arcentur 3 quæst. 7. l. Si qui eod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas, & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. Vide *Sylu.* verb. *Aduocatus, Nauarr. ca. 15. Fil. Lay. Bonac. Sanch lib. 5. consil. cap. 7. d. 9. & lib 37.* & *Card. de Lug. loc cit.*

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur, *l. Memini, ff de Aduoc.* S. *Thom.* 2. 2. *q* 71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundū dicta *cap. 1.* 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ habenti aliàs iustam causam, &c. Vide *Nauarr. cap.* 15. *Fill. q.* 3. 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æquè defendat. *Sylu. Sanch. cons. p* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diuersis tamen causis, secluso scandalo non repugnat. 5 Si in eadem causa, in qua est Iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet, *Sylu.* verb. *Aduoc q.* 2. 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta; non tamen peccat, si in causa manifestè iusta aduersariū decipiat, dummodo nulla vtatur falsitate, v.g allegando falsa &c. S. *Tho.* 2. 2 *q.* 71. *art.* 3. *Sylu San cons p.* 2. *lib.* 6. *c.* 7. *d.* 8. *Tru*: *l. c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinā reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamē alterius partis quærat

dila-

dilationes ad rem non facientes. Vide *Fill. Trull. loc. cit.*
9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud iustũ, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impedit, ac demum consuetudine approbata. Vide *Trull. loc. cit. d. 5.* 10. Si contractum vsurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret (vnde si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus contra iustitiam, si rationes, & fundamenta clientis, que iustè defendit, vel secreta causæ detegat aduersario, vt ex alijs probat *Fagund. in p. 8. c. 47. num. 13.* vide etiam *Card. de Lug. loc cit. n. 6.* teneturque ad restitutionẽ, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs; quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in fauorem clientis. *Azor, Fill. &c. ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculũ sit, ne pars aduersa graue damnũ iniquè patiatur; quia aiunt, quilibet potest sine suo damno graue damnum alterius prohibere. Vide *Less. p. 2. c. 31. Azor, Regin. Fill. Lay. lib. 1. t. 1. c. 5. n. 18.* Verùm hanc limitationem, cum *S. Thom* alij nõ admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procederet; tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset profuturũ accusatore priùs monito, vt desistat. Vide *Card. de Lugo l. c.*

XI. Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem, vti, & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit; non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem, vel minorem,

norem pro causæ qualitate. Vide *Fill. Bon. in prac. 8. d. 10. q. 3. Less. lib. 2. c. 39. Laym. lib. 1. t. 1. c. 5.*

DVBIVM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

RESP. Tenentur ij omnes iustè, fideliterq; exercere suum officium, siue ex debito muneris tantum, siue etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suũ officium spectant, debitamq; diligentiam adhibere præstando omnia necessaria, terminos iustos petẽda, & appellando, cum fuerit necessarium *Bonac. Escob. & comm.* Vnde resoluuntur sequentes casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officijs suis: si secreta seruanda nõ seruent, si partibus, vel earum solicitatoribus, alijsve tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent: accipiãt stipendiũ maius iusto, vel vltra pretium taxatum, si lites iniquas suadeant, &c.

II. Referens peccat. 1. Si defectu studij, vel per incuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, coneturque vnius partis iustitiam magis, quam alterius explicare. 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, quiusquã evulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v.g. Iudex recusari, &c. vide *Escob.*

III. Secretarius peccat. 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nõdum publicatã manifestet. 4. Si processus, aut sententias nõ custodiat, vel partibus sine præscripto Iudici, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exaggerando, vel imminuendo siue immutando, aut inuertendo, *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus, peccat. 1 Si sine

sine sufficienti peritia (v. g. clausulas communes, &c. Ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium, aliquid addat, vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocola, & acta negligenter custodiat, cum damno partium 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7 Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat; si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij: si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices, vel referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulat; quia multum interest habere hũc, vel illum Iudicem. *Escob.* vid. *Laym. lib. 3. tr. 6. cap. 2. Bon. in prac. disp vlt. part. vlt.* 11. Si secretum violet, v. g. apariẽdo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem: quod esse mortale contra iustitiã docet *Trull. lib. 8. cap. 7. n. 3.* ex *Nauar. cap. 25. n. 52.* 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continẽt legata. *Nauarr. l. c. n. 53. Sylu.* verb. Tabell. *Trull. l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptũ processus neget. 14. Peccat grauiter, si omisso instrumento antiquo puplico, vel testamento, aliud similiter confingat.

V. Procurator peccat. 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercidis accipiat, quàm iustum. 4. Si suadeat reo, vel parti vt iniustê veritatem neget. 5. Si sua incuria, negligentia, aliave culpa causa sit, vtilis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cum periculo peiorandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. Vid. *Escob. Laym. l. c. Bon q. 3 par. 4.* 8. Si partes aduocatio

con

concordiam iniquam. 9. Si differat causam, vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. Vid. *Sayr. l. 11. cap. 24. Fill. t. 40. c. 10. n. 194. Trull. l. 8. c. 6. d. 1.*

DVBIVM V.

Quod sit officium accusatoris?

RESPOND. Vt in accusatione seruetur iusticia, cauenda sunt tria. Primum est, calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel eius quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi, vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum est, præuaricatio, id est, collusio cum reo, & simulata tantùm accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod addo, quia cum causa, v. g. ob imperium Principis, v. Iudicis, quod intersit Reip. talem personam non puniri, vel infamari, vel quod in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare *Fill. t. 40. c. 7. n. 105.*

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. I. Priuatum raro ad id teneri; tum ex praxi timoratorum; tùm quia aliàs tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi I. *Priuatum:* quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v. grat. fiscalis, &c. tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis, secuta. *Fill. Bon. in 8 præc. d. 10. q. 3. p. 1.*

Dixi II. *Raro*: quia si ita exigat bonum publicum, v. grat. si proditio imminens, vel graue damnum, vitæ innocentis, aliter auerti non posit, & crimen facilè pro-

probari possit, tenetur etiam priuatus accusare, vel saltem denuntiare; idque tamen ex charitate tantùm, quæ restitutionem non importat. *Fill. Bon loc. cit.*

Resp. II. Accusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores, infantes; idque in pœnam criminis. 2. Filij, serui, suos parentes, vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam. *Less. lib. 2. cap. 3. d. 5. Bon. loc. cit.*

Resp. III. Non teneris, imô nec debes, etiam posito superioris præcepto denuntiare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum: nec periculum imminet alijs; nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infamia sequeretur. Vide *sup. lib. 2. tr. 3. cap. 2. d. 4.* Si crimē nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus &c. Nisi tamen v qui secretum cōmisit, innocentem, vel [illegible] emp. iniustè exaret, nec vellet desisteret. *Card. de Lug. de iust. d. 14. num.* 141. 3. Si inde immineat graue periculū honoris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. Vide *Card. de Lug. d. 38. sect. 2.*

DVBIVM VI.

De Testibus.

SVppono, ad legitimam, & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum ijsdem circūstantijs, deponere: alioqui erunt testes tantùm singulares, vt vocant, qui nō faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc

Hinc à testando reijciuntur. 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici; exceptis quibuspam casibus, apud *Less. lib. 24 cap. 3. n. 38.* 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes, & viles. 10. Deliri, & semifatui; ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur I. An, & quando teneatur quis testari II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Respond. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cûm ita necessarium est, ad euertendum grande malum proximi, aut Reipubl. vel ex præcepto, cûm Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoque nec tenebris restituere, vt contra multos docet. *Valent. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum: si quod autem Ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imô etsi sit cõmunis sentẽtiam, ad restitutionem teneri eum, qui à Iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cûm sit efficax, & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum; non tamen est improbabile, quod docet. *Molin.* & *Less.* non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ; sed tantûm obedientiæ, proindeque non comparens, contumax tantum est, & inobediens, non autem iniustus. *Less. lib. 2. cap. 1 . & 30.* Vide *Bon. Laym ll. cc.*

Resp. II. Etiam legitimè, & iuridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rem ex confesione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius aduocatus, medicus &c. modô tamen non sit necessarium ad magnum Reipubl. vel proxi-

mi malum auertendũ: tunc enim licet tale secretũ detegere, etiam si iurasses te nulli dicturum: quia tale iuramentũ non obligat, cum iure naturæ tenearis ad cõtrarium: Vid. *Lay. c. 4. n. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi, vel tuis, immineat notabile damnum: nisi tamẽ damnũ publicũ, vel priuatum alienum præualeat, vt notat *Card. de Lug. de iustit. l. 29. n.* 16. Vnde communiter nõ teneris testari contra cõsanguineum. 4. Si â viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriã: v. g. aperiẽdo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Lay. lib. 3. tr. 6. c. 4. n. 5. Molin. d. 5. n.* 5. Si alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquã de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est, inquirere de delicto. Vide *Azor. 3 p. t. vlt. cap. 17. Fill. Bonac. d. 10. q. 3. p. 3. Laym. l. c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter.* Ratio, quia in damno æquali, potiûs habenda est ratio innocentis. Vid *dub. seq. art.* 1.

Dixi I. *Sciens*: quia si ex ignorantia, inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus; etsi teneatur impedire, si pôssit, non tamen ad restitutioné, etiãsi reus damnetur: ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*: quia si certẽ rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data; ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. lib. 2. cap. 30. & Lay. lib. 3. t. 5. c. 8. & alijs*

Testis peccat. 1. Si affirmaret quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, apariat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

RESPOND. I. Si non interrogetur legitimé, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restitutione, & in bono sensu, vt mendacium absit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita *Less. & Laym. tract. 6. lib. 3. cap. 5. Bonac. d. 10. q. 3. par. 2.* Vnde resolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Iudex non sit legitimus. . Si à seipso litis processum inchoet, sine præuia accusationi, saltem virtuale. 3. Si non præcessit semiplena probatio nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio quia in his Iudex non interrogat legitimé. *Azor, Less. Fill. Laym. Bon ll. cc. Card. de Lug. d. 40. n. 1.*

II. Nec tenetur si dubitet, an Iudex legitimè interroget: quia non tenetur parere cum graui suo damno nisi constet superiorem posse præcipere. Ita *Less. Filliuc. Laym. loc. cit. Sanch. lib. 6. consil. cap. 3. d. 31. Salas, Car. de Lug. &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III.

III. Iudex tenetur reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt reo constet, an legitimè interrogetur; quia non tenebitur respōdere alioqui, & se ipsum honore, alijsve bonis, quæ bona fide possidet, spoliare. *Caiet. Nauar. cap. 25. n. 43. Car. de Lug. d. 40. n. 1.*

IV. Si reum iuridicè quidem interroget Iudex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, stricto en se, potest reus (idem est de teste) licèt scias semiplenè probatum esse, id negare, si exijt quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam; quia si Iudex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum *S. Thom. q. 69. art. 1. Sot. Fag. p. 8. t. 34. Dian. 3. p. t. 5. Misc. res. 66. C. de Lug. d. 40. n. 4.*

Resp. II. Etsi cōmunior, & verior sententia sit. *S. Tho. 2. 2. q. 69.* si reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere, probabile tamen est etiam, quod ex *Sylu.* docet *S. & Less.* non teneri, saltem sub mortali in causis capitalibus, & grauioribus, si sit spes euadendi, & nullum graue damnum Reipub. timeatur. *Tan. d. 4. q. 4. d. 5. C. de Lug. d. 40. n. 15.* vbi dicit, esse sententiam valdè probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tāto periculo, v. g. mortis, tùm quia inhumanū videtur, vt, qui conuinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur aut grauem pœnam, v. gr. perpetui carceris, subeat, tùm quia nō videtur tàm heroicus actiuus præcipi posse. *Ponacin. 8. prac. d. 10. q. 2. p. 2. n. 17.*

Dixi I. *In capitalibus*: quia aliud est de causis in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit euadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. *Vnde resolues.*

I. Non semper opus est (iuxta dicta *Resp. 2.*) vt confessarius reum vrgeat ad crimen fatendum. *Card. de Lug. d. 40. num. 20.*

II. Post sententiam latam, reus non tenetur confiteri crimē, quod ante iniustè negauit: quia finito iudicio, finitur obligatio rei. *Laym loc. cit.* Imò probabile est, nec ante sententiam ad id teneri (etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis) donec iterum interrogetur. *C. de Lu. d. 40. n. 37.*

Resp. III. Si quis ad euitando tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Nauarr. & alios* docet *Angel. Sylu. Less. lib. 2. c. 11. d. 7. Tan. de iust. d. 4. q. 4. dub. 5.* Ratio, quia non est mentitus perniciosè, cū non teneatur tantis tormentis vitam conseruare. Vide *Car. de Lug. loc. cit.* Vnde resolues.

I. Talis non tenetur posteà crimen reuocare, quavis antea periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur; quia etsi peieratione grauiter peccarit, hoc iam transijt, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoque sufficit, coram Deo pœnitere. Vid. *Less. Tan loc. cit. & q. 5. d. 4.*

II. Si ex illa falsi criminis confessione, graue damnum alijs sequeretur, v.g. bonum Rei publ. aut fama Religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresim lapsuri essent, quævis potiùs tormenta perferenda essent. *Tan. loc. cit. & q. 5. d. 4.*

III. Si reus tormentis coactus, denuntiauit alium innocentem, tenetur sub mortali, ante suam condemnationem. & si tum non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam à confessario est obligandus. Ita ex communi *Toll. libr. 5. capit. 66. numer. 7. Less. capit. vltim. d. 15. Tann. d. 4. quæst. 5. dub. 4. num. 103.* Vbi subiungit. 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruari aduertat eam sententiam quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factā tolli, vel infirmari denuntiationem ante factam, vt docet *Del. r. l. 5. sect. 5. Valent. d. 6. q. 13. p. 4.* is consequenter existimare poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (saltem cum suo in-

sincom modo, & sub peccato mortali (obligatum nō esse ad reuocationem; quia esset inutilis. Ita *Tann.loc.cit.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabili.

2. Monet idem *Tan.n.*105.cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius reo damnato inculcet retractionē denuntiationis iniquè factæ, vel retractionem factam, imprudenter, & cum scandalo evulget.

Quæres. An reus teneatur reuelare complices?

Resp. I. Si omnino occulti sint, nec alijs indicijs, aut testimonijs conuinci possint, non potest, nec tenetur, si tamen vi tormentorū coactus prodat, ordinariè non peccauit *Less.loc.cit.* & *Laym.lib.*3.*tr.*5.*c.*5.

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus, ideoque si nolit, secundùm *Nauar.* non erit absoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat reo circa fugam pœnæ?

RESP. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamen secundùm allegata, & probata, etsi in conscientia non obliget, non potest reus Iudici positiuè resistere; tùm ob scandalum: tùm, quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter. *Less. Sanch.* contra *Vict. Bonac. Card. de Lug.d.*4.*n.*38.

Dixi *positiuè*: quia reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam (quoad mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v.g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tàm magnū ius habet ad vitæ suæ conseruationem, vt nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur; nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less.li.*2.*c.*31.*d.*5. Vnde resolues.

I. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit (saltem nisi iurauerit se mansurum) quia vtitur suo iure, & nulli facit iniuriam. *Fill. tr. 40. c. 4. n. 174. Azor. Less. d. 5. n. 31.* nisi tamē charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. Vide *Bon. d. 10. q. 3. p. 2. n. 13. Less. l. c.*

II. Multo magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere: non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid. & Regin. lib. 24. num. 4.*

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisa vi, & iniuria) decipere, traendo, verb. grat. cibum, & potum, vt sopiantur, vel procurando, vt absint; item vincula, & carceres effringere: quia cū finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alij captiui per effractum parietem simul eleuaatur, non tenebitur de damno; quia tantùm est eius causa per accidens, cum iure suo vtatur. Nec refert, quod leges, & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant, id enim fit, quod vel cōtrarium sententiam sequantur, vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus: vel quod propter bonum Reipubl. ea pœna statuta sit. *Fill. loc. cit. Tann. d. 4. quæst. 4. dub. 5.* ex alijs multis, vide *Card. de Lug. d. 40. sect. 4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solū in consilio iuuare reum, vt fugat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v. gr. funibus, lima, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet. *Less. loc. cit. d. 6. numer. 40. Tann. loc. cit. Syluest. Turr. Vazq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ: tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. loc. cit.* vide *Bon. d. 10. q. 3. p. 1.*

Quæres

Quæres. An reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licêt (licêt tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquã esse, aut iniustè processum esse: aut si diuersæ sint opiniones potest appellare. Vide *Tann. loc. cit. num.* 100. *Card. Lug. loc. cit. art.* 14. *Sanch.*

DVBIVM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum reo?

RESPOND. Obseruanda sequentia. 1. Instruat reum, quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cũ m Iudicibus nõ communicentur; ideóque siue sit nocens, siue innocens id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia aliâs multi conantur se falsô probare innocentes, vt â Confessario iuuentur: alij contra falsò se nocentes dicunt, quod timeant, ne Confessarius conferat cum Iudicibus, ipsique reuocentur ad torturam. Vnde expedit. 1. Vt nõ temerè euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem Sacramétalem reum nõ admittat, nisi post quam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fatere Iudici; antè tamen de contritione agendum est. *Delr. lib. 6. cap. 1. sect. 3. Tan. d. 4. q. 5. dub. 4.*

II. Ne cogat importunis modis reos, vt se tales fateantur: tum, quia verè quidam rei nõ sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur in communicati, vel â Cõfessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè: tum, quia est frustranea cõfessio, nisi fate v' contritio-ne, & vera ad Deum conuersiones d e hac ergo laboret, & sequetur bona cõfessio, nõ autẽ contra. *Tann. loc. cit.*

III. Caueat, ne coram reo censeat modum procedendi iudicialem, proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta; cum non sit Confessarij ea iudicare; sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam Authores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum: non tamen id licet Confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundùm *Concil. Antiochen. Can. 33. & cap. 34.* Non licet:) palam interesse tormentis aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. Vid. *Tann. d. 4. q. vlt. dub. 5. n.* 128.

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio, ipsumque modum processus, vt & prudentius possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet. 1. an consortes criminis prodiderit (si secūdùm supradicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit; inducit ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ. Vide *Tann. d. 4. q. 5. dub. 4.* 103. & dicta *dub. superiore.* 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa; vt si postea neget, cōuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ Fidei renuntiarit, dæmonē adorauerit. falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim cōiunctis, vt marito, liberis, & an alios seduxerit de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter cætera suadeat Fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare, Reum in extremis denunciationes reuocasse; tum quia Iudices id parui faciunt (quàm rectè, vide *Laym. & Tann. loc. cit.*) tum, quia frangit sigillum Sacramentale, si non petita licentia, innocentiam denunciati

euul-

euulget, cum eo ipso reuelet peccatum denuntiantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est reus, vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret (quod etsi difficile, non tamē impossibile esse, docet *Tann. tr. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 85.*) id Iudici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est; tum, quia post publicatam rei confessionem, ei non credetur: tum, quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare cum fractione sigilli; tum, quia si rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient, eum callidè sua facinora celandi. Vide *Laym. lib. 3. tr. 6. c. 5. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 95.*

X. Etsi pro reis, etiam iustè damnatis, intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum supremū iuxta scripturam, *Prouerb. 24. Erue eos, &c.* valdè tamen prudenter, & moderatè id faciendum; quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cùm ex officio debuerit impedire. Vide *Bon. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3. Tan. de iust. d. 4. q. 5. dub. 4.*

DVBIVM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopæorum & Chirurgorum?

RESPOND. Tenentur ij imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiūt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siue peritiam, *Nauar. c. 25. Anton. Card. Lug. d. 27. n. 1.* Deinde in curādis infirmis, seruare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas. Ratio est

periculum, & damnum proximi. Ita *Bon.* *Laym Sanch. 1. moral. cap.* 9. 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur; quia aliàs imprudenter proximum in periculo relinquerēt. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum, quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent tum, quia tenētur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo, & dāno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicèt dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, imò debēt illud adhibere. Ratio, quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum aliàs spem vitæ non habet. *Laym. lib. 1. tr. 1. c. 5. Fill. n. 152. Bonac. de pec. d. 2. q. 4. p.* . Vnde resolues.

I. Medicus peccat. 1 si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui, & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum quâm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non benè perspecta morbi natura, temerè adhibeat remedia obuia vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel grauis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut Medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori, vel præcepto contrarium; v. g. incantationem; pollutionem, superstitionem &c. 8. Si facilè, & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9 Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. Vide *Bon loc. cit. Nauar. cap. 15. Azor 1. p. lib. 2. c. 17. Escob. lib. 2. E. 3. cap. 9.*

II. Phar-

II. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte, vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro saccaro vtatur. 4. Si vnum medicamẽtum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, & non maioris preti) contra medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat. Vide *Salas. d. b. 34.* 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellẽdum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. Vide *Escob loc. cit.*

III. Peccat Chirurgus. 1. Si sine scientia, & peritia sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem iusto maiorem exigat. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. Vide *Esc. l. c.*

DVBIVM X.

Quæ obligationes mercatorum, opificum, & cæterorum sæcularium?

RESPOND. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto. *Ex quibus resolues.*

I. Mercator peccat. 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsus. 2. Si paratus sit quodcumque pretium, etiam iniustum, ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus, & mensurã imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam, monopoliũ iniustũ instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtrasque. 8. Si iusta tri-

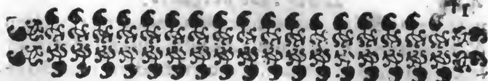
tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit, non soluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus soluat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si iuret falsò se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcumque, dubitans de eius iustitia. 14. Si emat res furtiuas, &c. Vide *Escob. tr. 2. E. 3. c. 11.*

II. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, vel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. vide *Escob. c. 13.*

III. Argentarius, siue Aurifaber peccat. 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Auro, vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat, mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant. 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium, aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine graui causa violent, per se, vel per suos famulos, &c. vide *Escob. t. 1. cap. 13.*

LIBER

LIBER VI.

DE RATIONE COGNOSCENDI, ET DIScernendi peccata.

CAPVT I.

De peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum?

RESPOND. Est transgressio legis, siue, vt ait *Tolet.* est voluntarius recessus â regula diuina, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quam diuinum; per recessum intelligitur actus (vel eius omissio) qui sit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia maliciæ: quod addo, quia vt docet *Sanch. 1 moral. cap. 16* cum *Vazq. Bon. d. 2. q. 2 part. 2. n. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum, libertas, & aduertentia quæuis virtualis, vel

que ad effusionem seminis; siue externes, ac violentus, v.g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Item, qui lapidem proijcit per fenestram, non aduertens periculum læsionis; vel qui contractum vsurarium celebrat, non aduertens esse talem *Sanch. lib. 1. cap. 16. n. 21. Regin lib. 15. n. 75.*

IV. Damna & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabilia sunt; quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si fuit præuisi, nec diligētia sufficiēs ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur; ea verò adhibita, etsi postea eueniant, culpa vacant. Vti etiam, quando iuxta loci, & temporis circumstantias, non apparet periculum mali ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vazq. 1. 2. d. 124 cap. 1.* Quibus conformiter. *Less. lib. 4 cap. 3.* docet, si negligentia, ebrietatem, aut euētus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tātùm venialia fore; quia cum non in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere maiorem culpam, quam ipsa causa.

DVBIVM II.

An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?

PER desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ; per delectationem verò, simplex amor, & complacentia obiecti cogitati,

fruen

fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora temporis, cum momento possit perfici; sed quod voluntas, post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

RESPOND. I. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem spetiem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex *Matth. 5. Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suã bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Respond. II. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non est peccatũ, saltem mortale; v.g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Iudex essem, malefactorem istum occiderem *Valent. t. 2. d. 6. q. 4. p. 4. Sayr. Salas in. 1. 2. t. 13. d. 16 sect. 27. Vazq. dub. 116. cap. 2.* Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum; vt v.g. si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si nõ essem Religiosus, fornicarer; si nõ haberem rationem mei status, vlcisceret, occiderẽ te. Item si id mihi fecisses in adolescentiã, vel antequam Religionem ingrederer, vindicassem (intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu; secùs enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu.) *Bon. de mat. q. 4. p. 8. n. 9.* Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerũ natura, ex parte obiecti voliti; in volun-

luntate tamen ponit affectum committendi illud peccatũ, præcisa cõditione nõ auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. *Caiet. Sanch. 1. mor cap. 1. Vazq. Laym. lib. 1. t 3. c. 6. n. 10.* Ex quibus resoluuntur hi casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac. *si prohibitum non esset*, v. gra. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ â sola prohibitione est, aufert. *Azor, lib. 4. cap. 6. q. 10. Sanch. lib. 1. c. 2. Vazq. d. 116. cap. 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur, v. gr. occiderem Petrum, si Deus mandaret, suspenderem furem, si essem Iudex; ducerem vxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber â voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectê tamen monet *Sà*, verb. *Peccatum*. huiusmodi desideria esse periculosa & vitanda, atque, vt ait *Caiet. Ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes. *Ibid. & Laym, lib. 1. tom. 3. cap. 6. n. 10.*

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vazq.* vniuersim affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto: vt si dicas, si non esset peccatum fornicarer; eo quod tunc consensus non videatur ferri in malum; probabilius tamen videtur, quod docet *Azor, Sanch. & Laym.* esse peccatum, eó quod sit intrinsecê malum, nec malitia suá (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit: ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia si tantûm sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch. lib. 1. cap. 2. n. 25. Laym. lib. 1. tom. 3. cap. 6. n. 11. vid Card. de Lug. d. 16. n. 376.*

IV. Gaudere, & delectari de opere malo, ſub conditione, *ſiliceret*: v g. in prædictis deſiderijs efficacibus illicitis, quando conditio eſt poſsibilis, et ſi poſsit excuſari á peccato, ſecundûm quoſdam Doctores; ſi fiat tantûm ſecundûm appetitum rationalem, ſiue voluntatem (ſecluſo omni alio periculo conſenſus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter ſequitur, vix tutum videtur in praxi, non poteſt tamen excuſari, ſi ſit delectatio voluntaria appetitus ſenſitiui, quæ propriè delectatio dicitur, ſitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio diſcriminis eſt, qui voluntas, poteſt ferri in obiectum abſtractum â malitia, cum ſequatur intellectum, cuius eſt abſtrahere; appetitus vero, quia ſequitur imaginationem, non fertur in obiectum, ſub aliqua certa conditione ſtatus, vel temporis apprehenſum; ſed vt eſt in ſe; ideoque talis delectatio eſt de obiecto abſolutê malo. Vide *Lajm. & Bon. de matr. q. 4. par. 8.*

ARTICVLVS II.

An delectatio moroſa ſemper ſit peccatum?

RESP. Si terminetur ad cogitatum opus malum, ſecundûm ſe, eſt peccatum mortale, vel veniale, prout ipſum opus mortale, vel veniale eſt. ita cómmun ex *D. Thom. 1. 2. q. 78. art. 8.*

Dixi, *ſecundùm ſe*: quia ſi delectatio ſit tantûm de ipſa cogitatione, non autem de opere, non eſt peccatum; quia ſicut cogitatio; v. g. de rebus obſcœnis, in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona eſt; cogitatio autem de ijſdem rebus ex curioſitate, eſt mala venialiter; ita conſequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam obiecto, non eſt mala; ſed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Si-

mi-

militer, nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, nō circa ipsum opus malū; quo modo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex equo &c. nō secūdùm se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus *Laym lib 1. tom. 3 c. 6. n. 2*. Ex quibus resolues.

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo, quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundùm se quidem malo, hic tamen, & nunc culpa vacante, vt v. grat. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundùm se, sed vt est causa talis boni effectus, docent. *Less lib. 4. cap. 3. numer. 105. & 106. ex Vazq 1. 2. d. 105. cap. 2.* v. grat. de solutione naturæ facta in somno: ratio, quia obiectum delectationis istius non est malum. Vide *Bonac. de matr. d. 4. par. 8. num. 8. Sanch. lib. 1. mor. cap. 2. num. 18. Card. de Lug. de pœn. d. 16. num. 389.* Imò addunt, licere aliquādo desiderare (affectu simplici, & inefficaci, desiderio) vt tale quid fiat sine culpa, v. gr. vt in somno eueniat naturæ solutio, ob finem bonum; dummodò desiderium nō sit tam intensum, vt tale quid probabiliter causet, neque sit periculum consentiendi in talem voluntatem. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum. Vid. *Less. & Pon. loc. cit.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantùm rationali, de actu coniugij præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur, vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali* quia si sponsus, aut vidua,

voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalem (quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet. *Less. loc. cit. tr. 3. cap 6. Bon. Tann. Palaus*, vide *Dian. t. 5. Misc. resol. 2* contra *Med. &c.* Quia verô ad supradictam volútatis oblectationem, sensitiua, & carnalis, vt plurimum, imô etiam periculum consensus in fornicationem, consequitur, oblectationem illam volútatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis: inter coniuges tamen, modô periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam, & veneream delectationem nō esse mortale, docet *Fill. Bonac. de matr. q. 4. Sanch. Less. loc. cit. d. 1. & Dian. tr. 3. Misc. res. 36.* Tûm, quia status matrimonij hæc excusat vti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa institus; tûm, quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita: modô non fiat sub ratione prohibitionis, v. grat. si Cartusianus, vel alius, die ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium, quia non est de opere malo: cum lex tantum vetet comestionem externam. *Laym. lib. 1. tr. 3. cap. 6. n. 9. Less. lib. 4. cap. 3. d. 14. nu. 111. & n. 113.*

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circunstantias operis, de quo fuit delectatio, verb. grat. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; vno, an pluribus; in materia carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat *Azor. Sâ. verb. Luxuria, Salas tomo. 1. tract. 13. d. 16. sect. 6. numer. 59. &c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundûm totam suam malitiam, non autem si tantu secundûm partem, v. grat. in fœminam, apprehensam, vt non suam, non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem; tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis forni-

ca-

cationis. Ita etiam *Fill. Less. Bonac. Dian. Palaus*. Vid' *Car. de Lug. d. 16. num. 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundum totam suã malitiam, aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundũ se, & vt est à parte rei, ac proinde est eiusdem cum illo speciei; ideoque eius circunstantiæ semper fatendæ sunt. Vide *Auth. cit.*

Resp. II. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter; si verô iustam causam habeat, nihil peccat. Vide *sup. in 6. p. lib. 3. tr. 4. c. 2. d. 4.*

Quæres. An voluntas delectationem carnalem positiuê reprimere teneatur?

Resp. Si voluntas plenê eam aduertens, negatiuê, & permissiuê se habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodô id non permittat ex ipsius delectationis cõplacentia, nec periculum sit vlterioris consensus, probabile est, quod docet *Caiet. Sanch. 1. mor. cap. 12.* non peccare mortaliter: tûm, quia non consentit in delectationẽ: tũm, quia moraliter est impossibile, omnes illos motus euitare: tûm, quia ex iusta causa illos licet permittere, etiam secundûm aduersarios.

Resp. III. In praxi tamen verius videtur, quod docet. *Vazq. Azor, Less. Bec. 1. 2. tom. 2. cap. 5. q. 5.* sine iusta causa eis non resistere, esse mortale; quia ferê semper voluntas exposita periculo consensus, & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderatê *Laym.* vtramque sententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias, et si efficaciter animum ad alia diuertere negligas: cum facilê possis, & speres te tali modo posse depellere. Vide *Laym. lib. 1. tr. 3. cap. 6.*

DVBIVM III.

De distinctione peccatorum.

ARTICVLVS I.

Quæ peccata distinguantur specie?

RESPOND. Peccata, quoad materiale, siue entitatem positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circunstantijs speciem variantibus quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siue rectitudine virtutis, qua priuant; remotè autem, & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tann. d 4. de pec. d. 1. q 2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis: peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proximè distinguntur specie ex formis, quibus priuant, sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex obiecto; ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus resolues.*

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diuersis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè; vt prodigalitas, & auaritia vel ratione diuersæ difformitatis, id est, quæ adeò diuersa ratione, & malitia eiusdem virtutis materiam attingunt, vt quātum est ex natura eiusdem peccati, non sit eadem facilitas, mortaliter loquendo, nec propensio, vtrumque peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICVLVS IV.

Quæ peccata distinguantur numero?

RESPOND. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diuersis obiectis numero totalibus, non materialiter, & physicè tantùm; sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. *Fill. tr.* 21 *cap.* 8.

Dico *moralem*; quia etsi ad distinctionem numericam physicè sufficiat queuis interruptio; in ordine tamen ad confessionem, non multiplicatur, nisi moraliter multi sint; quia sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpũtur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere censeantur. 1. Per contrariam voluntatem, & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariam, & liberam. 3. Per cessationem inuoluntariam, & naturalem, siue ea fiat per somnum, siue per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera, & moralis; per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vazquez, &c.* Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, internis tamen non habet locum, secundùm *Fill. tr.* 21. *cap* 8 *num.* 17. Ratio, quia etsi per hanc interruptionem physicè actus multiplicetur, nõ tamen moraliter; quia hoc ipso, quod animus inuoluntariè distrahitur, remanet interpretatiuè prior volũtas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. Vide *etiam Baldell. d.* 21. *n.* 3. Ex dictis resolues.

1. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in 10. homines;

qui vno ictu duos occidit; qui vno actu vult omittere officium horarium per mensem, ieiunium per quadragesimā. Quia etsi hęc obiecta physicè sint plura: sunt tamen vnum moraliter, & formaliter, quatenus in vno actu hic, & nunc coniunguntur. Ita *Nauarr. Fill. Bonac. d. 2. q. 4. part. 1* contra *Azor, Vazq. &c* qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verum siue 10. peccata dica odisse, v. g. 10. homines siue vnum, parum refert, cum vnum hoc illis decem æquiualeat, proindeque obiecti grauitas in confessione exprimenda sit, quippè quæ actum in suo esse indiuiduali construit, vt notat. *Fill. Bon. Suar. de pœn. d. 22. sect. 5.*

II. Actus voluntatis internus sępius interruptus, & repetitus, licet physicè sit multiplex, moraliter tamē est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo per eum intēto & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem subordinatis ad eūdem finem: hinc v. g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius volūtatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occidēdum alium pergens, sæpè volūtatē renouat, vnū homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta, & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. Vide *Bald. d. 21. n. 4.*

III. Actiones externæ, licèt numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & subsequentia, tanquam complementa, & appendices operis, vnum numero peccatum sunt, vt docent, *Nauarr. capit. 6. numer. 17. Azor, libr. 4. capit. 4. q. 6. Fil. inc. &c.* Ratio, quia sunt, vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices ope-

operis, eiusdem actus humani, & obiecti, in quo omnia prædi moraliter vniuntur.

D. i *Complementa*; quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei non consequantur, distinguntur numero, vt v. g si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, vt docet *Suar. t. 4. de pœn. d. 22. s. 3.*

CAPVT II.

De peccatis in specie, mortali, & veniali.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

RESpond. I. Mortale est, quod ob sui grauitatem gratiam, & amicitiam cum Deo soluit, penamque æternã meretur. Dicitur *mortale*: quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem gratiam, & amicitiam non tollit, etsi feruorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur *veniale*: quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facilé curabilem infert, veniamque facilé consequitur.

Resp. II. Mortale peccatum duplex est; aliud est mortale ex genere suo; aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res, aut iura, vel nos ipsos corrumpit grauiter, Ita *Azor, lib. 4. cap. 9. Sanch. 1. moral. cap. 3.* Vide resolues,

I. Pec-

I. Peccata contra bonum proprium commissa, vt plurimum sunt venialia ex genere, vt v.g. inutilis, & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultus, & vestitũ, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, vsu coniugij, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo; quia nocet bono alicui interno Dei, v.g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter deitati, scientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusque honori externo vel interno, quæ vero contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur *capitalia*, non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Respond. III. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo *infrà*.

DVBIVM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale?

RESP. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si vnum desit, fit veniale, quòd aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ saltem vt plurimũ. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æter-

ter-

ternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione, & cõsensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimum.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si post, vbi meliùs considerans, iudicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nesciueris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt 1. Si ita dispositus fuerit, vt licet facilè potuerit exequi peccatum, nõ tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num cõsenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quam expressè mortaliter peccare, quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè, & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, nõ plenè sui compos, &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. Vide Sanch 1. mor. c. 10. Baldel. lib. 10. d. 8.

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit praui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantùm ipsa secundùm se absolutè est consideranda, sed etiam respectiuè ad finem intentum; ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multum, vt docet Vazq. 1. 2. d. 158. 2. Attendendæ sunt circunstantiæ; quia sæpè fit, vt res ex se leuis attentis circunstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat grauis. 3. An

pars

pars aliqua rei præceptæ sit grauis, ea spectanda est tu absolute, & secundùm se, tunc etiam in ordine ad t. tum. 4. In transgreſsionibus repetitis, si plures mat riæ paruæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus a productos, moraliter coniungantur, fit materia graui quia tunc omnes moraliter reputantur pro vno. Cōtr verò non censetur materia grauis, si paruæ materiæ, ne secundum se, nec secundùm effectus relictos, inter se v niantur. *Ex dictis resolues.*

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicam furaris, & non restituis, iuxta dicta *l.5. tract.5.capit.1.d.3.casu* 1. Item si interrumptim Psalmos aliquot ex eodem officio omittas; si eodem die ie iunij sæpius parum comedas, eodem festo sæpiùs parum labores.

II. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicum labores, si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiam si simul haberes propositum ita facienda: quia cum ista moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua. Vide *Sanch. loc. cit.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violas votum, quotidie, aut singulis diebus modicū quid orādi, vel paruam eleemosynā dādi, si sit onus affixum diei, quia cū quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verū est, etsi proponat semper ommittere: quia illud propositū non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100 vota diuersæ speciei, in materijs valdè leuibus, vno die implenda haberet: quia materiæ illæ cum sint independentes a se, non vniuntur. Si tamē similia vota non sint onus affixum diei, sed tantùm dies præfigatur, vt terminus, vltra quem executio non differatur, erat peccatum mortale; postquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000. au-

reos

reos in causas pias vouisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solueret, quia etsi talis pars, absolutè inspectata, sit notabilis, comparatione tamen totius moralí iudicio non valdè videtur æstimanda. Vid. *Layman. lib. 1. t. 3. c. 5.*

DVBIVM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale?

QVinque modis id fieri communiter, docet *Sanch. &c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis vltimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adiuncti; vt si quis leuiter mentiatur, ad copulã carnalem extorquendam; quia cùm finis mortalis ametur, mortale est. Non tamẽ necessarium est in cõfessione exprimere illud mendatium, sed solum desideriũ fornicationis; quia seclusa malitia mortalis finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione nimij affectus in rem aliquam; vt si v. g. vltimum finem in ea cõstituas. Ad quod non sufficit valdè intense, & vehemẽter ferri in obiectum, sed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æstimet, saltè virtualiter, vt paratus sit, eius causa transgredi præceptum obligans sub mortali; vt si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam vt malit festo omittere sacrum, &c. quàm illis priuari. Notat autem *Bonac.* hunc affectum, nõ tantum habitualem, sed actualem esse debere, vt peccatum contrahitur; quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantùm es paratus.

Resp

Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem *contemptum absolutum, & formalem*, quando nimirum ideò formaliter, & absolutè præceptũ violatur, quia ipsi, aut superiori subijci renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ; vel quando ideô non vis obedire præcepto, quia præceptũ est, & est peccatum inobedientiæ formalis; quorum vtrumque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. *Ex quibus resolues*

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subijci absolutè, nolis tamen hic, & nunc in re modica: aut si authoritatem legis, vel præcipiẽtis admittas, executionem tamen hic, & nunc contemnas. Ratio, quia non est contemptus absolutus, & simpliciter; sed tantũ secundûm quid.

II. Si præcisé ex indignatione, malitia, praua consuetudine, aliaue causa, præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale: quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretatiuus.

III. Est mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu iustæ legis humanæ. Item ex cõtemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutila præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex cõtemptu Prælati vt sic, & vt à Deo authoritatem habentis; non tamẽ, vt talis hominis indocti, imprudẽtis, imperfecti; quia hoc posterius, non est contẽnere absolutè, & simpliciter: sed tantûm secundûm quid. Vide *Sanch: 1. mor. cap. 5. Bon. de peccat. d. 2. q. 3. p. 5.*

Resp. IV. Peccatum, vel opus indifferens, habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter repugnas charita-

ritati, verb. *dicta de scādalo, & Fill. tr. 21. c. 6. q. 10. n. 212.*

Resp. V. Veniale, vel opus indifferẽs, transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter; quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabili eius periculo temere se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit; quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPVT III.

De peccatis capitalibus in specie.

DVBIVM I.

Quid sit superbia, & quale peccatum?

RESPOND. I. Superbia est apetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis ex genere suo, si sit consummata, & perfecta, idest, si quis ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorumque legibus subijci nolit. Imperfecta tamen, qua quis subijci non renuens ijs, quibus debet, & in suo tantùm affectu sese magnificat, est tantum veniale, vt docet *Caiet. & c.* verbo *superbia*, quia sine Dei, & aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est con-

communiter veniale tantùm;fit tamē mortale, si damnum Deo,aut proximo afferat,v.gra. si præsumas iurisdictionem Ecclesiasticam,potestatem ordinis sacri.Item officium Medici, Aduocati, Confessarij,&c. sine debita peritia. *Less.lib.3.cap.2.d.3.& sup.l.4.t.5.d.9.*

2. Est ambitio,quæ est inordinatus appetitus dignitatis,& honoris non debiti,vel debito maioris; vt si ambias Beneficium,vel officium,quo es indignus:vel illicito modo,& medio,v.grat.per simoniam. Est per se peccatum veniale;fit autem mortale,vel ratione materiæ ex qua,vel ratione medij,per quod honor quæritur, vel ratione damni,quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actiuus magnanimitatis,vt docet *Laym.*

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellētiæ,siue veri,siue fictæ. Dicitur,vana,quando quæritur ex re mala,falsa,aut ficta, aut quæ non est digna gloria, vel non tanta;vt ex opibus,nugis,&c.aut apud eos, qui non benè de re iudicant,aut sine debito fine.Est peccatū per se veniale,mortale sæpè per accidens, vt dictum de ambitione.Imò,vt contra *Angl.* rectè docet *Sylu.Nauar.c.17 &c.*est tantùm veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v.g.concionari.Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur,iuxta *D. Thom.1.2.q.13.* 1.Directè;idque vel per verba, estque iactantia; quæ est venialis per se,si sit de rebus bonis,v. gr.ieiunio oratione,&c.et si per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa,fiat mortalis,vti etiam. 1. si quid dicat contra gloriam Dei,vt Ezech. 28. *Deus ego sum.* 2.si prorumpat in contumelias,v.g.Non sum sicut ceteri hominum,adulter,&c.vt & hic.3.ex fine malo.4.si cum notabili dāno proximi fiat.5 si de re mortaliter mala;quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltē quando cum iactantia

de

de peccato coniuncta fuit complacentia eiusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit. *Nauar. Pal. & Dian. tom. 2. tr. 24. resol.* 116. docent contra *Sanch.* *Lop. Rodrig. &c.* non necessario explicari. Vid. *Card. de Lug. d. 16. n.* 267.) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inuẽtio nouitatum: hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale: si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; v.g. si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum iniuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè in quantum quis altero nõ vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum: & est pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti, vel si sit coniuncta cum periculo tertij, v.g. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem: & est discordia, qua peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba; & est contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis nõ vult exequi quod debet; & est inobedientia. Vid. *Baldel.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus, respondet pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est; veniale est ex genere suo; fit mortale, si detrectes ad quod teneris sub mortali. Vide *Less. lib. 3. cap. 2.* *Laym. lib. 3. sect. 5.* Ex dictis resoluuntur sequentes casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur, vt laude dignum. *Sanch. Bald. d. 29. lib. 3.*

II. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudve graue malum, vel peccatum omissum, vel grat.

fornicationem, peccat mortaliter : quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus & prævidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat alijs, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Bald. loc. cit.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit. *Bald. loc. cit.*

VI. Simulare improbitatem est peccatum (quia est mendatiũ & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sancti: nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab alijs accipi, vt signum improbitatis, cùm tamen nec ex natura sua, nec ex eorum intentione esset tale.

DVBIVM II.

Quid Auaritia?

RESPOND. I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc, & regula supra tradita, de peccato mortali, *resolues sequentes casus.*

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cùm verò eo excrescit, vt eius causa diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: leuior, quàm auaritia, quia minus abit a virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & vxori pauperiem crees, si impotentem te reddas an soluenda debita; si profundas bona Ecclesiastica, pijs causis obnoxia. *Vid. Less. lib. 2. cap. 47. d. 8.*

Resp.

Resp.II. Filiæ Auaritiæ, sunt sequentes.

I. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo; eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quādo creditor nō est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Naua. c. 27. Tol. lib. 8. cap. 26.* verbo. *Dicta de charitate proximi.*

II. Inquitudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias, cùm inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel alijs, ad quæ ex præcepto graui obligamur (v. g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorē, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore, vel loco indebito: v. g. de familia, messe, vindemia quando quis est in Templo, vel vacandum est Deo. *S. Thom. 2. 2. q 55. art. 6. Regin. l. 23. cap. 2. q 3. Escob.*

III. Violentia mortalis est, quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, siue dolus in facto. Est mortalis ex genere suo contingitque multipliciter in contractibus, tàm ratione materiæ (v. g. si eavitium habet, vel non sit qualis existimatur) quàm ratione pretij. *Nauarr. cap. 23. Tol. lib. 8. cap. 47. Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter. 1. Circa personas; quomodo Iudas Christum, Dalila Sampsonem, prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam

prædoni ostendas. 3. Circa secretum; vel sibi cõmissum reuelando (quod est contra fidelitatem, & iustitiam, siquidẽ promissum fuit; quia est pactũ onerosum, vt docet *Card. de Lug. d. 14. n. 139.* & quidem mortale, si præuidere possis inde secuturũ notabile aliorum damnũ, vel discordiam; aliâs veniale) vel alienas literas aperiendô, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, vt sciat secreta alterius, est curiositas; & si sit in re graui, per se est mortale; quod quia communiter ante apertionẽ nescitur, cõmuniter esse mortale; docet *Tol. lib. 8. c. 45. Bald. lib. 3. d. 11. Nauarr. cap. pen. d. 6. de pœn. Molin. Lay. lib. 3. tr. 3. par. 1. ca. 4.* (qui addit, eum qui dolosè alienas literas aperit, & legit, cum alterius iniuria, vel damno, crimen falsi committere.) Dixi, *per se esse mortale*: quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima authoritate, iusta ex causa fiat. *Vnde resoluuntur casus seq.*

I. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel in iniuriam tuam cedere, quâm intendas auertere; quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas, non tantûm hostium; sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant. *Nauarr. cap. 18. Regin. lib. 24 n. 60. Escob. Card. de Lug. d. 14. n. 148.*

II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur eius, â quo, vel ad quem mittuntur (neque lex specialis veter.. *Card. de Lug. loc. cit.*) vel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitatione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob.* ex *Nauarr. Regin. &c. loc. cit.*

III. Superior Religiosus, literas suorum subditorum (dummodo non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit; siue ex Religionis statuto

tuto, aut cõsuetudine, siue ex suspitione probabili, quod mali aliquid contineant. Vide *Escob. Peirin. de relig. tom. 1. q. 2 cap. 1 Dian. p. 3. tr. 6. res. 55.*

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ed iniuriam alteri imminentem auertendam; dũmodô non plus legatur, quâm ad eum finem necesse est. *Cardin de Lug. loc. cit.*

V. Qui aperit, & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantûm peccat. *Card. de Lug. loc. cit.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum â domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est; nullũ autem (per se) si vt ex illa notitia tibi prouideas; quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldel.* ex *S. Ant. & Rosel. Sylu.* verbo *Emptio, q. 17. Laym. libr. 3. sect. 5. tr. 3. p. 1. cap. 4. n. 4. Dian. tr 2. t. 6. miscel. res 55.* Rectê tamen notat *Laym. loc. cit.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum iis contentum, si damnũ indê cuiuspiam prouenire posit, imô (adit) reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustê acquisiuit) contra iustitiã peccabit, si intelligat, audientes ea notitia vsuros, ad damnũ iniustê inferendum. Vid. *Laym. l. c.*

Dixi I. *à domino proiectas*: quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum*; quia si in ignem, vel fornacem; v. g. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas. Vide *Card de Lug. d. 15. n. 150.*

Dixi III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur quorum lectio sit pernitiosa.

VII. Qui furtiuê scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis, etsi faciat animo discendi, & sine suspitione damni. 2. Iniustitiæ: quia quisque habet ius secreti, in suis

ſcriptis,quæ alijs nō vult eſſe communia. *Nauar. cap. 15. Molin. tom. 5. d. 36. n. 2. Regin. l. 24. c. 6. n. 119.* poteſtque aliquādo eſſe mortale; ſi nimirum fiat cum notabili dāno; vel alter valdè cupiat eſſe ſecreta, grauiſsimeque ſit laturus. *Baldel. d. 11* vide etiam *Car. de Lug loc. cit.*

III. Quicunque ſecretum violat abſque iuſta cauſa, cum alterius damno; vel qui literas alterius iniuſtè aperit, ex quo damnum alteri ſequitur, tenetur ad reſtitutionem. *Bon p. 2. de reſt. q. 1. p. 1. Trull. lib. 7. c. 10. d. 32.*

DVBIVM III.

Quid Luxuria?

RESPOND. Eſt appetitus inordinatus venereorum, quorum vſus cum ex natura ſua inſtitutus ſit ad conſeruationem generis humani, quod eſt magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Eſt mortalis ex genere ſuo. Vide ſupra *lib 3. tr. 4. cap. 2. & lib. 5. cap 1. d. 2.*

Reſp. II Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque ſequuntur, ſunt octo; quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis, cum quis adeô eſt addictus turpitudini, vt de cœleſtibus non cogitet.
2. Præcipitatio, qua quis ex eadem cauſa, ſine conſilio operatur.
3. Inconſideratio; quando in modo delinquit, inconſideratè agens, quæ ſtatum, vel perſonam dedecent.
4. Inconſtantia, quando quis ex eodem affectu voluptatum, â pijs propoſitis mox deficit.
5. Amor ſui; talis enim homo ob voluptates, ſe ipſum finem ſuarum actionum facit, non Deum.
6. Odium Dei; laſciuus enim ſolet â rebus diuinis

ab-

abhorrere, imô ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi; amor enim voluptatum carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiã beatitudini æternæ paratus esset renuntiare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi, quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis medijs propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creatura ponitur: vel præceptum aliquod Dei grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpè veniales. Vide *Escob. & Baldel. ll. cc.*

DVBIVM IV.

Quid Inuidia?

RESPOND. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ; ita vt hæc directè sit contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. *Vnde resolues.*

I. Est ex genere suo mortalis, & grauissima quidem, atque in Spiritum Sanctum si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo suprà. 2. Detractio, de qua in *præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs, quã proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secùs ac detractor famam. Vide in *præc.* 8.

III. Si tristititia sit de bono alterius, in quantũ ex eo

tibi,vel alijstimes nocumentum,v.gr.inimicus t
euectus ad officium,vt tibi facilius posſit nocere,
inuidia,ſed timor,qui per ſe non eſt peccatum,
inordinatus.*Laym lib.3.tr.3.c.*10.

IV. Si triſtitia ſit ex eo,quod nobis deſit b
quod alter habet,ita tamen,vt illud alteri non di
mus,nō eſt inuidia,ſed æmulatio,ſeu zelus;qui ſi
ca bonum honeſtum eſt laudabilis;ſi autem circ
ralia,interdum eſt veniale;vt ſi bonū dolenti ſit i
portionatum,quale eſſet, ſi ruſticus doleret ſe n
Regem.*Laym.lib.3.tr.3.c.*10.*n.*2.

V.Si triſtitia eſt ex bono alterius,in quantum
indignus,nō eſt inuidia,ſed indignatio,quæ nō e
catū;erit tamen,& quidē mortale, ſi vel Dei pro
tiam arguat(eſtque blaſpemia)vel ſi ita afficiat,
cat homines ad malum imitandum.*Caiet.Laym.l*

VI. Si doleas,quod alter tibi æqualis, vel non
tum inæqualis in excellentia creſcat, ita vt te fiat
rior, & ipſum incrementum excellentiæ appreh
vt tibi mali,eſt proprie dicta inuidia: inuidus en
citur,quod non ſit videns,quia bona alterius ſine
tia videre non poteſt *Baldel.d.*29.*lib.*3. & ſic pecc
lent. 1.Ambitioſi,& qui ex re aliqua quærunt gl
quam cum in eo ponant,vt in illa re ſint ſoli,ac ſi
res,dolent,& triſtantur,ſi alij accedant. 2.Puſillar
quibus cum omnia videantur magna, quouis bo
terius putant minui ſuum;ſic mulieres;v. gr.faci
prehendunt,ac dolent,ſe ſuperari bono alterius, v
formoſitate. 3.Senes reſpetu iuuenum,& quicu
aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè c
quuntur.*Baldel loc.cit.*

VII. Qui in aduerſis ſuis, vel ob aliorum pro
tatem,optat ſe non fuiſſe natum,vel ſe brutum a
factum fuiſſe,vel diem eſſe maledictum, quo nat
vel alterum ad imô vidit,aut coniugem accepit; ſi

tem intendat maledicere irrationali creatura, v. gr. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugij) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur esse tantùm veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, siue sibi, siue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale est. *Escob. & Marchant. man. c. 3.*

DVBIVM V.

De Gula.

ARTICVLVS I.

Quid sit Gula?

RESP. Ea est inordinatus appetitus cibi, & potus: opponiturque abstinentiæ, & committitur. 5 modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym. lib 3. sect. 4. n. 5.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale: quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet *Nauar. Tol. &c.* & non repugnat *Laym.* secluso scandalo, & alijs veniale tantum esse, vsque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiá, si quis vomat, vt iterato, possit bibere: quod tamen, verb. *Comedere, Sà, aliÿque multi,* putant mortale. Vide *Baldel. Escob. t. 2. E. 2. c. 5.*

III. Vix dubium est, licere esu, aut potu, aliterue creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub morta-

mortali tenetur. 3. Si quis valdè grauiter valetudini noceat, id aduertens secus si leuiter tantûm; vt v.g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano; tûm quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliave iusta causa, v.gra. extremæ famis in obsidione, in qua tamē sic vitam conseruare non teneberis. *Sanch.* 1. *moral, capit.* 18. *Less.* *Laym. lib.* 3. *sect.* 4. *Sà. Bonac. Bald. lib.* 3. *cap.* 29. Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum meliùs administrēt, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguis, secundûm multos animatus non fuerit. Vide *Auth. cit.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ. 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.gra. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo, vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda, vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur. *Bal. lel. d.* 29. *lib.* 3. *n.* 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum sequitur, sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus, dicitque semper aliquam inho-

inhonestatem, licèt (per se, & secluso scandalo) veniale m: v. gr. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. *Baldell. loc. cit. Escob tr. 2. E. 2. cap. 4.*

Ex parte corporis, immunditias, vomitus, & seminis effusio. Quæ vltima si voluntaria sit, mortale est. Vide *Laym lib. 3. sect. 4. Less. lib. 3. cap. 3. Baldel. lib. 3. cap. 29.*

ARTICVLVS II.

Quid sit ebrietas?

RESPOND. Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo consistit, quod quis sine iusta, & graui causa, tantùm ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens priuet se vsu rationis; non simpliciter, id quod fit in somno, modo naturali instituto ab authore naturæ, ad virium, & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proxima potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. *Vnde resolues.*

I. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale; quia censetur Deo iniurium, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylu. Caiet. Laym*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. Vide *Less lib 4. c. 3. d. 4. n. 37. Azor. Reg. Baldel.*

IV. Mortale est, alium inebriare velle, vel prouocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi,

di, aut aduertentia secuturæ ebrietatis, in se aliove. *Less. loc. cit.*

V. Si iusta causa est, vt v.gra. si grande malum non possit aliter impediri, nisi author inebrietur, licêt eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, vt scilicêt præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.g. vinũ fortissimum, aut medicatũ propinando, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri vrbem, vel te abducturi. *Less. loc. cit. & Sanch. lib. 2. de matr. d. q.* 11. An verô hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. *Less. lib. 4. cap. 3. dub. 4. n.* 31. affirmat, quia inquit, licêt suadere, & inducere ad minus malum, vt impediatur maius. *Laym. lib. 3. sect. 4. nu.* 6. rectius negat, quia nullo casu licêt inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc præuidit, vacat culpa Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpê iudicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa; desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experientiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licêt non nihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillêt, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas: ideoque tantûm peccatum veniale quamvis ex grauioribus, si deliberatê sit commissum Vide *Laym. loc. cit.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less dub. 2. num.* 30. *& Reginal.* 1. Si quis non meminerit dictorum factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si committit ea, quæ nunquam aliâs sana mente solet: v.gr. si præter morem turpia sit locutas, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

IX. Ma-

IX. Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut sit adhibita cautio, culpa vacant.

DVBIVM VI.

Quid sit Ira?

RESPOND. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundùm D. Thom. dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, vt v.g. si nimium interius exardescas, vel exterius per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt si vindictam appetas planè iniustam ob causam, vel si iusto maiorem; verb. grat. optando inimico mortem, quam non est meritus; vel exequēdā propria authoritate, vel deniqui licet vindicta iusta sit, non tamen eam appetas vt iusta[m], sed vt satiatiuā animi tui maleuoli. *Vnde resolues.*

I. Si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum iræ; vt cum superiores irascūtur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo ante dicto, est ex genere suo veniale; potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

III. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale; quia est directè cōtra charitatē. *Bald. l. 3. d. 21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim sunt in corde, vt Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, vt Clamor, Blasphemia, Contumelia, maledictio; partim in opere, vt rixæ, pugnæ, seditiones, vulnera, diuersimodè loquendum est, secundùm regulam supra datam. Nam 1. indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale; imò si ex iusto rationis iudicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale

tiale, si cresceret vsque ad deliberatum odium, & contemptum personæ grauem. 2. Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, ijsque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandũ est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. Vide *Tolet. lib.8.cap.18.* 3. Clamor, cum iratus extollit vocẽ, multa inordinatè, & confusè effundens, est veniale cõmuniter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua supra *lib.3.tr.2.cap.3.* 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod obijcit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*; quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, potest superior verbum aliquod aliás contumeliosum obijcere; quomodo Christus vocauit Apostolos stultos, & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauiùs dehonoretur, quàm per delictum meruit. Vide *Baldel. d. 34. num. 16.* Item, vt docet *Caiet.* potest contumelia esse venialis tantùm, si parua tantum, vel si fit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi: modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem á mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuicijs se onerantes, quia cum fides ijs non habeatur, non lęditur grauiter honor. Vide *Bonac. tr. 3 q. 1. p. 5.* Denique si ioci causá, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas est, secundùm *D. Thom. 2.2.q.7 72. art. 2.* dummodô alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia, etiam fit facto, tum indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius conculces, combutas; tum directè, vt si virum honestum, fuste cædas, ad ianuam eius cornua, &c. oppignas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat ob sannatio,

tio,illusio,& derisio,quando fit signis, vt naso rugato, labijs extensis,&c. intendendo proximi confusionem, quæ si fit grauis, vel saltem proximus eâ grauiter contristetur,mortalia sunt. *Bon. Mol.Bald.lib.3.d.3.&c.* & *S.Thom.*Circa quæ:Nota. Quôd qui per contumeliam, læsit alterius honorem,teneatur hunc restituere, etiam si fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest,vel per honorificam,& amicam salutationem, vel inuitationē ad mensam,vel petionem veniæ (etiam subinde flexis genibus,& coram testibus) prout lesio fuit grauis. Vid.*C. de L.d.15.n.51.* Adde quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare,non sit necessarium,vt contra *Fill.&c.*docet *Azor,Sà,Mol.Card.de Lug.d.16.de pœn.num* 269.

VI. Maledictio,qua quis optat, vel imprecatur alteri malum,sub ratione mali, est ex genere suo mortale,verb.*suprà pag* 66.115.& *lib.5.cap.3.dub.4.cas.vlt.*

VII. Rixæ,si modum non excedant,vti & leuiculæ pugnæ, veniales sunt;secûs,si progrediantur ad seditiones,vulnera,cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam;alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DVBIVM VII.

Quid sit Accedia?

RESPOND. Accedia,siue animi tædium, potest ex *D.Thom.2.2.q.35.art.2.*dupliciter vsurpari. 1.Generaliter,pro omni animi remissione in exercitio virtutum,eô quod labor aliquis sit adiunctus. 2.Particulariter,pro tristitia,& tædio de diuina amicitia,eo quod per virtutum exercitia laboriosa seruari debeat, & sic amicitiam illam non curet.*Vnde resoluuntur.*

I. Accedia accepta primo modo,tum demum est

pec

peccatum mortale, cùm ideo committitur opus vetitum sub mortali.

II. Acedia accepta secundo modo, ex se est mortale; quia repugnat charitati Dei.

Ex quod de filiabus Acediæ quoque facilè iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel impleuisse id, quod tenebatur; aut qua contemnit Dei Beneficium, v.g. desiderando nō fuisse natum, aut agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

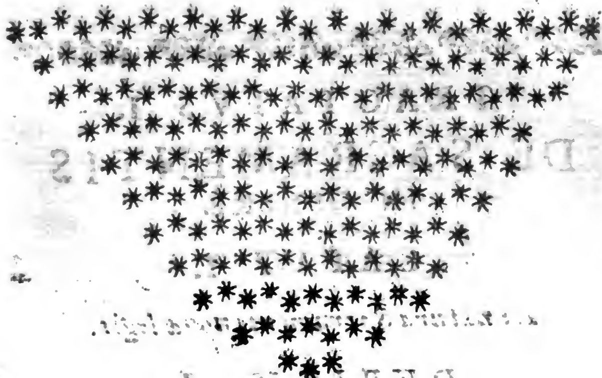
V. Euagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita: siue per cogitationem, & dicitur curiositas; siue per locutionem, & dicitur verbositas; siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo, quæ communiter sunt venialia. Vid. D. *Tho. q.* 35. *Laj. lib.* 2. *t.* 3. *cap.* 9. *Tol. lib.* 8.

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quādo notabilis est & attentio requiritur ad implendum præceptū obligans sub mortali; v.gr. in recitandis Horis Canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Reg. Palaus de char. tr.* 6. *d.* 1. *p.* 3. *Trull. lib.* 1. *ca.* 6. *d.* 1. contra *Tambur. de exped. sacrif. lib.* 2. *cap.* 3. vbi docet, distractum esse voluntariè, & per notabili tempus inter sacrificandū extra Canonem, esse tantū veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, porpter grauem irreuerentiam, & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*, nam in oratione, vel

nom

non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantum. S. Thom. Nauar. Suar. Less. lib. 2. capit. 27. d. 11. Imô nullum, si non tâm intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio se occupare; quia non formaliter, sed materialiter tantum orat: v. grat. cum quis manibus laborans, Psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat: non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanch. cons. part. 2. lib. 7. cap. 2. d. 31. Trull. lib. 1. cap. 7. d. 10. vbi supr. lib. 4. cap. 2. d. 2.*

LIBER VI.

De Sacramentis.

HABEBIT hic Liber Tractatus sex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo, & Confirmatione. 3. de Eucharistia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extremavnctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATVS I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPVT I.

De natura Sacramenti nouæ legis.

DVBIVM I.

Quid sit Sacramentum?

RESPOND. Est res sensibilis, quæ est stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. *Vnde resolues.*

I. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet veram sanctitatem. 3. Vt eandem efficiat ex opere operato, idest, vsu suo, & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actum, aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis; quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia, tâm nouæ, quâm veteris legis; quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam (etsi nihilominus sacrificium nouæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, non vt Sacrmentum, vsu suo, & applicatione; sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum. *Kon. d. 60. cap.* 2 1. 2. Figuras & Sacramenta veteris legis, v. g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes. & Consecrationes Sacerdotum; tûm, quia â Christo non sunt instituta: tûm, quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet Circuncisio aliquãdo sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit, vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato, simpliciter, & rigorosè: tûm quia non continuit gratiam, vt causa physica, vel vt causa moralis; quia nondum erat exhibita Passio Christi, & meritum, ex quo gratia pendebat, sed tantum ex speciali priuilegio, tûm quia non contulit gratiam formaliter qua Circuncisio, & ex sua intentione, sed quatenus erat professio Fidei; neque vi applicationis, & vsus sui; alioquin enim omni nõ ponẽti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. Vid *Fill. t. 1. c. 1. & 5 q. 8. & c. 8.* 3. Ea quæ dicuntur Sacramentalia, v. gra. benedictio Abbatis, consecratio virginis; quia præcisè ex vsu suo, & opere operato, gratiam non conferunt; vti nec actus virtutum; prætérquam quod hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedũ

Apostolicorũ, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum Sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam, & Paralyticum: *Remittuntur tibi peccata*; quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martirium, ob eandem causam; esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamẽ est specialiter ad hoc institutum. Vide *Scholast.*

DVBIVM II.

Quid circa materiam, & formam Sacramentorum seruandam?

SVppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis, & actio (v.g. in Baptismo aqua & ablutio, in Vnctione oleũ, & vnctio) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua, materia remota: actio verô illa, materia proxima: verba autem, quod eorum loco ponitur (vt in Matrimonio signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum cõpositi artificialis, & tunc dicta materia, & forma, idest, res, & verba, simul habent se instar materiæ; significatio verô eorum, instar formæ. Hic quæritur de materia & forma, priore sensu.

Resp. I. Vt Sacramentum sit validum, debet inter materiam & formam, v. grat. inter affusionem aquæ, & pronuntiationem verborũ, tanta esse coniunctio, vt secundũm moralem hominum æstimationẽ, spectata natura cuiuscunque Sacramenti vna alteram afficiat; hoc est, vt verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea vnum totale signum constituere. Vid. *Bon. d. 1. q. 1. p. 2. Suar. Kon. &c.* Vnde resolues.

I. In Baptismo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, vt dum minister verba pronuntiat, moraliter censeatur etiam lauare, &c.

II. In Pœnitentia, abſolutio ſatis diu poteſt differri ſicut in iudicijs ſententia poſt examen cauſæ.

III. In Matrimonio, vnius conſenſus poteſt alterius conſenſum, tâm diu ſequi, quam diu hic moraliter permanere cenſetur, ſicunt in alijs contractibus. Vide *Conin. hic. Art. 6.*

Reſp. II. Vt valet Sacramentum, non debet fieri ſubſtantialis, ſeu eſſentialis mutatio materiæ, vel formæ; accidentalis verô mutatio, etſi ſæpê illicita ſit, non tamen inualidum facit Sacramentum. Porrô ſubſtãtialis mutatio materiæ dicitur, quãdo ſecũdum communem vſum, & æſtimationẽ hominũ, differt nomine & re, ab ea quam Chriſtus præſcripſit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet vſum, & nomen. Formæ mutatio eſſentialis eſt, quando non manet idem ſenſus; accidentalis, quando manet. *Laym. lib. 5. t. 1. c. 4. ex commun.* Vnde reſolues.

I. Nullum eſt Sacramentum, ſi materia cruda conſecretur, ſiue hæc differat ſpecie ſubſtantiali â pane, ſiue non quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis. Item ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo; quia non habent communem vſum, & nomen aquæ elemẽtariis, etſo phyſice ſpecie non diſcrepent. Vide *infrà, de Baptiſmo.*

II. Valet Sacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida, &c. Item ſi panis Euchariſticus ſit ater fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, Sacramentum eſt nullum. 1. Si literæ aliquæ mutentur, variãtes ſenſum; quod facilê fit in initialibus, v.g. In nomine matris, milij, &c. 2. Si magis ſint interruptio verborum, ita vt moraliter non videatur cohærere. 3. Si forma diuiſim pronuntietur, v.g. vnus dicat; Ego te baptizo: alter. In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & ſenſus falſus. *Fill. lib. 1. c. 4. q. 5.* Vide *Bon. q. 2. p. 1.*

IV. Forma valet, etsi non liceat. 1. Si omittas voces non essentiales: v.g. *Ego*, & *Amen*, in Baptismo; *Enim*, in forma Eucharistiæ. *Bon. d. 4. q. 3. p. 1. n. 9. & 10. Suar. & c.* 2. Si quid addas; v.g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. 3. Si substituas synonima; v.g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantum transponas, vt; Hoc meũ est corpus; Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiã, & balbutiem; v.g. hoc est corpus meus, vel, hic est enim calix meus. 6. Si interruptis fiat parua; v.g. Ego te baptizo, & interponas; ista aqua est nimis frigida, vel, Custos verte folium; In nomine Patris, &c. *Fill. loc. cit.* vide *Bon. l. cit.*

CAPVT II.

De Ministro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum?

RESPOND. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides, vel probitas; sed præter potestatem (& iurisdictionẽ in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi nõ tantùm externum illum actũ; sed Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trident. sess. 7. can.* 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri; sed virtute diuina, secundùm institutionem, & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum, & actionum; talis autem non est intentio solius

actio-

actionis externæ, quæ ad alios fines, v. gr. ad ludum potest referri.

Dixi I. *Saltem virtualis*: tum, quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiã potest esse in ebrio, & dormiente) cum actus ab ea procedens non sit humanus, & deliberatus, seu liber: tum secum quia actualis, qua scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit, & consulta, non tamen requiritur; cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facile distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiuisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durant in aliqua actione, vt illius incepta, & continuata; vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare, vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & moralis. *Laym lib. 5. tr. 1. cap. 5.* Vnde resolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideò consecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit; quia non agit humano modo. *Laym. loc. cit.*

III. S. Athanasius in lusu puerili verè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat; imô etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana; sed quod sua, falsô putans, non Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, qua vult quod Christus instituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. *Bonac. quæst. 3. part. 2. numer. 9. Suar. Filliuc &c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus, vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorem consecrans, non explicité cogitauit, nec detexit.

Dixi. II. *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum, quod præterquam in matrimonio, fieri non potest. *Vnde resolues.*

I. Validum est Sacramentum collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessaria, vel contingente, si conditio verè sit impleta, v. g. absoluo te, si vis dimittere concubinam, si capax es; baptizo te, si non es baptizatus. *Bon. loc. cit. n. 18.*

II. Nullum est Sacramentum datum sub conditione futura, siue sit hæc contingens, vt absoluo te, si restitues, si dimiseris concubinam, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendendi Sacramentum, vt absoluo, si cras sol orietur. *Bonac. ibid. Suar. Conin. &c.*

III. Dubium est Sacramentum, collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili, v. g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solùm futura (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præterita, siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale, siue humano modo cognoscibilis; quod tamen nullũ est, si fiat ex causa rationabili: rarò veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validũ quidem, sed non sine nugatione in re graui. Vide *Bonac. loc. cit. Suar. Conin. & Scholast.*

DVBIVM IV.

Quid requiritur in Ministro, vt licitè Ministret?

RESP. I. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tũ quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tûm quia sancta sanctè sunt tractanda: tũm quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare piæ alijs sunt obligati. Ita *Laym. loc. cit. & commun.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficienté iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita; quia adhuc est extra statũ gratiæ. *Bonac. q. 3. p. 2. §. 1.*

III. Non tamen necessariò præmittit confessionem (nisi velit celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum & ad delẽdum mortale sufficit cõtritio. *Vaz. q. d. 136. cap. 1. Card. de Lug. d. 8. sect. 9.*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solẽniter in mortali, v. g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter, toties quoties (quod etiam verum esse volunt. *Sayr. Ledesm. & Bonac. Granad. cont. 3. t. 5. c. 5.* de Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi forte periculum sit in mora, nec possit tam citò cõfiteri, aut conteri; eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum, in statu peccati, nõ esse irreuerẽtiam docet *Card. de Lug. d. 8. sect. 9. n. 151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*; etsi enim Laicus in necessitate baptizet, cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docet *Conin. loc. cit. Fill. t. 1. cap. 5. q. 10. ex Suar. &c.*

Dixi-

Dixi II. *Solemniter*; nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali *Suar. Conin. Fill. loc. cit.*

V. Alij qui conficiunt, & ministrant, non peccant mortaliter, v. g. cum laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi inuicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylu. Vazq.* & alios, docet *Suar.* cum aliis: qui tamē vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam. *Fill. Fern. Sanch. Conin. q. 64. ar. 6. dub. 1.*

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali; peccat mortaliter, vt habet communis *Suar. Filliuc. Laym. Bonac.* & aliorum, contra *Vazq.* cuius sententiam *Dian.* rectè notat esse probabilem, siue sit Sacerdos, siue Diaconus, vt vide *part. 3. tract. 4. ref. 195.* Idem docet *Card. de Lug. d. 8. n. 165.* Et quidem aliqui putant tot mortalia cōmitti, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum moraliter nō sit nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tannig. 1. 2. Henriq. Fill. n. 87 &c.* contra *Conin. & Bonac.*

VII. Etsi probabile sit, quod docet *Sylu. Caiet. Fill. tom. 1 tract. 1. cap. 6 num. 87. Nauarr. & Sa*, verbo *Ordo.* Diaconum, & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem, & Episcopum, si Sacramentalia exerceat, nuptias, aquam benedicat; altaria templa, vasa consecret, concionetur. Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vazq. Laym. Conin. quæst. 64. art. 6. dub. 1. Card. de Lug. loc. cit.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationē animæ, ex opere operato, sicut actiones Sacramentales.

VIII. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Sayr. Suar. Bon. d. 1. q. 3. p. 2.* Quod si quis in mortali (etiam laicus in necessitate) deuet de

terg

terra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quàm si Christum in hac vita lapsum eleuasset; secùs tamen, si quis id extra necessitatem temere præsumat, exemplo Ozæ. *Bonac. d.* 1. *q.* 8. *p.* 2. *n.* 12.

Resp. II. Requiritur præterea, vt exhibeat accuret, non tantùm, quæ ad substantiā Sacramenti sunt necessaria, sed etiam quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indignè. Ratio posterioris, quia Sacramenta sanctè sunt tractanda, & præcepta Ecclesiæ obligant in cōscientia. *Vnde resolues.*

I. Peccat ministrans mortaliter. 1. si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia. *Bon. d.* 1. *q.* 2. *par.* 1. *num.* 22. 2. Si omittat intentionem requisitam. Quod si verò dubium oriatur, & non tantùm inanis scrupulus (is enim reijci debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè & integrè prolata, tunc etsi speculatiuè probabile sit, formam esse legitimam in praxi tamen iteranda erit sub conditione; quia tutius hic eligendum est.

II. Peccat quoque (grauiter, vel leuiter, pro grauitate materiæ) qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronuntiat. 2. Qui materiam, vel formam, vel ceremonias, contra Ecclesiæ morem, quamvis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale; si ex negligentia sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re graui. Vide infrà *cap.* 4. *d.* 5.

III. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, vt patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauiùs peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset,

set, aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam, eleuans hostiam non consecratam, quia quantum est ex se, dat ocasionem idolatriæ. Vide *Bonac. d. 1. q. 6. p 4. Suar. Conin. &c. Scholast.*

CAPVT III.

De suscipiente Sacramentum.

DVBIVM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti, in suscipiente?

RESP. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi Sacramentum, interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit (excipe pœnitentiam, de qua infrà.) Ita *commun. Theologi omnes*, cum *D. Thom.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu; ita nec per Sacramentum initiatur, & consecratur Deo, sine eodem consensu, si eius sit capax *Bon. d. 1. q. 6. p. 2.*

Dixi *adultis, &c.* quia cum tantum requirantur conditiones iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Filliuc. t. 1. ca. 8.* Vnde resolues.

I. Paruuli, vti & perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur, (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur.) *Bonac. loc. cit.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur vnctio, non tantum si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse mortali; nam hoc ipso cen-

censentur interpretatiuè voluisse, & petijsse, quod alij Christiani, etiam si de ea nunquam audierint. *C. de Lug. de Sacram. in genere, d. 9. n. 112. & c. commun.*

III. Inualidum est Sacramentum. 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negatiuè. 2. quod suscipit fictè, id est simulatè; non tamen quod fictè; id est, indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Pon loc cit.*

IV. Validum est Sacramentum. 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit: cùm metus nō tollat voluntarium. Matrimonium tamen graui metu, v. g. iniustæ mortis, initum censetur irritum, vt docet. *Sanch. lib. 4. de matr. d.* 12. & 14. *C. de Lug. d.* 9. *n.* 133. Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, poteste que secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiantur?

RESPOND. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ, requiritur, & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio Fidei, spei, & attritionis; nō autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat; quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quòd ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, requiritur, vt sit in gratia: quia illa non primam, sed secundam tantum gratiam, id est, augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali. *Laym. d. 6. Bonac. d. 1. q. 6 part. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem, magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem consequuntur: tum, quia congruum est, Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti: tum, quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit Hostiam, quàm nescit esse consecratam, cùm instar alterius animalis, sine intentione sumendi, Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, nō tamen Sacramentaliter, & cum fructu. Idem docet *Bonac.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis: quod videtur intelligendum, si ex ea sola; neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus Calicem, simul etiam leuare sitim intendere. Vide *Bon. loc. cit. n. 3.*

CAPVT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

RESpond. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicūtur Sacramentalia, sunt actus externi Religionis, ad colendū Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosynam, benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu.

Orans tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in Regem, & similes; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt; vt Exorcism,

mi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones, & cõsecrationes variarum rerum, & personarum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumine, vinum S. Ioannis, cerei agni, signum S. Crucis. Quæritur ergo quam vim habeant, non ex opere operantis, cûm certũ sit sicuti per alia pia opera, sic etiam ijs nos mereri; sed ex opere operando.

Resp. II. Non habent vim ex opere operato conferẽdi gratiam, aut remmittendi peccata vi sua & per se, sed tantũ, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tûm quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur: tûm quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ, quam conferendi ea nullam per se habent vim. Ratio posterioris, quia id accommodatum est Sacramentalium institutioni, & Consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. *Kon.q.71.art.3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus, conferuntur per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninô infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui Sacramentalibus falsam materiam supponit, vt pro aqua lustrali facienda, vrinam.

III. Sacramentalia quandoque operantur Beneficia corporalia, v.gr. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Imô quædam etiam vim habere (v.grat. fugandi dæmonem) per modum operis operati, ex singulari priuilegio, docet *Henriq libr. 1. cap. 2. Sot.* & alii. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operãtium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV,) â dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quasi naturali, ascribunt, de quo plura apud Scholasticos. Vide *Marat. l. 10 sect. 1.*

TRA-

TRACTATVS II.

DE BAPTISMO, ET CONFIRMATIONE.

CAPVT I.

De Baptismo.

NON agitur hic de Baptismo sanguinis, id est martirio; nec de flaminis, seu spiritus, id est contritione, cum voto Baptismi, vel desiderio, quia non sunt Sacramenta; sed de Baptismo fluminis, qui definitur ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptismi?

RESPONDEO. Materia remota licita, est aqua consecrata, si haberi potest: valida, est omnis, & sola aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis, & vsualis, qualis est putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item resoluta ex niue, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, vt aqua sulphurea, lixiuium, iusculum aquæ ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta vt vsum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, ex Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam S. Thom.

Thom. confirmat triplici congruentia. 1. Est maxima commoditas aquæ. 2. Eius facillimus vsus. 3. Aptitudo ad significandum effectum, qui est emũdatio à peccato. *Vnde resolues.*

I. Inepta materia Baptismi est, saliua, lotium, lachrymæ, sudor, cereuisia: item aqua sic permixta, vt nõ amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v.g. lutũ, brodium, vinum lymphatum: item aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ: denique nix, grando, glacies nõ resoluta. Ratio, quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis, & vsualis. *Laym. lib.5.t.2.cap.3. Bonac.d.2.q.2.p.3.*

II. Quia de quibusdam tùm ex dictis, tùm alijs dubium est, v.g. de iusculo & cereuisia valde tenui, lixiuio (& secundùm *Granad. in 3. part.ca.4. tr.1.d.3. dub. 2.* aqua rosacea) hinc in necessitate licet illis vti, etsi postea Baptismus sub cõditione sit repetẽdus. Vide *Escob. Laym. Bonac. ll.cc.*

III. Vti aqua impura, vel non consecrata, cum alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. *Bon lib.1 c a.1.n.7. Dian p.9. tr.6. resol.33. & ali quinque*, licet *Granad.* & *Quintan* putent non esse mortale, vti non benedicta.

Respond. II. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta praxim diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, ita vt morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem nõ esse necessariam, constat ex *Concilio Toletano.* Vbi tamem trina, vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D. Thom.* etsi alij, secluso scandalo, & contemptu

dicant esse tantùm veniale. *Laym. loc. cit. num. 4. Bon. loc. cit.* Vnde resolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur: v. gr. infans in vtero, vel cista, vel adultus, cuius vestes tantùm sunt aspersæ. *Laym. Bon. ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua; quod tamen graue peccatum est esto nihilominùs moriturus esset baptizandus. *Laym. cap. 3. num. 5.* vti etiam matrem nihilominùs morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym. libr. 5. tr. 2 cap. 3. num. 2.* vbi vnicum casum excepit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* casum hunc, vix moralem, & practicum esse. *Vide loc. cit.*

III. Inualidus est Baptismus 1. *si quis labatur* in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. si formam pronuncians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam affundat. 3. si aqua è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio, quia in his non tu, sed alter abluit. *Bcr. par. 3.*

IV. Ob probabilem vtrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione. 1. Si tantùm vna vel altera gutta sit adhibita; verb. grat. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cùm ad ablutionem non videatur sufficere quicumque aquæ contactus; sed requiri successiuus, cum aliquo motu. *Bonac. loc. cit. num. 13* ex *Suarez. Kon. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit, *Marat. t. 3 d. 1 sess. 4 Granad. in 3 part. cap. 4. tr. 1. d. 4 num. 12.* 2. si tantùm sit abluta pars minus principalis; v. grat. digitus, manus, vel pes. Nam si pars principalis v. grat. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantùm crines sint tincti, licèt,

C. de

C. de Lug. resp. mor. lib. 1. d. 1. hunc validum esse cõtendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus adhuc secundinæ suæ, idest, pelliculæ corpori annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione. *Hurtad de Bapt. d. 1. diff. 11.* Vide *Laym. loc. cit.*

V. Cùm terna vsurpatur affusio, aut inmersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti iuxta praxim Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantùm pronuncietur forma. Quæ rectius ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma cũ quacumque prima ablutione, Baptismum constitui. *Regin. lib. 27. cap. 3. Laym. lib. 5. tr. 1. cap. 3.*

DVBIVM II.

Quæ sit forma Baptismi?

RESPON. Forma necessaria Baptismi est hæc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen* Aqua non differt illa Græcorum substantialiter; *Baptizetur* (vel, vt Arcadius vult, *baptizatur*) *seruus Christi, in nomine Patris &c.* Porrô quinque sunt, quæ significantur in prolatione formæ, iuxta quæ valor eius debet expendi. 1. Persona baptizantis, saltem implicitè; quôd in forma Græcorum non negligitur, cum verbum baptizetur, idem valeat, ac baptizetur â me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque nõ determinaret cum ablutio ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi: quia vti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ; quod fit per voces, *in nomine.* 5. Trinitas personarum: idque explicitè & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fil. cap. 3. Laym. cap. 4. Bonac. p. 4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro

Baptizo, dicit abluo, mergo, &c. vel pro te, vtitur communi nomine, Græcorum more, vel proprio, vel baptizo Petrum, vel qui honoris causa dicit, baptizo dominationem vestram. *Laym.cap.4.num.6. Bonac.part.4. num.9.& seq.*

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, & Amen; quia omnia significata per formam saluantur: secus si omittas Te, quia non significatur persona baptizanda. *Ibidem.*

III. Non valent hæ formæ: Baptizo te in nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, seu essentia diuina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel, cum Patre, &c. vel per Patrem, vel in nomine Patris, per Filium in Spiritu Sancto: vel in fide, virtute, maiestate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam esse volunt.) Ratio, quia significatur diuersitas essentiæ, aut certe vnitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctissimæ Trinitatis, vel in nomine Dei vnius, & trini: vel in nomine trium Personarũ; vel Patris & Filij, omissa persona Spiritus Sancti. Ratio, quia non exprimũtur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domini nostri Iesu Christi; qua tamẽ forma olim Apostolos vsos sed ex speciali priuilegio, multi docent, alii negant, dicuntque eos baptizasse in nomine Christi, addẽdo illud nomini secũdæ personæ, nõ omissis nominibus aliarum personarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi intellexit; vel locutus est, vt doctor priuatus. Vid. *Aut cit*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam vtrinque probabilem Authorum. 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus Sancti; vel, Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia non exprimitur vnitas essentiæ.

2. Bap.

2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & spirati, vel in nomine Omnipotentis, sapientis, & boni, vel in nomine ingenti, geniti, & doni. Ratio, quia Trinitas Personarũ non explicatur vocibus, quibus á Fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & Mariæ Virginis: quia dubiũ est de intentione Ministri; qui si eo sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus Sãcti, nõ valet, cum sit contra sensum essentialem à Christo intentum; si verô tantûm voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cum tantum fit mutatio accidentalis. *Fill.t.2,c.3.n.50.* vide etiam *Laym. & Bonac. ll.cc.*

DVBIVM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quis sit Minister Baptismi?

RESPOND. Validê ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscunq; Fidei, vel infidelitatis, status, aut sexus Licitê tanquã Minister ordinarius, & ex officio, Sacerdos habens iurisditionem, aut commissionem, vel ex eius commissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis qui potest validé, etiam facit licitê, teneturque, vt proximo succurrat. *Laym. lib. 5. t. 2. cap. 7.* Vnde resolues.

I. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione, extra suam Diœcesim, vel Parochiam (vel intra eam alienos) licitê baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licẽtia sui Prelati, alieno deferunt prolem baptizandam, cum violent ius Parrochi. *Laym loc. cit.*

I. Diaconus non tantùm in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi vel Parochi: vt si v.g. ob multitudinem baptizandorum, aliudue graue impedimentum, id ipsi facere non possint. *Laym. loc. cit.*

II. Cum in necessitate confertur Baptismus, seruãdus est ordo, ita vt si adsit, & non detrectet Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem; nisi fortè inferior meliùs nouerit modum, vt solent obstetrices (quæ proinde examinari, & approbari debent à Pastoribus) vel alia iusta causa sit, vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundùm quosdam, etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tantùm competit, ob defectum Sacerdotis, qui ne iniuria Ordinis, & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, peruersi illius ordinis, est tantùm veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt esse mortale. *Laym. cap. 7. num. 4. Conin.*

ARTICVLVS II.

An duo possint simul vnum baptizare?

RESPOND. I. Si alter applicet materiam; alter formam, nullus erit Baptismus; quia dicens se ablue-re, cum non abluat, formam habet falsam, etiam si vsurpet Græcorum, *baptizetur seruus Christi*. vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus* subintelligitur enim *per me*: alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit, baptizet te Christus, & non ego, siue non per me, forma nulla est. In casu tamen necessitatis posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v.g. mutus for-

formam nesciens ablueret, cæcus autē formam pronũciaret, docet *Hurt. d. 2. dif. 6.* additque debere talē elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. Vide *Escob. Fill. cap 4. Dian. p. 5. tr. 3 res 26.* ex *Chapeavil. Marsil.* &c. *Bon. d 2. q. 2. p 4. num. 23. Laym. cap 7.*

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant & formam pronuntient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, vt causa particularis, inualidê baptizant, siue singuli dicant; Ego te baptizo, siue; Nos te baptizamus, quia forma, cuius sensus cēsetur esse, absolute, & independenter baptizare, non combaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare independenter ab alio, validê baptizat; quia omnia requisita ponit. Vt patet â simili in Missa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodô simul eodem instanti formam absoluãt, si autem non simul absoluant, is tantum consecrat vel baptizat, qui priûs absoluit. Vide *Fill. tr. 2. cap. 4. n. 72.* & *Bon. loc. cit. num. 25.* & *Laym. c. 7.*

DVBIVM IV.

Quod sit subiectum Baptismi?

RESP. I. Subiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp. II. Validê baptizantur infantes, item perpetuô amentes, qui nunquam vsi sunt ratione; quia cēsentur eiusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint vsi ratione, non valet Baptismus, nisi ante amentiam petiuerint. Vide *Bon. d. 2. q. 1. p. 6. Laym. cap. 6.* Vnde resolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finita forma moriatur, Baptismus est nullus.

tis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria, vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramēto, quod exponitur irreuerentiæ. Quod si tamē possint Christianè educari (ad quod tunc obligaueris) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potiùs sunt, quàm illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel saltem alteruter: quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat; tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est in fauorē prolis, & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam cōpos puer petat: quia in negotio Religionis est sui iuris. In dubio autē de vsu rationis, sufficit esse 7. annorum. Vide *Laim. loc. cit Fill. tr. 2. cap.* 6. *Bonac. par. 6. num.* 12.

Quæres. An Baptismus aliquando repeti possit & qua forma?

Resp. Cùm temerè rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci; hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptismo; sed sufficit si pro eo sint cōiecturæ, vt v. g. quod quis natus, & educatus sit inter Fideles, nec pro contraria parte rationes alicuius momenti occurrant; leue enim, vel metaphisicum dubium non sufficit, sed requiritur graue, & morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in fauorem baptizandi, rectè monet. *Laim. c.* 3. ex *Suar. & alijs.* Vnde resolues.

I. Sub conditione baptizandi sunt. 1. qui cum materia, & forma, aut intentione dubia (secundùm supradicta) sunt baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de Baptismo, secùs si cum ea. Ita commun. *Quintan.* tamen, *tr.* 1 *sect.* 16. & 14. contendit etiā hos esse baptizandos. 3. Baptizati ab obstetricibus veneficis; præsertim si fassæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laim. cap. 5. num* 3.

II. In

II. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ censentur) non licet: quia de valore Baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Laym. lib. 5. tr. 2. cap.* 5. qui tamen contrariã consuetudinem quorundam Parochorum damnare nõ audent, quod experientia didicerint, obstetrices non rarò fuisse deceptas à diabolo, idemque reuera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreuerentia cesset; additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antuerpiæ 1607. eamque sententiã tenet. *Sylu.* apud *Dian. p. 5. tr. 13. resol.* 86 & ipse *Dian. p. 9. tr. 6. res.* 35. cum alijs. 1. censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licèt sint adulti; quod *Card. de Lug. resol. Mor. lib.* 1. *d.* 1. rectè limitat ad illas circunstantias; in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiã *Quintan. tr.* 1. *sect.* 6 docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister. 1. qui non rebaptizat eum de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè sit baptizatus; quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cum facilè potest *Laym. loc. cit. Quint. loc. cit.* 2. si non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi si de hoc aliunde constet. *Quintan. tr.* 1. *sect.* 6. & 7.

IV. Non est rebaptizandus, de cuius Baptismo habetur testimonium vnius oculati testis, licèt fœminæ, dummodò non sit suspecta, nec aliud obstet. *Laym. loc. cit.*

V. Qui verè & rationabiliter dubitat de suo Baptismo tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre. *Quintan. loc. cit. sect.* 13 & 19. interea abstinere ab vsu aliorum Sacramentorum.

Resp.

Resp. II. Baptiſmus ſub conditione, hac forma conferendus eſt: *Si baptizatus es, non te baptizo; ſi nondum es baptizatus, ego te baptizo in nomine, &c.* Ac licet ſufficiat, ſola mente conditionem apponere, ſi ex omiſsione non timeatur ſcandalum; tutius tamen, exprimere verba ſaltem iſta: *Si non es baptizatus, &c.* Vide *Tolet l. 2. c. 19. Lay. l. c. Suar. d. 31. Fill. t. 2. c. 4. q. 9.* Patrinus autem in hoc baptiſme neceſſarius non eſt, nec adhibendus *Quint. loc. cit. ſect. 18.*

DVBIVM V.

De cæremoniijs Baptiſmi.

ARTICVLVS I.

Quæ ſeruanda circa cæremonias baptizandi?

RESP. Cæremoniæ baptiſmi petendæ ſunt ex agẽda cuiuiuſq; Eccleſiæ. Vniuerſim tamen circa eas ſeruanda ſequẽtia. 1. Baptiſmum extra neceſsitatem abſq; peccato nõ poſſe conferri, niſi in aqua conſecrata. Quæ cûm deeſt habetur formula breuis in quibuſdam agendis, ex tempore aliam cõſecrandi pro caſu neceſsitatis. Quod ſi etiam hac formula careas, adhiberi poteſt aqua communis benedicta. 2. Baptiſmum ſolemnẽ non conferendũ niſi in templo, & loco ad id deputato, niſi filiis Regum, & Principum, quibus adde filios Catholicorũ, in locis hæreticis; interim quoad hoc, in magnatibus, & nobilibus conniuetur in multis locis. *Laym c. 8. n. 8.* 3. Infantes ex conſuetudine deferendos ad Baptiſmũ, circa diem octauum: niſi prius ſit neceſſe; vel niſi ſit grauis cauſa dilationis (v. g. quia patrini ſunt expectandi) in qua tamen non licet communiter, extra neceſsitatẽ priuatim baptizare, & poſtea adhibere ſolemnitates, ſed

ſed præſtat expectare aliquandiu. *Laym. cap.6.num.8.*

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas omiſsis alijs. Quia vel fiet in Baptiſmo ſolemni, quod prohibet. *Trident. ſeſſ.7.capit.3.* vel priuato; ſed in hoc prohibet *Clementin. vnica*, illas adhibere, niſi ſit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vſus habet, vt & tunc adhiberi poſsit, etſi non ſit neceſſe. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem ſpiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanch. Rodrig.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen ſententia videtur probabilior.

V. Cùm in neceſsitate, vel aliam ob cauſam (nam ob grauem cauſam, v.gr. iuſtum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptiſmus ſine cæremonijs eſt collatus, ea ceſſante, illæ ſolemniter in templis ſunt ſupplendæ. Quod tamen non eſt moris in hæreticis conuerſis, ne pleos putet, nos eorum Baptiſmum improbare. *Lay. cap.8.num.10.* Imò in alijs omittere, ſecluſo contemptu, eſſe tantùm veniale, docet. *Poſſeu. de offic. cura. cap.6. num.13.* Qui autem tenet more patrini infantem, cum cæremoniæ ſupplentur, non contrahere cum eo cognationem ſpiritualem. *Dian. par.3. tr.4. reſol.160.* ex *Pontio* dicit eſſe probabile.

VI. Si Baptiſmus collatus deprehendatur fuiſſe invalidus, non ideo repetendæ ſunt cæremoniæ.

ARTICVLVS II.

Quis Patrini, & quod eorum officium?

RESP. I. Patrini ſunt quaſi patres ſpirituales, qui baptizatum de fonte ſuſcipiunt in ſuam curam. Vnde eorum officium eſt baptizatum de rebus fidei inſtruere Orationem Dominicam, & Symbolum docere, ad quod obligantur, ſi id ab alijs non fiat. *Laim. lib.5. tr.2. c.9.*

Reſp. II.

Resp. II. Vt quis validè sit patrinus, non certa ætas, sed requiritur. 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem, vt eius Baptismus fuerit validus; quia accessorium sequitur principale. 3. Vt â parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam vltrô se ingerens sit admissus; designatos autem ritè â parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian.part.9.tract.7.resol.50.* 4. Vt in ipso Baptismo (quia non sufficit, vt in solis cæremonijs) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id non materialiter tantum; sed animo susceptoris, siue cum intentione id munus gerendi faciat. *Laym.cap.9 num.2.*

Resp. III. Validè quidem, sed illicitè sunt patrini. 1. Abbas & Monachus. Quod nomine non veniunt Mendicantes, etsi *Laym.* omnes Claustrales cōprehensos velit; & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit cōtraria. 2. Coniuges respectu coniugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatæ & hæretici, qui nullo casu videntur aduocandi: quia ea aduocatio, esset protestatio, quasi falsæ Religionis, cum non nisi de falsa fide sint sponsuri; etsi *Layman*, hic *cap.9.numer.7.* probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causam admitti. Catholici verô, ob rationabilem causam, infantem hæretici, baptizante Prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania. *Layman.capit.9.num.6.* 5. Plures quam duo; quia *Trid.* non nisi vnum, aut summum vnum, & vnam permittit, propter cognationem spirituale inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, vt si plures se offerant, petant ab ijs, ad quos spectat patrinos designare, vt vnum, vel duos nominent, eosque tantûm admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant,

rant, eosque de cõtracta spirituali cognatione instruãt: scilicet quòd ea impediat, dirimatque Matrimoniũ: nõ quidem inter se; sed inter ipsos, & baptizatum, eiusque patrem, & matrem, sicut etiam inter baptizãtem, & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamẽ parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. Vid. *Laym. ll. infra citandis*. Vnde resolues.

I. In priuato Baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infãtem: cùm in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiã in Baptismo publico temerè faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atque vt docet. *Sanch. de matr. d.* 36. & alij communiter, priuatur iure petendi debitum; quod tamen negat. *Kon & Dian t. 4. de Sacram. res. 3.* vid. *Bon. de matr. q. 3. part. 5. §. 2. Escob. tr. 7. E. 2.* vbi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi â parentibus, aut in eorum defectu, â Parocho designentur, qui alijs seclusis cognationem contrahant, & sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est, omnes contrahere cognationem (nisi tamen assistãt tantum, & non tangant.) Vid. *Laym. l. 5. tr. 10 p. 4. cap. 8. & tr. 2 cap. 9 num. 4* *Dian.* tamen *part 9. t. 7. resoluc. 5* ex *Suar. Marat. & Perez*, dicit, eo casu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum mistim ob legem *Trident.* in re graui, & sub pœna graui: tùm ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quintan. t. 2. sect. 11. 2.* Si enis culpa patrini plures adhibeãtur. *Quin. l. c.* Ac licèt *Perez, & Serra* apud *Dian. p. 9. tr. 7. res. 5.* dicant esse probabile, quod tantum peccet venialiter, alij tamen mortalis eum damnat.

CA-

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quæ eius materia, & forma?

RESPOND. I. Confirmatio est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, qua is ex Christi institutione, gratiæ augmentum & robur accipit.

Resp. II. Materia eius remota essentialis, est chrisma, confectum ex balsamo, & oleo oliuarũ, benedictũ ab Episcopo. Ita communiter Doct. *Vnde resolues.*

I. Non sufficit solum balsamum, vt voluit *Canus*: nec solum oleum, vt voluit *Caiet. Sotus, Nauarr.*

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet.* ideoque nulla delegatione, siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest cõficere chrisma. *Kon. d. 72. art. 3. dub. 1. cap. 4.*

III. Perinde est ad substantiam Sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus: licet grauiter peccet qui vtitur alio, quàm nouo, id est, illo anno consecrato. In quẽ finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, vetere cõbusto.

Resp. III. Materia proxima est vnctio in fronte, per manum Episcopi (vnde etiam hoc Sacramentũ, manus impositio dicitur à S. Luca, *Actor.* 8.) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, vt habet communis. *Vnde resolues.*

I. Etsi ex necessitate præcepti, vnctio fieri deberet pollice manus dextræ; valida tamen esset, si fieret di-

gito etiam sinistræ manus: quia verê fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Prep.* & alij contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem. Vide *Laym.hic,capit.1.* & *Escob.tr.7.E.3.* vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatê, nullo instrumento mediante. Ita *Fill.* & *Laym.* contra quosdam; quia debet fieri per impositionem manus. *Escob.tr.7.E.3.*

Resp. IV. Forma vera, & necessaria in Ecclesia Latina est: Signo (vt habet *Trid.*) vel Consigno (vt habet S.*Thom.*) te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, &c. In qua vtrum de essentia sit, vt vtraque actio signandi, & vngendi expressê significetur, disputant Scholastici. *Laym.* & *Filliuc.tr.3.d.10.Kon. loc.cit.art.4.Dian.resol.27.*

DVBIVM II.

Quis Minister, & quod subiectum?

RESPONDO. I. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus & omnis Episcopus, etiam excomunicatus, vel hæreticus: ex comissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vide *Fern Laym.lib.5.tr.3.cap.6. Bon.d.3.p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in aliena diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprij Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum iurisdictionis; valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate Sacramenti, sed præcepti tantum.

II. Excusatur â peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus con-

consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bon.d.3.de Sacra.*docet *Tan.in.3.par d.4.q.4.dub.3.Sà*, verbo. *Confirmatio & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono priuat.

Resp. II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2. *Repleuit totam domum*: tum ex vsu & traditione Ecclesiæ; tũ, quia omnes indigent eius effectu, & sunt capaces. Licitè vero confirmantur ijdem, qui validè; dummodò constet non ponere obicem, siue Sacramẽto, siue eius effectui. Ratio patet ex dictis *Vnde resolues.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

II. Etsi quoad infantes, consultius sit, differre, vsque ad rationis vsum; tum ob irreuerentiam Sacramenti: tũ ob periculum iterationis; tum ob Ecclesiæ vsum; nihilominùs ob rationabilem causam, etiam ante ijs licitè datur, ver.grat. si timeatur diuturna absentia Episcopi; vel hic ad ista loca rarò veniat; item si infans sit in periculo mortis) in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Laym hic, tr.3.cap.6.Fill.t.1.tr.3.cap.2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando vsum rationis habuerint) licitè cõfirmantur, etsi per accidens numquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar.Fill.Laym.loc.cit.Kon.q.72.art.8.num.83.*

DVBIVM III.

Quæ Confirmationis necessitas, & cæremonia?

Resp. I. Non est necessaria ad salutem, necessitate

 me-

medij, neque per se præcepti. Est communis S. Thom. & aliorum, contra Scot. & Syluest. Ratio, tum, quia Ecclesia non vrget ejus susceptionem vllis pœnis: tum, quia nec ex scriptura, nec traditione, neque fine, aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio: v.g. ad cauendum scandalum, vel ratione conscientiæ, qua quis valdè metuit, ne in tormẽtis deficiat sine hoc Sacramento. *Vnde resolues.*

I. Negligere hoc Sacramentum, scluso scandalo & contemptu, non est mortale. *Suar. Lay. li.* 5. *tr.* 3 *c.* 5. *Bon. d.* 3 *q.* 1. *pat.* 1. vbi ex alijs multis docent, nullũ esse præceptum illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex comtemptu v.g. si quis in nihil faciat aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis: talis tamen non censetur esse, cũm quis eius oblatam occasionem, quam postea non facilè habiturus est, negligit. Ita commun. contra *Sylu.* verbo *Confir.* & *Tol. lib.* 1. *cap.* 4.

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. sess.* 23. *cap.* 4. *de reform.* non ligat omnes, cũm sit hypothetcũ; sed tantũ n ordinandos, vel initiãdos prima tonsura. Cuius omissionem non esse mortalem, contra *Tann.* docet *Henriq. Valent. Suar. d.* 38 *sect.* 1. & *Nauarr. cap.* 22. qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non cõfirmatum; aut si ipse non confirmatus ordinet. Vide *Regin. lib.* 28. *cap.* 3.

Resp. II. Circa cæremonias confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque grauiter Episcopus, si confirmet sine pluuiali, mitrâ, vel pedo; vti, & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ. *Dian. par.* 7. *tr.* 10. *resol.* 31. non tamen semper erit mortalis

lis alicuius omissio, v.g. alapæ, aut cerei. Potest autem cōferri loco quouis decenti, etiam extra Ecclesiam, & à prādio nō ieiunis, omni anni tempore. 2. Sub graui culpa, vt docet *Nauarr. ca.* 22. ex communi, requiritur patrinus; isque vnus tantûm (licet *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter, secundum communem (*Escob.* tamen ex *Kon.* docet, non esse mortale) quod probabile esse docet *Quintan t.* 2. *sect.* 7. imô nullū si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch. Suar.* contra *Sylu. Sà* & alios. Debetque esse diuersus à patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licêt cum *Bon.* & *Hurt.* id neget *Quint. t.* 2. *sect.* 7 & 14. & secûs facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian. p.* 3. *t.* 4. *ref.* 21. & nō Monachus (nisi factus Episcopus.) Admitti tamē, & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem *Quint. loc. cit sect.* 18. nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine excludi mendicātes, notat *Kon* & *alij quinque* cum *Dian. p.* 9. *tr.* 6. *res* 32. Nec refert, seclusa cōsuetudine, num vir sit aut fœmina. Neque etiam contrahi obligationem instruendi cōfirmatum; sed tantū cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dūmodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea, cruce notata, gestanda vno, tribus vel septem diebus, pro cōsuetudine; illota interim fronte; potest etiam si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem comburi, vel honestê asseruari debet, nec ad profanos vsus adhiberi, propter contactum chrismatis: neque soluens illam, contrahit cognationem. Vid. *Prap. in* 3. *p. q.* 2. *art.* 12. 4. Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum & patrinorum suæ Parochiæ (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tum propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet *Quint. t.* 2. *s.* 11. ex *Barb. &c.* ac denique licere mutare nomen in confirmatione. *Ibid sect.* 20.

TRACTATVS III.

De Eucharistia.

CAPVT I.

De essentia Eucharistiæ.

DVBIVM I.

Quid sit Eucharistia?

RESPOND. Est Sacramentũ corporis, & Sanguinis Christi, sub speciebus panis, & vini, ad spiritualem animæ refectioné diuinitus institutũ. Ita commun. Schol. *Vnde resolues.*

I. Tâm species consecratæ, quâm corpus, & sanguis Christi, intrinsecè, & essentialiter cõstituunt hoc Sacramentum, adeoque falsũ est, quod docuit. *Vualdensis,* Corpus, & Sanguinem Christi, esse totum Sacramentum. Ratio, tûm quia *Trident.* docet, Corpus, & Sanguinem contineri hoc Sacramento; tûm quia quatenus cõtinetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docet *Marsilius & Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentum, tum quia Eucharistia est cibus cœlestis, tûm quia adorari debet latria, vt docet *Trid.*

II. Vsus, siue sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, vt vult. *Gabriel:* nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, vt *Aureolus:* sed tantum applica-

ratio, siue conditio, vt Sacramentum operetur.

III. Etsi quælibet species, imo quæuis pars speciei, sit integrum, & essentialiter perfectum Sacramentum, adeoque Sacramẽtum Eucharistiæ, sub speciebus panis, & vini, physicè, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, est vnum specie infima Sacramẽtum; tum quia est vnum signum rei sacræ; tùm, quia ordinantur ad vnu in specie infima finem. Vide S.Thom.q.73.

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero Sacramẽta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen vnum numero Sacramentũ est, quod per modum vnius proponitur, & sumitur; quia id ad vnum finem, scilicet vnam refectionem spiritualem, refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur, vt distincta Sacramenta; contra verò, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat, vel plures hostias, simul sumat (eadem est ratio plurimum specierum diuersæ rationis) non ideo dicitur accepisse Iura numero Sacramenta.

DVBIVM II.

Quæ materia Eucharistiæ?

NOTA. Sicut in alijs Sacramentis est duplex materia, proxima, & remota: ita etiam hic, sed ordine inuerso; nam in alijs materia remota est res permanens, proxima verò eius vsus, qui transit, hic verò, remota transit, & proxima manet, scilicet species panis, & vini. Quæritur ergo tantùm de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione transit in corpus, & sanguinem Christi.

Respond. Materia Eucharistiæ est tantùm panis, & vinum. Est de Fide, & probatur ex institutione Christi. Matth.26. & Luc.22. Et quidem vtraque materia

nis, & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, vt per se nunquam licitè posit vna consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi, 22. *Luc.* tum ex *Trid. sess.* 22. Vnde resolues,

I. Consecratio vtriusque speciei, est iuris diuini; quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit vtramque.

II. Non licet alteram tantum speciem consecrare, in necessitate etiam graui, v. grat. vt moribundo detur Viaticum. *Suar. &c. commun.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita commun. *Suar. 3. p. d. 55 sect. 4. &c.* contra quosdam.

Dixi I. *Per se*: quia per accidens, & præter intentionem quasi, aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet. *Tann. d. 5 quæst 2. dub. 5. num. 27.* dicitque esse communem v.g. in his casibus. 1. *Si quis* aquam, vel alium *liquorem* pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post, aut postquā aduertisset, non posset haberi aliud vinum, vel quamuis haberet, non posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel insendiū immineat, secluso tamen scandalo, & contemptu Fidei. *Regin libr. 29. cap 4.* 3. Si Sacerdos hostia consecrata moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat vel in amentiam incidat, nec sit alius qui posit sacrificium perficere. *Suar. Vazq* &c. Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus communionem suspere potest, debet hostia diuidi, eique pars dari. *Tambur. de exped sacrif. lib. 2. c. 8.*

Dixi II. *Licitè*: quia validè alterutram tantum consecrari, est certum; vt patet tum ex facto Christi, qui panem antè consecrauit: tûm ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DV-

DVBIVM III.

Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ?

RESPOND. I. Solus panis triticeus, in conuiuiis communiter vsitatus, qualis morali hominum iudicio tantùm censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus; siue assus atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius verò non nisi cùm addito: v. g. hordeaceus. *Vnde resolues.*

I. Falsum est, quod docuit *Caiet.* Eucharistiam posse consecrari ex quouis pane, cuiusvis speciei, dummodò sit aptus ad vescendum.

II. Non est apta materia ad validam consecrationem. 1. Panis ex oriza auena, millio pisis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus, quia hæc omnia communi vsu, & opinione, censentur specie distingui â tritico. *Laym. Bonac. Card. de Lug. d. 4. sect. 1.* 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis; sed frixa, vel elixa, vt sunt placenta, libiū; siue differant specie, siue non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, saccharo, alio've liquore, qui aqua naturalis non sit mixtus; quia non est panis vsualis. Ita *Laym. lib. 5. tract. 4. cap. 9. Caiet.* tamen, & quidam recentiores, contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat *Missale Romanum. titul. de defect. & Card. de Lug. d. 4. sect. 1. num. 4.* Vnde qui hostias emunt, certi sint, quòd aqua naturali, & non rosacea, confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia: quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. *Card. Lug. d. 4. sect.* quod *Ant. Per.* apud *Dian. p. 7. tr. 12. res.* limitat.

si multũ cinnabaris sit mixtum; si autem sit valdè parũ censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamẽ. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina: *Fagund.* apud *Dian par. 9. tr. 9. resol. 58.* vbi ipse contrarium docet, eo quod illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siue spelta, item ex siligine, est materia dubia; quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatẽ, alij specie distingui â tritico: ideoque non licet, saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. Vide *Auth. citat.*

IV. Valida; sed illicita est materia. 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico, & aqua misceantur, ita vt triticum tamen, & aqua plurimum prædominetur; quia si maior pars non sit triticum, & aqua, non erit materia valida. Quod monẽdi sunt *illi*, qui hostias coquunt. *Bonac. d. 4. q. 2. par. 1. num. 6. Laym. cap. 2.* 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bonac. par. 2. num. 5.*

V. Perinde est ad valorem Sacramenti, siue panis sit azimus, siue fermẽtatus, vt definiuit *Trid.* quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesijs Latini in azimo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali; â qua non excusat necessitas; v.g. dandi Viaticum. Vide *Bon. d. 4. q. 2. par. 1. Fill. tr. 4. cap. 3. q. 8. Card. Lug. loc. cit.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi *Latina*: quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius.* Licere etiam in hostia minore, qualis datur Laicis (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, imò si causa vrgeat etiam publicè die festo docet *Marchan. in candel. tr. 2. ca. 5. q. 3. Dian. par. 5. tr. 13. resol. 80.* & *par. 6. tr. 7. resol. 17.* & *Tamb. exped. sacr. lib. 2. cap. 8.* & *Auers. q. 13. sect. 12.* eo quod nullũ sit præceptũ, neque con-

constet de consuetudine obligāte sub præcepto: quo casu eleuare adorandam maiorem ab alio præconsecratā, licere vult idem *Tambur.loc.cit* contra *March.* & *Dian. ll.cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorē relinquere (v.g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadē Missa etiam istam consecrauerit quia debet communicare de suo sacrificio. *Tambur.loc cit.* Quare malê facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiā, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & â se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tamb.loc.cit.Lug.d.19.sect.4.*

DVBIVM IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ?

RESPOND. I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in *Florentino* Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad validam consecrationē. 1. Si cera, & quicumque liquor ex moris, malo granatis, &c. siue dicatur vinum, siue nō. 2. Agresta, siue omphacium, id est, seccus ex vuis immaturis expressus: quia nō est vinum, sed in via ad vinum, cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis. *Laym.tr.4.cap.2.nu.5.* & 6. succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilem esse putat. *Franc. Amic.* apud *Dian.par.7.tr.12.resol.8.* eo quod verū sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ibid.* Quod si post sumptionē (imô etiam ante eam, post cōsecrationem calicis) dubium incidat, fuerit ne acetum an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinū, docet *Tambur.lib.1.de expedit sacrific.cap.8.* 4. Vuæ, seu vinū intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis; tum, quia non tam est potus, quam cibus: tum, quia succus ille non dicitur propriê vinum, donec sit expressus:

tum,

zum, quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *Card. de Lug. d. 4. num. 11 & 12. Laym. &c.* 5. Sapa, seu defrutum id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum; quia non est amplius vinũ; nec potus, sed cibus. *Bonac. loc. cit.* 6. Lora, id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill. tr. 4. cap. 3. Card. de Lugo, d. 4. sect. 1. num. 9.*

II. Valida quidem consecratio: sed illicita est. 1. in musto; quia nõ est vinum simpliciter; sed impurum, habens ad mixtas fæces, non consecrabiles; ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundùm *Suar.* sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris, & secundùm quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. Vide *Bonac. loc. cit.* 2. In vino liquoribus alijs, vel Aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat Si verò permixtio sic immodica, erit materia dubia. 3. In vino acescente; quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato (etsi á quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum, quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini: estque natura sua potabile; tum, quia Christus eo antè consecrato manet. *Cardin. de Lugo, loc. cit.* Nec refert. 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert. 2. quod non sit proximè potabile; quia est per accidens, & facilè tolli potest, estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex vnis expresso, quia non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non est potabilis; sed comestibilis, quod vino congelato, non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. *Bonacin. loc. citat. part. 2. num. 10.*

Pec-

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit Calix, calore manum, aut halitus, alioue modo regelandus est. *Fill. t. 4. capit. 3. lib. 5. tr. 4. cap. 2.*

III. Valida, & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro: etsi etiam specie physica differant: cum vtrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. *Bonac. p. 2. num. 2. Card. de Lug. lib. 4.*

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate Sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundùm *Card. de Lug. de Euch. d. 15 sect. 1. num. 21.* misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, vt constat, ex *Trid. sess. 22. c. 7. & 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, nec ne, disputant Scholast. Vide *Konin.* vel *Prac. hic, Card. de Lug. d. 4. sect. 3.* Vnde resolues.

I. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita *omnes commun.*

II. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta: ita tamen, vt sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini, alioqui reddet materiam dubiam. *Bonac. p. 4. n. 4. ex S. Thom. Konin. &c.* Qui autem misceret rosaceam, vel aliam artificialem, etsi in necessitate etsi validè consecraret, peccaret tamen mortaliter. *D. Thom. Molant. Dian. p. 6. tr. 7. res. 18.* quia ageret contra præceptum, & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quam ob causam etiam mortale censet. *Fagund. p. 1. lib. 2. cap. 4. Persic. &c.* miscere calidam; quod tamē alijs quibusdam nimis durum videtur apud *Dian. loc. cit.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum congelascat, posse sine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampulla, aliove vase, sed in ipso Calice: neque domi, sed in ipso sacro, vt fit communiter, vel ante Offertorium,

vel

vel certè im mediatè antè sacrum, vt fit apud quosdã. Idque vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata, vel à Subdiacono, vt in solemni; neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bonac. loc cit.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem Calicis, adhuc facienda est, secus, si post. *Bonac. loc. cit. num. 5.*

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionẽ oris, & digitorum. Vide de his *Miss. Rom.* item *Bon. d. 4. q. 2. p. 4. Laym. lib. 5. tr. 4. cap. 2.*

DVBIVM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?

RESPOND. I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. 1. Est vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter, & sensibiliter sit præsens. Ita communiter, & est certũ. Ratio petitur; tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc, & Hic*, quæ non verificarentur, cum sint demonstratiua; tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam cõsecrantis, vel etiam benedicentis res absentes; tum etiã ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentem. Vide *Bon. d. 4. q. 2 p. 2. Lay. cap. 2.* Vnde resolues.

IV. Validè consecratur vinum in Calice cooperto, vase, vel canthario clauso, panis in canistro, hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub alijs latentes, aut aliter rectè, v. g. sub corporali, vel mappa, vel eciã in Missali, vt ex *Suar. Henriq. Konin.* docet. *Bonac.* contra. *Laym. lib 5. tr. 4. ca. 2.* (vnde hoc postremum dubium videri potest; saltem peccaret grauiter, qui sic tectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam, & sensibilitatem non requiri-

ritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in Calicē & panem inspirēt) dummodò videri possit, siue in se, siue in alio, v.g. in suo toto, vel continente, vel vase, ad illam continendam destinato. Vid. *Bon.d.4.q.2.p.5.*

II. Inualidè consecratur. 1. Materia post parietem, aut post tergū posita, vel clausula in tabernaculo, vt docet *Fill. Bonac.q.2.part.6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur abesse, cùm non possit demonstrari per verbū *hoc*, vel *hic*: neque paries habeat se, vt continens, aut tegens. 2. Materia valdè procul, v.grat. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas officiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq.lib.8.cap.34.* docet, 20. aut 30. passuum; quod *Bon.loc.cit.* & alij putant non esse certum. Vide *Schol.* 3. Materia tâm modica, vt sensu percipi non possit; tûm quia non potest demonstrari; tū quia Sacramētum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vazq.* & alij, contra *Sotum, Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat ex *Trid.sess. 23.cap.3.& 4.Bon.loc.cit.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & â consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Est cōmunis, apud *Bon.* & alios; tûm quia hoc requirunt pronomina *hoc*, & *hic*: tûm quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa, & determinata. Vide *Bon.loc. cit.part.5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantûm consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam nō determinando, vel ex multis, verb.grat. viginti præsentibus tantûm quatuor, aut quinque, nullas designando; quia non est ratio, cur vna magis quâm altera consecraretur. Item, qui ex multis hostijs intenderet,

illa s

illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit, aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, nō quæ excident; quia non est materia definita. *Bonac. loc. cit. part. 5.*

II. Non consecratur Hostia, inscio Sacerdote posita siue in corporali (seiuncta tamen à cumulo) siue infra illud. *Kon. 3. p. q. 74. art. 2. d. 3.* & alij. Ratio, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas nō fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius Calici adhærent; quia non intenduntur. Imô vt probabilius docet *Suar. Regin. tom. 2. libr. 29. & cap. 2. Laym. lib. 5. t. 4. cap. 2. Kon. q. 74. art. 2. dub. 3.* cōtra *Tann. & Bonac.* nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum vnius cōtinui est in Calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitū esse, benê faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare: vti nec micas hostijs adhærentes. Vid. *Dian. p. 2. tom. 3. Misc. res. 16. & p. 3. tr. 4. resol. 32. Escob. tr. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *hic*, tantum intendere id consecrare, quod per modum vnius cōtinui potabilis est in Calice ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est, ex *Reg. Suar. & Laym. lib. 5. tr. 4. cap. 1. n. 15.*

III. Valida est consecratio. 1. Si Sacerdos intendat consecrare, ex pluribus hostijs præsentibus tantùm quinque eas determinando: vel omnes, præter infimam, & supremam cumuli; vel omnes pares, verb. grat. secundam quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi initium sumendum sit: quod tamen graue peccatum erit. Quôd si autem hoc, vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, vt Sacerdos intendat consecrare non consecratas,

tas, vel potiùs totum cumulum consecret sub cõditione, si non sint consecratæ. *ard. de Lug. d. 4. de Euchar. n. 36.* Etsi putet vnam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cùm sint plures, siue â se, siue alio posita: quia error speculatiuus, & priuatus non obstat intẽtioni practicæ, & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicitè, vt docet. *Sylu Henriquez, & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse duas simul iunctas, vtramque vt consecratã sumet, vt habet *Missale*. Si verò ante consecrationem, postquã obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse vel alius sumat tanquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri â se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum nõ ita expressè meminerit. Aut etiam ad oblationem non detegat, modò sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Regin. l. 29. num. 29. Laym lib. 5. t. 4. cap. 2. Bonac. t. 1. d. 4. quæst. 2. par. 2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulò post factam oblationem (addit *Aduersa q. 11. s. 12.* ante cœptam præfationem) licitè ea consecrari, suppleta oblatione mentaliter, ex *Gauand & Posseu.* docent *Dian. p. 2. t. 14. ref. 71. & Tamb. de exped. sacrif. lib. 2. cap. 5.*

Resp. II. Ad licitam materiæ consecrationem requiritur. 1. Vt non sit maior quantitas quàm tempore opportuno possit ab sumi; quia periculum esset, ne species computrescerent. *Bonac. loc. cit.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat. Ex *dictis resolues.*

Pec

Peccat. 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas calici adhærentes exteriùs, quod esse graue; de interius adhærẽtibus est dubium (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum. *Gauant. p. 2. tit. 7.* iubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tamb lib. 2. capit. 1. §. 3.* imò nec expedire, si eas aduertas, quando discoóperto calice, iam iam es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post cõsecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret, nolo cónsecrare Hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Prap. hic, art. 2. d. 3. Laym loc. cit.* etsi *Tamb de exp. sacrif. cap 1. §. 3.* eo casu nullum peccatum agnoscat.

DVBIVM VI.

Quæ forma consecrationis Eucharistiæ?

REP. Est duplex, vna panis, & est hæc: *Hoc est enim corpus meũ.* Vbi omnia sunt de essentia, præter verbum *enim* cuius omissio esset veniale. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim Calix Sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium Fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi etsi verior & communior sit sententia. *S. Bon. Suar. Bell.* & aliorum, contra *S. Thom. & Thom.* quôd essentialia sint tantûm hæc; *Hic est Calix Sanguinis mei* (vel, *hic est Sanguis meus*, aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis ommitteret, vel mutaret. Debét autem formæ proferri in persona Christi formaliter & significatiuè; siue assertiuè, & non tantûm recitatiuè siue historice, licet ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantûm recitatiue,

seu

seu historice. Vide *Laym. cap. 3. Bon. q. 3 part 1. Card. de Lug. d. 11. sect. 5.* Vnde resolues.

I. Valida; sed illicita est consecratio. 1. Si consecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. *Bon. loc. cit part.* 1. 4. Si dicat: Hic Calix est nouum testamentum in Sanguine meo, vt habet S. *Luc. cap.* 22. 3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meũ Corpus: hic meus est Sanguis; vel hoc est Sanguis meus. Ratio horum, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. *Bonac. loc. cit.*

II. Inualida erit consecratio, si dicas. 1. Hic (aduerbialiter) est Corpus meum. Si autem verbum hic ponatur masculine, pro neutro, valet, etsi non secũdũm grãmaticam. *Escob. Granad.* 2. Hoc Corpus est meum; hic Sanguis est meus. *Fagund. par.* 3. *q.* 78. *cap.* 2. 3. Ecce Corpus meum. Ecce Sanguis meus. 4. Hoc fit, vel hoc fit Corpus meum: vel hic panis conuertitur in Corpus meũ vel hic ponitur Corpus meum. 5. Illud est Corpus meũ: ille est Sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea; vel hoc est Corpus Christi. *Bon loc cit par.* 3.

III. Dubia erit consecratio. 1. Illud est Corpus meũ: iste est Sanguis meus. 2. Hæc est caro mea, quam tamen *Laym* contra *Bon.* putat valere. 3. Secundũm quosdam forma ex S. *Luc.* primo casu allata. Vid. *Bon. q. 3. part.* 1. *& 2. Reg. lib.* 29. *n.* 33.

DVBIVM VII.

Quamdiu Christus maneat in Eucharistia?

Respond. Manet sub speciebus, etiam diuisis, & sub quauis earum minima parte, donec tanta earum fiat mutatio, vt consueta substantia panis & vini corrumpe-

peretur. Ita commun. cum S.*Thom.* Et est certum. *Vnde resolues.*

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis; cùm sit totum Sacramentum Manducatio autem dicitur traiectio ex ore versus stomachum, etsi alij dicant gratiam tum primum dari, cùm pars aliqua est in stomachum recepta. *Dian.par.3 tr.6. Misc.resol.95.* ex *Henriq.Syluest.& Fagund.* Item *Cardin de* Lug. *d.12. sect.2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tam diu, donec penitus pereant; quia tunc non manducaretur Christus; nec gratia Sacramenti conferretur. Vti neque, si moriaris, dum Hostia adhuc est in ore. *Dian.loc cit.* contra *Bec.cap.21.* Vide *Bon.d.4.q.5 par 2.n.2.*

III. Si quis partem vini, vel hostiæ, sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam *aliqui*, vt *Gab.Caiet.* & alij probadiliter dicunt futurum, si se disponat ante, quam species consumãtur in stomacho. *Dian.loc.cit resol.96.* ex *Nugno.* Vide *Card.de Lugo,d.12. sect.2.num* 46.&.53.&64.vbi illud posterius negat. Vide *Bonac.loc.cit.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, vt posit communicare sub vtraque specie, quod putet plus gratiæ dari sub vtraque, quam vna; quia id fieri, non est improbabile, vt docet *Vazq. Mar.* Card.de *Lug.d.12.sect* 3.& alij. Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum materiæ sumit ad consecrationẽ, ea mente, ne tam cito in stomacho species consumantur, & sic diuitius secum Christus maneat, & sepiùs gratiam augeat; quod fieri non est improbabile; si dispositio subiecti fiat melior, vt docet. *Suar.Kon* item *Fagund. & Becan.* apud *Dian p.3 d 6.Misc resol.97.*

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adoran-

randæ,& si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet *Card.de Lug.loc.cit.n.53.*

VI. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore; ita vt non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus; non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem speciei *Cardin. de Lug d.10 sect. 3.* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantum est pro sacrificio, licet quidam dicant bibi posse à laicis.

VI. Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substãtiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

CAPVT II.

De causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De causis.

AGo hic tantum de eficiente, idest, Ministro; in quo quid requiratur ad confectionem validam, cõstat tûm ex dictis *de Sacramentis in genere*, tûm ex superioris capitis *dub. 5*. Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de subiecto suscipiente Eucharistiã*, quia omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem: cûm conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergo tantûm quæritur. 1 Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ?

RESP. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam, delegatã, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. Vid *Bon. d. 4. q 5. p. 1. Car de Lug d. 18 sect 2.* Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensat. *Bonac. loc cit. p 2.* quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret insuper irregularitatem, vt docet *Konin. hic* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excõmunicationem Papæ reseruatam, si (scilicet sine licentia Parochi, & quidem speciali) præsumant Clericis, aut laicis dare Extremam Vnctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium: vel Parochus absit: aut iniustè nolit in articulo mortis. Adicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiã crassam, ex *Præpos. &c.* notat *Dian part. 5. t. 3. resolut. 5 1.* idque propter verbum *Præsumant.*

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse *Regin lib. 29. n. 91. Bon loc. cit n. 7.*

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non posit deferre Eucharistiam, quiuis alius Sacerdos vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Layml. 5. tr. 4. c 7. Bon l. c. n 10. ex Suar.*

Dixi in responsione, *ex officio*: quia extraordinariè,

riê in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi (& secundum. *Quintan.* si absit, sine eo) v.g. in magno festo, quo Sacerdos Confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. *Diana p.9 t.6. resol 39. ex Prap.* In extrema verò necessitate, v.g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios, & se ipsum communicare, probabile est, vt contra *Henriq Vazq.* & *Sa*, docet *Suar Konin. Laym. Præpos. hic, d. 2. n. 11.* confirmatque *Diana p. 8 t. 1. resol. 48.* ex *Auersa*, & *Franc. Lug.* Sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius, aliud Sacramentum suscipere non posset, vide *Dian. pa. 9. t. 6. res 39* In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem. *Card. de Lug. d. 18 sect. 2. Bonac. d. 4. q. 5. part. 1.* Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum ex graui causa licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel â Diacono allatam, sibi ipsi dare, v.gr. si in longo morbo diu non communicasset, vt contra *Suar.* & *Kon.* docet *Fagund p. 3 lib. 3. cap. 3. Præpos. Escob. tr. 7. E. 6. Bonac l.c.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent Religiosi Mēdicantes, & nominatim Societatis Iesv, ex Pauli III. Bulla & aliorum, vt scilicet in suis Tēplis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes, cōmunicare possint quoscunque Christi Fideles, præterquā in mortis articulo (in quo tamen si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam inuito Parocho vt habet *Bonac.* hic) & festo Paschatis, vide *Car. de Lug. loc. cit sect. 2 n. 38. & 49.* Porrô per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere, & Prohibere communionem illam, qua satisfit præcepto annuæ cōmunionis, vt docet *Sâ, Fill & commun.* Per mortis articulū, intelligitur tempus, quo vel mors proximé instat, & moraliter certa & ineuitabilis est, vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium

de vitæ conseruatione tali casu , quo valdê frequenter mors solet accidere. *Suar. tr. 4. de Relig. lib. 1. cap. 3. & 3. p d. 26 sect 4.* & alij.

Ex dictis *resolues,* quod regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, vti & in Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas; vt si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. *Card. de Lug d. 18. sect. 2 n. 51.*

III. Si â Pontifice, vel Episcopo, habeant priuilegium quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem Paschalem.

IV. Si quis in Paschate non possit in sua Parrochia communicare, nec petere veniam â Parocho.

V. Si ratione communionis Paschalis Parochiæ suæ antè satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur; quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipso die Paschæ abstinere â communione possint. Sic contra *Henriquez, & Nauarr.* docet *Sà, Filliuc. Laym.* qui addit, nisi constaret Parochum esse inuitum, ac rationabiliter id prohibere, verb. grat. quod aliás rationem communicantium habere in sua Parochia non possit ; tunc enim ad Parochiam esse reijciendos. *Card. de Lug. d. 8. sect. 2. num. 50. Bonac. loc cit.*

VI. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum statum, vt ex præcepto teneatur ad cõmunionem, etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi in articulo mortis.

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de Viatico, cum intentione illud implendi, quia administratio Eucharistiæ tantùm est vetita regularibus , quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet Religiosis publi-

bli-

blicè Eucharistiam deferre per plateas, cum id iuri Parochorum, consuetudine obtēto, deroget: proinde eo casu, in ægroti oratorio, aliove honesto domus loco, de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Suar.* vid. *Dian. tr. 4. par. 4. resolut. 14. & part. 9. tr. 9. res. 63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter cōmunicant apud Religiosos, nec possunt adduci, vt communicent in Parochia: idque ex tacito, & præsumpto consensu, quem *Laym. lib. 5. tr. 4. cap. 7 num. 4.* putat faciliûs posse præsumi in militibus præsidiarijs, itē in aulicis, studiosis, alijsque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspitionem esse solent. Vide *Laym loc. cit.*

IX. Si in paschate sint vagi, peregrini, & aduenæ, secundûm sententiam probabilem multorum, vt *Sanch. de matr. lib. 3. d 37. Fag. prac. 1. Eccles. lib. 1. cap. 8. Car. de Lug loc. cit. Dian. p. 2. tr 2. resol 12.*

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorū, qui circa tales habent priuilegium. Vide *Compend. priuileg. Societat.* verbo *familiaris*, & *Dian. par. 2. tr. 2. de dubijs regular. resol. 12.*

ARTICVLVS II.

Quid requiriratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiæ?

RESPOND. I. Vt minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita vt præstet hoc Sacramentum omitti (cum eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem) quam admitti positiuam irreuerentiam. *Vnde resolues*

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, Id est, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine (secûs est de Extrema Vn-

ctione, cuius materia cum non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreuerentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in sinu suo clam deferat. Quod certiùs videtur licere in locis hæreticis, vbi etiam in necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo; etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris, ob Viaticum dandum. *Bonac.d.4.q.5.par.2.*

II. Præstat ægrum incommunicatum mori, quàm Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere (etsi festinare valdè debeat) vt dicit. *Quintan. tr.4 sect.* 8. Secùs est in Baptismo, & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali; tunc enim currendum esset, vt habet *Bonac. loc. cit.* ex *S. Thom. Posseu.* & alijs.

III. Ad infirmum longè distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, ita vt non sit periculum lapsus, docet *Quintan.tr.4.sect.8.* sed negat *Posseuin & Barbos* nisi loci consuetudo permittat; adduntque non licere pyxidem dare portandum Laico, quantumvis pastor sit fatigatus; sed potiùs ex collo suspendendam bursam.

IV. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantûm causa, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium; quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistiam alijs digitis, si indice, & pollice, ob chiragram, dari non possit, vt docet *Bonac d 4 q.5 par. 2. & Posseu.* contra *Tolet.* cuius sententia tuta videtur, si alias æger sine Viatico esset moriturus; præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. Non

VI. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumēto (multò minus deponere alicubi in scutella, vt ab ipsomet ægro sumatur) sed manu dā da est, vt docet *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.* ex *Suar.* & alijs, quāuis *Posseu c. 8.* non improbabiliter dicat, posse præciso scandalo, & periculo lapsus in terram, instrumēto ad id ritè confecto dari. Vide *Dian p. 4. tr. 4. resol 114. Bon. l. c. p. 2.* quod in praxi pro ægroto, qui non potest traiicere hostiam, vt scilicèt ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cū vino in cochleari, admittit. *Præp. in 3. p q. 80. art. 5. dub. 6.* & *Escob. cap. 7. E. 6. Dian. p. 4. tr. 4. resol. 104.*

VII. Sacerdos podagra laborans, potest deferri ad altare, vt ibi Eucharistiam administret: seclusa tamen alia prohibitione. Ita *Posseu. cap. 5. n. 50. Bon. loc. cit.*

Resp. II. Requiritur præterea, vt ea dispenset ritu Ecclesiæ consuetudo: deinde vt eam neget (per se loquēdo) in dispositis, animo, vel corpore: denique, si Pastor sit, vt ministret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d. 4. q. 5. par. 1. num. 15.*

Dixi I. *ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. *Vnde resolues.*

Peccat, qui Eucharistiam dat sub vtraque specie, locis, vel personis, quibus à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam traijcere det species vini; licèt talem à mortali excusare conetur. *Amic.* apud *Dian. part. 8. tr. 1. resol. 14. Bonac. loc. cit. Sanch Posseu. Barbos.* contra ipsum *Dian p. 9. tr 9. resol. 64.* 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia confessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam maiorem: in necessitate tamen, vel in casu magnæ deuotionis, licèt ex maiore particulam defractam dare: vel etiam in defectu minorum, plures maiores consecrare, easque deinde in minores partes (non tamen adeò paruas, vt honestè dari non possint) diuisas distribuere. Ita *Sà, verbo Eucharistia, d. 4. q. 5. p. 1. n. 7.*

Dixi

Dixi II. *Per se neget*: quia aliàs cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest; v.gr. si sine scandalo aut graui damno suo, vel pœnitentis, negare non possit. Vid. *Bon loc. cit. Posseu cap. 6. n. 8.* Vnde resolues:

I. Peccat. 1. Qui dat pueris ante annum discretionis (nisi in articulo mortis, vt vide *dub. seq. ar. 3.*) qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus quando nũquam sunt vsi ratione; si verò vsi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Laym. hic, cap. 4. n. 4.* 3. Qui dat peccatori publico, v.g. histrioni, turpes comœdias, cum mortali repræsentanti, vsurario, meretrici, concubinario, de quibus vide *Fill tr. 4. n. 66. & seq.*

Dixi *publico*; quia si occultè tantùm scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est negandæ; nisi indispositio ex confessione sit nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, vt docet *Sanch. Bon. Laym. lib. 5. tr. 4. cap. 6. Card. de Lug. d. 8. de Sacram sect. 8.*

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imô vna hora ante mortem, vt habet *Sà*, danda verô est, si fieri potest, non in carcere vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagarum captis; dummodô pœnitentiam præ se ferant, etiam si crimen negent, & violenta duret suspicio. *Tan. tom. 3. q. 5. d. 4.*

III. Rectè facit. 1. qui rarò, v. gra. in paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum â profano distinguere norint, vt habent *Henriq. & Posseu.* Idem ferê dicendũ est de surdis, & mutis â natiuitate, vide *Laym. hic.* 2. Qui dat infessis à dæmone, dummodô sine irreuerentia possint sumere. Ita *Suar. Bonac. Regin.*

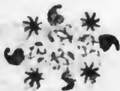
Dixi III. *Si pastor sit*. Vnde resolues.

I. Ta-

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam, & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet post infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente, vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra charitatem, etsi secundùm *Chapravill.* mortaliter, *q.* 37 *num.* 2.

II. Pastor, vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare, cum lumine, in Ecclesia (nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, vel choro Monialium, aut intra septa Monasterij earum, vt habet *Trident sess.* 15 *de reform. capit.* 10. nisi cum facultate in solemni festo) in pixide, quæ non necessariò est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitta linea, ex tela consecrata, vt ex *S Thom.* docet *Vazq. Azor, Regin. in praxi, tomo,* 2 *.libr.* 29. *cap.* 9.

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi (vel eius, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secûs si per horam tantum) docet. *Quintan. tr.* 4. *sect* 1. & 7. Item *Dian. par* 9 *tract.* 6. *resol.* 34. licet *Marchant. in resol. Pastoral. tract.* 4 *cap.* 5 *quæst.* 4. obligationem, & consuetudinem tâm vniuersalem neget; vti, & de lumine præferendo, quando defertur Sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, vt cum defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DV-

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICVLVS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

RESP. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel cõmunicandi, & Confessarius desit. Ita *Trident. sess. 13. capit. 7. & Can 11.* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corint. *Probet autem se ipsum homo &c.* Et parum refert ad praxim, vtrum tantum sit præceptum Ecclesiasticum, an tantùm diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali*: tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato; tum quia venialia (esto committentur, imô reddant venialiter malã ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificãti. Quod si tamen multa sint, & intra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionẽ, & fructum maiorem impediunt. *Suar. Laym.* & alij. Vnde resolues.

I. Qui dubitat an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritê confessus, tenetur ante communionem cõfiteri. Ita *Bonacin. d. 4. quæst. 6. part. 1. ex Sanch. Reginal. Suar.* & alijs.

Dixi II. *Nisi sit necessitas*: (non quæcunque, verb. grat. festi celebritas, vel magna deuotio. vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris

fueris ante contritus. *Prapos. Cardin. de Lugo, d. 4. sect. 6. num. 122.*

I. Periculum mortis, vel vt consecretur Hostia pro morituro. *Suar. Kon. Car. de Lug. d. 4. sect. 5. num. 107.*

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo. *Iidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere, putat *Dian.* cum *alijs* 11. *p. 9. t. 3. resol. 9.* contra *Palaum, Auersam &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Hemiq.* & probabile putat *Præp.* vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret, vt habet *Henriq. & Sotus, Dian. resol.* 63. & 64. nec improbat. *Card. de Lug. loc. cit.* Probabilius tamen videntur docere *Kon. Sa, Suar.* & alij, cessante scandalo, & infamia præstare tunc sacrũ, & communionem etiam Paschalem, intermittere, eo quod hęc præcepta non obligent, quando non possunt impleri conuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicita contritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, vt docet. *Sylu. Nauarr. Diana,* & alij, contra *Sotus,* & *Henriq* qui negat teneri, ob honorem sacrificij: putatque practicè esse probabile. *Laym.* & *Bonac.* eo quod vix sine omni nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur confiteri, vt notat *Syluest.* Quod si verò nec contritionem possit elicere, secũdum communem sententiam, esset confitendum, vel desistẽdum, licèt *Vazq. in 3. part. tom. 3. d. 27.* & *Hurt de Euchar. d. 8.* putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere; intellige, si conatus sit eli-

elicere, vel fecit quod potuit. Vide *Dian.p.4 resolut.98. Card.de Lug.d.9.sect.1.num.8.* vbi idem docet. Notat autem *Dian.* ex *Prep.* satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licet subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo graui, possis recedere, vt habet. *Nauarr. Fill. Regin. Card de Lug loc.cit.n.112.* & alij, porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiam sine quidem possis elicere contritionem excusat á peccato. *Hurtad.loc.cit.* imô quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum antê confessum, etiam præcisa nota, & scandalo non recedentem; eo quôd is dicatur iustificatus & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tamb.* in *expedita com cap.1.§.8.* potestque seruire pro scrupulosis. Vid. *Reg.l.29.n.105.Bonac. d.4 p.10.Escob tr.7 cap.6.*

Dixi III. *Et desit Confessarius*: deesse autem censetur, non vt quidam volunt si absit is, cui solet, & cuperet confiteri: vel cui deuotius; aut vtilius confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi seculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis. *Amicus Dian.part.9.tract.3.resol.13.* sed in sequentibus casibus.

I. Si nullus sit præsens; ad absentem verô sine magna difficultate (spectata tum debilitate, ætate, & negotijs personæ: tum alijs circunstantijs, vt aeris, breuitatis temporis) adire non possis. *Bonacin.loc.cit numer.30.* ex *Suar.Kon.&c.*

II. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens iurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine graui damno tuo, vel alieno, vel si habeas peccatum tantûm reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem: vel superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus ne-

negauerit potestatem absoluendi. *Tamb in expedit. com. cap. 1. §. 6. ex Fagund.* Limitat autem *Dian. par. 9. tr. 3 resol. 15.* si absque graui nota prætermittere non possis. Ita *Sylu* & alij. Requiritur tamen, in his etiam casibus, contritio & propositum confitendi; imô ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebrauit, tenetur prima occasione confiteri. Quod præceptum extendēdum non videtur ad laicos, vel Sacerdos communicantes tãtum, vt contra *Nauarr. & Fagund.* docet *Sylu & Dian & Bonac. d. 4. q 6 par. 1.*

ARTICVLVS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

RESPOND. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ; cum parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem; potest tamen aliquãdo per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita *commun.* Vnde resolues:

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imô nec volũtaria per pœnitentiam expiata nisi effectũ malignũ; v. g. turpem recordationem ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat; eo enim casu, vti & semper post culpabilem, præstat, ac secũdũm sententiam cõmunem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa v. g. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis, vel si â dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanch. lib. 9. de matr. d. 13. Bon d. 4. q. 6. p. 2. Card. de Lug. d. 15 sect 1.*

II. Neque actus coniugales impedit, etsi decens, & consilij sit, abstinuisse saltem noctê proximê antecedente si rarô communicet. Ita *Fill. & Sanch loc. cit. Esc. tr. 7. E. 6. n. 83.* Intellige, si debitum petitũ ex necessitat.

red:

reddit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: si verò voluntatis causa fecisset, eo die abstinendum esse (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Rigin lib.* 29. *tr.* 117. *Laym. lib.* 5. *tr.* 4. *cap.* 6 *n.* 10. & 16. *Mart. Per. d.* 49. *sect.* 3. *n* 3. addens esse tantum veniale; imô indecentiam iusta causa posse resarciri.

III. Similiter etsi decens & consilij sit, sumpta cōmunione abstinere eo die à copula: licita nihilominus est ex bono fide; v. g. ex amore prolis, ad vitandū incōtinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tamb. cap.* 3. §. 6. ex *Sanch lib.* 9. *d* 13. *& Marchin.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihil omninô per modū cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Concilijs, quæ vide apud *Filliuc. Laym. Bon. Card. de Lug. loc. cit.* Vnde resolues.

I. Etsi paruitas materiæ non excuset hic: non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dētes hærentes traijcere casu (negat enim *Prap. Vazq.* & alij, si fiat de industria, cōtra *Tan. Kon. q* 30. *art* 8 *n.* 47. *& Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licèt eas expuere omninô deceat *Dian. tr.* 4. *de Sacr. resol* 37. *& p.* 4. *tr.* 4. *resol.* 104. Vide *Esc. tr.* 7. *E.* 6. *& Car. de Lug. n.* 36. vbi notat sententiam istam *Tan.* & *Dian.* ad hoc seruire, vt studiosè dentes ante expurgare, ne quid fortè casu decidat, nō tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulā aquę, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam iusculi, dū sapor exploratur per modum saliuæ, cui mixta est vel culicem inter respirādum traijcere. Ratio, tum quia hæc, aut non sumuntur, scilicèt ab extrinseco, aut non per modū cibi, aut potus. Vid. *Fagund. præc.* 3. *cap.* 5. *Card. de Lug. loc. cit. n.* 23. 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori imponas masti-

ces,

ces, vel quid aliud gustes, modò nihil transmitas. *Præp. in 3. par q 80. art. 8. d. 1. num. 39.* C. *Lug. ref. mor. lib. 1. d. 9.* Idem de fumo tabaci, docet *Gran. in 3. par. cap. 6. tr. 10. d. 8. n. 4.* (licèt indecens valde id videatur, nisi iusta ex causa fiat) & *Escob tr. 7. E. 6.* vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit, ex *Suar. & Fag.* Idem tenet *Dian. p. 8. tr. 7. resol. 3* & C. *Lug. resp. mor. tr. 1. d. 9.*

II. Probabile est, non impedire communionem, si frustillum ligni, chartæ, vnguium, vel lapillũ deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potus. Ita *Dian. loc. cit. resol. 38. & tr. de Celeb. resol. 51.* ex *Ledesm. & Sanch.* contra *Henriq. Regin. Laym.* & alios, quorum sententia tutior est. Vide *Card. de Lug. & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus. 1. Si saccarũ, liquorem glycyrrhizæ, ore resolutum cum saliua traijcias. Si verò dubium sit, num quid deglutiueris, vel an factum sit post duodecimam probabiliter docet *Laym. lib 1. tr. 1. cap 1.* contra *Sanch. Fag.* non impedire cõmunionem, vel sacrificium. Vide *Dian. loc. cit. res. 29.* supra *lib. 1. tr. 1. cap. 2. d. 3.* 2. Si vespere incumbens aliquid ori cõtra raucedinem imposueris: nisi certus sis, post mediũ noctis te nihil trãnsmisisse. Ita *Sua. Fill.* C. *de Lug. loc. cit. n. 37.* & alij. Licitum autem est, inter horologia dissonãtia quoduis sequi, etiam vltimum, modo nõ constet errare: quia habet se, vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch. lib. 2. d. 1. de matr. Fag. 10. Sancius, Card de Lug. n. 45. Dian. loc. cit. resol. 36.* 3. Si aliquid sumpseris, licet mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Præp.* etsi alij meritò dubitent *Tann. tom. 4. d. 5. Gran* autem *in. 3 par. cap. 6. tr. 10. d. 8.* negat 5 Si Sacerdos noctè Natiuitatis, in prima Missa, ablutionem, vel lambendo digitos, modicũ aquæ aut vini sumpserit. Vide *Bon d. 4. q 6. par.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel expuere. *Tamb. capit. 1. §. 1.*) statim à com-

munione, vt ex S. Thom. docet *Azor, Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. n. 25.* vnde eum, qui paulô ante medium noctis cœnasset in Dominica pridie Natiuitatis Domini, posse nihilominûs statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian. & alij 3. par. tr. 4. resol. 44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam, consilij sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrātem in laico (in Sacerdote intra quadrantē) fieri, certum videtur *Car. de Lug. d. 12. sect. 3. n. 54.* ex iudicio medicorum â se cōsultorum. *Tamb.* autem *cap. 3. §. 4.* ex *Ioan. Sanch. d. 38.* notat, citius â valido, quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *regulariter*, quia non ieiunus licitè communicat in sequentibus casibus, siquidem ieiunus non possit sine notabile incommodo, vt monet *Kon. & Bonac.* apud *Dian. p. 9. tr. 6. resol. 32.*

I. In periculo mortis, siue illud sit ex morbo, vulnere, veneno: siue ex sententia iudicis. Et quidē in eodē morbo, etsi non tenearis, potes tamē post aliquot; v. g. sex 7. vel etiam, vt putat *Laym.* duos dies (etsi quoad hoc potissimum attendendum esse ad consuetudinē, moneat *Car. de Lug.*) repeterere viaticū non ieiunus, dummodô nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docent *commun.* vel etsi maneat, vt contra *Vazq. Præp.* & alios docet *Nauarr. Tol. Reg. Suar. Car. de Lug. sect. 3. n. 65.* Imò etsi non liceat ægro, ex sola deuotione cōmunicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio, nisi post medicinam, probabile esse id liceret, docet *Armill. Tol. Konin. Regin. Henriq. Suar. Escob. &c.* quorum aliqui exigunt longum interuallum: v. grat. 30 dierum, vt *Nauarr. & Villalob.* alij 8. vel 10. dies, vt *Suarez. Henriq. Fagund.* alij 7. vt *Syluius,* alij 6. vt *Arm. Zamb. Posseu. & Filliuc.* quos sequitur *Dian.*

de

de celebr. resolut. 77. alij permittunt toties, quoties sano posset dari ieiunio; ita *Escob. tract.* 7. *E.* 6. ex *Hurt.* alij denique, posse sequenti statim die dari, ob iustam causam, vt si propter consuetudinem, & desiderium, aut deuotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis. Sic *Laym lib.* 5. *t.* 4. *cap.* 6. *numer.* 20. Verum ea in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, vt quando morbus, & periculum diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non ieiunio. Vide *Card. de Lug. d.* 15. *sect.* 3. *de Euchar.*

Denique, licèt probabile videtur. *Filliuc. tom.* 1. *tra.* 4. *num.* 241. & *Card. de Lugo*, id quod docet *Ma in* 4. *d.* 9. *cap.* 3. *Fernand. de hæred.* &c. (*Laym.* verò *libr.* 5. *tr.* 4. *capit.* 6. *num.* 21. limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri Viaticum, eo quod hoc sit iuris diuini, ieiuniũ verò Ecclesiastici tantum, ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in* 3. *part. cap* 6. *tr.* 10. *d.* 8. *num.* 12. Id tamen meritò communiter reijcitur; tum quia contrarium probat praxis; tum quia maior est habenda ratio Sacramenti, quâm aliqualis necessitatis proximi, tum quia præceptum Viatici non obligat, quando nõ potest ritè dari. Ita *Bon.* ex *Kon. Hurtad. de Euchar. d.* 9. *diff.* 17. *Suar. Vazq.* &c. *commun.* docetque *Card. de Lug.* esse probabilius. Vide *Dian tom.* 1 *tr* 4 *res.* 53. Sacerdos autem morti (siue naturali, siue violentæ) vicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi Viaticum, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare quâm communicare sumpto cibo. *Card. de Lug. d.* 15 *sect.* 4. *Laym. Dian p* 5 *tr.* 3. *res* 36.

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel malè tractetur, potest sumi â non ieiunio, etiam laico, si alius desit; imò probabiliter potest etiam â præsente

Sacerdote laicus accipere, vt docet *Card. de Lug. nu.* 87. *Suar.* & *Vazq. d.* 221. *n.* 48.

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eo quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem, vel incommodũ aliquod secuturum, v. gra. si celebraturus primitias aliquid sumpsisset, non sufficere, notat *Præp.*

IV. Si perfectio sacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro speciebus vini sumpsit aquam (quam si aduertat dum habet in ore, non ex expuenda ob periculum eijciendi fragmentum Hostiæ, & irreuerentiam; sed deglutienda. *Tambur. de exp sacrif lib.* 2. *cap* 8. *Lugo, d.* 15. *sect.* 4.) tunc enim tenetur denuô consecrare: quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim, sine noua hostia. Vide apud *Suar.* quôd si id post Missam conclusam aduertas in Sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptioné, vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumẽdum esse, & pergendum, ait *Tambur.* 2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiã non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam vnius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere: imô etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur, & absque scandalo, & nota non possit desistere, v. gra. in solemni sacro, vt docet *Suar. Konin.* &c. Si autem priuatim celebret, & commodé possit abrumpere, tenetur, vti ex S. *Thom. q.* 83. *art* 6. docetur cõmun. 4. Si post ablutioné sumptam, licet diu cõmunionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ etiam grandiores, consecratæ eodem sacro (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas al-

te-

terius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar.* *Card. de Lug. loc. cit.* cum *communi*, licet contrarium probabile dicat *Tambur. de exped. com. cap. 2. § 8.* ex *Marchin tr. 3 part. 3. cap. 3.* vti nec eiusdem sacrificij, si illud planè sit absolutum, & ab Altari recesseris) sed debent seruari, donec sumantur à ieiunio. *Esc. tr. 7. E. 6. Fagun.* &c. quia conuiuium iam finitum est. Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ: v. gr. si plures Missæ eodem die istic futuræ nō essent, & Sacramentū asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quàm asseruaret. Imò *Car. de Lug. d. 14. p. 4 num. 82.* & *Granat.* non damnat Sacerdotem, qui priusquam sacras vestes exuit, particulam inuentam absumat, eo quod non sit communio noua, sed complemētum præcedentis. Vide *Bonac. Car. de Lugo, Escob. ll. cc.*

5. *Si pars hostiæ* post ablutionem sumptam, Calici, aut *palato* adhæreat (quæ decentius noua ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bonac.* & *Fill* & alijs quamuis *Missale* etiam permittat, vt digito attrahatur ad labium Calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excusantur, qui ex deuotione hostiā in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis; spontè tamen id non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio moraliter censetur completio vnius sacrificij. *Regin. loc. cit. n. 123. Bon. lib. 1. d. 4. q. 6. p. 2.*

Vnicus casus est, in metu mortis, ad quam euadendam, sicut sine Altari, vel Calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet *Dian* cum *Sylu.* &c *p. 3. tr. 6. resol. 48.* & *part. 5 tr. 3. resol. 39.* Dummodò celebratio non exigatur in contemptū Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Quæ, & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

RESP. I. Sumptio Eucharistiæ Fidelibus adultis est necessaria, necessitate, non medij, sed præcepto diuini obligantis, tum in articulo mortis, per modũ Viatici, tum etiam sæpius in vita vt docet *Suar. Vazq. Laym. Fagund.* & alij commun. probãtque tum ex scriptura, tum ex *Concil. Nicano, & Trident. sess. 13. cap. 6.* tum ex praxi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius vsus sæpiùs est necessarius. *Bonac. d. 4. q. 7. p. 1 n. 8.* Vnde resolues.

I. Quisque Fidelis in periculo vitæ, quod præuidet, vel meritò timet, v. gr. in graui morbo, antè conflitum, vel puerperium præsertim primum, apte nauigationẽ, &c. tenetur sub mortali communicare. *Suarez, Vazq. d. 214.* Nisi tamen paucis, v. g. octo diebus antè communicasset; talis enim communio censeretur habere rationẽ Viatici, vt docet *Suar. Reginal. Fill.* contra quosdam, vt *Gasp. Hurt d. 10. diff. 1. &* apud *Escob.* qui dicunt, eum, qui mane communicauit, si à prandio incurrat periculũ vitæ, teneri iterum sumere communionẽ, tãquam Viaticum: imô *Sà, & Sylu.* verbo *Euch. Fumus*, &c. & *Caiet.* verb. *Cõmunio.* putant non esse saltem mortale communionem omittere, dummodô in Paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum vomitus docet *Sanch.* apud *Dian par. 5. t. 3. resolut. 55.* posse ei paruam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur: aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causâ priùs dari particulam non consecratam; quam si reijciat, nullo modo dandam consecratam, secus si retineat. Si verò independenter â cibo perpetuô euomat nullomodo dandam

dam , nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo , probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro Viatico, vt contra *Vazquez* insinuat. *Laym. tr.4. de Euch. c.4.* & expressè docet *Suar. d.40. sect. 1.* confirmatque *Card. de Lug. d. 13. sect. 4. n. 38.* & addit (contra *Sanch.*) si de capacitate pueri sit dubium posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post Viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuô communicare. Ita *Regin. Fill. Card. de* Lug. & alij.

V. Qui non communicauit in periculo mortis, nõ tenetur postea supplere. Ita *Bonac. d.4 quæst. 7. part. 1.* ex *Henriq. Regin. &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, rei concedere tempus communicandi, vt docet *Suar. Bonac. loc. cit.* & alij communiter, contra *Nauarr.* quod si reus noluerit, potest Iudex procedere. *Fill tr.4 cap. 8. q. 11. n. 138.*

Respond. II. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis , non præceperit, Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus Paschale, quod cõmuniter numeratur â Dominica Palmarum, vsque ad Dominicam in Albis inclusiue, alicubi tamen totã Quadragesimam comprehendit, alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto; potestque Confessarius, ex iusta causa extendere, vt docet *Sà*, & alij, vide *Bonac. d. 4. q. 7. par. 2.* Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis, contra *Durand.* & *Sylu.* Et patet , quia Ecclesia tantum præcipit actum externum: nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verô qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrimque probabiliter defenditur, etsi affirmatiua videatur probabilior. *Bon. loc. cit. Suar. Kon. Card. de Lug. &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tempore Paschali se impediendum, vt contra Vazq. Sylu. & Fag. probabiliter docet *Azor. tom. 1. libr. 17. cap. 41. Suar. &c.* Qui verò sic præuenisset, & postea tolleretur impedimentum, tenetur rursus communicare, secundùm *Laym lib. 5. tr. 4. cap. 5. Card. de Lug sect. 4. n. 78* quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian* citans *Fernand & Suar.*

Resp. III. Tenetur quis communionem Paschalem sumere in Parochia à Pastore suo, nisi huius licétia, priuilégio, aut consuetudine eximatur. *Nauarr. Suar. d. 72. sect. 2 &c.* Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando satisfacit. *Bonac. d. 4. q. 7. part. 2.*

II. Eximuntur peregrini, & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab ea absunt. *Bonac. loc. cit.*

III. Non eximuntur laici inseruientes Religiosis, vt habet *Sà*, verbo *Eucharistia*, nisi, vt dicit *Bonac.* degant in Monasterijs, alijsque locis, à Cura Parochorum exéptis. Vide *Sanch. de matr. d. 23 n. 12.*

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam sine consensu Pastoris communicat, vt habet *Nauar. Azor*, & alii commun. nisi tamen communicet in Cathedra Ecclesia: hunc enim satisfacere præcepto, censet *Bonac. loc. cit.* sed negat *Card. Lug. l. 1. resp. mor.* nisi Episcopus expressè vel tacitè consentiat. Vide *supr. cap 2. d. 1. art. 1. & cap 7. 8. & 9. Bon. loc cit.*

Dixi *sine consensu Pastoris*: quia cum cósensu Summi Pontificis, vel Episcopi, siue Ordinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto. Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretatiuum, siue præsumptum, notat *Tambur. de exped. com. cap 4. §. 1.* Imò *Bauni in Theol. moral. par. 1. tr. 5. q. 19.* Beia. & *quidam alij*, apud *Tambur. l. c.*

Sa

& *Card de Lug. d.* 18. *sect* 2 *nu*. 49. Item *Dian. p.* 2. *tr.* 14. *res* 73. & *par.* 6. *tr.* 7. *res.* 58. putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis) præsertim extra diem Pasche) apud Mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis concesso, quod ceteri participent Verùm hoc alij cōmuniter negant. Vide *Auers q.* 10. *sect.* 4.

CAPVT III.

De Eucharistia, vt est Sacrificium.

DVBIVM I.

Qui sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

RESP. Missa est Sacrificium, consistens in consecratione panis, & vini; estque actus latria, qui fit in recognitionē supremi dominij Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod non obstat quin secundario possit etiā ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus, seu viuis, seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est; estque actu, tam intensiuè, quàm extensiuè finitus; et si enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est, Christus, infinitè sit Deo gratus, atque ita Deus per hoc Sacrificium infinito honore afficiatur; videtur tamen Christi esse voluntas, vt offeratur & prosit tantùm ad certum, & finitum effectum. Quod etiam patet ex vsu, & sensu Ecclesiæ, dum Missæ pro eadem re repetuntur; quod signum est, non habere infinitū effectum. Vide *Bon. d.* 4. *q. vlt. par.* 4. Vnde resoluts.

I Sa-

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylu. Regin.* Suar. Con. & alij commun. contra *Angles*, Bonac. *Dia. p. 2. tr. 14 resol. 19.* item *Car.* Lug. & *Tamb. lib. 1. exp. com. cap. 6.* qui excusant saltem à mortali, dummodô communicet in Paschate, absitque contemptus, & scandalum; imô vbi Tridentinum est receptum, tenetur ex mandato Episcopi, sub graui culpa, celebrare saltem Dominicis, & festis; excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

II. Etsi in Ecclesijs Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus (vbi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna saltē Missa priuata celebrari, & altera cantari, peccenque mortaliter dictarum Ecclesiarū Rectores, si in hoc deficiāt. *Suar. Kon. Laym. March.* &c. non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel, vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tamb lib. 1. cap. 6.* vti neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v. g. Vigiliæ, quatuor Temporū Quadragesimæ, vel Rogationum) Missa solemnis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid.* ex *Abbat. March.* &c.

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam, fructum tamen principalem applicat alijs; quia id alij est fraudi, in re graui.

IV. Grauiter peccat. 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt; quia magno fructu alterum priuat. *Syluest. Reginal. lib. 23. num. 216. Fernand* &c. multoque magis si plane omitti; tenetúrque hoc casu ad stipendij restitutionem. *Tambur. de exped. sacrif. lib. 3. cap. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem. *Sylu. Regin. Fernand. part. 3. cap. 5.* 3. Qui sacrū animo se obligandi promisit, & non præstat. *Bonacin. d. 4. q.*

4.q.vlt.par. 8.etsi probabile sit,hoc non esse mortale,vt habet *Sanch.de matr.lib.*1.*d.*5.vide *Dian tr.*3.*Miscel.res.* 9.item *p.*4.*tr.*4.*res.*196.& *p.*6.*t.*6.*res.*6 *p.*5.*tr.*14 *res* 81. vbi citat *Caiet.Vazq.Hurtad.*&c.affirmantes,quod qui pluribus Missam gratis promisit,possit vnica satisfacere,quod tamen alij communiter negant.

V. Si quis det iustum stipendium (id à consuetudine vel lege taxatum esse debet, aut si nō est secundum *Sotum*,& *Caietan.*esse frugalis victus vnius diei, quod *Suar.Laym.* & alij reprobant,putantque sufficere mediam,vel tertiam partem sustentationis diei) vt pro se dicatur Missa,non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantum Missa dici. *Card de Lug.d.*19. *num.*259,Secus si ambo dimidium tantùm iusti darent: vti contra *Vazq.Regin.*& alios probabiliter docent *Sotus, Henriq Filliuc.Konin.Cardin.de Lugo,loc.cit.*quod tamen iam est prohibitum per Bullam *Vrbani VIII.*vide *Bonac. Dian tr.*14.*res.*7,

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret,aut fieri curet,per se loquendo,potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem,minus dando,quâm accepit,

Dixi I.*Per se*;quia *Vrbanus VIII.* ob speciem turpis quæstus,id fieri vetuit.

Dixi II.*Bonum*,quia si per malum curet,perditur fructus,qui est ex opere operantis.Vide *Card de Lug l.c.*

VII. Beneficiati,etiam Curati,ad Missas obligati,possunt pro ijs accipere stipendium , & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem;nisi tamen contrarium constet,vt de Missa Conuentuali docet *Bonac* ita *Cardin.de Lugo d.*81.*sect.*1.*num.*21.ex *Suar.Vazquez.*&c. contra *Gau.int.Barbos* & *Dian.*qui negant de Parocho; refertque *Dian p.*4 *tr.*4.*res.*232.determinasse Congregationem Cardinal. quod ei non liceat pro Missa accipere

pere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare; de Missa tamen Conuentuali, contra *Bonac.&c.* ipse affirmat, *p.5.n.13.* ex *alijs3.*

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut isto altari, prout pecuniā offerens petiui (quantum tamen rubricæ permittunt; quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imô nullum, si fiat iusta de causa. Vide *Dian. de celebrat. Miss. resol. 31. Card. de Lug. loc. cit. num. 35.*

IX. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem qualitatem Missæ, non satisfacit sine iusta causa voluntati fundatoris, peccat, & quidem grauiter, si sæpê faciat; esto consentiant hæredes, cûm ij in hoc voluntati testatoris non possint derogare, vt docet *Sylu. Nauar. Azor, &c.* Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, vt habet *Henriq. Sylu.* & *Tann.* Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, vt habet *Azor tom. 1. lib. 10. cap. 14.* & *Sà*, verbo *Missa. Dian. loc. cit. resolut. 29.* vbi docet ex *Nauar. Rodrig. Fagund.* & *Azor*, esse mortale celebrare in alio Templo, vel Altari, quâm quis tenetur, quod negat *Card. de Lug.* si rarô, & ex causa fiat, vide *num. 6.* Imô necesse veniale, si obligatus quotidie celebrare, rarô, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tambur. de exped. sacr. l. 3. c. 2.* excusat â mortali eum, qui vno alterové die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in Altari priuiligiato: notatq; posse Sacerdotem cōtra hoc onus Missarum, v.g. certum earum numerum, prescribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœna compensationis, ad eum numerum Missarum,

rum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerũ *literæ* fundationis requirunt; cum verò numerum ex iusta causa, vt v.g. si redditus iam nõ sufficientes respondeãt, potest minuere Episcopus in Synodo; quam potestatem *Bon* restringit ad Missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas. Vide *Bonac d.* 4 *q. vlt. p.* 8.

XI. Qui ratione Beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de huius intentione contraria constet) applicare *Bonac. & alij.* 4. cum *Dian part* 6. *tr.* 6. *res.* 13. qui tamen concedit posse eum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare: item quauis hebdomada vnam Missam omittere deuotionis, & reuerentiæ causa, idque ex præsumpta intentione fundatoris; quod *Tambur lib.* 3 *exped. sacrif. cap.* 3. §. 1. ex *Gauant. part.* 3. *t.* 12. limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterij, curare Missam quotidianam. Vide *Tambur. loc. cit. Dian part.* 3 *t* 14. *resolut.* 28. *p.* 4. *tr.* 4. *resol.* 86. & *par.* 5. *tr.* 5. *resol.* 23. *& tr.* 3. *resol.* 51. 2. id ipsum limitat. *C. Lug. res. Mor. lib.* 5. *d.* 9. Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotẽ: v.g. si dicatur. (*Qui debet quotidie celebrare*) quo casu concedit; si verô dirigatur ad celebrationem in tali loco, v.gr. *volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa*; teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si breuis sit (ver. grat. 15. dierum, vt docet *Bonacin.* aut etiam vnius alteriusve mẽsis, vt probabiliter docet *Card. de Lug. num.* 49.) substituere alium, aut compensare, cum tâm strictè, nec domini quidem honesti cum famulis agant: secus tamen, si sit diuturnus morbus, nisi redditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra *Sylu. & Azor.* docet

docet *Bonac.* ex *Rodrig.* Impeditus verô alijs negotijs, licet iustis (cum hæc non debeant obesse fundatori debet satisfacere per alium, vel compésare postea, præsertim si fiat sæpiûs. Ita *Bonac. d.* 4. *q. vlt. p.* 7.

DVBIVM II.

Cuius sit applicare fructum sacrificij?

RESPOND. Solus Sacerdos offerens validê id facit, per suam intentionem: quia est actus potestatis Sacerdotalis. Ita commun. *Suar. Car. de* Lug. *d.* 14 *s.* 10. *nu.* 211. *&c.* Vnde resolues.

I. Is validê applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet cõtra voluntatem superiorum. Ita *Suar. Laym. Dian. Car. de* Lug. *l. c.* contra *Nauar. Le* l. & alios, quorum sententiam probabilem dicit. *Dian t.* 1. *res.* 71

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione saltem secundæ speciei, non potet postea vlli applicari, saltem a læquate; quia producit effectum quãdo existit, neque is suspenditur; ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. Vide *Laym.*

Dixi, *vel ante*; quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio (sufficitque si pridie facta sit, etsi ipso die de ea non cogitet. *Bonac. q.* 3. *p.* 2. ex *Suar. & Dian. loc. cit. res.* 47. contra *Vazq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicitê censeatur intendisse. Ita *Laym. lib.* 5 *tra.* 5. *c.* 2. vide *Card. de Lug. n.* 215.

IV. Applicatio sub conditione iam impleta, est valida, ver. grat. ad intentionem quam habuit hodie superior, non autem sub conditione futura contingente,

v. g.

v.gr. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei qui prius morietur; vel qui primo stipendium offerret. Ita *Suar. in 3. par. to. 3. d. 79. sect. 9. Laym loc. cit. Dian. loc. cit. resol. 15. Card. Lug. d. 19. n. 209.* contra *Bon. q. vlt. p. 7.* §. 5. qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Si Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem: nisi tamen iã mortui sint, et si postea promulgentur. *Laym. loc. cit.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. *Tambur. lib. 3. exp. sacr. cap. 3 §. 2.* contra *Fraxin. & Gau p. 4. tr. 15.*

VIII. Missa celebrata in Altari priuilegiato pro defunctis, non suffragatur illis nec satisfit indulto, nisi sit de Requiem. *Dian. part. 4. tract. 4. resolut. 233. ex declar. Card.* & *par. 9. t. 2. resol. 8.*

DVBIVM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

RESPOND. I. Ordinariê non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam; nec ante auroram; quam ante solis ortum *Reg.* quadrantem horæ. *Henriq.* & *Konin.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrante. *Suar.* & *Fern.* & *Posseu* sesqui horam comprehendere dicunt; & consequenter, cum secundûm *Henr. Suar.* & alios Missa possit inchoari tanto ante auroram, vt sub eius initium finiatur, licet duabus horis ante solis ortum incipere. Ita *Rodr.* & alij. Vnde vlterius inferunt quidam, cum *Suar.* Religiosis habẽtibus priuilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quod *Car. de Lug. d. 20. s. 1. nu. 32.* non improbat, etsi *Laym.* tãtûm permittat horis

dua-

duabus cum dimidia. *Dian* verô duabus horis post mediam noctem. *Car.Lug.loc.cit.* Quacumque autem hora licitê (siue ex, siue sine priuilegio) celebrant, eadem etiã (atque adeô in Missa, quæ nocte natiuitatis, ceterisque, quæ post illam celebrantur) licere ijs Eucharistiam alijs ministrare, contra *Bord.* docet *Dian p.9 tr.7.resol.43.*

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licêt sequentibus casibus; in quibus etiam paulô potest meridiem: v.g. vno vel altero quadrante, inchoari potest, vt: etiam secundûm *Sotum*, & *Palud* ex quauis rationabili causa: v.grat. ob supplicationem, vel concionem publicam protractã, vltra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post licere inchoare dicunt. Vide *Laym loc. cit.* *Fernand.hic, cap.3.*

1. In necessitate; v.g. vt morituro detur viaticum; quo casu licere media nocte celebrare, ait *Dian.par.1.tr.14.res.33.* ex *Laym.&c.*

2. Vbi est mos rationabilis, vt opifices, & famuli summo manê possint audire sacrum. *Laym.lib.5.tr.5 c.4.n.3.* ex *Nauarr.&c.* (Vide *Dian par.2.tr.14.resol.34.*) non tamen id circo post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo supra.

4. In nocte Natiuitatis, in qua omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docet. *Suar.* Kon *Laym. Dian par.4.tr.4.resol.236.* contra *Sylu.* *Fern.* & *alio* Vnde resolues.

I. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltẽ iusta causa, citius mane, vel serius post prandium celebrat vbi *Azor*, tertiam horæ partem. *Lay.* mediam horã. *Bon.* tres quadrantes. *Sylu.* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. Vid. *Dian.tr.14.res.34.* vbi notat Religiosos ex suis priuilegijs, posse celebrare, vsque ad 3. horas post meridiẽ, post tertiã verô nullo modo. Vid *Bon.l.c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam,

nam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere, vel etiam ante matutinũ, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym.* & alij, videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico *per se*, quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die veneris Sancto (non tamen Eucharistiam sumere, vel alijs præbere, vt habet *Hurt. de sacrif. d. 4. diffe. 3. Quintan.* ex *Suar. Vazq. Tanner. &c.* licêt suppositis declarationibus *Cardin.* non licere ministrare, nisi solis infirmis, velit *Dian par 4. tr. 4. resol. 237 par. 6. tr. 6. resol. 19.* & *par. 9. tr. 9. resol. 14.* ex *Barb. Gau. &c.*) In Cœna Domini verô, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licite priuatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licêt alij id non admittant, apud *Dian part. 9. tr. 9. res. 14.* De Sabbato Sancto alij negant licere, vt *Vazq. &c.* alij probabilius affirmant, vt *Suar. Fag. Dian. Gasp. Hurtad. d. 4. diff. 3. Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatã Missam solemnem) & *Lug sect. 1. n. 18.* qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ: neque benedictionem cerei, imô nec Litanias quia est ratio eadem. Vide *loc. cit. n. 20.* & *Bon. par. 2.* vbi notat quod vsus id vix habeat, Vide etiam *Dian. par 4. tr. 4 resol. 237.* vbi cum *Mercero*, contra *alios*, permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. III. Sæpius in die celebrare non licet ordinariê; quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequẽtibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilê haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis; qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas; sed potest aliquam pro arbitrio omittere. *Dian. part. 4. tr. 4. res. 236.*

Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare, *par. 8. tr. 1. resf. 87.*

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas. *Fill. Car. de Lug. d. 20. n. 43.*

3. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet *Laym. lib. 5. tr. 5. cap. 4. in 6. & vide Car. de Lug. loc. cit* et si tunc potius expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec si alius Sacerdos. *Sylu. Nauar.* Sed casum esse metaphysicum, dicit *Card. de Lug. d. 20. n. 44.*

5. Si die festo aduenìant personæ, quas non deceat sacrum omittere: v. g. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. Vide *Bonac. d. 4. q. vlt p. 7. n. 9 C. Lug. loc. cit. & Laym. tr 5 c. 4. Kon. Dian. p. 2 tr. 14. resol. 56.* vbi rectè monet, in his omnibus attēdēdum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere Missam?

Respond. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tātum speciem consecrare, nullo casu liceat, vt dictum suprà, *cap. 1 d. 2.* accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangelium, vel processionem accipiendam.

2. In gratiam superuenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo aliàs Missam audire non possent, vel simili iusta causa; ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij Authores, cum *Sā*, apud *Bonac. d. 4. q. vltim. par. 7. numer. 9.* qui benē monet, consuetudini locorum standum. *Henriq.* autem docet, id tantū licere finita Epistola, vel Euangelio. *Tamb.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius

im-

impedimenti, v. grat. se non esse ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli.

4. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria v. g. morbus, vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trull. Dian. part. 5. tract. 3 resol. 70.* In alijs tamen Sacramentis non ita necessarijs, non decet inter consecrationem, & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ Sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Laym. Tambur lib. 1. exped. sacrif. cap. 7.* Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipiet vbi desierat: vti & si facta non fuerit, & parua mora intercesserit, v. g. minor quam vnius horæ, si autem longior, ordietur ab initio. *Tamb. lib. 1, exped. sacrif. cap. 8. § 7.*

DVBIVM IV.

Quo loco celebrandum sit?

RESPOND. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel ex secreta, nec interdicta. *Patet ex Trid. sess. 21.*

Dixi, *communiter*, qui in decenti loco & altari portatili (quod semper sum mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si ad sit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus; extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Laym. & alij commun.* contra *Sotum. & Sà.*

Primo. Si sit necessitas qualis esse censetur. 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu; sed festis tantum diebus. *Pag. C. Lug.* &c. licet *Pasq.* apud *Dian. par. 9.*

 tr. 1.

tr. 1. *res.* 44. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primarijs ducibus, in suis tentorijs. 4. In portu pro appulsu nauis: nō tamē in flumine, vel mari propter periculum effusionis sanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiā, ex permissione *Clementis VIII.* & *Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *C. de Lug. l. c.* Limitat autem *Dian. par.* 5. *t.* 3. *res.* 40. cum *Hurt. Mercer. Trull. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationē firmiter teneat Calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v.g. ne magna multitudo nō audiat sacrum, vel moribundus decedat sine Viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Bon.* & *Tur.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt. Vide etiā *Dian. p.* 9 *t.* 1. *res.* 45. vbi adducit declarationem Cardin. qua iubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trident. sess.* 22. id permittere prohibeantur, nisi ex iuxta causa, in oratorijs priuatis, diuino cultui destinatis, licet non benedictis. Verùm etiam hanc potestatem illis nunc esse ademptam docet *Gauant. loc. cit.* & *Dian. part.* 9. *t.* 1. *resol.* 42. eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex iusta causa permittere, vt celebretur extra Ecclesiam in Altari portatili, docet idem *Dian. l. c. res.* 43. ex *Marchin. Garc. Hurta. Lug. Auers. Persic. &c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum ijs participant: quod esse reuocatum à *Trident. in sess.* 22. *cap.* 8. licet multi volint, negant tamen *Dian par* 3. *t.* 2. *res.* 80. & *part.* 4. *t.* 4. *resol.* 106. *Ioan. de Salas, Rodrig. &c.* Idque secundùm *Car. Lug. d.* 20. *sess.* 2. *num.* 51. probabiliter, & *Tambur. de exped. celeb. lib.* 1. *c.* 3. §. 3. probabiliùs. Vide *Barbos. in Trid. l. c.* Item Religiosi

So-

Societatis,à Gregorio XIII.vt possint tum in missionibus,cum facultate superioris,in quouis loco decenti: tū in domibus suis,in loco honesto,à Prouinciali designato. Missas dicere,in quo idem licebit alijs.

Dixi II.*non violata*:quia in Ecclesia interius violata,nisi prius reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt *Laym lib.5.tr.5.cap.5.num.7.* ex *Nauar. Suar. Konin.* &c.nisi in necessitate,cum venia Episcopi (si is adiri possit,alioqui sine ea,vt habet *Card.Lug.l.c.n.* 63.) celebrare,aut mortuos sepelire.

Addo I.*Ecclesia*,quia Oratoria, etsi deputata ad cultum diuinum,cùm tamen benedicta non fuerint,nisi in ipsis extet Altare ad facienda diuina,vt *Bonac.de mat.q.4.resol.vlt.num.9.* non sunt capacia violationum. Quòd etiam consequenter de hospitalibus docent *Nauar.Sot.* &c.sed probabilius contrarium,docent alij,cum *Card. Lug.loc.cit.*

Addo II.*Interiùs*:quia quod fit in turri,sacristia,supra tectum,vel fornicem,in crypta,sub pauimento (nisi sit sepultura,aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*: quod fieri debet ab Episcopo,vel Sacerdote ex priuilegio Papæ (quale Superiores Regularium pro suis Templis habere,ex *Auila*, notat *Dian.p.4.t.4.res.91.*) si fuit consecrata) quod præsumendum est,si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta: potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi,vel sine ea secundùm *Dian.p.4.tract.4.resol.91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit,docet *Tambur.loc.cit.§.4.* ex *Henriq. Sà.* & *Dian.* esse probabile:negat autem *Card.Lug.de Euchar.d.20.sect.2.*

Porrò Ecclesia, vti & cæmenterium,violantur,seu polluuntur sequentibus casibus , non tamen , nisi post-

 quam

quam res evulgat. *Laim. lib. 5. tract. 5. cap. 5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ, quale etiam est, quod aliâs iustum esset per sententiam Iudicis: nisi tamen Reipubl. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale. 1. Quod fit casu, vel ab amente. 2. Quod in sui defensione. 3. Cuius causa data est extra Ecclesiam, quia requiritur, vt vulnus, siue causa physica fiat intra Ecclesiam. Vide *Card. de Lug. d. 10. sect. 2.*

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in Templo, licet non in Templum. Vnde non violat. 1. Si pauculæ guttæ effluant, quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v. grat. natum, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. Vide *Card. de Lug. d. 10. n. 54. & 55.*

III. Per sepulturam excõmunicati, non tolerati, vel infidelis (quo nomine hic non comprehendi hæreticum, docet *Card. l. c. num. 57.*) etiam infantis, vt ex *cap. Ecclesiam, de consecratione*, docet *Prap.* Quamvis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sairus*, vide *Bonac. de Euchar. & mat. d. 4. q. 4. p. vltim.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte (quanquam eo casu dicatur potiùs exsecrari, quàm pollui) non autem, si solum tectum, vel si succesiuè per partes modicas destruatur, & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, vt per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de Altari. *Laym. lib. 5. tr. 5. cap. 5.*

Quæ-

Quæres Quid sit, & quando fiat execratio, seu resecratio?

Resp. Exsecratio dicitur, cùm res sacra perdit suam consecrationem ita vt de nouo consecrari debeat, quod fit quādo ita destruitur, vt formam, & vsum suum perdat. *Vnde resolues.*

I. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt Altaria eius fixa: non tamen exsecrata Ecclesia, exsecrantur Altaria, nec contra.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundùm maiorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut maior saltem pars simul auferatur. Secùs autem, si vna post alteram. Vide *Card. de Lug. d. 20. nu. 65.* non autem si tectum corruat quia consecratio est in parietibus. Vide *Laym. loc. cit.*

III. Altare exsecratur. 1. Si cùm fixum est, lapis cōsecratus remoueatur ab inferiore structura. 2. Si ita frāgatur, siue fixum, siue portatile sit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrum, quod tamen quidam negant, vt *Lugo, Tamb. lib. 1. cap. 5.*

IV. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutiles ad vsum sacrificij; v. g. si foramen sit in fundo, licèt minutissimum, vel si figura destruatur; non tamen si in tornatili pes separetur à cuppa; quia in tornatili consecratur sola cuppa *Bon. d. 4 q. vlt. par. 9.* ex *Suar.* &c. Neque execratur, si pereat inauratio. Vnde licèt cōmuniter calix, & patena, post nouā inaurationē, quoad eam partem, qua Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuo consecrentur id tamen necessarium nō esse docet *Durand. Kon.* & *alij* contra *Suar. Bonac.* & *alios*, etsi deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dian. tr. 1. misc. resol. 3.* & *Laym. hic*, item *Car. de Lug. d. 20. sect. 4. n. 94.*

V. Vestes sacræ exsecrantur quando ita destruuntur, vt perdant suum vsum, vt si cinguli parte te noā

 am-

amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiamsi postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur; quia tunc accessorium sequitur principale *Card. de Lug. Tambur. de exped. sacrif. lib. 1. c. 3. §. 2* Similiter si stola, vel casula duplicatu, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tamb. loc. cit.*

VI. Partes auulsæ à re consecrata, destructa eius forma desinunt esse sacræ: v.gr. ligna, & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel Altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines Templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent ignê absumi, & nō addhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *cap. Altaris, de consec. dist. 1.* Vide *Suar.* & *Sà*, verbo *Missa*, & *Laym. loc. cit. cap. 6. Tamb.* tamē, *lib. 1. de exp. sacrif. cap. 2. §. 3* ex *Palao.* item *Dian. part. 5. tr. 1. res. 76.* docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanus vsus applicentur: v.g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. Vide sup. *lib. 3. tr. 1. cap. 2. d. 2*

DVBIVM V.

Quæ sint requisita ad Missam?

RESPONDEO. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub graui sacrilegio, Altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate (hunc enim Altaria calices, & campanas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet *Dian. par. 3. tr. 2. resol. 15.* cum *Barbos.* & *alijs* 4. ex declaratione Cardinal. & priuilegio Innocentii II.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile, vel portatile; vtramque

tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur: debetque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum cõsecrantur, verùm etiam debent (tam paruæ quam magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licet supra aliud corporale) deponi, v.g. propter loci angustias; quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur. Quapropter rubricæ Missalis eas sub corporale, ante, vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus rectê faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores â se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de alijs, cûm sint vna victima. & hostia, omnesque orationes, oblationes. & benedictiones sequentes, non minus spectent ad paruas hostias, quâm ad magnam; neque ante sumptionem Sacerdotis perfectê, & integrê sacrificata sit victima. *Card. de Lugo, q. 20. sect. 2. n. 69.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, â peccato saltem mortali, imô si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat. *Tamb. lib. 5. exped. sacrif. cap. 5.*

2. Mappa linea triplex; etsi enim secundûm quosdam, vna duplicata, imô secundûm *Sà. Angel. Azor. cap. 28. q. 8.* & *Laym. lib. 5. tr. 5. cap. 6. num. 17.* vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanum authoritate Clementis VIII. & Pij V. editum, expresse tres requirit *tit. de defect.* vti & *Gau.* Vide *Card. de Lug.* Vt ea benedicta sit, non est omninô necessarium; vt habet *Sylu.* Vnde in necessitate, vulgaris adhiberi potest, & alijs vsibus reddi. *Laym. loc. cit.*

3. Sub graui sacrilegio, vestes sacræ (hoc est, benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent Mendicantium, saltem Superiores, siue Prælati. Vide *Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 2. exp. sacrif.* quarum tamen

men colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob*. apud *Dian.p.2.tr.12.res.57*. In graui autem necessitate, etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola, vel manipulo, vel etiam vti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet *Laym.lib.4 tr.5.cap.6. Dian.par.1.resol.57*. & 67. contra *Fill.tr.1.lib.5.cap.5*. qui tamen concedit in necessitate, sine vna, vel altera ex minoribus: v.gr. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale. Vide *Dian.p.5.t.5.resol.61*. vbi contra *Fill*. ex *Henriq. & alijs sex*, docet esse probabile quod ex paruitate materiæ excusari possit â mortali, qui (secluso scandalo, & cõtemptu) aliquam harum citra necessitatem omittit: v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel eius loco vtitur alia re. Denique metu mortis, aut grauissimi damni, licere aliquãdo celebrare sine sacris vestibus, & altari (dummodô non fiat in contemptum Religionis ex *Azor, tom.1 lib 1.cap.11 q.11* docet *Escob.E.1.cap.1.Nauar.Hurtad*.&c. Limitat autem *Tambur.de exped.sacrif.lib.1.cap.5.§.1*. Ita vt permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreuerentiam. Vide *Dian.par.3 tr.6 res.48. & par.5 tr.3.resol.39*. Porrô huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis; v.g. planetã ex veste serica muliebri, non est prohibitum. *Suar. Pal. Tamb.exped.sacrif.lib.1.cap.2.§.4.* qui monet *loc.cit.§.1*. cauendum esse ne sint valdê attritæ, vt & ne reliqua supellex sacra sit valdé immunda, in quo grauiter peccari potest. *Suar.Laym.Tamb.loc.cit.*

4. Sub mortali requiritur calix, & patena consecrata, si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imô addit *Pord. & Tambur*. mala fide celebrasset (licêt sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quôd hoc pro censeantur consecrata, liceatque in ijs celebra-

brare, contra C. de Lug. & Laym. docet Dian. p. 2. tra. 14. p. 5. tr. 13. res. 60. & p. 9. t. 7. res. 18. ex aliis citato. Idemque de sacris vestibus, item de corporal., pyxide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet Tambur. de exped. sac. lib. 1. c. 3. §. 1. Ac licet decens sit, vt etiam pyxis, siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ & quodcunq; vas continens, & immediatè tangens Eucharistiam, vti etiam secundum Laym. lib. 5. tr. 5. c. 6. vasculum chrismà continens benedicatur (benedicere autem præterea, in quibus vnctio adhibetur, potest idem, qui cetera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pyxidis benedictio: id tamen necesse esse, negant Suar. Hurta. Lug. Tambur. lib. 1. exp. sacrif. cap. 1. §. 6. nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictum beneditione corporalis. Porrò Calix, & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam (admittũt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære, cap. vt Calix. de consecr. dist. 1. quamuis Tambur. lib. 1. exped. sacrif. cap. 1. cum Hurtad. Fagn. & Gauant admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurum vel argẽtum, modò species non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licet rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali. Gran. imò nec sub veniali, propter vsum contrarium vult Tamb. loc. cit.

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, quâ hostiam, vel Calicem tangit cap. consulto. de consecr. distinct. 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro eleboratũ) & benedictum ab Episcopo vel priuilegiato. (Vide Compend. priuileg. Societatis IESV. verb. Bened.) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. S. Thom. Sylu. Bonac. d. 4. q. vlt. p. 9. Card. Lug. d. 20. sect. 1. n. 76. & Gauant. par. 2. tr. 1. vbi addit ex Sà, (& dicit esse communem peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

6. Palla

6. Palla item linea, qua parte Calicem tegit (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) quæ cum habeat communem cum corporali benedictionē, vt pote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *Card. de Lug. loc. cit.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra *Laym.* docet *Suar. Gauant.* & *Car. de Lug.* neque vlla reperitur in Ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem continens, vt habet *Bonacin.* & alij commun. etsi *Ledesm.* & *Laym.* doceant in graui necessitate, licitum esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se nō erraturum; & sic *Card. de Lug. loc. cit.* cum *Dian &c.* probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundum *Nauarr. Fagund. & Zerol.* sub mortali) & quidem masculus; in necessitate tamen graui, v. gra. diei festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sà, Bonac.* & *Dian tract.* 14. *resol.* 53. ex aliis. In quo casu etiam fœminam, adhiberi posse, docet *Nugnus, art.* 6. *d.* 1. *& Syluest.* (idque quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse, docet *Marchant Res. past. capit.* 4. contra communem, apud *Laym. Fernand. & Dian. loc. cit. Tambur. loc. cit.*; & *March. de ord. tr.* 3. *c.* 15. vbi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa Altare viro, qui nesciat respondere. Moniales ex choro respondere, nō esse prohibitum, notat *Cardin. de Lug. & Tambur. loc. cit.* vbi etiam cum *Henriq.* & *Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine Ministro, si hic fortè abijt, & aliquantulum exspectatus non reuertatur.

10. Crucifixus (nisi sit expositum venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione graui. Idem est de velo. *Card. Lug. d.* 10. *sect.* 2. *n.* 79. *Gauant.*

11. Can-

11. Candela accensa, duplex, ex cera, & quidem secundùm *Fag. Regin. Vazq. & alios*, sub mortali, contra *Nugnum*, & *Marchinum*. In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit vna, etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide *Dian. l. c. Laym. cap. 16. n. 17. Azor, cap. 28. q. 15.* Sine omni autem lumine celebrare nūquā licet. *C. Lug. d. 30. sect. 2.* adeò vt si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo Viaticum, dicat *Fagund part. 22 cap. 22.* & *Quint tr. 4. sect. 1.*

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mūdis mutuo accipi, & deinde priori vsui reddi potest. *Tābur. lib. 1 cap 3 § 3.*

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet *Fagund. Laym. Dian. res. 58.* Et quidem Summi Pontificis, vt ex delaratione Cardinalium notat *Gauant. & Tambur. de exped sacrif. lib. 1.* licet *Laym.* & *Scor.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. loc. cit.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu, & scandalo, vult *Ledesm. & Tamb. l. c.* Quod *Dian par. 2. tr. 14. res. 58.* censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus. Vide *apud. Auth cit Gauant. Dian. Laym. Bonacin Cardin de Lug d. 20. sect. 4. Escob. E. 11.* vbi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum, celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoque graue sit ommittere, v. grat. oblationem hostiæ, vel Calicis vel infusionem modicæ aquæ. *Tambur. de exped. sacrif. lib. 2. cap 5.* nihilominûs leuitatem materiæ sæpè excusare à culpa mortali omissionem, etiam inter Canonem mo-

de exped. sacrif. lib. 1. cap. 9. Quidquid dicat *Nauar.* apud. *Sà*, verb. *Missa*. Imò notat idem *Tamb.* ex *Lug. d. 21 sect. 1.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

VI. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici (v.g. infra octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem: Vigilia Natiuitatis Domini) sine graui causa legere votiuum, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerũ SS. relato. *Suar. Dian. C. Lug. l. c. Escob.* cõtra *Quint.* qui *tr. 7 sect. 40.* putat in hebdomada sancta licere legere votiuum; quod refutat *Gauant.* & *Dian p. 9. tr. 8. resol. 53. ex Decla. Cardin.*

Dixi 1. *sine graui causa*; talis autem censetur. 1. quæ spectat ad bonum Reipubl. vel Principis: v. gra. necessitas pluuiæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis: item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ (v. gra. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum) *Tambur. lib 2. cap. 6.* 2. Quãdo cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit. *Gauant. part. 1. tr 5.* 3 Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantûm posse; sed debere ex congruitate cõformare se loco, notat *Gauant.* Vide *Tamb lib 2. cap. 6.* qui §. 2. & 4. addit, etiamsi Sacerdos (acceptо stipendio) homini promiserit votiuam, vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solûm posse; sed debere celebrare Missam currentem diebus, quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eo quod votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale esse dicit conformitatem officij cum Missa: secus diebus alijs.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*: quia si sit Beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus (v. gr. quorum Ordinis fuit) concessum sit Missam legere, docet *Gran. 2. 2. contr. 4. cap. 7. d. 4 sect. 2. num. 2. & Escob.* contra

Pa

Palauum, non licere alijs Sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere: eo quod sic expressè determinarit Sacra rituum Congregatio, apud *Gauant*. Vide *Escob. num* 41. & *Tambur.loc.cit.c.6.* vbi *Palaum*, sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium. Imò, de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in Templis eiusdem Societatis ex concessione Pontificum. Idem tenet. *Quintan.tr.7 singul.loc.cit.*

VII. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ: vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter. *Escob.ex Fag.par.1.lib.3.c.11.n.9.*

TRACTATVS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT I.

De essentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quid sit eius materia, & forma?

RESPOND. Materia remota, & necessaria est omne peccatum mortale, post Baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post baptismum cõmissum, vel etiã mortale, aliàs ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio, quarum vltima

est

est integralis tantùm (vt patet in infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absque satisfactione) duæ priores sunt essentiales, vt communiter docetur contra *Scotum*, qui totam essentiam ponit in absolutione. Porrò, peccata sunt tantum materia circa, quam actus verò pœnitentis, materia ex aqua. *Laym lib.* 5. *tr.* 6. *cap.* 4. *ex commun.* Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum quomodocunque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Triden. sess.* 14. *cap.* 5.

II. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua: item mortalia semel ritè confessa, v.g. in cōfessione generali, vt docet *Dian. p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 56. *C. Lug. d.* 16. *n.* 56. contra *Vict. Ledesm.* & *alios*. In qua etiā non esse necessarium addere peccato mortali, quod post vltimā confessionem sit cōmissum, docet *Bon d.* 5. *q.* 5 *sect.* 2. *p* 2. *Dian. tom.* 2. *tr.* 4. *ref.* 62. & *to.* 3. *tr.* 3. *ref.* 65. *C. Lug. d.* 16. *sect.* 2. *n.* 47. ex *Sanch.* & *Kon.* quod est probabile, nisi circunstātia aliqua, v. gr. speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. *C. Lug. Tamb. de exped. conf. lib.* 2. *c.* 1. Tutius tamen est noua ab antiquis se cernere.

III. Ponenda semper est materia certa: qualem esse negat *Sanct. in sel. d.* 7. apud *Dian p.* 3. *tr.* 4. *resolut.* 5. quòd quis non responderit diuinis inspirationibus, nō fecerit bonum, quod potuit, & similes impectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur confessariu impedire pœnitentem, vt docet *Card. Lug. l. c. nu.* 103. contra *Sanctium*. Quòd si haberi certa non possit pro ratione dubij danda est absolutio: vt sub dubio si materia prorsus dubia sit: vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Laym lib.* 5. *tr.* 5. *cap.* 2. & alij commun.

Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: EGO TE ABSOLVO à PECCATIS TVIS (vbi licet de essentia tantum sit, ABSOLVO

TE: debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secũdùm quosdam sub mortali, secundùm alios sub veniali, vt vide *Gran.*) voce prolatam præsentem; absentem enim *Clemens VIII.* absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. *Vnde resolues.*

I. Inualidum est absoluere nutu, signo aut scripto; item absoluere absentem; quod docuit *Alensis, Medin.* & alij; sed vetitum nunc, vt modò dictum.

II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causa dicas: Absoluo dominationem, excellentiam, vel maiestatem vestram, &c. Quia nõ mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia. *Auersa* vide *suprà tom. 1. cap. 1. n. 2.* Non valet autem, si dicas: Absoluat te Deus; vel, absoluat te Christus. *Auersa, q. 12. sect. 2.*

III. Orationes præuiæ, & subsequentes formã, vt *Misereatur tui, &c.* & *Passio Domini, &c.* quæ secundùm *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v.g. si breues sint confessiones vel multi confitentes (vt vide *Dian. p. 3. tr. 4. resol. 9.*) tunc enim sufficit dicere *Absoluo te à peccatis tuis, in nomine, &c.*) vel si timeatur censura, *absoluo te à vinculo excommunicationis: deinde à peccatis tuis, &c.* vide *Sà verb. absolutio.*

IV. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, & formatio Crucis, est libera, etsi debeat seruari consuetudo, ita *Laym. cap. 5.* vbi idem dicit de aspersione aquæ. Forma autem *Clementis VIII.* vt addit *Sà*, & *Rituale Romanum*, est hæc, qua vt omnes vtantur, suadet *Paulus V.* idque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam. Amen.* Deinde eleuata manu peragit: *Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus. Amen. Dominus noster IESV Christus te absoluat; & Ego authoritate ipsius te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis* (quæ vox circa laicos omittitur)

&

& interdicti in quantam possum, & tu indiges: Deinde ego te absoluo à peccatis tuis in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Amen. Passio Domini nostri Iesu Christi, merita B. V. & omnium SS. quicquid boni feceris, & mali sustinueris sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur?

SVppono, quòd contritio in cõmuni, sit dolor ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, vt habet *Trid. sess.* 14. Vbi eã diuidit in perfectam, quæ absolutè sic dicitur, & in imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motiuo caritatis, propter Deũ summe dilectum: & hæc se sola mox iustificat, etsi cum voto, & ordine ad confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo, supernaturali tamen concipitur.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis supernaturalis, efficax, & vniuersalis (respectu mortalium) concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis. Vide *Bon. d. 5. q. 5.* Schol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde resolues.

I. Non requiritur contritio existimata, vt voluit *Gabriel.*

II. Non sufficit. 1. Attritio existimata tantùm, licèt inculpabiliter; quia vera attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata; idque, etiam si tantum confitearis venialia, vt habet sententia communis, contra *Angl.* & quosdam alios, quos sequitur *Tamb lib. 1. exped. conf. cap. 3.* Vide *Dian.*

part.9.tr.9.ref.31 Vnde peccat grauiter, qui etiam sola venialia, vel sola mortalia aliàs confessa, sine omni formali dolore, confitetur; quia nō ponit materiam Sacramenti, & saltem periculo sacrilegij se exponit. Ite *Card. Lug.d.14 sect.8 &c.commun.* Vid. *Dian.p.3.tr.4.res.116. Bon.d.5.q.5.sect.1.p.3.* Non tamen est necesse, vt dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius. *Suar. Laym. Lug.* Imô notat *Tamb.l.c.* satis esse de vno veniali dolere formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendādi habeas, siue ea confitearis, siue non.

III. Non absoluitur, qui dolet, licet intensissimê, tantûm propter infamiam, damna, aliasve pœnas temporales precisé, etsi ex inculpabili ignorantiam; quia nō est dolor supernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem. *Bonac.loc.cit.&c.* Limitat tamen *Reginal.* cum *Tambur.de exped. conf.libr. 1.cap.1.* nisi doleas propter istas, vt â Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intensio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis, vt vult *Ang.* sed sufficit vnus actus, de omnibus simul sumptis, etiam oblitis; ideoque peccat grauiter, qui sciens prudens non atteritur vniuersaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis. *Bonac.* & *ll.cc.*

VI. Non sufficit dolere quôd non doleas, vt habet *Nauar.* & *Sà*, nec velleitas non peccandi. Ratio vtriusque, quia non est dolor de peccatis commissis, cum quo affectus ad ea stare potest. *Henriq.Vazq Bon l.c.n.7.* Vbi recte notat, cûm actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque coniunctum esse dolorem de peccatis, etsi pœnitens eum non dignoscat.

VII. Etsi dolor hic debeat esse summus appretiatiuê,

tiuè, ita vt nihil magis detesteris, quam peccatũ, malisq; omnia mala huius mundi perpeti, quã mortaliter cõtra Deum peccare; nõ tamẽ opus est, imô nec expedit, particulares facere collationes v.g. mallẽ hoc vel illud malũ subire, quã mortaliter peccare, quia periculosæ sunt.

VIII. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere, quibus debet, vel non habet formale (licèt probabiliter cum *Card. Lugo loc. cit sect. 5. Laym. Dian.* aliqui dicant, virtuale in contritione vniuersali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propositũ, peccata mortalia (quando talia confitetur) vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus. Ratio, quia non est dolor, & detestatio efficax, quippè cum quo possit stare voluntas peccandi; nec is se ex toto corde conuertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. *Suar. Fernand. Laym. loc. cit tract. 6. cap. 4. Dian part. 3. t. 4 resol. 119. &c.* commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere. *Card. Lug. d. 14. sect. 8. & 9.* & alij.

IX. Redire sæpè cum eodem mortali, non est certum indicium de esse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt: quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quanquam possint esse alia signa veri doloris; verb. grat si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omnino asserat, cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor, & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij,

ne pœnitentem seueritate auertat, neque etiam leuitate seducat, & peccet, pereatque cum illo. *Suar in 3 part d. 32. sect. 2. Sanch lib. 2. in Decalog. cap. 32. & lib. 1 cap 5. Card. Lug. lib. 6. num. 166. & 167.* contra quorum aliorumque communem sententiam docent apud *Dian. Vidald. & Ioannem Sanctius, d. 10 num. 16.* posse toties quoties confitetur, absolui, etiam si nullus appareat profectus; eo quod sine illo possit esse verum propositum: sicut est in ijs, qui venialia semper afferunt eadem. Verùm id probare non ausim, nec videtur esse per ratio. Vide *Konin d. 2. dub. 14. Dian. p. 1 tr. 7. resol. 55. & p. 2. tract. 2. Misc. res. 45. & p. 3 tr. 4.*

X. Absoluendi sunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet discedere nollunt, eo quod sine maxima difficultate nō possint, parati interim media præscribenda adhibere. Ratio, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoq; stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat, se vnum, vel plura peccata non vitaturum; quia propositum est actus voluntatis, existimatio autem illa, est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessariò cōsequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse, in tali occasione peccata vitare, debet eam deserere, nisi velit perire. Ita *Laym. loc. cit. Card de Lug. loc. cit num. 152.*

XI. Non requiritur dolor sensibilis, sufficit enim intellectiuus, qui cum sit internus ac spiritualis, scrupulosi non sic lè debent angi, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod nullum sentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine nouo dolore ad id accedere; quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d. 20 sect. 4. Bonacin. d. 5 quest 5 par. 2.* Contrarium tamen videtur docere

Card.

Card. Lug. d. 1 i sect. 4. num 37. quod non est improbabile Tamb. lib. 2. cap. 2.

XIII. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem: imò secundùm sententiam saltem tutiorem, quam docet *Laym. lib. 5. cap. 4.* & *Konin.* debet antecedere etiam confessionem (etsi contrarium etiam probabiliter doceant *Vazq. Fill. Fagund. Card. Lug. de pœnit. d. 14 sect. 1. & Gasp. Hurt. d. 6 dif. 5.* apud *Dian.* & *Escob. tr. 7. E. 6.*) Vnde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut si post peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confessionem, dicendo se dolere de peccatis expositis. Vide *Laym. loc. cit.*

XIV. Probabile est, eum, qui paulò ante confessus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *Car. Lug. d. 14. sect. 3. Dian. par. 9. tr. 7. resol. 5.* & 51. & consequenter potest moribũdus propter periculum instantis mortis absolui, audito tantùm vno alterove peccato: & deinde si superstes maneat, auditis reliquis iterato absolui in virtute doloris præcedentis. *Tambur.*

DVBIVM III.

Qualis confessio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat esse integra materialiter.

RESP. Ad confessionem, per se, & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, vt postquam diligentius te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus & latebras, ita loquitur *Trid. sess. 14. c. 5.* explorauer is, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondũ cõfes-

fessa, eorumque numerum, & circunstantias, quæ speciẽ mutant. Patet ex *Trid.l.c.* & est certum. Ratio, quia aliàs nec iudicium Sacramẽtale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis seruari potest.

Dicitur I. *Per se, & ordinariè*: quia per accidens, & extraordinariè, sufficit integritas formalis. Vide *dub. sequenti*.

Dicitur II. *numerum*: intellige certum, qui si non constet, dici probabilem, addendo, *plus minus*. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit maior. *Fagun. Sanch. Hurt.* cõtra *Regin. Fill.* & *Sà*, qui dicunt verba illa, *plus minus*, tãtùm extendi, ad vnum, vel duo supra numerum indicatum. Sed quamuis hoc sit verum in numero paruo, denario, v.g. non tamẽ in alijs, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habet sensum absolutum, sed respectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quãto fuerit maior, tãto etiam maior verbis istis intelligitur, dũmodò tamen sit paruus, respectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita *Dian. p. 3. tr. 3. res. 194.* ex *Nauar. &c.* Item *Card. Lug. d. 16. n. 94.* Quòd si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno. Vid. *Fil. tom. 7 tr. 7. cap. 4. Dian. p. 3. tr. 4. res. 94. Gasp. Hurt. d. 9. dif. 5. Card. d. 16 n. 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit, quod docet *Suar. Konin.* & alij, etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggrauant (hoc est, quæ iuxta cuiusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) ex explicandas, ob rationem allatam in responsione. Contraria tamen sententia, quãm ex *D. Thom. Sylu. Nauarr.* docet *Vazq. Reginald. Bonacin. Cardin. Lug. distinct. 16. sect. 3.* etiam probabilis est, & tuta: saltem si excipias. 1. Gradus consanguinitatis, in incestu. 2. Quantitatem furti, iniuriæ, &c. quæ egent satisfactione;

ctione. 3. Quando vno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum; quia tunc solent plures actus fieri. Vide *Reginald. loc. citat.* 5. Peccatum inter Confessarium, & pœnitentem. Vide *Fill. de imped matr. cap. 5.* 6. Si circunstantia inuehat censuram, vel reseruationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem, à Confessario prudenter interrogetur. *Vnde resolues.*

I. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & cæteris circunstantijs. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotijs adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, maiore diligentia plura se reperturum. *Bonacin. tom. 1. distinct. 5. quæst. 5. Layman, lib. 5. tract. 6. cap. 8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum ceteris id memoratum fuisse. *Dian. part. 3. tr 4. res. 107.* ex *Sanctio.*

II. Examen hoc à Confessario potest suppleri quod tamen *Suar.* reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile ferê sit, vt quis repente rogatus omnia recordetur; & tantûm admitti in rudibus: quos etiam monet *Sà*, verb. *Confessio*, bona fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. Vide *Fag. Dian p. 3. tr. 4. resol. 89.*

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, vt contra *Bonac.* docet *Suar Vazquez*, & alij. Imô *Sotus* dicit; id non consulendum, ob periculum evulgationis. Meliûs tamen *Laym Kon. in.* & alij, asserunt suadendum esse, dûmodô vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

IV. In-

IV. Inualida est confessio non integra, ex ignorantia, vel neglig entia mortaliter culpabili, vt verius docet *Suar.* & alij communiter, contra *Sotum*, & *Canum*, quia *Trident.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati, per se loquendo, si quis subinde grauius lapsus id alteri priûs cõfiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantûm (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen ea occasione, maneat in mortali occasione peccandi, aut ideo circumeat (vt liberiûs peccet; tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum atritionis, confessio erit nulla. Ita *Fill. Laym lib. 5. tr. 6. Card. Lug. d. 16. n. 57.*

VI. Ex circumstantijs minuentibus, illæ tantûm explicandæ sunt, quæ vel omninò tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v. g. si die veneris ignorans comedisset carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confessarij, saltem quoad speciem.

VII. Ad seruandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, vt dubia (loquendo de dubio propriè dicto) sunt aperienda, vt docet *Suar. in 3. par. tom. 4. d. 22. sect. 9. num. 7. Sanch. Dian. Card. Lug. d. 16. num. 63. Bonac. d. 3. q. 5. sect. 1. par. 2. dif. 4.* & alij commun. contra *Kon.* Ratio, tum, quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari, at dubia sunt vt dubia in cõscientia; tum quia in negotio salutis, & medio ad hæc necessario, non tam habet locũ illud axioma. *Melior est conditio possidentes*, quàm hoc: *In dubio tutior pars eligenda est*. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratũ peccatum, soboritur aliquod dubium, si aliâs soliti sint solicitè confessionem instituere; quia non est dubiũ prudens.) Quod si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum, docet *Tamburin. & Sanch. in mor. cap. 10. num. 69.* Dubitat tamẽ *Card. Lug. d. 16 sect. 2. num. 79. & 91.* suadetque id vt se-

cu-

curius. Vide Dian part. 3. tr. 4. resol. 10. & 107. Si verò peccatum confessus est, vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri, vt dubium. Lug. Tamb de exped conf lib. 1 cap. 1. quidem censet etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monet autem Suar & Tambur loc. citat. si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum ... vt addat aliquod certum ex aliàs confessis. Quod si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

RESP. Etsi ad hoc sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modò sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo hic, & nunc potest fieri; etsi postea debeas si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunque quis ad materialiter integrè confitēdum physicè est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinū non obligat ad impossibile. Vnde possunt in sequentibus casibus absolui. 1. Mutus etsi vnum tantum, vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit Confessario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius est, vt communiter docetur, contra Caiet. Nauar. & alios. 2. Surdus qui non potest omnia explicare. *Layin lib. 5. tr. 6 cap* 8. 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque Confessarius linguæ ignarus, neque interpres haberi possit;

sit;imô etsi adsit interpres; non enim tenetur per eum confiteri,vt docet.*Suar.Vazq.Dian.* nisi fortè in periculo mortis in quo aliqua minora confiteri sufficiet. Vide *Card.Lug.d.*15.*n.*61.4.Moribundus,vsu linguæ subitô destitutus,si petat absolui,ac det signa doloris, vel antè dederit coram alijs;modô id fecerit in ordine ad Sacramentum,quod de quouis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu,si(saltem coram ipso infirmo) siue ab vno,siue pluribus,mediatis,vel immediatis testibus detur testimonium,Sacerdotem non tantùm posse , sed probabiliter etiam teneri absoluere (saltem sub conditione) docet *Dian.& Card.Lug.d.*18.*n.*84.*&c.* ex multis alijs.Item *Bonac.* citans declaratio nem Cardinalium pro se,& *Præp.quæst.*4.*dub.*5.&c.eo quod sic,& ægri necessitati,& reuerentiæ Sacramenti consultatur. Dixi *saltem*,quia *Tambur.lib.*2.*exped.conf.* citans *Konin. Præpos.*& *Lug.*docet,posse,& debere absolui absolutè,etsi sit absens,qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit,nullo modo absoluendus est,cum actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio:licet enim recentiores quidam, vt *Tambur.de exped.conf lib.*2 *cap.*10.citans *Homobon.*& *Molfes.* Item Phil.*Seruius in amico fideli,part.*3.*cap.*1.*Anton.de lit.Barthol.de S.Fausto,&c.*censeant posse , imô debere absolui sub conditione,dummodô aliàs probè,&Christianè vixerit,eo quod præsumi possit interius elicuisse contritionem,idque *Dian.part.*4.*tom.*4.*resol.*92.& *part.*9.*tom.*6.*res.*20.ex alijs 12.iudicet probabile;ab alijs tamen meritô reijcitur,vt *Suar.Vazq.Kon.Mercer. Lugo,d.*17 *sect.*3.*Mald.&c.* ipsoque *Dian.l.c.*& alijs 11. apud *Auersam*: quia deest omnis externa confessio,quâm esse partem essentialē huius Sacramenti,constat ex *Trid sess.*14.*Can.*9 & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest,vt suppono. Vide *Lug.l.c.Auers q.*10.*s.*18.vbi notat,absolutionē, quæ ijs,qui inscripti sunt Societatē Rosarij, solet in infirmi-

firmitate impendi ſine omni confeſsione, non dari tanquam Sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, ſed ad Indulgentiam, & remiſsionem pœnæ conſequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel Confeſſario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè cõfiteri, nec hũc audire patiatur, ſufficit integritas formalis. Ratio, quia tũc materialis nõ eſt poſsibilis moraliter; quod valet ſequentibus caſibus.

1. Si pœnitens, v.g. Infirmus, vno alterove peccato dicto deficiat, vel ſit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur Viaticum, deprehendatur multas confeſsiones feciſſe inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem abſolutionis. *Gran Zamb. Dian p. 5. tr. 3. reſ. 75.*

3. Si ipſe Sacerdos in periculo conſtitutus videatur ante moriturus, quâm pœnitens abſoluatur.

4. Si tempore peſtis, prudentum iudicio moraliter certum periculum ſit, ne Confeſſarius inficiatur; qui ſi tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel ſit multitudo moribundorum, v.g. in naufragio, nec poſsint omnes audiri. In quo caſu poſſent etiá omnes ſimul, dicto vno peccato, quod minus infamat (vel etiam ſecundûm quoſdam ſi aliter fieri non poſsit, dicendo in genere ſe eſſe peccatores) abſolui dicendo: *Ego vos abſoluo, &c.* Vid. Sà, verb. *Abſolutio*, & Kon. de ſacr. d. 7. dub. 9.

Tertia. Quando ex confeſsione certi peccati, vel circunſtantiæ, timetur meritô graue damnum proprium, vel alienum, ſiue confeſſarij, ſiue alterius, corporale, vel ſpirituale; poteſt id reticeri. Ratio, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat, cum tanto incommodo, quod tantum eſſe poſſet, vt peccares confitendo, verb. grat. 1. Si Sacerdos certum peccatum ſit reuelaturus (intellige cum Kenin. Card. Lug. d.

2. num. 527. quod pœnitens ipse non teneatur reuelare, si sciat, verb. grat. mulier, ex certo peccato, sibi vel Confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculũ, vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v. g. ob communionem annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda. Vide Filliuc. tract. 27. capit. 6. Card. Lug. loc. cit. Vbi monet, talia damna aut pericula non facile fingenda esse, & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circunstantiam non possit confiteri sine violatione sigilli, verb. g. si malè absoluisses simoniacum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facile inde posset conijcere, quisnam ille esset.

Ex omnibus supra dictis sequitur, excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo *infra*, & *Laym. l. 5. tr. 6. c. 12.* 2. Scrupulosum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos absoluit ante finem, nolens omnia audire; vt habet *Bon. hic.* 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, se scire in genere, quòd peccauerit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati; etsi tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita *Konin.* & *Laym. l. c.* contra *Sotum*, & *Medin.* 5. Eum qui extremè rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem sciat dicere; qui etsi speculatiuè loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit, sed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym. loc. cit.* 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione, v. gr. si peccasses cum matre, vel sorore, quam Confessarius nosset (tunc enim si alium Confessarium non potes habere, quem aliàs adire tenereris) sufficeret imò deberet dici, quòd animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel incestum com-

commisisses, reticendo gradum primum, vel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicis; cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occasione. Ita probabiliter *Nauar. cap. 7. Ban. Cau. Valent. Præp. hic, dub. 6. Gam.* &c. Ratio est, quia quādo duo præcepta diuina concurrunt naturale & positiuū, quæ simul seruari non possunt, preferendū est naturale, quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill. Suar. Vazq. Less. Car. Lug. art. 16. n. 394. Hurt. Kon.* & alij commun. Vnde talis saltem nō tenebitur tacere id peccatum, ne cōplicē infamet, nisi commodè possis (quod *Card. Lug.* extendit etiam ad non complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque Confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset. tunc enim infamia ista non tanti æstimatur, eáque sibi imputet, qui peccauit. Conferendū tamen est commodum directionis, cū infamia. Ratio supradictorum omnium, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra. *Laym. cap. 8. Lug. par. 1. cap. 3.* vide *Dian. part. 4. tr. 4. res. 6. ... & p. 1. tr. 7. res. 40. Less. lib. 2. cap. 11. d. 11. Tamb. de exp. conf. lib. 2. cap. 9. §. 2.* vbi docet probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit à tali amico, vel docto Confessario, possit ei confiteri etsi alium habere posit.

ARTICVLVS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessionis?

Respond. Præter integritatem sunt tres.

Prima. Vt sit vocalis, scilicet ordinariè, idque propter vsum, & praxin Ecclesiæ grauiter obligantem, nisi subsit iusta causa, vt impotentia, siue physica, siue moralis, quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliove signo, verb. grat. si quis ob anxietatem loqui nequeat, ...

sit: aut puella supra modum verecunda, aliter se nõ possit explicare, quã scripto, quo â Confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vazq.* C. *Lug.* Lay. *lib.* 5. *tr.* 6. *n.* 3. Imò qui aliter non potest, tenetur iuxta cõmunẽ sententiam confiteri per nutus, aut scriptum, tempore præcepti, etsi id, quoad scripturam, non admittant. *Nauarr. Tol. Sotus Valent.* Dian. extra articulũ mortis. Vid C. *Lug d.* 15. *n.* 87. Similiter suadendum esse surdis, vt confiteãtur scripto licèt ad id nõ teneatur) ne ab alijs audiãtur. Eandemque ob causam eos non interrogandos, nisi de planè necessarijs, ex *Posseu.* docet *Dian. p.* 3. *tr* 4. *res.* 127. & *p.* 5. *tr.* 6. *res.* 5. Vnde resolues hunc casum.

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter nõ absoluitur. *Dian. p.* 3 *tr* 4 *res.* 117. ex *Sylu.* Vide *Fill. t.* 1. *tr.* 7. *c.* 1. *Kon. d.* 6. *dub.* 1 *Suar. d.* 21 *s.* 3. *n.* 5.

Secunda conditio, vt sit secreta, idest, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate; sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij iacent, vel per interpretem fit, nõ obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eũ, qui in articulo mortis dubitat de contritione: ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian part.* 3. *tr.* 4. *resolut.* 29. *&c.* Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea cõfiteri publicê, vel per interpretem; quia peccatorum oblitorum confessio tantum obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. Vid. *Laym cap.* 6. *Dian p.* 3. *tr.* 4. *resol.* 128 & 129.

Tertia conditio vt si vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali, & necessaria; quia aliâs in re graui decipietur iudex; neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera:

sum

tum, quia falsitas signi in accusatione circa materiā accessoriam, non facit sententiam irritam: tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita *Nauarr. Suar. &c.* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum. 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v. gra. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali; quod tamen mortale graue erit, si id facias non dādo aliam materiam, cum sic formam reddas irritam, & Sacramentum; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita *Suar. Fill. tom. 1. tr. 7. cap. 4. Laym. lib. 4. tr. 6. c. 8. Dian. p. 3. t. 4. res. 96.*

II. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Vt cōmuniter docetur cōtra *Sylu.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. Si neges vel mentiaris circa peccata aliàs ritè absoluta, quando Confessarius, vt Iudex, vel medicus de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentem cōfessionem interrogat. *Lug. d. 14. s. 10. Tamb lib. 2. cap. 10. §. 2.* secùs si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV.

Quando confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

RESPOND. I. Id contingit ex duplici capite. *Primò*; ex parte Confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certè impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiauit; vel non intendit absoluere; vel peccatum nullum intellexit.

 Dico;

Dico, *nullum*; quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita, vt cōtra *Sylu. Ant. Nauarr.* & *alios*, docet *Henriq. Laym. lib. 5. tract. 6. cap. 9. Dian. part. 4. tr. 4. res. 198.* Addo *sine culpa*: quia si semidormienti mala fide confitearis, peccas, & confessio est inualida, ideoque repetenda, *lib. 1. cap. 10. §. 3.* Denique addunt aliqui cum *Tol.* si Confessarius indoctus non potuit discernere mortale, & veniale, inualidam esse. Verùm id *Suar. Laym.* & alij passim reijciunt, & quidem, etiam si Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale; ideoque confessionem bona fide tali factam, non esse opus repetere. Ita, & *Henriq. Sanch. 1. mor. c. 10. n. 69. Dian. part. 3. tr. 4. res. 111.* contra *Vazq.* Dixi, *bona fide*: quia si mala fide, v.g. quia quæsiuisti talem Confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere: cum enim actu peccaueris dum confiteeris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tambur. lib. 2. cap. 10. §. 3.* Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua nō percepisse (siue propter somnum, siue distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si breuis fuerit; quia de singulis prudenter potes dubitare; si autem lōga fuerit, ait *Tambur. l. c.* non teneri, ob rationem contrariam: & satis esse confiteri, quod dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò, Inualida est ex parte pœnitentis si fuit excommunicatus de quo infra; si mortale tacuit, vel de eo se falsò accusauit: si mortaliter negligens fuit in examinanda cōscientia: item si non fuit attritus (quod patere solet inde, si sponte quæsierit Confessarium surdum, indoctum, cœcum, &c. Vid. *Sanch. l. c.* si nolit tollere occasiones, &c. Vid. *Dian. p. 4. tr. 4. res. 201.*) quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp.

Resp.II. Si confessio apud eundem Confessarium iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodò is eorum recordetur, saltem in cōfuso, aut statusac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ à se impositæ, vt docet *Vazq. Tol Lay. Sà, Dian. p 3 tr. 4. resol. 123.* Imò si nihil horum, sed tantùm, quod sibi confessus fuerit, recordetur, validè, etsi illicitè, absoluturum putat. *Laym. & Dian. l. c.* Idem absolutè docet *Gran. & Mercer. in 3 p. q. 9. n. 1.* cum quibus *Dian. p. 5. tr. 14. resol. 51.* se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp.III. Rarò obest defectu ex parte Confessarij, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat; quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab ijs, à quibus, se bona fide absolutum putabat. *Vnde resolues.*

Is qui à puero peccatum aliquod graue, v. grat mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullum, non ideò tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, vt docet *Bonac. Sat. ch. tom. 1. lib. 1. cap. 16. Vazq in 3. tom. 4. q. 92. Sanch. Laym. hic, cap. 9.* addens, si simplex rusticus qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is validè sit absolutus, cum onere, vt cū melius cognouerit, omnia subijciat clauibus, si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, vt tunc disponi nō possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima cōfessione factis, cum obligatione, vt melius faciat. Ita *Laym. l. c cap. 9 num. 4.* Vide *Dian. par 3. tract 4 resol. 108.* vbi addit ex *Nauarr. Sylu. Bella, Vazq. Reginal. tom. 1. lib. 6 cap. 5 sect. 3. n 153. & Ioanne Sanctio*, etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale, v. gra. mollitiei (vel numerum, aliamve circunstantiam necessariam) omiseris, non ideo teneri repetere confessiones intermedias: bona fide, & legitimè factas (in quibus ex naturali obli-

uione defectum illum non fueris confessus) cum validæ fuerint, & maneant validæ.

DVBIVM IV.

De satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas, & quantitas?

RESPOND. I. Satisfactio, seu pœnitentia á Confessario data est necessaria necessitate, non Sacramenti, sed præcepti: ideoque Confessario regulariter imponenda est (secundûm *Suar.* & *Regin. tom. 1 lib. 7. num. 12.* sub mortali. *Card* tamen *de Lug.* concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccare, vt vid. *d. 25 n. 47.* v. gr. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungenda, eius enim voluntariam omissionem venialem tantū esse. Ita etiam *Dian part 6 tr. 6. resol 44.*) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est, pars Sacramenti, non essentialis, sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & maiorem vi Sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris, tum ex *Trid. s 14. c. 8.* tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem Sacramenti: & tam vindicare, quàm mederi. *Bon t. 1. d. 5. q. 5. §. 3. p. 2.* Vnde resolues.

1. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat, v. gra. Si pœnitentem vehementissimè contritum, aut aliter satisfecisse aduertat. *Caiet. Nauar. Suar. Reg Bonac. de pœn. d. 5. q 5. s. 3. par. 2. n. 1.* & *2. Esc. c. 6. n. 41.* Cum verô id rarô, vel numquā cōstare satis possit, tutius est, aliquam semper iniungere, vt rectè monet *Car. Lug. d. 25 s. 4. num. 48.*

2. Si

2. Si pœnitens sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valdè debilis; cui tamen prudenter iniungi leuem, saltem pœnitentiam; v.g. percussionem pectoris inuocationē Nomine *Iesv* (saltem corde) aliosve pios motus, vel vt per hæredes sacrificia, eleemosynas, & similia pia opera curet, monet *Suar. Laym.* & *Bonac. loc. cit.* & *Nauarr.* qui addit, posse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem; quod tamen *Bonac. loc. cit.* nō probat, cum fieri posit, vt id valde angat infirmum, timentem se non ritè satisfacere. 3. Quando scrupulosus sæpius intra eandem horam redit cum nouis culpis: quia supponitur satis imposita in præcedentibus. *Tamb. lib. 4. cap. 1.* ex *Fagund.*

II. Etsi Confessarius peccet ex communi, si pro magnis peccatis valdè paruam pœnitentiam imponat: excusari tamen eum posse, putat *Dian. p. 3. tr. 4. resol. 92.* si addat illud: *quidquid bonis feceris, &c.* Verū hæc regula vniuersaliter admitti non potest, vt bene notat *Card. L uo, d. 25. num. 57. Konin. Tan. Palaus,* &c. contra quos *Dian.* pro se citat, *Bauni,* & *Leand. p. 6. t. 7. resol. 5.* & *par. 9. t. 9. resol. 54.* & ab alijs non immeritò reijcitur, eo quod verba, vt potè merè de precatoria, non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad eficaciam Sacramentalem. *Auers. q. 13. sect. 7.*

III. Minor iusto licitè datur ex causa, qualis v. gr. est magna contritio. 2. Fragilitas animi, vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tēplus Iubilæi, vel Indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Laym.*

IV. Non potest iniungi. 1. Ingressus Religionis, vt docet *Sà,* verb. *Satisfactio* quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis: aliàs interdum pro publico peccato, potest & expedit.

V. Etsi posit, & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, iniungi opus aliàs debitum, seu

præceptum, v.g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vazq. Laym. lib. 5. tr. 6. cap. 15.* & alij. Vnde si scrupulosius sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua consitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam nouam, cùm opus ante debitũ posit iniungi. *Bonac. Henriq. Lugo, Dian. p. 6. tr. 7. resol. 6.* contra *Suar. Regin. & Baunj.* Si tamen Confessarius non exprimit, censetur imperasse opus liberum, vt docent iidem, & *Dian. p. 3. tr. 1. resol. 84.* vide *Kon d. 10. dub. 8.* & *Dian p. 4. tr. 4. res. 241.*

VI. Etsi etiam posit iniungi opus internum, vti contra *Marat. & alios*, docet *Konin. Hurtad. & Dian. p. 4. tr. 4. resol. 24.* communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v. gra. oratio, ieiunium, eleemosyna. Nã auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis dubitari potest. *Vega, tom. 2. cap. 64. & Ioannes Sanctius d. 16. numer. 1.* negant. Affirmant probabilius *Turrian. de pœnit. d. 37. dub. 4. Card. Lug. d. 35. sect. 5.* Vide *Dian. tr. 4 p. 3. res. 54.*

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere, v.g. nimia corporis afflictione, vel abstinentia aliqua vice à cõmunione, ad promouendũ maius bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet *Salaz. Lug. Dian. &c.* cum *Auersa, q. 13. sect. 3.* contra *Ioan. Sanctium.*

VIII. Etsi posit immediatè post absolutionem adhuc iungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij. Vide *Dian p. 3. t. 4. res. 136. & p. 5. t. 13. resol. 36.* vbi ex *cap. fin* & *Ochag.* docet, etsi consuetudo habeat, vt ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Reso. II. Pœnitens communiter tenetur sub graui obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare, & implere, vt habet communis contra *Caiet. Syluest. Nauarr.* Quorum sententia ad hoc saltem seruiet, vt nemi-

neminem non absoluum dimittas, si vel leuissimā subire velit, vt notat *Sot. & Regin. lib. 7. cap. 2.* Vide *Dian. p. 3. t. 4. res. 51. & par. 2. tr. 15 res. 52.*

Dixi I. *communiter*, quia probabile est quod docet *Laym. lib. 4 tr 6. c. 15. Suar* & *Dian. p. 3 tr. 4. res. 136.* contra *Kon. Henr. & alios*, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus. 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra *Henriq.* & *Fagund.* 2. Si pro mortalibus aliâs confessis. 3. Omissionē partis non grauis, in confessione mortalium, vel etiam omissionē totius si leuis sit, v. g. vnum Miserere. *Kon Regin. Fag.* cum *Dian. p. 3 tr. 4. res. 101. & p. 6. tr 8 res. 46.* 4. Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pœnitentiam liberè & sine omni obligatione, vt probat *Suar.* hic, *d. 38. sect. 7. Henriq. Fill.* F*agund. Tann Konin. de Sacram. d. 10. dub 8 num 65* contra *Turr.* & *Vazq.* potest etiā sub leui tantùm imponere. Vide *Dian p 3 tr. 4. & p. 4 cap. 4. res. 82.* 5. Eum, qui lucratur Indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ (nisi medicinalis) docet *Dian. p. 5 t. 12. res. 3 & p. 9. tr. 6 res. 36.* ex *Tan. Granad. Lug. &c* contra *Valent. March. & aliis.*

Dixi II. *Si rationabilis sit*: quia si iusto sit grauior, ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pœnitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docet *Suarez, Koning. Layman.* Imò ad eam non obligabitur, si omninò iniustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt is qui sibi culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *Konin. Laym. Diana, part. 4. tract. 1 resolut. 241.* contra *Richardum* & *Syluest.* qui putant talem confessionem esse repetendā, quod præter citatos, negat etiam *Cardin de Lug. numer. 87.* ex *Vazq.* docens, talem satisfacere, si confiteatur il-

Iud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde resolues.*

I. Is, qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis, probabiliter quidem satisfacit præcepto, cum impleat eius substantiam: peccat tamen, sed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dian. loc. cit.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ (quem tamen, obice remoto recuperari docet, *Nauar. Tolet. Caiet. Dian. p.* 3. *tr.* 4. *res.* 85. *Fagun. Suar.* &c.) vnde quam primum est implenda, potestque grauiter etiam peccari nimiũ differendo, quod ex varijs circunstantijs iudicandum. Vide *Dian. p.* 2. *tr.* 15. *res.* 53. *p.* 5. *tr.* 13. *resol.* 38. Non esse autem graue, seu mortale, si nõ differat vltra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dian.* Imò posse differri per annum (hoc est quamdiu non tenetur ad nouum Sacramentum Pœnitẽtiæ) vult ipse *Dian. p.* 9. *tr.* 7. *resol.* 57. ex *Amico, Leand. &c.* nisi tamen pœnitens dubitet, an postea possit implere; eo enim casu teneri quã primũ commodè potest. Similiter non esse mortale, si obligatus ieiunare feria 6. differat in diem sequentem, vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6. vel 8 dies, affirmat *Dian. loc. cit.* ex *Palao*, præsertim ex causa aliqua tametsi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impositam sub conditione hac *si iterum labatur*, nec teneri acceptare, nec implere, eo quod Confessarius, nec Iudex sit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet *Diana, p.* 6. *t.* 7. *resol.* 49. ex *Palao, Trull. &c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auers. q.* 13. *sect.* 4. Quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis sub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præscriptum, non ideo de obligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit, vel qui per se non potest vt docet *Reginald. Fill. Fagund. Dian part. tr.* 4. *resol.* 141. hic tamen non te-

no-

netur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant vt habet *Sà*.

V. Non necessariò impletur ante communionem.

Quaeres. Quis pœnitentiam possit commutare, & quomodo?

Resp. I. Ex iusta causa, quiuis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra *Sotum*, & *Vazq* saltem si peccata non sint reseruata: imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, vt habet *Fernand*.

Resp. II. Sine noua Sacramenti administtatione, potest id solus Sacerdos, qui iniunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tâm breui, vt moraliter idem iudicium censeri possit, v.g. intra hebdomadam. *Henriq & alij* 4. imò etsi post longius interuallum. *Lug. Auersa*. & *Dian. p. 6. tr. 6. res. 46* & *p. 9. tr. 6. res. 57*. contra *Palaum*, *&c.* Ratio, quia Iudex incognita causa non potest ferre sententiam. Ita *Sylu. Suarez, Konin. Laym. Fill. Reginald. Fagund.* & *Card. Lugo*, contra *Nauarr. Henriq. Tolet. Sà, Rodrig. Beia. Valerum, Dian. part. 3. tr. 4. resol. 53 & part. 2 tr. 1. miscel. res. 53* qui dicunt etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis (*Dian.* enim *loc. cit.* pro ea adducit 14. Authores, dicitque esse vsum, siue praxin Cõfessariorum) & Confessarijs posse seruire, quando pœnitentes difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert: præsertim si ex cõfessione (nam in ea, & non extra debet fieri) aliorum peccatorum, & ex presenti statu pœnitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagund. p. 2. lib. 9. cap. 4. num. 22. Car. Lug d. 25. sect. 6 n. 107 & 109*.

Resp. III. Ipseque pœnitens non potest commutare pœ-

pœnitentiam, etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanch. 4. mor. Kon d. 10. d. 12 n. 13. Regin & alij*, etsi contrarium probabile dicat *Dian. p 3. t. 1. resol. 53.* & *tom. 1. tr. 4. resol. 53.* ex *Portel.* & *Villalob.* Sed hoc *Turr* tem erarium, *Card. de Lug.* cōmuni Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit, *d. 25. sect. 6. num 75.*

ARTICVLVS II.

De satisfactione per Indulgentias.

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

RESP. I. Indulgentia est gratia, qua certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis (nō autem culpa) extra Sacramētum, sacrificium, & martyrium, per applicationē satisfactionum Christi, & Sanctorum remittitur: idque vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ, vel nudæ solutionis, erga non subditos, vt defunctos, & catechumenos, quibus proinde tantum dantur Indulgentiæ per modum suffragij. *Suar. Konin. Fill. Sanct. arel. Bon. d. 6. q. 1 p. 1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ requiritur causa pia, & rationabilis, eaque vt habet sententia communior *Suar.* & *aliorum* proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltem secundum concedentis prudētem æstimationem pensandam, nō ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. *Ita Auth. cit.*

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones. 1. Vt si baptizatus. 2. Vt sit subditus

tus concedentis. 3. Vt non sit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis; quia hæc priuat communione bonorum spiritualium. 4 Vt si in gratia, saltem tunc, quando opus præscriptum completur; quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctũ, moraliter totum, & integrè impleatur. 6. Vt opus præscriptum sit honestum, saltem ex obiecto; nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circunstantia graua (vt docet *Suar* & alij *communiter*, contra *Kon*) saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, vt limitat *Laym.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris; quia ratio iniuncti operis, est assecuratio finis intenti à Pontifice. Vide *Laym. Ennac. d. 6. q. 1. p. 5.* Vnde resolues.

I. Indulgentijs etiam frui potest, qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; nec, vt habet *Sà*, ante notitiam reuocationis.

III. Etsi intelligendæ sint, vt sonant; cum tamen sint gratiæ, largè sunt interpretandæ (nisi sint de pœnitentijs iniunctis, vt ex *Henriq &c.* notat *Amicus, dist. 20. num. 77.*) seruata tamen verborum proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundum *Sà*, exspiret, quando semel est accepta. Contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarij, aut alterius ministerium. *Quintanad. in append. tract. 9. d. 3.* Expediet tamen moribundos ad inuocationem Nominis IESV, & MARIÆ, sepius excitare, simulque in memoriam reuocare intentionem lucrandi istas Indulgentias. *Ibidem d. 4.* Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta, posse (siue intuitu eiusdem concessionis, siue diuersarum) toties lucra-

ri;

ri, quoties Nomen Iesv repetierit, vel præstiterit opus requisitum. *Ibid. d. 6.* ex *Suar. Granad.* &c. Sufficit autē ad eas lucrandas quoduis tēpus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ad ipsa morte ab sit. *Ib. d. 5*

V. Possunt moribundi plures Indulgentias plenarias, ob plures titulos concessus simul lucrari; v. gra. quia habent plura Rosaria, vel grana, Cruces, imagenesve, quibus sunt applicatæ, vel titulo suæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodò non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda. *Quintan. in append. tr. 9. d. 4.* idque etiamsi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ibid.* ex *Lugo*, *Dian.* & *alijs 6.* contra *Rodrig. Trull.* &c.

VI. Requiritur autem moribundus Crucem, granum, Imaginem, &c. secum habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur; & quidem vt tutius, ac certiùs obtineat, eius habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat. Non tamen est necesse, vt collo appensa brachio obuoluta, manuve apprenhensa sint (etsi aliquo horum modo eum habere sit tutius) sed sufficit esse in lecto, vel iuxta moribundum; licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur.) Sufficiet etiam habere commodatu, seu quoad vsum (præsertim sit in ipso indulto exprimatur, vt in Caroli Borromei, & quinque Sanctorum sit.) Neque necesse est retinere, donec exsperiret (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque Nomen Iesv (si hoc requiratur) inuocare. *Ibid. d. 5.*

VII. Concessæ viuis, non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur; quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore, posse sæpiùs obtineri, repetendo opera præscriptas; v. grat. eodem die, nisi addita sit restrictio; quia fauores

sunt

sunt ampliandi. Ita *Henriq* & *Rodrig*. Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptam. Vide *Card. de Lug. d. 27. sect. 6.*

IX. Etsi consultum sit, vt opera omnia fiant in gratia: id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessarijs, vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter nō requiritur, vt sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito, Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita *Escob. tract. 7. E. 5. cap. 7. n. 45.* ex *Suar.* & *Prap in 3. par. q. 14. dub. 10. n. 93.* Contrarium tamen docet *C. de Lug. d. 17. n. 75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis; quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum; qualis est: v. grat. eleemosyna, præscripta pro redemptione captiuorum, etsi fiat cum aut in peccato (modô aliud opus ei iniunctum, & præscriptum, in gratia fiat. Vide *Car. de Lugo, d. 27. num. 84.*) non autem oratio, præscripta ad placādum Deum, si ipsamet sit peccatum ex mala circunstantia, vti nec ieiunium, si te inebries: item nec visitatio Ecclesiarum, sine vlla deuotione. Ita *Laym. Bon.* & *alij*.

XII. Possunt vno, & eodem opere, plures Indulgentiæ, diuersis vijs concessæ, lucrifieri, si opus sit æquè vtile ad finem vtriusque Indulgētiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v. gra. ieiunium, vel communio. Ita *Prep.* & *Laym.*

XIII. Non lucrantur Indulgentias. 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia, siue totum opus præscriptum, siue notabilem eius partem omittunt, v. g. si puer, vel senex non ieiunet, nisi tamē ob grauem difficultatem hoc

opus

XVI. Probabilius est, eum, qui tantum partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi tâm parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita *Bon. p. 5. ex Nauar. Suar Kon. &c.*

XVII. Cum præscribitur, vt visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet *Sà, Bon. p. 1. Suar. Rodr. Dian.* Limitat autem *C. de Lug.* si fit tali loco & situ, vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria, *d. 27 n. 98.*

XVIII. Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri, vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ. *Bonac. loc. cit.*

XIX. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpa, etiam veniali, liber sit, quando vltimum opus explet. Vnde consultum est, vt communio sit vltimum. Vide *Lajm.*

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo?

RESPOND. I. Indulgentia alia est totalis, siue plena, plenior, plenaria, plenissima quæ non tantum pœnitentiam iniunctam per Confessariũ, vel Canones, aut secundum hos iniungi debitam, sed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt â Iubilæo, nisi accidentaliter, priuilegiis quibusdam, vt quod in Iubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reseruatis, & censuris, & quôd Confessarius quauis approbatus posit eligi, vid Sà, vid. *Ind Bon d. 6. q. 1. p. 2.*

Indulgentia alia est partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum: item Septenæ, quadragenæ, carenæ, item tertia partis peccatorum; per quas non significa-

tu.

tur tolli tantam durationem Purgatorij, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua, secundum Canones olim imponi solitum. Porrò, quando Indulgentijs plenarijs adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundum diuersas sententias, vel ad diuersos concedentes referendum est, vel facit ad cautelam, vt si fortè causa indulgẽtiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos: vel vt adiuncta concedatur pro alio tempore, actione, & loco, vel denique, vt ea per modum suffragij possit alijs applicari. Vide *Bell. c. 9.*

Resp. II. Circa Iubilæum notanda sequentia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra Vrbẽ omnes Indulgẽtiæ plenariæ, quoad viuos etiã in carceribus (non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra *Laym. lib. 5. tr. 7. c. 8. n. 2.* docet *Bonac. d. 6. q. 1. n. 2.* ex declaratione *Vrban. VIII.* facta anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v. g. absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ, cõmutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quàm Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorum, v. g. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantum suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henr.* & apud *Dian. tom. 1. tr. de Bull. Cruc. Fill. Bon. l. c.* Benz. & denique *C. de Lug. d. 20. sect. 8. num. 145* ex declaratione Vrbani VIII. anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trid. sess. 24. cap. 6.* absoluendi, & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis; item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis cõpetunt. *Zerola,* verb. *Annus S. §. 4. Quint. in Append. tr. 8. d. 16.*

2. Etsi

2. Etsi probabile sit, quod docet *Nauarr.* sæpius lucrifieri posse Indulgētias intra Iubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamē verius est, quod *Congregatio Cardinalium* declarauit, vt habet *Bon.* (ex *Suar. Sanch.*) *d.6.q.1.par.5 n.31.* qui tamen affirmat, in anno Sancto posse obtineri toties quoties opera præscripta præstantur, idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc. 1. qui Sabbato ante primam Dominicam confitetur, vt habet *Laym. Bonac.* & praxis fidelium. Item, qui confitetur, & communicat vltima Dominica, claudente Iubilæum. Cetera tamen opera debere fieri ante, & quidē intra vnam hebdomadam, docet *Cardin. de Lugo, d.27 numer. 195.* contra *Bonacin. q.1. part 5.* 2 Qui ordinem inter opera præscripta non seruauit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolui à reseruatis, & commutari vota; posteà verò extra tempus Iubilæi absolui ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari; imò potest postea omnia facere Cōfessor finita confessione, quæ ante quia cœpta causa manet potestas delegati, donec finiatur. Ita *Sâ, Confess. lib. 2. cap. 40 dub. 16 Bonac. Laym. Sanch lib. 4 cap. 54 Dian. tom. 2. Misc. resol. 11.*

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, potest alibi dum ibi durat, lucrari. *Sanct. Vgel Dian. part 3. tr. 4 resol. 151.* Imò etiam in patria, si tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Botten. Dian. loc. cit.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilæa, quorum singula confessionem, & communionem requirunt, non opus est bis confiteri, & communicare, dummodò perseueres in gratia: alia tamen opera repetēda sunt. *Turr. par. 2. d. 31. dict. 64.* Vide *Dian par. 4. tr. 4. resol. 166.*

CAPVT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quis sit Minister?

RESPOND. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo (saltem respectu sæcularium) & habens iurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur, ex *Ioann.* 1. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis, &c.* Ratio secundæ sumitur, ex *Trid. sess.* 23. *cap.* 15. *de reform.* vbi decernit, nullũ posse audire confessionibus sæcularium, nisi habeat Beneficium Parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi *respectu sæcularium*, quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutasse; vnde ij cuius, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri intellige, quantum est ex vi Concilij; quia *Gregorius XV.* statuit, vt Monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis, ex *Flor.* & *Trid. l. c.* quia absolutio est actus iudicialis qui riquirit subditos *Vnde resolues.*

I. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur â non Sacerdote.

II. Vbi *Trid.* est receptum (secus alibi) nullus Sacerdos etiam Regularis validê absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solum intra, sed etiam extra Diœcesim suam valide delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill. tom.* 1. *tr.* 7. *Reg. Sayr. Dian. p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 146.

DV-

DVBIVM II.

Quid sit approbatio, & à quo petenda?

RESPOND. I. Approbatio non est collatio iurisdictionis; sed tantum publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter prærequisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisditionem recipiendam. Ita *Sanch lib. 6. de mat. d. 28. & alij.* Vnde resolues.

I. Etsi Doctores, & Licentiati, hoc ipso quod promouentur, censeantur, secundum quosdam, approbati à Papa vt notat Sà, verb. *Confessor*: probabilius tamen est, quôd ipsi etiam egeant approbatione, licèt non deceat, vt ipsi, vel Lectores in Theologia, examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit Beneficium Parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

III. Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium, docet *Dian. part. 2. t. 2. Misc. resol. 44. ex Valero.* Et ratio esse videtur, quôd approbatio tantum requiratur in ordine ad iurisdictionem; hãc autem quiuis Sacerdos pro venialibus (vti & mortalibus, à quibus ritè, quis est absolutus) habeat, collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab ijs absoluere possit, vt habet *Bonac. d. 5. q. 7. part 2. n. 8. Vazq. Suar. Card. de Lugo, d. 18. sect. 3. d. 21. n. 1.* vbi docet, ab Ecclesiam *Trid.* non approbatum reddi incapacem iurisdictionis, tantùm in ordine ad mortalia non prius confessa.

IV. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatus, vt habeat Fagnnd. *part. 2. lib. 7 n 42. Sanct. &c. ex declaratione* Cardinalium contra I*elesm. & alios.* Vide *Dian part. 3. tr. 4. resol. 146. & Bon. d. 5. q 7. p. 4 §. 1.*

V. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem nō necessariò requiritur examen, modô adsit iudicium prudens de sufficientia. *Kon. Laym.*

VII. Non sufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter, contra *Nauarr. Henriq. & Diana, tom. 2. tr. 1. resol. 24.* etsi probabiliter cum prædictis docuerit *Kon.* & *Laym.* regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cùm manifestê idonei sint, & â Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, vt habetur *Clementina, dudum. §. statuimus.* Istis tamen priuilegijs *Trid.* & *Vrbanum VIII.* anno 1628. derogasse, notat *Card. de Lugo, de pœn. d. 21. n. 29. & 51.*

Resp. II. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Kon. Reg. Fill.* & *alij*, vel (vt probabiliter vult *Vazq.*) pœnitentis. Ratio, quia est actus iurisdictionis, vel saltē auctoritatiua declaratio: ergo debet fieri â superiore. Porrò nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati, habētes iurisdictionem Episcopalem, vt quidam Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales Ordinum. *Vnde resolues.*

I. Religiosi, etiam exempti debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tēpus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicariū generalem vel alios quoscumque deputatos; quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri, cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. *Nauar. Suar. Vazq.* contra *Vegam.*

V. Epis-

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem *Bonac. Vazq. art. 3. d. 3. Card. de* Lug. *d. 2 1. sect. 3. num. 54.* Sanch. *&c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantûm non extinguitur morte concedentis, sed nec reuocari potest sine iusta causa; ex causa tamē, v. g. mutatione morum, iudicij, &c. potest, vt docet Suar. *Fill. & alij.* Quod si fiat absque causa rationabili. *Konin. Suar.* & quidam alij, censent, reuocationem esse nullam: alij illicitam tantûm. *Fill. tr. 7. cap. 9. q. 12.* In dubio autem, an ex iusta causa reuocatio sit facta; præsumendum esse pro Prælato, docet *Card. de Lug. num. 67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim â sucessore Episcopo, ad examen reuocari, non tantûm sæculares, sed etiam Regulares. Docent tamen quidam, Mendicātes habere priuilegium, vt non posśint reuocari ab eodem, â quo anté sunt approbati, sed contrarium docet *Suar. & C. de Lug. d. 21. n. 61.* & *62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, posśit in alia Diœcesi, sine noua approbatione, recipere iurisdictionem, controuertent DD. ac licêt vtraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen Vrbani VIII. anno 1628. apud *Cardin. de* Lug. *distin. 21. sect. 2. num. 29.* negatiua omninô tenenda est. Vide *Auers. q. 16. sect. 8.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat?

RESpond. Est authoritas aliqua in alium, vt subditū, in quem in foro interno accipit potestatem, distinctam â potestate Ordinis: hæc enim datur per Sacramen-

mentum Ordinis,& omni Sacerdoti,nec tolli potest;il-la per externam concessionem Ecclesiæ,nec omibus Sacerdotibus,potestque ab ijs tolli;ac nisi adsit , inualida est absolutio,ex *Trid.sess.*14.*cap.*7.Est autem duplex,Ordinaria,& Delegata Ordinaria est quam habent ij, qui ex vi proprij officij Curam animarum habent,vt Papa, Episcopus,Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga subditos suorum Episcoporum,tunc tantum,quādo actu visitant) Archipresbyteri,Archidiaconi , Prælati Religionum,Vicarius perpetuus Episcopi,vel etiam Parochi Delegata dicitur,quæ legitimè datur ab habente ordinariam;idque,vel tacitè,vel expressè, vt à Papa pro tota Ecclesia,ab Episcopo pro Diœcesi , à Parocho pro Parochia;hoc discrimine,quod Papa possit dare inuitis Episcopis,& Parochis,non contra. Ac licet exterior iurisdictio exspiret morte delegantis, non tamen hæc interior,nisi successor reuocet , vt docet *Sanchez*, *Suarez*,*Nauarr*.*Koning*.contra *Syluest*.& *Vazquez*. Vide *Laym.cap.*10.*num.*12.Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcunque,á quibuscunque peccatis,in articulo,seu periculo mortis(hæc enim pro eodem sumuntur in iure,vt vide *Diana part.*3 *tract.*4.*resolut.*57 & 71.& 72.) habet ex iure communi quiuis Sacerdos,etiam excommunicatus,& degradatus,si alius desit;quod addo,quia præsente Parocho , vel proprio Sacerdote,id non posse,docet *Vazquez*,*Bonacin*. *Konin*. *Reginald* &c *commun*. licèt contrarium probabile putet *Dian.part* 1.*tr*.3.*resol*.5 & *part* 4.*tr*.4.*resol*.167.ex *Ang*. *Henriq*.*Comit*.& *Sà*,confirmatque *Tamb.de exp. conf.lib.*3.*cap.*7.Ex consuetudine,quiuis toleratus absoluere potest à venialibus,& mortalibus aliàs confessis. Ex priuilegio Religiosi Mendicantes quosuis Fideles absoluere possunt;iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione Ordinarij directa, quicunque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex indire-

cta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Cōfessarium, quales sunt 1. Ex iure, Episcopi omnes, etsi sint tantum titulares: item superiores Episcopis, vt Archiepiscopi, &c. item Prælati ijs inferiores exempti, vt Abbas exemptus (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior (saluis tamen priuilegijs Ordinum.) Vide *Dian. part. 4. tr. 4. resol. 1. & 2.* 2. Ex consuetudine Cardinales (qui etiam domesticis de Confessore prouidere possunt) item Pastores, imò multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæculares, vt docet *Valent. Sà, Suar. disp. 17. sect. 3.* (Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales permittunt statuta) item Reges, & Principes (quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus siue Pontifex, siue Episcopus, siue Parochus concessit. *Vnde resolues.*

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eam delegandi. Excipitur. 1 Nisi hoc ipsum concessum sit. 2. Nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, vt v. g. si cui committeretur officium Parochi absentis, vel minorennis: talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, alteri, ex præsumpta volūtatem Ordinarij, subdelegare posset, non tamē integrum officium. Vide *Laym. hic, lib. 5. tr. 6.*

II. Cum iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tâm â delegato, quâm ordinario, quocunque loco fuerit, vt docet *Sanch. Henriq. Suar. in 3. p. tom. 4. d. 28 sect. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile est, quôd absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere Superiori, vel alteri pro reseruatis (nisi hæc habeant annexam censuram) vt docet *Nauarr. Suar. Merc. Fill. t. 7. cap. 10. q. 6. n. 288, Bonac. d. 5. q. 7. p. 1. num. 13* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt.* Vide *Dian. p. 4. t. 4. resol. 199.*

IV. Improbitas, aut inscitia proprij Sacerdotis, non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandũ est, aut ad Superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neque esse talius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri, docet *Nauar. Vazq in 3.p.tr.4.q.93.art.2.dub.3.Hurt.d.10.diff.15.* Vide *Dian. p.4.tr.4.res.101.&p.8.tr.1.res.86.ex cap. Placuit.de pœnit.dist.6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tolet Sylu. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniustè negat facultatem cõfitẽdi alteri, v.g Parochus cõcubinæ *Dian.p.3,t.4.res.79.ex Henr. & alijs 4.* Verum ista communiter refutantur ab alijs.

V. Etsi grauiter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, nõ tñ præsumere possit, eos iustè petere; si tamen iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docet *Sotus, Suar. Layn* etsi improbabiliter, *Sylu Henriq. Mat. Palud. Richar. Tol & Dian p.3.tr.4.res.79.* putent, quod validè præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio.

VI. Cũm iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij, vel etiam actualis habitationis, hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt vtrobique absolui, vt Scholares, Milites, Mercatores; item vagi & peregrini possunt absolui à Parocho loci, in quo versantur. Vide *Laym hic Vazq &c.*

VII. Validè absoluit is qui audit confessiones, præsente, vel sciente, & non contradicente Ordinario, verb. grat. Episcopo, vel Parrocho, cui constet eum aliunde non habere iurisditionem; quia tunc præsumitur tacitè eam dare; sufficit enim, vt rectè docet *Fillinc. & Fagund prac.2 lib.7.capit.2.* facultas interpretatiua, & præsumpta, modò præsumptio fundetur in signis, quæ in-

in dicent consensum præsentem, vt fit in casu posito (vti etiam, verb. grat. si Parochus qui iam absens est, alias significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quod scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus nō dat iurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. *Diana part. 3 tract. 4. resolut. 68. Sanchez, de matrim. libr. 3. dist. 35. Becan. Konin.* qui addit peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat; qualis est, v. grat. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest; tunc enim licitè absoluit cum conditione hac, si possum, & cum onere (etsi *Salas in 1. tr. 8. d. 1.* hoc onus non agnoscat) aliàs iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale, aliquod adiicere, à quo directè, & cæteris indirectè absoluatur. Ita *Reginald. Suar. Koning. d. 8. dub. 6. numer 43.* Quod si tamen ex probabili ratione dubium resoluat (nimirùm habere se iurisdictionem etsi cum formidine oppositi, absolutè absoluit licitè, vt docet *Suar. & Prep. Car. de Lug. dist. 19. numer. 49.* tum quia tunc practicè, & moraliter est certus: tum quia Papa eo casu dat facultatem vti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, v. g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere iurisdictionem, qui nō est ob censuram, vel alium defectum. *Bon. d. 5. q. 5. sect. 2. p. 3. n. 11. Dian p. 3. t. 4. res. 12.* Quod etiā, si desit titulus coloratus, probabile esse docet *Dian. p. 3. t. 4. res. 12.* ex *Pontio, Molfes. & Sanct.* Item *p. 1. t. 2. Misc. res. 43.* Si quis bona fide tali confiteatur; verùm id communiter ab aliis negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Sylu. Nauar. Henriq. Mald. in 2. p. q. 19. art. 5. Sanch.*

1.mor.lib.1.cap.9 n.35.Sal.Vazq.vide Dian par.1.tr.13.
res.1.3. Quando secundùm probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem,& Sacerdos sequitur fauorabilem Bonac.l.c. Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicam vtilitatem: Vide Suar. Dian ll.cc. Card.de Lug.1.9.n.28.

IX. Nemo tenetur vnquam Parrocho confiteri, ne quidem in Paschate. Lugo,d.19.sect.2.num.28.&c. cum Dian.p.8.tr.1.res.88. Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteantur mendicantibus, etiam in Paschate, cum habeant priuilegium pro omnibus Christi Fidelibus. Suar.Konin.Henriq.Regin.Zerol.cap.15 q.3. & communiter, apud Bonac.d.4.q 1.sect.2 p.vlt. adeò vt qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. Dian.p.4.tr.8.resol.10.& alij. Vi tamen huius priuilegijs, non possunt absoluere eos Religiosos, aut Religiosas, qui non habent facultatem extra suum ordinem confitendi, vt ex comm uni notat Rodrig.& Comp. priuil. Societ.verb. Absolutio.§.1.& ex his Laym hic. Quia priuilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statutu particulari, nisi id exprimatur. Vsus tamen fert, vt Regulares peregrinantes ex præsumpta volûtate Superiorum, si Ordinis socium nô habeant, à quouis alio, etiam seculari, absoluantur, exceptis reseruatis, in quæ Religiosi Societatis extra domicilium incidant, videant Ordinationes Præp.generali.c.6.n.6.& Laym hic.

X. Quod si Superiores Regularium Monialibus, sibi subiectis (idem est de Monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest, & tenetur illis eum dare Episcopus: quod si nec is faciat, ipsæ eligere possunt. Quint.t.3.sect.26.ex declar.Cardinal.apud Barbos.

DV.

DVBIVM IV.

Quid sit reseruatio casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab ijs?

RESPOND. I. Reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse, quædam peccata seruandi, â quibus inferiores Confessarij non poßint absoluere, vt sic subditi meliûs dirigantur, & abstereantur â peccatis, quorum difficilem remißionem vident, quanquam nisi graues causæ sint, non debeat quiuis, neque qui potest, quiduis facile reseruare, neque difficulter veniam dare absoluendi â reseruatis, ne alioqui cedat in destructioné quod debebat in ædificationem. Porrô etsi quiuis ordinarius potestatem habet reseruandi, in *Parochis* tamen consuetudo eam abrogauit. Vide *Suar. d.* 30. *sect.* 5. *Car. de Lug. d.* 15. *sect.* 6. §. 3. Vnde resolues.

1. Cum non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur (etsi fortasse poßint, saltem â Papa) ideoque sola mortalia, eaque non nisi externa grauiora opere consummata, prudenter reseruantur. Vnde *Clement VIII.* statuit, vt Prælati Religionum, siquidem velint, vndecim tantum casus reseruare poßint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota Religone, vel Capituli Prouincialis pro Prouincia. Quod tamen de culpa tantum, & non censuris intelligendum est, potest enim Prælatus aliquid præcipere sub excommunicatione sibi reseruata. Casus autem *Clementis* sunt sequentes.

1. Apostasia â Religione etiam retento habitu. 2. Nocturna, ac furtiua ê Monasterio egreßio. 3. Beneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Propriet. s co tra

votum

votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtũ mortale de rebus Monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam affectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio, seu grauis percussio cuiuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium Monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio aut apertio litterarum â superioribus ad inferiores, vel contra.

II. Is, qui confitetur reseruatum, mittendus est ad Superiorem (suadebit tamen charitas, imô aliquãdo coget, vt ipse Confessarius, tacita persona, & casu, á Superiore veniam petat absoluendi.) Quôd si Superior adiri non possit, & ex sit causa vrgens, v.g. timor, infamiæ, vel scandali, & omissione confessionis, vel communionis, tunc potest inferior absoluere â reseruatis, cũ onere, vt pœnitens se postea Superiori sistat. Quod etiam verũ est, quamuis casus censuram reseruatã annexam habeat. Porrô eo casu peccata non reseruata tantum confiteri sufficere putant probabiliter *Sot. Cord.* & *Gab.* *Ant.* *Palaus, Dian. tom. 1. tr. 4. res. 104.* & *Card. de Lug. d. 4. de Euchar. n. 86.* non improbat *D. Thom.* Tamẽ *Suar. & alij commun.* docent omnia esse confitenda; quod tutius est.

III. Si Superior iniustè neget facultatem absoluendi â reseruato, posse ab alio Confessario, etiam directè absolui, affirmat *Henriq.* & *Dian. part. 1. t. 4. resol. 29.* esse probabile. Sed rectius negat *Laym. lib. 3. tract. 6. cap. 13.* *Card. de Lug. d. 10. n. 188.*

IV. Peccant Superiores. 1. Si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentijs, pro absolutione reseruatorum. *Quintan. t. 3. singul. 13. ex Fagund. Kon. & alijs.* 2. Et si ex negatione timeatur graue subditi detrimentum, peccant contra charitatem, & iustitiam. *Lug. Dian. p. 6. tr. 6. resol. 56.*

V. Si

V. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absoluendi, Confessarius autem iudicet debere concedi, potestis pro ista vice absoluere. *Auers. q. 17. sect. 5. Card. Lug. d. 20. sect. 4.* referens sic declarasse *Clementem VIII.* haberique in quarto tomo Bullarij, Bulla 26. *Vrbani* VIII. & *Quintan. tr. 3. sect. 11.* dicens non esse dubium ea de re, additque ex *alijs* 7. probabile esse idem posse, si viro Religioso, pio, docto & prudenti (licèt non ex designatis de facto) neget *Dian. part. 3. tr. 2. resol. 126. par. 6. tract. 6. resol. 56. & part. 9. tr. 3. res. 15.* ex *Pellizario* (qui vult idem esse, si pœnitens ipse petat) & *alijs*. Imò *Quint. loc. cit.* cêset probabile, quod idem fieri possit, si superior adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis; v. gra. quia sine nota non potest abstinere, cùm alij omnes communicent. *Ibid.* ex *Trull. & alijs 6.*

VI. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultaté, & cogere subditum, vt ad se veniat. *Card. Lug. loc. cit.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum, vel damnum communitatis timiatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel Cõfessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud euitandum: aliàs non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere: vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat, non potest absolui, non ex defectu iurisdictionis: sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio pœnitentis certa sit & alia remedia adhiberi non possint. *Suar. tom. 4. de rel. lib. 8. cap. 5. num.* 10.

VII. Peregrinus, quoad reseruationem, iudicandus ex iuxta diœcesin in qua versatur: in qua quæ reseruata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

VIII. Superior auditis solis reseruatis, potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente: qualis tamen non est multitudo negociorum, vt docet *Suarez, Fernand.* & *Filliuc.* Sed alia grauior: tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparandi; tûm quia integritas confessionis est de iure diuino.

IX. Quiá superiore absolutus est á reseruatis, potest ab ijsdem postea absolui á quouis; quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

X. Qui bona fide confitetur nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validé quidem absoluitur, cum onere tamē comparandi. *Præp.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatum (esto reuera sit) valet absolutio. *Less. Dian p. 9 tr. 9 res. 29.*

XI. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamve in reseruata, oblitus est inculpabiliter reseruatum, potest illum postea confiteri etiam inferiori, & absolui. Quod etiam valet (saltem si prior habuerit potestatem ordinariam) etiamsi prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum pœnitentis, inualida fuisset. Ratio, quia is intendit absoluere quantum potuit; ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit, absque Sacramento. Vide *Præp. in 3. part. quæst. 9. d. 4. num. 24. Marat. tom. 3. d. 30 sect. 3. Dian part. 4. tr. 4. resol. 124.*

Resp. II. A reseruatis absoluere potest. 1. Ipse reseruans. 2. Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. á reseruatis Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis (de quo vid. *dicta dubio superiore*) nullus inferior per se, & directé, absol-

uere

uere potest, nisi ex iure vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se*; quia de indirecta, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi, &c.* quia â casibus Papalibus absoluere potest Episcopus, per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, vt docet *Nauar. cap. 27.* Vnde resolues.

Mendicantes ex vi iuris communis nô possunt absoluere â reseruatis Episcopo; quia vt sic non habent potestatem maiorem Parochis, & priuilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Vrbani VIII. anno 1628. Excipit tamen *Auersa*, cum *Dian p. 8. tr. 7. resol. 71.* eos casus, qui Episcopis â iure tantum reseruantur. Imô *Quint. tom. 1. tr. 3. sect. 14.* affirmat: Regulares adhuc posse absoluere sicut ante decretum, eo quod hoc in Prouincijs non sit promulgatum, quod *Dia. p. 9. tr. 6. res. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus; tunc enim ab ipsis reseruatis posse absoluere, sicut possent â Papæ reseruatis. *Gran. Dian. p. 5. tr. 14. resol. 58.* vide etiam *Præp q. 19. d. 1.*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatum, si quidê dubium sit positiuû; potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si verô dubium sit negatiuum, posse absoluere; negant aliqui, vt *Arm. Cord. &c.* Probabilius affirmant *Suar. Fill. Henriq. Hurt. Bon. Card. de Lug. d. 20. sect. 2.*

DVBIVM V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarij?

RESPOND. I. Munus Confessarij est, absoluere dispositum, & non alium: item curare rectitudinem istius iudicij, præsertim quando cœptum est, & reassumare,

re,

re, ac monere, cum prudentia tamē. Ratio primi, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertij est eadem: & quia debet curare, vt absolutio sit efficax. *Vnde resolues.*

I. Etsi interdum vtiliter differatur absolutio, etiam eius qui potest licitè absolui; id tamen raro, nec ferè nisi de pœnitentis consensu faciendum, quia potest vergere in graue eius periculum, vel damnum. Vide *Dian. p. 1. tr. 4. res. 35.*

II. Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis: aliàs absoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absoluere. 1. Qui nullam præbet materiam; qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. Vide *Nauarr. cap. 15. Suar. d. 32. sect. 2.* 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. grat. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem, & communionem spectant; vnde talis communiter prius est instruēdus, vel alio mittendus ad instructionem. Vide *supr. lib. 2. tom. 1. cap. 1.*

V. Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, vt dimittantur; vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant; tunc enim, si alioqui bona fide agunt, & temporis angustiæ, vel pœnitentium multitudo, longum examen vel instructionem non permittat, sufficere aliquādo integritatem formalem, docet *Laym. cap. 13. num. 10* qua scilicet, auditis aliquibus peccatis, absoluatur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.

VI. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc Sacramentum, tenetur eū instrue-

instruere, & admonere officij; quantum fieri potest, v. grat. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere, item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparanda scandala, aliave damna, quæ intulit, ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuntianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis, vel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit; &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem: quam si recusent, negare absolutionem; qui alioqui seipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet. *Aversa, quæst. 16. sect. 12.*

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu; quia aliàs nec ipsi, nec Sacramento consulet, cùm pœnitens sit indispositus. Si verò ignorantia sit inuincibilis; v. grat. si bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio inito, tenetur quidem monere, & instruere, quãdo speratur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur imò non potest: (excipit *Card. de Lug. de pœnit. dist. 23. num. 24.* nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac consequenter licitè etiam suadet, vt secundùm suam ignorantiam operetur: v. g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quẽ inuincibiliter credit suum esse maritum, cùm non sit. Vide *Sanch. lib. 2. de mat. d. 38.* Nec obstare, etiamsi sit in præiudicium tertij particularis, ait *Car. Lug & Tamb. de exped. conf. l. c. cap. 4.* Hinc si Confessor præuideat pœnitentem non restituturum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem prò se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario, non interrogato detegendam. Quod si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget, tene-

tur dicere veritatem (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur; verb. grat. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum, respondeas, quòd sic, tacendo obligationem non petendi debiti. Vide *Laym.* hic & *Card. de Lug. loc. cit.*

VIII. Quando Confessarij Principum, Prælatorū, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos nō satisfacere officio v. gra. circa collationem Beneficiorum, electionem Ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione; aliâs si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cęcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarô est ignorantia inuincibilis; rarô item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere: vel certé non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verô admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala, vel incommoda, potest, secundûm paulô ante dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Vide *Card. de Lug. d. 22. num. 27.*

IX. Si etiam pœnitens teneretur (licét sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tūc æquo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posse prudens Confessor, tunc illum relinquere in bona fide excusante â peccato, & monitionem differre in tēpus opportunius, ne territus â confessione abstineat, grauiúsque detrimentum incurrat. *Tamb. cap. 14. Card. Lug. d. 22. sect. 2. num. 27.*

X. Minus rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposita peccati

fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c.

Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licitè hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter; item debet esse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de sacr. in genere*. An verò audiens plures vna quasi vice mortali, tot numero peccata committat, alij negant, vt *Rodrig.* alij affirmant, vt *Bonac.* hic. Pars posterior patet. Vnde resoluitur hic casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pœnitentem, ipse cōfiteri, vel conteri de suo peccato, si tamen vocatus improuisò ad moribundum recolligere se tàm subitò non possit ad contritionem eliciendam (vel bona fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo. *Præp. Lug. Tamb. lib. 3. cap. 2. §. 3.*

Resp. III. Si malè absoluit, committendo defectum essentialem, v. gr. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento suo possit; sin minùs non tenetur. Si non absoluit à censura, potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absoluere absentem. *Bon. de cens. in communi, d. 1. q. 3. p. 6.* ex *Suar. Fill. tr. 11. capit. 10. q. 6. Reg. Nauar. Rodrig.*

Si non interrogauit sufficienter numerum, speciem, vel aliàs circunstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiam agendam: monere enim extra confessionem non debet, cùm iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem pœnitens, debet moneri de defectu commisso: quia alioqui hæc confessio non erit integra, cùm quædam non sit debitè confessus.

Dixi *si non interrogauit*: quia si positiuè dixit, non teneri confiteri numerum, species, &c. debet monere si sine graui scandalo, & detrimento potest: quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet. *Card. de Lug. d.* 22. *s.* 3.

Si neglexit monere de restitutione, moneat, siquidē commodè potest (vel in confessione, vel extra obtenta prius ab ipso venia, ea verò negata ad nihil vltra teneri docet *Tambur. lib.* 3. *cap.* 8. ex *Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate; si non commodè potest, Deo commendet. *Laym lib.* 5. *tr.* 6. *cap.* 9. *Henriq* Suar. *Syluest. Mercer. in* 3 *part. q.* 9. *art.* 1. *Dian. par.* 4 *resol.* 198. & *par.* 3. *tr.* 4. *resol.* 109. Quod si tamen (ex graui seu mortali culpa, contra ius alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter (v. g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestiuè, priusquam pœnitens fiat impotens quia actione sua fuit iniusta causa damni. Si verò sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere penitētem, si commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur. Vid. *Suar. Konin. d.* 8. *dub.* 17. *Bonac.* Dian. *tom.* 1. *tr. Misc. resol* 1. *Card. de* Lug. *d.* 22. *sect.* 3. *n.* 61. & supra *lib.* 3. *tr.* 5 *cap.* 2. *dub* 1. *art.* 2. *casu* 12.

Quares. Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitentes?

Resp. I. Quiuis Sacerdos (etiam simplex quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v. gr. in periculo mortis audire, & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se vel alium) quoties penitens id

ra-

rationabiliter petit, v, gr. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere. *Suar. Vazq. Lug. &c.* si tamen nimis frequenter, vel intempestiuè peteret excusaretur. *Auers. q. 16. sect. 11.* Quod si etiam semel tãtum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet *Suar.* cõtra *Benac.* admittitque *Auers. l. c.* si non petat ex vrgenti occasione, v.g. solemnis festi, &c.

Resp. III. Quotiescumque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri Parochum teneri illum audire, contra *Sylu. Reginal. &c.* docet *Azor, Suar. Bon. Molf. Lug. &c.* Sed rectè limitat *Auers. l. c.* si non adsint alij Confessarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. IV. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, nõ tenentur audire confessiones, si tamen audire cęperint, tenẽtur absoluere, nisi quid obstet, neq; possunt remittere ad aliũ. Quia pœnitens eo ipso habet ius ad absolutionẽ, nec potest fructu, & gratia Sacramenti priuari. *Auers. l. c.*

DVBIVM VI.

Quæ scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

RESPOND. I. Vt Sacerdos ritè absoluat, debet quantum moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere; quia alioqui is frustra teneretur recensere. *Vnde resolues.*

I. Peccat, qui absoluit eum, cuius peccata per negligentiam non satis intellexit, quia fert sententiam incognita causa. Validam nihilominus esse absolutionem, siue propter somnum, &c. vt dictum suprà *capit. 1. dub. 3. artic. 4.* siue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis (sine huius tamen culpa) ali-

quia non intellexerit, docet *Dian. 3. p. tra. 4. resol.* 109. & *p. 1. tr. 4. resol.* 198. Item *Laym. lib 5. tr. 6. cap. 9. ex Henriq. Suar. Sylu. Merc. in 1. par.* eo quod essentia, & effectus Sacramenti consistere possit absque integra, & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitentis omittantur. Vide *Dian. ll. cc.*

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, vnum, vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, siue apud eundem, siue alium Confessarium. *Laym. Dian. ll cc.*

III, Confessarius absoluens ex ignorantia quem absoluere non poterat, dupliciter peccad; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant, & indebitè absoluendo. *Tanner. in 1. 2. d. 4. q. 9 dub. 1 nu. 12. Card. de Lug. d. 16. sect 4. n. 185.*

Resp II. Vt Confessarius validè absoluat, requiritur, & sufficit, cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Vt verò licitè, requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet, 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltem ex genere suo. 2. Species, & circunstantias necessario explicandas, 3. Spectantia ad restitutionem bonorum, & famæ. 4. Casus reseruatos, & excommunicationes, saltem communiores. 5. Censuras, & irregularitates communiores pro Sacerdotibus. 6, Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter, ita vt saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, maiorem minoremve, requiri, ac sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pœnitentium, *Bonac. d. 5 q. 7. p. 4. §. 2.*

Tertiò, grauiter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit, tum eum, qui talem

sine

sine necessitate constituit, aut cùm possit corrigere, tolerat *Laym.lib.5.c.13.Bon.loc.cit.C.Lug.* Vnde resolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

II. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam diiudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccaui: sic confitendo.

Resp. III. Prudentia requiritur, tum instructione, monitione, curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem si prudenter iudicet integre esse confessum: v.gra, quia benè instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam, nō tenetur quicquam interrogare: aliâs tenetur, vt habet communis (*Dian.* tamen *par.2. tract.15.resol.7.* ex *Nauarr & Valero.* negat esse mortale, non examinare aliquam circunstantiā ex obliuione. Vide etiam *Card.de Lug.d.22.*) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij, & tanquam Medicus, vt morbi, & vulnera perfectè detegātur; cauendo interim. 1 Ne examen sit curiosum, de non necessarijs, vnde Cōfessarij existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretum, vt v.gr. de ijs, quæ moraliter certum est â tali nō solere committi, vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecūdè, vel de numero nimis anxiè, si ex dictis probabiliter æstimari pòssit. 3. Ne sit intempestiuum; & sinatur priùs se explicare quantùm potest, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monent, expedire vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *Card.de Lug.d.22.num.15.* vniuersim non probat, præsertim si confessio non sit breuis, quia facilè aliqua excidunt memoria *Vnde resolues.*

I. Si Sacerdos aduertat, pœnitentem etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut cir-

cunstantiã necessariam omittere, probabiliûs ac veriûs est, per se loquendo, teneri interrogare, etsi negat *Sà*, verbo *Confessor*, & *Med.* docens, si diligenter examinata conscientia, vnius sit oblitus, non teneri Confessariũ illud reuocare in memoriam, nisi cedat in damnũ proximi; quod *Vazq. q.* 93. *dub.* 7. *n.* 3. videtur dicere esse probabile verûm alij reijciunt. Vide *Card. de Lug. d.* 22.

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum pœnitentis, quod tamen ipse negat, non debeat illũ absoluere, quando verò ex aliorum relatione, vel suspitione id habet, standum sit pœnitentis cõfessione, cui in hoc foro tam pro, quàm contra se fides habetur. (*Suar. tom.* 4. *d.* 32. *sect.* 3. *Fag. part.* 2. *lib.* 6. *cap.* 4. *nu.* 38. citans à *Dian. par.* 5. *tr.* 4. *res.* 105.) in vtroque tamen casu prudẽtis Cõfessarij est. 1. Cautè & longè, tum proprius interrogare. 2. Si nihilominûs neget, prudenter iudicare, an non potuerit obliuisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari, ita vt debeat absolui. *Dia. loc cit.* ex *Sylu. Nau. Tolet.* &c. 3. Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non vti illa scientia, nisi in genere, quærendo an non aliud consciẽtiam grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectæ reuelationis, aut etsi complex dederit veniam ob periculum scandali. Vide *Laym. cap.* 14.

III. Interrogationes in materia castitatis, debent esse paucæ, & cautæ, ne vel occasionem det inuestigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantẽ doceat, aut offendat, aut se vel illũ periculo exponat. Ac si hæc timeat, potiûs pati debet aliquid de esse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba, & opera rogati fatentur, quôd illas non æquè agnoscant aut aduertant. Vide *Laym. hic cap.* 13. *Kon. d.* 7. *dub.* 7. *Fag. Præp. lib.* 4. *cap.* 4. *Dian. part.* 3. *tr.* 4. *res.* 99.

CA-

CAPVT III.

De adiunctis Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur?

RESP. I. Sigillum hoc est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri Regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pœnitentis, dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem Sacramentalem) omnia, quorũ reuelatio Sacramentuũ redderet onerosum, vel odiosum. *Vnde resolues.*

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam. Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam, & iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem, & Confessarium de secreto isto seruandi omni casu. *Dian. p. 5. tr. 11. res. 2.* ex *Fag. Kellison. &c.* Neque hic datur paruitas materiæ. *Dian. p. 5. tr. 5. res. 8.* ex *Mald. Baldel.* &c.

II. Non inducitur hæc obligatio. 1. Per confessionem factam fictê, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem peruertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. Vide *Dian. p. 5. tr. 11. resol. 26.* 2. Si quis contra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantùm est obligatio secreti naturalis, grauior, aut leuior pro rei exigentia.

III. Non frangitur sigillum. 1. Si in genere dicas; Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probũ, innocentem: modô non dicas in ijs circunstantijs, ex quibus colligi posit alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas N. tibi esse confessum, etsi

in

in certis circunstantijs hoc quoque periculosum sit. *Laym.cap.14 num.*21.Imò si pœnitens verbo, vel facto (v.g.clam accedendo)significauerit se nolle sciri, quod sit confessus, Confessarium reuelare sigillum, volunt *Regin.Nauar.& Mercer.*apud *Dian.part.5.tr.11.resolut.*47. quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario, veniret in suspitionem grauioris criminis, quod *Tamb. in append.capit.*3.dubiè confirmat, asserens se vereri ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo, persona innotescere non possit: neque communitas aliqua etiam parua infametur, vt quod ibi talia vitia regnent. Vide *Dian.pat.2.tr.15.resol.*3.id enim esse contra sigillum. Vnde *Turrian.* apud *Dian.par.5.tr.11.resol.*45.& *Tamb in append.cap* 3. reprehendunt superiorem localem, qui Prouinciali forte dicat, in sua domo sæpè postulari licentiam absoluendi a reseruatis: quia potest redundare in ignominiam, & damnum domus, etsi idem. *Tamb.ca.4.n.*2.dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confessionem. 4. Si vtatis notitia extra confessionem acquisita, imò ipsum peccatū, quòd aliundè tibi innotuit, aperias, modò nullam circunstantiam ex sola confessione notam, nec certiùs referas, quā extra confessionem nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. *Laym.cap.14.num* 16.

IV. Quando plures v.gra.studiosi, vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam ijs, quos non absoluit, docet *Km d.9.dub.1.Fagund & Dian.par.5.tr.11.res.*22.tum neid negando probat aliquo modo sigillum, & pœnitentem tum; quia dando non mentitur, cùm tantùm testetur esse confessum. Verùm *Bonac.d.5.q.6.sect.5.p.4. & Card.de Lug.d.25.sect.*3.docent, tali schedam negare non esse contra sigillum, idemque concedit. *Auersa q.18.sect.*2.si non constet pœnitentem accessisse hunc

Con-

Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia aliàs via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent; tùm quia potest esse consuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat, & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit, & iniquũ, publicæ meretrici perseueranti (vti, & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis; neque Cõfessario imputandum erit, quod eum positiuè non defendat.

V. Sub sigillum cadunt. 1. Omnia peccata pœnitentis, tâm futura, quâm præterita; (si quidem hæc animo se accusandi sint manifestata; secus si per modũ simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile peccatum induceret. *Dian. par. 5. tr. 11. resolut. 25. ex Suarez, & alÿs* 8.) ideoque peccat mortaliter, qui siue directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiã leue Titij; quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnium ferè sententia apud *Dian. par. 5. tract. 5. res.* 8. & *Tambur. in append. cap.* 8. vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excommunicationẽ, vel non esse absolutum ob indispositionem. Imô Cõfessorem, qui dicat absolutè, Ego Petrum non absolui, frãget sigillum, dicit *Dian. par. 5. tract. 11. resol. 42. ex Suar. & alÿs* 9. 2. Etiam peccata complicis, siue prudenter, siue in prudenter detecti. *Suar. Vazq. &c. cõmun* apud *Dian. p. 3. tr. 4. res. 11.* An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmant *Suar.* & *Fagund.* cõtra *Bon. Lorcam. Nugnum*, & *alios Thomistas* Vide *Dian. p. 3. tr. 4. res. 113. Cardin. de Lug. d. 26. numer. 426.* vbi docet, posse aliquando

pœ-

pęnitentem â Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita, si grauis sit, hoc est, quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait *Dian. part. 5. tr. 11. ref. 31.* Corona B. V. non verô Miserere) *Auers. q. 18. sect. 2.*
4. Peccatorum circunstantiæ, quas taceri pęnitentis interest, etsi dictæ sunt post absolutionẽ, v. gr. si spurius sacros Ordines susceperit, si notabilitatẽ iactauerit, &c. Bona verô pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramẽto pariũt, v. gr. propositum Religionis, vel matrimonij, sæpê quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen Sacramentalis cadũt. Excipit *Tann. & Konin.* nisi pęnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo Sacramẽtali claudi tenent, cum *Diana, part. 5. tract. 11. resolut.*
5. Idem de virtutibus, & vitijs affirmat *Gran.* contra *Reginald.* & *Mald.* apud *Dian. loc. citat. resolut.* 30. de defectibus naturalibus (v. grat. illigitimê natum esse) & de vitijs occultis corporis. *Konin. Hurtad.* & *Kellison.* contra *Gran. Mald. &c.* qui ea sub sigillũ cadere absolutê aiunt apud *Dian. l. c. resol.* 29. Item de ijs, quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt. *Mald.* & *Dian loc. citat. resol.* 38. Denique de scrupulis (contra *Konin.* & *Gran.* qui eos sigillo claudi absolutê affirmant, & contra *Marchant.* qui absolutê negat) idem tenet *Cardin Lug.* nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam, afferat, ait cadere sub sigillum quia est in obliquo saltem materia cõfessionis. Secus si non cognoscantur ex pœnitentis relatione, sed videatur, & percipiatur, v. gra. ex modo confitendi. Idem dicit de alijs defectibus naturalibus, v. gr. quôd sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quod impertinentijs, & nenijs caput sibi frangat. Vid. *d. 23. s. 3. n. 60. Gran.* tamẽ
id

id improbat,& Kon. apud *Dian.p.5.tr.11.res.50.* ait esse periculosum,& posse facilè frangi sigillũ indirectè. Denique *Tamb in append. cap.3.* doctrinæ isti ne quidem, vt probabili acquiescit,atque eã à *Dian.l c.* immeritò vocari communem,cum *Gran. Hurt. Pal. Bunj. &c.* refragentur,aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v.gra. esse blæsum,rudem,scrupulosum,&c. sint passim noti,non cadere sub sigillum;secus,si sint ignoti, quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes,ad quosquomodocunque notitia Sacramentalis confessionis peruenit;qualis est. 1. Confessarius,qui si de auditis in confessione rogetur,potest,negare,etiam si opus est,cum iuramento,subintelligendo,quôd possit dicere,vel potius (vt dicit *Cardin. Lug.d.23.*)quod sciant scientia vtili, ad respondendum interroganti extra confessionem(excipit *Henriq.* & *Granad.* cum *Dian q.5.tr.11.resol.43.* nisi ex illa negatione sequeretur confessionem nõ fuisse integram,v.gra. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem:tunc enim declinando directam responsionem dicendum esset:illam confessam esse peccata sua,& se functum officio suo.)Imò si peccatum suum saluo sigillo non possit cõfiteri,debet omittere,quia sigillum strictiùs obligat, quàm integritas confessionis. 2. Superior cui se sistit absolutus à reseruato,vel à quo petitur licentia absoluendi à reseruato. *Suar. Card.* Lug. *&c.* contra *Henriq. Vazq.* Kon. & *Palaum.* Qui secreto tantum naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè,vel casu aliquid audit, licèt inculpatè. 5. Omnes,quibus aliquid sacrilegè reuelatum est, vnde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus,qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor,vel alius qui cũ venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia, contra *Vazq.* Vide *Dian. part 2. tract. 15. resolut. 15.* 8. Qui alterius rudis cõfessionem scripsit. 9. Qui scriptam in-

inuenit ac legit, vt docet *Rodrig. Fagund. Malderus, &c.* apud *Dian part. 3. tr. 4. ref. 112. & part. 5. tr. 11. resol. 27.* contra *Suar. Bon. & Laym.* quorum sententia probabilis. Iuxta quam, etsi talis teneatur secreto naturali; peccetque mortaliter, si grauia ac diffamantia vulget, secus tamen, si sciens leuia tantùm esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam licere reuelare (excipit *Car. de Lug.* nisi tamen per scripturam voluerit confiteri vt mutu, vel petere facultatem absoluendi à casu reseruato. Vide *d. 23. n. 48.*) 10. Etiam secundum aliquos, ipse pœnitens. Verum probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à Confessario. Vide *Laym. Dian. p. 5. tr. 11. resol. 8.* Vnde resolues.

I. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cũ quocunque alio, etsi periculosum sit. *D. Thom. Suar. Præp. Tann. &c.* Circa quam licentiam requiritur. 1. vt sit formalis, & expressa; nam præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis (etiam in bonum ipsiusmet pœnitẽtis) non sufficit. *Fagund. p. 2. l. 6. Tan. Mald. & ceteri DD. communiter.* 2. Vt sit libera ac spontanea, non vi, iniuria, dolo vel per preces importunas extorta, vel etiam per metũ reuerentialẽ ipsius Confessarij obtenta. *Henr. Fag. loc. cit. Dian part. 5. tr. 11. resol. 10. & 24.* 3. Non reuocata: nam pœnitentem pro libitu, etiam sine causa, eã reuocare semper posse, docet *Fag.* & *Dian. ll. cc.* 4. Non opus esse, vt habeatur in scripto. *Suar. Fagund. ll. cc.* Imò si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potiùs quam pœnitenti credendum, ex *Graff. & Henriq* affirmat *Dian. l. c. res. 4.* vel etiam quàm hæredibus v. gr. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab ijs faciendam. *Tanning.* & *Malder.* qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto; sed

solùm, quod talibus tãtùm dari voluerit, satiusque suaderi moribũdis, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungat. Vide *Dian. loc. c. resol.* 31. 5. Perinde esse, siue ea licentia detur verbo, siue facto, quod quidem æquiualeat expressæ confessioni; v.gr. si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione, tunc enim posse hunc prosequi docet *Auers. q.* 18. *sect.* 7. *Tambur. in append. cap.* 1. *ex Bonac.*

II. Frangitur sigillum, si cum pœnitente, extra cõfessionẽ siue eius venia, agas de audictis in cõfessione, aut ea te scire ostendas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar.* & *Laym.* etiamsi cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso quem illi significare, sine eius venia, non licere, docet *Rog. Fag. Bon. & alij*, contra *Fill. Tur. &c.* apud *Dian. par.* 3 *tr.* 4. *res.* 87. Dixi *extra*, quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confessariorum, qui ob recidiuã arguũt, & absolutionem aliquando negant. Ita *Henr. Prep. Gran. Mald. &c.* apud *Dian par.* 5. *tr.* 11. *res.* 10 vbi ipse cũ *Fag.* negat id licere sine expressa licentia pęnitentis, nisi de ijs, quæ is iterum confitetur, vel saltẽ tangit. Vid. *Dian. loc. cit. & par.* 2. *tr.* 1. *Misc. n.* 12. & *p.* 9. *tr.* 11. *resol.* 18.

III. Frangit sigillum, qui dicit se in tali Monasterio audiuisse graue peccatum, tametsi non nominet personam. *Dian. part.* 5. *tract.* 11. *res.* 35. & *alij* 3. cum *Mald.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc, vel isto Ordine Religioso hoc, vel istud peccatum fuisse admissum quod ex sola confessione nouit; imò nec de ciuitate, vel certo loco, quo quis confessiones audiuit, licere dicere, quòd grauia fiant, vel talia, & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet, docet *Hurtad Kellison.* & *Malder.* apud *Diana, loc. citat. resolut.* 35. quia potest redundare in grauamen & infamiam ipsius communitatis, & fortè etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla, & pœnitentes susp-

Eti,

cti, atque adeò confessio fieret illis odiosa. Vide *Dian. loc. cit. & res. 36.* vbi cum *Mald.* docet Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos (v.g. Moniales vnius Monasterij) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitijs auditis in confessione; quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

IV. Notitia in sola confessione accepta, nullo casu vti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectæ. Verùm si nullum sit periculũ, vt vel pœnitens, vel vsus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere vti ad alterius gubernationem; v.g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognita proditione futura, monendo de deligenti custodia; impediendo clàm matrimonium, quando scitur impedimentum, vt docet *Vazq. Henriq. Nauarr. &c.* Contrarium tamen verius videtur, quod docet *Fumus, Sanch. Kon. Laym. Dian. par. 3. tr. 4. res. 76. & part. 5. tr. 11. resol. 3.* & alij, quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à confessione. Et quidem superioribus Religionum talis gubernãdi modus prohibitus est. Anno 1594. cùm in Societate IESV, iam ante idem statutum esset, prohibitumque contrarium docere. Vide *Dian. par. 4. tr. 4. resolut. 202.* Contra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vti, videri probabilius, v.g. abstinendo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à silua, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet *Sylu. Henriq. Konin. Laym. hic, cap. 15.* contra *Suar. Dian. par. 5. tr. 11. resol. 46.* Excipit *Card. Lug.* nisi factio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra *Kon. d. 9. dub. 4.* &c. qui putat licere, etsi inde mors pœnitenti immineret à socijs inferenda. Vide *loc. cit. n. 108.*

V. Denique facere aliquid ex quo soli pœnitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse

con-

contra sigillum, negat *D. Thom. Bon. Sot. Vazq &c.* affirmat *Sylu. Val. Kon.* Dian *p. 3 tr. 4. ref. 46.* Idque confirmat *Fag. Gran. Lug.* & *Auers. q. 18 s. 8.* si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiã afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret; secus si ei sit gratum, vel saltem cõfessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat, v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto; vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus fact.s, vel dictis abstineat, &c.

DVBIVM II.

Quale sit præceptum, & quæ obligatio confessionis?

RESPOND. Præceptum confitendi, tùm diuinum, tùm Ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos qui habent mortale, illud in articulo mortis: hoc verò postquam ad annos discretionis peruenerint; & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cùm eius venia semel in anno: computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Iuanarij, ad finem Decembris, vt habet communior: vel denique à Paschate ad Pascha, vt consuetudo ferè obtinuit, propter, communionem. *Suar d. 35. s. 1. Vazq. q. 90 art. 2. C. de Lug. d. 15. sect. 3. 4. 6.* & *7. Kon. d. 5. dub. 6.* Vnde resolues.

I. Tenetur hoc præcepto. 1. Hæretici, & Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post septenium. Vide *Dian. p. 4. tr. 3 reso. 51. C. de Lug. loc. cit. s. 7. n. 144. & 149.* 2. Ingrediens periculosam nauigationem, vel conflictũ. 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

II. Improbabile est,quod docet Sà,verb. *Confessio.* Ecclesiam non obligare ante pubertatem: cum anni discretionis citius attingantur, & constet mortaliter peccari posse,sub annum nonum,vel decinum, imò ante. Vnde si talis puer,crasso saltem modo,videatur cognoscere,Deum per hoc vel illud offendi, ostendatque dolorem,& propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat debet absolui; secùs tamen si non notetur sufficiens vsus rationis;si verò dubium sit,potest(imò in articulo mortis debet)absolui sub conditione. Vid. *Laym. lib 5.tr.6 cap.5. Dian part.4.tr.4.ref 53.*& *C.de Lug.loc. cit.*&*.d71.n.22.* vbi docet, etiam extra articulum mortis,& obligationem præcepti,talem esse sub conditione absoluendum,ne gratia Sacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantùm habet venialia, etsi consuetudo habeat,& cogi etiam quisque possit, vt in Paschate saltem se sistat Pastori,vt cum reliquis eum ad communionem admittat,ad quod Pastor tenetur, si alter dicat,se mortalis culpe non esse conscium. *Suar. d. 36.lib.2.&c.communiter.*

IV. Probabile est,eum,qui vno anno,siue cum, siue sine culpa sua,non satisfecit præcepto, teneri adhuc quam primum potest,anno sequente, quia terminus nõ apponitur,ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem neglegit.docet *Bonac.d 5. q.5.s.2.Suar.Vazq Card.de Lug.l c.n.177.*contra *Syluest. Valent.Laym.Dian &c.* qui dicunt perseuerare in vno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate ; quia hi habent facultatem à Sacerdote propriissimo omnium fidelium,& Pastore Pastorum. Ita *communiter omnes* contra *Glossatorem*, & *Authorem Parochiani obedientis*, contra quos *vide in Responsis Francisci Fontani editis Viena Austriæ anno* 1634. allega-

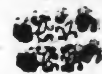
tam

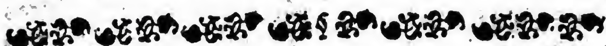
tam authoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennesis, & Tridentini. 20. Pontificum. 50. Doctorũ, & preter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantium eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab ijs instituuntur. Vide *suprà, lib 3 tr. 3. cap. 1. dub. 3.* Item *Nauarr. Azor, Fag. Trull. lib. 3. cap. 4. d. 2. n 6. Dian. p. 8 tr. 1. res.* 88.

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiscatur. *Kon. Henriq. Car. de Lug d. 14. n. 41.* & *alij*, contra *Medin. &c.* Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire, etiam in medio anni. *Card. de Lug. disp. 15 s. 6 n.* 182.

VII. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ, per confessionem inualidam, vt docet *Suar. d. 36. s. 7. Fill. Laym. C. de Lug. d. 15. s. 6. §. 5.* etsi probabile contrarium putet esse *Fag.* vid. *Dian. p. 3. tr. 4. res.* 120. Item nec per confessionem venialium, vt docet *Dian. p. 4. tr. 4. res.* 206. ex *Hurtad. & Mercer.*

VIII. Excusantur ab hoc præcepto. 1. qui physicè non possunt, v. gr. quibus deest Confessarius. 2. qui moraliter non possunt; v. g. qui prudenter timent reuelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incõmodo vitæ, fortunarum, &c. *Kon. Tamb. cap. 4. §. 3.*

TRACTATVS V.

De extremavnctione, & Ordine.

CAPVT I.

Quid sit Extremavnctio, & quæ circa eam obseruanda?

RESPOND. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiã corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S.Thom in 4. dist.* 23. *q.* 1. *art.* 1. Vnde resolues.

1. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur littera I. (in cuius defectu non licet vti chrismate, si tamen vsus sis, nihil repetendum esse, docet *Laym lib.* 5. *tr.* 8. *cap.* 2. *n.* 3.) idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouũ haberi non possit, licet vti antiquo. *Lay. l.c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum (in minore tamen quantitate quâm vetus est) addere Etsi *Dian. p.* 6 *tr.* 6. *res.* 44. ex *Less.* & *alijs* 1 dicat, contrarium habere praxin Ecclesiæ, vt scilicet paulatim, & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum (longè etiam maior quãtitas addatur quâm ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bon. d.* 7. *q.* 1. *n.* 8. ex *Possen.*

II. Ma-

II. Materia proxima est vnctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensum, vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; non simpliciter necessario contactu immediato manus, nam peste grassante potest vti virga oblonga oleo, tincta, quam postea comburat. *Sylu. Chapeauill. Dian.* vide *Dian. p. 3. tr. 4. resol. 167.* Quidam etiam Doctores putant, vnam tantum vnctionem esse de essentia Sacramenti, ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnum tantum organum magis obuium, vel potius caput, quod in eo sensus maximè vigeant vngere, dicendo: *Per istam, &c. quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum tactum, &c.* Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor Louan. *Syluius, in 3. par. quæst 32. art. 2. Laym lib 2. tr. 8 cap. 3.* qui eam non omnino improbabilem. *Tann.* & *Marchant in Horto Pastorum,* qui omnino probabilem, & in praxi vsitatam. *Dian. part. 3. tr. 4. resolut. 168.* qui in praxi tutam dicit: citansque pro ea *part. 8. tr. 1 resol. 21. Gran. Amic. Auersam,* affirmat, Pontificem id posse permittere, & denique *Escob.* (citans *Recan. capit. 25. q. 7. nu. 6.*) *& Barbos. in Trident. in sess. 14. c. 1.* id permittit. Verum cum alij Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit (quod suadet *Laym. &* Dian. *ll. cc.*) eo casu vnum oculum, aurem, manum, narem, & os ve, lociter sine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes, aut renes inungere, non esse essentiale: imò quoad renes, non est decens, præsertim in fœminis, & viris Religiosis, ideoque omitti solet. *Henriq. Sà, Tolet. Suar. Bellarm. c. 10. in fine.*

III. De essentia huius Sacramenti est. 1. vt organa 5. sensuum quæ inunguntur, nominentur *Palaus tom. 4. tr. 26. Auers sect. 4.* &c. *communiter.* Licet Dian *part. 8. t. 7. resol. 56.* ex *Regin.* contrarium censeat probabile, imò ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus

dicas: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi. 2. Verba illa: *Per hanc sanctam vnctionem*. Etsi *Balaus, l.c.* dicat valere, si tantùm omittas tot sanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus*. Hinc formā imperatiuam, v.g. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi, quidquid*, &c. non valere, dicit *Palaus, loc. cit. Dian. loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentum tantum dandū est morti propinquis, ex morbo vulnere, partu, vel senectute; quia hi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est, & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum; neque expectādum (sub graui culpa. *Quintan. tr. 5. sect. 9.*) donec sensibus careāt. vel omnino sint desperati. In dubio vero de vita, detur subconditione. *Laym. l.c.* ex S. *Thom Sylu. Suar. d.* 40.

V. Si conferatur infirmo communi morbo, siue non grauiter, vel periculosè laboranti, non est validum. *Suar. Palaus, Granad. Amic. &c. commun.* Ac licet *Less. Vvigeres, & Quintan.* contrarium putent probabile, concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis: additque *Quintan.* mortaliter peccatum fuisse. Vide *Quintan. tr. 5. sect. 7. Dian. p. 2. tr. 6. resol.* 45.

VI Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo, qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata: neque sufficit attritio. *Bon d. 7. q. vnic. p. 5 num.* 2. ex *Regin lib.* 18. *cap. vlt. art.* 73. Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis (v. g. si ob vomitum communicare non possit præmittenda est confessio, & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ vnctionē tanquam minus necessariam ad salutem postponit. Vide *Bonac loc. cit. n.* 13. Licet autem per se loquendo cōfessio non necessario præmittatur, cū per contritionē disponere possit: per accidens tamen requiri potest,

v. g.

v.g. si post Viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post vnctionem de futurum tempus confessioni; tunc enim prius audiendus, & absoluendus esset quia Sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt. *Fill. Barbos.* Dian *p. 5. tr. 3 resol.* 92.

VII. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant, non rectè negatur Extremavnctio, cum inde nõnunquam salus ipsorum dependere possit. *Suar. 3. p tom. 3 d.* 10 *sect.* 1. *Gras. Angl. Zambr.* apud *Laym. lib. 5. t* 8. *cap. 4. nu.* 1. qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si nõ dent pueris ante annum 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis vsum consecutum esse cõstet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit. Vide *Chapeauill. cap. 5. q.* 17 Ac licet Parochus in confessione cognouerit, puerum nũquam actualiter peccasse, debere tamẽ illum inungere contra *Nugn.* & *Sanct.* docet *Suar. Regin. Fill.* Konin. &c. cum *Dian p. 3. lib. 4. resol.* 181 Sivorô dubium sit, an puer vsum rationis habeat, vngendus est sub conditione. *Dian p. 5. t. 3. res.* 85. *&* *Sanct. Zambr. & Lug.*

V. Minister est solus Sacerdos proprius, siue Pastor: sine cuius venia si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed grauiter peccat. *Sylu. Sot.* Kon. *d. 9. n.* 28. & Religiosus incurrit excommunicationem Papalem. *Suar. Regin. lib.* 18 *n.* 40. Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (vti & viaticum) in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dian. p. 5 t. 3. res.* 52. ex *Marcin &c.* In necessitate verô, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentia; licitè ministrat quiuis non excõmunicatus, aut suspensus (etiã Regularis, vt cõtra *Ganãt* docet *Praep. Henriq Fern Gran.* *Dian. p. 5 t. 3. res.* 82.) censetur enim tunc Papa dare licẽtiam. *Laym. Regin. Suar. &c. l. c. Dian. resol.* 176.

 VI. Suf-

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est, quod si tamen fiat veniale esse, docet *Quintan. tr. 5. sect. 6.* In ea posset etiam vnus vnam, alius aliam partem iniungere, pronunciãdo tamen formam illi vnctioni respondentem. *Bon loc. cit. &c. commun.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sensum, & alius formam pronunciare: neque vnus vnũ oculum, alter alterum. Vide *Dian p. 9 tr. 7 res. 56.* Quod si Sacerdos non possit progredi, supplẽda erunt per aliũ, quæ restant. *Tann. Prap. Marat.* qui apud *Dian p. 5 tr. 3. res. 87.* notat, licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agẽda, vel Manuali; mortale tamen non esse administrare in necessitate sine superpelliceo, vel stola, docet *Quintan.* & *Leand.* conceditque *Amicus.* & *Dian. part. 8. tract. 1. resolut. 79.* id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra *Suar. Reginal &c.* imò etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos Pœnitentiales, Litanias & cæteras præces, docet *Palaus*, & *Granad.* Dico *extra*: quia in necessitate graui, v. grat. tempore pestis, vel morte imminente, statim vngendus est sine præmissis orationibus; quæ tamen postea supplendæ sunt, si superviuat infirmus. *Bonac d. 7 p. 6. num. 8.* 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. *Leand.* citans *Possev. Quintan. tract. 5. sect. 13. Barbos. de offic. Paroch. capit. 22.* 3. Si solus sine ministro administret; imò hoc in necessitate permittunt. *Tolet. Sà &c.* Vide *Diana p. 9. tr. 6. resol. 36.* 4. Si vngat aliter quàm in formam crucis. *Suar. Becan. Laym.* vide *Dian. p. 3. tr. 4. res. 178.*

VIII. Pastor ratione officij, tenetur sub mortali, dare ijs, qui petunt, nisi iuxta causa excuset, etiam tempore pestis, modo possit absque periculo vitæ, cum eo

enim

enim non teneri, docet Tann. Dian. p. 5. tr. 3. resol. 93. Si peste infecti sint cõfessi, posse sine peccato o mitti, absolute docet idem Dian. p 3. t. 4. res. 174. p 5. tr. 3. res. 93. & 8 . & p 8. tr. 1. res. 21. ex Villal. Tann. amico, Franc. Lugo, & Suar. Fill. Kon. Bonac. Laym ll. cc.

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne sine vnctione moriatur æger (nisi iusta causa excuset) quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia. Alius verô Sacerdos, si absente Paroccho licitê, & facilê possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantum: nisi tamen ægrotus valdê indigeret v. g. si alioqui sine omnibus Sacramẽtis esset moriturus, quod aliud nullum suscipere possit, tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur. Vide Dian. p. 3 tr. 4. res. 170. Laym. lib. 5 tr. 2. c. 7. n. 3.

X. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleũ, vt vocatus possit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantum agnoscat. Barbos. de Par. cap. 22. ex Posseu. item Quintan tr. 5. sect. 10. vbi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XI. Decens est, vt stuppa comburatur: quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda. Laym l. c. Sà.

Resp. II. Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secũdarius est. 1. Delere reliquas peccatorum. 2. Tollere pœnas restantes. 3. Aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. S. Thom. Sylu. Suar. d. 41. sect. 1. Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces. 1. Pueri ante vsum rationis: etsi sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. Nauarr. Suar. loc. cit. 2. Perpetuô amentibus, vero delirantibus, si antê petiuerint, aut petituri fuissent

si

si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest, & debet. *Sylu. Henriq. Laym.* Etsi tales unctioni resistunt, ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait *Zambr.* apud *Dian. p. 5 tr. 3. resol.* 84. qui cum *Barbos. de offic. Paroch. cap.* 22. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & caeci à natiuitate, sunt capaces, atque adeô debent iniungi prope organa sensuum quibus carent; etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. *Possev. Nald. Prepos. Dian part. 5 tract. 6. resolut* 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, seclusoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale. *Suar. Laym. Tann. Escob. &c.* (multô minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent.) Veniale tamen esse, docet *Kon. d.* 19. *dub* 10. contra *Nugnu.* Vide *Dian. p.* 3. *t.* 4. *resol.* 170. *p.* 8. *t.* 1. *res.* 58. *& par.* 5. *t.* 3. *resol.* 97. vbi notat ex *Tann.* non censeri contemnere qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet.* praesertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quae eius materia?

RESP. I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritê administrandam. Ordines vniuersim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acoluthatus, Subdiaconatus, Diaconatus.

natus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex. Minus, & maius, siue Episcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prime verô tonsura non est Ordo, nisi latè sed tantùm dispositio ad Ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres posteriores dicuntur maiores, siue sacri, ob annexum votum solemne castitatis (etsi ordinatus per grauem metum, vel nimijs blanditijs, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, nisi spontè ratificauerit. *Sanch. disp.* 29. *Azor, Fill. lib.* 10. *cap.* 4. *q.* 3. *Konin num.* 150. *Bonac. de matrim. q.* 3. *p.* 9.) vel qui minores quos cum *Vazq.* alij Sacramentum esse negāt, alij cum *Bellarm. Konin. Fill. &c.* communiûs, & probabilius affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione, ac fine, vel vnitate attributionis. Vide *Fill. tract.* 9. *cap.* 1. *Bonac. d.* 8. *q.* 1.

Resp. II. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentum, traditum ordinandis, in signum potestatis spiritualis. Proxima est eiusdem traditio, & acceptio. Cuius contactum physicum, & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter doceant cum *Sà. Heriq. Reginal. Laym. Dian. tract.* 4. *de Sacram numer.* 185. *& alijs*, quos citat; contrarium tamen communius est, ac tutius, vt altera saltem manu tangatur; imô ex præcepto, ad scrupulum vitandum, vtraque manu & quidem omnia, v. gr. calix cum patena, hæc cum hostia, vt docet *Fill.* idque simul cum prolatione verborū Episcopi. Vide *Laym. lib.* 5. *tr.* 9. *cap.* 5. *Bonac. d.* 8. *q.* 1. *p.* 3. Vid *Dian. p.* 8 *tr.* 1. *resol.* 40. & 42.

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ; Lector libri lectionum, Exorcista, libri exorcismorum; Acolythus ampullarum vacuarum, vel saltem vnius, & candelabri cum cereo extincto. quia eius est præparare lumen, vinum, & aquam ad Missam: Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena

fu-

superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare. Diaconus impositione manus, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare. Vide *supra*, Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, addita forma, qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma, qua datur potestas remittendi alijs peccata. Vide *Fill. tr. 9. cap. 2. Reg. Bon. Dian. p. 3. tr. 4. res. 186. 187. & 188.* & *p. 8. l. c.* Vnde resolues.

I. Potest Episcopus extra Diœcesim suis subditis conferre primam tonsuram; quia non est Ordo. *Bonac.* & *alij 4.* cum *Dian. p. 4. tr. 4. resol. 143.* contra *Sanch. Barbos. &c.*

II. Quando dubium occurrit an Ordo sit verè collatus, ver. grat. quia materia fuit dubia, iterari potest, & debet sub conditione, quando verò sunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate, & validitate, ait *Dian. part. 5. tract. 3. resolut. 47. ex Granad.* posse iterari sub conditione; imò debere, si sit Episcopalis, vel Sacerdotalis: verb. grat. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò, qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma pronunciatur, sed paulò post, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari: non tamen esse necessarium, docet *Card. Lug. resp. moral. lib. 1. d. 33.* Rectè autem notat *Dian. l. c.* etiam si quis timeat, ne invalidè ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem; cum sola obliuio, vel timor non sufficiat ad prudens, ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos,

tos, vel ratione originis, si scilicet in eius Diœcesi sint nati, vel ratione domicilij, ex voluntate istic perpetuô habitandi: vel ratione Beneficij in sua Diœcesi existentis. *Dian. p. 8. t. 2. res. 8. Laym. Præp. & c. com.* Quocunque autem horum modorum sint subditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *cap. cum nullus, de temp. ordin. in 6.* & ex communi *Henriq. Less. lib. 2. cap 34. d. 19.* Vnde resolues.

I. Qui in vna Diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia Beneficium, â quouis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere. *Præp. quæst. 1. d. 14. Laym. lib. 5. tr. 9. cap. 9. Dian. p. 8. t. 2. resol. 8.* & 9. vbi cum *Auers.* & *alijs* 3. contra *Barbos.* dicit, etsi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari vt originarius, vbi ipse, vel pater eius est natus. *Barbos. Zerola, Auersa, & alijs* 9. cum *Dian. part. 3. tract. 2. resol. 12.* Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius Diœcesi natus est fortuito, v. g. quia mater ibi itineris, vel negotiorum causa degebat: quia non contrahit ibi ciuilitatem originis; sed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus esset censetur. *Sanch.* & *alij* 8. cum *Dian. part. 8. tract. 2. resol. 11.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non mathematicè) habitat, potest ab vtrius libet loci Episcopo ordinari, quia vtrique est subditus ratione domicilij. *Præpos. loc. cit. Sanch. Auers.* & c. cum *Dian. part. 8. t. 2. resolut. 14.* eius tamen filius ab illo tantum, in cuius Diœcesi est natus. Quod si fortuito extra vtriusque Diœcesim sit natus, ab vtrouis potest ordinari, quia vterque censetur eius Episcopus originis, cum non sit potior ratio de vno, quâm alio. *Præp. Dian. loc. cit.* Natus autem ex fornicatione, matris potius quâm patris domicilium sequitur. *Præp. Dian. loc. cit. resol. 18.*

IV. Q

IV. Qui plura habet in diuersis Diœcesibus Beneficia, potest à quolibet illorum Episcoporum ordinari. *Garc. Prap. l. c. &c. Dian. p. 8. tr. 2. ref. 25.*

V. Studiosi, qui in Vniuersitate habitant (etiam vltra decenium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab eius loci Episcopo ordinari non possunt. Imò si istic ducant vxorem, nec filij eorum; sicut enim is non dicitur Episcopus domicilij, respectu patris; ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. *Dian. par. 8. tr. 2. ref. 15. & 17.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

RESP. I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. *S. Thom. 3. part. quæst. 19. art. 2. Konin. d. 20. dub. 10. Vazq. Fill. tr. 9. cap. 4. q. 2.* Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino. 1. Fœmina. *Vazq. Regin. Fill. l. c.* 2. Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus præualet. *Fill. l. c.* Quod si autem in eo incipiat præualere post ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absoluere; licèt characterē Sacramentalem retineat. *Card. Lug. Resp. mor. lib. 1. d. 31.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur. 1. Perpetuò amentes, cæci, muti, priuati manibus; etsi iure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, et si iure Ecclesiastico sint inhabiles, maneantque ab eorum vsu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur, vi voti, nisi id ratificauerint. *Tol. Henr. Azor, lib. 13. cap. 14. Bon. l. c.*

Resp. II. Vt Ordo licitè, & secundum iura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura, requiruntur

tur in recipiente, præter statum gratiæ. 1. Vt non sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus Clericandi. *Trid sess. 23. cap. 4.* sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltem venialiter (nisi iuxta causa exeuset) quia fraus est leuis Vide *suprà lib. 4. cap. 2. d 1. art. 3.* Similiter venialis incō stantia videtur, sine iusta causa statum Clericalem desere. 3. Vt sit confirmatus. *Trid sess. 23. c. 4.* & quidem secundùm *Bon d. 8. p. 5. n. 10.* sub mortali; secundùm *Sot.* & *Kon.* sub veniali. 4. Litteræ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, siue originis, siue beneficij, siue domicilij. Vid. *Dian p3. tr. 4. res. 19.* 5. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad vsum cuiusque Ordinis: nam *Trid. sess. 23, c. 4.* pro prima tonsura requirit, vt sciant fidei rudimenta; item legere, & scribere, & de quibus probabilis sit coniectura, quòd Clericatum elegerint, non sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, vt linguam Latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, vt populū docere possit necessaria ad salutem, & administrare Sacramenta. 6 Titulus sustentationis vt Beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trid. sess. 21. c. 2.* vid. *Bon.* 7. Ordo inter receptionem vnius & alterius: cuius inuersio, v. g suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale: Episcopatus ante Sacerdotiū, erit etiam inualidus. 8. Tempus, sic minores cōferuntur quauis Dominica, vel festo, & quidem tali quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, vt *Syl'u. Azor. Barb. &c. comm.* docent. Ac licèt *Prap. Fag. Tann Gauant.* &c. putent sufficere quoduis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam *Dian. resol. 5 tr. 13. resol. 47.* voc t tutam in praxi; eam tamen ex decreto Vrbani VII. reie-

ctam

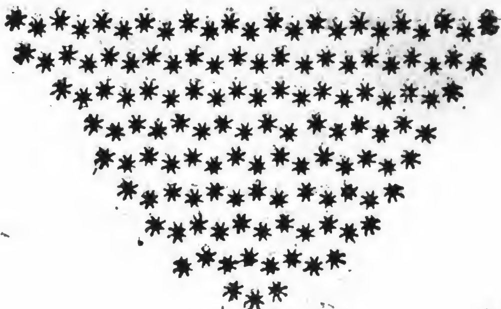
ctam esse monet *C. Lug. lib. 1. res. mor. d. 43*. Eosdem autē posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria 6. vespere ante Sabbathum, quo omnes Ordines iure conferri possunt, notat *Dian. p. 2. tr. 16. res. 28.* ex *Henr. Reg.* &c. maiores verò Sabbathis quatuor Temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 9. Interstitia temporum. Sic maiores nō nisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex *Trid. sess. 23. cap. 11.* & 13 & 14. In quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo ordinis maiores possunt dari: Minores verò omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die; & si consuetudo sit, simulcum Subdiaconatu. *Nauar. capit. 25. Henriq. lib. 10. cap. 11. Vazq. Suar. Sà*, verb. *Ordo, Laym. lib. 5 tr. 9. capit. 8.* 10. Locus, scilicet pro solemni collatione Ecclesia, pro priuata, Sacellum. 11. Ætas, in qua ordinariè Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura, & minoribus requiritur saltem septennium completum, licèt *Quint. tr. 6. s. 21.* contra *Sanch.* &c. putet sufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12. completus *Fill tr. 9. c 4 n. 28.* pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus. Vide *Bon d. 8. q. 1. Fill. tr. 9. cap. 4. Laym. lib. 5. tr. 6. c. 6.* & 7. *Dian. p. 3. tr. 4 res. 192.* Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v. gr. pro Sacerdotio an annum 25. ingressus sit, ordinario nō potest. *Sanch. Laj. Bard. d. 6. cap. 11. part. 6. §. 1.* vide *suprà, lib. 1. t. 1. cap. 2. d. 3.* Peccat autem tâm ordinans, quâm ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quæres. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. I. Ostiarij est claues templi seruare, aperire, & claudere eius ianuas; arcere eos, quibus non licèt interesse sacris; campanam pulsare, quæ intra Eccle-

fiam

ſiam ſunt cuſtodire, ei qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus eſt, legere in Eccleſia lectiones veteris, & noui Teſtamenti; item docere catechumenos rudimenta Fidei Chriſtianæ. 3. Exorciſtæ munus eſt, manus imponere ſupra vexatos à ſpiritibus immundis: ad illos adiurandos, & eijciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus eſt præparare ampullas vini, & aquæ ſacrificium Miſſæ. & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem ſacrificium, & illi miniſtrare, vnde & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus eſt, immediatè ſubordinari Diacono ad ſacrificium Miſſæ, calicem, & patenam illi tradere; vrceolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epiſtolam ex officio, & ſolemniter in Miſſa legere. 6. Diaconi munus eſt cãtare ſolemniter Euangelium in Miſſa, miniſtrare immediatè Sacerdoti in omnibus quæ pertinet ad Miſſæ ſacrificium, veſtire altaria, crucem ferre, & denique ex commiſsione Sacerdotis prædicare, & baptizare. 7. Presbyteri munus eſt offerre Sacrificium Miſſæ, abſoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ, & ſimiles facere, populum doctrina, & exemplo paſcere. Vide *Eſcob. Exam. 8. tr. 7. c. 1.*

K 2 TRA-

TRACTATVS VI.

De Matrimonio.

CAPVT I.

De Sponsalibus.

DVBIVM I.

Quid sint sponsalia?

RESPOND. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *Promissio*, quia propositum non sufficit, cum non inducat obligationem. Vnde qui diceret, *volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem*; non contraheret sponsalia, *Bonacin. quæst.* 1 *part.* 1. docet, ex aliis quia hæc verba, non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant: nisi tamen ex circunstantijs aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria, & deliberata* scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. *Dian. part.* 3. *tr.* 4. *resol.* 173. ex *Sanch. Pontio*, &c. etsi *Bonac. q.* 1. *part.* 4. *num.* 4. Plus requirat. Vnde regulariter non sunt valida ante septennium completum, vt docet *Konin. d.* 21. *art.* 5. *Sanch. lib.* 1. *d.* 16. nisi malitia, & prudentia suppleat ætatem. *Dian.*

tr.

tr. 4. p. 3. res. 274. Pont. &c. (quod tamen quidam negant sufficere, cùm ius determinarit ætatem) imò nec post septennium, si de vsu rationis sufficienti nō constet; vti neque, si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundùm *dicta de voto*, & *contractibus*.

Dicitur III. *Mutua*. Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet, sine repromissione; neuter obligatur, quia cum cōtractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare; inuoluit enim conditionem, *si tu repromisseris*. Quod si tamē Titij promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caia, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanch. lib. 3. d. 3.* contra *Pontium*, apud *Dian p. 3. tr. 4. res. 144.*

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractibus inter homines non fit nisi signo externo. Vnde nō sufficit ad spōsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem Matrimonij, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio, aut filia; aut Curator, pro eo cuius curam habet, præsente, & non contradicēte (dummodò metus absit) contrahat, valida erunt; quia in hoc casu ius accipit taciturnitatem, pro expressione consensus. *Sanch. lib. 1. d. 22. Dian. p. 3. tr. 4. resol. 270.* imò etiā si pro absente; saltem si is resciens id, expressè, vel tacitè signo aliquo sufficiēti ratificet. *Sanch. Pont. Dian. p. 3. tr. 4. res. 271.* contra quos *Sot* & *Henriq.* ne hoc quidē requirunt, sed tantū, vt resciens non contradicat. Quod *Kon.* admittit, si per ipsos Tutores, vel parentes ijs proponatur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V. *Inter habiles*: idest, quæ & ætatem à iure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur. *Vnde resolues.*

I. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahētium, si de illa

constet; in externo autem, communi intelligentia, & sensu verborum; ita tamen vt potius inclinetur in fauorem matrimonij. Vid. *Dian. part. 3. tr. 4. resol. 205. Bonac. q. 1. part. 1.*

II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad matrimonium (cum hoc ex iure positiuo sit nullum) habẽt vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium; quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo quo possunt, sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym. loc. cit. n. 17.*

III. Ad sponsalia non sufficit. 1. Si dicas, *non ducam aliam quàm te*, quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. *Bonac. q. 1. p. 7. n. 13.* 2. Dicere: *contraham tecum, si Papa dispensauerit. Barbos.* & *alij* 10. cum *Dian. p. 3. tract. 4. resol. 190.* contra *Sanch. Kon. & Pont.* ac proinde licitum est vtrique contrahenti, ante, & post impetratam á Pontifice dispensationẽ altero inuito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum localium, nisi cõsuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex alijs causis. Quôd si tamen verba vnius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum *Recipio*, operatur spõsalia, vel etiã matrimonium, pro ratione promissionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo sic annulum, tacitè consentit; itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas & munera localia, eaque sponsa acceptauit. *Laym. lib. 5. tr. 10. cap. 2.* 4. Sponsalia metu graui cõtracta, licet iuramento firmata, sunt inualida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch. Barbos. Dian. p. 3. tr. 4. res. 178.* vide *suprà, lib. 3. t. 2. cap. 2.*

DV-

DVBIVM II.

Quæ, & quanta obligatio sponsalium?

RESPOND. I. Obligant ad ineundum matrimoniũ, sub peccato mortali; si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re graui. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito *Sanch. lib. 1. d. 28. Kon. d. 22. dub. 1.* apud *Dian. par. 3. tr. 2. res. 145. Pont. tamen ibid.* vult obligari statim post cõtractum. *Vnde resolues.*

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à Iudice per censuras; quod tamen rarò expedit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si Iudex secundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, licèt à parte rei reuera coactio sit iniusta, valet matrimonium. *Sanch. & Mart. Perez*, contra *Texed.* apud *Dian. p. 9. t. 8. res. 26.*

III. Fornicatio sponsæ, est circunstantia in confessione exprimenda: quia mutat speciem, & cõstituit iniustitiã: quæ in sponsa grauis, ideoque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat, quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. lib. 1. d. 2. Kon. Fagund. Fill. &c.* probabiliter contrà *Laym. Azor, &c.* vide *Lug. d. 16. n. 176.*

IV. Qui simulato animo promisit, per se loqnendo non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi *per se*: quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. *Bonac. loc. cit part. 2.* Vbi excipit, si puella esset longè inferioris conditionis (ver. grat. quoad nobilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere (v. grat. virum

nobilem filiam agricolæ) præsertim si illa fuerit conscia disparis status, seu conditionis, eo quod tum decipi potiùs voluerit, quàm decepta sit; vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secùs tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauit, aut si ipse non fictè, sed ex animo matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q. 1. p. 3. n. 7. & seq.* ex *Vaz. q. Mol. d.* 106. *Sanch. lib.* 1. *d.* 10 vide *Less. lib. 2. cap.* 10. *d.* 3. *Laym. c.* 1. *n.* 10. & *Mart. Perez. d.* 2. *sect.* 3.

V. Sponsalia posteriora contra priorum fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida. *Sanch. & Villalob.* contrarium tamen tenet *Konin. & Pont.* cum *Dian p. 3. tr. 4. res.* 210. matrimonium tamē post sponsalia contractū cū altera, est validum, licet iniustum *Bon. p.* 5. & 7. *Laym. cap.* 1. *n.* 5.

VI. Liberi, qui parentibus inscijs contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui imparis sunt conditionis, v.g. ignobilis cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur, nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam. *Laym. l. c. n.* 12. ex *S. Thom. &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian p. 9. t. 7. res.* 71. ex *Molin. Sanch. &c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti eius intererat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita ver. grat. per copullam. Dico *vbi Tridentin.* &c. quia vbi hoc receptum est, hæc signa non tenent si sint clandestina; ideoque grauiter in ijs peccari potest. *Vnde sequens casus resoluitur.*

Sponsis non licent tactus impudici, cùm proximè disponant ad copulam, & pollutionem: etsi liceant amplexus, & oscula, in signum amoris *Sanch. lib.* 9. *d.* 47

vide

vide *Dian. p. 2. tr. 17. res. 6. & tr. 1. misc. resol. 31.* & *p. 4. resol. 131.*

DVBIVM III.

Quomodo dissoluantur sponsalia?

RESP. I. Dissoluuntur sequentibus casibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initum. *Bon. p. 7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus. *Taym c. 2. n. 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium *Bonac. p. 8. n. 5.*

IV. Per atrox crimẽ alterius sponsi, soluuntur ex parte innocẽtis, quale censetur. 1. Fornicatio, siue spiritualis, vt hæresis, siue corporalis, tàm sponsi, quàm sponsæ, post sponsalia; & sponsæ etiam ante illa, sed â sponso ignorata, licet per vim facta. *Bonac. p. 8.* imô si sponsa permittat se tangi impudicé ab alio per oscula, & amplexus; potest sponsus resilire â sponsalibus, sed non vice versâ; quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus spõsæ, nec mutatio alicuius momenti. *Reg. Sanch. Dian p. 3. tr. 4. res. 283.* Limitat autem *Kon. & Laym.* nisi talia oscula, & tactus sint ita frequentes, vt indicent valdè propensum sponsi animum in alteram, vt meritô timeri posiit, ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autẽ vterque spõsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire, docet *Pala & Bon.* contra *Kon. Regin. Sanch. Laym. Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis *Dian. l. c. res.* 284. 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat. *Bon p. 8. n. 12.*

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si â principio cognita fuisset, â sponsalibus deterruisset, qualis esset, v. g. 1. Inimicitia, vel odiũ graue inter spon-

so. Quo refertur morum asperitas, vel sæuitia, post spõsalia primum cognita; item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parẽtes, vel consanguineos. *Laym. c. 1. n. 78. Bon. p. 8. n. 8. & c. 2.* Si alteruter incidat in lepram, paralysin, morbum Gallicũ, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, præsertim sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirẽdum officium ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian. p. 3. t. 4. res. 85.* ex *Sanch. lib. 1. d. 57.* *Konin. d. 23. dub. 8. Laym. & Bonac. ll. cc.* Non tamen tenetur sponté aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquã infamiam habeant adiunctam (v.g. si sponsa vi, vel spontè fuisset corrupta) dummodò tamen contrarium positiuè verbo factove non simulet; potestque interrogatus licité dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v.g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis, aut familiæ, non licet (etiam si post sponsalia contracta in eos inciderit) cõtrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. *Konin. Pont. Dian. p. 5. tr. 4. resol. 28.* vbi ex *Kon. & Sanch.* contra *Pont. Nauarr. &c.* infert sponsam post spõsalia corruptam, posse sponsum defectus istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium. 5. Si magna alterius debita detegãtur, vel graue sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incõmodo sponsæ. *Bonac. loc. cit.* Quod si autem defectu spõsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis, ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. *Sanch. Bon. Tancred. t. 1. lib. 1. d. 65.* secùs si defectus sit leuis. *Bard. lib. 6. c. 11. p. 7.*

VI. Si

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renuntiare suo iuri. *Laym. loc. cit. Bonac. n. 6.*

VII. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum. *Laym. num. 16.*

VIII. Soluuntur, licet sint iurata, per susceptionem Ordinis sacri, vel ingressum alterius in Religionem, aut votum eam ingrediendi. *Laym. loc. cit. Bon. p. 5.* Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat, vt docet *Sanch. libr. 1. d. 24.* licet *Præpos. Fill. & alij*, putent talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi Religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quam per matrimonium posset resarcire damnum. Vide *Dian. p. 3. tr. 4. res. 207. Bonac. loc. cit.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suarez, Azor, aliique*, cum hoc sit de meliore bono: etsi contrarium doceant *Fill. Sanch. Bon. & alij* eo quod Deus nõ acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium. Vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret Religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eo quod vouens resilierit, & censeatur iuri suo renunciasse. Vide *Bonac. p. 5. num. 13.*

X. Per matrimonium validũ dissoluitur saltẽ quoad eum, qui non cõtraxit matrimonium; quoad eum verò qui contraxit, non extingui obligationem si aliter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolui. Vide *Dian. p. 3. t. 4. res. 209.*

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideo ius resi-

liendi: quia non est deceptus in cōditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanch. Konin. Reginal. Dian. par. 3. tr. 4. resol. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quandó manifest æ sunt, non requiritur authoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit ipsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia, ratificasse. *Laym. c. 2. num. 23.*

CAPVT II.

De Matrimonium secundum se.

DVBIVM I.

Quid sit, qua eius materia, forma, & Minister?

RESP. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier sibi mutuô legitimè corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ Societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscētiæ; materia ex aqua, & proxima, est mutuus cōsensus, externis signis expræsus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, est idem consensus, quatenus habent rationem acceptationis. *Suar. tom. 3. d. 2. s. 1. art. 1. Sanch. Vazq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam, & formam. Porrô matrimonium dicitur ratū, quando cōtractus est factus, etsi non sit secutá copula carnalis, consumatum dicitur, quando ea secuta est *Vnde resolues.*

I. Validè, & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupis-

centiæ. Ratio, quia non pugnat cum essentia matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatẽ; quia finis debet saltem esse honestus. *Naua.c.22.n.79.Sãch lib 2.d.29.q.3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modò proles positiuè, non impediatur; hoc enim sub mortali non licet. *Ken.d.25.dub.2.n.16.Pont.lib.1.cap.21.Hurt.4.Perez,d 18.sect 7.n.6.ex 1.Corint.7.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiat liberos quâm possint alere, dummodô, vt dixi, positiuè non impediant, nec abortum procurent. *Perez,l.c Bon.q.4.p.1.n.12.Nauar.16.*&c.

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniugum santificatio) non contrarios, v.g. ad pacem inter Regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ cõseruandum: Ita contra *Sanch.* & *Syluium*, docent *Præp. Pont. Gaspar, Hurt. Dian.p.3.tr 4.resol.219.Mart.Perez, d.18.sect 7.n.7.* vbi cum *Dian.l.c.* etiam permittit ob diuitias, & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur. idest, nisi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde invalidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantum durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti. Vide *Perez, sect.6.*&c. *ll.cc.*

VI. Contrahentes, vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant,

turo, eſt contractus ſponſalium tantum, & non matrimonij. Quia hic debet eſſe de præſenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium ſine nouo cõſenſu, poſtquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum alijs* apud *Sanchez*, etſi *Filliuc. Layman, & alij quidam*, putent, contrarium eſſe probabile, eo quod contractus celebratus ſub conditione honeſta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit. *Bonac. quæſt.* 2. *part.* 10. *num.* 20. ſi contrahentes in eodem conſenſu manſerint, ſaltem virtualiter.

DVBIVM II.

De vſu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vſus matrimonij, ſiue actus coniugalis ſit licitus?

RESP. Per ſe eſt licitus, & honeſtus. Quod eſt de fide, & patet ex 1. *Cor.* 1. *Vxori vir debitum reddat.* Per accidens eſt illicitus in ſequentibus caſibus.

I. Si matrimonium à parte rei ſit nullum; quod tamen ſi vterque ignorat, non peccat, niſi materialiter. Si vterque vel alter id certô ſciat, non poteſt, quocumque etiam periculo propoſito, vti matrimonio. Vnde ſi non poteſt ſine periculo vitæ, aut fama, detegere impedimẽtum, nec ſperare diſpenſationem, debet vel ingredi Religionem (ſi necdum conſummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis ſæuitiam, v. gra. vel adulterium, ſi tale ſit, vel certê omnia incommoda patienter ſuſtinere. *Bon q.* 8. *p.* 8. *n.* 16.

II. Si

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantùm dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cum alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem. *Vazq. Sanch Dian. Bard. d. 6. cap. 11. p. 7. §. 3.* Secùs post eam *Bon q 4. p. 4.* vid. *supra, l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentię in se, vel comparte *Bon. p. 6. n. 8. M. Perez. d. 30 s. 4. n. 5.*

IV. Si fiat prauo fine, v. g. tantùm voluptatis causa. Quod tamen Doct. com. vt *Sanch. lib. 9. d. 11. Bon q. 4. p. 6.* censent esse tantum veniale, contra *Pont.* qui vult esse nullum; nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quãdo copula debita redditur. *Sanch. lib. 9. d. 11. & c.* vide etiam *Dian. part. 3. tr. 4. res. 216. Bon. p. 6. M. Perez, d. 49. sect. 2. n. 6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, vt animum paschat, quod est mortale. *Sanch. Bon. p. 6. n. 7.*

VI. Si fiat modo indebito, v. grat. 1. Si non seruetur vas naturale; quod multi docent esse veram Sodomiam: alij esse graue peccatum contra naturam, verb. 6 *præcep.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c quod aliqui dicunt esse mortale alij, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantùm, etsi graue, & grauiter increpandum. *Dian p 3. tr. 4 res. 10.* 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationẽ cohibeat; quod quidam generatim dicunt esse mortale: quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur quidam tamen, vt *Præp.* & *Sanch.* dicunt, in fœmina nullum esse. Vide *Bon. p. 6. n. 15. & p. 1.*

VII. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communionis. Vide *Perez, d. 49. sect. 3.* 2. Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus. *Nauar. Sylu. Sanch. Konin. Fill. num 337.* Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale; quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde *Dian. part. 3 tr. 4. resol. 204.* & *Konin. d. 34. dub. 9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxo menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor,* docet *Sanch. lib. 9 d. 21. num. 2.* Imô aliqui apud *Dian. loc citat.* vt *Pont. lib. 10. cap. 11. & cap. 14. num. 5.* & 6. docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch loc cit.* docet esse probabile, additque *Mart. Perez,* si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. Vide *d. 49. sect. 3.*

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio. 1. Prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur; dūmodô positiuê nō impediatur, imô etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v. gra. â paupere, ne nimium prolibus grauetur, 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte. *M. Perez, d. 40. s. 2.* ex *Kon. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos; quia honestum ex natura sua, & relatum ad vnum finem, licitê refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sà, Kon. Laym lib. 5. tr. 10. c. 4. M Perez, d. 49 sect 2. n.* vid. *Dian p. 2 tr. 4 res. 218.* Solius tamen sanitatis causa vti, probabile est esse veniale, vt docet *S. Thom. Henriq. Laym loc. cit.* contra *M. Perez, & c. ll cc.*

QVÆRES. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges?

Resp. Tales actus per se ijs licent, quia cui licitus est

est finis, etiam licent media. & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quod si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos. Nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis, aut cõiuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum *suprà, lib. 3 tr. 4. cap. 2. dub. 4.* Dian. *p. 3. tr. 4. res.* 104. & 116. Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantùm peccat. 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, vt contrà *Vazq.* & alios probabiliter docet *Sanch lib 9. d.* 41. 2. Oblectando se venereè, sine periculo pollutionis, de actu cõiugali cogitato, dum ab est compars, vel actu exerceri non potest. *Fill. Laym. Tann. Mald.* cum Dian. *p. 3. tr. 4. resol.* 114. contra *Nauar. Azor, &c.*

II. Peccat grauiter. 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita: quia est illi illicita per statũ. 2. Bigamus qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur: quia est permixtio cum aliena. *Laym. lib. 1. tr. 9. c. 6.* vide *suprà, lib. 3. tr. 4. c. 2.* & *lib. 5. c. 1. d. 2. art. 2.*

ARTICVLVS II.

An actus cõiugalis sit præceptus, & debitus?

RESPOND. I. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij; tenetur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura cõtractus mutui. *S. Thom. in 4. d. 32. q. 1. a. 1. & c. comm.* ex 1. *Cor. 7.* Vnde resolues.

1. Nem-

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate; v. gra. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. *Mart. Perez, d.* 50 *s.* 2. *n.* 4. & 5. vel ex iustitia legali, eo quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem; nec potest alter ab altero inuito diutius abesse, sine necessitate; quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanch. lib.* 9. *d.* 4. *Kon. d.* 34. *d.* 1. *num* 19. *Perez. d.* 50 *sect.* 3.

III. Peccat mortaliter, qui coniugi serio, & instanter petenti debitum negat: quia est res grauis, & debetur ex iustitia; intellige, nisi petens precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, & petitio non sit immoderata (nam si sæpè petenti semel, vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob leuitatē materiæ & aliquando si nimis immoderatè, & iusto sæpius petat, nullum secundum *Perez, d.* 50 *sect.* 4. nec sit alia iuxta causa negandi. *Bon q.* 4. *par.* 1. ex *Sanch. Fill. &c.* Iustam autem (secluso periculo incontinentiæ vtrisque) esse censet *Mart. Perez, l. c. n.* 6. si plures nascantur filij quàm possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam medijs aliâs licitis, v. grat. ieiunijs, &c. inuita comparte. Imô si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ, sicut & vxor si notabiliter ijs fiat deformior. *Bonac. loc. cit. Sanch. lib.* 9. *d.* 3. *num.* 11. *Reginal. Konin Fill. n.* 306. *&c. Perez, d.* 50. *sect.* 2.

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicitè petenti, si redditio hic, & nunc non sit illicita, v. grat. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. Vide *Sanch. l.* 9. *d.* 6. *Fort. l.* 9. *ca.* 3. *Kon. d.* 34. *dub.* 6. *Perez, d.* 50 *s.* 5. Quia malitia alterius ren-

dat illi ius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petēti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere. 1. Si alter alteri debitum remiserit: v.g. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens sit timens: quia talis non est capax vsus dominij nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & reddere licet, tâm ebrio, quâm amenti: nisi esset periculum fœtus enecandi. *Nau. c. cap.* 16. *Sylu. Laym. c.* 1 *n.* 9. 3. Si alter mœchatus sit, quia frangēti fidem, fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens prudens voluntariè cognouit cōsanguineam vxoris, in primo vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem, post matrimonium cōsummatum. Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressum Religionis, saltem primo bimestri (nisi tamen matrimoniū consumauerit) imo etiam post, si vxor consentiat, de quo plura. Vide *Laym cap.* 1 1. *n.* 10.

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, si inde graue damnum, vel periculum sibi, vel proli, meritò timeat. *Perez, d.* 50. *sect.* 4. Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans: v. grat. Gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita: & nō sit nimis grauis.) *Bon. q.* 4 *p.* 1. *n.* 8. *Perez d* 50. *Sanch. lib* 9 *d.* 14. *Laym. lib.* 5. *tr.* 10 *par.* 3. *c.* 1.

II. Si petat ab vxore laborante febri, vel alio morbo, cui copula noceret. *Bonac. q* 4. *part.* 1. *nu.* 4. ex *Sanch.* &c. item *Perez loc. cit.* aut vt quidam volunt, tempore menstrui. *Bonac. q.* 4 *part.* 3. *n.* 11. & *part.* 6. *num.* 10. contra

tra *Sanch. Hurt. Perez*, *d.49. sect.3.* aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculũ mortis, (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imô tunc, nec petere, nec reddere licitum est; vt per se patet, ait *Laym. capit. 1 numer. 7.* & esse mortale, dicit *Perez*, *d.49. sect.3.* (addens ex *Sanch. Konin. & Hurt.* cessante periculo prolis, vsum matrimonij licitum esse) aut si non possit vxor edere fœtum, nisi mortuum *Bonac. q.4 par. 1.* & *2. n. 14.* (*Laym.* tamen *cap. 7. numer 7.* dicit eo casu licere reddere, imô & petere: quod *Bonac loc. cit.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut nõ possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ. *Bon. loc. cit. num. 7.* *Laym. loc. cit. nu. 6.* Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Layman, loc citat.* ex *Sanch. lib. 7. d. 102 num. 11.* Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum etiamsi in altero esset periculũ incontinentiæ. *Sanch. Prap. Pal. Dian. part. 6. tr. 7. res. 64. & p. 9. tr. 7 res. 4.*

III. Si alter debitum exigat innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v.g. rixæ, odium, incontinentia.

QVÆRES. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis; peccant tamen, si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè; sed tantum permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens; aut periculum ex partu. *Vnde resolues.*

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodò sit iusta causa interrūpendi, v.g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat. Vide *Per. d. 49 sect. 9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animum alio distrahit, nec natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez, l. c. n. 7.* docet ex *Sanch.*

DVBIVM III.

An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

RESP. I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quoad vinculum, viuente vtroque coniuge (vide *Sanch.* & *Per. d. 20. sect. 9. & d. 55 sect. 4*) diuortium tamen, seu potius separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus nō sit fama tamen & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum fortè non viuat, ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem cōuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia creatoris) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. *Cor. 7. 15. Perez. d. 16. sect 4. & c communiter.*

III. Si ante matrimonij consumationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, contenentur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret Religionem, in eaque profiteatur. *Perez, loc. cit. & c. communiter.*

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nauar. Bell. Per. d. 10 sect. 7.*

Resp.

Resp. II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio, quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem, & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bonac.q.4.p.5.num.2.contra Filliuc Sanch.Perez.dist.56.sect.1.& 2.*ex *Matth.5.*& ex *cap.Caudeums,cap.Ex literis*; non tamen molities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bonacin. Sanch. Perez. ll.cc.* licèt propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur.) tunc enim innocens Religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu. 1. Si vterque coniux particeps sit eiusdem criminis, vel æqualis, *Sanch.lib.10.d.6.Bonac.l.c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon.ex Con. Henriq. Fil. Per.s.3.* vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculũ comparti immineat, potest separatio peti â iudice; imô si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum. Vide *Bonac. loc. cit. Laym. Perez. s.5.*

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresim, beneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imô tenetur, si periculum sit graue. *Laym.l.5.t.10 p.2.c.7 n 16.*

IV. Morbus contagiosus, verb. grat. lepra. Quôd si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia, superueniens matrimo-

nio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia; nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bonac. Laym. loc. cit. Perez, distin. 57. sect. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur Religionem, vel vxore ad Religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria. *Azor, &c.* vel saltē quinquagenaria. *Sanch. Bonac. Barbos. Dian p. 3. tr 4 resol. 73.* manente in sæculo in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros Ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi. Vide *Laym. hic, loc. cit.* & *Sanch.* vide *Perez, d. 58. & 59. Bonac. q. 3 p. 5. n. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum, v. grat. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secùs tamen si antè fuit vagus, idque ipsa sciuit.

III. Si in contractu matrimonij, additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CA-

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVPLICIS generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantum?

RESP. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide *Bonac. q. 1. p 14 num. 1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*, quod secundum *Trid. sess. 24. cap. 10 de reform.* incipit nūc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum, vsque ad Octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess. 24. cap. 1.* prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. Vide *Bonac. loc. cit. Sanch. lib. 7. d 7 Kon. d. 30. Fill. tr. 10. p. 2 cap. 9. Mart. Perez, d. 43 sect. 10. n. 7.*

Dicitur III. *Catechismus.* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondit pro infante, quando supplentur ceremoniæ post baptismum collatum in necessitate: sed videtur sublatum per *Trid.* secundum *Sanch. Fagund. Konin. Fill.* &c. qui ideo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi, â patrinis Baptismi. Vide *Bonac. l. c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum sanguinea cõiugis in primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. Vide *Perez, d. 23. sect. 5.*) vel cum propria matre, vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic, cap. 15.* ex *Nauar. Sanch. lib. 7. d. 17. Kon. d. 20. dub. 1.*

Dicitur V. *Sponsalia*, scilicet cum vna contracta, & non dissoluta. *Kon. d. 30. dub. 3. Sanch. Filliuc.* Bona. *loc. cit num. 5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue Religionis, siue non nubendi. Vide *Sanch. lib. 7. d. 13. Regin. lib. 31. c. 24. n. 184. Bon. l. c. n. 7.*

Dixi in Responsione: *potissimum*, quia præter supradicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinum nõ est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonii, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex *cap. Nostrates. & cap. Sponsus. q. 5.* docet *Bonac. q. 4 part. 6. nu. 2. Sanch. lib. 7. d. 8 n. 4. Henriq. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intel-

tellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali, vel contemptus (vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile, ac puerile haberent ei se subijcere) docet Perez, *dispu. 43. sect. 10 numer.* 4. posse esse mortale. Dixi *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter coniugum sit viduus alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nũquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet vt benedicantur, vt vide *Bonac. loc. citat.* Et patet ex agenda. Debet autem fieri in Templo â proprio Parocho sine cuius licentia si quis faciat, manet ipsofacto suspẽsus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, â quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuijs proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet communis (quanquam *Sanch. lib. 3 d 5. num. 7.* & *Gasp. Hurtad. d. 5. num.* 59. putent, non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter, nullum sub esse impedimentum. Sed contrariũ docet, Perez, *d. 42. sect. 1 numer.* 7. ex *Konin.* & Pontio) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex *Trident sess. 24. capit.* 1. quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiat in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in Oratorio, vel iuxta Ecclesiam, alioue loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant â proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis continuis tamen, idest, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo interpolentur. Vide *Bon. q. 2 p. 6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre vl-

tra

tra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes, declarauit Congregatio in *sess. 2 o. cap. 1. de reformat.* imô *Rituale Romanum*, duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denuntiationes, nisi vediatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illicô denuntiare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v. gr. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch lib. 7. d. 13. Fagund. part. 2. lib. 6. cap. 5. Henriq.* *Laym lib 3. tract. 3 part. 2. cap. 4. num. 8. &c. commun.* contra *Pontium, d. 5. quæst. 6.* qui negat teneri denuntiare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez, d. 43. sect 6. num. 1. & seq* sed cum hac limitatione, si tantum audiuit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnũ scãdalum, aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro consciẽtiæ acceperit; tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliunde habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. Laym loc. cit. num.* 10. vide *Bonac. loc. cit. Perez, d. 43. sect. 7. num. 2.*

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. *Sanchez, lib. 3, distinct.* 15. *Mart. Perez, d. 43 sect. 7. numer. 6. &c.* contra *Pontium*. Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, siue publicè, siue priuatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem, licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine mano scandalo à ma-

trimonio non possent desistere, nec vellent suadere, vt contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi, vt fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex Besa & Ponti. lib. 5 cap. 35. Mart. Perez loc. cit. qui addit, si id omnino nolint, persistantq; petere, debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autē Decanus Ruralis dispensare, vel vt vna tantum fiat proclamatio, vel vt fiant post contractum subitò factum coram Parocho, & testibus; ante consummationem, vel etiam, vt planè omittantur, si iuxta causa subsit; v. gr. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimoniū, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. Bona. loc. cit.

VI. Etsi quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes posteà faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitū, priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter cōsummando, tenet Sot. l. c. des. Texed. contra Sanch. apud Dian. p. 9 tr. 8. res. 19.

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitati per Epiikiam declarare, præceptum hoc hic, & nunc non obligare. v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. Bonac. l. c. ex Sylu. Sanch. &c.

DVBIVM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium?

RESPOND. Præter defectum consensus, de quo suprà cap. 2. 1. sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error,

Error, conditio votum cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen honestas,
Ætas, affines, si clandestinus & impos,
Raptave sit mulier nec parti reddita tutæ.
Hæc socianda vetant connubia facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ, qui dirimit iure naturæ, v.g. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua putans esse Annam contrahat, quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi *personæ*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ (excipio seruitutem.) non irritat matrimoniũ, vt ver. gra. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis; quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditioné personæ vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. *Bonac. q. 3. par. 2. ex Sanch. lib. 7. d. 18. Konin. d. 31. Fill. &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua; vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiá communiorem, iure tantum Ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valdè cóforme. Ratio, quia talis contractus aduersatur. 1. Bono Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare cõiugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino, vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascititij, vulgò dicti *Leibeigene*. Vide *Laym. lib. 5. tr. 10. p. 4. cap. 2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem Ordinis sacri, vel per solemnem professionem in Religione approbata, sponte emissam.

Dico I. *Sponte*; quia metus grauis irritat professionem, vt vide suprà *lib. 5. cap. 1. d. 2.*

Dico II. *Solemne*; quia votum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis.) Vide *Laym. l. c. cap. 3.*

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt trãseat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tãquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquàm filius ab intestato in totũ) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum, inter adoptantem, & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap. per adoptionem, 3. q. 3. Cap. diligere. 30. q. 3.* vide *Bon. q. 3. part. 5. §. 5. n. 4. & 5.* vide tamen *Laym. capit. 7.* & *Dian. part. 9. tr. 6. resol. 54.* vbi contra communem sententiam, notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trid.* tantũ dirimat vsque ad gradum secundũ inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Cõfirmationis, dirimitque matrimonium (vt habetur *cap. 1. de cognatione spirituali, in 6. cap. Veniens*: & constat ex *Trid. sess. 24. cap. 2.* Vide *Bonac. q. 3. p. 5. Sanch. lib. 7. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem, & baptizatum, & huius patrem, & matrem; item inter susceptorem, & susceptum, & huius patrem, & matrem.

Tertia est cognitio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium, vsque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusiuè. Et quidem

dem

dem quoad primum fortatissis iure naturæ: quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest. Gradus verô lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tâm ascendentium, quâm descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, vna dempta, scilicet stipite, v.gr. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu: nepos & auus in secundo, &c.

Secunda. In linea transuersa æquali (quæ est inter personas â communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ â communi stipite distant, totidē distant inter se. Vnde frater, & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ: patruales & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

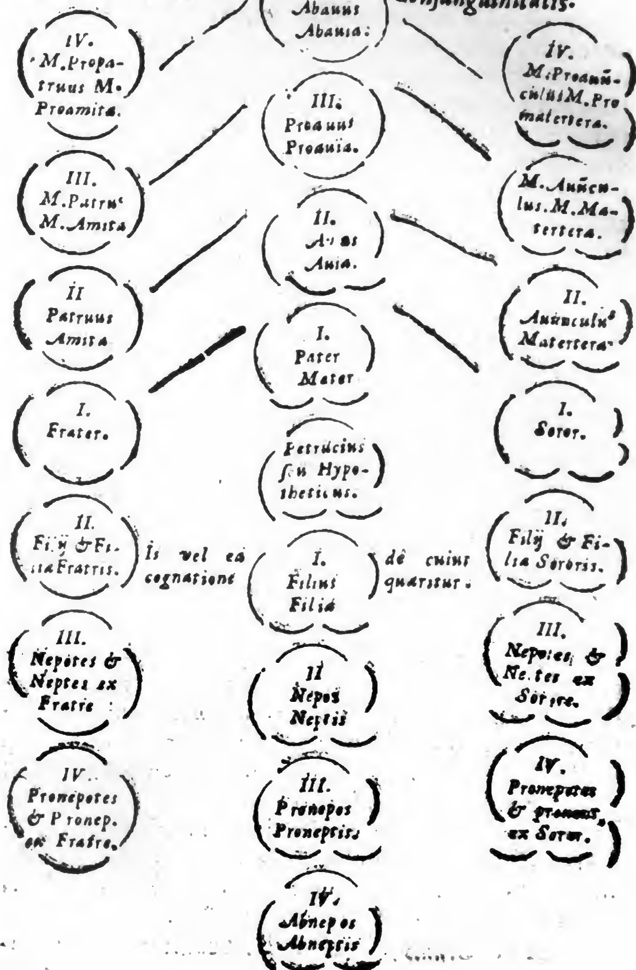
Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes â communi stipite, quot gradibus remotior persona distat â stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus & nepos, filius & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patet in adiuncto schemate. (NB)

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siue physicé, v.g. gladio vel veneno; siue moraliter, vt imperio, perfectum, eo consilio, vt postea inter se matrimonium contrahant. Quôd si cædes tentata sit, sed nō perfecta, vel perfecta; sed absque intentione matrimonij ineundi: vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius: vel non communi consilio; sed ab altero tantum, non dirimit matrimonium, nisi etiā adulteriū præcesserit; tunc enim etsi vnus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodô id fecerit intentione matrimonii, verè dirimit. Ita *Kon. Ledesm. Sà, Sanch. lib. 7. d. 78. n. 13. & d. 79.*

Secun-

Pagina 654.

Arbor seu Schema Signo(NB) *Consanguinitatis.*

Secundum est adulterium, quādo nimirum duo carnaliter se cognoscunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidē, de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, vt promissio sit acceptata, & vterque sciat alterum esse coniugatum, si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur coniuge mortuā. *Perez*, *Kon.d.* 31.*num.* 57.& 61. *Sanch.lib.*7.*d.*79.*n.*12.*Fill.n.*256.vid.etiam *Bon.q.*3.*p.*6.*n.*8. *Dian.p.*3.*tr.*4.*res.*198.excusatque ignorantia quæ uis, etiam facti. *Sanch.* *M.Leg.in praxi,p.*2.*sect.*284. Sufficit autem si adulter dubitet, vtrum tempore adulterij, & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Nauar.Sanch.lib.*7.*de matr.d.*76.*Bard.d.*6.*c.*11.§.8.

Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi causa. *S.Thom.* *Molin t.*3.*d.*105. Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Vnde libertati restitutam ducere potest: Probabile tamen est, Tridentini decreto tantùm comprehendi raptum, qui sit causa matrimonij. *Sanch.d.*13.vide *Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas*, cultus, siue Religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque iure tantum Ecclesiastico non scripto. *Bon q.*3.*p.*7.ex *Konin.&c.* inter baptizatos vero non dirimitur, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida, vide *suprà, lib.*2.*t.*1.*cap.*4 *dub.*3.

Dicitur VII. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus, ad matrimonium extorquendum: irritatq; in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente: positiuo autem, si à tertio sit incussus.

Addo *Grauis*, qualis scilicet cadit in virum constan-

stantem: v. g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, iniustæ excõmunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quando verò metus est leuis, contractus censetur spontaneus: idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. *Rebell. Sanch. Pont. &c. communiter*, cum *Dian par. 3. tr. 4. resol. 230. & tr. 5. resol. 117.* quamuis *Nauar. Gabr.* & *Couarr.* in negent, si metus ita extorserit consensum, vt absque eo non fuisset. Addidi 2. *iniustè*: quia si iuste sit incusus valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipsomet, qui causam dedit, vt si v. g. deprehensio in crimine cum filia minoris accusationem: nisi illam ducat. Addidi 3 *ad extorquendum*, quia matrimonium ex metu etiã grauissimo, vndecunque & quãdocunque incusso, dummodô non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quam eligitur medium euadendi periculum; & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus. Vide *Bon q. 3 p. 8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bonac. loc. cit.*

II. Si quis â medico persuasus, non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat. *Bonac. loc. cit. n. 19.*

III. Si in carcerem coniectis, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanch. lib. 4. d. 12. n. 10. Kon. d. 28. dub. 1. cap. 3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam: *Kon. n. 10. Fill. c. 4. q. 1.*

V. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, vt liberetur obsidione. *Ibid.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. *Bonac. nu. 22. ex Regin. Henriq. &c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, alias illi mederi nolentis. *Rebell. Sanch. d.* 12. *Konin. Fill. n.* 103. *&c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractũ tamen nullum esse docet *Sanch. Salas, Palaus, Pontius, &c.* cum *Dian p.* 4 *tr.* 4 *res.* 33 contra *Azor, & alios* 4

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientię) per se loquẽdo, illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiam eum qui liber à metu fuit, etiam si ab ipso, seu eius culpa illatus fuerit, docet *Sanch. Villalob Hurtad.* & *Ochag.* cum *Dian. part.* 3 *tr.* 4 *resol.* 129. & *par.* 9. *tr.* 8. *resol.* 17. contra *Kon. & Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo*: scilicẽ sacer, siue maior, quem qui non coactus suscepit inualidẽ matrimonium contrahit, vt vide suprâ *de Sacram. Ordin.* & hic *impedimento tertio*.

Dicitur X. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuenti, inualidẽ contrahit cum alio; quanquam licitẽ, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte coniugis; qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. Vide *Bonac. part.* 10.

Dicitur XI. *Honestas* hoc est iustitia publicæ honestatis ob quam nemo potest contrahere cũ consanguineis illius, cum qua contraxit spõsalia, vel matrimonium ratum. E quidem ante Tridentinum & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum, & cõsanguineos sponsæ vsque ad 4. gradũ, oriturque ex sponsalibus quibuscũque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensus) iure verô nouo Tridentini, non oritur, si sponsalia sint inualida, & irritat tantũm vsque ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur. Vide *Bon part.* 11.

Sanch.

Sanch lib 7. d. 68. Fill. tract 10. *part.* 2. *cap* 6. Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, *p* 3. *tr.* 4. *res.* 221. ex *Pont & alijs* 3. contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis donec conditio sit impleta. *par.* 9. *tr.* 6. *res.* 15. ex *Optau.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensus *p.* 9. *tr.* 6. *resol.* 50. ex declaratione Pij V. atque adeò etiam ex clandestino. *Ibid res.* 53. ex *Pont. Palao, Hurt. Perez, &c.* contra *Sanch.* & *Prap.*

Dicitur XII. *Ætas*: quia ad valorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus; nisi tamen malitia ætatem suppleat; hoc est, adsit, & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est. *Laym. cap.* 12. *num.* 1. *cap. de illis & cap. vlt eod tit.*

Dicitur XIII. *Affines*. Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali, siue licita, siue illicita. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium; illa vsque ad 4. gradum inclusiuè; hæc verò iure nouo, vsque ad secundum tantùm. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniat; v. g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit, non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porrò gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ, siue transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ, vel transuersæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense.* vide *Laym.* & *Bonac p.* 12. Vnde resolues.

I. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest validè contrahere, citra dispensationem; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in

primo gradu, v.g. duo fratres possunt ducere duas sorores: imò pater, & filius possunt ducere matrem, & filiā. *Laym. Bonac. loc. cit.*

III. Titius potest sucesiuè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerunt vxores Caij & Sempronij fratrum.

IV. Titius qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quàm coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel ordinarij licentia, & duobus minimum testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam inter fuerint. *Vnde resolues.*

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictioné in contrahentes, vt pote qui domicilium & habitationem habeât in eius Parochia; itē Episcopus, vel eius Vicarius in sua Diœcesi, vti & Papa; item Capitulum Sedevacante: Cardinales in Ecclesijs sui tituli; Legati in sua Prouincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus; sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. Vid. *Bon. q. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quiuis habens iurisdictionem ordinariam potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cùm ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione maiores sufficiunt etiam infames fœminæ pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vterius assumi. Similiter, qui habet duo domicilia, que æqualiter inhabitat, vel domum, quæ partim pertinet ad vnam Parochiam, partim ad alteram, potest al-

alterutrum accersere: quia vterque est proprius Parochus. *Bonac. Laym. loc. cit.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur; sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, vt declarauit Congregatio Cardinalium, apud *Rebell. & Bon. q. 2. p. 8.* etiam extra suam Parochiam, vel Diœcesin, quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptijs benedicere sine alterius licentia. *Sanch. lib. 3. d. 19.*

VI. Is qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam, ex ratihabitione de præsenti; quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. *Sanch. part. 15. Regin. Konin.* apud *Bonac. loc. cit. num. 11.* licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho. (idque, vt *Layman cap. 4. num 3.* docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantùm sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirirere, vt monet *Trid.* an scilicet alibi sint coniuncti, &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi, sine qua licet validè assistat, grauiter tamen peccat. Ita *Laym. tr. 4. lib. 3.* ex *Sanch. d. 19. & d. 25. n. 14.*

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregrè coram Parocho loci; quia non est illorum verus. Aliud est de ijs, qui alicubi habitationem figunt pro maiore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltē maiore anni parte, licèt posteâ contingat casu subitô recedere, v. g. famuli, ancillæ, studiosi. *Bon. q. 1. p. 8. n. 1. Sanch. lib. 3. d. 23. n. 11.* Ratio, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale, & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem

dem non est necesse, vt ipsi videant contrahentes, dummodò audiant verba contractus, si voces cōtrahentium nouerint. *Sanch. Fill. Pont.* & *alij* 5. cum *Dian. p. 8. t. 7. R.* 68 contra *Barbos.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant; aut licèt prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Bonac. l. c. ex declar. Cardin. Con. Fill. Sanchez, Il cc. &c.*

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento *Gutier. Sanch. Dian. par. 3 t. 4. R. 294.* sed de mutuo consensu *Trid. sess. 24 cap. 1.* Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat, venialis tantùm est *Sanch. Con. Dian. l. c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat; *Ego vos coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spir. S.* docet *Sanch. Con. Vill. Gutier. Dian p. 3. tr. 4. R. 256*, contra *Rebell. &c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum, vocatur Frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ, vel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta; vel certum tantum, si sit restricta, seu respectiua. Idque siue orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ, siue ab extrinseco, opera hominis vel diaboli; siue cognita alteri fuerit, siue non; siue sit ex parte vtriusque contrahentis, siue alterius tantū. Ratio, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum physicè aptorum ad generationē, siue in traditione potestatis corporis ad copulam coniugalem: hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem nō potest seminare intra naturale vas fœminæ; in fœmina vero, quando vel seminare non potest (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter artitudinem non potest vi-

um pati, aut eius semen recipere.

Dixi I. *Si sit perpetua*, qualis est, quæ nulla arte potest i. In dubio autem perpetuitatis conceditur â iure triennium, ad experiendum bona fide.

Dixi II. *Si antecedat*: nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli cõtactus, & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa: nam si dubia sit, tamdiu licet conari ad copulã, quamdiu probabilis est spes seminandi intra vas. *Laym lib.5.tr.10.p.4.c.11.exSanch. Nauar Henriq.* Vnde resolues.

I. Inualidê contrahunt euirati, seu Eunuchi, quando carent vtroque teste; quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quôd instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminæ, quia id non faciunt per copulam natura sua aptam generationi ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. *Laym loc. cit. Bon q.3.p.13.* &c.

II. Validê contrahunt. 1 Steriles: quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeô sunt capaces omnis iuris, & obligationis matrimonij; & susceptio prolis licêt sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonij *Bonac. q.3.par.13.* ex *Henriq. Konin. Fill.* &c. Eadem est ratio de ijs, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel nõ nisi cũ periculo vitæ. *Bon.* &c. *ll.cc.* 2. Hermaphroditi; quia verê sunt potẽtes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat, secundûm illum tantum valebit, si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ita tamen vt quem semel elegerint, semper retineant *Sanch. lib.10 d.106. Bonac. loc cit.* ex *Henriq. Sanch. Con Fill* &c. 3. Is qui paulô post est moriturus; quia in eo manet põtẽtia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt

concubinas ducant. *Laym. loc. cit.* ex *Sanch. d.* 105. *num.* 3. *Couarr. &c.*

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantùm, inualidè contrahunt; quia impotentia illorum est tantùm temporalis, vide suprà *hoc sub imped.* 3.

Quæres. Quid censendum de matrimonijs, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium*, resoluit sequentia. 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum est in Parochia, v.g. in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti, facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v.gr. in *Hollandia*, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vnde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilij, quouis coram Ministro hæretico, vel Magistratu contracta videntur esse nulla. *Laym.* tamen, *lib.* 5. *tr.* 10. *part.* 2. *cap.* 4. putat eam non esse mentem Summorū Pontificum, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3 Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque isti c sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi; seruata tamen, in quibus potest forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus, & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à Diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptave sit*, de quo vide suprà *in impedimento criminis.*

DV-

DVBIVM III.

Quomodo Matrimonium inualidum sit revalidandum?

RESP. I. Si fuit invalidum propter consensum fictum, vel metu extortum, siue ex vna, siue ex vtraque parte, potest revalidari per quodcunque signum veri, & noui consensus; quia si altera tantùm pars fictè cōtraxit, consensus vnius partis habitualiter permansit; ergo accedente alterius consensu revalidatur. *Sanch lib.* 2, *d.* 31.*n.*9.*Kon d.*24.*dub.*10.*nu.*89.*Nauar.Fill.Bonac.*&c. Vnde resolues.

I. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tātûm partis, curandum est, vt ea saltem nouum, & liberū consensum eliciat, & externis signis prodat; alteri autem parti non opus est declarari, præstari nouum consensum ad valorem matrimonij. *Sanch l cit.n.*10.*Kon.Bon.part.*9.vide *Marat d.*7 *sect.*15.*n.*4.

II. Si vterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, vterque consensum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriusque cōsensus planè nullus fuerit, æquè necesse est renouare, & declarare, ac si factum nūquam fuisset. *Marat loc.cit n.*3.

Resp II. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis v.grat. vel aliud simile occultum dirimens, tunc enim per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur nouus vtriusque consensus, signo externo expressus, & quidem vt probabilius docet *Sanch lib.* 2 *d.*36. absolutus, & indepēdens ab antiquo. Ratio, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cûm non caderet in legitimam materiam. *Vnde resolues.*

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suauiter inducenda est

ad

ad nouum consensum absolutè præstandum, dicendo: v.grat. *Si mihi non nupsisses nonne modò nuberes?* vel: *Angor scrupulis de matrimonij nostri valore, ideoque renouemus consensu.* Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. in append. tr. 1. d. vltim.* Quòd si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, grauesque molestiæ timeantur, licebit vti sententia contraria, quæ docet sufficere, vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret. *Sanch. lib. 2. d. 26.* & *lib. 8. d. 34. n. 6. Less. lib. 2. c. 17. Konin. d. 24. dub.* 10. & *Fill. n. 29. &c. Dian. p. 4. tr. 4. ref. 49.*

Resp. III. Vt matrimonium invalidum, quod coram testibus, & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum sit occultum; secùs si sit notum: quia priùs matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur validũ, non autem posterius. *Nauar. Sanch. lib. 2. d. 37. Kon. in d. 24. dub 4. Reg lib. 31. n. 183. Fill. n. 93.*

DVBIVM IV.

A quo, & ob quam causam possit dispensari in impedimentis matrimonij?

RESPOND. I. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ, vel diuino dirimentibus, nisi ex speciali concessione; in ijs verò, quæ iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris, quia inferior non dispensat in lege superioris; nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*: quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa Sanch Less. *Prepos q. 5. d. 8. Dian. part 8, tr. 1. ref. 52. & 93.* Ratio posterioris, quia Pontifex talia im-

impedimenta inducit, ergo etiam potest tollere, & quidem solus. *Vnde resolues.*

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, nō potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Vt defectus sit dispensabilis. 2. Vt sit occultus, idest, non sit notorius, seu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte saltem, matrimonium bonam fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papam. Ita comm. *Sanch. Con. Marz. Perez*, *d.* 4 *s.* 7. Quando autem contractum est, ex dispēsatione subrepetitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorem cōfirmare. *Dian p.* 9. 8 7. *R.* 40. ex *Prep. Perez. &c.* In impedimentis verò dirimentibus matrimonij nondum cōtracti, videtur nunquam posse; imò nec legatus a latere, nisi ex speciali facultate. *Laym. lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 6. & *lib.* 1. *tr.* 4 *cap.* 2 2. *Bonac. q* 3. *p.* 15 *&c.* contra quos *Dian p.* 8. *t.* 3. *R.* 80. cum *Prep. Villalob.* & *Escob. de leg. ex* 2 4. *cap.* 4. putat, Episcopum id posse aliquando in casu raro, ex causa maximè vrgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiā, vel graue scandalum cui aliter occurri non posset; idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus, possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiūtur illa, quæ iure naturali, & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectum. (*Bonac. q.* 3. *part.* 15. ex *Nauar Sanch.* &c.) & sponsalia priora, vt habet *Tann d* 8. *q.* 4. *dub.* 3. *n.* 30. ex *Sanch. lib.* 7. *d.* 37. *num.* 8. Idem habet *Fill tr.* 10. *p* 2. *cap.* 10. *num.* 306. *Laym lib.* 5. *cap.* 10. *p.* 4. *c.* 15 *n.* 2. sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis, vel affinitatis. *Bonac. loc. cit.* ex *Sanch lib.* 8. *d.* 12. *num.* 16. *Fill. loc. cit.* vbi excipit incestum commis-

sum

sum (matrimonio consummato) cũ consanguineis vxoris, in ijs, qui non sunt iuuenes.

Resp. III. Possunt etiam Confessarij Regulares approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium, dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt *Rodrig regularium tom* 1.q.63.*art.* 1. nullo modo tamen in impedimento ipso, vide *M.Perez, d.* 44.*s.*7.*n.* 13. Dixi *Prouincialium*, quia quod *Molfes. Leon. &c.* volunt Cõfessarios Societatis Iesv habere omnes, hanc facultatum immediaté à P. Generali, id refutat *Dia.p.*2.*tr.* 2.*res.* 14.

Resp. IV. Vt licité dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa, qualis secundum *Fill. cap.*8. est v.gra. extinctio magnælitis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis, vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conseruatio facultatem in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures vide apud *Sanch.d.* 19. *Konin d.* 33. *Hurt.d.* 26. *M.Perez, d.* 44. *sect.* 5. vbi notat. 1. Quantó gradus consanguinitatis, vel affinitatis est propinquior, tantó requiri causam grauiorem. 2. Sæpé plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. Vide etiam *Dian.p.* 8.*tr.*3.*res.*93.

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v.g. cõtrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti; non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi, *Sanch Sanct Franc.* Lugo, *Bardi, d.* 6.*c.* 11.*p.*7.§. 11. contra *Laym & Palaum.*

LIBER VII.

DE CENSVRIS ECCLESIASTICIS, ET Irregularitatibus.

CAPVT I.

De Censuris in genere.

DVBIVM I.

Quid Censura Ecclesiastica?

RESPOND. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium. *Layman libr. 1. tract. 5. part. 1. capit. 1.* Vnde resolues.

I. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis, ver. grat. charactere, potestate ordinis: nec bonis proprijs, ac priuatis, v. grat fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdam externis, & publicis, siue actionibus, qu...

quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt sunt sacrificium, Officium diuinũ, Beneficium, administratio, & susceptio Sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia; quia hæc, & non illa, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Vnde si interdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. conuictu humano per excommunicationem, id tantùm fit secundario.

II. Exilium carcer, seruitus, priuatio Beneficij, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualiũ actionũ non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura, quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis; sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuinis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam; sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irrigularitas, siue sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis; sed tantum impedimentũ Canonicum; siue sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis; sed punitiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. *Bon d. 1. q. 1. p. 1.*

VI. Quando in Iubileis vel priuilegijs, datur potestas absoluendi à censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expressé addatur.

DVBIVM II.

Quotuplex Censura?

RESPOND. Diuiditur. 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per Canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabi-

bili ac permanente lege; & eam, quæ est ab homine quæ scilicêt fertur à iudice, vel prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas, vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quâm scilicêt ius, aut Iudex statuit ipso facto (quo quis v.g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri; sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur, quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verô, si non includant. Si verô ambigua sint, teneri potest *regula* 49. *iuris in* 6. quôd in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. *Vnde resolues.*

I. Est censura latæ sententiæ. 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v.g. excommunicauimus, excommunicatus est, vel fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur volumus, aut iubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, *ipso iure, ipso facto*, vel *sine alia sententia*. 3. Si verba sint imperatiui modi: v.g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponi sit.

II. Sententiæ ferendæ est saltem vt plurimum. 1. Si verba sint futuri temporis, v.gr. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3 Si verba sint minatoria v.g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM III.

Quid possint ferre censuram, & in quos?

RESPOND. I. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso, iurisdictionem, siue ordinariam, siue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officij, vel alterius iuris, potestque delegari Clerico, Clericatus priuilegijs gaudenti (vt *Bonac. d.* 1. *q.* 1. *par.* 2. *Layman. lib.* 1. *tr.* 5. *par.* 1. *cap.* 3. *nu.* 1, ex *cap. cum Ecclesiarum.* S. *Thom. &c.* docent) habet. 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarij Generales. 3. Generales, Prouinciales, & Superiores locales Religionum, respectu suorum Subditorum. 4. Congregationes Religionum, Concilia Prouincialia Episcoporum, Capitula Prouincialia quorundā Religiosorum, & denique. 5. Quidam alij ex concessione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente cuius morte expirat; nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem huius cōmissionem, vt si sit delegatus Papæ. *Vnde resolues.*

I. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ, vti & Religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Fœminæ, licèt sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos, sibi Clericos suspendere ab officio, vel Beneficio, suspensio non accipitur propriè pro censura, cuius violator irregularitatem incurrit; sed latè & impropriè pro præcepto, quo Abbatis-

cissa Clerico, sibi quodammodò subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei reditus interea. Vide *Bon. l. c. Laym. lib. 1. tr. 5 p. 1. c. 3. n. 3.*

Resp. II. In omnes, & solos subditos alicui superiori Ecclesiastico, potest ferri cēsura; quia subiectio, & iurisdictio sunt correlatiua. *Laym. l. c. cap. 3.* Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licèt sint catechumeni; nec mortui; quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligātur; sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum ijs agant, orando pro illis, sepeliēdo, &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quādo sepultura, & orationes publicæ pro illis permittūtur *Laym. loc. cit.*

II. Aduenæ, & peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis; quia non sunt subditi. *Laym. l. c. n. 5.*

III. Etsi subditi extra suam Diœcesin (vel in loco Diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi, non incurrant censuram: superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicumque existant per particularem sententiam censuris innodare. Vid. *Laym. loc. cit.*

IV. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici, possunt affici censuris; quia per Baptismum sunt subiecti Ecclesiæ Vide *Laym. loc. cit.*

V. Solus Papa non potest incurrere censuram; quia nulli est subiectus. *Bonac. loc. cit.*

DVBIVM IV.

Ob quam causam possit ferri censuram?

RESPOND. Ob solum peccatum externum, censuræ

proportionatum, & coniunctum cum contumatia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, verb. grat. Prælati, vel communitatis (non tamen hominis priuati) aliàs requiritur proprium *Bonac. part. 3.* Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bonac. d. 1. q. 1 par. 4 Laym. cap. 4. n. 3.* ex *S. Thom. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum, excommunicatio tamen maior, suspensio grauis, & interdictum personale speciale (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cùm sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantùm quoad actum internum, sed etiam, quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum etsi intentionem mortalem habuisset, vti nec, qui interius tantùm est lapsus in hæresin, quam exterius non significauit: quia Ecclesia tantùm iudicat de externis. *Bonac. in. loc. cit.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus, nisi expressè aliud sonent verba legis: quia pœnæ, & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, consulens, iuuans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequitur. Item quando excommunicatur mandans, consulens. &c. vel ferens suffragium pro indigno, sub intellige efficaciter, seu effectu secuto: quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium, non est complectum, & perfectum in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendendum esse putant, vtrum in-

man-

mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantùm; & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bonac. loc. cit.*

V. Quicquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censura, ver. grat. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ, & deliberationis ignorantia inuincibilis, siue ea sit facti, vt v. gra. si nescias, quem percutis, esse Clericum: siue iuris, vt si scias esse Clericum: teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non ex contumax.

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis, & crassa non excusat, nisi addatur legi certus modus, ver. grat. qui hoc fecerit scienter consultò, qui præsumpserit ausu temerario violare (quæ verba, vt pote in re odiosa, accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. *Escob. t. 4. cap. 6. n. 37. Sanch. de matr. t. 3. lib. 9. d. 32. n. 31.*

VI. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali, vel diuino iuri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseuerantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo iusta causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari communione, &c. vt subinde fit in Religionibus: & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè, quia non est censura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitate, sed

simplex tantum pœna. *Fill. tr. 11. cap. 6. num. 186.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu, licèt quandoque non excusetur à graui culpa, quia non censetur cõtumax. *Laym. l. 1. tr. 5. p. 1. cap. 5. n. 9. Bon. d. 1. q. 2. p. 3. n. 2.* ex *Suar. Kon. &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua vide *Laym.*

Secundò, si substantialis ordo iudicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamẽ intellige de censura ab homine lata, per sententiam particularem; quia quæ fertur à iure, vel per sentẽtiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione, cũ lex aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ sed declaratoria tantum: quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse euidenter cõstat. Porrò vt censura sit licita, requiritur. 1. Vt dicta monitio sit Canonica, id est, trina iuxta Canones: etsi aliquando ex iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens, v. gra. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. Vt ex scripto recitetur. 3. V causa censuræ exprimatur. 4. Vt reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur; alioqui Iudex ipse suspenditur à diuinis Officijs. *Fill. tr. 11. cap. 4.*

Tertiò, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec secundũ allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad incidiũ: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen etsi iu-

iuridicè probetur, ideòque titulũ, seu causam præsumptã habeat Iudex. In quo casu etsi sententia à parte rei sit iniusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ: in foro tamen externo seruari debet, propter scandalum. Vide *Laym. p. 1. c. 6.*

DVBIVM V.

Qui possint absoluere à Censuris?

RESP. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè is tantum potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea, quæ lata est à iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quiuis, qui censuratum potest absoluere à mortalibus; si verò sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantum relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi I *Ordinariè*; quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest à quauis censura.

Dixi II. *Per se*, quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alij. *Laym. lib. 1. tr. 5. p. 1. c. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundum *Trident. sess. 24. cap. 6.* Possunt 1. absoluere in foro conscientiæ, per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis, excepta hæresi, à qua per se ipsos tantum absoluere possunt (quantum est ex vi huius decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ cõtracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contẽtiosum deductum, aut si deductum fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. *Bonac. d. 1. q. 3. p. 1. num 15. & part. 2. numer. 1. ex declarat. Cardin. &c. 2.* Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruata, propter impedimentum eius, qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem, Pontifex

non potest adiri. *Bonac. loc citat.* ex *Nauarr. Sanch. Auila, Konin. &c.*

Resp. III. Multi Religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegijs (in foro tamen interno tantum) â varijs censuris absoluere. Vide *Dian p. 9. t. 4. resol. 63.* Quare â superioribus suis illa priuilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima: Qui habet potestatem absoluendi â censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere â reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi â reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere â censuris Bullæ Cœnæ; eo quod hæ censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian par. 5. tr. 12. resol. 34.* ex *Suar.* &c. contra *Bossium.*

Tertia: Qui habet potestatem absoluendi â censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam â quibusvis Papalibus, & Episcopalibus â iure latis, etsi aliqui negêt de excommunicatione contracta propter hæresin, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus Septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio in magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua priuilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutionem Clementis VIII. sicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra vrbē; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis, apud *Comitolum, lib. 6. mor. Regin. lib. 21. n. 83. Fill. t. 1 tr. 15. cap. 5. Laym. lib. 1. tr 3. p. 3 c 5.*

Respond. IV. Ampla etiam solet dari potestas â censuris absoluendi in Iubilæis, in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi â casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi â censu-

censuris Papæ reseruatis: quia is non solet reseruare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secus si ab initio indulgentias lucrari noluerit: eo enim casu probabilius est absolutionem non valere; & tàm, peccata reseruata, quàm censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

DVBIVM II.

Quomodo danda sit absolutio à censura?

RESP. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cuiusvis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi, in foro tamen externo communiter seruanda est forma cuiusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo*, verb. grat. *excommunicationis suspensionis &c. quam incurristi propter* NN. (*talem causam*) & (si excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni Fidelium, aut* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris &c.* In publica autem, ac solemni absolutione præmittitur, Psalmus, Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iuxta causa talis cœremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absoluitur, & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. Vide *Rituale Romanum*.

II. Absolui à censura potest absens, imô, & inuitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem, & inuitum potest statui, sic & auferri. *Turr. Dian p.5.t 9. resol.* 10.

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna, relictis alij, quia inter eas non est necessaria connexio. Vnde si dicatur, absoluo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus; ideoque si sic absolutus in Iubilæo forte omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem, posset is postea ab eo peccato, per quemuis approbatum absolui, cum non sit amplius reseruatum; eo quod censura, ratione cuius tantum erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi aut metu graui, iniustè incusso extorta, non valet; imô nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est, imô etiam data à delegato, modô non delegetur cum condictione satisfactionis; quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub condictione de futuro contingenti; cum sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui; si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio, si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu, & tempore, quo transacto reincidat; item sub certo onere, quo non impleto, censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est eum, qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, vt contra *Nauarr.*

Suar.

Suar. & *alios*, docet *Sanch. lib. 8. de matrim. d.* 16. *Koning. Diana, &c.*

CAPVT II.

De Excommunicatione.

DVBIVM I.

Quo sit, & quotuplex?

RESPOND. Excommunicatio est censura, per quam quis priuatur communione Ecclesiæ. Estque duplex; minor, quæ tantùm priuat vsu passiuo, seu receptione Sacramentorum; & maior, quæ etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè semper nomine excommunicationis intelligitur, priuatque omni communione Ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc maiorem excommunicatus, rursus est duplex. Toleratus, quem Fideles non tenentur vitare. Non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post Concilium Constantiense nō tolerati sunt hi tantum. 1. Notorius Clerici percussor, de quo *infra*. 2. Quiuis nominatim excommunicatus, & specialiter ac publicè denunciatus. *Vnde resolues.*

I. In Germania Catholici securè communicant cū ijs, qui notoriè sunt hæretici, & consequenter excommunicati, quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi etiam in particulari sub pœna excommunicationis aliquid ex vetitum, vel præceptum; quia requiritur, vt per sententiā expressam, & specialem contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v. grat. vt Ioannes sit de-

denuntiatus excommunicatus, vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v.g. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

III. Licèt dicatur excommunicatus Petrum, v.gra. incendiarium, & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij, etsi sint notorij; quia sententia quoad illos, est tantum generalis, & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum, qui priuatim in conclaui est denuntiatus; quia id non est factum publicè; ad hoc enim requiritur, vt sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v.g. in Templo tempore concionis, vel aliter pro more regionis.

DVBIVM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor?

RESP. Incurritur ob vnicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato maiore excommunicatione communicet iis casibus, quibus non licet. Effectus eius est, priuatio Sacramentorum perceptionis. Vide *Laym. lib. 1. t. 5. p. 2. c. 3.* Vnde resolues.

I. Cum iura dicunt, communicantem cum excommunicato, incurrere similem excōmunicationem, sensus est quòd similiter, idest, verè excommunicetur licèt minore.

II. Propter communicationem, cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denuntiato, nulla incurritur censura.

III. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum, non incurrat irregularitatem, grauiter tamen peccat: admi-

ministrando verò, probabile est, nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter leuitatem materiæ tantum venialiter peccet, v. gr. confabulando nominatim excõmunicato, quando non licet; secùs si sit veniale propter imperfectũ vsum rationis; quia pœna infligitur propter actum, qui quantum est ex se, sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc cẽsura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiam Confessarij ordinariè priùs absoluunt Fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure, absoluere potest Parochus, & quisquis potest à mortalibus: cùm nõ sit reseruata. An verò qui potest absoluere à veniali, habente annexam hãc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant, vt *Nauarr.* & *Tolet.* alij probabilius negant, vt *Suar. Con.* quia sicut hæc absolutio est distincta à Sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta iurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. Vide *Laym. lib.* 1. *t.* 2. *p.* 2. *c.* 3.

DVBIVM III.

Quos effectus habeat excommunicatio maior?

Resp. Habet duplices, mediatos & immediatos.

Mediati, siue remoti sunt hi.

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum

vt talem procedi potest, ex *Trid. sess. 25. capit. 3.* ideoque (si crimen graue, & beneficij priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio: imó etsi crimen non sit adeo graue, si tamen ad hæresis suspicionem purgandā citetur, tanquam hæreticus priuardi debet. *Bonac. d. 2. q. 2. p. vlt.* ex *Rebuff. Diaz, Nauar. &c.*

Immediati effectus sunt sequentes.

I. Priuat susceptione, & vsu passiuo Sacramentorum: vnde nullus excommunicatus, siue toleratus, siue non, potest ea licitè recipere sub mortali; nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. *Laym. lib. 1. t. 5. p. 2. cap. 2.*

Dixi *licitè*: quia validè suscepit omnia, saltem quoad substantiam, præter pœnitentiæ imô etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis, dummodô cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint; quia per censuram non fit incapax absolutionis, etsi prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur â censura. *Bonac. d. 2. q. 2. p. 2.* ex *Fill. Suar. Konin. &c.* Nec obstat etiamsi excommunicatio sit reseruata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat, docet *Dian. p. 3. tr. 4. resol. 78.* ex *Kon. Suar. &c.* & *p. 5. tr. 9. res. 3.*

II Priuat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragijs, orationibus & fructu indulgentiarum, nō tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus, sed etiā Sacerdos potest, tanquam persona priuata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro: imô actionem sacrificandi, prout pendet â merito priuato operantis, offerre, vel eius in Memento in particulari meminisse.

Dixi *tanquam priuata*: quia vt Minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt, ac nullæ omnes preces quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro

ip-

ipso, Deo offert, adeoque priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat vsu actiuo sacramentorum, & administratione. Quæ tamē excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v. gr. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret; imô si etiam non Parochus fortè rogetur, & inuitetur ad celebrandum. Ac licêt communis doctrina sit apud *Laym. hic, capit.* 2. peccare Fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ vtilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quādo alius minister haberi potest, contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam â *Concil. Constant* cum talibus communicandi, & hinc nec illum, qui petit â tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisê ob censuram peccare. *Laym. l. cit. num* 5. ex *Soto*, & *Sanch. lib.* 7. *de matr. d.* 9 *num.* 8. Idem docet *Bonac. dist* 2. *quæst.* 2. *part.* 1. §. 2. ex *Vazq. Suar. &c.* Non tolerato autem, illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis; extra quam validê illud administrat, præterquam Pœnitētiam, quia hæc requirit iurisdictionem, qua ipse caret. Vide *Laym. hic, c.* 2. *Bon. loc. cit.*

IV. Priuat vsu diuinorum Officiorum; ita vt non tantum careat eorum fructu; sed etiam sub mortali ijs nequeat interesse, parte notabili, ita vt moraliter censeatur cum aliis communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliaue iuxta causa *Bonac. loc. citat part.* 3 §. 1. ex *Suarez, Filliuc. &c.* Similiter peccant etiam alij qui cum excommunicato vitādo eidem Missæ intersunt, vt ex communi docet *Bonac loc. citat num.* 9 contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninô separatim oraret, aut si alijs vnum sacrum audientibus, ipse aliud

au-

audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum alijs, nec coniungi ad vnam orationem fundendam *Bonac. loc. cit. num.* 16. ex *Suarez, Henriq. Filliuc. Kouin &c.* Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex paruitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, vt si exigua pars Missa, ver. grat. vsque ad Euangelium tantum, cum illo audiatur *Auila, Dian. part.* 5. t. 5. *resol.* 21. vel si horæ priuatim cum eo recitentur, *Diana, part.* 5. *tract.* 9. *resolut.* 89. ex *Suarez,* & *alijs* 9. Porrò per diuina Officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt (excepta concione) in quibus licèt alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitare, *nisi vel leuitas* materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Vnde si talis præsens sit, moneri debet vt recedat: si nolit, debet extrudi, vel exportari, licèt sit Sacerdos nisi tamen grauius inde timeatur incommodum ob quod, si expelli non possit, omittendum est Officium etiam die festo & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam: si inchoauit, potest cæteris abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpere, ob sententiæ vtriusque probabilitatem: si consecrauit, debet, solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiuè, & reliqua perficere in Sacristia, vel alio decenti loco. Quòd si excõmunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, vt non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secùs si alia de causa negligat. Quod si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis (etsi non debeat dicere, *Dominus vobiscum.* sed *Domine exaudi, &c.*) quas si cum alio priuatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

V. Collatio Beneficij facta excõmunicato, nulla est,

eſt, vti & præſentatio, vel electio, inſtitutio, & confirmatio. Ratio quia excommunicatus, etiam toleratus, non poteſt communicari in officio, proindeque incapax eſt Beneficij, quod datur propter Officium. Idque licèt ignoretur excommunicatio; quia ignorantia inuincibilis etſi excuſet â culpa, non tamen ſupplet defectum conditionis requiſitæ ad valorem actus. Vide *Leſſ. lib. 2. cap 34. d. 22.* Imô probabile eſt, excommunicatum, quãuis Beneficio ante obtento non priuetur, frutus tamen & diſtributiones non facere ſuas, ideoque eas teneri reſtituere; etiam ante ſententiam iudicis; quia eſt priuatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar.* & *alij* contra *Sanchez.* & *Koning* qui probabiliter putant, ex conſuetudine non teneri ante ſententiam, modô per ſe, vel alium, inſeruiat Beneficio.

V. Priuat communicatione forenſi. Vnde excommunicatus nequit eſſe Iudex. Aduocatus, Procurator (licêt pro ſemetipſo reſpondere poſſit ipſe. *Konin. Præp. Dian part. 5 tr. 9. reſol.* 111.) actor, tabellio teſtis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, ſemper poſſit reus excipere. Quôd ſi non faciat, nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, ſi ſit toleratus: ſecûs eſt, de iudice non tolerato, cûm ſit priuatus iuriſdictione. Vide *Laym. cap. 2. Dian. p. 5. t. 9. reſol.* 112. 113. Non poteſt etiam eſſe tutor aut Curator. *Dian. p. 5. t. 9. reſol.* 125. ex *Sylu* Neque teſtamenti executor *Dian p. 8. tr 9. reſol.* 2. ex *Carp. &c.* contra *Sanch. Hugo &c.* Si tamen non fiat oppoſitio valide exequitur, *ibid.* Nec poteſt ipſe teſtari licitê, etſi faciat validê. etiam cûm excommunicatum inſtituit hæredem. *Suar. Villal Merc.* &c cum *Dian. l cit reſol* 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etſi ſint illiciti & ratione eorũ non detur actio in foro externo durante executione) valent, niſi fiant ab eo vt perſona publica, vel Miniſtro ratione muneris, vel Bene-

cij; quia tunc spectant ad iurisdictionem quæ suspensa est. *Dian. p. 5. tr. 9 res. 128. ex Kon. Fill. Merc. &c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur vsu iurisdictionis. Vnde non potest valide eligere, conferre, præsentare, ferre leges, vel sententiam, & qui sic Beneficium â non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione, Beneficium vna cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus*, quia acta tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune; grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiastica sepultura, vt non possit in loco sacro, seu benedicto sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*: quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, vt docet *Suar. Laym.* & alij. Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eo quod inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni alia ciuili cõmunicatione fidelium, ita vt ipse non possint cum aliis, & si non sit toleratus, etiam alij cũ ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis.

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum beneboléntiæ.

Dicitur II. *Orare*, id est omnis communicatio in diuinis, de qua suprâ

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel

vel amplexu: & secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus obseruantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imò *Sayr.* &c. cum *Dian. p. 5. tr. 9. res. 16.* putant probabile, quòd sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. g. aperiendo caput, &c quæ vrbanitas causa fieri solent.

Dicitur IV *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem, societatem, v. grat. in contractibus, ita vt moraliter censeatur communicare, quod prudens æstimabit, vnde nec iter cum eo, tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis. & commercij, qualis nõ est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imò lectum. Vid. *Bon. d. 2. q. 2. p. 6. §. 1. & 2.*

Quæres I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale, propter grauitatem materiæ in ciuilibus autem (etsi inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu, tantum est veniale regulariter. *Suar. Bauny, &c. Dian. part. 7. tr. 11. res. 47.* Quod addo, quia aliquando est mortale, vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres II. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. Quod sic extra diuina, in his quinque casibus. 1. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v. grat. conuertatur, siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat. quod ab alio habere non potest: siue etiam vtilitatis tẽporalis, v. gr. vt ab eo restitutio vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamẽ nouos cũ ipso inire nõ licet, etsi si ineatur, sint validi, cũ nulla

sit lex irritans. 2. In causa legis matrimonialis; quomodo vxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium. *Dian. p. 5. t. 9. res. 121.* non tamē sponso de futuro cum sponsa, *l. c. res. 136. ex Sayr. Zach. & Fill. inc.* 2. In casu subiectionis; quomodo possunt filij etiam emancipati (addit *Dian. p. 5. tr. 9. res. 118. lib. 19. ex Corn. Fill. Hurtad. &c.* etiam adoptiui, vel illegitimi, imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) communicare parenti: serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter Religiosi Prælato; non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest. *Dian. l. c. res. 127.* contra *Sot.* vide *Fill. tr. 12. c. 8. n. 203. Laym. & Bon. l. cit.* 4. In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium; qui casus hoc versu cōprehenduntur.

Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DVBIVM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio maior?

CVM hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICVLVS I.

Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?

Resp. I. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes.

Contra omnes 1. In vexantes Ecclesiasticos, quod

non

non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem â censura per vim, aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, vt laicis submittant iura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam Religiosos, qui dimiserunt habitum; vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reip. exhibeant Ecclesiasticis, v. grat. ne ijs vendant, coquant panes &c. 12. In Doctores, & Professores non facientes professionem Fidei, vbi recepta est Bulla *Pij IV*. 13. In negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1 In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audientes publice Ius, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas seculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos vsurarijs. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes vltra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7 In fictè resignantes, vel permutantes Beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis Monasterijs, vel Prælatis. 5. Tenentes arma, sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur â Cathedrali. Vide *Fill. tom.* 1. *t.* 14. 15.

cap.84.Bonac.d.3.part.5.§.1.numer.36.

Resp.II. Supradictis adiectæ sunt â *Trident.* sequentes quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine Authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes, non esse necessariam confessionem ante sumptioné Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos ad restituendam, vel conseruandam clausuram monialium. 6. In ingrediente (cuiuscunque conditionis, vel sexus fuerint) Monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi Monasterium, & profiteri. 8 In impedientes, sine iusta causa, sanctam voluntaté mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICVLVS II.

Quæ sint excommunicationes reseruata Episcopis?

RESPOND. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (â censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui aliâs non poterat, non præsentant superiori se, postquam conualuerunt. Vide *Fill. tract.* 15. *cap.* 10. *num.* 241. & 242. 3. In Fratres minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad Officia diuina, Fratres tertij Ordinis. 4. In procurantes abortum fœtus animati effectu secuto. 5. In eos; qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 5. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per

pro-

propria statuta, & sibi reseruant : quas Confessarij videant in agendis.

ARTICVLVS III.

Quæ sint Papæ reseruatæ extra Bullam Cœnæ?

RESPOND. I. *Contra omnes*, magis obuiæ sunt sequẽtes. 1. In incẽdiarios. 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes: item falsarios literarum Apostolicarum. 3. In effringentes, & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6 In absolutos ab excõmunicatione sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad Religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium. 10 In committẽtes Simoniam confidentialem. 11. In impedimentes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ, 12. In dantes, & recipientes aliquid, pro gratia, aut iustitia, apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutũ Societatis Iesv. 16. In facientes iurare illicita, & contraria libertate Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica: item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. Violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugentes ad Ecclesiam. 19. Docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis, dãnant peccati mortalis, vel hæreseos; item in eos, qui in concionibus alijsque publicis actibus, vt lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum,

Quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infrâ.

Resp. II. *Contra Clericos, & Religiosos* sunt hæ. 1. Participātes in sacris cum excommunicatis â Papa. 2. Procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui scripturæ sensum, â Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Anti-Christi, & extremi iudicij, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes iuramentum residentiæ factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium ordinem, præter Carthusiam. 6. In Moniales exeuntes claustra, sine licentia. 7. In Religiosos, qui sine priuilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis, aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel vnctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

DVBIVM IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

RESPOND. Ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum, vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis*: intellige cuiuscunque sexus, aut status, etiam impubes, dummodô rationis cōpos, & doli capax. Extēditur autem ad efficaciter mandantes, cōsulentes, consentientes suo nomine factam ratihabētes, non impedientes saltem si ex officio, aut iustitia teneātur, vt Reges, Iudices, & cæteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. lib. 9 tr. 5. p. 2. c. 5. n 6. Bonac. d. 2. q. 1. p. 1. n.* 8 ex *Molin. & c. commun.*

Dixi *saltem, &c.* quia si ex charitate tantum teneantur,

tur, etiam excommunicari, docet *Suar. Caiet. Fill. Mec in. Sair. &c.* Verùm id probabilius negat *Bon. l. c.* ex *Nauar. Kon. Reg. Henriq. Molin &c.*

Dicitur II. *Clericum*, quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiam si coniugatus, dummodò cum vnica virgine) & deferat habitum, seruiatq; alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur III. *Monachum*, intellige quemuis Religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexus; item tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & viuant in communitate; item eremitas subiectos alicui Regulæ, vel Superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*; per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio, &c. *Bonac. d. 2. q. 4. p. 1.* Ex dictis resoluũtur sequentes casus.

I. Hanc excommunicationem incurrit. 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurcat luto, euellit crimen, lacerat vestem, eripit aliquid per vim, & iniuriam de eius corpore, v.g. pileum, pallium &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa. *Bonac. loc. cit. Laim. capit. 5. num. 5.* 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, vnde sine dedecore non potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequitur, vt in flumen, vel fossam incidat, equo decidat, &c. *Ibid.* 4. Qui manus violẽtas iniicit in equũ, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frenum, quæ actio licèt sit leuis, respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid supradictorũ facit, etiam Clerico consentiente dummodò sit iniuriosum ordini Clericali. *Laym. loc. cit.* 6. Clericus si seipsum ex malitia, vel passione (secus si ex deuotione) percutiat iniuriosè. *Lay. l. c.* ex *Nauar.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem nõ

debet, vt si morte dignus puniatur à Iudice seculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicum. *Bon. l.c.* ex *Nauarr. Sayr. Suar. Fill. Kon. &c.* vide *Laym c.5.*

II. Non incurrit. 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico; quia non est actio violenta, sed fraudulenta. *Bonac. l.c.* 2. Si percussio sit iocosa, vel casualis, v. gr. si ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant *Bonac. l.c* ex *Molin. Fill. Kon. &c.* item si percussio sit ad defendendum se, vel vitã suam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine, tamen inculpatæ tutelæ. *Laym. infrà.* Et denique quandocumque percussio ad leuitatem, vel imperfectionem actus, non esset mortalis, illata laico, vt docet *Caiet. Auila, & Sà* quod tamen *Suar.* vniuersaliter non admittit. vid *Bon l.c.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscis, quod habitum non gestet, quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater subditum in minoribus constitutum, correctionis causa (licet ira accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ, imô Prælatus & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in maioribus cõstitutum castigare. An idem possit pater, controuertitur in vtramque partem probabiliter. Vide *Laym loco mox citato.* 6. Si percutiatur realiter degradatus vel bigamus: vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset, vel inuentus turpiter agens cum vxore matre, sorore, vel filia: vel denique mulierem ipso facto sollicitãs ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. Vide *Laym. lib. 1. tr 5 p. 2. cap 5 Fill lib. 15. c. 1.*

Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus. 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi; v. gr. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium;

gium: & secundum *Anton.* & *Dian. part 9. t. 4. resol. 19.* nisi notabilem iniuriam, & manum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licêt guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur: vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas, etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, seruus, filiusfamilias, vel non sui iuris, vti, & Regulares, ac Moniales inuicem verberantes; item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, vt non possint ire ad Papam, aut eius legatum, vel si dubium sit de excommunicatione. *Fill. lib. 15 cap. 1. num. 35. & sequent.* Denique si sit occulta. Vide *suprà hic, cap. 1. d. 5.* & *Dian p. 9. tr. 4. res 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana â maiore Pœnitentiario, vt vid. *sup. hic, lib. 1. tr. 2. c. 4. in append.*

TRACTATVS V.

Quæ sint excommunicationes Papa reseruata per Bullam Cœnæ?

RESP. Præcipua est in hæreticos, quæ extenditur non tantum ad fautores, receptores, & defensores hæreticorum, vt sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresin continentes; ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Vt author libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresin expressê contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiês ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur.

Laym.

Laym lib. 2. tract. 1. cap. 15. num. 1. Vnde resolues.

I. Non excommunicaris. 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiam si animo hæresin discendi legas. *Laym. loc. cit.* ex *Nauarr. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio hac Bulla non contento, legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici; quod tamen *Suar. tom. 5. d. 21. sect. 2.* limitat, nisi scholia essent tâm copiosa, vt ex ijs potiùs, quâm ex textu liber constare videretur. *Laym. loc. citat.* ex *Nauar. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresin non continentes. *Laym. loc. cit. num.* 3. Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantum continent hæresin, nõ agentes ex professo de fide. *Sayr. Graff.* apud *Laym. loc. cit.* contra *Suar. & Sanch.* qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. Vide *Becan. 2. 2. cap. 15. q. 8.* Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est, quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Laym. loc. cit. n. 8.*

III. Excommunicatur. 1. Qui in sufficienti quantitate solum procemium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, vt habet *Laym. loc. cit.* & *Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit per alium. *Laym. loc. cit. Azor. &c.* contra *Sanch.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit: quia non est liber. *Laym. loc. cit. n. 3.* ex *Sanch.*

V. Non sufficit vna alterave linea: imò secundum *Sanchez, Rodrig. & Sà*, nec integra pagina, etiam magni voluminis quod tamen *Bonac. & Laym. loc. cit.* non concedunt, licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuò damnet peccati mortalis, & ex-

excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. grat. vno alterove die: quia sicut materiæ, ita; & temporis paruitas excusat. *Laym. num. 7.* ex *Graff. Sayr. Sanch.* &c.

VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de Religione. *Laym. n.* 4. vid. *Sanch. lib. 2. mor. cap.* 10. & *lib. 7. de matr. d.* 32.

VIII. Non excusatur is, qui librum, vel in aliena domo vel alieno nomine; vel animo nō legendi habet. Item nec is, qui affirmat non esse prauum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita *Bonac.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris, vel bonā doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est: v. g. si dicas, hic liber esset bonus, si non haberet hæresin, quia talis non defendit. Vide *Laym l. c. Bon. d.* 2. *q.* 5. *p.* 4.

CAPVT III.

De suspensione, & degradatione.

DVBIVM I.

Quid sit suspensio, quotuplex, & vnde dignoscandum, qualis, & quanta sit?

RESP. I. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. Vide *Bonac. d.* 3. *p.* 1. *Laim. lib.* 1. *tr.* 5. *p.* 3. *c.* 1. Vnde resolues.

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possuntferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excusset, est peccatum graue exercere actum per suspensionem prohibitum; vnde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab alijs propter vtilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alij licitè requirant. Imô etsi nominatim sit denuntiatus, & non toleratus, alij tamē nō tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, â quo suspensus est, vnde audire eius Missam, non erit peccatum (saltem mortale) si non inseruias. Ita probabiliter *Auila, Henriq. Suar. Sayr.* apud *Bon. d. 3 p. 4. n.4.* etiam *Laym l.c. cap. 1. n. 7.*

IV. Suspensus non toleratus, inualidè absoluit, quia non habet iurisdictionem.

Resp. II. Suspensio. 1. alia fertur ad certum tempus quo elapso expirat; alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis; alia â beneficio alia ab vtroque. 3. Suspensio ab officio, vel est â toto, vel a parte tantum scilicet â functione ordinis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel est â beneficio absolutê, vel â quibusdam tātum functionibus, eius ratione competentibus. *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vt pote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quâm propriè accepta significent. *Vnde resolues*

I. Suspensoabsolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij proueniens, tâm ordinis, quâm iurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec validè excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus verò â parte beneficij determinata, v. grat.

ab

ab ordine tantum, vel iurisdictione, priuatur tantum illius officij functionibus. Vnde Episcopus, v.g. à iurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus Ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. *Bonacin. loc. cit.*

II. Suspensus a certa functione Ordinis, v. gra. â Sacramentorum administratione, non est suspẽsus a sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram; quia non comprehenditur sub ordine. *Bon. p. 2. n. 6.*

III. Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus â Beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per aliũ supplere, qui per se nequit, vt fructus percipiat. *Bonac. n.* 10. ex *Nauar. Suar. Henriq Fill &c.*

IV. Suspensus ab ordine, non videtur suspensus â Beneficio, quia Beneficiũ non fundatur in ordine. *Bon.* tamen dicit indirectè suspendi a fructibus eius, quia dũ non potest facere officium, non potest percipere fructus. Vide *num* 5.

V. Suspensus â Beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus â recipiendis fructibus eius, non tamẽ ab Officio, siue iurisdictionis, siue Ordinis, etiam quod illi ratione ipsius Beneficij cõpetit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera Beneficij præstare, licêt fructibus non fruatur; hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuersarij stipendijs Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus Beneficij. Secus est de distributionibus quotidianis, licet ex his, vel alijs Beneficij fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat. *Bon. l. c. n.* 12. *Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suspensus a Beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre Beneficium; quia etsi hæc iura competant illi ratione Beneficij, illi tamen actus

non

non sunt Beneficij præcisè vt sic, sed potius Officij, & iurisdictionis. *Ibid.*

VII. Suspensus à Beneficio, vel Ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni Beneficio, vel ordine, nisi aliunde aliud constet. *Ibid. n.* 8.

VIII. Suspensus absolutè, intelligitur ab Officio, & Beneficio. *Laim. cap.* 1. *n.* 2.

IX. Suspenso Capitulo, vel Conuentu, non censentur suspensi singuli, nisi sint inculpa, ait Sà, verb. *Suspensio*, & *Laim. loc. cit. c.* 2. *n.* 3.

X. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspédo te; v. grat. à celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi Religio habeat priuilegium, absque scripto ferendi censuras. Vide *Bon. de censur. in communi. d.* 1. *q* 1. *p.* 7.

DVBIVM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absoluere?

RESPOND. I. Suspensiones Iuris communiores sunt sequentes.

I. Clerici ipso iure suspensi sunt. 1. Recipientes Ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in aliena Diœcesi; vel sine ætate legitima, aut dimissorijs, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitijs, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum; qui omnes suspensi sunt ab executione ordinum nisi fecerint absque dolo: & si Ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus

latus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à Beneficijs biennio. 4. Ordinans, & ordinatus simoniacè, est suspensus ab ordinibus. 5. Parochi iungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona, vel census Ecclesiæ, Beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, prouocantes ad duellũ, vel acceptantes, raptores, vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum, ac mulierum de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiat pecuniam, vel munera; qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ, si inferiores Episcopo, ab Officio, & Beneficio, vsque dum restituant duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam, & conscientiam parti litiganti. Vid. *Bon. d. 3 p. 5.*

II. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis per actum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

III. Episcopus. 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum: ordinans verô inuitum, suspensus est per annum â celebratione. 2. Admittens resignationes, contra formam præscriptam. 3. Intrans Monasteria monialium sine necessitate. Vid. *Fill. tr. 17. cap. 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine; quæ si sint graues, requirunt culpam mortalem, v. gr. vt quis suspendatur ab omnibus actibus sui Officii, vel fructibus vnius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v. g. eligendi.

Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absoluere à suspensione non reseruata; & communu-

muniter Religiosi ex priuilegijs possunt absoluere ab omni suspensione in foro conscientiæ; & Episcopus potest absoluere ab omni suspensióne iuris, si Sedi Apostolicæ specialiter reseruata non sit *Laym. cap. 4. n. 2.* ex *Nauar. Suar &c.* Imô etiam ab hac, si proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Bon. d. 3 p. vlt.* ex *Trid. sess. 24. c. 6.*

DVBIVM III.

Quid sit depositio, & degradatio, à quo, & ob quam causam fieri possit?

SVbijci solent suspensioni depositio, & degradatio (etsi censuræ non sint, vt dictum est *cap. 1.*) ob similitudinem quàm habent cũ suspensione, cum vtraq; sit ab Ecclesiastico ordine, aut Beneficio. Differunt autem â suspensione, quod illæ auferant ipsum ius radicale, & titulum Beneficij, idque in perpetuum suspensio non item. Porrô depositio genericê accepta, alia est verbalis quæ absolutê depositio dicitur, alia realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. I. Degradatio est priuatio executionis Officiorum, & Beneficiorum simpliciter, & in toto, & absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate, & priuatione priuilegij Clericalis, tâm Canonis, quâm fori; ita vt seculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*; quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas, nisi has fortê pœna, ad quam damnatur, v. g. triremes, vel aliud impediat.

Resp, 2. Depositio verbalis est similis priuatio; sed sine solemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, Canonis, & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari â suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo; deponi tamê possunt ab eodem per Vicarium.

Resp.

Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus iure expressis, & delictis: non tamen nisi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat *Laym.* crimen debere esse enorme, id est, vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantùm grauissimis, quales sunt v. g. crimen hæresis manifestum, falsatio literarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata. Vide *Laym. hic, cap. 5. & Fill. tr. 18, c. 8.*

CAPVT IV.

De Interdicto.

DVBIVM I.

Quid sit & quotuplex?

RESPOND. I. Est censura Ecclesiastica, prohibibẽs diuinorum Officiorum, Sacramentorum aliquorũ, & Ecclesiasticę sepulturæ vsum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus est communicatio cũ fidelibus; suspensio verò propriè non illum vsum; sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. Vide *Laym. lib. 1. tr. 5. p. 4. c. 1. Bon. d. 5. p. 1.*

Resp. II. Interdictum diuiditur. 1. In locale, quod immediatè locum afficit: & in personale, quod immediatè afficit personas: & mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. Differt autem locale à personali, quod in illo participatio sacrorum Officiorum, tum indigenis, tum alienigenis, non absolutè; sed in loco tantùm interdicto; in hoc verò certis personis, aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quàm personale, subdiuiditur in generale, & particulare. Generale est, quo locus generalis: ver. grat. ciuitas, Prouincia

vel quo communitas: v.gr. Collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. *Vnde resolues.*

I. Interdicta ciuitate interdicuntur, etiam suburbia & interdicta Parochia, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum: quia accessoriũ sequitur naturã principalis.

II. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui nõ sunt pars populi, vt studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur Religiosi, quia in fauorabilibus tantũm nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v.gr. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis (nisi tamen desinãt esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) cõtra verô, si ciuitas interdicto subijciatur, licet ciuibus, aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, & istic diuinis interesse.

DVBIVM II.

Qui sint effectus interdicti?

RESpond. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum Officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & Religiosi, quãdo ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent, vt ante Missas, diuinaque Officia celebrare; sed ianuis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationẽ Angelicam, vel obitũ alicuius) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauã Corporis Christi, diuina Officia cãtetur solẽniter admissis etiã interdictis, modô qui causam interdicto dederunt: altari nec appropinquet, nec veniãt ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio admini-

strationis Sacramentorum, excepto baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia: quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio consilio, vel fauore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium, vt *Sanc. Konin* & *Laym.* docet contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia; sed ab ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ etiam respectu infantium, & amentiũ. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti nõ sunt, nec interdictũ violarunt, possunt cum silẽtio sepeliri. *Laym. cap.* 2. *n* 3. 4. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; sicut etiam Religiosi vtriusque sexus: qui insuper excõmunicantur de facto. Laici verô peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta: si verô tantum violent locale, v.g. audiendo diuina Officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodô ipsi personaliter interdicti non sint. *Laym. c.* 3. ex *Sylu. Soto. Auila, &c.*

DVBIVM III.

Quis censura interdicti ferre, & quis tollere possit?

RESP. I. Interdicere possunt ijdem, qui excommunicare, & suspendere. Et quidem, vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpam mortalis, vt autẽ feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valdè graue, tum cõtumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licet, reliqui culpa vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata,

possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iurisdictionem in communitatem interdictam: non tamen á Religiosis priuilegiatis: quia locus, & communitas foro pœnitentiæ non subijciuntur.

Resp. III. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus cẽsuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPVT V.

De Irregularitate.

ETsi irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: qua propter, & hic subiungo.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit irregularitas?

RESP. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum, & susceptorum vsum impediens. Vnde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modũ pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym. lib. 1. tr 5 p. 5. c. 1. Bon. d. 7. q 1 p. 1.*

Resp. II. Diuiditur. 1. In eam, quæ est ex delicto: & quæ est ex defectu. 2. In totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v. grat. homicidium, bigamia; & in partialem, quæ aliquo tantum Ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem, verb. grat. oculis, vel pal-

palma Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas, & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.

Quinam effectus irrigularitatis?

RESPOND. Sunt sequentes. 1. Inhabilitare ad ordines suscipiendos etiam primam tõsuram, & impedire exercitium Ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicitè tamen absoluit. *Bonac. l. c. n. 4. & p. 4.* 2. Quod collatio Beneficij, ad cuius functiones inhabilis est, facta irregularis inualida sit, secundùm sententiam cõmuniorem, & tutiorem, etsi non improbabiliter quidam dicant, eam nõ ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam. *Laym loc. cit. cap 1 n. 2. & 3 Sylu. & Bonac. p. 4.* Secundùm quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui Beneficium impetrauit in irrigularitate, potest, obtenta huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio Beneficij. Item si postea Beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum Ordinis, aut suscipit, licet ordines ei collati sint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurratur & tolatur irregularitas?

Resp. I. Cùm ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in iure expressè habeatur. (*Cap. qui is de*

sent. excom. in 6. Vnde in dubio siue facti, siue iuris, tenere potest, quòd non sis irregularis: quia melior est cōditio possidentis. *Bonac. q. 1. p. 5* ex *Suar. Fill. &c.* Excipe tamen si dubites de homicidio saltem iniusto à te commisso vt patet ex *cap. significasti.* & ex *cap. ad audientiam 2. de homicid.* vid. *Bona. loc. cit.*

Resp. II. Vt incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consumatus, & mortalis; vt habet communis contra *Caiet.* Ratio, quia est grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili forma: *Dispenso tecum irregularitate, quam, vel quas ab hanc, vel illā causam incurristi.* Etsi quidem dispensas intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit, sin minus, eam tātùm tollit, quam potest, & vult. Et si verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen nouo *Trident.* vbi est receptum, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus prouenientibus ex delicto & nec deducto ad forum contentiosum; nisi tamen sit homicidium, directè, & in se volitum. *Bonac. q. 5. p. 1. n. 3.* ex *Trid. sess. 24. cap. 6. Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. cap. 9. n. 4.*

Præterea irregularitas ex defectu natalium tolli etiam potest per professionem in Religione approbata; sed quoad ordines tantùm, non quoad Prælaturas. *Cap. 1. de filiis Presbyterorum Bonac. in par. 2.* *Laym. capit. 9. num. 6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Diana, part. 4. tract. 1. resol. 65.* dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præposituras, Rectoratur, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Prouinciali, notat *Dian. loc. cit. Barbos.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium,

po-

potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto?

RESPOND. Prima est, ob iteratum Baptismum seriô, & scienter: estque irregularis tâm rebaptizans, quam rebaptizatus, etsi in rebaptizante irregularitas tantûm sit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, neque incurratur, si rebaptizatio sit occulta. *Couarr. Tolet. M. Leo par. 3 fol. 358.* vide *Bon. d. 7. q. 3. p. 3. Laym. lib. 1. tr. 5. p. 5. c. 2.*

Secunda, ex violatione censuræ, v. gr. si ea innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. *Laym. cap. 3.*

Tertia, ob peccatum, quo Clericus serio, & scienter actum Ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet. *Bon. l. c. p. 6. Laym l. c. cap. 3.*

Quarta ob delictum, quo quis malè suscepit Ordinis; v. grat. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente iurisdictionem, vel per saltum (licet hunc suspensum tantûm esse, quamdiu non ministrat in ordine per saltum suscepto, satis probabiliter doceat *Auila. Nauarr. Bonacin*) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtiuè (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus. Vide *Bon. d. 7. q. 3. part 4.*

Quinta, propter enormia crimina si sint notoria, & publica, verb. grat. quæ â iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, incestus, periurium in iudicio.

Sexta, oritur ex iniusta mutilatione, vel homicidio, etiam indirectè tantùm voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrũ, siue in bello iniusto, siue extra illud, iniustè cócurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet; v. gra. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leon. in praxi, part 3. fol. 347.* ex *Cou. Nauar. de cens. n. 106.* Vide *Bon p. 8.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam (id est, cartilaginem, quæ tantùm deseruit ad ornatum & tutelam auris;) quia non sunt propriè membra; v. g. digitus est pars tantum, & officium membri *Auil.* & *alijs*, cùm *Dian. p. 4. tr. 4. res. 26.* item *M. Leon. loc. cit.* ex *Gloss cap. vlt. de homic. in 6 & L. quæritur herm 10. L. Non sunt, 14 § Partus ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem solo visu priuando nõ autem oculum extrahẽdo, nec qui debilitat tantûm membrum & non abscindit, quia non est mutilatio. *Dian p. 4. tr. 4. res. 26.* ex *Megal &c.*

III Quando plures (non ex consilio sed in rixa) vnum percutiunt & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem, docet *Sayr. & alijs 5.* cum *Dian p. 2. tr. 15. resol. 8.* contra *Auila, Suar &c.*

IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid; v. gr. cibum, vel potum: vel eum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors, vel eius acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit lata culpa. *Auil. Fil & alij 4.* cum *Dian p. 5. tr. 3. resol 117.* vbi ex *Bonac &c.* notat Sacerdotibus, & Religiosis, circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne pericli tetur in rixa, nō fit irregularis, etsi amicus occidat alium *Auila, Henriq* &c. cū *Dian. p. 4. tr. 2. ref. 17.* Limitat autem *Prap.* nisi sua præsentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione fit cooperatus. *Bon. q. 4. p. 4. n. 3.*

VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali, secùs si anima tus non fit. *Cap. Maiores 3. 2. q. 2. Bon. loc. cit. p. 8. n. 17. Kon &c.*

VIII. Qui dans operam rei licitæ (imò secundùm multos, etiam illicitæ) sufficientē diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarij; secùs tamen, si dictam diligentiam omisit omissione mortali. *Bonac. q. 4. p. 7. Less. lib. 2. cap. 9. dub. 15. &c.* Alij tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa etiam leuissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Couarr. M. Leo. p. 3. fol. 354.*

IX. Qui alterum mutilat, vel occidit ad necessariam sui defensionem cū moderamine inculpatæ tutelæ non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla est culpa, ergo nec pœna. *M. Leo. p. 3. fol. 345.*

DVBIVM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

RESPOND. *Prima*, est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt. 1. amentes, phrenetici, arrentitij, & epileptici; qui tamen si ordinati sunt, & intrà annum eo morbo non laborarunt præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si verò laborent rarò, & quidem sine clamore, & spuma, permittun-

tũtur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leon, part. 371. ex Cap illud, 7. q. 1 & Gloss ibid* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi, vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sint.

Secunda. Ex defectu corporis. I. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cœcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen si vngula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantùm) si verò sinistro, seu Canonico, aut eius vt visiua careat, indiget dispensatione; quod tamen negat *Valentia*. *Henriquez*, *Sayrus*, si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate, in dubio verò, in deformitas sit sufficiens, Episcopi est iudicare; saltem in Clericis, nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum contra *Barbos. &c.* docet *Suar. & alijs* 5. cum *Dian part 4 tr. 2. resolut* 73. Licet concedant Episcopum posse reijcere arbitrium Prælati; hunc autem si gaudeant authoritate, quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scãdalum generet. *Ibid. ex Rodrig. & alijs* 4. vide *Bon. Laym. Mart. Leon part. 3 fol.* 370 Vnde resolues.

I. Non videtur irregularis. 1. Qui habet 6 digitos, vel aliquos coniunctos. si non sit magna deformitas, & Ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngula pollicis, si possit hostiam eleuare & frangere. 4. Qui per vim, aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irg

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstrosus. 2. Gigas, Pigmæus, Æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia. Ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illigitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur. 1. Per subsequentes matrimoniũ inter eorum parentes, modô hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem Religiosam, quamuis ad dignitates, etiam in Religione, v. gr. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint sine dispensatione. Vide *suprà. dist.* 3. 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verô sæculares non possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia sæcularia, & hæreditates. Porrô cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vazq. & alios* 5. vult *Dian. part. 4. tract. 2. resol.* 59. ex *Auila*, eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus conuincat, vel pater etiam asserat. *Ibid. ex commun.*

Quarta. Ex defectu ætatis, de quo vide in Sacramento Ordinis.

Quinta. Ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonij, ratione bigamiæ, eo quod bigamus nõ perfectè præsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam diuisit in plures vxores. Non sufficiũt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula: nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus: sed matrimonium verũ, vel præsumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi *vel præsumptum*: quia licèt quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamẽ fictione, & interpretatione, præsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde sequi-

quitur irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui viuente, vel mortua prima vxore cognita, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit inualidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit vxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit; quia tunc non est diuisio carnis in plures.

IV. Qui propriam vxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit: quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quòd inualidè contrahat, quia quantum est in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta, oritur ex infamia, siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) siue facti, modò crimen publicum sit; ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, vt docet *Nauarr. Koning. Layman,* contra *Sylu. & Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam Iudicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti,

etiam

etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam, & constantem vitæ emendationem.

Septima, oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt. 1. Omnes serui propriè dicti (& secundum *Laym. libr. 1. to. 1 capit.* 8. etiam originarij, donec consequantur plenam libertatem.) 2. Coniugati, nisi vxores consentiant, & castitatem voueant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto iuramento, vel stipendio, vt Iudices, Aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officijs, vt quidam Clerici in aulis Principum in causis ciuilibus, non tamen criminalibus occupati; vel nisi cõsuetudo, sciente Papa, id permittat. 4. Milites saltem quamdiu iuramento tenentur; item thesaurarij, & depositarij publici, & qui Rempublic. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæua, turpia exercuerunt, vel in causâ sanguinis ministrarũt. *M. Leo. pag.* 3. *fol.* 369.

Octaua, ex defectu leuitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideô statuit Ecclesia; quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vt pote leuissimus, neminem vnquam læsit. Ad hanc autem requiritur, vt occisio aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d.* 7. *q.* 4. *Tanner. d.* 6. *q.* 10. *dub.* 11. Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob omicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann. l. c. cit.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; non autem Clericus exhor-

hortans ad fortiter pugnandum in bello iusto (secus tamen, si ad occidendum hunc, vel illum in particulari.) Idem est de Duce exercitus, tubicine, &c. *Bonac. part. 4.*

III. In iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè & efficaciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur* vt Iudex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes &c.

Dicitur II. *Actiuè* id est ex patre occidentium, quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt Confessarius hortans ad fatendam veritatem vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre nisi appellatione iniusta. *Cor. & Dian p. 4. t. 2 ref. 99.*

Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v.g. ferens ligna, vt comburatur ante iam suffocatus; non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat.

Dicitur IV. *Proximè*, quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt; item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens puniendos esse malefactores, Confessarius interrogatus de reo an mortem mereatur, si respondeat, iudicem sine acceptione personarũ fungi debere suo munere; quia hi omnes sunt tãtum causa remota. Essent autẽ proxima, ideoque irregulares, si quid facerent aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius sequeretur, aut etiam acceleraretur, v.g. si quis efficaciter vrgeret reum, vt scalam ascenderet, vel ad hoc illũ iuuaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proximè coope-

cooperantes excusari ab irregularitate; verb.grat. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tãtûm aduertentia: verb. grat. si dicat Confessarius, properemus, aut instiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valde exigua, vt si iubeat reum adhuc vnum gradum ascendere; quia minimum reputatum pro nihilo. *Auila, & Henriq.* apud *Bonacin. quaest. 4 part. 1. num. 9.* Item *Suarez, Reginal. Laym.* &c. contra *Vazq. Turrian. Hurtad. Bauny, &c.* qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat, vt publicus minister iustitiæ, siue ad causæ probationem, siue executionem, vel vt priuatus iniustè, & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet. *Diana. part. 3. tract. 4. resolut. 79. & in addit. resolut. 15. & part. 8. tract. 7. resolut. 61.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur, vt scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendũ. 2. Eum, qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citiùs extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam brebiorem. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, enses, & cætera instrumenta, etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus â Iudice, an teneantur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum, significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex natura sua,* &c. id est, quæ per se sit causa talis effectus, quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici, nemo te impedit facere tuum Officium, ego meum feci: nec Iudices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio seculari, nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modô expressè protestentur, se non inten-

cendere, vt puni tur pœna sanguinis, s d tantum vt sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi, aut alijs imminentia. Vide *Bonac. q. 4. Tann. loc. cit.*

SOLI DEO GLORIA.

IN-

INDEX RERVM,

Quæ hoc libro continentur.

A

ABbas, *vide* Prælatus.
Abbtissa, an possit ferre censuras. 671
Abbreuiatio vitæ an licita. 177. 178
Abortus. 184
Absolutionis, Sacramẽtalis forma. 546. qui sint absoluendi. 592. & seqq. *vide* Iurisdictio. 581. & seqq.
Absolutio moribundi. 556
Absolutio à censuris. 677
Absolutio à reseruatis. 590
Absolutio à suspensione. 703
Abstinẽtia. 317. An teneatur abstinere carnibus in Quadragesima, qui non potest ieiunare. 34
Accusator. 198. An, & quis teneatur alterum accusare, ibidem.
Acedia, quid sit. 44. Quale peccatum: ibid. quæ sint eius filiæ. ibid.
Adoptio. 653
Adulterans, quot peccata committat. 32. quid teneatur restituere. 231
Adulterium, quid sit. 187. An, quando dirimat matrimonium. 655
Aduocati officium, & peccata. 391. & seqq. An possit

Aduocatus suscipere patrocinium causæ minus probabilis. 8
Ægypticos consulere, quale sit peccatum. 92
Æquiuocatione vti an liceat in iuramento. 122
Ætas ad ieiunium 321. 11. Ad matrimonium 659. Ad ordines 624 Ad sponsalia. 626
Affinitas quid sit 659. An & quæ dirimat matrimonium ibid.
Aggressorem iniquum an, & quomodo liceat occidere. 180.
Altare quando exsecretur. 535
Ambitio quid sit, & quale peccatum. 432
Amentibus an licitè dentur carnes die Veneris 21. An iisdem licitè diebus festis imponantur opera seruilia. ibid An quis licitè eos irritet ad blasphemandũ. ibid. An possit iis dari communio in articulo mortis. 406
Amicus an, & quã grauiter peccet, si amico inuito quid inferat. 207
Amor filiorum in parentes. 163
Amplexus extra matrimonium an, & qualia sint peccata. 193
Antichrisis quomodo licita. 280
Apostasia. 56
Apostata. 298. 609
Appellatio reorum. 407
Approbatio Sacerdotis, quid sit. 579. A quo petenda. 580.
Archiepiscopus. Vide Episcopus.
Argentarii peccata. 412
Ars notoria quæ sit. 95
Artifices 85. Horum obligatio. 250
Aspectus obscœni, qualia sint peccata. 193. & seqq. An, & quatenus liceant inter coniuges. 196. 639
Assecuratio quid sit. 277
Astrologia naturalis. 93

At-

Attritio. 547
Auaritia quid sit,& quale peccatum. 434. Quæ sint eius filiæ. 435
Aurifer, *vide* argentarius.
Aurigarum obligatio. 250
Aurigæ Catholici an licitè vehant annonam ad castra hæreticorum. 86
Auus quid debeat nepotibus. 165

B.

Baptismus. 464. & sequentib. Quæ sit eius materia. ibid. Quæ forma. 467. & sequentib. Quis Minister. 469. An duo possint simul vnum baptizare. 470. Quot sit subiectum baptismi 471. & seqq. An possint aliquando repeti, & quâ forma 473. & seqq. Quinam sub conditione baptizandi, ibib. Quæ sint seruanda circa cæremonias baptismi, 475. & seqq.
Bellum. 185. & seqq. Bellum defensiuum, quibus gerere liceat. Quibus ofensiuum. ibid. An liceat contra bellum iustum se defendere. ibid. Belli iustitia quomodo Principi indaganda. ibid. In bello iusto an liceat in auxilium aduocare infideles. 188. An liceat eosdem in bello iusto iuuare. ibid. Quid liceat in iusto bello. 190.
Beneficiati an, & quando obligentur ad Horas Canonicas. 357. An ad restitutionẽ fructuum, si Horas omiserint. 361. An sint absolutè domini suorum prouentuum. 373. & seqq. Obligati ad Missas an possint pro ijs accipere stipendium. 528
Beneficium Ecclesiasticum quid sit. 344. Quotuplex. 345. Quomodo acquiratur, & conferatur. ibid. & sequentib. Quæ requirantur qualitates ad illud accipiẽdum. 348. Quæ intentio. ibid. An liceat plura Beneficia possidere. 349. & sequent. Quibus modis amittãtur. 352. An liceat ea permutare. 354. Beneficij resignatio, quid, & quotuplex. 352

Bestialitas, quale sit peccatum. 200
Bibliopola. 412
Bigamia. 715
Blasphemia quid sit, & quotuplex. 113. & seqq.
Bona hostibus erepta ad quem pertineant. 191. Bona iniuste parta quibus sint restituenda, vel danda. 221. Bona necessaria, superflua. 68
Bulla Cœnæ. 677. 697

C.

Cæremoniæ Baptismi. 475. Confirmationis. 482
Calix quando exsecretur. 535
Cambium, quid sit. 266. Quot sint genera cambiorũ, & an ea licita. ibi. & seqq.
Canonicatus an sint beneficia compatibilia. 349
Cantiones inhonestas canere, quale sit peccatum. 195
Capitulares. 338
Captis in bello an liceat fugere. 190
Captiuis Christianis an liceat remigare in Triremibus Turcarum. 85
Carceris effractio an licita. 406
Carnis esus. 53. 317
Carnis humanæ esus. 441. 442
Carthusianus edens carne, quale peccatum committat. 337. An liceat illi aliquando vesci carnibus. 177
Castitatis votum. 336
Casuũ reseruatio quid sit. 587. Quis habeat potestatem reseruandi casus. ibid. Quis absoluendi ab eis. 590. Casus reseruati Clementis VIII. 587
Catholicis an in Germania liceat communicare cum hereticis. 681
Caupones. 84
Celebrare Missam, quando liceat. 527. Quoties 529. & seq. Quo loco. 531. & seq. Quæ sint ad celebrationẽ requisita. 535. & seq. Vid. Missa. 521. & seqq.
Censura Ecclesiastica, quid sit, 669. quotuplex. 670. qui

pos-

possint ferre censuram. 672. qui eadem affici 673. Ob quam causam possit ferri. ibid. & sequentib. Qui possint ab ea absoluere. 677. & sequentib. Quomodo hæc absolutio danda. 679
Census. 264. & seqq.
Charitas Dei. 60. Charitatis Dei præcepto, quid præcipiatur, ibid Quando obliget. ibid.
Charitas erga proximum quid præcipiat, & prohibeat. 61. Eius ordo. 63. & seq.
Chirographa & credita aliorum emere an liceat. 262
Chiromantia. 92
Chirurgorum obligatio, & peccata. 409 & seqq.
Choreæ. 1, 5
Clausura monialium. 694
Clerici qui dicantur. 344. An teneantur legibus ciuilibus, & puniri possint à Principe seculari 2 . . An teneantur ad residentiam. 351. & seqq. Quid possint circa dispositionum fructuum suorum Beneficiorũ. 373. & seqq. An possint testari de redditibus eorumdem. 377. Quis sit eorũ habitus. ibid. Quæ actiones, artes, officia eis prohibeãtur. 378. Quæ negotiatio. 263
Codicillus quid sit. 284
Cæmeterium quibus casibus violetur. 533
Cognatio cõsanguinitatis, 653. Huius gradus. 654. Cognatio legalis, & spiritualis. 653.
Collatiuncula die ieiunij. 319
Colono quando de pensione remitti debeat, eademque possit augeri. 269. & seqq.
Commodatum quid sit. 248. Cõmodator an possit ante tempus definitum repetere commodatum. 249
Communio. *Vide* Eucharistia 508. & seq Communio Paschalis. 519. Vbi hæc sumenda 520. An possit cõmunicare qui dubitat, an cœnando mediam noctem excesserit, 21.
Commutatio votorum. 145. & seqq.

Comœdiæ turpes. 195

Concio. 153. Vbi & quanta obligatione audienda. 154. Conciones hæreticorum an liceat audire. 53. Cōcionari pro pretio an sit simonia. 108. Concionatorum obligatio. 74

Concubinarius. 78. An, & quando in confessione sit absoluendus. 196

Concubinatus quid sit. ibid.

Conductio, & Conductor. 268. & seqq.

Confessarij officium 591. & seqq. Confessarij Principum, &c. ad quid obligentur. 594. Confessarij, quanta sit obligatio audiendi pœnitentes 596 Quæ scientia requiratur in Confessario. 597. Quæ prudentia. ibid. & seqq. An possit Confessarius vti notitia in cōfessione accepta. 600. Eius approbatio quid sit 579. à quo petenda 580. Eius iurisdictio quid quotuplex. Vnde 581. & sequentibus. Quomodo ipsi cum diuinatoribus, magis, &c Agendum 100. Quomodo cum reis. 407. & sequentib. An Confessarius teneantur ad restitutionem, si pœnitentem non moneat, vel non obliget ad eam. 115

Confessio Sacramētalis. 551. An debeat esse integra materialiter. ibid. & seqq. Quale examen ad eam prærequiratur. 553. Quando sufficiat integritas formalis. 555. & seqq. An debeat esse vocalis. 559. An secreta. ibid. An vera. 560. Quādo sit inualida. 561. Quomodo iteranda. 563

Confessionis præceptum quos, & quàm grauiter obliget 609. & seqq. An ei satisfiat per confessionem inualidam, & venialium. 611

Confessionis sigillum. 601. & seqq.

Confirmatio quid sit, & quæ eius materia. 479. & seqq. Quæ forma. 480. Minister & subiectum. ibid. Necessitas, & Cæremoniæ. 481. & seqq.

Coniuges ad quid obligentur erga se mutuo. 172

Con-

Coniugalis actus an sit licitus. 637. & seqq. An præceptus 640. & seqq.
Conscientia quid sit. 1. Quæ sit recta, quæ erronea. 1. 2. An vtraque obliget. 2. & seqq.
Conscientia practicè dubia quid sit, & an peccet, qui cū ea operatur. 4. Quid in ea agendum. 45
Conscientia speculatiuè dubia. 6. 7. 8. 9. 10
Conscientia scrupulosa. 12. 13
Consilium. 15
Consuetudo blasphemandi. 114. iurandi. 121
Contemptus formalis quis sit. 430
Contentio. 433
Cōtractus quid sit. 239. An dolo, errore, vi, metu factus sit, validus, ibid. & 240. Qui nequeant contrahere, ibid.
Contritio quid sit, & quotuplex 547. Qualis requiratur ad Sacramentum pœnitentiæ. ibid. & seqq.
Contumelia quid. 305. Quale peccatum 445. 446. An, qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, & quomodo. 447
Cooperatio ad damnum alterius. 212. Ad peccatum 82. & seqq.
Correptio fraterna. 72. & seqq. Eius materia, ibid. Præceptum correptionis quādo obliget ibid. Quādo facienda. 75. Quos obliget, & quis ordo in ea seruandus. 73
Crapula, quibus casibus censeatur mortalis. 4[illegible]1. & seq.
Credere quid teneamur necessitate medii, præcepti, explicitè, implicitè. 45. & seqq. Creditoribus soluendum est ordine. 234
Curatela quid sit, & curator. 281. eius officium, ibid. & seqq. Qui nequeant esse curatores. 283
Curiales. 717
Curiositas in aperiendis, & legendis alienis literis, vel scriptis. 436. & seqq.

D.

Dæmonis inuocatio, 90.91.& seq.
Debitum coniugale, 640.& seq.
Debitorum obligatio. 234.& seq.
Decalogi præceptum primum. 87. & seqq. Secundum. 112.& seqq. Tertium. 148 & seqq. Quartum. 165 & seq. Quintum. 175.& seq. Sextum. 192.& seq. Septimum. 204 & seq. Octauum. 303.& seq. Nonum, & decimum. 316.
Degradatio quid sit, & á quo fieri posit. 704. quam ob causam. 705
Delectatio morosa quid sit. 415.416. An semper sit peccatum. 418 & seq. Quomodo delectatio mortalis sit confitenda, 420 An voluntas teneatur delectationé carnalem nostriué reprimere. 421
Depositio quid sit, & á quo fieri posit. 704. Quam ob causam. ibid.
Depositũ. 248. An depositario liceat vti depositio. ibid. An, & quando teneatur depositarius ad restitutioné, si depositum perierit, 250
Derisio. 447
Desiderium quid sit. 415. An, & quando sit peccatum, 416.& seq.
Desperatio quale sit peccatum. 59
Detractio quid sit, & quotuplex. 305 Quale peccatum, ibid.& seq. Detractorem audiens, an; & quando grauiter peccet: & an teneatur ad restitutioné famæ. 311
Dilectio inimicorum 64.& seq. Quid teneamur inimicis præstare. 65.66
Discipulorum obligatio. 174
Discordia. 433
Dispensandi potestas quibus conueniat. 147. & seqq. Quando inferior posit dispésare in lege Superioris. 35 Dispensatio quando vim amittat. 37. Quando, & quomodo petenda ex S. Pœnitentiaria. 39

Dispensatio in obseruatione festorũ. 151. In ieiunio 321. & seqq. In iuraméto, & lege. 36. In impedimẽtis matrimonij 666. In votis. 147. Dispẽsare pro pretio in voto, iuramento, &c. an sit simonia. 108
Disputatio cum hæreticis. 57
Distractio in Horis Can. 372. In alijs exercitijs spiritualibus. 448
Diuinatio quid, & quotuplex. 90. Quale peccatum. 91. & seqq. Diuinatio é somnijs, voce auium, &c. An, & quando sit licita. 94. Cum diuinatoribus, magis, &c. quomodo confessario sit agendum. 100.
Diuortium an fieri posſit. 644. Quibus ex causis. 645.
Dolor de peccatis. 547. & seqq.
Dolus in verbis, & facto. 435.
Domini quomodo sint famulius obligati. 169. & seqq.
Donatio acceptata quale ius cõferat. 242. 243. Quibus casibus posſit reuocari. 245. & seqq. Donationes bonorum factæ ab ingredientibus Religionem, an sint validæ. 290. 291. Donatio mortis causa, quibus cõpetat, quando reuocari posſit, &c. 247
Donare qui non posſint. 241
Dubitatio temeraria, quale sit peccatum. 304.
Dubium quid sit. 4. Practicé dubius circa aliquod opus quomodo debeat se resoluere. 5. An in dubio tutior pars eligenda. 9. Dubium de Horis Canon. 371. Dubium de lege. 10. 11. 15. 18. Dubium de ieiunio. 11. De iuramento, ibid. De valore matrimonij. 12. De voto. 10. De debito. 11.
Duellum quid sit, & an liceat. 185. Quis duellãtes posſit absoluere. 678.

E.

Ebrietas quid sit, & quale peccatum. 443. & seqq. An licitum sit alium ad ebrietatẽ inducere, ibid. Quæ sit plena ebrietas. 444
Ecclesia quibus casibus violetur, 533. 534. An in violata

lata Ecclesia liceat celebrare, & mortuos sepelire. 533
Quãdo exsecretur Ecclesia, 535. An ea polluta & exsecrata, etiam altaria sint polluta, & exsecrata. ibid.
Ecclesiasticus *vid.* Beneficiatus, & Clericus
Eleemosyna. 68. & seqq. Quãdo quis eam dare teneatur 69. E quibus bonis 71. An debita pauperibus triuialibus 70. An Religiosis. ibid. An filijs, vxoribus, seruis liceat dare Eleemosynas. 71 An Tutoribus, & Curatoribus. ibid.
Emphiteusis. 170
Emere die festo. 151
Emptio. 257. & seqq.
Emptori an liceat emere vilius, quâm res valeat. ibid. & seqq. Res empta cui pereat ante traditionem. 261
Episcopus an peccet, si Sacerdoti idoneo neget approbationem 581. An habeat potestatem ferendi censuras. 672. An sit collator Beneficiorũ in sua Diœcesi. 346. An teneatur nouas leges Pontificias promulgare. 18 In quibus matrimonij impedimentis possit dispẽsare. 667 An possit dispensare in præuijs proclamationibus matrimonij. 651. an in votis subditorum. 148. An censuris, alijsque pœnis cogere subditos ad Sacrum in Parochia audiendum. 158. Episcopi residentia. 351
Error an, & quando dirimat matrimonium. 652
Euagatio mentis. 448
Eucharistia quid sit. 484. Eius materia. 485. Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ. 487. & seqq. Quale vinũ. 489. & seqq. an vino cõsecrãdo sit necessariò miscenda aqua. 491. an & quomodo materia debeat esse præsens cõsecrãti. 492 & seq. an debeat esse certa, & à consecrãtis intẽtione, & in indiuiduo determinata. 493. & seqq. Forma consecrationis. 496. Quãdiu Christi corpus maneat in Eucharistia. 497. & seq. Ad quem spectet Eucharistiæ dispensatio. 500. & seqq.

seqq Quo ritu sit dispensanda. 505. & seqq. an, & quando liceat eam, sibi ipsi dare. 500. 501. Regulares quibus sibus eam licitè dent in articulo mortis, & paschate. 501. & seqq. Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem in Eucharistiæ. 503. & seq. Quomodo deferenda ad infirmos. ibid. Vbi asseruanda. 507. Quæ dispositio animæ requiratur in suscipiēte. 508 & seqq. Quæ corporis. 511. & seqq. Quæ, & quanta sit obligatio eam sumendi. 518. & seq.
Examen quale præ requiratur ad integritatem Confessionis. 553
Examen ordinandorum. 633
Excommunicatio quid sit & quotuplex 681. Ob quam causam incurratur excōmunicatio minor. 681. Quis huius effectus ibid. Excommunicatio maior quos habeat effectus. 683. & seqq. Ob quas causas hæc incurratur. 690. & seq. Quæ excommunicationes non sint reseruatæ. ibid. Quæ sint reseruatæ. ibid. Quæ sint reseruatæ Episcopis. 692. Quæ Papæ extra Bullam Cœnæ. 693. Quæ eidem per Bullam Cœnæ. 691 Excommunicatio percussoris Clericorum, quomodo intelligenda. 694
Excommunicatus toleratus, & non toleratus quis 681. Cum excommunicato non tollerato communicari, quale sit peccatum. 689. an aliquando liceat. ibid.
Executores testamenti. 292. & seq.
Exsecratio quid sit, & quando fiat. 535
Extrema vnctio quid sit 612. Quæ eius materia remota ibid. Proxima. 613 Quibus dāda. 614. 615. Qui eius Minister. ibid. Quis effectus. 617

F.

Fallacia. 435
Fama. 305. Eius restitutio. 313. Quæ excusent ab hac restitutione. 314
Fa[illegible] quem [illegible] obligatus suo domino, 169. an ad

rem

rem illicitã poſ.t ipſi præſtare famulatum. 83. 84.
an, & quã grauiter peccet, ſi ei inuito quid auferat. 107. 110. an teneatur ad reſtitutionem. ibid.
Feſtis quænam opera præcipiantur. 153. 154. Quæ excuſent ab obſeruatione feſtorum, 151. & ſeqq.
Feudum. 271.
Fideicommiſſum. 284.
Fideiuſsio quid. 278. Fideiuſſoris obligatio. ibid. & ſeq.
Fides. 45 & ſeqq. An aliquando licet veram fidem exterius negare, aut falſam profiteri. 50 & ſequentib. an fidem diſsimulare. 52. an & quomodo tegere. 53.
Fidei præceptum quando obliget. 47. & ſeqq. Qui teneantur ad extremã fidei profeſsionem. 49. quæ ſint profeſsiua ſigna fidei. 52. 53.
Filij, quem amorem reuerentiam, & obedientiam debeant parentibus. 163. 164. Et quã grauiter peccẽt, ſi parẽtibus inuitis quid auferant. 209. Item, ſi quid male expendant, ibid. an teneantur ad reſtitutionẽ. ibid. An poſsint contrahere. 240.
Fœminarum carminatricum benedictiones 97.
Forenſia opera an feſto die prohibita. 150
Forma abſolutiones Sacramentalis. 545. Abſolutionis à cenſuris. 679 Conſecrationis Euchariſtiæ. 496.
Fornicatio quid ſit. 156. Fornicatio ſponſæ. 619. Cum filia confeſsionis. 198.
Frater an teneatur fratri, vel ſorori in neceſsitate ſubuenire. 167. Fraterna correptio. 71. & ſeqq.
Fraus. 435.
Fructus induſtriæ qui dicantur. 223.
Fuga reorum. 405. 406.
Furem nocturnum, & diurnum, an, & quando liceat priuata authoritate occidere. 181. An idẽ Clericis, & Religioſis liceat. ibid.
Furtum quid ſit. 204. Quale peccatũ. ibid. An furetur, qui alienũ accipit in iuſtam cõpenſationẽ, ibid.

Qui

Quæ ſit in furto ſufficiens quantitas ad mortale peccatum. 105. Furta plura minuta an ſimul ſumpta peccatum mortale conſtituant. 206. Furta amicorum, & domeſticorum an, & quanta ſint peccata. 207.

G.

Gaudere, & delectari de malo ſub conditione, an & quando ſit peccatum. 416.
Generales ordinum an poſsint ferre cenſuras. 672.
Generationē prolis an liceat aliquādo impedire. 643.
Gloria vana quale peccatum, & quotupliciter ea peccetur. 432. 433.
Gratitudo. 110.
Grauidæ an licet petere, & reddere debitum. 641. 643
Gula quid ſit, & quale peccatum. 441. Quæ ſint eius filiæ. 442.

H.

Habitus Clericalis. 377
Hæredis commoda, iura, & obligationes. 302. Intra quod tempus debeat exequi defuncti voluntatem. 295. qui poſsint inſtitui hæredes. 297. 298. Hæredū diuiſio. 299. quantum debeatur hæredibus neceſſarijs. 300. qui ſuccedant ab inteſtato aut teſtamēto rupto, vel irrito. 301. An poſsint adire hæreditatem, quando teſtamētū factum eſt ſine ſolemnitatibus. 287. Hæreditatum renunciatio. 288. & ſeqq.
Hæreſis quid ſit. 56. Eius periculo ſe exponere, quale ſit peccatum. 57.
Hæreticus quis 57. An hæretici obligentur præceptis Eccleſiæ 21. An præcepto confeſsionis. 609. An liceat legere eorum libros. 57 697. An cum illis diſputare. 57. An ſacris eorum intereſſe. 53
Horus an teneatur famulo infirmo dare ſalarium 170
Homicida. 129.
Homicidium. 175. 176. & ſeqq. Homicidium cōiugis,

an, & quando dirimat matrimonium. 654
Honor. 305. *vide* Fama. 313. 314
Horæ canonicæ, 356. & sequentib. Qui ad eas obligentur. ibid. Quanta hæc sit obligatio, 359. & seq. An teneatur ad restitutione fructuum qui horas omisit. 361. & seq. Quibus ea fieri debeat. 362. Quæ à recitatione horarum excusent. 363. & seq. Quomodo horæ sint recitandæ. 365. & sequent.
Humanæ carnis esus. 442
Hypocrisis. 435
Hypoteca. 279

L.

Iactantia. 431
Idolatria, quid sit, & quotuplex. 94
Ieiunium Ecclesiasticum. 317. & sequentib. Quæ causæ ab eo excusent. 321. & seqq.
Ignorantia an excuset à transgressione præcepti. 32
Illegitimus an sit irregularis. 315
Illusio. 447
Impedimenta matrimonium impedientia tantum. 645. & seq. Impedimenta idem dirimentia. 651. 652. & sequentib.
Imprecari alijs dæmonem, grandinem, &c. in ira, quale sit peccatum. 115
Incestus, quid sit. 197. An impediat matrimonium. 648
Indulgentia, quid sit, & quid ad eius valorem requiratur. 570. Quotuplex, & quomodo differat à Iubilæo. 575. Quæ conditiones requirantur ad lucrandas Indulgentias. 570
Infamia. *Vide* Detractio. An liceat alium infamare ad vitanda grauia tormenta. 312. An liceat infamare seipsum. ibid.
Infantibus an dari possint carnis die Veneris. 21. An infantes ethnicorum licitè baptizentur inuitis parentibus. 472

In-

Infideles an obligentur præceptis Ecclesiæ. 21. An liceat interesse sacris infidelium. 53
Infidelitas quotuplex sit. 54
Inimicorum dilectio. 64.& seqq.
Iniuria materialis quæ sit. 211 Formalis. ibid. An obligetur ad restitutionem, qui intulit iniuriam tantum materialem. 211. 230.& seq. an qui formalem. 211. 214.& seq.
Innocentem an aliquando liceat occidere. 183. 190
Inobedientia. 430. 433. *vide* Obedientia. 336
Inquietudo. 435.
Inquisitio Iudicis. 382. 385
Insidijs an vti liceat contra hostem. 190
Intentio virtualis quæ sit. 454. intentio satisfaciendi præceptis voto, iuramento, &c. An requiratur ad eorum impletionem. 27. 28. 29
Interdictum quid sit & quotuplex. 705. Qui sint eius effectus. 706. Quis possit ferre censuram interdicti. 707 Quis eandem collere. 708
Interstitia ordinum. 623
Inuentarium bonorum. 302
Inuidia quid & quale peccatum. 439. Quæ sint eius filiæ. ibid.& seq.
Ira quid sit, & quale peccatum. 445. Quæ sint eius filiæ. ibid. & seq. In ira nominare mortem Dei, septé Sacramenta, dæmonem, &c. quale sit peccatum. 115. 116.
Irregularitas quid sit, & quotuplex. 708. Qui sint eius effectus 709. Quomodo incurratur. ibid. Quomodo tollatur. 710. Quæ sint irregularitates ex delicto. 711. Quæ ex defectu. 613. & seq.
Irreligiositas quotuplex sit. 101
Irritatio directa votorum. 142. & seq Indirecta. 144
Iubilæum. 576 577
Iudæi 55. Quibus casibus cum ijs non liceat communicare ibid.

Iudex

Iudex. 380. quid in eo requiratur. ibid. & seqq. quid ei seruãdum circa inquisitionem. 382. quid liceat circa torturam. 384. & seqq. quid seruandum circa sententiam, & pœnam, 387. & seqq. ab quid obligetur Iudex, qui tulit sententiam iniustam. 389. & sequẽtib. quid liceat circa munera. 390. *Vide* Reus. 402
Iudicium legitimum. 379. & seqq.
Iudicium temerarium. 303. & seqq.
Iuramentum quid sit. 116 quotuplex. 119 An, & quãdo sit licitum. 120. an in eo vti liceat æquiuocatione 121. Iuraměti promissorij quanta sit obligatio. 123. & seqq. Quomodo tollatur obligatio iuramenti per irritationem. 128 Quomodo per dispensationẽ, cõmutationem, & remissionẽ. ibid. An quis obligetur iuramento, de quo dubitat, an sit omissum. 10. Iurãdi formulæ. 117
Iurisdictio Confessarij, quid sit, & quotuplex, & vnde eam habeat. 581. & sequentib. An iurisdictione dubia liceat absolere. 585

L.

Lactare an mater teneatur prolem lacte proprio. 165
Lacticinia. 311
Lectio obscœnorum. 195
Legatũ quid. 284. Legata in pias causas an Religiosus executor possit applicare suo Monasterio. 293. An Legata pia possint cõmutari in aliũ pium vsum. 294
Legata pia quæ dicantur. 295
Legislator an suis legibus obligetur. 10
Lex 15 & seq. Legis positiuæ vis, & substantia an depẽdeat ab acceptatione communitatis. 17. & seqq. an lex humana obliget sub peccato, & quali. 18. 19. Quæ personæ legibus obligẽtur. 20 & seqq. An ignorantia excuset à transgressione legis. 32. An metus. 33. An dispensatio. 35. Per quos annorum præscriptionem lex aboleatur. 28. *Vide* Præceptum.

Libellaticus contractus. 271
Libellus famosus. 314
Liberi ad quid obligentur erga parentes. 163. An peccarint, & obligentur, si parentibus inscijs cõtraxerint sponsalia. 630. An & quam grauiter peccent, si ijsdem inuitis quid auferant. 207. 208
Libertas. 9. Regula, qua cognosci possit, an quis sit in possessione suæ libertatis. 10
Libri hæreticorum, an & qui prohibeatur. 697. 698. Libros obscœnos edere, quale sit peccatum. 195
Litaniæ. 366
Literas alienas aperire, legere, an, & quale sit peccatum, 436. & seqq. Literæ dimissoriæ. 623
Locatio. 268. & seqq.
Locator an possit cõductorem re conducta priuare ante tempus præfinitum. 270
Ludere chartis, aleis an liceat Clericis, Religiosis. 275
Ludus. 272. & seqq.
Lusor, quando teneatur ad restitutionem. 273. Quãdo leuiter, quando grauiter peccet. 275
Luxuria. 192. & seqq. Eius filiæ. 438. 439. Eius actus seu peccata quotuplicia sint. 192. Luxuriæ consummatæ species naturales. 196. Species contra naturam. 199.

M.

Magia. 96. Quomodo Confessario cum Magis agendũ 100.
Magistratus obligatio. 74. 195
Maledictio. 447
Malefactorem an & quomodo liceat occidere. 179
Maleficium, quid. 99. Quotuplex. ibid. Quibus remedijs vti liceat contra maleficia. 99. 100
Maritus, ad quid obligetur erga vxorem. 172. 173. An eam in adulterio deprehensam, licite occidat. 179
Mater, quid debeat filijs. 165. 166. Optans filiabus mortem,

tem, quomodo excusari posit. 61
Materia leuis sub mortali præcepto. 1
Matrimoniũ, quid sit 634. Quæ illius materia, forma, minister. ibid. An eius vsus sit licitus. 637. & seqq. An præceptus. 640. & seqq. An debitus. 642. & seqq. An matrimonium validê voueatur. 139. Matrimonij cõtractus ex graui metu factus, an sit irritus. 240. An liceat contrahere matrimonium, cum habẽte votum castitatis 83. an cũ hæretico. 58 An posit solui matrimonium. 644. Quæ sint impedimẽta matrimonijũ impedientia tantûm. 647. & seq. impedimenta dirimentia. 652. & seq. Matrimonij proclamationes præuiæ. 649. 650. An coram Parocho contrahendum, & quo. 660. Quid de hæreticis quoad hoc censendum. 664. Matrimonij consumatio an prohibeatur ante benedictionem. 647. Matrimoniũ inualidum quomodo reualidandum. 665. In impedimentis â quo posit dispensari. 666. Ob quas causas. 668
Medicorum obligatio. 499
Mendacium in confessione. 561
Mercatorum obligatio, & peccata. 411
Mercatus. 150
Meretrix. 196
Metus. 33. 656. 657
Militum peccata. 189. 191. Militans bona fide quid teneatur restituere. 222. An, & quando posit seipsum indirectê occidere. 176
Minister Sacramẽtorum. 454. Quid in eo requiratur, vt dat validê Sacramentum. ibid & seqq. Quid vt licitê 457. & seqq. Minister Baptismi. 469. Confirmationis. 480. Eucharistiæ. 500 & seq. Pœnitentiæ, 578. Extremæ Vnctionis. 515. Matrimonij. 634
Minorum bona quomodo Tutori, & Curatori administranda, 282. An Minores iuribus sibi acquisitis possint renuntiare, & quandiu teneantur sub esse Cura-

tori. ibid. An possint contrahere. 240
Miraculi fictio. 89
Misericordia corporalis. 68. & seq. Spiritualis. 72
Missa quid. 521. Quæ sit obligatio Sacerdotum circa illam. 551. & seqq. Quando liceat eam celebrare. 527. Quoties. 529. Quo loco. 531. & seqq. An eam aliquando liceat interrũpere. 530. Quæ sint requisita ad Missam. 536. & seqq. An quis festis diebus eam teneatur audire. 154 & seqq. Vbi, & vtrum in Parochia. 156. 157. & seqq. Quæ excusent ab auditione Missæ. 162. 163. Facere Missas pro pretio an sit simonia. 108
Molitorum obligatio. 250
Mollities. 199
Monachus, *Vid.* Religiosus.
Monasterium. 278. 279. 299. 347
Moniales an obligentur ad Horas Can. 357
Monopolia quid sint, & an licita. 259
Monstrum an sit baptizandum. 472
Montes pietatis qui dicantur, & an liciti. 253
Moribundi absolutio. 556
Mortem optare an liceat sibi vel alteri. 67
Mulierum ornatus. 79. 80. 81
Mutilatio sui ipsius an, & quando sit illicita. 178. An, & quid debeat restitui pro iniuria per mutilationẽ corpori illata. 227. & seqq.
Mutuum quid. 251. An liceat petere mutuũ ab vsurario 78. Mutuatarij, & mutuantis obligatio. 251. 252. verb. *Vsura.*

N.

Nautæ Catholico an liceat vehere annonam ad castra hæreticorum. 86
Nautarum obligatio, 250
Necessitas proximi quotuplex. 68
Necromantia. 90
Negotiatio quid sit, & quibus illicita. 265

Neophytus, an sit irregularis. 714
Notarij obligatio, & peccata. 296 297
Nouitij an obligentur ad Horas Can. 357. An posſint validè testari. 298. Ad quid obligetur, qui Nouitium abduxit à Religione. 232
Nundinæ. 151
Nuptiarum solemnitates, quando prohibeantur. 647. Earum benedictio. 648

O.

Obduratio cordis. 439
Obedientia filiorum erga parentes. 163. Obediētiæ votum. 336
Obſeruantia vana quid ſit. 95. Quotuplex, ibid. Quale peccatum. 96. Vnde poſsit cognoſci. 90. & ſeqq.
Obſides an liceat occidere. 184
Occaſio proxima peccandi. 549. 82
Occiſio iniqui aggreſſoris. 180. Innocentis. 183. 184. Malefactoris. 179. Vxoris in adulterio deprehenſæ. ibid. Sui ipſius. 179. & ſeqq. An, & quid debeat reſtitui pro iniuria, per occiſionem illata. 227. & ſeq.
Odium Dei. 59. 62
Odium proximi. 66. 67
Oleum benedictum. 612
Opera diebus Dominicis, & feſtis præcepta. 155. 154. Prohibita. 149
Opificum variorum peccata. 411. 412
Opinio probabilis, 6. & ſeqq.
Oratio Dominicæ. 46
Ordines militares, an, & qui ex ijs ſint Religioſi. 327
Ordinis Sacramentum quid ſit. 618. Quotuplex, ibid. Quæ eius materia. 619. Quæ requirantur ad validā, & licitam ordinationem. 622. & ſeqq. Ordines ſacros ſuſcipiens an, & quomodo voueat caſtitatem 133. 134. A quo Epiſcopo quis poſsit ordinari. 620. 621. 622.

Or-

Ornatus mulierum. 79. & seqq.
Oscula extra matrimoniũ an, & qualia sint peccata. 193

P.

Pactum cum dæmone. 91
Papa quam habeat potestatẽ ferendi cẽsuras. 672. An ipse possit eas sine irrere. 673. In quibus impedimẽtis matrimonij possit dispẽsare. 654. 666 An possit dispẽsare in omnibus votis. 147. An sine iusta causa. 36
Parẽtes quid debeat filijs. 165. & seqq. an possint filios exhæredare. 167 Eorum obligatio. 47. 73. Parens nõ teneatur omni bona relinquere liberis. 300
Parochus an hebeat potestatẽ fererendi censuras. 672. An possit dispẽsare in votis subditorũ. 148. An absoluere ab excõmunicatione minore. 683. An asciscere cooperatores, non approbatos. 579. Parochus.
Religiosus an obligetur ad regulas sui ordinis. 328.
Parochiani an teneatur Dominicis, & festis maioribus audire sacrum in Parochia. 157. & seqq. An inuitis Parochis possint confiteri mendicantibus. 586. 610
Pastorum obligatio. 47. 74. 173.
Patrini Baptismi, qui sint, & quod eorum officiũ. 476.
Patrini Confirmationis. 483
Patronatus ius, quid, & quotuplex. 347
Patronus quando teneatur præsentare, Beneficio vacante. ibid.
Pauperi quãdo quis teneatur subuenire. 69 70. Pauperem se fingens itaque extorquens eleemosynam, an obligetur ad restitutionem. 226. 244
Paupertas Religiosa. 332. & seqq.
Peccatum quid sit. 413. & seqq. Quæ peccata destinguãtur specie. 422. Quæ numero. 423. Quid sit peccatũ mortale, & veniale. 425. Quæ ex genere suo sint mortalia, quæ venialia. ibid. Quibus ex causæ peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale. 426. & seqq. Quibus modis ex genere suo veniale

transeat in mortale. 429 & seqq. Venialia an possint reseruari. 587. An veniale cui annexa est cẽsura, possit omitti in cõfessione. 683. Peccata capitalia. 431. & seqq. Peccato alterius an liceat materialiter cooperari. 82. & seqq.

Pecuniam ad adulterium non licet exponere. 268

Pensio quia quotuplex. 355

Pensionarius. 355. 359 376.

Peregrini qui dicãtur. 22. An teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt ibid. An teneatur implere præcepta sui territorij antequã ab eo discedant. 23. An obligentur præceptis locorum, in quibus morãtur. 24 An cẽsuris. 673 An præceptis iuris communis. 25 An possint peregrè coram Parocho loci contrahere matrimonium. 661

Periurium. 121. 124

Pertinacia. 433

Pharmacopœorum obligatio. 409. 410. 411

Philtrum. 99

Physiognomia. 92

Pignus. 279. 280

Pingere an sit opus seruile. 150. Pingere turpia, quale peccatum. 82. 195

Piscari an seruile. 250. Piscatio prohibita an inducat obligationem restitutionis. 225

Pœna legi adiecta. 20. Pœna simoniæ. 110. pœna vsurariorum. 256

Pœnitens an teneatur pœnitentiam acceptare, & implere. 566. 567. An satisfaciat, si eam impleat in statu peccati mortalis. 568

Pœnitentiæ Sacramentum 544. & seqq. Quæ sit eius materia. ibid. & seqq. Quæ forma. 545. Qualis ad eam requiratur contritio. 547. & seqq. Qualis confessio. 551. & seqq. Satisfactio. 564. & seqq pœnitentiam in confessione iniunctam, quis possit cõmutare. 569

Pol.

Pollutio quid. 199. An aliquido liceat eam procurare 200. & seqq. An quis actionem licitã teneatur omittere, si præuideat inde naturaliter secuturã. 202. Facta in somno an, & quando sit mortalis. 203.
Possessor bonæ fidei an, & quando teneatur restituere, 221. & seqq. Malæ fidei, quid debeat restituere. 224 233.
Præceptum, quid sit. 15. Quotuplex. 16. 17. Præcepta humana an obligēt sub peccato, & quali. 18. 19. An cum periculo grauis incommodi. 33 E quibus signis colligi possit. An grauiter obligēt. 19. 20. An sint implenda ex charitate. 26 An ad impletionem requiratur intentio satisfaciẽdi. 27. & seqq. An quis ijs possit satisfacere peractũ ex circumstantijs peccaminosum. 26. 27. Præceptũ duplex an vno actu possit impleri. 30. An diuersis actibus ei satisfieri possit eodem tēpore. 30. 31. Præcepta plura violans vno actu, quot peccata committat. 31. An ignorantia, & metus excusent à transgressione. 32. 33. An dispēsatio. 35. Vtrũ præcepti pars sit implenda, si nequeas implerere totum. 34
Præceptum confessionis. 609 & seqq.
Præcepta decalogi, *vide* Decalogus. 87. & seq.
Præcepta Ecclesiæ. 316
Præceptum locale. 22
Preceptum vniuersale. ibid.
Preceptorum obligatio. 174
Prælati, quomodo obligentur præcepto fraternæ correptionis. 72 An, & qui possint dispensare in votis. 147. An Prælati ordinum teneātur fugitiuos requirere. 343. Quid possint subditis permittere saluo voto paupertatis. 335
Prælatum obligatio. 73. 74
Præstimonium. 359
Præsumptio quid, quale peccatũ. 31. Præsumptio de

misericordia Dei. 59.
Precarium quid. 249
Pretium quotuplex. 258
Principum obligatio. 187. & seqq. 213. 242
Proclamationes matrimonij. 649. 650
Procuratorum obligatio. & peccata. 396. 397
Prodigalitas, in quo consistat, & quale sit peccatū. 434
Prodigi an possint contrahere. 240
Proditio. 435
Professio Fidei. 48. 49.
Professio Religiosa quas requirat cōditiones, vt sit valida 320. & seq. Facta ex graui metu an sit irrita 240
Professi an & quid possint institui hæredes. 229
Promissio acceptata an grauiter obliget. 241. In rebus Ecclesiasticis ex graui metu facta an sit irrita. 240
Propala. 84
Proscriptos quibus liceat occidere. 179
Proximo an liceat velle aliquod malū. 66. Quādo quis teneatur ei subuenire. 68. 69. An, & quādo eius peccatum permitti possit. 82
Pueri quibus legibus obligentur. 21. An, & quando obligentur præcepto confessionis. 609. 610
Pupillus. 168. 169. 240. 282
Pusillanimitas. 433. 448

Q.

Quæstorum obligatio. 262

R.

Rancor. 448
Rapina. 204
Raptus quid. 197. An, & quandiu impediat matrimonium. 648. 656
Rebaptizans, & rebaptizatus an sint irregulares. 71
Referentis obligatio. 396
Regula externa actuum humanorū. 15. Regula interna, 1. Regulæ Ordinum Religiosorum. 337. & seqq.

Regularibus cur ampla priuilegia à Pontificibus concessa. 159
Religiosus status, quid sit. 326. 327. Qui possint eum amplecti, 329. Qui teneatur. ibid. Religiosa professio, quas requirat conditiones. 329. & seqq. Religiosus ad Cardinaliatum, vel Episcopatum promotus, an maneat obstrictus votis suæ Religionis. 328. Promotus ad Parochiam, an teneatur deferre habitum Religionis, & regulam seruare. ibi. Ad quid obligetur Religiosus vi suæ professionis. 330. Vi voti paupertatis. 332. 333. Ad quid vi voti castitatis, & obedientiæ. 336. An, & quomodo teneatur ad perfectionem. 330. An contra hanc peccet si regulam Ordinis trāsgrediatur. 337 An teneatur obedire, si dubitet, vtrum res, quæ iubetur, sit licita 339. An, & quando liceat ei transire ad ordinem strictiorem. 340. An & quando ad laxiorem 341. An & quando possit Religione expelli ibid. An expulsus maneat votis adstrictus. 342. & seqq An teneatur ad Horas. 357. An Prælatus teneatur fugitiuum & apostatā requirere. 343. An professus in vno Monasterio possit cogi, vt se transferat ad aliud. ibid. An possint Religiosi noua statuta condere. 338. An à Pontifice possint cogi ad arctiorem viuendi rationem. ibid. An illis liceat negotiari. 263 Religiosi Mendicātes an licitè ministrent Eucharistiam. 501
Reliquias an cū reliquijs liceat permutare. 110. Falsas proponere, quale sit peccatum. 89
Remedium contra maleficia. 99. 100
Remiges Christiani. 85. 86
Remissio debitorum. 243
Renunciatio hæreditatum. 188. & seqq. Renunciationes bonorum factæ ab ingredientibus Religionem, an sint validæ. 190. 191
Repressaliæ an liceant. 187. 191
Re-

Reseruatio casuum, qui sit. 587. Quis habeat potestatem reseruandi. ibid. Quis absoluendi. 590. 591
Residentia Episcopi, & eorum, qui habent Beneficium curatum. 351
Resignatio Beneficii, quid, & quotuplex. 352
Restitutio, quid sit, & qui ad eam teneantur 210. & seqq. An plures simul damnificantes teneantur restituere in solidum, & quo ordine. 213. & seqq An teneatur restituere, qui alium impediuit a consecutione alicuius boni. 217. Cui restitutio debeat fieri. 218 & seqq. An, & quando debeat restituere bonæ fidei possessor. 221. & seqq. Qui possessor malæ fidei. 224 & seqq. An, & quid restituendum, pro iniuria corpori illata per mutilationē occisionem, &c. 227. & seqq quibus pro his restitutio fieri debeat. 229. Quid restituendum pro illato stupro. 229. 230. Quid pro adulterio 231 Pro fama. 232. Pro inductione ad peccatum. 232 Pro auocatione â Religione. ibid. Restitutionis circunstantiæ, vt tempus, locus, modus. &c. 233. & seqq. Quæ â restitutione excusent. 235. & seqq.
Reuerentia filiorum erga parentes. 163
Reus an, & quando teneatur fateri verum. 401. & seq. An grauiter peccet, si ad euitāda tormēta grauia, falsū crimē sibi imponat. 404 an teneatur reuelare cōplices. 403. An ei liceat occidere ministros iustitiæ. 180 Quid circa fugam. 403. & seqq. 177. Quomodo Confessario agendum cum reo. 407. & seqq.
Rex bellum gesturus, ad quid obligetur. 187. 188
Rixæ. 447
Rustici, aliique simpliciores in Germania, qui habentur hæretici, an possit absolui â suis Parochis. 57

S.

Sacerdotū obligatio circa Missæ sacrificiū. 521. & seqq.
Sacramentū quid sit 450. Quid circa eius materiam, & for-

788rman seruandum,432.& seqq. Sacramentorũ minister,454. Quid in eo requiratur, vt det validè ibid. & seqq. quid, vt licitè. 457. & seqq. Quæ dispositio requiratur in suscipiente ad valorẽ Sacramenti. 470
Quid vt licitè & cum fructu suscipiatur. 461
Sacramentalia, quid sint. 462. 463. Quid efficiãt. ibid.
Sacrificium Missæ. 521. & seqq. Cuius sit aplicare fructum Sacrificij. *Vide* Missa. 526
Sacrilegium, quid sit, & quotuplex. 103 104. Quot modis committatur per actum venereum. 198
Sartorum obligatio. 150, 161, Peccata. 412
Satisfactio. 564. & seq.
Scandalum, quid, & quotuplex sit. 75. quãdo committatur. 77. Actiuum an sit speciale peccatũ. 76. Quãdo sit mortale, quando veniale. ibid 77. Scandalizãs quot peccata committat & an in materia iustitiæ teneatur ad restitutionem. 77. Scãdalum passiuum an sit circunstantia aggrauans, 76 An, & quãdo possit permitti. 78. Quid ad hoc vitandum omitti debeat 79. & seqq.
Scrupulus. 12. Scrupulosæ conscientiæ signa. 13. Remedia, & priuilegia. ibid. 14
Secretarij obligatio, & peccata. 396
Secreti violatio. 397. 436. 437
Senes an, & qui teneantur ad ieiunium. 322
Sentẽtia probabilis quæ sit an sequenda. An tutior eligenda. 6. Quomodo Cõfessarius sequi possit minus sibi probabiles in fauorem pœnitẽtis. 7. An quis speculatiuè probabiles sequi possit in administratione Sacramentorum. 8
Sepultura Ecclesiastica an priuetur excommunicatus. 688 An interdictus. 707
Seruilia opera, 149. 150
Seruus an, & quam grauiter peccet si domino inuito quid auferat. 207. 210. An teneatur ad restitutionem. ibid.

ibid. An cum libera possit cōtrahere matrimoniū m 651. An cum serua. ibid. Serui originarij, vel ascititij, an sint propriè serui, ibid. An serui sint irregulares. 717
Sigillum cōfessionis quid. 602. Quæ cadant sub sigillū, 603. & seqq. Qui ad illud teneatur. 605. 606
Simonia, quid sit. 106. Quotuplex. 107. An sit simonia concionari, catechizare, Missas facere &c. pro pretio. 108. Simoniæ pœnæ. 110. Simoniacè acceptum an, & cui debeat restitui. 111
Societas Iesu. 292. 299. vide Religiosus.
Societas contractus, quid sit. 276. 277.
Sodomia quid. 199. 200
Soror an teneatur fratri, vel sorori in necessitate subvenire. 167
Sorores Tertiariæ Ordinis S. Francisci, an sint Religiosæ. 327
Sortes diuinatoriæ, diuisoriæ. 93. 94
Spectatio turpium comœdiarū, quale sit peccatum. 195
Spei præceptum, quando obliget. 58. 59
Sponsalia quid sint. 626. Quæ & quāta eorū obligatio. 629. & seqq. Quomodo dissoluantur. 631 & seqq.
Sponsis an liceant impudici tactus oscula, &c. 630
Sponsio qui sit, an, & quando licitè fiat. 272
Spurius. 166
Status Clericorum. 344. & seqq. vide Clerici.
Status Religiosus. 326 & seqq.
Status sæcularium, præsertim, iudicialium. 379. & seqq.
Stratagematis an vti liceat in bello. 190
Stuprum qui. 197. Stuprator, quid pro illato stupro debeat restituere. 229. 230
Subditi, quomodo sint obligati suis superioribus. 170
Superbia quid sit 431. Quale peccatum. ibi. Quæ sint eius filiæ. ibid. & seqq.
Superiores, quomodo sint subditis obligati. 169. & seq.

Superstitio, quid sit, & quotuplex. 88. Quando committatur superstitio cultus falsi. 88. Quando cultus superflui. 89
Suspensio quid. 699. quotuplex. 700. Eius quantitas, & qualitas vnde sit colligenda. 700. Quæ sint suspensiones in particulari. 702. Quis ab eis possit absoluere. 705
Suspicio temeraria. 304
Susurratio, quid. 439. An susurro teneatur amicitiam per se sublatam reconciliare. ibid.
Sutor. 412
Symbolum Apostolicum. 46

T.

Tabacum. 512. 513
Tabellio. 396
Tactus impudici, qualia sint peccata. 193. & seqq. An liceant inter cõiuges. 196. 639. An inter sponsos. 196
TentioDei, quid sit. 102. Quale peccatum. ibid.
Testamentum, quid, quotuplex. 284. An sit validũ, cui desunt solemnitates iure ciuile requisitæ. 285. 286. Qui possint, & debeant esse executores testamenti. 292. 293. Intra quod tempus exequi debeant. 295. Qui possint testari. 297. & sequentib. Testamenta militum sunt priuilegiata. 288
Testimonium mulieris, serui, minoris, inimici, periuri, &c. an sit validum. 400
Testis. 399. An, & quando quis testari teneatur, & ad quid obligetur, qui nõ vult testari. 400. Ad quid, qui falsa testatus est. 401
Thesauri inuenti quibus sint restituendi, vel dandi. 221
Torpor. 448
Tortura reorum. 384. & seqq.
Traditio in rebus Ecclesiæ, ex graui metu facta, an sit irrita. 250
Tristitia de bono alterius, an, & quãdo sit peccatũ. 439

Tu-

Tutela. 281 Tutela inculpata, quæ sit. 180
Tutorum officium. 281. & seq. 168. & seq.
Typographus. 150

V.

Vagi an teneantur præceptis locorum, in quibus morātur. 24. An coram quolibet Parocho possint contrahere matrimonium. 661
Vanagloria quid sit, quale peccatum, quotupliciter ea peccetur. 432. 433.
Vana obseruātia quid, quotuplex, quale peccatum. 95. 96. vnde cognosci possit. 96
Vassallus. 271
Vectigalium fraudatione, quàm grauiter peccetur, & an ex ea oriatur obligatio restitutionis. 225
Venator. 221
Venditio quid. 257
Venditor, quo pretio debeat vendere. 258. & seqq. An teneatur de vitio rei, quæ venditur, premonere emptoré. 160. Res vendita cui pereat ante traditioné. 260
Veneficium. 99
Venena an liceat vendere. 85
Verba turpia proferre, quale sit peccatum. 195. An, & quando ea liceant inter coniuges. 639
Vestes Clericales. 377. Infidelium. 52. Quādo sacræ vestes exsecrentur. 535
Veste virili an liceat fœminæ vti, vel contra. 79
Vidua. 640
Vindicta. 445
Violentia. 435
Virgini an liceat occidere inuasoré pudicitiæ. 182. An proseruāda castitate mortis periculo se exponere. 277
Vitam an liceat abbreuiare. 177. Eius defensio. 180. 182
Votū, quid sit. & quotuplex. 130 Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio. 131. & seqq. Voti materia. 134. & seqq. Voti quæ, & quanta sit obligatio. 136. & seqq.

seqq. An quis teneatur voto, de quo dubitat, an sit emissum. 10. De voto emisso dolere, quale sit peccatum. 137. An duplicem malitiã admittat, qui violat votum de re iam ante præcepta. ibid. Voto alieno an quis obligetur? ibid. Qui vouit rem ab altero præstãdã, ad quid teneatur. 138. Vota personalia à quo sint implenda. ibid. Realia vnde soluenda. ibid. Conditionalia an obligent cessante conditione. ibid. Votum amplectendæ Religionis ad quid obliget. 139. Vouentis intentio vnde in dubio sit colligẽda. 140. Voti obligatio quot modis tollatur. ibid. Qui possint directè irritare. 142. & seqq. Quinam indirectè. 144. Quinam in eis dispẽsare. 147. Voti commutatio quid sit. 145. Quid circa eam requiratur, vt licitè fiat. ibid. Qui possint commutare. 146

Votum castitatis 336. An simplex castitatis votũ impediat matrimoniũ. 648. An solemne idem dirimat. 651

Votum Religiosæ obedientiæ ad quid obliget. 336

Votum Religiosæ paupertatis. 332. 333

Vsura quid sit. 252. Quale peccatum. ibid. Variæ species vsuræ. 253. & seqq.

Vsurariorum, & cooperantium obligatio, & pœna quæ sit. 256. An ab vsurario liceat petere mutuum. 78

Vxor ad quid teneatur erga maritum. 172. 645. An, & quam grauiter peccet, si marito inuito, quid auferat. 208. An teneatur ad restitutionẽ. 208. 210. Quæ bona possit expendere. 208. 209

Vxoricidium an impediat matrimonium. 648

Ad Maiorem Dei Gloriam.

LI-

LIBER OCTAVVS, ET VLTIMVS.

De Sanctæ Cruciatæ Bulla.

TRACTATVS VNICVS.

TRACTATVS hic, in hac Medulla desiderabatur, ne quidquam ad mores attinens relinqueretur intactum. In Germaniæ oris, vbi Pater Hermanus Busembaum Medullam istam eruit, non eius deerat complemento, quia Cruciatæ Bulla plagis illis minimè expeditur, sed in Hispania, alijsque Catholicæ Maiestatis ditionibus, quæ tam dulci Matris Ecclesiæ vbere lactantur, eiusque priuilegio potiuntur magno, quo in varijs conscientiæ casibus frequenter fulciuntur, aliqua ex parte captum absque materia ista erubescebat opus.

Idem, qui in antecedentibus in prosequendo tractatu isto, seruabitur ordo; proposita prius generali doctrina, ex eaque deducendo casus, qui occurrere possunt; ne lector à trita iam, & assueta studij antecedentis extrahatur via.

Inter eos, qui hanc sibi materiam suscepere pertractandam, non vltimum locum obtinent, licet non primi scripserint, Patris Franciscus Bardi, & Andræas Medo, qui de illa copiosissimè omnium conscripsere.

Liber, in quatuor diuidetur capita; in quorum primo,

mo, de Bulla viuorum communi, sermo habebitur; in secundo, de Compositionis Bulla, verba fient; in tertio, de Bulla defunctorum differemus; in quatro, ad facultates Comissarij, & iura vertetur oratio.

CAPVT I.

De communi viuorum Bulla.

DVBIVM I.

Quid sit Bulla? Et quisnam eam concedere valeat?

RESP. I. Bullam (ommissis pro nunc alijs huius nominis etimologijs) pro monili quodam accipi, & insigni, quo â collo dependenti Patriciorum filij â plebeiorum turba distinguebâtur; erat orbiculatum insigne hoc, in cuius medio figura cordis cælata videbatur; inde orbiculata sigilla quædam, vocata Bullæ, in quibus Imperatorum effigies insculpebâtur, quæque ex eorum chirographis habebantur appensa; inde etiam rotunda sigilla, quæ Pontificijs appenduntur literis, appellantur Bullæ; & â sigillis, ad ipsas literas Bulla nomen hoc trâslatum accipitur, vel sigillum sit certum, vel plumbeû, vel alia quacûque materia extructum. *Mendo disput.* 1. *num.* 16. Mos iste, & consuetudo appendendi litteris Pontificijs sigilla huiusmodi, ita habetur solemnis, vt fides non adhibeatur his quæ sine sigillo tali pendente videantur, crimenque falsarij incurrat, qui vel sigillum tollit, mutat, rumpit, vel aliquid addit, vel detrahit literis. *Idem, num.* 17.

Resp. II. Certum esse Summos Ecclesiæ Pontifices, Bullam posse concedere; quandoquidem repetitam to-

ties expedire videmus,& incredibile sit in rebus momenti tanti errauisse,& potestate propria cum excessu abusos. Probatur vltra; quia quidquid in Bulla continetur, ad concedendas indulgentias ad facultatem delegandi, ad facultatem absoluendi â culpis, & censuris, commutandi, vota, dispensandi in præcepto ieiunij Ecclesiastico,& his similia,& adhuc minora reducitur, quorũ singula sigillatim Pontifici licet concedere, cur ergo iuncta simul non poterit elargiri? Neque obstat si dixeris, quod gratiæ, quæ in Bulla conceduntur sint magnæ, ad quarum concessionem debet esse causa sufficiens,& non videtur sufficere eleemosyna duarum dragmarum, qua taxat commissarius, cuius arbitrio Põtifex taxationem reliquit. Non obstat inquam hæc obiectio, quia finis optatus harum, est salus Ecclesiæ publica tuenda; depresio fidei hostium procuranda, defensio,& propagatio fidei habenda, terra denique sancta recuperanda;& quamuis in ordine ad negotium tantum, singulæ duæ dragmæ, parũ afferant subsidij, iunctæ simul, quæ â singulis tribuuntur, plurimum augent emolumenti.

Possunt etiam concedere Bullas in proprio territorio, quicumque valent concedere indulgentias,& alias facultates, modô concessiones cum potestate propria, & iurisdictione commetiãtur,& causam in esse iustam indulgentiæ præscierint concedendæ; quia in tali concessione, potestatis suæ nõ transgrediuntur limites profusius,& vltrâ quâm possunt concedentes, præsertim cũ supponamus inueniri causam: ergo nulla est ratio, quare Bullas tales concedere nequeant, nisi forsan â Pontifice in Bulla sua, vel per nouum præceptum aliquod prohiberentur. *Lat l. trium grat. Basil. Legio. in explic. Bullæ manuscript. Mend. numer. 25. cum alijs contra Nau. & Rodr.* Vnde resoluitur.

1. Has similium gratiarum Bullas expediri posse, nõ

tantum in belli contra infideles subsidium, sed etiam in cuiusque pij operis, quod sufficiens cōcedendi causa iudicetur.

2. Deducitur etiam nō committi simoniam in accipienda eleemosyna pro Bulla pręfinita; & hoc, nō ideō, quia Pontifex dispenset in iure positiuo tēporale pretiū pro spiritualis rei acceptione prohibente, vt ait bene cum Nauarro, Rodriguez, sed quia eleemosyna non accipitur, vt pretium tēporale pro re spirituali, sed imponitur, vt onus dispensationi, vt simul sit cōmutatio, & ita strictiùs, & iustiùs, dispensandi, ad trutinam iustificetur causa. Quare aduertunt Doctores, cōuenire imponi aliquod onus dispensationibus in fauorem alicuius causę piæ, tûm ne inualida fiat dispensatio sufficiētis defectu causę, tûm ne ita facilè in *disciplinę relaxationem* Ecclesiasticę petantur. Neque indulgentię conceduntur, eius pretij, & eleemosynę intuitu, sed proponuntur fidelibus, vt illarum spes lucrandarum, eos alliciat ad pio illi operi, eleemosynis subveniendum, vel causę publicæ vel indulgentię conceditur ob affectum pium, & contributam remunerandam eleemosynam. Videatur *Mend. n. 29. & 30.*

Infertur vltimo: quod, & Summus Pontifex, & cęteris, qui Bullas possunt elargiri, accertas pro illis eleemosynas, alendis sibi ipsis, suisque familijs (*ni aliqua in* contrarium specialis obstiterit prohibitio) possint applicare. *Mendo. num. 32. contr. Suar. & alios.*

Dixi: Ni *specialis aliqua obstiterit prohibitio*; quia Episcopi in *Conc. Trid. sess. 25 de reform. cap.* 18. prohibentur accipere quidquam pro dispensationibus, ad se ipsos alendos, neque consequenter pro expediendis bullis; sed quamuis Episcopi acciperent, licèt obedientię deessent, non tamen simoniæ crimen incurrerent, non accepta eleemosyna pro temporali spiritualis rei pretio, sed imposita eleemosyna illa, vt commutationis onere, vel

vel vt pœna criminis, quòd sæpè ad dispensationes præcedit. *Idem num. 32.*

DVBIVM II.

Quibusnam, Cruciatæ concedatur Bullæ?

RESP. Bullam Cruciatæ (ita vocatam â rubea cruce, qua insigniebantur *illi*, qui ad expugnandam terrã sanctam aduolabant, in quorum fauorem primô concessa fuit) concedi nunc cunctis vtriusque sexus fidelibus, in Regnis Hispaniæ, & Insulis eisdem Regnis adiacentibus; in Regnis Siciliæ. Sardiniæ; similiter in Regnis, locis, terris, populis, & dominijs terræ firmæ, & maris Occeani, vel aliter vocatis, quæ mediatê, vel immediatê, vel alio quocumque modo. Hispaniarum Regi subijciuntur. *Ita in Bulla Lateran.* Vnde deducitur.

Bullam valere in cũctis, & singulis Hispaniæ Regnis intra, & extra Europam, nec in illis dumtaxat, quæ Regi Catholico subiecta sunt, sed etiam in illis, quę denuo eius armis subiugata fuere, modô arma, vel iura ad talia regna, vel loca capessenda, Hispaniæ nomine, vel adiacentium insularum, vel Regnorum Sicilię, vel Sardinię inducta sint. Et quia sub hoc nomine non comprehenduntur loca illa, quę sunt Domus Austriacę patrimonium, nec ea, quæ Catholico Regi in fędere traduntur, ideô in istis Bulla non valet. *Mend disp. 5 n. 2.*

Infertur secundô, non valere Bullam, in Regno, Insula, aut loco, quod ab obedientia Regis Hispaniarum cum rebellione secedens, alterius se Principis ditioni cum iuramento summiserit; nisi Pontifex Bullã in fauorem talis Regni, Insulę, aut loci denuô concesserit. Dixi non valere Bullam in Regno rebelli, quia eleemosyna, quę ibi ex acceptis cogeretur Bullis, non in fiscum mitteretur Regium subsidio ad bellum cõtra infideles

peragendum; & dicta Bulla, vt diximus, in fauorem eorũ conceditur, qui Hispano Regi in prædicto bello, vel armis, vel sumptibus, vel consilio adfuerint. *Idem, num 3.*

Colligitur tertiô: Quod si aliquis de Prouincia recens rebelli, de cuius ad proprium Principem reductione agitur, mitteret eleemosynam, vt sibi ex obedienti parte remitteretur Bulla: iste talis Bullæ gauderet priuilegijs, quia eleemosyna illa in subsidium belli cederet, Regique contra infideles bellanti deseruiret; & ille, qui eleemosynam remittit ibi moratur locorum, & gẽtium, quibus Bulla concessa est cum tali onere eleemosynæ illius ad prædictum bellum elargiẽdæ, & talia loca, vel Regnum, adhuc Hispani Regis teneatur iure, quamuis tiranicê, & infide alterius Principis audierint vocem.

Dixi: *Recenter rebellis.* Quia si rebellio fuisset antiqua per sæcula, vel plures annos, & iam, vt præscripto iure ad alterius ditionem trãsijsset qui tunc tali Regno rebelli, eleemosynam pro accipienda Bulla remitteret, Bullæ priuilegijs minimê gauderet; quia non censetur Pontificem concedere Bullam locis illis, quæ tale subsidium non tribuunt Hispano Regi, vt dominiũ, & ditio eius. Et quamuis rebellio per multos annos, non priuet Regem iure proprio ad rebellia Regna, deducit illa Regna tamen ad extraneum dominium, ita vulgô illa Regna, vel Prouinciæ non appellentur Regna, aut Prouinciæ Regis illius, cui fregere fidem. *Idem, numer. 4.*

Infertur quartô: Quod si aliquis accipit Bullam in loco, vibi valet Bulla, & postea tendit ad locum, vbi accepta non valet Bulla, potest adhuc ibi gaudere priuilegijs eiusdem Bullæ, exceptis priuilegijs vescendi ouis, & lacticinijs in diebus. Quadregesimæ, & carnibus de consilio vtriusque medici, spiritus, & corporis in diebus

bus, quibus prohibētur. Exceptio ista patet ex ipsa Bulla, in cuius textu legitur: quôd durāte ipsius Bullæ anno, conceduntur priuilegia ista vescendi ouis, lacticinijs, & carnibus, vt supra diximus, in Regnis dumtaxat, insulis, & locis, quæ de ditione Hispani Regis extiterint, minimè vero extra illa; & cûm exceptio, vt aiunt consulti iuris, firmet regulam in contrarium, cũ sola predicta excipiantur priuilegia, ne illis gaudere possint in alienis Prouintijs degentes sequitur: quôd si quis Bullam acceperit ibi vbi valet, quamuis postea ad Prouintias illas iuuerit, vbi non valet, poterit tamē reliquias gaudere priuilegij cûm non excipiātur *Syluest.* verb. *Priuilegium Villalobos t. 27. Int. à num 2. Rodr. §. 1. dub. 1. Henr. le. 7 cap. 20 à num 3. Suarez l. 8. de legibus, cap 26. num 4. Mend. disp. 3 n 6.*

Deducitur quintô: Quod si alicui extra Regna Hispani Regis existēti, accipitur, & remittitur ab alio Bulla, iste talis extra dicta Regna existens, nō poterit Bullæ gaudere priuilegijs, qui priuilegium respicit, & locum, & personam, & qua ratione locum respicit, requirit, vt qui eo gaudere voluerit, eo tempore, quo Bulla accipitur, sit in eo ipso loco, cui Bulla conceditur. *Idem loco cit.*

Habetur sextô: Quod si alicui accipitur Bulla existēti extra loca, quæ Bulla gaudent, & intra annum, quo Bulla durat rediturus sit ad loca ea, quibus Bulla conceditur, poterit gaudere Bullæ priuilegijs quando redierit Ratio est, quia si iste cûm perueniret, acciperet Bullam, non est dubitandũ, quin statim gauderet priuilegijs Bullæ, ergo etiam gaudebit, quamuis antecedenter ad reditum eius accepta fuerit ei Bulla, eiusque nomine eleemosyna largita. Et sufficienter saluatur locale priuilegium, quod postulat existentiam accipiētis Bullam in Prouintia, vbi valet, tempore, quo Bulla accipitur; quia iste talis censetur accipere Bullam quando

redit; quo propter videtur priuilegio, qua parte locale, est satisfactum iri, cum assistentia in Hispaniæ Regnis, vel tempore accipiẽdæ Bullæ, vel intra annum promulgationis.

Habetur septimô; Valere Bullam omnibus extraneis qui Hispaniam adueniunt, vel ad ea loca tendunt, in quibus Bulla valet, vel ad eorum marinos portus, vel ad commorandum ibi, vel negotia peragenda, vel ad peregrinandum, vel tantûm causa videndi illas terrarum plagas; qui Bulla conceditur non solum his, qui in Hispaniæ Regnis, & insulis, & vbique ditionis Hispani Regis commorãtur, sed etiam iis, qui ad istas oras adueniunt, vt constat ex textu Bullæ; *Consistentibus & ad illa declinantibus. Idem num* 12.

Habetur octauo; Valere etiam ei, qui ex Gallia ad Hispaniam venerit accipiẽdæ Bullæ dumtaxat causa, & statim redit ad Galliam quia Bulla conceditur his, qui Hispaniam adueniunt, & nõ exprimitur causa qua veniunt, vel ista, vel illa sit. Nec iste qui causa prædicta Hispaniã venerit aliqua in Bullam vtitur fraude quia in adeund. Hispaniã vtitur iure suo, quod non est sibi prohibitum; sed in Gallia non poterit gaudere priuilegiis vescendi ouis & lacticinijs, & carnibus, vt animaduersum relinquitur in casu quarto. *Idem, num* 13. contra *Ludou. la & Trull.*

DVBIVM III.

Quantum temporis Bulla duret?

RESP. In Hispania per annum integrum durare Bullam, vt in ipsa sæpe repetitum legitur; quia annus incipit à die promulgationis Bullæ in quouis loco; hoc etiam reperitur in Bulla, *à Cruce in exp. Bulla, d.* 1. Difficultas est; An annus debeat numerari naturalis à die in diem,

diem, vel Ecclesiasticus ab vna ad aliam promulgationem? Circa quam difficultatem, tres leguntur opiniones, Prima asserit; Annum debere numerari Ecclesiasticum ab vna ad aliam promulgationem. Secunda; Annũ debere numerari naturalem â die in diem. Tertia denique; Annum debere numerari Ecclesiasticũ, si promulgatio sequens bullæ prorogatur vltra annum naturalem; sed si promulgatio bullæ sequens fiat antequam annus naturalis desinat, tunc bullam antecedẽtem durare, quousque annus naturalis transierit; quia aliter non esset in fauorem accipientis bullam, anni Ecclesiastici duratio, si naturalis anni durationem minueret, *Trull l. 1. §. 1. dub. 11. Henr. lib. 7. cap. 20. num. 2. Mendo dis. 21. num. 7. Ioan. Sanct. in select. disp. 55. num. 3. cui acced. Anton. Gomez.*

Hæc tertia opinio, minus habet probabilitatis, quia in re censet, annum durationis bulllæ, & naturalem esse, & Ecclesiasticum, cum vterque simul esse nequeat. Aliæ duæ opiniones sunt probabilissimæ, & securæ in praxi; vnde sequentes resoluuntur casus.

Primus; Quod si bulla accipitur post eius promulgationem magis, vel minus solemnem, quamuis sit ante sermonem, potest accipiens gaudere priuilegijs bullæ; sed si accipiatur ante promulgationem, non licet eius gaudere priuilegijs; quia Pontifex ait: Annum debere numerari â die promulgationis, idest â promulgatione ipsa; itaque inutile est ad priuilegiorum vsum, accipere bullam aliquot dies, vel horis ante promulgationẽ, quia tunc adhuc non prodest. *Villalob t. 1. t. 25. num. 6. Trull. l. 1. §. 1. dub. 10. num. 2. Mendo d. 2. n. 2.*

Secundus: Annum bullæ non esse numerandũ â die promulgationis bullæ in Metropoli, Aula, vel vrbe vicina, sed â die, quo in loco quolibet promulgatur; expressa namque est Pontificis intentio, vt in loco quolibet etsi minimo promulgetur, vt â promulgatione nu-

meretur annus. *Ibidem.*

Tertius: Annum non numerari à die acceptæ Bullæ, sed à die promulgationis; itaque qui ob negligentiam, vel impossibilitatẽ non accipit Bullam, nisi post multos dies promulgatam, non debet annum à die acceptionis numerare.

Quartus: Non sufficere intentionem, & animum accipiendi Bullam, vt quis eius gaudeat priuilegijs, sed requiri actualem eius acceptionem.

Quintus: Non sufficere, quòd quis speret alium pro se, & sibi Bullam accepturum, vt ipse priuilegijs vtatur Bullæ.

Sextus: Eum qui certò scit, domi suæ, vel in patria sua, à qua tunc abest, parentes proprios, vel personam aliam, accipere pro se ipso absente Bullam tali die, & tempore posse gaudere Bullæ priuilegijs; quia in negotio morali, tantum valet illa certitudo, quantum propria per se ipsum Bullæ realis acceptio. *Mendo, ibid. Dia. p.8 t 11. res 90* contra *Rodr. Vega, & Trull.*

Septimus: Eum, qui tempore promulgationis Bullæ inuenitur in loco vbi Bullam tâm citô accipere nõ potest, hunc non posse præterita Bulla vti per totum tempus, quod sine accepta noua consumit Bulla, nisi forté antecedentis Bullæ annus non præterierit quia tũc poterit priuilegijs eius gaudere vsque ad anni naturalis complemẽtum, sequutus secundam, & tertiam opinionem: quia priuilegium, quo pro determinato tempore conceditur transacto tempore cessat.

Octauus: Quòd in opinione, quæ annum Bullæ assignat Ecclesiasticum, non caret probabilitate, eum qui Bullam accipit Matriti, vbi antè promulgatur, & vadit Cæsaraugustam vbi seriùs, posse vti Cæsaraugustæ, priuilegijs Bullæ acceptæ Matriti, quousque Cæsaraugustæ promulgetur sequens Bulla, numerato anno Ecclesiastico, non a promulgatione ad promulgationem Matriti

factis

factis, sed à promulgatione, quæ fit Matriti, vsque ad promulgationem, quæ Cæsaraugustæ fiet; quia hæc debet præsumi Pontificis intentio, ne is, qui Cæsaraugustam Matrito venit, Matritum redire cogatur ad accipiendam Bullam vel pro eo tempore careat eius priuilegijs, & gratijs, *Sanch. in select. disp 55. à num. 8. Trull. l 1 § 4. dub. 10. num. 5. Mendo disp. 1. num. 25. vbi plur. affert.*

Rogatur primò: An priuilegium Bullæ, Pontificis concedentis morte finiatur?

Resp. Affirmatiuam sententiam, non esse communẽ, neque veram. Probatur *ex cap Si supergratia, de officio, & potest. Iudic. Deleg. in.* 6. Vbi ait Bonifacius Octauus: gratiam à Sede Apostolica factam, non expirare morte concedentis; sed Bulla Cruciatæ, est gratia à Sede Apostolica facta, ergo non expirat morte concedentis.

Secundò quæritur: An Pontifex, Bullam reuocare possit?

Resp. Quôd si annus iam inceperit, non potest Pontifex intra annum, Bullam reuocare, nisi iusta reuocãdi adsit causa & recompensatio fiat his, qui Bullam accepere; sed si non habeat, vnde recompendat, & alias communi saluti expedit reuocatio absque recompensa poterit illam reuocare. Ratio est; quia quando priuilegium est per modum onerosi, & lucratiui contractus, qualis inuenitur in Bullæ concessione, debet inueniri quando habetur, vnde possit recompensari; & hoc postulat naturale iustitiæ ius, quo teneatur Princeps adimplere ea, quæ cum subditis pactus erat; Ab hac tamen obligatione eximitur, quãdo communis salus, dissolu-

tio-

tionem expostulat pactorum, & alias recompensa fit his,qui insumpserunt;sed si nō habeatur,vnde recompensantio fieri valeat, vt potest Princeps præ dominio excellentiæ,quo subditis præest,proprijs subditos expoliare bonis,vt imminenti obuiam fiat periculo communi, quando aliter vitari nequit;ita similiter eodem iure,& eodem excellentiæ dominio,poterit reuocare priuilegia,de quibus habetur sermo. *Mendo,dis.2.num.32.33.34.& 35.vbi alios citat.*

Resp.II.Quòd finito iam quolibet annorum sex,per quorum spatium concessa est Bulla,potest Pontifex illam pro arbitrio suo reuocare,quia in hoc casu cessauere iam rationes illæ, quæ in præcedenti responso referuntur,& Bulla est gratia quædā à voluntate Pontificis dependens;sed si pro tali concessione ad sexennium, acceperit à Rege Pontifex eleemosynam aliquam ad opus pium,recōpensare tenebitur Pontifex,prout dictum est;quod etiam obseruandum est,si talis concessio bullæ ad sexennium est remuneratiua alicuius specialis obsequij Apostolicæ Sedi exhibiti,quod nondum remuneratum sit;præsertim si remuneratio,ex iustitia debeatur:& si obsequium,titulo gratitudinis fuit exhibitum,titulo etiā gratitudinis referri debet recompensatio.Et esse concessionem remuneratiuam gratitudinis sufficit,vt priuilegium,& concessio ista dicatur irreuocabilis,quia non tàm abiectè de Principis generositate sentiendum est,vt obsequia in se collata,sine remuneratione contemni patiatur. *Mendo n.41.*

Hic aduertendum est:Quòd si reuocatio fieret Bullæ, in Prouincijs,& Diœcesibus cunctis, talis reuocatio nota fieri deberet;nam quidquid sit de promulgatione aliarum legum ad obligandum sufficiente;irritatoriæ, & reuocatoriæ leges,debent ita promulgari,vt omnibus pateat talis earum promulgatio,aliter enim ignarorum conscientiæ maximo periculo iacerent expositæ.

Vna

Vnde resoluitur, *Sot. Sylu. Ludou. à Cr. Trull. l. 1. §. 1. d. 13. num. 4.*

I. Quod si reuocata iam Bulla, aliquis reuocationis ignarus, à casibus reseruatis, virtute Bullæ absolueretur, valida foret talis absolutio; quia ita præsumendum est de mente Pontificis ad effugiendum plura animarũ pericula. *Enriq. libr. 7. de indulg. cap. 20. numer. 1. qui citat Cayet. Sot. Medin. & Syluest. Mend. d. 1. numer. 12. & 38.*

II. Quòd si quis, de casibus reseruatis cæpisset confiteri, & causa aliqua occurrente, confessionem suspendisset, & interim Bulla reuocaretur, quamuis ei de reuocatione constaret, potest & confessionem perficere, & absolui, quia in causa inchoata non expirat iurisdictio, quoadusque perficiatur.

Quæritur tertiò: An reuocetur Bulla Cruciata per anni Sancti, aut aliud simile Iubilæum, aut per Bullam in Cæna Domini?

Resp. I. Per Iubilæa non reuocari Bullam; quia ita declarauit Gregorius Decimustertius anno millesimo quingentesimo, septuagesimoquarto, vt Alphonsus Perez testatur, & Trullenc; Clemens etiam Octauus anno millesimo sexcentesimo, vt notat Diana. Octauus etiam Vrbanus anno millesimo sexcétesimovigesimoquinto, vt idem affirmat Diana. Et videmus Commissarium Bullæ iubentem ipsam promulgari in ipso anno Sãcto, sicut in reliquis annis. Probatur etiam rationis suprâdiscussa; quia priuilegium Bullæ concessum est per modũ onerosi contractus. *Mendo, numer. 48. vbi plurimos citat.*

Resp. II. Neque etiam per bullam in Cæna Domi-

nireuocari Cruciatæ Bullam; quia Sixtus Quintus anno millesimo quingentesimo, nonagesimo, reuocans in Bulla in Cæna Domini cuncta priuilegia ad absoluendos casus illos, qui in illa reseruantur, addit; nisi casus in Bulla in Cæna Domini reseruati, in illis præsentibus litteris exprimantur: atqui casus isti exprimuntur in Bulla Cruciatæ, extensa facultate, quæ in illa tribuitur ad absoluendum ex illis casibus, vt constat ex textu: *Quamuis sint ex contentis in Bulla in Cæna Domini, & absolutio ab eis, reseruata sit Sanctitati Pontificis, excepto hæresis crimine*: Ergo per Bullam in Cæna Domini non reuocantur priuilegia in Bulla Cruciatæ concessa.

DVBIVM IV.

Quænam personæ, priuilegijs Bullæ gaudere possint?

ARTICVLVS I.

An qui Bullam accipit, in gratia esse debeat, vt priuilegijs Bullæ potiri valeat?

RESPON. Non esse necessarium, vt quis absolutè Bullæ priuilegijs gaudere possit, (non loquor núc de indulgentijs, quas potest quis, & sibi, & defunctis lucrari, quia de is infrà sermo erit) quòd sit in gratia, sed posse gaudere illis, quamuis læthalis peccati cæno deturpetur; modò ne ista peccata sint ex aliquorum specie, quæ excipit ipsa Bulla, quibus peccatis quis irretitus non potest gaudere cunctis, vel aliquibus Bullæ priuilegijs. Ratio est; Quia Bulla non excludit à gaudio priuilegiorum absolutè læthalis peccati reos, excipit re-

verô eos, qui in quadam peccatorum mortalium specie iacent; ergo non illos, qui in alia specie, sed istos, qui assignata peccauerint à gaudio priuilegiorum expellit quia exceptio, vt repetitum est, firmat regulam in contrarium. Vnde resoluitur. *Nauarr. de indulg. notab. num. 19. Enriq lib. 7. de indulg. cap. 9. num. 6.* Soto *in 4. dist. 21. quaest. 2. art. 3. Trull. lib. 1 §. dub. 8. Mend. disp. 4. num. 1. & alij, Mend. disp. 4 n. 3. Rodr. & commun. omnes.*

I. Non posse gaudere priuilegio Bullæ aliquo eos qui contra expeditionem eius grauiter peccant impedientes per malitiam promulgationẽ, vel vsum Bullæ, quia ita expressè legitur in Bulla Latina.

II. Indulgentiam plenariam, quæ conceditur ad articulum mortis eis, qui subita morte rapiuntur, vel sine copia confessarij. modô contriti moriantur, non lucradam fore ab ijs, qui indulugentiæ isti plenariæ fidentes, in confitendo, statuto ab Ecclesia tempore negligentes fuerunt, quia Bulla disponit ita.

III. Eos, qui Compositionis Bullæ confisi, aliena bona vsurpant, vel canonicas recitare negligunt horas, non posse dicta Compositionis Bulla ad restituendum gaudere.

IV. Hos, qui Bullæ fidentes peccauerint, posse reliquis Bullæ priuilegijs gaudere, præter quam indulgentia ad articulum mortis concessa, de qua supra, & indulgentia Compositionis bonorum, quæ debét restitui; quia exceptio firmat regulam in cõtrarium, & cum gaudium solum istorum priuilegiorũ excipiatur, reliquorum priuilegiorũ gaudium indulgetur. *Couarr. in regul. peccatum 2. §. 2.*

V. Meretrices posse gaudere Bulla; quia exclusis personis alijs, istæ nõ excluduntur: Neque obstat, quod contrariam sequentes opinionem obijciunt; nempé; eleemosynam, quæ pro Bulla tribuitur debere fieri, *ex bonis sibi à Deo collatis*, vt in ipsa Bulla legitur, & bona,

quæ

quæ meretrices in eleemosynam tribuere possunt à dæmone, vt per peccatum acquisita proueniunt. Non obstat inquam, quia ex alijs bonis præterquam ex vsu venereo acquisitis eleemosynam tribuere possunt, vnde ratio cessabit scrupuli. Vltrà; Quia verba illa: *Ex bonis sibi à Deo collatis.* Significant eleemosynan fieri debere, ex proprijs accipientis bonis, nõ ex alienis iniustè possessis, & quamuis meretrix in modo lucrãdi peccet, possidet tamen iustè quæ lucratur.

Hinc infertur sextò; Non posse gaudere bulla, eum, qui ex bonis malè per furtum, vsuram, vel alio quouis modo ad restitutionem cogente habitis, eleemosynam pro accepta largitur bulla. Ratio est; quia bona illa non tributa sunt à Deo illi, qui ex bonis per iniustitiam habitis eleemosynam pro *bulla tribuit; sed si* ex mista ex iniustè, & iustè habita pecunia, *fiat eleemosyna*, poterit accepta gaudere bulla, quia tunc censetur eleemosynam ex propria pecunia dare; siquidem eius intẽtio est; accipere bullã eo modo, quod sibi prosit, & non est putandum, inualidè egisse illũ, quid validè agere potuit. *Lop in libr. 54. tit. 14. part. 5. Couarr. lib. 1. commen cap. 11. à numer. 2. Mend. num. 5. Nuñus in 3. pat. tom. 2. tract. de Bulla. Acosta in Bulla Cæn q. 12. Vega tom. 1. summ. cap. 34. cas. 7. Dian tract. 11 resol. 101. Mendo, num. 6.*

ARTICVLVS II.

Vtrùm Cathecumeni, Pueri, Fatui, Excommunicati, & Hæretici, gaudere possint Bulla?

RESP. I. Cathecumenos non posse. Ratio, quia quidquid in bulla continetur, vel est actus iurisdictio-

dictionis, vt puta delegandi facultatem ad vota commutanda, & alia similia exercenda, vel actus proprius clauium, vt aperire Ecclesiæ thesauros elargiendo indulgentias, & dispensationes, quia actus sunt proprij clauium, & non oratio mera; quorum actum nullum valet Pontifex erga cathecumenos exercere, quia extra Ecclesiã esse censentur, siquidem adhuc per speciosam Baptismi portam nõ intrarunt; ergo istis Bulla, minimè prodesse poterit. *Mend. num. 7.*

Resp. II Pueros, & Fatuos posse gaudere aliquibus Bullæ priuilegijs, quorum capeces inueniuntur, vt puta, quòd tales sepeliri possint modica pompa tempore Interdicti, virtute Bullæ in loco sacro, & quòd in eodem tempore, possit adhiberi Extremæ Sacramentum Vnctionis fatuo, vel furioso moribundo; & si quæ sunt alia priuilegia similia, quorũ vsui mentis ille morbus non obstet. Probatur, quia non est ratio, quã taliũ isti priuilegiorum cẽseãtur incapaces, neque Bulla distinguit inter ætates, quã propter interpretatiuè iudicantur, & puer, & fatuus petere, quod sibi vtile fuerit, & proficuum; & fatuo, qui piè vixit dum mentis extitit compos, neque Eucharistia negatur, nec vnctio extrema; itaque poterit illi adhuc Interdicti tempore ministrari, & tempore quouis indulgentia Bullæ applicari plenaria, poteritque ab excommunicatione absolui. *Mendo num. 11.*

Resp. III. Excommunicatum posse gaudere Bullæ priuilegijs, exceptis indulgentijs; quia quamuis iste nequeat gaudere, nec vti priuilegijs aliunde habitis, & obtentis, priuilegia tamen Bullæ nõ obtinentur ab excommunicato, sed à Rege obtinente Bullam.

Dixi: *Exceptis indulgentijs.* Quia necessarius est status gratiæ ad lucrãdas indulgentias, & si excommunicatus est pertinax: non est in statu gratiæ; sed si non fuerit pertinax, & est in gratia, & aliunde non prouenit ab

ipso quôd ipse non absoluatur ab excommunicatione, si aliâs media ad indulgentias obtinendas adhibeat, credendum est piê, Ecclesiam Matrem amantissimã nolle eum â bonorum tantorum participatione excludere. *Mendo num 13. cum Villalob. Nauarr Rodrig. Trullenc, & alijs quos cit.*

Resp. IV. Posse etiam hæreticos gaudere Bullæ priuilegijs, eo modo etiam, quo excommunicatis cõcedimus quia eadem erga istos inuenitur ratio. Quod non solûm de hæretico interno intelligẽdum est, vt ait Ludouicus de laCruz, sed etiã de externo, vt ait Trullenc; sed dum in hæresi persistit externâ, & nõ obtinet ab Inquisitoribus absolutionem, nequibit eligere confessariũ virtute Bullæ, quia non potest absolui â peccatis, dum excómunicationis vinculis, per hæresim detinetur irretitus, & non tribuitur illi facultas in Bulla, vt ab excõmunicatione absoluatur. *Mendo, num. 14.*

ARTICVLVS III.
An Religiosi, Bulla gaudere possint?

RESP. Quôd excepto priuilegio eligendi confessariũ ad reseruatos casus (de quo infra) possunt Religiosi gaudere reliquis priuilegijs, quæ illis in Bulla nõ denegantur. Hoc probatur ratione illa sæpius repetita: Quia exceptio firmat regulam in contrarium; In Bulla prohibetur religiosis ouorum & lacticiniorũ esus, per quadragesimam, nisi sexagenarij sint, aut Militares, ergo reliquis priuilegijs non priuantur.

Quæritur: An possit Religiosus Bullam accipere absque licentia sui Prælati?

Resp. Probabilissimum esse, quôd possint. Ita commu-

muniter Expositores Bullæ:& etiam esse valde probabile, quôd non possint, vt probat *Mendo n.* 18. Et quod possit esse iusta causa, quâ superior licêtiam abnuat, & tunc accipiens Bullam, deerit paupertatis voto, vel obedientiæ ad minus. Vnde resoluitur.

I. Quod si certô constaret: Prælatum iniustè negare licentiam Religioso accipiendi Bullam, posset tunc Religiosus Bullam accipere, quia tunc, prudenter existimatur, Pontificem eripere Religiosum â subiectione Prælati erga acceptionem Bullæ cûm nō adsit iusta causa cur tantum bonum amittat. Dixi: *Si certò constaret*, quia in dubio, Prælato ad standum est.

II. Quôd si Religiosus accipit Bullam, vel obtenta licentia, vel iniustê negata; nō potest Prælatus coarctare Religioso, priuilegiorum vsum, nisi Pōtifex ipse coarctauerit, vel coarctandi facultatem tribuerit Prælato; quia inferior non valet concessionem superioris restringere.

III. Nouitios, adhuc renuente Prælato, posse Bullam accipere, eiusque priuilegijs absque limitatione vti quia isti, Religiosorum nomine quoad fauores, non quoad odia comprehendūtur, *Enriq lib. 7 de indulg. cap. 22 num. 7. Rodr. in Bul §. 6. num 9. & §. 12. num. 6. Trull. lib. 1. §. 1. dub. 7 num. 1. Suar tom. 4. de Relig. tr. 9. lib. 2. cap. 16. num. 10. Mend. n. 22. & alij.*

ARTICVLVS IV.

An Viuorum Bulla, possit defuncto assumi in ordine ad aliquem vsum?

APponitur casus: Moritur quis, qui Bullam non acceperat viuorum. Circa defunctum istum quæritur: An pro eo possit accipi viuorū Bulla, vt vel absoluatur ab excōmunicatione si in qua erat, & sepeliatur

in loco sacro? Vel vt moderata pompa vtatur in funere, tempore interdicti? *Henriq libr. 7. de indulgent. cap. 20. num. 8 in gloss lit. T. Z.* pie sentit affirmatiuè; neque improbabile reputat *Trullenc*, *Mendo*, verò *numer.* 14. absolutê negat. Rationem reddit; quia Bulla ista viuorū dirigitur ad viuos, & pro viu... concessa, vt ex illis verbis constat: *Y por quanto vos N. disteis dos reales de plata*, & eam debet accipere quisque sibi, vel acceptare acceptam sibi ab alio, vt ea possit gaudere quorum nullum, accipere, scilicèt, vel acceptare potest defunctus, cûm eius neque formalis, neque virtualis, neque interpretatiua voluntas possit haberi, quia illo expirante, expirat voluntas omnis defuncti erga viuos.

Resp. Quôd si defunctus ante mortem nō disposuerat, vt sibi ad hos effectus acciperetur Bulla, veram Patris Mendo sententiam puto, quia ratio eius est efficax; sed si ante mortem commisit alicui, vt Bullā sibi, & suo nomine sumeret, valet illi Bulla, quia volūtas eius permanet virtualiter ad hunc effectum, quemadmodū, & alias rei familiaris, & domus suæ dispositionis, quas post obitum suum reliquit habendas. Et ita in hoc casu secundo deficit efficacia rationis Patris Mendo.

DVBIVM V.

Quid debeat facere quis, vt Bullæ priuilegijs gaudere possit?

RESP. Quôd vel debet ire ipse proprijs expensis in exercitu ab Hispano Rege contra Turcas, aut infideles misso, vel aliud obsequij ad ipsum præstare genus, vel adiuuare personaliter in dicto exercitu, per annum totum in ipso permanendo; & qui personaliter nō adfuerit exercitui, satisfaciet alium pro se mittens, & qui nec iuerit per se, vel alium miserit, taxatam à Commis-

missario Bullæ eleemosynam, pro Bulla dare tenetur. Vnde resoluitur

I. Non gaudere Bulla, qui contra Turcas, aut infideles in alterius Principis exercitu, præterquam Hispani Regis pugnat.

II. Neque etiam quemcumque in exercitu Hispani militantem Regis, nisi contra Turcas pugnet, aut infideles, gaudere Bulla; Infidelium nomine comprehenduntur Hæretici, Pagani, & Schismatici.

III. Eum qui gratuito, & sponté assistit exercitui, aut Militiæ Senatui, vel confitendi, concionãdi, aut celebrandi muneri, aut alterius cuiusvis obsequij generi, etiam gaudere Bulla.

IV. Militem, qui stipendij parte aliqua accepta restantem Regi remittit, quæ etiam sibi ex iustitia debebatur, etiam frui Bullæ priuilegijs, quia subuenit Regi ad bellum ea stipendij parte quam parcit; quæ æstimabilior est quam duæ illæ dragmæ, quas pro eleemosyna tribuunt hi, qui Regis castra non sequuntur.

V. Gaudere etiam Bulla morientes in eundo ad bellum, vel antequam finiatur annus, vel relinquit castra antequam bellum desinat, ob causam prudentum iudicio legitimam, vt puta vrgentem morbum, strictam familiæ, & propriæ domus necessitatem.

VI. Similiter gaudere Bulla eos, qui bello adstiterunt, quod ante transactũ annum fuit per actum; neque reliquam anni partem tenentur alias adire terrarũ, vbi Regis exercitus contra infideles extrigunt arma.

Quaritur primò: Quantum militum numerũ expensis proprijs mittere teneatur, qui non sequitur castra, vt Bullæ priuilegijs potiri possit?

Resp. I. Quòd si iste talis est Cardinalis; Primas, Pa-

triarcha, Episcopus, filius Regis, Dux, Marchio, aut Comes, quos commodê poterit, vsque ad denarium ex. pletum numerum mittere tenetur. Quôd si tot nó potuerit, ad minus quatuor mittat.

Resp. II. Alias quascumque personas cuiuscumque conditionis existant, Clericos aut laicos, singulos, militem vnum mittere teneri, nisi eos egestas ab obligatione eximat; quo casu, bini, terni, vel quaterni mittét militem vnum, contributa ab vnoquoque mittentium pro facultate pecunia.

Resp. III. Capitula Ecclesiarum, Monasteria Religiosorum vtriusque sexûs teneri pro denis Capituli, vel Monasterij personis vnũ mittere militem, cûm hoc antea in Capitulo decisum fuerit.

Quæritur secũdò: Quantam per Comissarij taxationem eleemosynam erogare debeant, qui militem ad bellum non mittunt?

Resp. I. Cardinales, Primates, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, qui habent iurisdictionem Episcopalem, Inquisitores, & Dignitates Ecclesiarum Cathedralium, Duces, Marchiones, Comites, Cómendatarios Maximos, Proreges, Duces; Generales, Ambasiatores, Præsidentes, reliquos, Consiliarios, Prætores curiæ dicti Alcaldes de Casa, y Corte de su Magestad, Auditores Chancellariarum, & regiorum forum, & Prætores id est Alcaldes del Crimen, Fiscales Senatuum, & Regiarum Audientiarum, Numeratores Regiæ Maiestatis eos, qui in maximis numerorũ curijs Rei familiaris, & numerantis rationis in Sanctæ Cruciatæ Senatu versantur. Auditores, & Fiscales eius, & Secretarios Regiæ Maiestatis, & Commendatarios commendatarios omnium, Dominos vassallorum, vxores virorum istorum sæcularium, quos nominauimus, viuentibus

bus viris suis, singuli, & singulæ argenteos octo Castellanos pro Bulla sibi accepta erogare teneri.

Resp. II. Reliquas personas, cuiuscumque status, & conditionis existant duobus tantum argenteis satisfacere.

Resp. III Ad Indias, eleemosynam aliam esse taxatam, quam vide in *Trullenc, lib.* 1. §. 3 *dub.* 1. *num.* 2.

DVBIVM VI.

Resoluuntur difficultates aliquæ circa dicta in dubio proximo.

QVæritur primô: Vtrûm vltra titulos, qui nominantur eorum, qui milites decem mittere tenentur, vt Bullæ gaudeant gratijs, alij etiam tituli teneãtur, quorum ibi mentio non sit facta? Respõdetur: Etiam comprehendi Proceres alios eiusdẽ, aut maioris tituli secũdum communem æstimationem, sed non comprehenduntur hi qui sunt minoris tituli, vt Vicecomites, & alij similes; quia quamuis isti sint ditiores alijs, attẽdit Pontifex, vel ad id, quod frequẽtius accidit, nempê superiûs nominatos, magis affluere, vel ad titulorum præeminẽtiam, qua cæteros excedunt, & ob ipsam onus illis imponit grauius. *Mend d.* 7. *n.* 5.

Quæritur secundô: An qui personaliter adeunt bellum, vel militem pro se mittũt, quod alio titulo facere tenebantur, vt puta, lege, præcepto Regis equites habitu insigniti, & proceres, gaudeant Bulla? Respondetur affirmatiuê, quia vno, & eodem actu potest duplici obligationi fieri satis, v. g. vno, & eodem ieiunio, & præceptum adimpleri Ecclesiasticum, & pœnitentia â Confessario imposita.

Tertiô quæritur: An hi qui possunt, & tenetur mit-

tere decem milites, mittentes quatuor, vel hi, qui non possunt mittere quatuor, qui est minimus militum numerus, missis duobus, vel tribus gaudeant Bulla? *Mendo num.* o. negatiuè respondet quia nō adhibent requisitum, & petitam conditionem, nempè mittere decē si possunt, vel ad minus quatuor si facultas maior nō habetur; sed consequenter magis ad suam doctrinam posset affirmatiuam ferre sententiam; Quia *num.* 4 *disp.* 5. *asserit*: Militē a quo petitur pro requisito ad gaudium Bullæ adire gratiosè, & sine stipēdio bellum, posse frui Bulla quamuis accipiat aliquid de stipendio, quo pro mercede soluitur, modò remittat aliquam partē debitæ mercedis; & rationem reddit Mēdo: quia in eo, quod remittit, maius tribuit subsidium ad bellum, quam si duos porrigere argenteos, qui vulgò pro Bulla dantur potiunda. Ergo, etiam ille, qui potens mittere decem milites, minorem mittit numerum, vel, qui nō potens mittere quatuor, mittit duos, aut tres, gaudebit Bulla, quia in militibus illis missis, maius adfert subsidium, quàm si octo tribueret argenteos, quæ est taxata nobilibus electe nosyna Commissario, quamuis possint mittere illos decem & illos quatuor milites. Et hanc sententiam puto probabilem.

Quartò quæritur: An ii qui vnum militē mittere tenentur, & cū possint, nō mittunt, sed simul cum aliis personis cōtribuunt, vt mittatur vnus, & alatur per integrum belli durantis annum, gaudeant Bulla? Mendo respondet negatiuè; sed consequenter ad dicta respondeo; quòd si id quod contribuunt, est subsidium maius quàm duo illi argentei, qui pro Bulla tribuuntur, probabile est, posse gaudere Bulla.

Quæritur quintò; quidnam intelligatur per Capitula, & Monasteria quando eis imponitur, vt pro denis quibusque sonis militem vnum mittat?

Respondeo primò; Quòd quamuis per Capitula, intel-

telligantur vulgô, Capitula Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiatæ; est tamen probabile, ampliari, & extendi etiam ad Capitula Parochiarum, vbi est Rector, aut Prior, & Beneficiati, qui Capitula celebrant, & in e s discutiunt, ventilant, & decidunt ea, quæ Ecclesijs suis congruere videtur; itaque indultum hoc potest etiam extendi, & ampliari ad has Ecclesias, quia & ijs, & Regi propitium, *Mend. n.* 8.

Resp. II. Per monasteria intelligi quascumque Religiosorũ vtriusque sexûs communitates, quâmuis alio nomini appellentur, v. g. Collegia, Domus, &c. Non verô intelliguntur aliæ Communitates, v. g. Collegia secularium, Confraternitates, &c. *Idem, n.* 7.

Sextô quæritur; An miles missus ab istis Communitatibus pro denis quibusque vnus, debeat necessariô de Capituli mitti consulto? Respõdetur; Necessarium esse in Communitatibus illis, in quibus non potest disponi de bonis Communitati sine Capituli deliberatione; sed minimé necessarium in ijs, in quibus disponit potest de ijs bonis ad pia opera, sine deliberatione tali.

Quæritur septimô: An in prædictis Communitatibus, quando excedunt ipsi in Communitate commorantes numerum decem personarũ, sed ad vigint i non perueniunt, duos tunc milites mittere teneatur? Respondetur negatiué; tantûm enim obligantur, tunc admittẽdum vltra militem, ratam illam partem, quæ excedentem denarium numerum attingit.

Octauô quæritur; An milites, quia aliorum sumptibus ad bella mittuntur, Bullæ etiã gaudeant indulgentia? Respondetur affimatiué, si pauperes sint, nam ita expressum in Bulla legitur. Et adhuc si durãte belli anno ditescãt, vel ex arreptis ex hoste spolijs, vel ex præmijs, quæ ex rebus gestis meriti fuerunt, minimé, expensis se proprijs alere tenentur, vt indulgentiam lucrentur Bullæ; quia illa fortunæ pulchrior facies per ac-

accidens arrisit illis, & sufficit pauperes fuisse quado ad bellum missi fuere.

Quæritur nono; An similes ab aliquo missus, vel nō intrat, vel relinquit bellum culpabiliter ante expletum annum, tunc is, qui misit illum gaudeat Bulla? Respondetur affirmatiuê, si iste iam [illegible] expēsas debitas, & sumptus, quia quantum in se fuit, postulata impleuit.

DVBIVM VII.

De alÿs difficultatibus, tàm de Clericis, quàm Religiosis, qui adeunt bellum, vt milites in spiritualibus adiuuent.

NOn tantū concedūtur Bullæ priuilegia sæcularibus, qui expensis proprijs per vnū annū pugnauerint, vel alio quocūque obsequij genere, Regis exercitū adiuuerint, sed etiam Clericis sæcularibus, qui de licentia Ordinariorum suorum, & Regularibus, qui de licentia Superiorum suorum, verbū Dei in exercitu prædicauerint, vel alia Ecclesiastica ministeria, & pia exercuerint; quibus aliqua specialia conceduntur priuilegia, de quibus aliquæ difficultates resoluuntur.

ARTICVLVS I.

Quidnam hic, nomine Clericorum, & Regularium intelligatur? Et quamnam licentiā habere debeant, vt exercitum adeant? Et quæ ministeria ibi exercere teneantur?

RESP. I. Clericorum nomine intelligi eos, qui habent aliquem Ordinem á prima Tonsura (si hæc po-

potest vocari Ordo) vsque ad vltimum: & in hoc sensu loquuntur frequenter, & Iura, & Concilia, & in eodem sensu potest accipi in Bulla, Clericorum nomen, quia fauores, sunt ampliãdi; Itaque potest gaudere Bulla quicumque aliquo Ordine fuerit initiatus seruiés per annum integrũ exercitui in pijs ministerijs: nisi forté iste prima initiatus Tonsura, priuilegia amiserit Clericalia, vel quia mutarit habitum, vel alio casu quocũque, quia iste iam non reputabitur Clericus.

Resp. II. Regularium nomine, quoad casum, de quo agimus, intelligi etiam laicos vel conuersos, eadem ratione idest, quia fauores sunt ampliandi; & quamuis videatur, ministeria confessionis audiendæ, neque concionis habendæ, &c. istis non incumbere, possunt tamen alia ministeria pia, & misericordiæ opera exercere; quod videtur annuere Bulla, atque istos ipsos comprehendere cûm ait: *Ministerios Ecclesiasticos, y pios*, distinguens Bulla alia minesteria pia vltra Ecclesiastica ministeria concionandi, & audiendi confessiones, &c.

Resp. III. Licentiam Ordinarij, vt Clericus sæcularis exercitum adeat, non esse necessarium, vt sit expressa, sed sufficere, quôd sit per ratihabitionem, scilicet quôd videat illum proficisci, & consentiat; quamuis licencia ad audiẽdas cõfessiones, & alia similia ministeria, expressa debeat esse; quia ita Pontificis intentioni fit satis. *Mend. d 9. n. 8.*

Resp. IV. Religiosos indigere expressâ Prælati licencia, quia ita exigit, & optima guuernatio, & humilis subiectio quam Religiosi profitentur.

Resp. V. Neque etiam Clerico sæculari, licentiam sufficere interpretatiuam, nempé putare, sibi ab Ordinario non denegandam si peteret; quia cûm hæc licentia sit velut approbatio personæ, vt illi ministeria pia, & eorum exercitia in exercitu committantus, nemo potestâ seipso eligi iudex sui ipsius, vt se approbet ipsum.

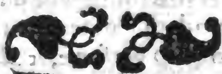
Resp.

Resp.VI. Clerico tâm sæculari, quâm Regulari sufficere licentiam implicitam, & virtualem, quando hæc includitur in alia sententia expressa; vt puta si habet licentiam â Prælato vnusquisque proprio, discurrendi & prædicandi per vniuersi Regni partes, cûm exercitus adsint intra Regnum, censetur etiam ad exercitũ habere licentiam.

Resp.VII. Quôd quantum ad ministeria, debeat vnusquisque ea exercere, quæ sui ordinis propria extiterint; quæ si oblata occasione non exercet, sed in exercitu ociosus assistit, Bullæ priuilegijs non gaudebit. Qui autem nullo Ordine insigniũtur, vt Religiosi laici, exercentes quodlibet Misericordiæ opus, vel corporale sit, vel spirituale, priuilegia Bullæ lucrabuntur, quia ministeria pia iam exercent.

Resp.VIII. Sacerdotem qui cum licentia Ordinarij, vadit ad territorium alienum, vbi tunc exercitus inuenitur, non posse, attento iure communi, sine approbatione Ordinarij illius territorij, vel Ordinarij exercitus si habetur, audire confessiones aliorum, nisi eorum tãtûm, qui ex Diœcesi sunt propria, secundum opinionẽ illam quæ docet: Approbationẽ confessarij debere esse factam ab Ordinario pœnitẽtis. Et cûm iurisdictio fori pœnitentiæ non sit contentiosa, potest hæc exerceri in territorio alieno, quamuis non inter alienas personas.

Resp.IX. Parocho non sufficere licẽtiam Ordinarij, vt exercitum adeat, sed egere ipsius Pontificis licentia; quod idem sentiendum est de Episcopis, & omnibus illis, quibus cura incumbit animarum.

ARTICVLVS II.

Quænam particularia priuilegia cõcedantur Clericis, & Regularibus ad exercitum euntibus?

RESP. I. Cûm Clericis, & Regularibus habẽtibus beneficium dispensari in residentia illius, facultatéque concedi, vt per idoneos substitutos beneficio inseruiant, dũ illi, exercitui adsunt. Circa quod, resoluitur.

I. Priuilegium hoc non intelligi erga eos, qui cũram habent animarum, nisi à Pontifice licentiam obtinuerint, exercitum adeundi.

II. Eos, qui habent Regulare beneficium curæ animarum, posse adire exercitum cum licentia sui Prælati, quia ob eamdem occasionem dandum erat beneficium alteri, non vt Vicario euntis ad exercitum; sed vt haberet illud eodem titulo, quo ille, qui ad exercitum vadit, habebat beneficium. Et quamuis ista Regularia beneficia inspecta secundũm se, & suam institutionem, sint perpetua iura percipiendorum fructuum, oportuit tamen, tâm ad Religiosæ disciplinæ obseruantiam, quâm ad omnimodam subditorum obedientiã, vt in arbitrio sit Superiorum, beneficiorum talium administratores mutare. Itaque perpetuum illud ius percipiendorum fructuum, est ius Religionis, aut Monasterij; & Religiosi illi, quibus beneficium incumbit, vocari debent, Administratores, aut Vicarij Religionis, aut Monasterij; Nisi aliquis eorum possidere possit perpetuô beneficiũ per Pontificis concessionem.

III. Non posse gaudere prædicto priuilegio Prælatos Ecclesiarum Cathedralium, aut Collegiatarum, quamuis animarum curam non habeant. Ratio: Quia resi-

residere tenentur, & Ecclesiæ istæ non admittunt substitutos alios præter Coadiutores, Pontificis indulto. Neque etiam ex vi huius priuilegij, tenentur cōsentire in substituendis Vicarijs idoneis, quia detraherent auctoritati, & exemptionibus proprijs; itaque non debet intelligi, priuilegium istud concessum fuisse in præiudicium istarum Ecclesiarum; sed de Capituli cōsensu possunt tales Prælati exercitum adire, si rationes inuentæ fuerint vrgentes, vt eant; quia Capitulum potest licentiam præbere ad absentiam, quando causa adest legitima, quæ præponderat residentiæ.

IV. Reliquos, qui ad exercitum euntes relinquunt Vicarios idoneos, qui beneficio inseruiant, percipere beneficij fructus adhuc cùm in exercitu manent; detracta tamen inde parte ad Vicariorum sustentationē congruente. Vocantur idonei, Vicarij isti cùm habent, virtutis, & scientiæ suffic. etiam, vt beneficiorum obligationibus satisfaciant. Hos potest ipse assignare, pro quo substituuntur.

Resp. II. De omnibus tàm Clericis, quàm Regularibus ad exercitum euntibus, declarari, licitum esse sibi assistere in exercitu in ministerijs suis, quin aliquam ob id irregularitatem incurrant circa quod, resoluitur.

I. Non licere illis per hoc priuilegium, pugnare quia irregularitatem incurrant.

II. Posse exercere ministeria pia, inter quæ numerari potest: exhortari milites, vt vincant & fidei hostes iugulent; sed quia in hac exhortatione, poterant scrupulosi viri irregularitatem timere, vel in assistēdo hostium iugulationi, quamuis operibus pijs detēti; Generalis Cruciatæ Commissarius declarat: in nullo istorum illos irregularitatem incurrere.

Qua-

Quæritur: Quomodo declaret istud Commissarius?

Resp. Duplici via declarare; vel proponendo, vt securam in praxi opinionem docentem, non incurri irregularitatem in exhortãdo milites in bello iusto, vt strenuè pugnent, præcipuè contra fidei hostes; vel interpretando, quôd posito ob exhortationem, irregularitatem incurri, dispenset Pontifex in iure talem irregularitatẽ inducente, ne Clerici, & Religiosi incurrant ob tales exhortationes ad milites factas. Certum quoque est: Cõmissarium habere facultatem interpretãdi quidquid in Bulla non clarum extiterit, modò interpretatio, & declaratio, expressis eiusdem Bullæ verbis nõ opponatur.

DVBIVM VIII.

De alijs duobus priuilegijs, quæ militibus conceduntur.

DVO priuilegia conceduntur militibus, qui huic bello ad fuerint, vel declaratur, duo licere illis. Primum, non ieiunare diebus, quibus voto, aut præcepto Ecclesiæ ieiunare tenentur. Secundum, occupari diebus festiuis in laboribus, & negotijs ad belli vsũ necessarijs. Circa quod, resoluitur.

I. Priuilegium non ieiunãdi, liberare milites à ieiunio, vel ex voto adhuc in illis diebus, quibus non excusantur aliqua causa legitima sufficiente excusare quẽ libet alium.

II. Quôd quamuis in diebus, quibus præcipitur ieiunium, ab eo excusentur, non ideô carnibus vesci possunt. Ratio: Quia præceptum Ecclesiæ non tantùm prohi-

hibet vescendas carnes eis qui ieiunant, sed etiam eos, qui ieiunare non tenentur, vt patet in adolescentibus, qui nōdum vigesimum primum ætatis annum impleuere.

III. Quôd si dies ille, quo ex voto ieiunare tenebantur, non est ex diebus, in quibus ab Ecclesia prohibentur carnes, dependet ab intentione, qua vouerunt, an liceat comedere carnes, vel non liceat? Quia obligatio voti non patet latiûs quâm vouentis intentio; quare si habuit intentionem non obligandi se ad abstinentiā carnium, die qua integram ieiunij formam obseruare nequiret, aut per legitimā causam licitum illi foret talem ieiunij formā non obseruare, tunc poterit ipsa die carnes comedere non obstante ieiunij voto; qui nullū est præceptum talem carnium esum prohibens. *Si autē vouit absolutê se tali die ieiunaturum, non poterit illo* die comedere carnes, quia communi omniū sensu quādo non de cōtraria intentione cōstat, intelligitur, eum qui vouit ieiunium, contrahere per votum, obligationem, quàm præceptum inducit Ecclesiasticum nempè abstinentiam â carnibus; Et sicuti non potest comedere carnes, qui ieiunij præcepto non tenetur, sic similiter, qui â ieiunio, quod vouit excusatur, carnibus etiam debet abstineri. Patet hoc in ieiunijs quæ loca quædam in pro festo alicuius vouerūt sancti, in quibus pro festis, & ieiunij diebus nō licet carnium esus his, qui vel labore, vel aliqua causa legitima â ieiunij onere non excusantur.

IV. Priuilegium non ieiunandi diebus prædictis, tantûm concedi militibus, qui expēsis proprijs in exercitu militant, vel ijs qui ob paupertatē alienis sumptibus assistunt exercitui, vel ijs, qui etsi non sint pauperes, & pro stipendio seruiant, partem tamen aliquam debitæ mercedis remittunt, quia etiam istos diximus gaudere Bullæ priuilegijs, propter rationem redditam re-

resolutione 4. dubij quinti, sed non conceditur priuilegium illud accipientibus integrum stipendium, si non sint pauperes; Neque etiam Religiosis, & Clericis, qui exercitū adeunt, fortasê, vt ieiunijs, & orationibus, optatum belli euentum adstruant.

V. Non solui milites ab obligatione audiendi Missam diebus festiuis si aliàs possint, quamuis diebus ijsdem festiuis possint occupari laboribus, & negotijs belli.

VI. Non concedi militibus hoc priuilegio, occupari diebus festiuis, laboribus, & negotijs belli, quando necessitas euidens expostulat, quia tunc, priuilegio nō egent, sed quando necessitas non vrget, & negotia ista an alium diem differri possent, sed festiuo die possunt fieri accommodatius; vel quando dubitatur an opus sit necne? Vt sine scrupulo hæc faciāt; Et priuilegium hoc fauet dumtaxat militibus ijsdem quibus priuileg.ū nō ieiunandi ad stipulatur.

DVBIVM IX.

De aliquibus difficultatibus erga taxationē eleemosynæ pro Bulla.

Diximus in dubio quinto quas quantitates taxet Commissariuis ab varias personas. Nūc resoluemus aliquas super ista materia difficultates.

I. An possit gaudere Bulla, qui statim non erogat eleemosynam? Respōdetur affirmatiuè, modô assignet diem, quo erogabit; quia Commissarius iubet eos, qui summaria Bullarum dispertiunt, vt Bullas credito porrigant his, quia assignata die promittunt se soluturos, quamuis statim non soluant.

II. An vxores eorum, qui argenteos octo pro Bulla

porrigere tenentur,quamuis illæ non habeant bonorũ administrationem,debeant porrigere eosdem argenteos octo pro Bulla,viuentibus maritis? Respondetur affirmatiuê. Quia Commissarius in hac taxatione non attendit an vxores habeant talem administrationẽ,nec ne?que quidem administratio, frequenter denegatur fœminis,sed attendit specialem dignitatem,in qua sunt constituti viri earum.

III. An defunctis maritis,debeant vxores eosdem octo argẽteos erogare? Respondetur negatiuê,nisi permaneant illæ,vsufructuariæ,vt aduertit Trullenc; quia tunc verê permanent vassallorum Dominæ. Et circa hunc casum ait Mendo: Dominum proprietatis non teneri, octo illos argenteos porrigere,quia *non est Dominus absolutus*,dum vsufructu caret. *Sed contrarium* videtur probabile,si Dominus iste proprietatis gaudet iam titulo,& aliquibus præeminentijs quamuis nõ accipiat fructus;quia in istis taxationibus,magis attenditur excellentia personarum,quâm redditus,& prouentus,vt Mendus idem aduertit.

IV. An si duo sint Domini loci eiusdem,vnusquisque eorum,argenteos octo erogare teneatur? Respondetur affirmatiuê:Quia vnusquisque gaudet prærogatiua Domini vassallorum,quod attendit Commissarius in taxanda Bulla.

V. An quid habet iurisdictionem in loco,sed nõ est Dominus domuum,agrorum,& redituum,debeat eosdem octo porrigere argenteos? Respõdetur negatiuê; Quia non est Dominus vassallorum cum nõ habeat iurisdictionem ad tale Dominium requisitam.

VI. An debeat eosdem argenteos octo porrigere, qui habet Dominium & iurisdictionem in aliquo termino agri,in quo non sunt vassalli,vel quia deseruerũt terminum,vel quia numquam in eo habitarũt? Videtur debere,quia potest Dominus iste apprehendere,& punire

nire delinquentes in illo termino, poteſt etiam ad illũ incolas conducere, & in hoc caſu argẽteos octo reddere teneretur.

VII. An quando in vno inueniũtur tituli plures, pro quorum ſingulis ſeparatis deberet octo reddere argenteos toties debeat octo argenteos erogare, quoties titulo obligante inſignitur? v.g. Cõſiliarius Regius, qui etiam eſt Comes, Dominus vaſſallorum, & Commẽdatarius, ob quatuor iſtos titulos, quater argenteos octo debeat erogare? Reſpondetur negatiuè. Quia Commiſſarius non aſsignat plus, nec præſumendum eſt, aliam eſſe Commiſſarij mentem, quia iam expreſsiſſet in re præcipuè toties occurrente.

DVBIVM X.

De indulgentijs Bullæ.

QVamuis inter Bullæ indulgentias varias, alia priuilegia miſceãtur, quidquid ad indulgẽtias attinet, in hoc dubio cumulabimus, reliqua verô priuilegia, ad ſequentia dubia remittentur.

ARTICVLVS I.

Quænam indulgentiæ concedantur in Bulla?

RESP. I. Eis qui pro proprijs expenſis adſunt exercitum, vel mittunt alios, & eis etiam, qui mittuntur ſi pauperes ſint, & iis etiam qui gratuito, & ſpontaneè ad pugnandum vel ad quodlibet obſequij genus ad exercitum vadunt, vt dictum eſt, Plenariam concedi iudulgentiam.

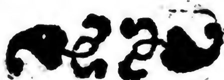
II. Accipientibus Bullam dantibuſque eleemoſynam aſsignatam, concedi ſemel in vita, & iterum in ar-

ticulo mortis, vt possit illis Plenaria applicari Indulgentia.

III. Ieiunantibus in diebus aliâs non præceptis & orantibus, & implorantibus diuinum auxilium pro victoria contra infideles obtinenda, precantibusque Dei gratiam pro vnione; & confæderatione inter Christianos Principes, & si ieiunare ob impedimenta legitima non valuerint, & aliud quodcũque piũ de arbitrio Cõfessarij, aut Parochi exercuerint opus, toties quoties id fecerint durante anno, conceduntur eis, & relexantur misericorditer quindecim anni, & quindecim quadragenæ indulgẽntiæ, & remissionis pœnitentiaũ sibi impositarum, & quocumque modo debitarum; Et quôd etiam participes sint omnium orationum, *eleemosynarum*, peregrinationum, etiam earum, quæ ad *Hierosolymam* fiũt, & aliorum quorumcumque piorum operum quæ in tota Militante Ecclesia & singulis eius mẽbris quacumque terrarum diffusa patet, quotidie patrantur.

IV. Ijs, qui diebus Quadragesimæ, quibus Romæ assignata est statio, visitauerint quinque Ecclesias, aut altaria, aut vbi non fuerint quinque Ecclesiæ, aut altaria, Ecclesiam vnam, aut altare quinquies & ibi deuotẽ orauerint pro vnione & victoria supradictis, concedi omnes indulgentias, & remissiones, quæ cõceduntur visitantibus Ecclesias Romæ, & intra, & extra vrbem.

Hæ sunt indulgentiæ Bullæ, & quia in illis sunt difficultates variæ, enodantur sequentibus huius dũbij articulis.

ARTICVLVS II.

De Indulgentia Plenaria, quæ euntibus, vel mittentibus ad exercitum conceditur.

SVppono primô, vt certum: Eűtes ad exercitum, vel mittentes pro se alios, vt dictum est, gaudere cunctis Bullæ priuilegijs, quibus gaudét ij, qui pro Bulla erogăt eleemosynam, quia præcipuè magis pro illis, quâm pro istis concessa est Bulla.

Suppono secundô: Euntes ad exercitum, vel mittentes, non indigere ad lucranda Bullæ priuilegia, tâm viuorum, quâm defunctorum, accepto Bullæ summario, vt indigent hi, qui non euntes, vel mittentes tribuunt eleemosynam; tamen hoc priuilegium nõ extenditur, neque intelligitur quoad Compositionis Bullam. His suppositis.

Quæritur primò: An Indulgẽtia Plenaria, quæ conceditur initio Bullæ euntibus ad exercitũ, vel mittentibus alios, sit eadem Indulgentia, quæ posteà conceditur accipientibus summarium Bullæ, vt applicetur sibi semel in vita, & iterum in mortis articulo?

Respondetur affirmatiuè, vt communiter omnium tenetur plausu; vnde resoluitur.

I. Tâm euntem, quâm mittentem ad exercitum, plenariam posse lucrari Indulgentiam semel in vita, & iterum in mortis articulo, quia non putandum est, mi-

nus istis concedi quàm accipientibus summarium.

II. Quòd quamuis is, qui vadit, aut mittit ad bellum applicent Indulgentiam Plenariam pro animabus Purgatorij per modum suffragij vtentes priuilegio sibi à Pontifice concesso, possunt etiam eadem Indulgentiam Plenarium lucrari sibi; tùm quia gratiæ, & priuilegia debent ampliari tùm quia maioris æstimationis, & subsidij est quod isti tribuunt euntes, vel mittentes ad bellum, quàm id quod tribuunt accipientes summariū Bullæ viuorū, & defunctorum, ergo si sumentibus duo illa summaria, conceduntur istæ gratiæ, potiori iure tenendum est, concedi etiam euntibus, aut mittētibus ad bellum, quia aliàs, parciorem se erga istos, quàm erga illos gereret Pontifex, *Mend. d. 12.*

Secundò quæritur: An ad istam lucrãdam Indulgentiam, confessio requiratur actualis?

Respondetur affirmatiuè, quando quis confiteri potest; sed si non potest, sufficit confitendi desiderium; quia Bulla ait: Indulgentiam istam, & remissionem omnium peccatorum concedi: *Si fuerint contriti corde, & ore confessi, vel non valents confiteri, corde desiderauerint confessionem.* Et hæc opinio debet, vt magis secura suaderi, vt docet Suarez, quamuis probabilem reputat contrariam, quam docet Diana cum alijs quos ipse refert, putans, quòd quando vna Indulgentia conceditur contritis & confessis sufficere contritionem ad lucrandam Indulgentiam *Suar. tom 4 in 3. part. d. 52. sect. 3 à num. 10. Dian tom 1. tract. 11. resol.* 105. Vnde resoluitur.

I. Quòd quamuis ad lucrandam Indulgentiam istã, doceatur lucraturos debere esse contritos, & confessos, suf-

sufficere confesionem cum attritione quæ quidem attritio, sub nomine contritionis cõprehendi solet quamuis imperfectæ; quia Pontifex, dumtaxat intendit assignare partes essentiales, quæ sufficienter Sacramentum constituunt Pœnitentiæ.

II. Non sufficere confessionem factam ante tempus, in quo lucranda est Indulgentia, neque confessionum, quæ fit intra tempus in quo quis Indulgentiam lucrari potest, si quando adhibetur vltimum requisitũ ad eius lucrum, non est quis in gratiæ statu, qui quidem status requiritur, vt quis sibi lucretur Indulgentiam.

III. Illum qui bona fide confessus est quamuis inualide quia putauit, confessarium habere potestatem ad absoluendum, quâm quidem non habebat; vbi primûm in gratiæ statu per cõtritionem collocatus fuerit, lucraturum Indulgentiam: hæc namque est absque dubio mens, & animus Pontificis, scilicet, vt lucretur illam ille, quia confessus est benè quantum fuit ex parte sua. Quod idem dicendum est de eo, qui confessionem fecit informem, si forsan hæc datur; & de eo, qui ad naturalem obliuionem, mortalem culpam nõ in confessione reliquit; sed omnes isti supradicti, si ante quam vltimum adhibeant requisitum ad Indulgentiam lucrandam, aduertunt defectum, debent vt illum suppleant, iterum confiteri. *Mend. d. 6. n. 30 & 40.*

IV. Eum, qui solûm peccata venialia in se cognoscit, non teneri ad confessionem pro obtinenda indulgentia. *Idem, num. 41.*

Tertiò quæritur: Quando nam Indulgentiam lucrentur istam, qui ad exercitum tendunt?

Respondetur: Quôd in opinione magis certa in fine an-

anni lucrabuntur Indulgentiam, quia tunc adhibetur vltimum requisitum; vel annus sit solaris, vel sit annus integer in prudẽtis æstimatione quamuis aliqui desint dies; sed in opinione benigniori, toties quoties pœnituerit eos, & confessi fuerint intra annum, quo sunt in exercitu lucrabuntur illam; quia contritio, & confessio iubentur vt media requisita & Indulgentia conceditur absolutè non coarctata ad vnam vicẽ, itaque neque nos illam coarctare debemus. *Mend. 6. nu. 52. Villalob. Rodr. Dian. tr. 11. res. 109.*

ARTICVLVS III.

De Indulgentia Plenaria, quæ conceditur accipientibus summarium Bullæ.

HÆC Indulgentia, quamuis sit eadem, quæ cõceditur euntibus ad exercitum, aut mittentibus, certum tamen est; Accipientibus Bullã nõ posse applicari, nisi semel in vita, & semel in mortis articulo, quia hæc coarctatio, & limitatio legitur expressa in Bulla. Vnde resoluitur.

I. Ei, cui semel applicita fuit in articulo mortis, si postea conualuerit, non posse applicari iterum virtute eiusdem Bullæ si iterum in articulum mortis inciderit. Quamuis contraria sententia sit etiam probabilis.

II. Quòd si Confessarius applicaret sub conditione Indulgentiam alicui dicens: *Applico tibi Indulgentiam si moriaris si verò non moriaris, Deus reseruet eam tibi, ad articulum verum mortis.* Tunc non erit necessaria noua Bulla ad applicandam ei Indulgentiam pro articulo mortis si iterum sit in eodem articulo intra eundẽ annum. *Mend. d. 27. num. 2.*

Qua-

Quæritur primò: An possit applicare Indulgentiam in vita, & in morte alius distinctus à Confessarius?

RESpondetur: Certiorem esse negatiuam sententiã quia Pontifex non concedit illam, nisi mediante Confessarij applicatione, & tamquam delegans illi concessionem, vt constat ex Bulla verbis. Et quantũ ad applicationem Indulgentiæ in vita, consentiunt omnes deberi applicari per Confessarium ab Ordinario approbatum. Quantum verò ad applicationem eius in mortis articulo, Diana cum alijs docet: Quod in absentia Sacerdotis, potest applicare laicus; sed in hoc casu, iam Bulla præuenit, & præoccupat dicens: Posse quemquam lucrari Indulgentiam, quamuis nõ mediet Sacerdos applicans, dum ille moriatur contritus, modo confessus fuerit tempore ab Ecclesia statuto, & in hac gratia Bullæ fretus, non fuerit in confitendo negligẽs. *Trull lib. 1. § 7. cap. 2. dub. 19. Dian. 1. p. tom* 11. *res.* 106.

Quæritur secundò: An Indulgentia debeat applicari in confessione, vel an extra eam sufficiat.

Respondetur: Sufficere, quòd extra eam applicetur; quia neque Pontifex iubet, neque Indulgentia ex se Sacramentum postulat Pœnitentiæ, vt applicetur. Vnde resoluitur *Mend d. 27 n. 12.*

I. Posse applicari absenti; quia cum possit applicari extra confessione, nulla est ratio, qua non possit applicari absenti si hic petat formali, aut interpretatiua voluntate. *Idem, num.* 15.

II. Quod

II. Quod quando quis petit Indulgentiam formaliter, aut interpretatiuè potest applicari ei, quamuis ille ignoret applicari sibi. Ratio est: Quia ad lucrandam Indulgentiam, non est necessarium, vt ille adhibeat requisitum aliquod, sed sufficit notum esse habere Bullam, & aliàs sint coniecturæ probabiles, quod ipse est capax lucrandi Indulgentiam, & iudicetur eũ petere virtualiter, & interpretatiuè talem Indulgentiam, vt iudicatur de illo, qui amisit sensus. Quia de Christiano putandũ est: Petere tunc quidquid animæ suæ saluti concedi potest; quare laudanda est illa consuetudo confessarii applicãtis pœnitenti post absolutionem quotquot Indulgẽtias potest, quia iudicat pœnitentem interpretatiuè petere, omnes eas sibi applicari. *Idem, num. 16. cum Suar. Nauar. Enriq. Cordoua, Trull.*

Tertiò quæritur: Quibus verbis applicari debeat Indulgentia, & an sine verbis possit?

Respondetur: Quòd quamuis sit laudabile, quod applicetur verbis à Commissario assignatis, sed non esse id necessarium, & adhuc mentaliter posse concedi. *Mendo, d. 27. num. 4. & 5.*

Quartò quæritur: An simul cum hac Indulgẽtia, possit applicare alia plenaria pro alio titulo?

Respondetur affirmatiuè. Et expedit, quod moribũdo applicentur omnes Indulgentiæ plenariæ, quas lucrari potest; quia fortassè non habebit requisita ad lucrandam vnam, bene tamen ad lucrãdam aliam. Et prode,

derit quôd non applicentur cunctæ Indulgentiæ simul, & eodem tempore, sed successiuo relinquendo temporis interuallum inter concessum, & concedendam, vt si fortè in tempore illo culpam aliquam denuo cōtraxerit satisfaciat pro illa per Indulgentiam.

Quintò quæritur: Quidam intelligatur hic per mortis articulum?

Respondetur: Intelligi etiam periculum mortis, in quo potest etiam applicari Indulgentia, quæ conceditur ad articulum. Est sententia communis; quia quamuis articulus, & periculum mortis metaphisicè distinguantur, moraliter tamē & in ordine ad hos effectus, pro eodem reputantur in iure. *Mend. num. 34. cum multis.* Vnde resoluitur.

I. Periculum insaniendi perpetuô, aut per longam temporis moram, æquiualere periculo mortis; & ita in hoc periculo potest quis absolui per Bullam, & applicata gaudere indulgentia *Idem, n. 34.*

II. Damnatum ad triremes, non iudicari in periculo versari mortis, nisi forté nauigationem nauiget periculosissimam, & ita extra hunc casum non posse ei valenti, Indulgentiam applicari.

III. Neque etiam fœminis grauidis cunctis applicari posse quando partus instat hora, qui non omnes tunc de morte periclitantur, sed illæ solùm, quæ ab aliorum partuum experientia, vel ex circunstantijs tūc occurrentibus, sinistrum partum prudenter timent, *Idem ibid.*

IV. Eum, qui sciens, & volens sine vrgente causa exponit se periculo mortis, non posse gaudere hoc Bullæ priuilegio, quod in mortis conceditur periculo constitutis: Ratio, quia iste non est constitutus in periculo mortis, sed ipse se voluntarié constituit, vnde si recedit

ab illa voluntate, vt potest, extra periculum erit; sed si semel in periculo constitus, & iam vitare non valens, si ipse est bene dispositus potest absolui, potestque ei Indulgentia applicari. *Mend.num.35.cum Trullenc, Corduua, & Sanchez.*

Quaeritur sextò: An possit quis lucrari Indulgentiam qui in ipsam applicet Confessarius?

Respondetur affirmatiuè; Quando quis morte rapitur subitô, aut sine confessarij copia, modo moriatur contritus, & fretus hoc priuilegio non fuerit negligens in confitendo, tempore ab Ecclesia statuto. Vnde resoluitur.

I. Quôd quamuis non possit lucrari Indulgentiam istam, is, qui fuit negligens in fiducia huius Indulgentiae, potest tamē is, qui fuit negligens ob fiduciam eius. Explicatur: Negligens in fiducia Indulgentiae dicitur ille, qui non negligens esset si non haberet Bullam, aut speraret habere. Negligens ob fiduciam, vel cum fiducia est ille, qui attenta propria fragilitate, & passione, eodem modo esset negligens habendo Bullam, ac non habendo, quamuis ex eo, quod habeat, vel speret habere illam, solamē accipiat, proposito sibi remedio, quod potest in illa lucrari. *Mend.n.37.*

II. Quôd qui in fiducia dicta neglexit confessionem, vel annum, vel eam, quae fit ante communionem, cûm aduertit in se mortalē culpam, aut cum fuerit in mortis periculo, non potest gaudere hac gratia, quia omisit confessionem tempore ab Ecclesia statuto.

III. Quôd quamuis negligens in his casibus, vel aliquo eorum in fiducia huius gratiae nequeat illam lucrari quamuis contritus moriatur, nisi Confessarius appli-

plicet eam; potest tamen si Confessarius applicet, quãuis eius confessionem audire non potuerit: Quia Bulla solùm excludit istum ab ea gratia, quæ conceditur sine interueniente applicatione. Et si est vera sententia Dianæ asserentis: Laicum posse applicare Indulgentiã morienti, absente Sacerdote; poterit etiam applicare laicus illi, quamuis in fiducia Bullæ, negligens fuerit in confessionibus statuto tempore.

IV. Eum, qui non habet mortalem culpam, posse lucrari Indulgentiam, quamuis sine contritione moriatur, in casu scilicèt repentinæ mortis, vel absente Confessario.

ARTICVLVS IV.

De Indulgentia quindecim annorum, & participationis piorum operum.

Quæritur primò: Quænam gratiæ concedantur in hac clausula Bullæ, & quomodo intelligi debeant?

RESPOND. I. Concedi quindecim annos, & quindecim quadragenas remissionis pœnitentiarũ impositarũ, & quolibet modo debitarũ. Quadragena est: Numerus quadraginta dierum, vnde quindecim quadragenæ sexcentorum dierum erit numerus. Pro cuius intelligentia aduertendũ est; Sacros Canones statuisse olim rigorosas pœnas pro culpis, assignãdo quibusdam culpis aliquos dies, alijs culpis, aliquot annos per quorum spatium in varijs pœnitẽtiæ operibus exercebantur hi, qui peccauerant, quæ opera pœnalia imponebant Confessarij pœnitentibus, & isti accenso feruore implebant. Postquam verò natura tepida, & mollis, hæc opera pœnalia, difficilia sensit, opus fuit concedi

cedi Indulgentias, quibus remitteretur pœna illa, quæ ante per illa opera pœnalia remittebatur si provt Sacris Canonibus præcipiebatur, opera illa perficerētur; vnde, quando quadraginta dies conceduntur Indulgentiæ, remittitur tunc illa pœna purgatorij, quæ remitteretur facienti illa opera pœnalia, quæ pro culpis faciēda, sacri disponebant Canones. Itaque per Indulgentiam istam Bullæ remittitur, cuiquam illa purgatorij pœna, quæ remitteretur si per quindecim annos, & sexcentos dies faceret opera illa pœnalia, quæ statuerat facienda ius Canonicum pro peccatis illis commissis.

Quæritur secundò: Quidnam intelligatur pro remissione pœnitentiarum impositarum, & quodlibet modo debitarum?

Respondetur: Intelligi remissionem pœnitentiæ debitæ non solum pro peccatis, quæ pœnitens cōfessus est, sed etiam pro illis, quos non cōfessus est si iam hæc peccata remissa sunt quantum ad reatum: quia ad hoc extenduntur verba illa: *Qualicumque modo debitis*; Itaque hac gratia remittitur homini pœna purgatorij pro quibuscumque peccatis quæ cōfessus fuerit; vel de quibus sit contritus, quæ remitteretur si faceret pœnitentiam assignatam à iure per quindecim annos, & sexcentos dies.

Quæritur tertiò: Quidnam intelligatur per gratiam participationis omnium operum piorum, quæ fiunt in Ecclesia Militante?

Respondetur supponēdo primò, in omnibus pijs iu-

stos

storum operibus inueniri tria, nempè meritum de condigno quo iustus meretur gratiam, & gloriam; & hoc meritũ nequit alteri applicari. Secundò inuenitur meritum de congruo, aut impetrationis, & hoc meritum, & hæc impetratio potest prodesse alijs, quãuis sint peccatores, obtinendo illis auxilia, vt restituantur gratiæ; & huius meriti de congruo, quod habent iusti, participes sunt fideles omnes, & eiusdem corporis membra, quamuis hoc meritum possit applicari specialiter alicui. Tertiò inuenitur satisfactio quam potest quis applicare sibi, vel alteri; quam si non applicat alijs satisfacit cum illa pro se; & si ille non haberet culpas, pro quibus satisfaceret, tunc satisfactio istius, vt superabundans congeritur in Ecclesiæ Thesauro; de qua satisfactione potest Pontifex dispensare. Hoc supposito; dico concedi per istam gratiam iusto, qui ordinatas hic diligentias adhibuerit, vt particeps fiat non tantùm meriti de congruo, aut impetrationis; sed etiam satisfactionum superabundantium, quæ exsuperant ex omnibus pijs operibus iustorum, qui per totum Orbem Militãti Ecclesiæ sunt ad scripti; Ita vt satisfactiones illæ superabundantes, non recondantur in Ecclesiæ Thesauru, sed diuidantur statim inter eos, qui ad lucrandas eas adhibuerint requisita. Hinc resoluitur.

I. Quòd quando nullus adhibes requisita ad lucrũ illarum satisfactionum superabundãtium, satisfactiones illæ non remanent suspensæ, & vt expectantes, sed ad Thesuarũ mittuntur Ecclesiæ vnde per priuilegium istud iam participantur. *Mend. d. 19. n. 25.*

II. Quòd post adhibita requisita participat quis omnes satisfactiones superabundantes, quæ inuentæ fuerint durant toto Bullæ anno si ipse in gratia perseuerat.

III. Quòd si post requisita posita amittit gratiam, non participabit satisfactiones istas; benè tamen postea gratiæ restitutus. *Idem.*

Ter-

Tertiò quæritur: Quidnam requiratur ad istas lucrandas gratias?

Respondetur: Duo .. quiri. Primùm, ieiunare in die; quo ieiunium non vrgeat ex præcepto, & si ob impedimentum legitimũ nõ possit quis ieiunare, faciat aliud opus pium ad arbitrium Confessarij, aut Parochi. Secundô orare pro victoria contra infideles, & pro vnione inter Christianos Principes. Vnde resoluitur. *Ludou. à Cruc. d. 1. cap. 8. dub. 11. num. 4. Trullen. lib. 1. §. 5. dub. 5.*

I. Quôd possit quis lucrari gratias istas ieiunando in die, quo teneatur ieiunare aliquo titulo, modô non sit ex præcepto, quia hoc solûm ex præcepto ieiunium excludit Bulla. Itaque qui per votum feria sexta ieiunare tenetur, vel alio quocumque die, potest hoc ieiunio lucrari gratias istas.

II. Impedimentum legitimum esse ad commutandum ieiunium in aliud opus pium, impedimentũ illud quod sufficit ad excusandum quamquã à ieiunio obligante ex præcepto.

III. Opus illud, in quod ieiunium commutatur, assignandum esse à Confessario, aut Parocho, & non est necessarium, vt commutatio fiat intra confessionem; sed poterat quisque sibi ipsi commutare, si opus illud, quod vice ieiunij eligit faciendum, foret euidẽter melius quam ieiunium, aut in ijsdem casibus, quibus ipse sibi potest votum commutare *Mend. d. 19. n. 5.*

IV. Orationem, quam tenetur facere posse esse, aut mentalem, aut vocalem, quam debet facere ipso die, quo ieiunat, & ad eundem finem à Pontifice intentum dirigere. *Idem, n. 8.*

Quæ

Quæritur quartò: Quoties istæ gratiæ possint obtineri?

Respondetur; Toties quoties ieiunauerit quis, & orauerit modo dicto, quia ita expressè habetur in Bulla.

ARTICVLVS V.

De Indulgentijs, quæ obtinentur visitando quinque Altaria.

HÆ Indulgentiæ sunt eædē, quæ obtinentur visitando Ecclesias Romæ in diebus stationum, tā intra, quàm extramuros. Quæ autē Indulgētiæ sint eæ, quæ obtinentur in stationibus Romę non est ita facile dictu in tāta auctorū varietate. Aliqui nimis ad pietatem proni non cōtenti sunt vna Indulgentia assignata, sed pluribus in vnaquaque die. Regula omniū certissima est ea, quam in ipsa Bulla Commissarius figit; vbi assignat dies nonagita quatuor, in quibus obtinetur Indulgentia plenaria in stationibus vrbis Romæ; Qui dies sunt: omnes dies Quadragesimæ, Dominicis etiā inclusis. Tota Paschatis hebdomada vsq; ad Dominicam in Albis inclusiuè. Omnes Festiuitates Beatæ Virginis, quæ communiter numerātur nouem. Dies Sancti Marci Euangelistæ. Dies Ascēsionis. Vigila Pētecostes cum sex diebus illam immediatè sequētibus. Tres dies Temporum Septembris, & tres dies Temporum Aduentus. Quatuor etiam Aduentus Dominicæ; Dies Natalis Domini cum tribus diebus immediatè sequentibus. Dies Circumcisionis, & Epiphaniæ. Dominicæ Septuagesimæ. Sexagesimæ, & Quinquagesimæ. Et vltra hæc addit: Quòd reliquis etiam anni diebus habetur statio Romæ, & ibi obtinentur Indulgentiæ,

quæ etiam obtinetur visitando quinque Altaria virtute priuilegij Bullæ. Quod vltimum nó debet intelligi de Indulgentijs plenarijs, quia si plenariæ forent, frustra numerasset illas, quæ obtinétur per totos illos nonaginta quatuor nominatos dies, cum facilius esset dicere: omnibus anni diebus Indulgentiam abtineri plenariam.

Ad obtinendas igitur has stationum Romæ Indulgẽtias, quinque Ecclesiæ, aut Altaria quinque visitanda sunt. Quôd si nec tot Ecclesiæ, nec tot Altaria in loco fuerint, vna Ecclesia, vel Altare vnum, quinquies visitetur, ibique oratio fiat, & pro victoria de infidelibus reportanda, & pro vnione inter Christianos Principes stabilienda. Vnde resoluitur.

I. Quôd quamuis sint quinque Ecclesiæ in vno loco, sufficit quinque Altaria visitare, quia vnum ex duobus disiunctiué iniungitur. *Mend. d.* 20. *n.* 22.

II. Quôd si sint quinque Altaria, non sufficit visitare vnũ quinquies, quia hoc non permittitur, nisi quãdo non sunt quinque, vt habetur in Bulla. *Idem n.* 39.

III. Quod si non sint quinque Altaria, sed duo, aut tria, debeantur omnia ista Altaria visitari repetẽdo visitationes in illis, quousque ad quinarũ numerum perueniatur: Quamuis Diana & Quintanadueñas doceãt probabiliter, quôd quando Altaria ad quinariũ numerum non perueniunt, sufficiat, vnum quinquies visitari. *Idem num* 39.

IV. Quod quinque Altaria possint visitari in diuersis Ecclesijs quia Bulla non coarctat, quod in vna debeant visitari. *Idem num.* 35.

V. Quôd si in vna Ecclesia loci sunt quinque Altaria, & in alia Ecclesia non sunt plura quam duo, aut vnum, non sit necessariũ visitare primam Ecclesiam, quæ habet quinque, sed sufficere visitare quinquies vnum, aut duo Altaria, quæ sunt in secũda. *Idem. num.* 41.

41. cum Nuño, & alij commun.

VI. Nomine Ecclesiarum, quæ visitari possunt, intelligi hic Ædiculas, Oratoria priuata, Hospitalia, templa regularium, & sacella; Quia in fauorabilibus omnia loca ista, nomine Ecclesiarũ comprehenduntur, vt docent Doctores agentes de immunitate Ecclesiastica. Et Tuscus, & Alexander extendũt doctrinam istam, quãuis sacella, & Ædiculæ sint in fundis, campis, hortis, aut carceribus, &c. *Mend. n. 32. ex Suar.*

VII. Quôd ad obtinendas indulgentias istas, sufficiat visitare Ecclesiam fundatã cum auctoritate Episcopi, quamuis non sit benedicta, quia, hæc absolutê est Ecclesiæ, & priuilegijs gaudet Ecclesiæ. Item sufficiat visitare Ecclesiam interdictam violatam, aut pollutam; quia impedimenta hæc non prohibent, quôd in illa fiat oratio.

VIII. Quôd Altaria, quæ visitari debent ad obtinendas istas Indulgentias, debeant esse approbata ab aliquo Prælato ad id iurisdictionem habente, vt in illis, Missæ celebrari possint; Quia his propriè conuenit nomen, & essentia Altarium.

IX. Quôd quamuis in Altaribus non fuerit celebrata Missa, sufficiat ad celebrationem esse destinata, quia conuenit illis ratio Altarium. Et addunt Trullenc, & Henriquez, quod etiam si non habeant actualiter aram, vt contingit sæpius in Altaribus pagorum, aut locorũ desertorum, quin per absentiam aræ dubitetur, quod sufficiat ista Altaria visitare, nec examinetur an habeãt aram, necne.

X. Quod si alicubi remansit Altare, in quo quondam Missam celebrare licuit, sed iam non licet, non sufficiat visitare Altare hoc ad obtinendas Indulgentias. *Mend num. 37.*

XI. Diem stationum computari à media in mediã noctem, & in quacumque diei hora visitentur Altaria,

posſint Indulgentiæ cōceſſæ pro illo die obtineri. *Idem num. 43. cum Villalob. Rodr. Quintanad. &c.*

XII. Quòd qui viſitat vnum Altere quinquies, non egeat diſtinguere viſitationes ſurgendo, vel genuflectendo, aut inclinādo caput, aut alio motu quouis corporis, ſed ſufficere intentionē orandi quinquies; Quod idem ſentio de viſitante quinque Altaria ex loco vno, in quo ſe habēdo poteſt moraliter ad eſſe cunctis; quia in Bulla nō requiretur talis diuerſa mutatio, & ſine illa intelligitur ſufficienter viſitatio Altarium, directa tātum intentionaliter oratione ad illa. Aliqui ſentiunt cōtrariū: & quamuis eorum opinio ſit minus probabilis, eſt magis ſecura. *Idem num. 47. cum pluribus & eſt comm. ſententia.*

XIII. Poſſe viſitari Eccleſiam, aut Altaria, adhuc cum ſit viſitans extra Eccleſiam, modò quis moraliter Altaribus adſit; quia ſi hæc præſentia ſufficit ad audiēdam Miſſam, quare non ſufficiet ad Altaria viſitanda. *Idem num. 51.*

XIV. Non eſſe neceſſarium continuare viſitationes quinque Eccleſiarum, aut Altarium, ſed poſſe interrumpi, viſitando alia vna hora, & alia altera: Quia in Bulla non petitur talis continuatio; ſed nequeunt viſitari, hodie Altaria vna, & cras alia, vt vult Quintanadueñas quia Indulgentiæ aſsignatur pro diebus proprijs, & Indulgentia, quæ hodie obtinetur, non obtinebitur craſtina die, ſed alia diſtincta. Qui ergo diuideret inter hodiernum, & craſtinum diem, viſitationem Altarium, neque hodiernam, neque craſtinam obtineret Indulgentiam, quia in nullo iſtorum dierum adhibet requiſita ad Indulgentiam obtinendā, nempè viſitare quinque Altaria.

XV. Orationem in quocumque Altari habitā, poſſe eſſe mentalem, aut vocalem. Si vocalis fuerit, Trullenc docet ſufficere ſemel Pater noſter, & ſemel Aue

Ma-

Maria. Mendo suadet, bis ad minus easdem orationes dicendas. Consuetudo quinquies repetēdi easdem, est laudabilis. Si oratio sit mentalis, sufficit durare idem tempus, quod vocalis. Vel vna ergo, vel alia sit, debet haberi deuotè, sufficietque deuotio illa, quæ necessaria est ad satisfaciendum præcepto audiēdæ Missæ, vel Horis Canonicis recitandis iuxta opiniones varias.

ARTICVLVS VI.

An Indulgētiam, quā obtinet visitans quinque Ecclesias, aut Altaria, possit applicari defunctis?

CErtū est: Quôd diebus ijsdē, quibus Romæ statio pro eruendis è Purgatorio animabus habetur, etiā eadē statio, & animarū liberatio à purgatorij pœnis habeatur apud nos visitādo quinq; Ecclesias, aut Altaria modo dicto, quinā dies sint isti? sufficiēter patet ommibus tâm per Bullam, quâm per tabellas, quæ pro Ecclesiæ foribus appensæ, de tali Indulgentia admonent.

Vltra, Certum est: Quoties potest obtineri Indulgentia visitando quinque Altaria, posse etiam hanc Indulgentiam applicari defunctis per modum suffragij. Quia quamuis in Bulla scripta lingua vulgari, hoc nō exprimatur, exprimitur tamen in Latina Bulla. Vnde resoluitur.

I. Diebus illis in quibus anima è purgatorio eruītur, vna & eadem Altarium visitatione obtinere quēquam, duas Plenarias Indulgentias, aliā pro anima, & aliam pro seipso.

II. Quod reliquis diebus, non potest quis vna, & eadem Altarium visitatione obtinere Indulgentiā pro

anima Purgatorij,& pro seipso simul, sed disiunctiuè, vel pro se, vel pro anima.

III. Quòd ad obtinendas Indulgentias istas, vel pro se, vel pro animabus, non debeat orare, neque pro se, neque pro animabus, sed pro victoria contra infideles, & pro vnione inter Christianos Principes; quia hæc est conditio in Bulla apposita.

IV. Quòd cùm hæc Indulgentia possit obtineri toties quoties Altaria in die visitantur, in diebus illis, qui eruendis é Purgatorio animabus non assignatur, possit quis visitare Altaria pluries, & applicare Indulgentiam vnam sibi, alteram animæ, &c. *Mend. d. 20 numer. 9.*

V. In diebus, quibus anima eruitur, eadem vna Altarium visitatione posse quemlibet duas animas é Purgatorio eruere, si Indulgétiam, quam sibi obtinere poterat applicet animæ.

Quæritur primò: An quãdo quis, alio indulto potest eximere animã è Purgatorio, vel sibi Indulgentiã obtinere, isti talis visitans altaria, possit vna, & eadẽ visitatione duas animas è Purgatorio eripere, aut duas Indulgẽtias obtinere, aliã per Bullam, aliam per indultum? Et Generaliter quæritur: An vno, & eodẽ opere possint obtineri plures Indulgentiæ concessæ per diuersa Indulta?

Respondetur: Probabilem esse affirmatiuam sententiam, quemadmodum vno, & eodem opere potest duplici obligationi fieri satis, præcipuè si opus non esset iterabile eodem die, vt ieiunium, & communicatio. Itaque expedit habere intentionem obtinendi omnes, & quascumque Indulgentias possit quis opere quolibet

bet obtinere *Cord. de Indulg quæst. 25. Faustos de iubil. lib 2. quæst. 39. Host. Grat. Sanctar. Henriq. Sà, Leander de Sacramentis, Lugo, & alij.*

Quæritur secundò: An ad obtinendas Indulgentias sit necessarium esse in gratia?

Respondetur primô: Quod quando quis sibi ipsi lucraturus est Indulgentias, requiritur quod sit in gratia; quando verô animabus Purgatorij applicat Indulgentias, non requiratur.

Probatur prima pars. Per Indulgentiam remittitur pœna pro culpis debita; quæ quidem pœna ita cum peccatis connectitur, vt si culpæ, & peccata non dimittantur; neque etiam debita pro ilis remittatur pœna. Iacēti ergo in læthali culpa, non potest pœna remitti debita; nec similiter iste poterit Indulgentiam obtinere, qua pœna iila debita remittitur.

Secunda pars probatur. Quia status gratiæ, solũm requiritur in obtenturo Indulgentiam, ad tollendum obicem, requiritur itaque gratia, vt dispositio in illo; sine qua non potest relaxari pœna, dum peccatum per gratiam non deletur; qui applicaturus est Indulgẽtiam pro defuncto, nõ accepturus est in se ipso effectum Indulgentiæ, sed in defuncto, qui non habet obicem (cum animæ cunctæ quæ in Purgatorio patiuntur sint in gratia) ergo non requiritur gratiæ status ad obtinendam Indulgentiam in eo, qui obtentam applicat animabus in Purgatorio existentibus. *Mend. d. 36. cum pluribus.*

DVBIVM XI.

Quænam priuilegia obtineantur per Bullam, tempore interdicti?

Respondetur: Quõd vel interdictum sit Apostolicũ vel

vel Ordinariū, conceditur tempore illius habentibus Bullā, primô quod possint audire Missam in Ecclesijs, aut Monasterijs, aut in Oratorio priuato, assignato, & approbato ab Ordinario. Conceditur etiam, quo possint celebrare Missam, & alia diuina officia, vel per se si Præsbiteri fuerint, vel alios curare, vt celebrent coram se, & in præsentia suorum familiarium, & consanguineorum. Secundô: Quod possint accipere Sacramentum Eucharistiæ, & reliqua Sacramenta, excepto die Paschatis, modô ipsi non dederint causam interdicto, nec per ipsos steterit, quod non fuerit sublatū, & quotiescumque dicto Oratorio pro obtinēda Indulgentia vsi fuerint orationem, provt Deus deuotionē dederit pro victoria, & vnione repetita faciant. Tertiô quôd dicto tēpore interdicti possint defuncti sepeliri in loco sacro, moderata funeris pompa.

Hic aduertendum est: Quôd in Bulla scripta lingua vulgari non fit mentio alterius priuilegij, quod inter alia refert Bulla Latina, nempè quod possint, & celebrare Missam, & audire vna hora ante Solis ortum, & alia hora post meridiem; quia hoc priuilegium nō cōcedit ipsa Bulla, nisi habenti licentiam â Commissario Generali, vt in Latina Bulla legitur.

ARTICVLVS I.

Resolutiones circa celebrandam Missam, & audiendam, & circa officia diuina.

RESPOND. I. Sufficere familiæ Dominum habere Bullam, vt tempore interdicti possint coram eo, & tota familia, & consanguineis celebrari & audiri Missæ & diuina officia; & hoc, in Ecclesijs, Oratorijs, & in quolibet alio loco, qui nomine Ecclesiæ intelligatur, vt explicatū est resolutione sexta articuli quinti.

II. Quôd

II. Quôd hoc nomine *Familiares*, intelliguntur Commésales serui, & qui regulariter comitantur Dominum familiæ, & qui viuunt expensis eius, tam habitãtes domum propriã Domini, quàm extra. Administratores statum Procerum, Guuernatores, & Iudices ab eis præfecti; sed non intelliguntur hi, qui simulãt se esse Domini seruos, solùm, & cum fraude ad gaudendũ priuilegio isto, quia isti non sunt vere serui, sed fingũt se seruos ad effectum istum. *Mend. disp.* 25. *num.* 10.

III. Per hoc nomen *Parientes*, intelligi tantùm consanguineos; quia in Bulla Latina legitur hoc verbũ, & in lingua vulgari nõ est verbum aliud proprius quã *Parientes*, vt construatur, & communi plausu hoc verbum *Parientes* sine additamento aliquo, significat consanguineos, quia quando volumus significare affines dicimus: *Parientes por afinidad. Idem, num.* 11.

IV. Per consanguineos intelligi vsque ad quartum gradum, & non vltra; quia iam in iure, & rescriptis non extenditur vltra consanguinitas. *Idem num.* 12. *cum alijs.*

V. Per nomen cõsanguineorum intelligi virum, & vxorem eius, quia sunt duo in carne vna, itaque si illorum quilibet habeat Bullã, alter etiam isto gaudet priuilegio, *Idem num.* 11.

VI. Contra Trullenc: Quôd in Ecclesia specialiter interdicta possunt habentes Bullam audire Missam quando in illa celebratur ad renouandam Eucharistiã. Quia quando Bulla cõcedit priuilegium istud, non distinguit inter interdictum generale, & locale speciale.

VII. Quõd Præsbytero non concedatur per Bullam priuilegium, vt tempore isto celebret Missam, & officia diuina, quia id iam habet â iure; sed concedatur illi, vt possit celebrare, & celebrari facere coram suis familiaribus, & consanguineis.

VIII.

VIII. Illi, qui dedit causam interdicto, vel per quem stat, vt non tollatur, non concedi priuilegia ista.

IX. Quòd qui vtitur Oratorio ad dictos effectus, debet orare mentaliter, aut vocaliter ad arbitrium suum pro victoria, & vnione repetitis; sed si non orauerit, non ideo audiendæ Missæ præcepto non satisfaciet, neque peccabit vltra veniale; quia est præceptum Pontificis in materia leui. *Henriq. Auila. Trull. Dian. Iurista, & Thus. Salmant. & quidem com. Cruciata allegation a Mendo, num.* 17.

Quæritur an habens Bullam tenatur audire Missam diebus festis tempore interdicti?

Respondetur: Probabile esse, atque securum in praxi, non teneri. Ratio, quia nemo tenetur vti priuilegio concesso, quia iam non esset priuilegium, & honor, sed onus. Sed probabilior, & securior est opinio affirmatiua. Ratio quando præceptum instat, & quis potest adimplere, tenetur ad impletionem, sed in die festiuo instat præceptum audiendi Missam, & qui habet Bullam potest adimplere, ergo tenetur audire. Rationi opinionis contrariæ respondetur: priuilegium non obligare ad vsum eius, sed concessum iam, & acceptatum, si remouet impedimentum aliquod, vt præceptū possit obseruari, obligare tunc obseruantiam præcepti, quia nihil est, quod impediat illam. *Mend. num.* 19 *& alij.*. Hinc resoluitur.

I. Quòd in hac secunda opinione, consequenter debeat asseri: Familiares, & consanguineos habentis Bullam teneri, quamuis isti non habeant illam audire Missam diebus festiuis, tempore interdicti; Quia æqualiter

liter remotum habent impedimẽtum ac ille, qui Bullã habet; ſed ſi non poſſunt iſti audire Miſſam, quam ille audit ſimul cum illo, non tenebitur ille audire ſecũdã, aut tertiam Miſſam, vt illi audiant; ſed tenebitur non impedire illos ſine iuſta cauſa ne audiant eam Miſſam, quam ipſe audit. Et peccabit grauiter ſi impedierit, vt peccaret in tempore, quo non foret interdictum impediẽdo ſine cauſa iuſta ne obligatus die feſtiuo, potens, & volens audiret Miſſam.

II. Tempore ceſſationis à diuinis, non teneri habentem Bullam audire Miſſam, quamuis in aliqua Eccleſia celebretur; quia priuilegium, dumtaxat conceſſum eſt ad tempus interdicti; quia quamuis liceant aliqua in tempore ceſſationis à diuinis, quæ etiam liceant tempore interdicti, ſed non ea, quæ dependent à priuilegio. *Couar. Nauar. Medin. Lop. Henriq. Trull. Rodr. & alij citati à Mend. num. 25.*

III. Habentes aliud quâm Bullæ priuilegium ad audiendam Miſſam tempore interdicti, non teneri audire Miſſam die feſtiuo, neque adhuc poſſe audire illã die aliquo durante interdicto, ſi non habent Bullam; quia quodlibet priuilegiũ ſuſpendit Commiſſarius, & reualidat poſtea qui accipit Bullam: excipiũtur priuilegia onoroſa, & lucratiua, & priuilegia Religionum, de quibus poſtea agemus.

ARTICVLVS II.

De priuilegio accipiendi Sacramẽta, & poſſe ſepeliri in loco ſacro cùm moderata funeris pompa tempore interdicti.

SAcramenta, quæ tempore interdicti accipi non poſſunt ſunt; Euchariſtia, Ordo, Extrema vnctio, & Pe-

nedi-

nedictiones nuptiales Matrimonij, & vt ista possint accipi, concedit Bulla priuilegium, modô accepturus illa, nec dederit causam interdicto, nec per ipsum stet, quôd nô tollatur. Circa quod resoluitur. *Ludou. à Cruc. Trull Suar. Villalob. Henr. cum alijs, quos citat Mend. d. 15, num. 36.*

I. Priuilegium accipiendi Sacramenta, non solùm concedi ad eorum acceptionem in Oratorio, quamuis ponatur post priuilegium audiendi Missam in eodem, sed etiam accipiendi Sacramenta in Ecclesia qualibet; quia concesso eo, quod maius est, conceditur id, quod minus, & minus priuilegiũ est, quod accipiãtur in Ecclesia, quàm in Oratorio.

II. Has facultates, quæ conceduntur tempore interdicti, non concedi, nisi eo modo, quo sunt licitæ in ipso interdicti tempore; itaque Benedictiones nuptiales nô possunt accipi virtute priuilegij in têpore Aduentus, & Quadragesimæ, sed in tempore, quo forent licitæ si interdictum non obstaret. Nec Ordines possunt accipi, nisi à proprio Episcopo, nec Extremavnctio, & Benedictiones nuptiales, nisi à proprio Parocho.

III. Sacramentum Eucharistiæ, virtute huius priuilegij non posse accipi, nisi à cuius manibus liceat accipi extra tempus interdicti. In Hispania cuncti Sacerdotes approbati sunt ad huius Sacramenti administrationem, vel consuetudine, vel facultate à Prælatis videntibus, & consentientibus accepta quando non ministratur pro Viatico; sed si in aliqua Prouincia, aut loco nô esset ista generalis Sacerdotum approbatio, nequiret Eucharistia, nisi è Sacerdotis approbati manibus accipi.

IV. Coarctationem, non accipiendi Eucharistiam in Oratorio in die Paschatis, non cadere supra interdictum, quia quamuis non sit interdictum non potest

acci-

accipi Euchariſtia in Oratorio ad ſatisfaciendum præcepto annuæ communionis in Paſchate; itaque abſolute excipitur dies iſte, & potiori iure tempore interdicti. Dubio ſequenti videbimus an tempore Paſchatis poſsit pro deuotione in Oratorio communicari, ſatisfaciendo aliàs præcepto, communicando in Parochia.

Vltra quæ, conceditur in Bulla: habentem illum, ſi moriatur tempore interdicti, ſepeliri poſſe cũ moderata pompa funerali. Circa quod reſoluitur.

I. Ad gaudendum hoc priuilegio, opus eſſe quod defunctus accepiſſet defunctorum Bullam, niſi fortè poſt mortem commendaſſet ſibi ab aliquo accipiendã ad hunc effectum, vt dictum eſt *art.* 4. *dub.* 4.

II. Morientem excommunicatum, nõ poſſe gaudere hoc priuilegio quin poſt mortẽ ab excommunicatione abſoluatur.

III. Moderatam pompam funeralem, eſſe dimidium eius pompæ, quæ habetur de more quãdo nõ eſt interdictum. Ita Corduba. Sed Rodriguez, Villalobos, & Trullenc citati â Mendo *num.* 47. aiunt deberi taxari ab Epiſcopo, vel eius Vicario, vel â Parocho in abſentia eorum.

IV. Clericos, qui de iure communi poſſunt ſepeliri clauſis foribus, & cũ officio diuino in Eccleſijs, quæ non ſunt interdictæ, & in his, quæ interdictæ ſpecialiter ſunt, ſine diuino officio, egere Bulla, vt ſepeliãtur pompa funebri moderata.

V. Etiam pueros, & amentes egere Bulla, vt gaudeãt ſepultura Eccleſiaſtica tempore interdicti; & habentes poſſe ſepeliri dicta mediocri pompa.

VI. Laicos habentes Bullam, poſſe ſepeliri dicta pompa adhuc in Eccleſia interdicta; quia non excipit eam priuilegium.

DV.

DVBIVM XII.

De priuilegijs Oratorium.

NOn fit mentio Oratoriũ in Bulla præter eã, quæ fit in priuilegio antecedente, quôd posſit tẽpore interdicti audiri, & celebrari Miſſa in ijs ſi approbata ſint, & viſitata ab Ordinario occaſione huius priuilegij, varie opinantur auctores. Dicemus id, quod probabilius videbitur.

Quaeritur primo: An virtute Bullæ poſsit quis erigere domi ſuæ Oratorium, in quo poſt approbationem Ordinarij, poſsit celebrari Miſſa?

Trullenc ſuppreſſo nomine refert aliquos, qui affirmatiuê reſpondent, & addit Rodriguez id inſinuaſſe, ſed falsô. Ludouicus de la Cruz affirmatiuã tenet ſententiam; & quôd poſsit habens Bullam compellere Ordinarium, vt approbet Oratorium. *in Bull. d.1. cap.5. dub.1.*

Reſpondetur: Hanc opinionem, parum habere probabilitatis: Primô quia non habet in Bulla fundamentum; quia concedere, quôd tempore interdicti poſsit audiri Miſſa in Oratorio, eſt ſupponere Oratorium erectum iam per priuilegium aliud, non vero concedere, vt denuô erigatur, ſicuti concedere, vt audiatur Miſſa in Eccleſia tempore interdicti, ſupponit iam Eccleſiam, non verô concedit, vt denuô fiat. Qua propter incredibile eſt: Hoc priuilegium tâm indiſcrete concedi omnibus accipientibus Bullam, cûm pene nullus inueniatur infimæ plebis homicidio, qui non accipiat; quan-

quando Pontifices, vt concedant Oratorium, tantas nobilitatis, & necessitatis requirant circunstantias.

Quaeritur secundo: Quid liceat in vsu Oratorium priuatorum virtute Bullae?

Resp. I. Omnia, quae diximus dubio antecedente circa audiendam, & celebrandam Missam, & accipienda Sacramanta, licere in Oratorijs, tempore interdicti, licita esse etiam quocumque alio tempore; excepto die Paschatis; quia illa clausula: *Aun en tiempo de entredicho*, habet vim in omnia tempore, quamuis sit tempus interdicti.

Resp. II. Si priuilegium est coarctatum, ne vltra vnam Missam in Oratorio celebretur. Possunt virtute Bullae celebrari, quot voluerit Oratorij Dominus

III. Si priuilegium coarctatum est, vt nullus satisfaciat praecepto audiendi Missam, per illam auditam in Oratorio, nisi Dominus ipsius Oratorij. Quicumque habuerint Bullam possunt per illam Missam satisfacere praecepto; & etiam non habentes, si familiares, aut consanguinei sint habentis Bullam, & audiant Missam vna cum illo.

IV. Si priuilegium coarctatur ne quibusdam diebus festis celebretur Missa, nec accipiantur Sacramenta in Oratio, possunt celebrari Missae, & Sacramenta accipi virtute Bullae in ipsis diebus festis, excepto die Paschatis, de quo postea. Ratio; quia haec omnia, quae dicimus, colliguntur ex ipsis Bullae verbis, in quibus nulla coarctatio praefigitur, itaque quamuis inferiores Praelati, coarctauerint priuilegia Oratorium, has coarctationes infingit cōcessio Bullae, vtpote à Pontifice; & quamuis ipse Pontifex coarctasset, per concessionem annuam Bullae, coarctationes reuocat: & quamuis post acceptam Bullam, daret cum limitationibus his priui-

legium

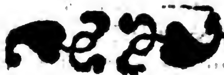
legium Oratorij, debet intelligi coarctatio pro non habentibus Bullam.

Addo: Quòd quamuis fieret in limitationibus expressa Bullæ mentio, non potest Pontifex reuocare priuilegia Bullæ quin satisfaciat quantum potuerit, quia sunt priuilegia onerosa, vt diximus in dubio tertio. Sed attendendum est, vt horum priuilegiorum modestus sit vsus ad vitanda in conuenientia, & præcipuè in festis potissimum, in quibus consentaneum est, vt cuncti Ecclesias frequentent.

Quæritur tertiò: An die Paschatis possit audiri Missa, & accipi Eucharistia in Oratorio, virtute Bullæ?

Resp. I. Posse audiri Missam, quia in Bulla tantùm excipitur Eucharistiæ acceptio.

Resp. II. Etiam pro deuotione posse Eucharistiam accipi, modò alio die ex assignatis ad implendum annuæ communionis præceptum, in propria Parochia accipiatur. Ratio; quia die Paschatis licet, vt in consuetudine apparet fidelium accipere Eucharistiam pro deuotione in Ecclesia qualibet, ergo etiam in Oratorio priuato; neque Bulla per exceptionem intendit aliud, nisi quòd communio annua ex præcepto, in propria Parochia fiat, vt Pastor ouium suarum agnoscat faciem.

DI

DVBIVM XIII.

De priuilegio vescendi carnibus ex consilio vtriusque Medici, & ouis, & lacticinijs in diebus, quibus prohibentur.

CAPVT I.

De priuilegio vescendi carnibus.

VErba Bullæ sunt hæc: *Que cócede à todas las personas que la tomaren. Que puedan durante el dicho año, de consejo de ambos Medicos espiritual, y corporal, comer carne en Quaresma, y otros tiempos de ayuno, y dias prohibidos de comer carne por todo el año.*

Is, cuius necessitas est euidens, nō indiget priuilegio, vt vescatur carnibus, in diebus, quibus prohibentur; & cùm priuilegium hoc in opinione cōmuni omnium supponat necessitatem, quia aliâs frustra foret consiliū vtriusque Medici, quod requiritur: ideó quæritur: in quo nam casu, priuilegium istud, locum habeat?

Respondetur: Quòd in casu dubio quando quis dubitat an indigeat esu carnium, necne? Et Medicus etiā dubitat an causa ad esum carniū sit sufficiens? Potest Episcopus, aut in eius absentia Vicarius, aut Parochus, absente vtroque licentiam præbere ad esum carnium. Igitur vt tunc potest quis dispensatione Prælati, carnibus vesci, ita etiam sine tali dispensatione, virtute Bullæ, de vtriusque Medici consilio, *Enriq. Rodr. Villalob. Art. Gom. Lopez, Sanch. Trull. & alij, quos citat & sequ. Mend. disp. 17. num. 6.*

Putabit aliquis: Hoc iam non esse priuilegium, cū

e ad

ad eius vsum requiratur consilium Medici spiritualis, qui est Parochus, & hic etiam cum non habente Bullam possit in casu dubio pro carnium esu dispẽsare, nõ tantùm in absentia Episcopi, & Vicarij, vt suprà diximus, sed adhuc illis praesentibus, vel per tacitam Episcoporum concessionem, vel per cõsuetudinem legitimè iam praescriptam; ergo ad esum carnium non opus est priuilegio Bullae itaque erit inutile.

Respondetur: Quòd ad minus, vbi non est introducta cõsuetudo, vt dispenset Parochus, priuilegium habebit locum. Vltra haec in dispensationibus, & causa dispensationis adaequetur rei dispẽsatae, imponitur aliquod grauamen, quod virtute huius priuilegii excusatur, quia iam hic non datur dispensatio à Parocho, sed tantùm cõsilium. Vltimò: Nomine Medici spiritualis non intelligitur dumtaxat Parochus, sed etiam Cõfessarius quilibet, Neque consilium, est dandum in cõfessione, sed extra illam; vnde iam priuilegium hoc non habebitur inutile. Circa quod resoluitur.

I. Quòd à quolibet Confessario quamuis non proprio possit accipi cõsilium; quia non requiritur in Cõfessario, nisi scientia, & prudentia, vt agnoscat an verè sit dubia causa, quae sibi proponitur, & non apparens, ne contemnatur facilè Ecclesiasticum praeceptum, & carnes, absque necessitate comedantur: Quae scientia supponitur in Confessario quolibed, quia putatur Cõfessarius omnibus numeris obsolutus; & cõsilium eius non requiritur, vt iurisdictionis actus, sed vt hominis timorati & docti, causam discernere valentis.

II. Quòd Medicus corporalis, cuius consilium exquiritur, proponere debeat sincerè dubium prout ille intelligit, quin exageret causam, vt petenti licentiam morem gerat.

III. Quòd vbi non est Medicus, nec ad illum est facilis reuersus, vt accidit in locis paruis, possit acci-

pi-

pi consiliũ ab aliquo homine experto; vel ab ipso Confessario si intelligit quidquam de infirmitatibus, aut languoribus, & fere nullibi est, qui aliquid non intelligat. Addo: Hominem timoratæ conscientæ, prudentem, & expertum ita, vt posit circa necessitatem eius carnium arbitrari, posse ijs vesci absque alicuius medici consilio. Ratio, quia nullus ex dictis Medicis in hoc casu dispensat, sed declarat secundum scientiam, & conscientiã, inueniri verum dubium; ergo, qui pollet scientia, & conscientiã ad noscendum dubium; potest carnibus vesci absque alicuius Medici declaratione; sed quia quis in propria causa nõ ita integer iudex esse solet, ideo vtriusque Medici cõsilio standum est cùm haberi potest. *Mend. num. 9.*

IV. Quòd ille, qui carnibus vescitur, huius priuilegij virtute, quamuis in reliquis formam ieiunij obseruet, non ieiunat, quia deest ieiunio vna pars essentialis, quæ est abstinentia a carnibus.

ARTICVLVS II.

De priuilegio vescendi ouis, & lacticinijs in Quadragesima.

ECce Bullæ verba: *Y que asimismo puedan libremente à su aluedrio comer huevos, y cosas de leche; de manera, que los q̃ no comieren carne, guardãdo en lo demàs la forma del ayuno Eclesiastico, ayan cumplido y satisfecho al dicho ayuno.*

Indultum hoc non conceditur per Bullam istam: *A los Patriarcas, Primados, Arçobispos, Obispos, ni otros Prelados inferiores, ni a qualesquiera personas Regulares, ni à los Clerigos seglares Presbiteros en dias de Quaresma.* Quinam istorum indulto isto per aliam Bullã gaude-

re possint? dicetur postea.

Sed si omnes isti fuerint sexagenarij, per hanc Bullam conceditur illis hoc priuilegium, quemadmodũ etiam cunctis Militarum Ordinum equitibus. Vnde resoluitur.

I. Eum, qui habet speciale priuilegium ad vescẽdum ouis, & lacticinijs tempore Quadragesimæ, quãuis sit Regularis, aut Presbyter, posse vesci ouis etiam accepta Bulla, quia non vescitur ouis virtute acceptæ Bullæ, sed virtute alterius specialis priuilegij, cuius vsus liber illi per Bullam remanet, quæ derogat priuilegia cuncta, & reualidat accipienti. *Ludouic a Cruc. d. 1. cap. 5. dub. 18. n. 10.*

II. Quôd si priuilegium concedit, quôd omnes, qui discumbunt ad mensam, vel ad expensas habentis priuilegium aluntur, possint comedere oua, & lacticinia in Quadragesima, licet comedere ista etiam Sacerdotibus, & Regularibus ad eius mensam, vel ad eius expensas comedentibus, etiamsi Bullam non habeãt; quia supponimus in priuilegio, nullam personã excipi, & aliunde, vt priuilegium valeat, & ista liceãt, sufficit illum, cui priuilegium conceditur, habere Bullã. Et vt notat Trullenc, & habetur in re, aliquæ familiæ nobiles gaudent hoc priuilegio in Aragonia.

III. Locis illis vbi cõsuetudo iam introducta est, quôd ob defectum olei, oua lardo, aut pinguedine cõdiãtur, nõ opus esse alio priuilegio præter istud Bullæ, vt hoc condimento parata comedi possint, v. g. in Sicilia, Gallecia & Peruano Regno. Et quoad vsum pinguedinis, aut lardi, attendi debet loci consuetudo.

IV. Nomine Prælatorum inferiorum, qui in hoc priuilegio excipiuntur, eos intelligi, qui habent Ecclesiasticam iurisdictionem.

V. Clericos sæculares non Presbyteros, gaudere hoc priuilegio in virtute Bullæ, quamuis sint Diaconi.

VI. Car-

VI. Cardinales non Presbiteros, aut Regulares gaudere etiam hoc priuilegio; quia in odiosis, nomine Prælatorum non comprehenduntur.

VII. Nouitios cuiuscumque Religionis sint non comprehendi nomine Regulariũ in exceptione, vnde etiam gaudent hoc priuilegio.

VIII. Episcopum electum, qui non est Presbiter, aut Regularis, posse etiam hoc priuilegio gaudere; sed non ita post cõfirmationem â Papa; Ratio quia in primo casu non est Prælatus, post confirmationem verò iam est Prælatus.

IX. Episcopum consecratum non Præsbiterum, etiamsi renuntiet Episcopatui, non posse gaudere hoc priuilegio, quia remanet adhuc verè Episcopus quamuis iurisdictione careat; sed si electus, & confirmatus â Papa renũtiaret Episcopatui antequam consecraretur, posset tunc priuilegio gaudere, quia túnc nõ remaneret Episcopus, neque cum iurisdictione, quæ semel obtenta, potest cessare, quamuis Episcopalis dignitas per consecrationem obtenta, nequeat amitti.

X. Quòd vt hoc priuilegio gaudeant hi, qui ob sexagesimum ætatis annum excipiũtur, non est opus, vt sexagesimum cõpleuerint; sufficit attigisse, quia fauores sunt ampliandi.

XI. Quòd extra Quadragesimam, in quibuscumque diebus ieiunij liceat ouorum, & lacticiniorum esus sine Bulla, vbi in contrarium consuetudo non extat.

XII. Quòd quamuis Thomas Sanchez probabile putet; illum, qui ex voto, aut ex pœnitentia imposita teneretur ieiunare in Quadragesima, satisfacturum ieiunio comedendo oua, & lacticinia sine Bulla, aut sine necessitate: probabilius tamen esse contrarium: itaque non peccabit solùm contra præceptum Ecclesiasticum abstinendi ab ouis, & lacticinijs, sed contra votum, & contra præceptum Confessarij; quia votum aut præceptum

tum confessarij de ieiunio, non est de ieiunio quomodolibet, sed de ieiunio Quadragesimali. *In sum. lib. 4. cap. 11.*

XIII. Probabilius esse, non esse dies Quadragesimales Dominicas Quadragesimæ, & ita in illis cunctos posse ouis vesci, & lacticinijs. Aduertit Mendo: se audiuisse à viro docto, & graui: Quod declarauisset Pontifex in Bulla speciali, suam mentem esse comprehendere etiam Dominicas Quadragesimæ, nomine dierũ Quadragesimaliũ, sed ipse Mendo respõdet bene. De tali declaratione, autenticè non constare, ac per consequens nõ obligare; Quòd si aliquando constaret, illi standum esset. Nec obstat quòd Commissarius Bullæ; pro iejunijs in Bulla Castellana, scripserit dies Quadragesimales, vt etiam Dominicæ comprehensæ dicantur; Quia Commissarius nõ potest mutare substantiã Bullæ Latinæ, sed tantùm explicare dubia, si fortè sint, & in hoc puncto non est dubium in Bulla Latina, vt cõstat ex verbis: Attamen contraria sententia prohibens oua, & lacticinia in Dominicis Quadragesimæ est tuta magis; *Disp. 18. num. 30. & 31.*

XIV. Quòd quando Bulla concedit hoc priuilegium Religionis Ordinum Militantium, intelligatur concedere, non solùm æquitibus, sed etiam Regularibus earundem Religionũ vtriusque sexus; quia neminem excipit Bulla Latina, præter Presbyteros, aut Prælatos. *Mend. d. 18. num. 16. & 17. Affert Bas. Leg. & alios D.D. Salmant.*

ARTICVLVS III.

De priuilegio, quod Ecclesiasticis datur per aliam Bullam, vt ouis, & lacticinijs vescantur.

IN hac Bulla cōceditur Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, Prælatis, Clericis, Presbyteris sæcularibus, quôd excepta hebdomada sancta, possint vesci in Quadragesima ouis & lacticinijs, data eleemosyna à Cōmissario taxata. Circa quo resoluitur.

I. Quôd quamuis hæc Bulla non concedatur, nisi ad tempus Quadragesimæ, durat tamen vnum annum, aut naturalem, aut Ecclesiasticum, prout diximus de Bulla viuorum dubio tertio. Itaque si promulgaretur hæc Bulla, media Quadragesima, licebit vsus Bullæ nō solûm pro dimidio illo anno, sed pro prima etiam medietate anni sequentis.

II. Quôd in hebdomada sancta, ad quam a priuilegium non extenditur, Dominica etiam Palmarum comprehendatur, vnde qui nō sequeritur opinionem asserentem, quôd oua, & lacticinia non licent Dominicis Quadragesimæ, non posset per hanc Bullam comedere ea in Dominica Palmarum.

III. Quôd nomine Prælatorum non intelligendi sint Abbates, aut Priores Monachales, quamuis per accidens habeant in aliquo loco iurisdictionem sæcularem; intelliguntur tamen Abbates benedicti, qui hābēt Ecclesiasticam iurisdictionem. *Mend. d.* 31. *n.* 11.

IV. Quôd neque etiam gaudent hoc priuilegio Canonici Regulares, quia sunt verè Religiosi & viuunt in Religione approbata, & hæc Bulla non conceditur Religiosis. *Idem, num.* 10.

Quæritur: Quonam prætio Commissarius Bullam taxauerit?

Respondetur primô: Quôd à Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & Abbatibus Benedictis, viginti quatuor exerit argenteos. Et si in aliqua Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata foret Abbas, sed sine ampliori iurisdictione, quâm habent Decani, aut Priores in alijs Ecclesijs, non tenetur viginti quatuor illos argēteos porrigere, sed eam tantûm eleemosynā quâm alij qui sunt Dignitates elargiri tenentur; quia quamuis iste, nomine appelletur Abbatis, in re tamen non est plus quâm Dignitas.

Respondetur secundô: Dignitatibus, & Canonicis Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum, argenteos [illegible] taxauisse. Quæ taxatio nō intilligitur imposita Coadiutoribus, Dignitatis, aut Canonicatus, quia hi non sunt propriè Dignitates, aut Canonici, vt docent Garçia, Barbosa, & Trullenc citati à Mendo, *numer.* 13.

Respondetur tertio: Quôd his, qui in Ecclesia Cathedrali aut Collegiata habent portionem integram, aut dimidiam, etiam Parochis, & gaudentibus beneficio simplice, aut asistentiam petēte, si redditus beneficij trecenta ducatorum attingat vndecim dragmarū attingat, argenteos sex pro Bulla taxauerit. Hinc resoluitur.

I. Quôd istorum nullus debeat sex argenteo erogare, si beneficium trecenta ducata integro non attingat, etiam si parū desit; quia hæc taxatio est odiosa, & debet restringi.

II. Probabile esse; conditionem illam. *Si trecenta ducata attingit.* Cadere non solûm supra Beneficiatos vltimos, sed etiam supra Portionarios, & Parochos; ita-

itaque si redditus eorum ad treceta nõ peruenerit ducata, non debere huic stare taxationi, sed alij viliori, quia hic est fauor, & ideo ampliandus.

III. Quòd redditus trecentorum ducatorum debeat remanere illis, exceptis oneribus, & expensis beneficij. Itaque debẽt excipi, & pensiones si quas soluit, & subsidium, & excusatum, & quarta decima, etiam eleemosyna pro Missarum earum numero quas beneficiatus pro beneficij onere celebrare nequit. *Trull. cit. à Mend. d. 31. n. 18.*

IV. Quòd ad computationem, trecentorum ducatorum, numerari debeãt distributiones quia sunt redditus, quamuis non sint fructus. Sed nõ est annumerãda eleemosyna pro Missis, quæ nõ debentur beneficio, quia istas liberé potest beneficiatus celebrare per se, vel per alium, vel absoluté nõ celebrare. Nec etiam annumerandũ est quidquã aliud præter redditus illos, qui beneficiato obueniunt ratione beneficij, non verò ij, quos per accidens, & alia via obtinuerit.

V. Quòd si dat partem redditum beneficij, alij, qui pro se beneficio inseruiat, illa pars, quæ datur annumeranda est trecentis ducatis, ac si ipse beneficiatus inseruiret.

VI. Quòd hæc taxatio non intelligitur imposita his, qui habent Capellanias, quamuis istarum redditus trecenta ducata attingãt, quia quamuis intelligãtur vulgò, nomine beneficiorum, Commissarius tamẽ distinguit vtrosque, & istis Capellanis sequentes assignat taxationes.

Respondetur quartò: Habentibus Capellanias, cuiuscumque conditionis existant, aut Beneficia pensiones, aut alios redditus Ecclesiasticos, ita vt annuatim ex eis ducenta ducata percipiãt, assignari pro eleemosyna quatuor argenteos. Vnde resoluitur.

Quòd omnes resolutiones, quæ dictæ sunt post tertium

rium responsum, excepta vltima resolutione debeant applicari, & accomodari proportionaliter ad hoc quartum responsum.

II. Quod Capellaniarum nomine, non intelligantur hic laicales, & quæ non obligant ad Horas Canonicas, nec officium paruum, quia hæ Capellaniæ non sunt strictè Ecclesiasticæ, & ita quamuis istarum redditus, ducenta ducata pertingant, taxatione dicta non tenentur.

III. Per redditus Ecclesiasticos intelligi, eos, qui percipiuntur aliquod titulo Ecclesiastico, vt Præstimonio, aut alio simili. Et hic includantur Beneficia curam animarum habentia, & portiones, quæ ducenta ducata non transgrediuntur, quia verè sunt redditus Ecclesiastici.

Resp. IV. Cæteros quoscumque Clericos, prædictis taxationibus non comprehensos, quia neque dignitatem, neque redditus habent supradictos, teneri pro Bulla, argenteos duos erogare. Et Clericorum nomine semper hic intelliguntur Sacerdotes, quia alij non indigent speciali hac lacticiniorum Bulla, vt dictum est.

DVBIVM XIV.

De electione Confessarij approbati ab Ordinario, quæ conceditur per Bullam.

HEc sunt verba Bullæ: *Que puedā elegir por Cōfessor à qualquier Presbitero Secular, ò Regular aprobado por el Ordinario, el qual les pueda absoluer vna vez en la vida y otra en el articulo de la muerte de qualesquiera pecados y censuras, aun de los reseruados, y reseruadas à la Sede Apostolica y de los declarados en la Bulla in Cœna Do-*

Domini, excepto del crimen, y delicto de la heregia, y que consigan, y ayan indulgencia plenaria de ellos. Et à censuris, & peccatis non reseruatis Sedi Apostolicæ, possint absolui toties quoties confessi fuerint salutaribus pœnitentijs pro qualitate peccatorum impositis. Et casu, quod opus sit satisfactione ad cõsequendam absolutionem dictam, satisfaciant per se ipsos & si aliquid obstiterit possint hæredes, aut alij pro eis satisfacere.

ARTICVLVS I.

De approbatione necessaria in Confessario, vt per Bullam eligi possit.

SVpposito quòd approbatio, & iurisdictio distinguãtur, vt constat ex dubio secundo, & tertio capituli 3. *tract. 6. lib. 6.* Supposito etiam, Bullã cõcedere iurisdictionem Confessario electo ab habente Bullã; dico quòd, vt Confessarius possit eligi, debet esse approbatus ab Ordinario, approbatione illa quam exigit Cõcilium Trident. *Sess. 23. cap. 15. de Reformat.* Quia priuilegium hoc Bullæ non approbat Confessariũ, sed requirit approbatum forma supradicta. Et quamuis citato loco actũ fuerit iam de approbatione necessaria in Confessario, agetur hic de ijs, quæ ratione Bullæ præcipuè occurrunt.

Quæritur: An approbatus in vna Diœcesi, vel cum limitatione; pro aliquo tãtùm loco, tẽpore, aut personis, possit eligi per Bullam in cunctis Diœcesibus, locis, temporibus, & pro personis quibuscumque?

Resp. I. Primam opinionem asserere; Confessarium appro-

approbatum cum limitatione, non posse eligi per Bullam, nisi in illa Diœcesi, loco, & tempore, in qua & pro quibus est approbatus, & non extra ea, & pro personis tantum ad quarum confessionẽ est approbatus, & non pro alijs. Ratio, quia quandò Bulla requirit Confessarium approbatum, requirit approbatũ, illo eodẽ sensu quo à Concilio Tridentino disponitur; Qui sensus debet ita intelligi, consentaneè ad declarationẽ quandam Congregationis eiusdem Concilij, & Breue expeditum ab Vrbano Octauo. *Mendo cum alijs d. 12. c. 4.*

Resp. II. Secundam opinionem asserere: approbatum semel, quamuis cum limitatione quacũque, posse eligi semper per Bullam. Ratio: Quia Bulla non exigit nisi Confessarium approbatum ab Ordinario, ergo sufficit approbatio quæcumque, & cùm Bulla non coarctet, debet fauor extẽdi latiùs. Hæc opinio est pluriũ, quos apud Mẽdo videre licet. Prima opinio tutior est, & probabilior. Secunda habet multum probabilitatis ad minus extrinsecæ, quam potest quis tutè amplecti, cum restrictionibus quibusdã, quæ resolutionibus sequentibus adscribentur.

Resoluitur. I. Parochum, vbilibet, & pro quibuscumque personis, posse per Bullam eligi, in vtraque opinione; quia ex quo constitutus fuit Parochus, approbatus fuit ab Ecclesia, vt minister publicus eius sine restrictione aliqua.

II. Quod quamuis animarum curæ renũtiauerit, possit eodem etiam modo eligi; Quia per renũtiationem, non admittit approbationem, sed iurisdictionẽ, quam iurisdictionẽ tribuit ei Bulla in ordine ad eligẽtem, quãuis Busembaum sentiat loco cit. summæ, amisisse approbationem; sed si non renuntiauit animarum curæ, sed talis cura ablata est ei ob culpas, aut dementiam, aut ignorantiam, quæ superuenit, nõ poterit eligi; Quia tũc etiã ablata est ei approbatio, quæ conces-

ſa fuit in collatione Beneficij,& remanet ipſe ſine illo publico aptitudinis teſtimonio.

III. Quôd ſi coarctatio, qua quis approbatur pro quibuſdam perſonis audiendis, v.g. pro viris, & non pro fœminis, nititur in leuitate,& fragilitate morum ipſius Cōfeſſarij, præcipuè ſi conuinctus ſit, quôd parū cautum in confeſsionibus audiēdis ſe geſſerit, nō poſſit eligi per Bullam ad audiendas fœminarū confeſsiones. In quo conueniunt vtriuſque opinionis auctores; quia approbatio, non ſolûm eſt teſtimonium ſciētiæ, ſed etiam prudentiæ & grauitatis morum, quâm approbationem abſolutè non habet, qui ob defectū modeſtiæ,& cautelæ coarctatam habuit approbationem; ſed quando approbatio reſtringitur ob id tantū quod ad quadrageſimum ætatis annum non peruenerit, vt communiter ſolet à Prælatis coarctari. Secūda opinio docet à quibuſcumque eligi poſſe perſonis. Quā opinionem vltra plures eius auctores, probabilem etiam docent Thomas Sanchez,& Diana citati â Trullenc, Boſio,& Lugo citati â Leandro, quamuis Lugo contrariam ſequatur, vt videre licet apud *Mend. diſput. 21. numer. 68*.

IV. Quôd ſi quis approbatus eſt pro vno loco, v.g. ruſticorum, quamuis multi ſentiant poſſe vbique per Bullam eligi, ſed alij aduertunt, alij ſupponunt, quôd ſi hæc coarctatio pro vno loco eſt ob ſcientiæ defectū non poſsit eligi niſi ab incolis eius loci. Leander tamē ſentit, quamuis coarctatio ſit ob defectum ſciētiæ poſſit eligi in tota Diœceſi,& conſequenter poterat aſſerere, vbique eligi poſſe quia ratio Leandri, æqualiter probat vtrumque; ſed conſequētius reliqui negāt auctores, quia approbatio eſt æquè teſtimonium ſciētiæ, ac grauitatis morum,& qui ob huius grauitatis defectum non approbatur niſi ad audiēdos homines, ſentiunt omnes ipſum nō poſſe à fœminis eligi per Bullā.

Er-

Ergo, qui ob defectũ scientiæ non approbatur, nisi pro vno loco, qui est rusticorum, nõ poterit eligi ab aliis, pro quibus iudicatur ignarus. *Lead. tom. 5. tract. 5. disp. 13. quæst. 69.*

V. Eum, qui approbatus fuit pro determinato tempore, posse per Bullam eligi, tempore adhuc transacto. Et quamuis opinionem istã nõ sentiant communiter auctores secundæ opinionis, tamen hanc docet *Acosta in Bull. quæst. 39. & Leander vbi supra, quæst. 71.* Sed hic, nõ absolutè, sed casu, quod illa temporis coarctatio à sola tantùm Prælati voluntate fluxerit, non autem si ab aliâ causa non processerit. Quamuis conformius ad principia cõsequentius affirmare posset magis absolutè Leander. Minus habet probabilitatis in hoc puncto secunda opinio.

VI. Quôd quamuis nequeat eligi, qui post approbationem reprobatu, fuit iustâ causâ. Quando tamen euidenter absque causâ reprobatus fuit, eligi posse sentiunt multi. In dubio an causa sit iusta, vel nõ: debet iudicari iusta, quia præsumptio debet esse pro Prælato.

VII. Confessarium Regularem Ordinis Mendicantis (quod idem sentio de quocumque alio Ordine priuilegia participãte Mendicantium) satis esse, quòd semel approbatus sis pro vna Diœcesi, vt possit eligi in ea, durante vita, & iurisdictione Episcopi, à quo fuit approbatus. Nisi fortè aliqua vrgẽtissima extiterit causa iuridicè probata, vt ipse reprobetur; quia dicti Mendicantes gaudent hoc priuilegio: vt approbari semel ab vno Episcopo pro vna Diœcesi, non possint in eadem reprobari ab eodem Episcopo sine causa. Itaque in reuocationibus generalibus, quas promulgat Episcopis circa approbationes Confessarium, non reuocantur Mendicãtium approbationes, quos semel approbauit. Quare, adhuc post reuocationes eas, possunt isti eligi, virtute Bullæ. Et hæc est omniũ communis opinio.

VIII.

VIII. Quôd cûm in Bulla Latina legantur verba ista: *Et quôd Regulares, qui semel approbati fuerint.* Videtur sufficere, quôd Regularis semel approbetur, vt semper, & in qualibet Diœcesi, & sine limitatione aliqua possit eligi; quia priuilegia Bullæ explicanda sunt ea latitudine, qua fauores, & illa verba in hoc sensu sine violentia interpretationem istam admittunt.

IX. Quôd Regularis, quem superiores sui ab audiendis prohibent confessionibus, si approbatus est ab Ordinario possit eligi virtute Bullæ, quia in illo concurrũt omnes requisitæ cõditiones. An peccet, necne? Audiens cõfessiones cõtra Superioris præceptum, colligi potest ex circunstantijs, & modo, quo tale præceptum impositum fuit.

X. Posse etiam eligi Confessarium Regularem, si pprobat us est ab Ordinario, quamuis â Superiore proprio non fuerit præsentatus. *Suar. tom. 4. in 3 par. disp. 18. sect. 5. num. 15.*

XI. Vicarium Parochi postquam Parochus desiuit Parochus esse, nisi habeat approbationem alio titulo, non posse eligi virtute Bullæ. quia etsi Parochus, qui voluntariè renuntiauit animarũ curæ, possit eligi, vt dictum est, hoc ideo accidit, quia habet approbationem ab Ecclesia, vt minister eius publicus, Vicarius autem nõ habet talem approbationem nisi quatenus gerit Parochi vices: Hæc dicta sint consequẽter ad opinionem primam, quia in secunda opinione asserendum consequenter, eligi posse.

XII. Euidenter ineptum, quamuis approbatus sit, non posse per Bullã eligi, vel ineptitudo superuenerit, vel antecesserit ipsam, quia si pia cesseri, deliet approbatio censeri subreptitia; Et si constit de ineptitudine ipsi Episcopo, data etiam approbatio non valet; Quia nõ habet iurisdictionem approbandi in destructionẽ, sed in ædificationem; itaque nõ censetur habere iuris

di-

dictioni ad approbandum ineptum. Si dubitaretur de ineptitudine, debere censeri aptus, quia præsumptio debet stare pro approbante. *Mendo, disput. 21. numer. 105.*

XIII. Non posse eligi Confessarium approbatum ab Ordinario excommunicato non tolerato, neque à suspenso ab officio, & iurisdictione; quia verè ille Cõfessarius non est approbatus, nam approbatio est actus iurisdictionis, quã Episcopus ita excommunicatus, & suspensus, exercere non valet.

XIV. Posse eligi eum, qui approbatus est vniuersaliter ab Episcopo ad Sacramenta administranda. Item eum, qui approbatus est ab Episcopo approbatione tacita, aut ratihabitione, v.g. si Episcopus vidit eum audientem confessiones, & non prohibuit, vel permisit eum audientem *Mend. disp. 22. num. 114. cum alijs.*

XV. Confessarium electum virtute Bullæ, & sufficienter approbatum cõsentaneè ad opinionem probabilem, quamuis sit minus tuta, & reuera falsa, absoluturũ validè; Quia in hoc casu tribuit Ecclesia approbationem, vt in similibus iurisdictionem, quãdo opus sit cum opinione probabili. Neque peccabit Confessarius contra charitatem, neque iustitiam; quia non exponit pœnitentem periculo grauis detrimenti, quod non est quando confessio, & absolutio sunt validæ. *Sal. Vazq. Bonac. Sanch. & plures alij relati à Leandro de Sacram. to. 1. tr. 5. d. 11. q. 79.*

XVI. Approbationem necessarium in Confessario, vt possit eligi virtute Bullæ in ordine ad confessionẽ; esse etiam necessariam ad gaudium aliorũ priuilegiorum, quæ concedit Bulla cũ interuentione Cõfessarij.

XVII. Non esse necessariam formulam aliquam verborum, vt eligatur, sed sufficere pœnitentem habere Bullam, & quòd sciat Confessarius, vt operari possit beneficiandum pœnitenti, quidquid concedi Bulla.

AR-

ARTICVLVS II.

De potestate Confessarij electi virtute Bullæ quoad absolutionem culparum, reseruatarum, & non reseruatarum.

POtest Cõfessarius virtute Bullæ electus absoluere pœnitenté, semel in vita, & semel in articulo mortis, â quibuscũque peccatis quocũque modo Apostolicæ Sedi reseruatis, excepto crimine hæresis. A non reseruatis verô, toties quoties pœnitens confessus fuerit. Si autem peccatum, aut censura, aqua cupit absolui, satisfactionem expostulat, præmonet Bulla non absoluendum fore, quin prius per se, aut si ipse nõ potest per hæredes suos, satisfactionem reddat. Hinc resoluitur.

I. Quôd priuilegium, quo gaudet habens Bullam, vt absoluatur â peccatis; non tantûm intelligitur de absolutione â peccatis commissis post acceptioné Bullæ, sed de illis etiã, quæ ante acceptionem commissa sunt. Ratio, quia Bulla non distinguit alia peccata ab alijs, sed eius verba, peccata omnia generaliter comprehendunt. *Thom. Sanch. in sum. tom. 1. lib. 4. cap. 53. num. 26. cum multis alijs.*

II. Absolui posse per Bullam, qui in fide Bullæ peccauit, ita vt non peccaret, nisi speraret virtute Bullæ absolui posse; quia exceptio firmat regulam in contrarium, & cûm excipiatur dumtaxat priuilegium cõponendi bona habita mala fide; quæ incerti sunt Domini, & priuilegium Indulgẽtiæ in articulo mortis, ne possint eo gaudere, qui operati sũt, vel socordes fuerũt in fide Bullæ, restat aliam partem esse firmatam. *Couarr.*

Sanctor. Fill. allegati à Mendo d. 3. num 6.

III. Quôd si casus Sedi Apostolici reseruati, sunt occulti, possit pœnitens virtute Bullæ absolui ab illis toties quoties cōfessus fuerit; quia quando sunt occulti, non reseruantur nisi Episcopo, vt constat ex Concilio Trid. *Sess.* 24. *de Reformat. cap.* 6. excipitur crimen hæresis, de quo postea.

IV. Quôd in locis vbi Bulla valeret, Tridētinum tamen non esset acceptum, nō posset absolui pœnitens virtute Bullæ à peccatis Apostolicæ Sedi reseruatis quā uis occultis toties quoties cōfiteretur, sed semel in vita, & semel in morte; Quia ibi non esset ablata reseruatio respectu Episcoporum, & ita non possent isti absoluere ab his occultis casibus, quia vbi non admittitur Concilium ad onus, neque etiam admittitur ad *fauorem*.

V. Posse absolui quemquam à prædictis casibus virtute Bullæ, toties quoties confessi fuerint, non solûm quando sunt occulti, vt nemo possit eos probare, sed etiam quādo constant aliquibus, modô vulgô non sciātur, neque in forū contentiosum sint deducti; quia occultum hic accipitur quatenus opponitur publico, & notorio, & ita accipitur à Tridentino, vt etiam in iure vsitatur: Quôd autē à casibus ocultis in prædicto sensu possint Episcopi absoluere, quamuis sint Pontifici Summo reseruati, docēt Doctores citati à Mendo, *disp.* 23. *num.* 68.

VI. Quôd quamuis dicti casus sint publici in vno loco, si in alio sunt occulti in quo non timentur faciēdi publici, & diuulgandi possit ibi ab illis absolui pœnitens, virtute Bullæ. Quôd etiā dicimus quamuis deducti fuerint ad contētiosum forum, modô alia via nō sint publici & reus sentētiam declaratoriam posse obtinuerit; Quia tūm casus illi adhuc remanent occulti. *Idem cum alij, num.* 69. Et Diana putat veram hanc sententen-

sententiam quamuis reus per turpia media sententiã sibi fauentem obtinuerit, & quamuis non obtinuerit sententiam diffinitiuam, sed interloquutoriam, in qua solùm absolutus fuerit ad instantia, ita vt possit iterum pro eodem delicto, vocari iudicium; Quia tunc casus iste adhuc remanet occultus, & per illam sententiam deletur infamia, quæ orta erat ex crimine ad forum deducto contentiosum, & causa restituta permanet statui antiquo. Ratio, quia potest Episcopus absoluere â culpis Pontifici reseruatis, quando aliquo ex dictis modis sunt occultæ. *Hemiq. Caspens. Trull. Suar. Cast. Pal. & alij, quos affert, Mendo, num. 70. Dian. part. 7. tract. 1. resol. 18.*

VII. Quôd est probabile, posse quemquam absolui virtute Bullæ toties quoties confessus fuerit, â peccatis Pontifici reseruatis, pro quibus fuit iam in foro contentioso castigatus; Quia probabile est, posse ab illa absolui ab ipso Episcopo. *Mend. d. 23. numer. 71. cum alijs.*

VIII. Quôd quamuis crimen hæresis excipiatur, non intelligitur hæc exceptio de hæresi purè interna, quia hæc non est reseruata; & ita â peccatis istis potest quilibet approbatus Confessarius absoluere, sola iurisdictione ordinaria.

IX. Quôd neque etiam intelligatur de hæresi naturali, aut purè externa, quando aliquis, v. g. signis, aut verbis declarat hæresim, ob aliquem externum metũ, aut conuenientiã conseruando in corde fidem. Itaque potest quis ab hac hæresi absolui â quocumque Cõfessario approbato; Quia qui in talem hæresim incidit, nec hæreticus est, neque excommunicatus, si verò qui exterius negat fidem idolatrat, incurrit excommunicationem impositam â Papa Ioanne Vigesimosecũdo in extrauagenti *super illus specula*, â qua potest quilibet Confessarius approbatus absoluere, quia non est reser-

uata. Silu. Nauarr. Sair. Bar. Lud. à Cru. Thom. Sanch. *Az. Trull. & alij, quos citat Mend. n. 90.*

X. Hæresim, à qua non potest quis absolui virtute Bullæ, esse hæresim formalē externam, vel sit publica, vel occulta. Quæ vt sit externa, opus est, quôd verbis, vel signis declarata sit, ita vt si aliquis audiret, vel videret, posset cognoscere hæreticum animum pronuntiantis, aut facientis. Nec opus est, quôd aliquis videat signa, vel audiat verba, vt hæresis sit externa, sufficit posse videri, aut audiri, ab aliquo si adesset quamuis per accidens non adsit. Quando hæc hæresis formalis externa est occulta, videtur, quôd si potest ab ea Episcopus absoluere, vt docent plures, quôd etiam posset absolui quis ab ea, virtute Bullæ, vt diximus de casibus reliquis Pontifici reseruatis, quando sunt occulti; & hæc absolutio posset obtineri toties quoties quis confiteretur. Sed concesso etiam, quôd Episcopi possent absoluere ab illa, quando est occulta, & quôd per Bullam *in Cœna Domini*, non derogetur illis facultas, quam habent à concilio Tridentino, vt possint absoluere ab ea, quod negant plures, quos apud Mendo, *num.* 8. videre licet. Adhuc dico; Quôd virtute Bullæ non potest absolui ab hæresi occulta dicta, qui expresē excipitur in Bulla, & hæc est mens Pōtificum, & praxis communis. Et quamuis videatur, exceptionem nō cadere *nisi su*pra hæresim publicā, vt semel in vita, & semel in morte non possit absolui ab illa, vt potest absolui à cæteris peccatis Pontifici reseruatis. Assero: Cadere etiam supra hæresim occultam, ne possit quis absolui ab ea toties quoties quis confiteatur; Quia tota absoluendi facultas, vel à peccatis publicis, vel occultis legitur in eadem clausula, in qua legitur exceptio; & sit obuiam, dexteritate prudenti; nam constat ex dictis; Potentem absoluere à peccato Pontifici reseruato, quando ex occultum toties quoties, posse virtute Bullæ absoluere ab

eo-

eodem quando est publicum semel in vita, & semel in morte; Ergo, qui nō potest ab hæresi publica, & semel in vita, &c. vt non potest Confessarius virtute Bullæ neque etiam potest absoluere ab eadem quando est occulta toties quotis. *Idem d. 23. cap. 24.*

XI. Idem, quod dicitur quoad absolutionem â crimine hæresis, debere dici quoad apostasiam â fide, potiori iure.

XII. Quôd â reliquis peccatis excepta hæresi, & apostasia, quamuis reseruata sint peccata Inquisitoribus, potest quis absolui virtute Bullæ, & etiam ab ijs, quæ non sint Apostolicæ Sedi reseruata toties quoties confessus fuerit.

Quæritur primò: Quodnā sit priuilegiū Bullæ quando concedit: quòd semel in articulo mortis possit quis absolui à casibus Apostolicæ Sedi reseruatis?

Ratio dubitandi est: Quia in illo articulo, neque casus est, neque cēsura vlla reseruata, ergo nihil per istud priuilegium conceditur.

Resp. I. Quoad istos casus reseruatus Pontifici, qui omnes habent annexam censuram, concedi: Absolutū ab illis virtute Bullæ in articulo mortis, manere sine obligatione præsentandi se Pontifici ratione cēsuræ, casu, quo ille mortem euaserit. Quæ obligatio remanet, quando in illo articulo absoluitur â Confessario, de iurisdictione tantûm ordinaria, qui absolutus, si nō præsentantur reincidit in eadem cēsuram. Quod idem dicimus de casibus cum censura reseruatis alijs Superioribus inferioribus Pontifici; Quôd absolutus ab illis virtute Bullæ in articulo mortis, nō teneatur se præsentari postea Superiori; absolutus verô â Confessario, de iuris-

risdictione tantûm ordinaria remaneat sine obligatione ista. *Sanch. Vazq. Lugo. Gasp. Hurt. Leand. quos citat Mendo, num.* 102.

Resp. II. Quoad casus sine censura reseruatos, verum esse priuilegium istud nihil operari; Quia obligatio, qua tenetur præsentandi se absolutus in articulo mortis, tantûm est ratione censuræ, non vt absoluatur ab eadem censura, quia iã fuit ab illa absolutus, sed vt superior videat an opporteat imponere illi satisfactionem aliam? vel applicare illi aliam spiritualem medicinam? Vnde resoluitur.

Hoc priuilegium absoluendi in articulo mortis, posse haberi in vsu, in articulo etiã mortis & quôd hoc periculum debeat intelligi in casibus supradictis, *dub.* 10. *art.* 3. *in respons. ad quæsitum* 5. *& resolutione eius.*

Quæritur secundo: Quibusnam verbis; aut forma absoluendum sit virtute Bullæ à peccatis, & censuris?

Respõdeo: Quôd quamuis in Bulla vulgari ponatur forma, non tamen necessariũ esse illam obseruare, sed sufficere, Confessarium absoluere in forma quæ communiter vsitatur, aduertendo tamẽ absoluere virtute Bullæ. Hic debebant adscribi casus Pontifici reseruati, sed cûm nullus sit reseruatus, qui non habeat annexam censuram, ponuntur isti casus in tractatu de censuris, *lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 4. *art.* 3. 4. 5. vbi videre licet.

Qui autem antiquo iure reseruati erant Episcopis, iam non sunt reseruati quia cõsuetudo abrogauit reseruationem; itaque inquirendi sunt ij qui in qualibet Diœcesi sunt reseruati.

ARTICVLVS III.

An posſint Regulares eligere virtute Bullæ Confeſſarium, qui eos abſoluat à peccatis reſeruatis, & non reſeruatis?

RESP. I. Non poſſe quoad caſus reſeruatos, neque Cōfeſſarium ordinarium Monaſterij, vel domus poſſe abſoluere ab illis virtute Bullæ. Hæc ſententia eſt cōmunis, & quamuis ante decretū Vrbani Octaui, Doctores aliqui grauis cōtrariū ſenſerint, poſt illud tamen decretum, nemo audet eam defendere, quia parum iam aut nihil habet probabilitatis. Fundamentū robuſtum, & Achiles noſtræ ſententiæ nititur in Bulla, quam decimonono die Iunij, anni 1630. expediuit Vrbanus Octauus, & refert Mēdo *num* 122. *diſp.* 24. Vbi declarat: Non eſſe mentis Apoſtolicæ Sedis, quando Bulla Cruciatæ conceditur, concedere Regularibus priuilegium, vt abſolui poſsint à reſeruatis. *Videatur Mendo, cap.* 12. *d.* 24.

Reſp. II. Quoad caſus non reſeruatos poſſe Regulares gaudere priuilegio Bullæ, vt poſsint eligere Cōfeſſarium approbatum, quem voluerint vt abſoluantur; Quamuis oīum erit non præſumere priuilegiū renitēte Prælato, Ratio deſumitur ex ipſa Vrbani Bulla, in qua dumtaxat excipitur: quôd Regulares non poſsint gaudere priuilegio Bullæ quoad caſus reſeruatos, ergo poſſunt gaudere quoad non reſeruatos, quia exceptio firmat regulam in contrarium. *Mendo cū pluribus, quos citat. d.* 24. *n.* 185.

Quæritur primò: An Nouitij possint gaudere virtute Bullæ quoad casus reseruatos?

Respondetur affirmatiuè: Quia Nouitij nō comprehenduntur nomine Religiosorū m, quoad odiosa.

Quæritur secundò: An Regularibus Ordinum Militantium prohibeatur, per decretū Vrbani, gaudere Bulla quoad absolutionem à reseruatis?

Respondetur affirmatiuè si forsan in Religionibus his casus sint reseruati: quia Bulla comprehendit Regulares Mendicantes & non Mendicantes, quin excipiat quosquā quamuis speciali nota aliqua sint digni. Dixi: *Si forsan in Religionibus his casus sint reseruati*: Quia Mendo *num.* 17. Asserit, se audiuisse á personis fidedignis, & habentibus interiorem notitiam statutorum dictarum Religionum, nullos in his haberi casus reseruatos.

DVBIVM XV.

De potestate Confessarij in virtute Bullæ, quoad absolutionem à censuris.

ARTICVLVS I.

De censuris in generali.

COncedit Bulla, quôd posit quis eligere Confessarium approbatum, qui posit eligentem absol-

uere

uere à censuris Apostolicæ Sedi reseruatis, semel in vita, & semel in morte. A non reseruatis verò Sedi Apostolicæ, toties quoties confessus fuerit. Vnde resoluitur.

I. Quod ea, quæ dicta sunt quoad absolutionem à casibus reseruatis, tâm Pontifici, quâm alijs inferioribus Prælatis, dicenda sint proportionaliter, quoad absolutionem â censuris.

II. Quôd cûm ab his, quæ Papæ non sunt reseruatæ, liceat absolutio toties quoties: etiam â reseruatis Papæ liceat absolutio toties quoties si fuerint occultæ, excepta illa censura, quæ incurritur per hæresim formalem externam, quia hæc quamuis sit occulta, nō potest absolui, vt diximus de crimine hæresis reseruato.

III. Quôd quamuis non sit necessarium ad absoluendum â censuris, esse ordinatum in sacris: Ad absoluendum tamē ab illis virtute Bullæ, necessarium est esse Cōfessarium approbatum quia soli isti committitur Bullæ facultas.

IV. Quôd â censuris possit absolui absens, neque *in foro conscientia* non est absolutus; quia virtute Bullæ nō conceditur absolutio ad forum externum, ergo cōceditur ad internū tātummodo. Quamuis videbimus postea, an aliquibus casibus possit etiam ad externum forum.

V. Quôd si est pars læsa, debeat absolutus â censuris virtute Bullæ, satisfacere per se, ant per hæredes suos; Et pro hac satisfactione reddenda, debeat præstare cautionem sufficientem, iudicio prudentis Cōfessarij; quôd possit per hæredes suos satisfacere, intelligitur quādo satisfacturus absoluitur in mortis articulo, quia extra articulum hunc, non debet ad hæredes satisfactio transire, quando statim potest ádimplere, satisfactio.

VI. Quod virtute Bullæ possit Confessarius absolue-

uere in foro cõscientiæ à cẽsuris generabilibus *ab homine*, quamuis qui excõmunicationem imposuit, absolutionem sibi reseruauerit. Etiam à censuris particularibus *ab homine*, potest quis absolui in eodem foro, quando satisfactum est parti læsæ, vel data est sufficiens cautio, aut quando satisfactio est impossibilis, vel cũ parte conuentum est; quia in Bulla non excipiuntur cẽsuræ particulares *ab homine*, & ita non debet coarctari facultas absoluendi ab illis obseruatis debitis requisitis. *Enriq Thom. Sanch. Acosta. Sairus. Dian. Couarr. Nauarr. Ludou à Cruc. Trull. quos citat, & seqq. Mendo d. 15. numer. 121.*

VII. Quòd quamuis delictum, per quod censura Papæ reseruata, contracta est, ad forum contentiosum, deductum sit, v. g. Percussio Clerici, si parti satisfactum fuerit, vel cautio data sufficiens, possit quis virtute Bullæ absolui ab eo semel in vita, sed nõ vltra, quia est delictum publicum.

VIII. Quòd si pœnitens reddit sufficientem cautionem iudicio prudentis Confessarij, quam tamẽ cautionem læsa pars non vult admittere, quia non videtur sibi sufficiens, non debeat istius læsæ partis malitia, beneficio absolutionis obstare; potest itaque virtute Bullæ absolui in foro interno à *reseruata* censura; se in his omnibus casibus, & similibus, in quibus iurisdictio iudicis perturbari possit, debet Confessarius admonere pœnitentem, vt in exterioribus, vt censura ligatum sé gerat. Quòd si videatur Confessario, pœnitentem præ ignorantia, vel alia quacumque ratione admonitionẽ non obseruaturum, nõ debet absoluere; sed si tamẽ absolueret, quamuis illicitè faceret, absolutio teneret. *Mend num 150.*

IX. Quòd absolutus in foro interno à censura, si habet beneficium antequã absoluatur in foro externo validè possit beneficium retinere, eiusque fructus perci-

pe-

pere, quamuis iudex possit eum reconuenire, & beneficio priuare; quia quamuis in foro conscientiæ fuerit collatio valida, in externo foro non iudicatur de occultis.

X. Absolutionem datam virtute Bullæ sine satisfactione partis, aut cautione, validam esse quamuis illicitam. Ratio; Quia clausula, quæ legitur in Bulla, quòd parti fiat satis, non est ad coarctandam facultatem absoluendi, sed ad formam iuris aduertendam vt obseruetur. Auctores plures, quos apud Mendo, *num* 139. videre est contrarium sentiunt. Quia Pontifex nõ tribuit facultatem absoluendi per Bullam, nisi apposita conditione illa, vt parti fiat satis ergo si deficit conditio illa, deficit etiam facultas. Hæc sententia est tutior, quamuis prima sententia probabilior, quia eius ratio robustior. *Thom. Sanch. Barbos. Valero, Auila, Dian. citati à Mend. num.* 138.

XI. Quòd cautio, quæ ante absolutionem debet dari, vel sit pignoratitia, vel sit fideiussoria, danda sit parti, vel partis iure gaudenti, vt videat an sibi pignus, vel fideiussio pro cautione sufficiant? Et sufficiet quòd Confessario detur pignus, quia eo securitas habetur. Quãdo per iusiurandum præstatur cautio, sufficit Cõfessarium accipere talem cautionem, & hoc confirmat communis praxis.

Quæritur primò: An absolutio, quæ tribuitur in foro cõscientiæ virtute Bullæ possit valere in externo foro ad effectum aliquam?

Respondetur affirmatiuè: Quando parti realiter satisfactum est, vel cõuentio ad eius arbitrium facta fuit, aut quando non est pars læsa, vel causa ad forum con-

ten

tentiosum non est deducta (excepto casu publicæ percussionis Clerici.) Ratio: quia verè tollitur cẽsura per absolutionem in foro interno, ergo si non est scandalum, neque ordini iudiciali præiudicatur, si de absolutione cõstet potest ad externum valere forum. Ne scãdalum fiat, qui incurrit censurã debet non se gerere, vt absolutum quousque de absolutione cõstiterit, vel per fidem adhibitam à Confessario, obtenta licentia ab ipso absoluto, si absolutio fuit in confessione facta, vel absoluẽdo eum coram testibus, & Notario, vel tradendo pœnitẽti testimonium manu propria subscriptum adhibita fide Notarij, quôd literæ illæ, & subscriptio sit ipsius Cõfessarii, vel alio quouis modo, quo absolutio publicari, & fidem facere possit. Neque præiudicatur ordini iudiciali si parte satisfactum fuerit, quia iudicialis ordo institutus fuit, pro tali partis satisfactione, quôd si pars non esset, adhuc potest iudex habere se benignè, & admittere in suo foro absolutionem illam expellendo accusatorem. Et adhuc Valerus addit: Iudicem teneri admittere illam; quia satisfactum est parti, & non fit illi iniuria, vnde infertur: Hanc esse Pontificum mentem, siquidem volũt: absolutionem virtute Iubileorum cõcessam, ad forum valeat externum satisfacta parte. Et ita declarauit Gregorius XIV. anno 1591 Et Pius Quintus anno 1568. Sed cũ sit probabilis opinio, quod absolutio in foro conscientiæ data, nõ valeat in exteriori foro, potest iudex illam nõ admittere arbitrio suo. Itaque quãdo dicimus, talem absolutionem ad forũ valere exterius, volumus intelligi: si iudex non repugnet in casu iam ad eius forum deducto; qua intelligentia ordo iudicialis perturbari nequit. *Medin. Rodr. Ferrar. Siman. Decio, Paulo, Patis. Enriq. Candidus, Auila, Trull. Mend. num. 158.*

Quæritur secundò: An per Bullam possit absolui ad reincidentiam, ita vt absolutus, in eandem censuram reincidat nisi adimpleat quod sibi fuit impositum?

Respondetur negatiuè; quia solùm potest absoluere ad reincidētiam qui potest ferre censuras, Cōfessarius autem virtute Bullæ non potest censuras ferre, sed absoluere.

ARTICVLVS II.
De censuris in particulari.

TRiplex est censura excommunicatio, suspēsio, & interdictum. Hic assignādæ sunt quæ vniuscuiusque speciei ex assignatis, reseruantur Pontifici, ne Confessarius à potestate sibi per Bullam concessa excedat, absoluens ab illis vlterius quàm semel in vita; & semel in articulo mortis, quando cēsuræ incursæ, sunt publicæ.

Excommunicationis reseruatæ Pōtifici apud Bullam *in Cœna Domini*. Apud ius, & extra illud, inueniētur, vt diximus *lib. 7. cap. 2. dub. 4. art. 3. 4 & 5.* super quibus nulla hic offertur difficultas ratione Bullæ, de qua agēdum sit.

Suspensiones cōmuniores, quæ inueniuntur in iure, habētur in hac summa, *lib 7. cap 3 dub. 2.* Quibus addo duas primam capitis primi *De ordinatis ab Episcopo, qui renuntiauit Episcopatui.* Vbi suspēditur ab ordinū executione, qui accepit ordines ab Episcopo, qui renuntiauit Episcopatui; Quòd si acceperit ordines, sciens, & prudens renuntiationis, suspēsio hæc reseruatur Papæ; si autem ignarus renuntiationis, reseruatur Episcopo; secundam. Si eueniret, vt Pontifex dispensaret cum

Dia-

Diacono ad cōtrahendū matrimonium, & iustè etiam suspenderet illum ad vsu ordinis subdiaconatus finito matrimonio, solus Pontifex posset talem suspensionē auferre; sed si est matrimonium ratū, & dissoluitur per ingressum Religionis, Diœcesanus Episcopus potest absoluere.

Cunctæ suspensiones impositæ à iure in pœnam alicuius criminis, prout communis fert sentētia, Pōtifici reseruantur; Quod idem de suspensionibus extra ius à Summis Pontificibus impositis sentiēdum est. *Panormit. cap. 2. de sol. num. 5. Silu. verb. Suspensio, num. 8. Fel. ibidem, Mendo d. 25. num. 96. & alij plures.*

Quæ autem imponuntur in iure non in pœnam, sed pro contumacia, & non reseruantur, potest absoluere Episcopus. Quia cùm non sit pœna, sed medicina, neque Pontifex eas sibi reseruet, patitur lex hanc benignam interpretationem.

Interdictum, aut est locale, aut personale. Certum est autem: locale non posse Bullæ virtute tolli, sed personale; Quia Bulla est priuilegium personæ non loci.

Interdicta à iure, sunt multa, quæ refert Mendo, *in cap. 10. disp. 25* Remittens ad speculationē ipsius iuris discutere an sint reseruata, vel nō? Quæ interdicta cùm non innitantur casibus frequenter occurrentibus, ideo non hic ad scribuntur, & ne etiam excedamus affectatam in hac materia breuitatem. Quoad absolutione ab eis & suspensionibus, & excommunicationibus, obseruandum est id, quod sæpius aduertimus: Nempè contracta per delictum publicum, si Pontifici reseruantur, posse virtute Bullæ absolui nō vlteriùs quam semel in vita, & semel in articulo mortis. Contracta autem per delictum occultum & reliqua etiam nō reseruata, vel reseruata Superiori, qui sit Pontifice inferior, posse absolui toties quoties.

Quæ-

Quæritur an virtute Bullæ irregularitas aliqua tolli possit.

Respondetur negatiuè. Quia irregularitas non est censura, vt communis fert sententia, & censuræ dumtaxat soluuntur virtute Bullæ. Trullenc verò asserit, contrariam sententiam non esse improbabilẽ, & quòd in praxi possit quis illam sequi quando necessitate vrgente non datur facilis ad Superiorẽ recursus. Plures etiam, quos refert Diana sentiunt, virtute Bullæ posse absolui ab irregularitate, quæ purè est pœna, non verò ab alia. *In Bul. lib. 1 § 7. c. 2. dub 17. n. 4. Dian. 1. p. tract. 11. res. 17.*

DVBIVM XVI.

De potestate cõmutandi vota virtute Bullæ.

Verba Bullæ sunt hæc: Podrâ tambien el dicho Confessor comutarles qualesquiera votos, aunq̃ sean con juramento, dando la limosna, q̃ pareciere, en fauor y beneficio de la Bula de la Santa Cruzada, exceptos los de la Castidad, Religion, y Vltramarino.

ARTICVLVS I.

Resoluuntur dubia aliqua.

Primum dubium: *An in facultate quæ conceditur cõmutandi vota virtute Bullæ, concedatur etiã dispẽsandi?* Respondetur negatiuè. Et sentẽtia communis, Ratio; quia in facultate minori, vt est facultas commutandi, non includitur facultas maior qualis est dispensandi. Sotus tamen tenet affirmatiuam partẽ; Leander etiam pro hac opinione refert Tabienam, & Toletũ

sed

ſed hi auctores non loquuntur de commutante cũ poteſtate delegata qualis eſt Bullæ poteſtas, ſed de commutante cum poteſtate ordinaria, quod longè diuerſum eſt. *Sot. lib. 7 de iuſt. q. 4. verſ. Poſt hæc.*

Quæritur ſecundò: Quiſnam Confeſſarius cõmutare vota virtute Bullæ? & an commutatio facienda ſit in confeſſione?

Reſpondetur: Quemlibet Confeſſarium ab Ordinario approbatum, iuxta opiniones à nobis relatas circa approbationem neceſſariam, vt quis eligi poſſet virtute Bullæ. Quòd autem commutatio poſsit extra confeſsionem fieri, eſt communior ſententia.

Tertiò: An ad commutandum virtute Bullæ requiratur cauſa?

Reſpondetur: Non requiri aliam cauſam præter eã, quæ imbibitur in ipſa facultate, & exercitio commutationis, nempè eleemoſynã, quæ tribuitur ad ſubueniẽdum intentioni ipſius Cruciatæ. Hæc eſt plurium, quos refert Mendo *diſp. 1 e. num. 183.*

Quartò: An per Bullam poſsint vota commutari in opus non æquale, ſed minus?

Reſpondetur: Vndique eſſe auctores, & negantes, & aſſerentes. Leander vtramque opinionem æquè aſſerit probabilem, *tom. 1 tr. 5. d. 4. q. 156.*

Quintò: An virtute Bullæ tota commutatio fieri debeat in ſubſidium Cruciatæ?

Reſpondetur: Non eſſe neceſſariũ ita fieri commu-

ta-

tationem, quamuis benè posset fieri si censeretur expedire.

Sextò: Quanam summa danda sit in subsidium Cruciatæ?

Respondetur: Hanc summam in arbitrio prudentiæ Confessarij relinqui positam. Debet autem detrahere ab alijs pijs operibus, quod in subsidium Cruciatæ in commutatione addiderit.

Septimò: An in commutatione; pro eleemosyna temporali, his, qui non possunt talem eleemosynam elargiri, possit Confessarius imponere eleemosynam spiritualẽ, v.g. orationes, & alia pia opera in subsidium expeditionis Cruciatæ?

Respondetur: Plures Auctores affirmatiuam tenere sententiam, quos videre est apud Mendo; & ipse quãuis illam non sequatur, asserit securam in praxi, *dis.* 16. *num.* 177. & 178.

Octauo: An virtute huius priuilegij; iuramenta possint commutari?

Respondetur affirmatiuè: Et non solûm quando iuramenta cadunt supra votum ad firmandũ illud, in quo non potest esse dubium, quia exprimitur in Bulla, sed etiam quando iuramentum fit seorsim, & separatum â voto; quia iuxta regulas iuris, quidquid disponitur in altero duorum æquiualentium, censetur etiam in alio disponi; votum, & iuramentum procedunt ab eadem virtute Religionis, & fiunt in Dei honorem, & cultũ, ergo quemadmodum votum potest per Bullã cõmutari,

tari,

tari, sic & iuramẽtum *Trull. Candi. Thom. Sanch. Suar. Fill. Dian. Basil. de Leon.* Hinc. resoluitur.

I. Quidquid in commutatione voti obseruatur debere etiam in commutatione iuramẽti obseruari. *Layman, Leand. & Mend. d. 16. n. 62.*

II. Quòd si aliquis fecisset votum iuramento confirmatum, commutato per Bullam voto, quod est præcipuum, manere de obligatũ à iuramẽto, quod est accessorium.

III. Quòd si vota, aut iuramenta sunt in fauorem tertij, non posint per Bullam commutari, si tertio iam accepta sint; Quia Pontifex non concedit priuilegium vni, in alterius præiudicium; benè tamẽ possunt commutari antequam acceptentur, quamuis in subsidium pauperum, vel operum piorum fuerint facta. Et addit Trullenc, *lib. 1. §. 7. cap. 7. dub 8. num. 1.* Voto etiam accepta, posse non improbabiliter per Bullam commutari si ad sit iusta causa; quod non admittit in iuramentis. Et Fagũdez, *lib. 2. in Decal. cap. 49. cum pluribus* sentit idem, refertque *Caiet. & Petr. de Nauar. Basil. de Leon, Barbos. Laym. Mend. d. 16. n. 147.*

Quæritur primò: An si quis fecit votũ, imposuitque sibi pœnam aliquã pecuniariã in pœnam violati voti; post violationem illus, possit ista pœna per Bullam commutari?

Respondetur affirmatiuè; quia minor est obligatio, quæ resultat ex violatione voti, quàm ea, quæ resultaret ex voto absoluto & directo quod quis fecisset dandi illã pecuniam, sed hæc obligatio ex voto absoluto, & directo potest commutari per Bullam, ergo etiam illa, quæ est minor. *Mend. d. 16. n. 149. cum multis.*

Qua

Quæritur secundò: An votum faciendi quidquam, & non petendi commutationem illius voti, possit per Bullam commutari?

Respondetur affirmatiuè; Quia is, qui votum facit, non potest derogare auctoritati Superioris potentis cõmutare votum, & delegare facultatem commutandi, vt per Bullam Pontifex delegat.

Quæritur tertiò: An facienti votum cum intentione, vt tale votum Pontifici reseruetur, & quòd nullus alius possit dispensare, neque commutare per priuilegium quoduis possit votum istud commutari per Bullam?

Respondetur affirmatiuè; Quia illa intentio, neque efficit, neque efficere potest quod intendit; quia reseruatio voti dependet vnicè à potestate reseruantis.

ARTICVLVS II.

De votis, quæ virtute Bullæ, commutari nequeunt.

TRia sunt hæc vota, nempè Castitatis, Religionis, & Vltramarini, de quibus suo ordine differetur.

Quæritur primò: Quodnam Castitatis votum nequeat per Bullam Commutari?

Respondetur: Votũ absolutũ Castitatis perpetuæ, & perfectè; Quod sequẽtibus declarabitur resolutionibus.

I. Votum conditionale Castitatis, commutari posse per Bullam ante & post purificatam conditionem; quia hoc votum potest commutari ab Episcopo, ergo etiam virtute Bullæ, siquidem per istam virtutem possunt cōmutari cuncta præter tria assignata. *Thom. Sanc. Trull. Ant. Gomez, Dian. Tolet. Leand. Mend. num.* 85 *& alij.*

II. Votum Castitatis conditionale pœnale, posse etiam commutari per Bullā. Probatur eadem ratione, & quia non est votum Castitatis perfectum, quia nō fit propter affectum ad id, quod promittitur.

III. Votum Castitatis conditionale, quod nō pēdet à conditione contingenti, sed certa, non esse cōditionale, sed absolutum, & ita non posse per Bullam cōmutari, v.g. si quis voueret castitatem sub conditione quod Sol oriretur crastina die.

IV. Neque etiam per Bullam commutari posse votum pœnale de materia reseruata, quando tale votum fit in pœnam peccati iam commissi, vel quod committitur quando fit votum. Ratio, quia conditio nō suspēdit consensum, nec est contingens ita, vt ab eius contingentia sit etiam cōtingens subsistentia, & obligatio voti, qua propter votum censetur absolutum.

V. Non posse commutari votum Castitatis ad centum annos: quia cēsetur perpetuum, quia ab annis his, in quibus tale votum potest fieri nō potest quis prudēter sibi promittere vitam vltra centum annos.

VI. Posse commutari votum Castitatis, quod factum est ad aliquod tempus, v.g. quatuor, aut decem annos, quia non est reseruatum Pontifice, quod nō est perpetuum; sed si vouens esset iam ætatis multū prouectæ, v.g. nonagenarius, aut centenarius, considerandæ sunt istius, & valetudo, & vires, an prudenti iudicio possit viuere vltra decem, aut quatuor annos ad quos facit votum, quia si istius vita prolixior non speratur. debes

debet censeri perpetuum, & consequenter nequit per Bullam commutari.

VII. Illum qui virginitatem vouit, animo dumtaxat abstinẽdi se à primo actu venereo, quo violatur virginitas, posse per Bullam obtinere commutationẽ voti, quia hoc votum est Castitatis partialis.

VIII. Votum non petendi debitum posse commutari alterutri coniugum, & vtriusque, quia est votum Castitatis partialis. Etiam potest commutari alteri cõiugum, votum Castitatis, quod fecit sine licentia alterius post matrimonium consummatũ; quia nõ est votum Castitatis perfectæ, siquidem remanet cũ obligatione soluendi debitum; sed vtriusque coniugibus non potest commutari votum quãdo de communi consensu vouerunt; quia est votum perfectum Castitatis, ita vt eorum neuter possit, nec petere debitum, nec reddere.

IX. Votum non contrahendi matrimonium, per Bullam posse commutari; quia non est votum Castitatis perfectæ; Neque contra votum faceret, qui non cõtrahendo, peccaret contra sextum Decalogi præceptum. Potest etiam commutari votum accipiendi ordinem sacrum; Quia non est votum Castitatis, sed status cuiusdam, cui castitatis annexa est. Itaque nõ peccaret contra votum, qui grauiter circa castitatem delinqueret ante ordinem susceptum.

X. Votum coniugale Castitatis posse commutari; quia est votum Castitatis partialis; Nisi fortè, auctoritate Põtificia hoc votum statui alicui annexum fuerit, v.g. Ordinis Militaris, in quo æquites, qui professionem emittũt, Castitatem coniugalem vouent; quamuis videatur probabile iuxta opinionẽ negantem hos esse veros Religiosos, quôd votum istud Castitatis cõiugialis posit commutari in his, quemadmodũ in alijs coniugibus.

XI. Resolutio. Quòd votum disiunctiuum est cōmutabile per Bullã, quamuis vna eius voti pars sit Pōtifici reseruata, dummodô alia non reseruetur; quia est in voluntate eius, qui vouit, eligere partem illã materiæ non reseruatæ, quæ commutabilis est; sed si elegisset partẽ materiæ reseruatæ, communior opinio negat commutari posse; quamuis Maldero defendat contrariam sententiam, & Diana dicat, cûm probabilitate magna defendi posse. Mendo etiam id affirmat, modô postquam materiam reseruatã elegerit, nō denuo voueat; quia votum illum non fuit â principio reseruatũ ergo si nō denuo fiat votum, non potest electio materiæ, reseruatum facere. *Mald. 2. tract. 10. cap. 5. dub. 10. Mend. dis. 26. n. 115.*

XII. Quòd probabile, & tutũ sit, commutari posse per Bullam votum Castitatis factum propter metũ leuem ab extrinseco causatum, quia simpliciter nō est perfectum, siquidem deest illi perfectio libertatis, & spōtanei, iuxta coactionem, & in volũtarium. *Bonac. Less. Ang. Nauar. Fun. Dian. Trull. Mend. n. 117.*

XIII. Quòd si quis faciat plura vota Castitatis partialis, v.g. votum non contrahendi matrimonium, & post hoc, votum etiam abstinẽdi se ab vnã specie luxuriæ, & postea ab alia specie, &c. Ita vt in omnibus votis simul iunctis includatur obligatio seruãdæ Castitatis perfectæ, hæc vota non possint commutari per Bullam, si vouens voluit iungere votum vltimum cũ reliquis votis, ita vt foret vltimum votum, complementũ omniũ, vt vouens omnimoda, & perfecta castitate teneretur; sed si non habuit talem intentionem, sed fecit quodcumque votum quasi seorsim, & vnumquodque cum affectu solo ad materiam partialem eius, cōmutari possunt hæc vota, vnũquodque seorsum, quia singula sunt vota castitatis partialis.

XIV. Quòd si votum castitatis, aut cuiusvis materiæ

riæ reſeruatæ commutauit Pontifex in aliam materiā non reſeruatam, hæc ſecūda obligatio voti poſsit virtute Bullæ commutari, quia commutatio deleuit reſeruationem. *Leſ. Arag. Suar. Thom. Sāch. & alij, quos citat, & ſeq. Mend n. 125.*

XV. Quòd votum caſtitatis factum ante contractum matrimonium, non poſsit cuiquam commutari per Bullam, vt petere debitum poſsis. Ratio; quia illud votum, fuit abſolutum caſtitatis perfectæ, & ita non poteſt commutare partē illius, qui nō poteſt commutare totum, vnde Pontifex ſolus poteſt.

Secundò quæritur: Quodnam Religionis votū nequeat per Bullam commutari?

Reſpondetur; Votum abſolutum, & perfectum Religionis. Vnde reſoluitur. *Thom. Sanch. Trull. & alij, quos citat Mend. n. 119.*

I. Quòd in circunſtantijs, in quibus dictum eſt in reſolutionibus ſupradictis, quòd votum caſtitatis commutari poſsit, Religionis etiā votum commutari valeat, accommodatis caſibus; proportionaliter vnius materiæ, & quæſtionis ad aliam.

II. Quòd votum hoc debet eſſe votum Religionis approbatæ, ne commutari poſsit; itaque poteſt commutari votū ingrediendi domum aliquam, vel Hoſpitium; vel Collegium, vbi viri, aut fœminæ commorantur diuino cultui diditi; & etiam commutabile votum ingrediendi Religionem approbatam, non vt ibi quis Religioſam vitam degat, ſed vt habitu incedat heremitæ, &c. Quia iſti non ſunt verè Religioſi. Hic eſt communis onium Bullæ expoſitorum ſenſus.

III. Poſſe cōmutari vota paupertatis, & obedientiæ, quæ quis facit in ſæculo, aut Religione non approbata, quia iſta non ſunt vota Religionis.

IV. Posse commutari votum accipiendi habitũ in Religione Diui Iacobi, Alcantaræ, Calatrauæ, & alijs Religionibus Militaribus (excepta Religioni Diui Ioãnis, quia hæc est vera Religio, vtpotè, in qua castitas, paupertas, & obedientia vouentur.) Ratio; quia, cum alij defendant Religiones illas, non esse verè, & propriè Religiones, alij verò contrarium sentiant, restat in opinione, ad sint propriè, & verè Religiones? Et consequenter an reseruatum sit votum ingrediẽdi eas; quod sufficit, ne hoc votum cẽseatur reseruatum, quia odia restringenda sunt, *Mend. d. 26. n. 132.*

V. Posse commutari vota ingrediendi Religionẽ austeriorem, in ingressum Religionis laxiores; votum ingrediẽdi in hoc Monasterium, in ingressum alterius Monasterij, votum etiam differendi ingressum quoad certum tempus, votũ perseuerãdi in Religione, prout votum istud distinguitur â voto ingrediẽdi Religionẽ; Quia in cunctis istis casibus, non commutatur substantia voti, sed qualitas. *Mend. in varijs num. cap. 12. in quo citat alios.*

Quæritur tertiò: Quodnam votum Vltramarinum non valeat, per Bullam commutari?

Respondetur: Votum dumtaxat absolutum, & perfectum peregrinationis ad visenda loca Sãcta Hiesolymorum, vel eorum aliquem. In quo omnes Bullæ cõueniunt Expositores. Hinc resoluitur.

I. Quòd hoc votum posit commutari per Bullam in casibus, quibus egimus de vota castitatis, & Religionis proportionaliter, v. g. quando hoc votum est cõditionale, pœnale, vel factum est ob metum causatum ab extrinseco, &c.

II. Quòd quiquid non est de substantia voti, sed

tantùm de qualitate, commutari possit, v.g. ire peditē, vel mendicando.

III. Hoc votum non posse commutari, quāuis ob deuotionem solam sit factum. Est communis sentētia, vt potest videri apud Mendo, *num.* 143. contra Grafis, & Sà, qui putarunt, votum hoc tunc dūtaxat reserua-ri, & incommutabile esse per Bullam, cùm in subsidiū fiebat terræ Sanctæ.

DVBIVM XVII.

De aliquibus difficultatibus Bullæ, quæ explicandæ restant?

ARTICVLVS I.

An debeat asseruari summarium Bullæ, & in scribi nomen accipientis?

H*Æc sunt verba Bullæ*: Y declaramos, que los que la tomaren, ayan de guardar, y recibir este sumario, y Bula, que vâ impresso de molde, sellado, y firmado de nuestro nombre, y sello, porque de otra manera no ganan, ni gozan de la dicha Bula, ni gracias de ella. Y porquanto vos N. disteis dos reales de plata, que es la limsona, que auemos tassado, y declarado, y recibisteis esta dicha Bulla, y escrito en ella vustro nombre, declaremos que aueis conseguido, y se os conceden la dichas gratias, &c. *Circa quod, resoluitur.*

I. Opinionem esse communem, quòd ad obtinendas Bullæ gratias, necessariam sit accipere summarium taxatamque eleemosynam erogare.

II. Communiter etiam sentire omnes Bullæ Expositores, non esse necessarium afferre secum Bullam, sed

suf-

sufficere habere domi asseruatam, vel sub alterius cõfidentia.

III. Quôd quamuis communiter sentiant plures, quôd si quis absque culpa perdiderit summarium, eius tamen gaudeat gratijs, non si verô si culpabiliter; probabile tamen est, accepta Bulla, & erogata eleemosyna obtineri gratias, perdatur inculpabiliter, vel culpabiliter, etiamsi voluntariê scindatur. Quia vt sentiunt Trullenc, & Mendo, *disp.* 23. *num* 3. Non est præceptum Pontificis, sed consilium, quando dictat summarium asseruandum. *Basil. Ponce in manuscriptis, Mendo eodem num.* 3.

IV. Non esse etiam de præcepto inscribere in Bulla viuorum nomé accipientis, nec in defunctorum Bulla nomen eius, pro cuius anima accipitur; Quamuis debeat fieri præcipuê in Bulla viuorum, quia si fortê quis in articulo mortis ob mutesceret, constet per eius inscriptum nomen, ipsum habere Bullam, & possit ei applicari Indulgentia, & tempore interdicti possit in loco sacru cum moderata pompa sepeliri.

ARTICVLVS II.

An acceptis Bullis duabus possint aliqua priuilegia obtineri duplicata?

Respondetur affirmatiuê: Quia ita declaret expressê ipsa Bulla. Circa quod resoluitur.

I. Non posse accipi pro vno tâm viuo, quâm defuncto plures Bullas quas; quia ita disposuit Gregorius XIII.

II. In ordine ad priuilegia, quæ conceduntur indefinitê, nõ esse necessarium duplicatam accipere Bullam, v. g. ad priuilegium lacticiniorum, eius carnium de consilio vtriusque Medici, eligendi Confessarium qui

qui absolvat â casibus Pontifici non reseruatis, & ad alia similia; quia ista priuilegia, vnica tantûm Bulla obtinetur toties quoties quis vult, aut indiget.

III. Priuilegia, quæ conceduntur ad vnicam dumtaxat vicem, posse obtineri bis, acceptis Bullis duabus; itaque qui duas accipit potest absolui bis â casibus Pontifici reseruatis, potest Indulgentiam plenariam, quæ conceditur semel in vita, & semel in articulo mortis, sibi applicare bis in vtroque casu; potest etiam in opinione asserentium Indulgentias stationis ad Altaria nō obtineri nisi semel per dies singulos, ipse obtinere bis, duplicando stationes, &c.

IV. Posse accipi duas Bullas pro eodem defuncto: & autem vtilius non accipere eas simul, quia potest accidere, quôd in prima vice non applicetur Indulgentia defuncto ob defectum alicuius requisiti, quod requisitum suppleatur in secunda vice.

ARTICVLVS III.

De suspensione, & reualidatione Indulgētiarum, & gratiarum, quas Bullæ Commissarius concedit.

COmmissarius Cruciatæ Generalis virtute facultatis sibi â Pontifice concessæ, suspendit durāte anno publicationis Bullæ, cūctas gratias, & Indulgētias, vbique terrarū in quibus Bulla promulgatur, exceptis illis, quæ Superioribus Ordinum Mendicantiū in ordine ad Religiosos concessæ sunt; & postea Commissarius declarat in fauorem Cruciatæ, quôd qui acceperit Bullam posit gaudere cunctis ante suspēsis Indulgentijs, & gratijs; quæ declaratio, est reualidatio. Finis intentus per hanc suspensionem est: Ne deficiat Cruciatæ subsidium eleemosynarum, quæ â fidelibus er-

erogantur; quia si possent sine Bulla, alias obtinere gratias, & Indulgentias, plures Bullam non acciperent, & ita data eleemosyna pro Bulla, reualidantur Indulgentiæ suspensæ, vt posit accipiens obtinere. Circa hoc videbis sequentes resolutiones.

I. Respectu accipientis Bullam statim ac promulgatur, non suspendi gratias, nec Indulgētias vllas, quia iste nec locum, nec tempus suspensioni tribuit; & quāuis dicatur reualidari Indulgentias, & quia suspendendæ erant, casu quo iste non esset tā sedulus in accipiendo Bullam.

II. Commissarium non suspendere has gratias, & Indulgentias in locis illis, vbi Cruciata non valet; quia nec illo attingit eius potestas, nec ad finem intentum suspensio talis conducit.

III. In opinione asserente annum durationis Bullæ esse naturalem, posse inueniri aliquos dies, in quibus sine Bulla, Indulgentiæ aliquæ obtineantut, & gratiæ, v. g. promulgata fuit Bulla anno superiore in aliquo loco Kalendis Februarij. Hoc anno promulgatur decima die mensis in eodem loco; in diebus illis, qui restant à Kalendis Februarij, vsque ad decimam diē mēsis, possunt obtineri prædicti Indulgentiæ sine Bulla; Nā suspensio pro anno superiore expirauit prima die Februarij, & suspensio pro anno præsenti, non incipit nisi à decima.

IV. Iubilæum, quod quandoque Pontifices cōcedunt pro duabus septimanis obtinendū, posse obtineri sine Bulla, si Pontifex contrarium non expresserit; quia hæc est mens Pontificū, & animus, vt omnes talæ Iubilæum obtineant, & neque pauperes, quibus ad Bullam accipiendā pecuniam non suppetit à Iubilæo excludantur obtinendo; itaque Commissarius numquam hoc Iubilæum suspendit. *Fernādez, Villalob. Rodr. Trull. Dian. citati à Mend. d. 29. n. 10.*

V. Fas

V. Facultates,& gratias in iure communi cõtentas nõ ſuſpendi à Commiſſario Bullæ;quia communis doctrina eſt; id,quod eſt de iure communi nõ reuocari ſi claré non exprimitur.

VI. Neque etiam ſuſpendi Indulgentias,& facultates,quæ conceduntur ab Epiſcopis; quia tantum ſuſpenduntur gratiæ,& facultates,quæ immediatê à Sede Apoſtolica dimanant,vt conſtat ex Bullæ procmio.

VII. Suſpendi gratias,& Indulgentias,quæ conceduntur poſt promulgationẽ Bullæ;praxis, & ſtilus eſt;quôd Commiſſarius illas examinet,& faciat copiã, vt promulgẽtur,& quôd nõ poſsint obtineri ſine Bulla, *lib* 1.§.5 *dub.*4.*n.*3.

VIII. Trulllenc ſentire;Gratiam cõceſſam pro anima é Purgatorio eruenda per Miſſam in Priuilegiato Altari celebratam,non ſuſpendi per Bullam;quod etiam Diana probabile cenſet;ſed communior,& probabilior eſt contraria ſententia,& illa fauet magis expeditioni Cruciatæ. Itaque ad obtinédam hanc gratiam eſt opus Bulla. Ludouicus de la Cruz ait;quôd ille,qui Miſſam cõmendat,debeat habere Bullam. Meliûs Rodriguez aſſerit;teneri celebrantem;quia Bullam debet habere, qui Indulgentiam obtinet,obtinet verô qui celebrat, non qui celebrare commendat; Religioſus autem, qui celebrat in Altari Monaſterij ſui,nõ indiget Bulla;quia Religioſi,abſque Bulla gaudent gratijs ſibi conceſsis,vt ſtatim videbimus.

IX. Non ſuſpendi per Bullam gratias, & facultates,quæ non habent ſimilitudinem aliquam,aut æquiuocationem cum gratijs,& facultatibus Bullæ, v.g. ſi Epiſpopus aliquis haberet teſtandi licentiam,& gratiæ illæ,que pertinent ad honorem,& iuriſdictionem,vt ſunt gratiæ illæ,quibus fruuntur docentes, & ſtudentes in Vniuerſitatibus,Miniſtri Sancti Officij, & alij conſtituti in aliqua dignitate,aut officio. Ratio; quia

in

in literis Apostolicis reuocantur aliquæ gratiæ: quæcumque sint, intelliguntur reuocari dumtaxat gratiæ illæ, quæ obuiare, vel opponi possent his gratijs, quæ in dictis literis reuocantibus conceduntur, vt aduertit Mendo, citatis Felino, & Bartolo: gratiæ, quas pro exemplo apposuimus, non opponuntur gratijs in Bulla cōcessis, neque Bullæ expeditioni, ergo istæ non reuocātur per Bullam. *Est plurium, quos citat Mendo d.19. numer.* 33.

X. Neque etiam suspendi per Bullam, gratias concessas Religionibus Mendicantibus quoad Religiosos earum; Quia expresse excipiuntur à Commissario in suspēsione aliarum; sed neque etiam potest illas suspēdere, quia Pontifex non tribuit ei facultatem hanc in Bulla Latina. Quod etiam dico de gratijs cōcessis Religionibus nō Mendicantibus, si istæ, participes fuerint priuilegiorum illarum. Quod de Religiosis dicitur, debet etiam intelligi quoad nouitios, quia in fauorabilibus, nomine Religiosorū comprehenduntur; Non verò includuntur Donati, quia non sunt Religiosi; Neq; etiā Tertiarij Franciscani; quia vtrique indigent Bulla, vt gratias Religioni concessas obtineant. *Mendo cum alijs, num.* 44. *&* 45.

XI. Quòd de Religiosis viris, intelligendum esse de Religiosis fœminis, id est Monialibus cum proportione, si sunt Ordinis Mendicātis, non egent Bulla ad obtinendas Ordinis sui gratias, quia istæ non suspenduntur: si verò non sunt Mendicantes, neque participant priuilegia eorum, egebunt Bulla.

XII. Sæculares etiam egeræ Bulla ad obtinendas gratias aliquas cōcessas in fauorem Religionum Mendicantium, quæ immediate attinent etiam ad fauorē ipsorum sæcularium, v.g. Indulgentias, quæ concedūtur visitantibus Altaria, aut Ecclesias dictarum Religionum.

XIII. Alias

XIII. Alias gratias, quæ præcipuè, & immediatè conceduntur in fauorem dumtaxat Religiones, & redundát etiam in beneficium, sæcularium, posse etiam à sæcularibus obtineri sine Bulla, quia nō suspendūtur, v.g. Facultas, quam habent Mendicantes absoluendi à casibus reseruatis, commutandi vota, dispensandi in quibusdam rebus, & aliæ similes facultates, quæ in vnaquaque Religione videndæ sunt, quæ, & quales sint? Quôd etiam dico de Religionibus nō Mēdicantibus, si participant priuilegia earum. Hæc resolutio est contra Nauarro, Lopez, Acosta, & Trullenc, sed assentiunt ei supra decem, & octo, aut viginti Auctores, quos citat, & sequitur Mendo, *num.* 63. Qui etiam addit: Pium Quintum consultum respondisse: Mētem suam nō esse reuocare per Bullā hæc priuilegia; &. expresſit anno 1571. in priuilegijs Ordinis Prædicatorum; & putandum est, hunc fuisse, & esse animum reliquorum Pōtificum.

ARTICVLVS IV.

De suspensione interdicti dum Bulla promulgatur.

COmmissarius Generalis virtute facultatis sibi à Summo Pontifice cōcessæ suspendit interdictū vbicūque fuerit per octo dies ante, & post Bullæ promulgationē, vt solemniûs fiat promulgatio. Circa hoc quædam difficultates resoluuntur.

I. An suspensio interdicti duratura sit sedecim aut decem, & septem dies ideo, quia Commissarius suspēdit interdum octo dies ante, & totidē post promulgationem Bullæ? Videtur eumdem diē promulgationis non esse numerādum inclusiuè cum alijs antecedentibus, & cōsequentibus. Respondetur hoc esse probabile, v.g. illum diem non esse inclusiuè numerandum, &

quia fauorabile est, posse extendi suspensionem vsque ad dies decem, & septem. *Mend. d.* 30. *n.* 2.

II. Suspendi interdictum positum â quocumque iudice; quia Pōtifex est superior cūctis, & delegat quoad hoc Commissario propriam potestatem.

III. Quôd si in aliqua Ciuitate populosa promulgetur in diuersis Ecclesijs, & diuersis diebus Bulla præ multitudine populi; interdictum suspēdatur octo diebus ante, & totidem post promulgationem in vnaquaque Ecclesia; & parrochiani illius Ecclesiæ in qua adhuc edictum non suspensum est, frequētare possin Ecclesiam illam, in qua est suspensum. *Idem num.* 6.

IV. Excommunicatos, aut publicê denuntiatos, propter quos interdictum, positū fuit, non manere absolutos per illos dies, quibus suspenditur interdictum; quia vinculū excommunicationis, distinguitur â vinculo interdicti, quod suspenditur.

V. Neque interdictum personale particulare suspendi; quia hoc nō obstat promulgationi solemni Bullæ, qui est finis intentus in suspēsione interdicti, neque hoc vocatur absolutê interdictum, *Idem num.* 12.

VI. Interdictum generale personale comprehendens cunctus vicinos loci, suspendi quamuis nō sit locale, quia hoc obstat solemni Bullæ promulgationi.

VII. Quôd si interdictum, positium est in Ecclesia loci, in qua non est promulganda Bulla, adhuc suspendatur; quia Commissarius loquitur absolutê nō dicens suspendi interdictum in Ecclesia, in qua promulganda est Bulla si in ea fuerit interdictum, sed suspēd in loco toto, in quo Bulla promulgatur.

VIII. Idem dicendum esse si aliqua Regularium Ecclesia interdicta foret in loco illo, in quo Bulla promulgatur, etiamsi omnes in tali communitate commorātes, essent interdicti generaliter; quia illud interdictū est publicum, & non particulare, ac si vna Parochiæ, & cun-

puncti Paræciani interdicti essent.

IX. Quôd finitis diebus suspensionis, iterum resurgit interdictum quin denuô ponatur.

CAPVT II.

De Bulla Compositionis.

COmmissarius Generalis Bullæ, in virtute facultatis sibi â Pôtifice concessæ potest facere conuẽtionem super bonis malé habitis, aut vsurpatis quãdo de Domino eorũ non cõstat; Quã facultatẽ potest ipse Cõmissarius subdelegare, vt de facto subdelegat Commissarijs Bullæ in Indijs; & quia difficile erat, & molestum pro minoribus quibusdam quãtitatibus ad Commissarium recurrere ad debita ista componẽda, expedit Bullas.

DVBIVM I.

De bonis in communi, de quibus Cõmissarius potest compositionem facere.

ARTICVLVS I.

Quænam quantitas componi possit?

RESPOND. I. Singulis quoque annis componi posse quantitatem duorum millium nõgentorũ quadraginta, & vnius argenteorum & sex marauedisiorũ cum quinquaginta Bullis Compositionis acceptis, quæ singulis annis accipi possunt; quia per vnamquamque Compositionis Bullã componuntur quinquaginta argentei, & viginti, & octo marauedisij; & ita, cum quin-

quaginta Bullis Compositionis acceptis, dicta quantitas componitur.

Respon. II. Quôd si inueniatur maior quantitas cōponenda quâm ea, quæ cum quinquaginta Bullis componi potest, recurri debeat ad Commissarium, qui solet exigere pro compositione, decimam partem eius quantitatis, quæ componenda est, & hanc in subsidiū Cruciatæ; quod etiam ordinat exigendū Commissarijs in Indijs subdelegatis. Hinc resoluitur.

I. In vno anno non posse accipi plures quâm quinquaginta Bullas Compositionis, vel sumantur singulæ seorsim, vel plures, vel omnes simul.

II. Quôd si quidam debet vltra id, quod per quinquaginta Bullas componere possit, non valeat differre compositionem, aut restitutionem ad sequētem annū, vt componat quantitatem acceptis nouis Bullis, sed statim debeat restituere, aut componere cū Commissario restantem illam bonorum quantitatem. Peccauit autem grauiter differendo, nisi dilatio aliâs prudentis iudicio iustificata fuerit.

III. Quamuis peccauerit differendo culpabiliter restitutionem, ut compositionem, posse tamen in sequenti anno, acceptis Bullis debitum componere; Neque obstabit distulisse intuitu per Bullas componendi; quia quamuis Bulla nō prosit his qui in fide Bullæ aliena vsurpauere bona, illis tamen, qui Bullæ fidentes, restitutionem distulerūt videtur valitura, quia valdê diuersa sunt hæc duo nempê vsurpare in fide Bullæ, & differre restitutionem in fide eiusdem, & cūm aliâs hoc quod est non valere Bullam sit odiosum, nō debet ampliari: & si fidutia priuaret hoc beneficio, adhuc perspiciendum est: An compositio dilata fuerit in fidutia aut cū fidutia Bullæ, quia si dilata fuit cum fidutia, adhuc compositio potest fieri per Bullam. *Mendo dis. 32. numer. 51.*

IV. Quôd

IV. Quôd si quis per vnam Bulla minorem quantitatem, quam componere potuisset, v.g. triginta argenteos, si postea contraheret aliud debitum cuius incertus esset Dominus, v.g. debitum viginti, & octo argenteorum, nõ possit componere hos viginti, & octo argenteos, per illam eamdem Bullam, per quam composuerat triginta, quamuis nec illi triginta, neque isti viginti, & octo argentei excedant quãtitatem, quæ per vnam Bullam componi potest; qui Bulla non valet ad debitum de futuro cõtrahendum, sed ad debitum iam de præterito contractum, & compositio finitur quando accipitur Bulla, nec potest vltra extendi.

V. Quôd si vnus debet alicui Domino incerto triginta argenteos, & alius debet alicui Domino incerto viginti nõ liceat vtrisque accipere vnam Compositionis Bullã pro debito vtriusque; quia vnaquæque Bulla conceditur vni soli; & hæc est praxis; sed eorum quisque posset suscipere debitum alterius, pro quo satisfaceret, quod impleret accipiens Bullam Compositionis.

Quæritur: Quænam eleemosyna pro Cõpositionis Bulla eroganda sit?

Respondetur: Duos erogari argẽteos; sed si compositio fiat de bonis, quæ debentur pro ommissione Oficij Diuini, eroganda sunt; & alij duo ad Ecclesiæ fabricam, eius Ecclesiæ, in qua beneficium habet qui officiũ ommisit.

ARTICVLVS II.

Cuiusnam qualitatis futura sint bona super quæ fieri possit compositio?

RESpondetur: Hæc bona debere esse incerta, vel hãc compositionem fieri de bonis incerti Domini, vel

de bonis, quæ debentur Ecclesiæ, pauperibus, aut operibus pijs; Quia Pontifex est Administrator horũ bonorum, & potest de illis cõpositionem facere, alijsque compositionem delegare. Dilucidatur autem hoc magis, resolutionibus sequentibus.

I. Cum sit probabilis opinio, & tuta in conscientia: Bona incerti Domini, quæ quis nõ acquisiuit iniuste, sed inuenit, v.g. posse sibi applicare si postquã sufficientem diligentiam adhibuerit pro inueniendo Dominuũ non inuenerit; Neque teneri ad compositioné, aut restitutionem, nisi fortè Dominus inuentus fuerit ante necessarium præscriptionis tempus, quo impleto, iam nõ tenetur reddere Domino; Quæritur ergo quodnam temporis spatium ad hanc præscriptionem requiratur? Hæc est materia Iurisconsultorum, *in tit. de præscript. & in tit. de vsucapion.* Theologorum etiam in tractatu *de iust. & iure*; sed in opinione asserétium prædicta bona deberi operibus pijs, potest fieri de ijs bonis compositio.

II. Vt aliqua bona censeantur incerti Domini, necessarium esse, habentem illa bona sufficienté prudétum virorum iudicio diligentiã adhibere pro Domino certo inueniendo; Quôd si facta sufficienti diligentia, Dominus non comparuerit habenda sunt illa bona pro bonis Domini incerti, & potest fieri de illis cõpositio. In hoc Auctores consentiunt.

III. Quôd quando constat bona ista alicuius ex tribus, aut quatuor Dominis, non tamen constat cuiusnã sit eorũ, hæc bona non sunt incerta, neque de illis potest fieri compositio, sed debent tradi tribus illis, aut quatuor, de quibus est dubium, vt illi inter se diuidant & inter se cõponantur; Neque postea si verus Dominus appareret, tenerentur alij consortes restituere vero Domino id, quod in partitione acceperũt, quia quãdo diuisio, facta fuit, vnusquisque cessit iuri suo. *Mendo*

cum

Cum alijs, quos citat d. 33. num. 12. Dicastillo. tom. 1. de iustit. & iure, lib. 2. d. 9. dub. 15.

IV. Non esse incerta, bona illa, quæ iura, aut leges cuiusque Regni disponunt sic, vel applicanda, quamuis de Domino non constet; quia hæ leges obligant in conscientia, vtpote iustæ, & ita non potest fieri de illis compositio.

Quæritur primò: An in casu, quo cõpareret Dominus bonorũ, de quibus per Bullas facta est compositio, vel cum Cõmissario conuentũ fuit; is, qui composuit illa bona, debeat restituere, aut tuta conscientia possit sibi retinere?

Respondetur: Quòd in conscientia nõ teneatur restituere facta iam legitimè compositione, & remanere in cõsciẽtia securum, quamuis Dominus ipse in externo foro possit corã iudice ista bona expostulare, & ipse iudex ad restitutionem compellere. Probatur prima pars; Quia Pontifex præ domino excellentiæ, pollet auctoritate ad trasferendum per compositionem dominum talium bonorũ quãdo talis compositio ad animarum salutẽ conducit, & talia bona sunt in tali statu, quòd ad pauperes pertineant; ergo in conscientia non debet restituere ille, ad quem per compositionem, dominium talium bonorum trãslatum fuit. Secunda pars probatur; quia horum bonorum compositio, dũtaxat est ad forum cõscientiæ, ergo in externo foro repeti possunt. Hinc fit satis asserentibus non posse fieri hanc compositionem tuta conscientia, quia est in præiudicium tertij, nempè bonorum Domini. Satis fit inquam, quia remanet Domino ius, & actio, vt in externo foro sua bona expostulet; irrationabiliter autẽ in-

uitus erat Dominus bonorum, quod is, qui eorum cõpositionem per Bullã fecisset, ab onere restitutionis in conscientiæ foro maneret immunis, cum ipse bonorũ Dominus sit Pontifici subditus, eiusque bona subijciãtur supremæ Pontificis potestati quãdo, eorum administratio spirituali saluti conducit, vt cõducebat quãdo illorum dominium in foro cõscientiæ per cõpositionem fuit translatũ, neque hæc cõpositio, aut translatio dominij in præiudicium Domini cẽseri debet facta, quemadmodum neque præscriptio cẽsetur in præiudicium quamuis post præscripta bona, pareat illorũ Dominus; nam quemadmodũ Respublica eô quôd habeat potestatẽ super temporalia bona quatenus vtilitati ciuili conducunt, & publicæ, concedit præscriptionem bonorũ quin Domino iniuriã inferat; ita Pontifex eô quôd habeat potestatem super bona incerta quatenus spirituali saluti conducunt, cõcedit iustê eorum compositionem in cõscientiæ foro, quin bonorũ Domino præiudicium fiat.

Quæritur secũdò: Quibusnam personis possit valere compositio per Bullas, aut cum Commissario?

Respondetur: Cunctis, quibus diximus viuorũ Bullam posse valere in cunctis articulis dubij quarti, posse etiam valere compositionis Bullam, quin excludatur defunctus, quia ante mortẽ iniũxit hæredi pro exoneranda conscientia, vt necessarias compositionis acciperet Bullas.

Qua-

Quæritur tertiò: Quibusnam personis Bulla hæc valere non possit?

Respondetur: Illis non valere, qui in fidutia Bullæ, aliena bona vsurparũt; sed posse valere his, qui cum fidutia Bullæ vsurparunt. Quod vt intelligas: ille in fidutia Bullæ vsurpauit, qui si non speraret se compositurũ ea bona per Bullam non vsurpauisset ea. Ille verô cum fidutia Bullæ vsurpauit, qui motus est ad vsurpãda bona per cupidinem, aut motiuum aliud, qui quamuis nõ speraret se compositurum illa bona, tamẽ eodem modo vsurpauisset, quãuis aliquod habuerit solamẽ, quôd per Bullam compositioni daretur locus.

Hic aduertendum est: Quôd quamuis bona malê habita in fidutia Bullæ componi nequant, posse tamẽ recurri ad Commissarium Generalem pro compositione eorumdem, qui potest committere talem compositionem Episcopo, cuius facultatem nõ coarctat Commissarius. *Mendo d. 33. n. 43. & 44.*

DVBIVM II.

De particularibus casibus, quos Bulla Compositionis intrat.

DEcem, & octo casus particulares assignantur, in quibus Bulla Cõpositionis habet locũ. In quibus omnibus, duo supponũtur, quæ iã animaduersa relinquimus. Primũ, quôd non constet de Domino bonorum, quæ componuntur. Secũdum; Quôd facta fuerit sedulô diligentia prudentum iudicio sufficiens; vt eorum Dominus inueniatur. In Bulla Latina additur â Pontifice alia conditio, nempê quôd â volente se com-

ponere exigatur iuramentum, quôd sufficiẽtem diligentiam adhibuerit in quærendo bonorum Domino, & non inuenerit; sed iuramẽtum hoc, dumtaxat exigitur quando fit compositio cum Commissario, non verô quando fit per Bullas, quia tunc sufficit, quôd quis in conscientia sibi persuadeat, quôd sufficientem curam in Domino quærendo habuerit. Et ita in praxi acceptum est.

ARTICVLVS I.

De primis sex casibus, qui ponũtur in Bulla.

PRimus casus. Potest fieri cõpositio de bonis malè obtentis, & habitis, de acceptis, & acquisitis per lucra, & vsuras, vel alio quolibet modo, si facta sufficienti diligẽtia nõ comparuerint Domini, quibus legitima restitutio fieri debeat.

In hoc casu aduertendum est, quôd videatur Dubium 7. tractatus 5. in lib. 3. summæ, vbi agitur de vsura, & in quibus casibus debetur eius restitutio, poterit compositio per Bullam habere locum, modo de Domino cui restitutio facienda esset, post diligentiam sufficientem non constiterit, neque vsuræ obtentæ fuerint in fiducia Bullæ. Quôd idem aduertendum est in reliquis quibuscũque casibus, ne iterũ repetere cogamur.

Diximus componi posse id, quod obtinetur per *lucra*, quæ exsurgunt ex accommodatione fructuum; obtentum per *vsuras*, quôd resultat ex accommodatione pecuniæ in significatione stricta, & in lata significatione in accommodatione cuiusvis mercis. Diximus: *Quolibet modo.* Idest modo simili vsuræ, vt mohatra.

Secundus casus. Potest fieri compositio, de fructibus

busbeneficiorum, & aliorum, & redditų̃ Ecclesiastico-rum malè habitis ob defectum in Horis Canonicis recitandis. Circa quod resoluitur.

I. Quòd quando ob defectum in recitando fit horum bonorum compositio, tribuenda est tanta pars ad fabricam Ecclesiæ, vbi est beneficium, quanta Cruciatæ, v.g. si accipitur pro compositione Bulla vna, tribuendi sunt Ecclesiæ argentei duo, si duodecim Bullæ accipiuntur, viginti argentei tribuendi sunt Ecclesiæ, & sic proportionaliter.

II. Quia cum fructus beneficij percipiuntur etiam alijs titulis, & obligationibus onerosis à recitatione diuersis, hinc fit, solùm id debere restitui ob defectum in recitando, quod recitandi oneri correspondet, debita spectata proportione. Thomas Sanchez, Henriquez, & Mendo, *Mend. d. 34. n. 25.* asserunt. Episcopum recitare ommittētem ad quintam fructuum partem restituendam teneri. Canonicum verò & Parochũ ad quartam. Reliquos Beneficiatos, & qui gaudent beneficio simplici, Præstamo, Capellania, aut pensione sufficienti ad onus recitandi, teneri ad tertiam partem. Qua via quisque posset hanc partē per Bullas componere. V.g. Habet quis Beneficium simplex, ex quod trecēta ducata recipit annua, ommittit recitare officium per totum annum, debet restituere fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus ducata cētum, quæ est tertia pars reddituum; quam partem componere potest, acceptis decem, & nouem Compositionis Bullis, erogando Cruciatæ triginta, & octo argenteos, & totidem fabricæ Ecclesiæ. Si ommittit officium per mensem, aut per dies quindecim, illam partē restituere tenebitur, quæ mensi, aut diebus quindecim ex redditu corespondet, quam partem per Bullam, aut Bullas componere potest.

III. Ommittentem officium paruum, ad quòd tenetur pro pensione, eodē modo ad restitutionem obliga-

gari; Quòd si per Bullas velit componere debitum, tã-tam partem debet restituere fabricæ Ecclesiæ vbi est beneficium ex quo illi pendetur, quãtam Cruciatæ. Quod si pensio fuerit super Episcopatum, probabile est; partẽ dandam fabricæ posse tribui, vel in fabricam Ecclesiæ Matricis, vel alterius cuiuscũque Ecclesiæ in qua Episcopus habeat Ecclesiasticos prouentus.

IV. Habentem beneficia in diuersis Ecclesijs, si cõponat per Bullas, quod omissione officij debitum contraxit, id quod fabricæ Ecclesiæ tribuendum est, teneri dispertiri inter illas Ecclesias omnes, in quibus habet beneficia, maiorem partem illi, vnde maiores percipit redditus tribuendo.

Tertius casus. Potest etiam fieri compositio super dimidium legatorum, quæ facta fuere pro exoneranda conscientia à bonis malè habitis, si personæ quibus talia legata facta sunt, negligentes fuerint per annum integrum in percipiendis legatis, quamuis de legatarijs constet & personis. Circa quod resoluitur.

Negligentiam legatarij in perceptione rei legatæ, non debere numerari à tempore, quo factum est testamentum, vel testator obijt, sed à tempore, quo ipse certus factus est legatari ab hærede, vel testamentario; Quia vbi de re non constat, nõ potest quis accusari de negligentia in re. Itaque si à tempore, quo habuit notitiam, numeratur annus, & ille negligenter se habuerit in recuperando legato, poterit heredes dimidium legati per Bullas componere. Si legatarius verò fuerit aliquis locus pius, debet admoneri is, qui talis loci curam habet. Si legatarius fuerint pauperes in cõmuni, Procurator pauperũ debet admoneri; Quòd si isti post admonitionem negligentes fuerint per annum, potest fieri cõpositio de legati dimidio.

Quartus casus. Potest etiam fieri compositio super legatis factis antea, vel tempore durationis Bullæ, quorum

rũ legatarij facta sufficienti diligentia nõ inuenti fuerint. Circa quod resoluitur.

I. Quôd si non inuento legatario, inuenitur hæres ipsius, legatum absolutum debeat dari isti hæredi, legatum quoque conditionatum, purificata conditione; & super hoc legatum nequit hæres per Bullam componi.

II. Idem quod conceditur circa legata non inuentis legatarijs, posse applicari fideicommissis, & donationibus, quando nõ inueniũtur partes; itaque possunt etiam per Bullas componi.

Quintus casus. Si aliquis iudex Ordinarius, aut Delegatus, vel Assessor perceperint nummos, vel aliquid aliud pro ferenda mala, aut iniusta sententia, vel pro causa pro trahenda in præiud cium partis, aut pro alia iniuria inferenda, vel aliquid aliud facerent, quod nõ deberet; tunc possent omnes isti, malè parta per Bullas cõponere, saluo semper iure partis, vt illi satisfiat. Circa quod resoluitur.

I. In opinione plurium asserentium nõ debere restitui id, quod pro actione turpi, aut iniusta acceptum est, quando tale obsequium nõ est debitum ei, qui soluit, & aliâs id obsequium est pretio æstimale; Nullum istorum iudicium, qui in re mala perpetrãda peccauerũt teneri ad compositionem pretij pro re mala perpetrata; in opinione verô tutiori asserentium contrarium teneri si non restituunt, componi per Bullas. Quod obseruandum est in sequentibus casibus huic similibus.

II. Idem, quod dicitur de iudicibus, qui reuera sunt iudices; debere intilligi de quibuscumque potentibus sententiam ferre pro officio, aut subdelegatione, aut partium consensu.

III. Damnum, quod parti intulerunt ipsos non posse componere per Bullas, sed teneri restituere, etiã dato casu quôd non deberet id, quod pro iniusta acceperunt sententia.

Sex-

Sextus casus. Si aliquis Aduocatus accepit quidquã pro aduocando in causa iniusta sciẽtia parte causæ iniustitiã, potest iste Aduocatus per Bullas componi; sed parti, cui præiudicauit, pro damno satisfacere tenetur. Circa hũc casum resoluitur idem, quod in resolutione prima, & tertia præteriti casus. Vltra notandum est: Quòd pars, quam defendit Aduocatus nescit causam suam esse iniustam, iuraque pro se trahi violenta, tunc Aduocatus restituere tenetur parti id, quod pro patrocinanda causa accepit, & damna, quæ ex tali suscepta causa fuerunt orta.

CAPVT II.

De sex alijs casibus, qui ponuntur in Bulla.

SEptimus casus. Si quis testis pro falso testificando, aut Fiscalis, vel accusator pro accusatione falsa, vel quòd ommiserit accusare cùm teneretur, accepere quidquã, posse cõponi de acceptis, vltra satisfactionem, quam tenetur reddere parti præiudicatæ.

Octauus casus. Officiales, Scribæ, Notarij, aut Secretarij qui pro aliqua re in officio suo iniustè perpetrata percepere quidquam, possunt componi super accepto, sed præiudicatis pertibus satisfacere tenentur.

Hi duo casus sequentes coincidunt cum casibus supradictis iudicis, & Aduocati, & ita eadem regula vtẽdum est.

Nonus casus. Possunt omnes iudices, & sæculares, & Ecclesiastici in causis tẽporalibus componere per Bullam ea bona, quæ ob administrandã iustitiam pro iure debitam, à litigantibus acceperunt, vel ista bona sint pecuniæ, vel species alia.

Dicitur *in cuasi s temporalibus.* Quia est simonia accipere quidquam pro causis spiritualibus, & etiam est simonia, id per Bullas componere. Et quamuis aduertat Trullenc. Pontificem duntaxat prohibere compositionem, & dispensationem in simonia incursa ratione Beneficij, Apostasiæ, Hæresis, Homicidij, aut Ordinum non ritè acceptorum; inde tamē, tantummodo infertur: Commissarium habere potestatē ad componendum pretium acceptum in alijs simonijs; Nō verô, quôd hoc pretium posit componi per Bullas, siquidē hæ non conceduntut, nisi vt componatur id, quod pro causis temporabilibus acceptum est.

Dicitur: *Ratione iustitiæ administrandæ: &c.* Quia nō potest iudex pro iustitia administrāda stipendium accipere, neque pretium; siquidē pro eius administratione salarium accipit, quod bis solueretur si vltra id, pretium acciperet. Vnde resoluitur.

I. Quôd in casibus, in quibus Doctores, probabiliter â restitutione iudicē excusant, non tenetur iudex ad compositionem pretij accepti pro admistratione officij sui, si ipse iudex Doctorum sequitur opiniones; contraria verô pars, securior est.

II. Quôd quando litigans dedit iudiciali, quid pro redimenda vexatione, quia alias iudex non ferret sententiam iustam pro eo, tenetur iudex acceptū restituere litiganti, in quo negotio nō datur compositloni locus. Hæc est omnium sententia communis.

III. Quôd quando litigans dat bona fide aliquid iudici, vel quia putat teneri dare, vel quia ad dandum cogitur, debet iudex restituere ipsi litiganti, quin habeat in hac causa locum compositio.

IV. Quôd quando litigans dat aliquid animo corrumpendi iudicem, & attrahendi illum, vt pro se ferat sententiam, quia putat litigans iura pro se in tali negotio non stare, quamuis in rei veritate

Fa.

fauorabilis sententia sibi debeatur; tunc iudex agnoscens se ferte sententiam iustam, & debitam in fauorem litigantis, non potest retinere sibi id quod accepit, sed tenetur restituere ipsi litigāti antequā exequatur actionem pro qua pretiū accepit, sed post actionē iam exequutam tenetur restituere pauperibus; in quo casu, cōpositio per Bullam habet locum. Quia quando litigans intendit corrumpere iudicem muneribus, aut stipēdio consentit tunc in transferendo dominio numerū proferenda in suum fauorem sententia, & non aliter; ergo data in fauorem sententia, quæ est conditio posita, litigans caret iam titulo, & iure, vt restituantur sibi munera, quæ dedit, quia iam se dominio illo abdicauit. Ex alia parte non potest iudex id, quod accepit retinere, quia cognoscit datum fuisse sibi pro eo ipso, quod ipse tenebatur faceret nempè pro ferenda sententia iusta, & debita, ergo tenetur retribuere pauperibus, & consequenter potest id per Bullas componere. *Tolet. Fagund. Mald. Nauar. Salon. Lesius, Villalob. Trull. quos citat, & seq. Mend. d. 14. n 133.*

Decimus casus sic iacet in Bulla Castellana: Se pueden componer los Escriuanos, Notarios, y Secretarios, y los oficiales de justicia, q̄ huuieren recibido, y lleuado derechos demasiados por razō de oficios, cōtra las leyes, y ordenanças, q̄ les están dadas, no sabiendo las personas á quien deuen restituir. *Circa quod resoluitur.*

Quòd in tutiore opinione; lex, quæ taxat stipēdium pro quolibet instrumento soluēdum, nō solùm est pœnalis, sed etiam absoluta, & obligans in cōscientia: itaque debent Notirij restituere id, quod vltra legis taxationem accipiunt, præcipuè si ad taxationis legē se statutos cum iuramento promiserunt; sed si ignoratur cuinam iniuria illata sit, poterunt per Bullas id, quod vltra taxationem acceperunt componere. Non tamen daret probabilitate contraria opinio: Nempè legem illam

lam esse tantummodo pœnalem & ita non obligare in conscientia, & consequenter non teneri restituere, neque componere id, quod acceperunt vltra taxam, nisi forté excederet iustum laboris pretium, quia tunc tenerentur restituere, quamuis lex non adesset.

Vndecimus casus, sic in Bulla Castellana: Si alguno, injusta, ó indeuidamente, por rogar, y fauorecer q̃ no se haga justicia, ó que suelten â el que justamente estaua preso por delitos lleuô dineros, ô otras cosas algunas, se podrâ componer en lo que assi lleuô, satisfaciendo el daño de la parte á quien se hizo el agrauio.

Hic casus ponitur, supponendo, id quod accipitur pro causa iniustâ, aut turpi restituendum esse pauperibus: qui verô opinioni adhæserit contrariæ excusanti â restitutione, non eget compositione, vt dictum est. Hic aduerto: Quôd si sequatur parti contrariæ damnũ, non solûm debet accipiens satisfacere tale damnum, sed etiam is qui largitus est aliquid pro illa intercessione iniusta, quia tam agens, quâm intercedens, ad damnum concurrerunt.

Duodecimus casus: Se puede componer de lo que por juegos fueren obligados â restituir â pobres; pero auiẽdo interuenido engaño en ellos, ô ganando â personas que no pudiessen enagenar lo q̃ perdieron no se pueden componer: y sabiendo â quien se lo ganaron, son obligados â se lo restituir; y no lo sabiendo, se pueden componer en este caso, como en el de arriba.

Vide Dubium 13. *tractatus* 5. *libri* 3. vbi agitur de ludo, & de casibus, in quibus malê parta per ludum restitui debeant; in quibus casibus, locum habet compositio quando ignoratur cuinam fieri debeat restitutio.

ARTICVLVS II.

De sex vltimis casibus, qui ponuntur in Bulla.

DEcimus tertius casus: Si alguno, dissimulando en si lo que no ay en él, ô otra cosa semejante de lo q̃ en este color huuiere recibido, se puede cōponer. Y el q̃ pide limosna finguiēdo ser pobre no lo siēdo, de lo q̃ por esta causa huuiere recibido se puede cōponer, no sabiēdo en ambos estos casos, â quiē como dicho es se deue restituir. *Hinc resoluitur.*

I. Acquisitum per eleemosynam, ficta paupertate posse per Bullas componi, quamuis sciatur, quisnā tales eleemosynas erogauerit. Quia est multorū opinio; hāc restitutionem nō deberi nisi pauperibus, quia erogantes tales eleemosynas intendunt erogare illas Christo in pauperibus ad leuandas illorum miserias, & ita eleemosynarum dominium trasferūt in pauperes. Et quando Cōmissarius coarctationem illam assignat: *No sabiendo a quien se deue restituir.* Loquitur Cōmissarius in opinione asserētium deberi eleemosynas restitui ipsis, qui eas erogauerunt quando paupertate ficta acceptæ sunt. *Trull. Henriq. Nauar. Villalob. & alij, quos citat Mend. n.* 169.

II. Quôd acquisitum fuit fictione alia, v.g. Consanguinitatis, Sanctitatis, &c. si scitur, cuinam debeat restitui, non posse per Bullas componi, benê tamen si nesciatur.

III. Si id, quod fingitur non fuit plus quā impulsiua causa, vt aliquis erogaret, non esse opus compositione; quia non est obligatio restituendi; quôd si accipiens cū fictione, fuit causa motiua, vt alter erogaret,

se-

tenetur restituere,& si ignorauerit personam, potest cōponere. Impulsiua causa est illa, quæ inclinat ad aliquid dandum, vel faciēdum, sed ita inclinat, Vt daretur, vel fieret etiamsi talis causa impulsiua nō adesset; Motiua est illa causa sine qua, nec daretur, nec fieret.

Quartus decimus casus: Iten en todas las cosas, que alguno huuiere hallado hecha primero suficiente diligēcia, no pareciendo sus dueños, ni à quien compete'n de ser restituidas, se puede componer.

In hoc casu loquitur Bulla in opinione asserentium, nō posse quemquam inuēta bona retinere sibi post inquisitum diligenter, & non inuentum Dominū; sed iam supra diximus, contrariam opinionem, esse probabilem, & tutam, neque in illa opus esse compositione. Circa bona verô naufragantium standum est iuris, & Bullæ in Cœna Domini dispositionibus.

Decimus quintus casus: Iten, el que tuuiere alguna, ô algunas casas en su poder, de persona, ô personas, que no pueden ser auidas para restituirselo, auiendose para ello hecho la deuida diligēcia necessaria, se podrá cōpōner de lo que aquello montare.

Potest quis habere aliqua bona alterius pro diuersis titulis, v.g. Commēdationis, Mutui, Oppignorationis, Depositi, aut alicuius alterius cōtractus, in quo dominium non trāsferetur. De istis igitur bonis potest fieri compositio, non comparente Domino, cui restituenda sint, nec habita spe illius inueniendi.

Hic aduertendum est id quod quis habet in Deposito iudiciali, quod vocatur sequestratio, teneri reddere illi, quem Iudex assignauerit, nec habentem posse pro auctoritate sua decernere cuinam illa bona reddenda sint; Neque etiam ex eius arbitrio dependet inquirere, neque curare de inueniēdo Domino. Et si Iudex assignauerit Dominum, & talis Dominus nō inueniatur, tenetur Depositarius tradere deposítū. Iudici, vt ipse de-

 te-

cernat de deposito quid sit faciendũ; sed si Iudex postquam assignauit Dominum, & officiũ suum expleuit, non repetit depositum, sed committit Depositario curam restituendi illud, iam tunc depositum remanet in potestate. Repositarij tamquam si Dominus ipse commendauisset; Tunc si Dominus non compareat, habet locum compositio.

Decimus sextus casus: Se pueden cõponer los daños q̃ se ayan hecho andando â caça cõ sus ganados, û de otra manera, assi en los panes y viñas, como en otros qualesquier heredamientos, no sabiendo âquien se ha hecho el daño. *Casus hic per se patet*.

Decimus septimus casus; Todas las mugeres, q̃ no son publicamẽte deshonestas, se puedẽ componer, de qualquier dinero, ô joyas, que por causa fea huuieren recibido; y los hombres, si de mugeres, que no tienem maridos, se pueden componer por la misma razon.

Hic casus loquitur in opinione paucorũ asserẽtium nõ posse fœminas, quæ in occulto turpiter viuunt, referre, nec retinere pro turpitudine pretium; sed cûm probabilius sit posse, non egent cõpositione. Quod idẽ dico de viris, sed si tâm isti, quâm illæ ferrent pretium ab eo, qui non potest talia bona alienare, tenẽtur restituere, neque cõponere possunt, nisi Dominus, cui facienda esset restitutio ignoraretur.

Decimus octauus casus: Si alguno ha vendido vino aguado por puro, ô medido cõ falsa medida, ô huuiere vẽdido alguna otra cosa cõ menores pesos, ô medidas, ô vendido vna cosa por otra, ô mezcado, ô pesado, ô mal medido, no sabiendo â quien se huuiere vendido, se pueden componer.

Casus hic est latissimus, & in tractatu de Restitutione videndũ est, quando ob dictas & similes fraudes teneatur quis restituere, & quando excusari possit. Quãdo verô restituere teneatur, poterit componi si certus Dominus ignoretur.

ARTICVLVS V.

Conclusio huius Bullæ.

Concludit ita Bullam Commissarius Generalis: En los casos, y cosas que aqui particularmẽte no vã expressados, atẽto que la facultad, y comission â Nos dada, y cõcedida por su Sãtidad es general y cõprehende otras mas cosas en q̃ se puede hazer la dicha cõposition, lo remitimos al arbitrio de los Cõfessores, para q̃ ellos como Medios espirituales, digan y declarẽ â sus penitẽtes, de todo lo q̃ en virtud de esta Bulla, y facultad Apostolica se podrâ cõponer para el descargo y satisfacion de sus animas, y concientias, demâs de los casos en esta Bulla declarados.

Longum esset discurrere per cuncta officia, artes, & facultates, vt diceremus casus, in quibus teneantur restituere, & componere per Bullas hi, qui tales artes & officia prohibentur. De hac materia tractant Mendo, disp. 35. Ioannes Machado tom. 2. de Perfect. Cõfess. Petrus de Oñate, tom. de cõtract. qui omnes eruditissimê.

Vt regulam propono: Cunctos professores artiũ, tã liberalium, quâm mechanicarũ, hos etiam, qui Reipublicæ habent officia, Mercatores, & eos qui quodcumque contractus genus exercent, posse componi per Bullas, & eximi ab obligatione restituendi, pro defectibus in obligatione suarũ professionum, aut negotiorũ si ignorẽt cuinã debeatur restitutio; nec ipsi iniustê processerint in fidutia accipiendæ Bullæ: Et ita in qualibet professione debent hæc duo puncta disquiri.

Solum hic libet aduertere, de quibusnam redditibus Ecclesiasticis possit fieri cõpositio? & de quibus nõ possit? quando hi redditus tenẽtur restitui alio titulo quã ob officium non recitatũ, quia de hoc iam sermo habitus est. Circa quod resoluitur.

I. Episcopum, & Parochum quando defuerunt residentiæ sine causis, quas assignat Trid. *sess. 23. de Reform. cap 1.* & quando vltra tempus indultum ibi defuerūt, non posse percipere fructus, neque cōponi pro iis, quia ibidem prohibet Concilium ipsam compositionē, neque Bulla derogat prohibitionem.

II. Ecclesiasticos non assistentes Ecclesiæ, nō posse percipere distributiones, neque cōponi pro his quia hæ habent Dominum, cui debeat restitui, nempe assistentes. Ita sentiunt Expositores Bullæ.

III. Omnes Ecclesiasticos non habentes curā animarū posse componi pro fructibus restitutioni obnoxiis ob defectū residentiæ, nisi hi fructus debeātur residentibus quia tunc nequit fieri compositio.

IV. Posse componi per Bullas, vel cum ipso Commissario fructus malè perceptos, aut ex eo, quôd quis nón obtinuerit Canonicè beneficium, aut quod incurrerit in censuras post beneficij possessionem, quādo isti fructus sic malè percepti debētur Ecclesiæ, aut pauperibus; quia Pōtifex potest istos fructus tunc componere aut per Bullas, aut cum ipso Commissario, vt Administrator ipsorum bonorum, & ita concedit.

Dixi: *Quādo debentur Ecclesiæ, aut pauperibus.* Quia si iuxta consuetudinem, & statum deberentur successori, non possent componi; sed si fieret eualidari titulus beneficij, tunc posidens inualidē, nihil teneretur restituere; quia in hoc casu, ipse est successor beneficij respectu vltimi possessoris Ita Mēdo, *d. 34 n. 4? vsque ad* 47.

Quæritur: An dilatio componendi se per Bullas, & quanta sit peccatum mortale?

Respondetur: Illam dilationem, quæ in restituendo foret peccatum mortale, futurā etiam mortale peccatum in cōponendo quādo quis habet bona incerti Domini, & intendit cōponere per Bullam; Et quandoque dilatio minor, erit peccatū mortale; quia sæpè impossibi-

ssibilitas, aut difficultas magna restituendi excusat à restitutione prompta, quæ impossibilitas, aut difficultas non poterit à compositione excusare, cùm possit parua quantitate fieri.

Quæritur secundò: An qui non habet vnde pro integro restituat, habet tamen, vnde per Bullas componatur, accipere Bullas teneatur in casibus quibus per Bullas possit satisfacere?

Respond. Videri obligatum esse; quia debet restituere eo modo, quo potest. Probabilior est tamen contraria opinio; quia compositio est priuilegiũ, & nullus tenetur vti priuilegio, vt restituere cogatur.

Quæritur tertiò; An possit componi per Bullas qui accepit eleemosynam pro celebrandis Missis & non meminit a quo accipit, vel cui debeat applicare?

Respondetur negatiuè: Iste autem satisfaciet offerendo sacrificium pro his qui eleemosynas erogauerunt. *Mend. cum alijs, d. 35. n. 31.*

CAPVT III.

De Bulla Defunctorum.

IN hac Bulla, quã format Commissarius Generalis, ex vna clausula Latina, cõcedit Pontifex indulgẽtiã plenariam per modũ suffragij in fauorẽ animæ, cui applicatur ista Bulla, & pro qua, taxata erogatur eleemosyna.

DVBIVM I.

De Indulgentia plenaria, quæ per Bullam cõceditur animæ in Purgatorio patienti.

POntificem posse cõcedere indulgẽtias, tàm in fauorẽ viuorum, quàm defunctorũ est perspicuũ,

tùm per Conciliorum diffinitiones, tùm per cõtinuatã concedendi praxim; sed viuis concedit, vt suffragijs adhuc suis per modum absolutionis; defunctis verò, vtpote iam extra iurisdictioné eius existentibus per modũ suffragij; Tribuens ex Ecclesiæ Thesauro cuius opes ipse dispensat quando indulgentiam concedit plenariá, id quod sufficit, vt pro integro soluatur debitũ pœnæ, quod anima illa tenebatur pro culpis in Purgatorio pati; itaque suffragium, est subsidiũ, aut auxilium, quod illi tribuitur, vt soluat in parte, vel in toto; & eripiatur à penis, quas patitur.

Quæritur primo: An infallibiliter indulgentia lucretur plenaria Bullæ anima, pro qua offertur?

Respondetur affirmatiuè; Concurrentibus cũctis ad applicationem requisitis.

Quæritur secundò; Quandonam huius indulgentiæ beneficio fruatur anima?

Respondetur; Tunc quando erogans eleemosynam taxatam pro Bulla applicat illi suffragium. Cõmuniter fideles applicant hoc suffragium vbi primum Bullã accipiunt; sed dosunt nõ statim applicare, præsertim si se extra statũ gratiæ senserint, quia quamuis speculatiuè loquendo nõ sit opus statu gratiæ in applicante, vt animæ prosit indulgentia; quiá tamẽ tutiorẽ semitã cupit sequi, differet prudentius applicationem quod se in statum gratiæ restituat.

Quæritur tertiò; An sit vtile accipere vltra vnam vicem Bullam pro vna anima?

Respondetur affirmatiuè; Quia contigens est quandoque deesse requisitum aliquod, quo deficiente non habeat indulgentia effectum; itaque cõducit accipere sæpius Bullam pro eadem anima, vt si semel, aut sæpius defuit requisitum aliquod, suppleatur per aliam Bullã. Singulis annis non possunt vltra duas Bullas prò eadẽ anima accipi, hæ tamẽ duæ, singulis annis possũt sumi.

Quæ-

Quæritur quartò; An quando quis accipit Bullam Defunctorum, possit determinationem relinquere eo, vt ipse eligat animam, quam voluerit, cui applicetur indulgentia?

Respondetur negatiuè. *Mend. d. 36. num 2.*

Quæritur quintò; An possit accipi Bulla pro pluribus animabus, aut pro omnibus, vt inter eas diuiduatur indulgentia, per quam anima vna poterat à pœnis eripi?

Respōdetur affirmatiuè. Ratio est; Quia qui accipit hoc summarium, potest, quicquid illi, qui vaduut, vel mittunt ad bellum contra infideles sed istis cōceditur, quod possint applicare indulgētiam animabus Purgatorij per modum suffragij, quin coarctētur, vt vni tantùm applicent animæ (quamuis cōmuniter fideliū praxis vni applicet) ergo & illi poterit pluribus applicare.

DVBIVM II.

De alijs difficultatibus circa Bullam.

Quæritur primò: An sit necessarium, quòd sit in statu gratiæ ille, qui applicat suffragium huius Bullæ aut aliam quamlibet indulgentiam defunctis, vt eis prosit?

RESp. Quoad hanc Bullam supponere communiter Auctores, vt videre licet in Trullenc, *lib. 4. dub. 10.* Prodesse Bullam defūcto quamuis accipiens, & applicans ei nō sit in gratia; quia Pontifex *ex opere operato* applicat ex Thesauro Ecclesiæ hanc indulgentiā per modum suffragij; apponendo pro cōditione, solùm vt taxata eleemosyna erogetur; quod potest facere peccator, neque ideo priuabit animam defuncti applicatione Thesauri, quemadmodum qui erogat eleemosynā per manum serui, aut eleemosynarij peccatoris nō priuatur merito, & præmio eleemosynæ.

Resp. II. Quoad aliam quamcumque indulgentiã, quæ defunctis applicatur per modú suffragij, quamuis Caietanus cum alijs senserit, applicãtem debere esse in statu gratiæ, vt prosit illi cui applicatur; opinioné tamen contrariam esse probabiliorem & communioré. Ratio est; quia status gratiæ tantùm requiritur indulgentia ad tollendum obicem, & vt possit recipi indulgentiæ effectus, qui est relaxare pœnam debitã pro culpa, quæ pœna non potest relaxari illi, cui nõ est dimissa culpa per gratiam ergo sufficit esse in gratia illum, qui recepturus est effectũ indulgentiæ, nempé animã in Purgatorio existentem, non verô applicanté. *Mend. di. 36. n. 12. vbi citat plures.*

Quæritur tertiò Quænam eleemosyna, taxata sit pro defunctorum Bulla?

Resp. Quod extra Indias, eleemosyna est duorũ argenteorum; apud Indos verô pro Hispanis defunctis argenteorũ quatuor pro Indis verô nigris, Hispanis pauperibus seruis, Religiosis vtriusque sexus, argenteorũ duorum.

CAPVT IV.

De facultatibus Commissarij Generalis Cruciatæ.

Speciales facultates, quas habet Commissarius Generalis à Põtifice, non circunferuntur Hispanico sermone sed Latino, & Breuibus quibusdã in fauorem Commissarij: hæ pertinent partim ad animarũ salutẽ, partim ad bonam subsidij Cruciatæ expeditionem spectant. Quæ magis é re fuerint, eas in hoc capite ventilabimus.

DE

DVBIVM I.

De facultatibus in ordine ad bonam Bullæ expeditionem.

Quæritur primò: Quamnam facultatem habeat Commissarius, vt procedat contra delinquentes in Cruciatam?

Resp. Posse procedere cotra illos ijsdem penis, quibus quælibet Ecclesiastica iurisdictio, vsque ad relaxandũ delinquentes sæculari brachio si pœna capitali iudicarit dignos.

Quæritur secundò: Quinam putentur in Cruciatam delinquere?

Respondetur; Impedientes, aut retinentes promulgationem Bullæ, rapiẽtes, aut occultãtes bona ad Cruciatam pertinẽtia; opponentes se priuilegijs ministrorum Cruciatæ; remorantes, aut malitiosè percutientes eos, qui ab bellum contra infideles vadunt, ne vadant, & alios similes; Inter eos autem, qui de bellum pergũt non sunt numerandi ij, qui pro stipendio pugnant, nisi sint pauperes, & eant substituti, & missi ab alijs in Cruciatæ subsidium; quia hi, qui vadũt pro stipendio si nõ sint pauperes non gaudent Bullæ priuilegijs.

Quæritur tertiò: An pœnæ pecuniariæ, quas imponit Commissarius debeant pro integro Cruciatæ applicari?

Respondetur affirmatiuè.

Quæritur quartò: An pœnæ impositæ ab Ordinarijs pro quocumque delicto debeant applicari Cruciatæ?

Respondetur; Olim, omnes pœnas, applicandas fuisse, nunc verò dimidiũ earum; Præcipiturque ordinarijs in virtute Sanctæ obedientiæ vt applicent eas, ordinariumque dictis standum est quoad earum quantitatem; Quoad fidelitatem verò Pontifex inijcit Religio-

gionem Ordinarijs committitque Commissario, vt inquirat an fideles se gerant? & vt possit ad fidilitatem compellere.

Quæritur quintò; Quosnam officiales possit Commissarius Generalis eligere?

Resp. In omnibus prouincijs posse eligere Cōmissarium, subdelegando eis in toto, vel in parte suam iurisdictionem; & Notarios ad quidquid in hoc negotio se obtulerit; sed tâm Cōmissarios, quâm Notarios approbaturus est Ordinarius prudenti iudicio; potest etiā compellere quoscumque Notarios, vt exhibeant chirographa ad hoc negotiū pertinentia. Commissarius autem Generalis nō potest cogi, vt compareat corā alio iudice quam Pontifice; neque Commissarij, & Notarij subdelegati corā alio quâm Commissario Generali in rebus ad Cruciatam spectātibus dum eis attendit; quāuis hos possint punire Ordinarij locorum, in quibus delinquunt in materia, quæ ad Cruciatā non pertineat

Quæritur sextò; Quamnam potestatem habeat Commissarius in re coligendis Cruciatæ bonis?

Resp. Posse admonere omnes habētes bona Cruciatæ, chirographa, aut instrumenta pertinentia primariò, aut secundariò ad Cruciatam, vt manifestent Commissario, aut alteri personæ ab eo deputatæ statim ac possint, sub pœnis pecuniarijs in subsidium Cruciatæ adiudicandis; Episcopos verô, & alios Prælatos, sub pęna suspensionis, & interdicti ab Ecclesia ingressus; reliquos verô sub pęna excommunicationis latæ sententiæ, ex qua solus Pōtifex possit absoluere, qui autem aliquod bonorum quæ diximus scienter retinuerit, nō poterit beneficio, neque gratijs gaudere Bullæ.

Alie facultates, quas habet Commissarius quoad expositionem Bullæ, vel inferuntur sufficienter ex ipsa Bulla, vel iam in hoc libro tractatæ sunt,

DV-

DVBIVM II.

De facultatibus, quas habet quoad animarum salutem.

Quaeritur primò: An possit in irregularitatibus dispensare?

Respondetur affirmatiuè; exceptis illis, quæ procedunt ex homicidio voluntario, simonia, apostasia à fide hæresi, aut mala Ordinum acceptione, aut ex celebratione Missæ, & aliorum diuinorum officiorũ cum quis censura esset legatus in contemptum clauiũ. Potest verò dispensare in reliquis quæ procedunt ex delicto, vt possint retinere beneficia, & percipere fructus eorum, delendo infamiam, & inhabilitatem, quæ ab irregularitate proueniebat, & restituẽdo exercitium ordinum non malè acceptorum.

Quaeritur secundò: In quanam forma possit in his irregularitatibus dispensare?

Respondetur; Quòd dispensando, & componendo simul. Hoc est: Imponendo aliquam pęnam pecuniariã in subsidium Cruciatæ, quæ succedit pro pęna irregularitatis.

Quaeritur tertiò An hæc dispensatio valeat in foro externo?

Respondetur affirmatiuè. Quia Pontifex non coarctat facultatem Commissario ad forum tantum internum.

Quaeritur quartò, An valeat quando delictum est publicum

Respondetur affirmatiuè Eadem ratione.

Quaeritur quintò: An possit dispensare Cõmissarius in aliquo impedimento occulto matrimonij postquam innalide contractum est?

Respondetur: Posse dispensare in impedimẽto affini,

nitatis quoad primum, & secundũ, gradum, quod præcessit ad matrimonium per fornicationem, vt possit matrimonium reualidari; sed cum his limitationibus, nempe vt contrahentes seruauerint formam Concilij Tridentini; Quôd ista dispensatio valeat solûm in foro conscientiæ; & ita Commissarius debet talem dispensationem concedere, verbo, aut scriptis, quæ tradantur Confessario, vt lecta, statim rumpat. Quôd impedimẽtum sit occultum. Quôd matrimonium sit iam cõtractum. Quôd ex eius dissolutione timeantur grauia scãdala, vt communiter timeri possunt. Quôd vnus ex cõtrahentibus processerit bona fide imprudens impedimenti. Quôd hic debeat fieri certior de nullitate primi consensus, vt occultê iterum contrahant nouo cõsensu. Et non debet dici nullitatis causa illi, cui redditur ratio nullitatis primi consensus.

Quæritur sextô. An si hoc impedimentum superuenit matrimonio, possit in eo Commissarius dispensare?

Respondetur: Posse dispensare, vt valeat petere debitum, qui contraxit impedimentum.

Quæritur septimô. An possit Commissarius legitimare prolem, quæ nata est ex matrimonio, durante illo impedimento occulto, quo matrimonium contractum fuit?

Respondetur: Posse; quia etiam tribuitur illi hæc facultas. Et valet in opinione omnium Doctorũ hæc legitimatio ad actus spirituales, vt ad Ordines, & beneficia suscipienda; in opinione etiã Sanchez, Trullenc, & Mendo valet hæc legitimatio ad succedendum in bonis temporalibus parentum, quia non coarctatur à Põtifice.

Quæ-

Quæritur octauó: An possit Commissarius Generalis licentiam dare, vt erigatur oratorium in priuatis ædibus, & vt in eo celebretur Missa?

Respõdetur: Posse, si prius visitatũ fuerit ad Ordinario ipsum Oratorium. Quia ita affirmat Commissarius ipse in facultatibus suis, quas promulgari iubet; & vt aduertit Ildephonsus de Lara affirmatio Commissarij facit fidem, debetque illi adhiberi assensus.

Quæritur nonó; An possit dare licentiam vt celebretur Missa, & audiatur vna hora ante diem & alia post meridiem, & quibus personis?

Respondetur; Posse dare hanc licẽtiam personis nobilibus, & quas ille censuerit esse sufficientis qualitatis.

IN

PROPOSITIONES, SEV, opiniones condemnatæ ab Alexandro VII.

P*Rima opinio damnata in decreto edito feria 5. die 24. Septembris 1665. est huiusmodi.* Humo nullo vnquã suæ vitæ tempore tenentur elicere actũ fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

Secũda propositio damnata. Vir equestris ad duellum prouocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notã apud alios incurrat.

Tertia opinio damnata est huiusmodi. Sententia afferẽs Bullam Cœnæ solũm prohibere absolutionẽ ab hæresi, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 8. Iulij, in Cõsistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.

Quarta propositio, seu opinio damnata à Sacra Congregatio specialiter deputata sub Alexandro VII. est talis. Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absoluere quoscumque Seculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursã.

Quinta propositio damnata. Quamuis evidẽter tibi cõstet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

Sexta propositio. Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitẽti chartam posteà legendã, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denuntiandus.

Sep-

Septima propositio damnata. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est; si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absoluere absque onere denunciandi.

Octaua propositio damnata. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondētem, idque post decretum Vrbani VIII.

Nona propositio damnata. Post decretum Vrbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per aliū satisfacere collato illi minori stipēdio, alia parte stipēdij sibi retenta.

Decima propositio damnata. Non est cōtra iustitiā pro pluribus sacrificijs stipendium accipere, & sacrificium vnum offerre. Neque etiam est contra fidilitatem, etiāsi promittam promissione etiam iuramēto firmata, danti stipendium quod pro nullo offeram.

Videcima propositio damnata. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, nō tenemur in sequenti Confessione exprimere.

Deodecima propositio damnata. Mēdicātes possunt absoluere â casibus Episcopis reseruatis, non obtēta ad id Episcoporum facultate.

Decimatertia propositio dānata Satisfacit præcepto annuæ Cōfessionis, qui cōfitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo iniustè reprobato.

Decimaquarta propositio damnata. Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

Decimaquinta propositio damnata Pœnitens propria authoritate substituere alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat

De

Decimasexta propositio damnata. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere Confessariũ simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

Decima septima propositio dãnata. Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantẽ, occidere quãdo alius modus defendendi nõ suppetit, vti suppetere nõ videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicè, & corã gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.

Decimaoctava propositio dãnata. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Iudicẽ, à quo iniqua certò imminet sentẽtia, si alia via nõ potest innocens damnum evitare.

Decimanona propositio dammata. Non peccat maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehensam.

Vigesima propositio dãnata. Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sentẽtiam declaratoriam Iudicis, eò quod sit pœna.

Vigesima prima propositio dãnata. Habens Capellaniã collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum si studio litterarum vacet, satisfacit suę obligationi, si officium per alium recitet.

Vegesima secunda propositio damnata. Non est contra iustitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia Collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod sibi conferre non tenebatur.

Vigesima tertia propositio dãnata. Frangens ieiunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.

Vigesima quarta propositio damnata. Mollities, sodomia,

mia, bestialitas, sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideóque sufficit dicere in Confessione se procurasse pollutionem.

Vigesimaquinta propositio damnata. Qui habet copulā cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens; cōmisi cum soluta grave peccatum cōtra castitatem, non explicando copulam.

Vigesimasexta propositio damnata. Quando litigantes habent pro se opiniones æquê probabiles, potest Iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.

Vigesimaseptima propositio damnata. Si liber sit alicujus iunioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, reiectam esse â Sede Apostolicā tanquam improbabilem.

Vigesimaoctaua propositio seu opinio condemnata in prima tabula est sequentis tenoris. Populus non peccat, etiāsi absque vlla causa non recipiat legem â Principe promulgatam.

Vigesimanona propositio damnata. In die ieiunij, qui sæpiùs modicum quid comedit; & si notabilem quantitatem in fine comedit, non frangit ieiunium.

Trigesima propositio damnata est ista. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunij nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

Trigesimaprima propositio damnata est. Excusantur absolutê â præcepto ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, vtcumque iter agant, etiamsi iter necessariū non sit, & etiamsi vnius diei conficiant.

Trigesimasecunda propositio damnata est. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.

Trigesimatertia propositio dānata est. Restitutio fructuū ob omissionē Horam suppleri potest per quascumque

 elee-

eleemosynas quas anteà Beneficiarius de fructibus sui beneficij fecit.

Trigesimaquarta propositio damnata est ista. In die Palmarum recitans Officium Paschale, satisfacit præcepto.

Trigesimaquinta propositio damnata est. Vnico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & castrino.

Trigesimasexta propositio damnata est. Regulares possunt in foro conscientiæ vti priuilegijs suis, quæ sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum.

Trigesimaseptima propositio damnata est. Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ à Paulo V. hodie sunt reualidatæ.

Trigesimaoctaua propositio damnata est. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quam primum, est cõsilium non præceptum.

Trigesimanona propositio damnata est Illa particula *quamprimum,* intelligitur, cùm Sacerdos suo tempore confitebitur.

Quadragesima propositio damnata est Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantũm veniale osculum habitũ ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vlterioris, & pollutionis

Quadragesimaprima propositio damnata est ista. Nõ est obligandus concubinarius ad eijciendam concubinã, si hæc nimis vtilis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgò *regalo*, dum deficiente illo, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tedio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficilè inveniretur.

Quadragesimasecunda propositio damnata est. Licitum est mutuanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus.

Qua-

Quadragesimatertia propositio damnata est. Annuum legatum pro anima relictum, non durat plusquâm per decem annos.

Quadragesimaquarta propositio damnata est. Quoad forum conscientiæ, reo correcto, eiusque cõtumacia cessante, cessant censuræ.

Quadragesimaquinta, & vltima propositio, seu opinio cõdemnata est ista. Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri vsque dum adhibita diligentia corrigantur.

SOLI DEO GLORIA.

INDEX BVLLAE CRVCIATÆ.

DE Sanctæ Cruciatæ Bullæ tractatus vnicus. fol. 1
De communi viuorum Bulla. 2
Quid sit Bulla? & quisnam eam concedere valeat? 2
Quibus nam Cruciatæ concedatur Bulla. 5
Quantum temporis Bulla duret. 8
An priuilegium Bullæ Pontificis concedentis morte finiatur. 11
An Pontifex Bullam reuocare posset. ibid.
An reuocetur Bulla Cruciatæ per anni Sācti, aut alicuius simile iubilæum, aut per Bullam in Cœna Domini. 13
Quæ nam personæ priuilegijs Bullæ gaudere possint? 14
An qui Bullam accipit in gratia esse debeat, vt priuilegijs Bullæ potiri valeat. ibid.
An cathecumeni. Pueri Fatui, excommunicari, & hæretici gaudere possint Bulla. 16
An Religiosi Bulla gaudere possint. 18
An possit Religiosus Bullam accipere absque licentia sui Prelati. ibid.
An viuorum Bulla possit defuncto assumi in ordine ad aliquem vsum? 19
Quid debeat facere quis, vt Bullæ priuilegijs gau-

gaudere posit? 20
Quantum militum numerum expensis proprijs mittere teneatur, qui non sequitur castra, vt Bullæ priuilegijs potiri posit. 21
Quantam per Commissarij taxationem eleemosynam erogare debeant, qui militem ad bellum non mittum. 22
Resoluuntur aliquæ difficultates, circa dicta dubio proximo. 23
De alijs difficultatibus tàm de Clericis, quàm Religiosis, qui adeunt bellum, vt milites, in spiritualibus adiuuent. 26
Quidnam hic nomine Clericorum, & Regularium intelligantur? & quamnam licentiam habere debeant, vt exercitum ad eant? & quænam ministeria ibi exercere teneantur, ibidem.
Quænam particularia priuilegia concedantur Clericis, & Regularibus ad exercitum euntibus. 29
Quomodo declaret istud nempè dictum Commissarius? 31
De alijs duobus priuilegijs, quæ militibus cōceduntur. ibid.
De aliquibus difficultatibus erga taxationem eleemosynæ pro Bulla. 33
De indulgentijs Bullæ. 35
Quænam indulgentia concedatur in Bulla. ibidem.
De indulgentia plenaria, quæ euntibus, vel

 mit-

mittentibus, ad exercitum conceditur. 37
An indulgentia plenaria, quæ conceditur initio Bullæ euntibus ad exercitum, vel mittentibus alios, sit eadem indulgentia, quæ postea conceditur accipientibus summariũ Bullæ, vt applicetur sibi semel in vita, & iterum in mortis articulo? ibid.
An ad istam lucrandam indulgentiam, Cõfessio requiratur actualis? 38
Quando nam indulgentiam lucrentur istam, qui ad exercitum tendunt? 39
De indulgentia plenaria, quæ conceditur accipientibus summarium Bullæ. 40
An posit applicare indulgentiam in vita, & in morte alius distinctus à Confessario? 41
An indulgentia debeat applicari in cõfessione an extra confessionem sufficiat? ibid.
Quibus verbis applicari debeat indulgentia, & an sine verbis posit? 42
An simul cum hac indulgentia posit applicari alia plenaria pro alio titulo? ibid.
Quidnam intelligatur hic per mortis articulum. 43
An posit quis lucrari indulgentiam, quin ipsam applicet Confessarius? 44
De indulgentia quindecim annorum, & participationis piorum operum. 45
Quænam gratiæ concedantur in hac clausula Bullæ, & quomodo intelligi debeant? ibid.
Quidnam intelligatur pro remissione pœnitentiæ

tentiarum impositarum, & quolibet modo debitarum? 46
Quidnam intelligatur per gratiam participationis omnium operum piorum, quæ fiunt in Ecclesia militante? ibid.
Quidnam requiratur ad istas lucrandas gratias? 48
Quoties istæ gratiæ possint obtineri. 49
De indulgentijs, quæ obtinentur visitando quinque Altaria. ibid.
An indulgentia, quam obtinet visitans quinque Ecclesias, aut Altaria, possit applicari defunctis? 53
An quando, quis alio indulto potest eximere animam ê Purgatorio, vel sibi indulgentiam obtinere, ille talis visitãs Altaria possit vna, & eadem visitatione duas animas ê Purgatorio eripere, aut duas indulgentias obtinere, aliam per Bullam, aliam per indultum? & generaliter quæritur an vno eodemque opere possint obtineri plures indulgentiæ concessæ per diuersa indulta? 54.
An ad obtinendas indulgentias, sit necessarium esse in gratia? 55
Quænam priuilegia obtineantur per Bullam tempore interdicti. ibid.
Resolutiones circa celebrandam Missam, & audiendam, & circa officia diuina. 56
An habens Bullã teneatur audire Missam die-

bus festis tempore interdicti? 58

De priuilegio accipiendi Sacramenta, & posse sepeliri in loco sacro, cum moderata funeris pompa tempore interdicti, 59

De priuilegijs Oratorium. 62

An virtute Bullæ, posit erigere domi sue Oratorium in quo post approbationem Ordinarij, posit celebrari Missa, ibid.

Quid liceat in vsu Oratorium priuatorũ virtute Bullæ. 63

An die Paschatis posit audiri Missa, & accipi Euchariftia in Oratorio virtute Bullæ. 64

De priuilegio vescendi carnibus ex consilio vtriusque Medici, & ouis, & lacticinijs, in diebus quibus prohibentur. 65

De priuilegio vescendi carnibus. ibid.

De priuilegio vescendi ouis, & lacticinij in Quadragesima. 67

De priuilegio, quod Ecclesiasticis datur per aliam Bullam, vt ouis, & lacticinis vescantur. 71

Quonam pretio Commissarius Bullæ taxauerit. 7

De electione Confessarij approbati ab Ordinario, quæ conceditur per Bullam. 74

De approbatione necessaria id Confessario, vt per Bullam eligi posit. 75

An approbatus in vna Diœcesi, vel cum limitatione, pro aliquo tantum loco, tempore, aut personis; posit eligi per Bullam in cun-

gis

ctis Diœcesibus, locis temporibus, & pro personis, quibuscumque. ibid.
De potestate Confessarij electi virtute Bullæ, quod ad absolutionem culparũ reseruatarum, & non reseruatarum. 81
Quodnam sit priuilegium Bullæ quando concedit: quod semel in articulo mortis possit quis absolui à casibus Apostolicæ Sedi reseruatis. 85
Quibusnam verbis, aut forma absoluendum sit virtute Bullæ, à peccatis, & censuris? 86
An possint regulares virtute Bullæ eligere Confessarium, qui eos absoluat, à peccatis reseruatis, & non reseruatis? 87
Ad Nouitij possint gaudere virtute Bullæ quo ad casus reseruatos? 88
An regularibus ordinum militantium prohibeatur per decretũ Vrbani gaudere Bulla, quo ad absolutionem, à reseruatis. ibid.
De potestate Confessarij in virtute Bullæ quo ad absolutionem à censuris. ibid.
De censuris in generali. ibid.
An absolutio, quæ tribuitur in foro conscientiæ virtute Bullæ possit valere in externo foro ad affectum aliquem? 91
An per Bullam possit absolui ad reincidẽtiam, ita vt absolutus in eandem censuram reincidat, nisi adimpleat, quod sibi fuit impositum? 93
De censuris in particulari. ibid
An

An virtute Bullæ irregularitas aliqua tolli possit? 95
De potestate commutandi vota virtute Bullæ. ibid.
Resoluuntur dubia aliqua. ibid.
Quisnam Confessarius possit commutare vota virtute Bullæ? & an commutatio facienda sit in confessione. 96
An ad commutandum virtute Bullæ requiratur causa? ibid.
An per Bullam possint vota commutari in opus non æquale sed minus? ibid.
An virtute Bullæ tota commutatio fieri debeat in subsidium Cruciatæ? ibid.
Quænam summa danda sit in subsidium Cruciatæ? 97
An in commutatione pro eleemosyna temporali, his, qui non possunt talem eleemosynam elargiri, possit Confessarius imponere eleemosynam spiritualem, v.g. orationes, & alia pia opera in subsidium expeditionis Cruciatæ? ibid.
An virtute huius priuilegij, iuramenta possint commutari? ibid.
An si quis fecit votum, imposuitque sibi pœnam aliquam pecuniariam in pœnam violati voti, post violationem illius, possit ista pœna per Bullam commutari? 98
An votum faciendi quidquam, & non petendi commutationem illius voti possit per Bul-

Bullam commutari? 99
An facienti votum cum intentione, vt tale votum Pontifici reseruetur, & quod nullus alius possit dispensare, neque commutare per priuilegium, quodvis, possit votũ istud commutari per Bullam? ibid.
De votis, quæ virtute Bullæ commutari nequeunt. ibid.
Quodnam castitatis votum nequeat per Bullam commutari? ibid.
Quodnam Religionis votum nequeat per Bullam commutari? 103
Quodnam votũ vltramarinum, non valeat per per Bullam commutari? 104
De aliquibus difficultatibus Bullæ, quæ explicanda restant, 105
An debeat asseruari summarium Bullæ, & inscribi nomen accipientis? ibid.
An acceptis Bullis duabus possint aliqua priuilegia obtineri duplicata? 106
De suspensione, & reualidatione indulgentiarum, & gratiarum, quas Bullæ Commissarius concedit. 107
De suspensione interdicti dum Bulla promulgatur. 111
De Bulla compositionis. 113
De bonis in communi de quibus Commissarius potest compositionem facere. ibid.
Quænam quantitas componi possit? ibid.
Quænam eleemosyna pro compositionis Bulla eroganda sit? 115.

Cu-

Cuiusnam qualitatis futura sint bona super quæ fieri possit compositio? ibid.
An in casu quo compareat Dominus bonorum de quibus per Bullas facta est compositio, vel cum Commissario Conuentum fuit, is, qui composuit illa bona debeat restituere, aut tuta conscientia possit sibi retinere. 117
Quibusnam personis possit valere compositio per Bullas, aut cum Commissario? 118
Quibusnam personis Bulla hæc scilicet compositionis valere possit? 119
De particularibus, casibus, quos Bulla compositionis intrat. ibid.
De primis sex casibus, qui ponuntur in Bulla. 120
De sex alijs casibus, qui ponuntur in Bulla. 124.
De sex vltimis casib⁹ qui ponūtur in Bulla 128
Conclusio huius Bullæ. 131
An dilatio componendi se per Bullas, & quanta, sit peccatum mortale. 132
De Bulla defunctorum. 133
De indulgentia plenaria, quæ per Bullam conceditur, animæ in Purgatorio patiēti ibid.
Quando nam huius indulgētiæ beneficio perfruatur anima? 134
An sit vtile accipere vltra vnam vicem Bullam pro vna anima? ibid.
An quando quis accipit Bullam defunctorum
posſ

posit determinationem relinquere Deo, vt ipse eligat animam, quam voluerit, cui applicetur indulgentia? 135
An posit accipi Bulla, pro pluribus animabus, aut pro omnibus, vt inter eas diuidatur indulgentia, per quam anima vna poterat à pœnis eripi? ibid.
De alijs difficultatibus circa Bullam. ibid.
An sit necessarium, quod sit instā gratiæ ille, qui applicat suffragium huius Bullæ, aut aliam, quamlibet indulgentiam defunctis, vt illis prosit. ibid.
Quænam eleemosyna taxata sit, pro defunctorum Bulla? 136
De facultatibus Commissarij generalis Cruciatæ. ibid.
De facultatibus in ordine ad bonam Bullæ expeditionem. 137
Quinam putetur in Cruciatā delinquere. ibid.
An pœnæ pecuniariæ, quas imponit Cōmissarius, debeant pro integro Cruciatæ applicari. ibid.
An pœna imposita ob Ordinarijs pro quocumque delicto, debeant applicari Cruciatæ. ibidem.
Quosnam officiales posit Commissarius generalis eligere. 138
Quamnam potestatem habeat Commissarius, in recolligendis Cruciatæ bonis. ibid.
De facultatibus, quas habet, quo ad anima-
An

An posit in irregularitatibus dispẽsare. ibid.
In quanam forma posit in his irregularitatibus dispensare? ibid.
An hæc dispensatio valeat in foro externo? ibidem.
An valeat, quando delictum est publicũ. ibid.
An posit Commissarius dispensare in aliquo impedimẽto occulto matrimonij, postquã inualide contractum est? ibid.
An si hoc impedimentum superuenit matrimonio posit in eo Commissarius dispensare? 140
An posit Commissarius legitimare prolem, quæ nata est ex matrimonio durante illo impedimento occulto, quo matrimonium cõtractum fuit. ibid.
An posit Commissarius generalis licentiam dare, vt erigatur Oratoriũ in priuatis ædibus, & vt in eo celebretur Missa. 141
An posit dare licentiam, vt celebretur Missa, & vt audiatur vna hora ante diem, & alia post meridiem, & quibus personis? ibidem.
Propositiones, seu opiniones condemnatæ ab Alexandro VII. 142

FINIS.

